

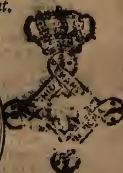
Aſſertionis Lu=

THERANÆ CONFVTATIO iuxta verum ac originalem archetypum, nunc ad vnguem diligentiſſime recognita, per R. Patrē Ioan. Roffenſem Epiſcopum, academiæ Cantabrigieñ. Cancellarium.

ÆDITIO VLTIMA.

EZECH. XIII.
Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil uident.

Antuerpiæ, in ædibus Ioan. Steelſii.

ANNO M. D. XLV.

Franc. Minozius emit

INDEX ARTICVLORVM confutandorum.

INDEX.

GEORGII DAYI CANTABRIGIENSIS carmen, ad candidum Lectorem.

Bella gyganteis manibus fabricata repressit
Iuppiter, & cœlum iam sibi victor habet.
Bella Lutheranis reparata dolis, venerandus
Præsul Ioannes decutit atq; premit.
Decutit & sæuum Christi, fideiq; inimicum,
Castra capit, fuso milite, signa refert.
Signa refert Christo, Christus certaminis author,
Quo duce belligerat, quo duce victor erit.
Ecce sua pugil hic hostem quàm vincit arena.
Dispeream, si (te iudice) non superet.
Insidias, fraudes hostis virtute subegit.
Non dolus est illi, nescia lingua mali.
Hic pugil est Christi, vitæ probitate refulgens,
Ingenio clarus, clarus & eloquio.
Anglia quem genuit, docuit schola Cantabriana,
Roffa tenet, tanto nobilitata viro.
Hic pugil est fidei, peruerse facesse Luthere
Ἐς κόρακας, Christus vicit & arma dedit.

Lectori S.

Olim existimes Lector me tot verba prodegisse, quod iis confidam Lutherum aliquando reuocari posse. Nā si mihi fuisset huius rei vel tenuis aliqua spes, aliquāto maturi⁹ hoc opusculū prelo cōmisissem. Sed oīno diffisus sum illum ad ecclesiam rediturū, atq; id, cū ob alia plurima, tū quod Paulus Lutheri similes, plane peruersos asserat, et suopte iudicio dānatos. Sic enim ad Titū cap.3. scribit: Hæreticū hominem post vnā & alteram correptionē deuita, sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cū sit proprio iudicio condēnatus Ecce Paulo quisquis hæreticus est & maxime sectarū author, posteaq̄ secundo fuerit de errore suo cōmonefactus, nec resipuerit, iā eius emendandi spes oīno nulla est, sed is à Christianis oibus euitari debet, ac verè peruersus haberi, cum sit oīno ipsius iudicio dānatus. Et hęc oīa sane vel adamussim Luthero conquadrāt. Primū, si Lutherus hæreticus non sit, nemo vnq̄ fuit hęreticus. Nā Lutherus aduersus oīm orthodoxorum patrū sententiam, sua dogmata statuere molitur. Et hoc quid aliud est q̄ sectam & hæresim introducere? αἵρεσις enī Gręcis electio dicitur, ac proinde quisquis diuersum à cōmuni totius ecclesiæ sensu quod docet eligit, is merito censetur hæreticus, & sectarum author. Secat enim electione sua seipsum ab orthodoxis, hoc est ab iis, qui cum ecclesia recte sentiunt Porrò semp ecclesiæ pars magis eximia, fuerāt patres, qui non solum eruditione, verumetiam vitæ sanctimonia velut sydera quædam effulserunt. Quando igitur cæteri fideles illis in sensu scripturarum vnice fidem habuerant, quis non illum qui à patribus dissideat, diuersumq; sentiat, seipsum ab ecclesia seiungere fatebitur, hæreseosq; & sectę me-

In Luthero resipiscentiæ spes oī no nulla.

Tit.3.

Hæretici suopte iudicio damnati.

Lutherus hæreticus ter maximus.

Heresis qd sit.

Ecclesiæ pars insignior semp fuere patres.

Patres, cōcilia, cōsuetudo à Luthero repudiata.
D. Iacobi epiſtola à Luthero repudiata.
2.Tim.3.

ritô dicendum authorem? At Lutherus non ſolum patres oēs, verumetiam concilia contemnit, atque adeo totius eccleſiæ tot retro ſæculis vſurpatã conſuetudinē habet pro nihilo. Et quid non faciet pro ſua hæreſi ſtatuēda, qui ſcripturas etiã iugulat? An non epiſtolã D. Iacobi, quod hæreſi ſuæ palam aduerſatur, modis oībus extinguere nititur? Et tamē ſuper iis à pleriſq; cōmonitus nūc lenius nunc aſperius, quatenus ab inſania reſipiſcat, nihil emendatior, imò deterior, peſtilentior, pernicioſior euaſit. Quod et Paulus alibi de Lutheri ſimilibus futurū aſſeruit. Mali, inquit, homines & ſeductores proficient in peius errantes, et in errorē mittentes. Errat haud dubie Lutherus, imò vehementer exorbitat & alios vnà ſecū in parem trahit amentiam. Alioqui, quotquot retro fuerant orthodoxi patres, erraſſe neceſſum eſt, atq; vniuerſam protinus eccleſiã, quã Paulus tamen firmamentū & columnã veritatis appellat, vtpote quæ ſpiritumſanctū perpetuū nacta ſit inſtructorē. Sed aiet quiſpiam. Lutherus pro parte ſua ſcripturas habet. At id falſum eſt. Nō habet profecto, quanq̃ habere ſe prætexat. Et quis non hæreticorū pro ſuo dogmate ſcripturas habere ſe prætexuit? De ſcripturis ſemper gloriati ſunt hæretici, ſed perperam intellectis, & pro ſuo cerebro praue, peſſimeq; contortis, quemadmodum & nunc Lutherus de ſcripturis ludit. At quid dementius cogitari poteſt, q̃ vt ſpretis tot & tam eximiorū interpretum cōmentariis, & iam reiecto ſenſu, quē tot ſæculis vniuerſa prorſus eccleſia veriſſimū cēſuit, fidē vni Luthero de ſcripturis adhibeamus? Abſit hoc chriſtianorum aīs, et maxime, cū Paulus eiuſmodi hominē euerſum eſſe dictauerit, vt fidē ipſius dogmatibus præbeamus vnq̃. Et ſane vel hic euerſus eſſe conuincitur, ꝙ cū ea, quæ docet, cū ſententia patrum ex diametro pugnent, neq; toties admo-

Exorbitat Lutherus.
1.Tim.3.
Eccleſiæ firmamentū & colūna veritatis.
De ſcripturis ſp gloriati ſunt
Tit.3.
Lutheranū dogma cū patrum ſententiis è diametro pugnat.
Qui bis cōmonit⁹ nō reſipuerit ſubuerſus eſt.

admonitus, redire tamē ad mentem parat. Id enim indicij, ceu normam quandam certitudinis infallibilis Paulus ipse nobis dedit, q̃ cū videremus quē quam in materia fidei dissidentem ab ecclesia, neq; bis admonitum resipiscere, sed magis in secta sua pergere, certum haberemus hunc esse subuersum. Sciens inquit quia subuersus est, qui eiusmodi est. Ob id nimirum subuersus asseritur quod secundo cōmonefactus ad ecclesiam in recte fidei vnionem redire contemnit. At dicet adhuc quispiam, Lutherum certo credere se manere per fidē in ecclesia, solosq; illos ad ecclesiam pertinere, qui cū eo sentiūt. Quid si Lutherus ad hunc modū credat? Nunquid nō ita credidit Nouatus, Arrius, Donatus, ac cæteri cōplures hęreseorū et sectarum authores? An nō oēs isti, neminem ad ecclesiā orthodoxam pertinere cōtendebant, nisi qui similem ipsis fidem profitebantur? Sed vt isti insaniebant plusq̃ mente capti, sic & Lutherus iam nihilo minori percitus amētia furit. Quis enim non certus est ecclesiam fuisse priusquam Lutherus natus esset, atque ita credidisse, quemadmodum & iam credit? Quando igitur alia quædam noua dogmata, contra cōmunem ecclesię fidem introduxerit Lutherus, quis non plane perspicit, eum ab ecclesia sponte dissensisse, & ab eadē exemisse seipsum. At adhuc non deesse quod cauilletur, nimirum se cū primitiua ecclesia penitus conquadrare, quanq̃ ab ista quæ nunc est dissentiat. Quid ergo? Duę sunt ecclesiæ? aut nō eodē spiritu, ea quæ nūc est, & eruditur & regitur, atq; illa quę primitiua fuerat? Absit. Vtrumq; sane falsum est. Nam scriptū est: Vna est columba mea ad quam & Christus spiritum suū misit, qui eam oēm doceret veritatē, & apud eam maneret in æternum. Et quanq̃ pro temporum varietate, diuersa fidelibus tradita sint, vnus tamen & idē spiritus ita ipsa tradidit

Nouatus. Arrius Donatus.

Ecclesia vna, Spūs vnus, ad ecclesiā a Christo missus.

 didit

didit,prout sibi visum erat ecclesię fore cōducibili us. Quisquis igitur cum ecclesia nō sentit, alienū à veritate se facit, & hęreticū esse sese plane conuincit. Propter quod & Paulus talē affirmat suo iudicio damnatū,vel (vt Gręcis est) per se damnatum esse. Verū forte percōtaberis. Quomodo per se dānatus est,quum sit nullius erroris sibi cōscius? Paucis respondeo. Fornicator,adulter,homicida,sacrilegus,& id genus alii, per episcopos ab ecclesia separātur. At hęreticus,qui pro mera sui capitis phrenesi,contra totius ecclesiæ sensum,scripturas cōtorquet ad suum dogma statuendū, ipse (quasi contra seipsum lata sententia) seipsum eximit ab ecclesia, & quasi per se dānatus habendus est. Recessit enī spontaneus à cōmuni patrū sensu, & hæc recessio propriæ conscientiæ damnatio quædā est. Nulla igitur(si Paulo credimus)spes est,vt vllis admonitionibus Lutherus aliquādo resipiscat. Quamobrē & frustra conabitur, quisquis illū reuocare studuerit. Non igitur ꝙ sperauerim illum ab errore posse reuocari, meā hanc opellam impartij,sed vt succurrerē infirmioribus animis,quorū fides,quasi super acie nouaculę, iam diu stetit anceps & ambigua,cui parti sit inclinatura magis. Legūt enim plęriq; Lutheri dogmata, qui non intelligūt quid sub eis veneni delitescat. Audiuntq; multos eū habere fautores, & à pluribus mirifice commendari ob quod vacillantes animo secum hæsitāt, vtri parti, hoc est an Lutheranis omnia temerantibus,an ecclesiæ patribus orthodoxis, assensuri sint potius. Ob istos nimirū labor aliquis,à viris nostri potissimū ordinis,examinādus fuit,cū dicat nobis Paulus: Attēdite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritussanctus posuit episcopos,ad regendū ecclesiam Dei,quā acquisiuit sanguine suo. Nunꝗ enim ampliorē fuisse necessitatē opinor, ꝗ nunc sit prospicien

Hæreticus per se damnatus.

Laterē lauat, q Lutherū reuocare studet

Vacillantibus aīs & infirmioribus hoc opus æditū.

Mellitum venenum lutheranū dogma.

spiciēdi Cristiano gregi. Nā vereor ne tēpora spectet ista, ꝙ Christus apud Marc. ait: Initia dolorū hæc. Nam gētem aduersus gentē insurgere, regnūque aduersus regnū, pestem quoꝗ & rerū caritiā, pluribus in locis vigere scimus, Sed & pseudochristos ac pseudoprophetas exortos, qui multis impofuerūt, haud ignoramus. Euigilandū igitur aliquādo nobis est, quibus tam pretiosi gregis cura committitur, quatenus eum à lupina rabie (quæ iam sęuit) pro viribus tuemur, ne si nostra negligētia (ꝙ absit) depereat, sanguis illius è nostra manu requiratur. Et sane cōfido, ꝙ hæc nostra, quisquis attētè legerit (nisi filius omnino sit perditionis) planè perspiciet ꝙ alienus à veritate sit Lutherus. Singulos enim per ordinē articulos, quos aduersus Pontificis bullam, illū asserere non puduit, sic excussimus, vt opinemur nihil, quod pro illis asserēdis Lutherus attulerit, non esse penitus à nobis hoc opusculo cōuulsum, Auersetur igitur orthohoxus quisꝗ iuxta Pauli doctrinā, hominē istū, quum sit sectarū author, & noui dogmatis aduersus cōmunem totius ecclesiæ αἱρετικός. Hunc, inquam, auersetur, & fugiat, quisquis orthodoxus fuerit, sciens ꝙ euersus sit, quū nullis velit commonitionibus resipiscere, sed & per se quoꝗ sit damnatus. Nam vltro recessit à patrum communione, simul & ab ecclesia, quam Paulus (vt diximus) columnā vocat & firmamentum veritatis. Quod & idcirco inculcamus lector, vt tibi (quisquis Christianus es) ceu sacra quædā anchora, sit cōmunis ecclesiæ fides, cui firmiter adhæreas. Neq; enim periculum est, ne ecclesia (quæ quantū ad fidei veritatē attinet, spiritu sancto regitur) à seipsa discedat, quanq̄ ab ea recesserint alij. Cæterū qui recedūt, à veritate recedunt, at hi sunt quos velut pestilentes, & perniciosos, Paulus auersari iubet. Bene vale.

Act. 20. Mar. 13. Det opam pastores lupinas insidias à gregibus depellere.

Eze. 3. Lut. auersandus vt fidei subuersor.

Ecclesia secū nunquā dissidet.

Ecclesiæ fides anchora sacra.

QVando iam tandē, quū ex aliis, tum ex duobus præsertim libellis, quos Martinus Lutherus edidit, altero de captiuitate Babylonica, altero de assertionibus omniū suorum articulorum, sese prodidit hæreticū esse manifestarium, ac totius ecclesiæ catholicæ cōmunem hostē, ad cunctos attinere Christianos arbitror, vt quibuslibet armis possent, illius oppugnēt hęreses. Id quod fecit (quantū ad priorē libellum spectat) rex noster illustrissimus, rex (inquā) Angliæ Henricus octauus, is qui dudum gladio Romanam protexit ecclesiā, idē iam calamo totius ecclesiæ fidē tutatus est orthodoxā, atq; id tā splendidè, tamq; copiose fecit, vt nescias quod primum in eo mireris, ingenium, eruditionē, an facundiā: vt de cæteris (ne captare gratiam eius videar) sileam penitus. Neq; solū oppugnauit, verumetiam expugnauit, euicit, euertit funditus. Nos igitur posteriorem ipsius Martini libellum, deo (quod cōfidimus) auspice, suscepimus conuellendum. Puderet enim me (qui qualiscunq; sum episcopus) aure surda transire tot iniurias, per vnum fraterculū non modo summo Pontifici, vicario Christi passim illatas, verumetiā scripturis quoq; sacris perperā obtortis sanctissimorū patrū generalibus concilijs ab eodē contemptis: spretis insuper interpretibus tam vita quàm eruditione clarissimis, venerandis ecclesiæ sacramētis fœdissime dilaceratis, traditionibus demum apostolicis, ac cæteris ecclesiæ consuetudinibus, tot sæculorū vsu receptissimis, pro nihilo iam habitis. Puderet (inquam) me delitiis ex otio literario partis frui, quum cernā ob has iniurias vindicandas, Regem meū illustrissimū, in sua ipsius persona bellum hoc tam potenter aggressum. Israel, & Iudā, atq; ipsam adeo dei arcam sub papilionibus agere. Nec me tamen fugit, quantis meipsum conuitiis lacerandum obiicio

Henricus 8. Angliæ rex. septē sacramentorū assertionē aduersus Lutherū edidit.

A Luthe. cōceptus summus Pontifex, vitiatæ scripturæ, spreta concilia, interpretes, sacramenta traditiōes consuetudines, & quid non? Lutherani ad conuitia & maledicta paratissimi.

A malis vituperari laus est.

obiicio, qui Lutheranas assertiones aggressus sum confutare. Sat enim scio, non defuturos ex iis qui Luthero student, quiq; in eius iurarint verba, qui nostros labores canino dente rodere non verebuntur. Sed istud dico, præueniens eorum latratus. Id mihi gloriæ futurum quicquid in me conuitiati fuerint. Nam cum eodem ore me lacerabunt, quo patribus, quo Pontifici, quo cunctis orthodoxis, quo demũ ecclesię, spiritu sancto gubernatæ, iampridẽ oblatrarint, quis non glorię ducet quicquid in me contumeliarum, conuitiorum & maledicẽtiæ congesserint? De iis calumniatoribus ipse Paulus apertissime nos pręmonet ad Timotheũ scribens: In extremis diebus instabunt tempora periculosa Erunt enim homines sui amantes, auari, fastuosi, superbi, maledici, parentibus immorigeri, ingrati, impij, carentes affectu, nescij fœderis, calumniatores. Hactenus ex Paulo. Cæteraq; respondent omnia quæcunque in ipso capite scripta sunt. Nullum vnquam genus hæreticorum maledictis & calumniis abundabat magis, his enim vel solis, confidũt orthodoxorum ora se frenaturos. Ob quod & toties habent in ore, Sophistas, cum sint ipsi sophisticissimi. Et hi præcipue sui amantes sunt, Nam omnes præ se contemnunt, quantumuis, bonos, quantumuis eruditos, sibi vnice placẽt, suisq; sunt erroribus addictissimi. Et cur non dixerim auaros? qui pro pecunia, quam Germani pro consequendis indulgentiis quotannis erogant, tantopere digladiantur, vt malint omnia peruertere, quam sinere tantæ pecuniæ fieri iacturam. Fastuosos, superbos, maledicos se plane demonstrant, quum fastu, superbia, maledicentia, cunctos qui suis hęresibus aduersantur, pessundare studeant. Parẽtibus immorigeros esse, quis nõ aduertit, quũ sanctissimis simul & eruditissimis ecclesię patri-

2. Tim. 3. Aduerte lector quã graphice Lutheranos depinxit Paulus Lutherani sophisticissimi, sui amantes, auari. Fastuosi Superbi Maledici, Parẽtibus immorigeri. Ingrati, impij. Affectu carentes. Nescij fœderis.

patribus reluctētur, et ipsi cum primis patri patrū, Pontifici maximo vsqueadeo cōtumeliosos exhibeant sese. Adde, quod in eosdē ingrati sunt, & impij, atque affectu carētes, quū tot ab eisdē acceperint beneficia, nimirum sacrarū literarū interpretationes, quas tā fœde lacerant. Porrò nescios fœderis eos esse quis nō oīno perspicit, qui Lutherū tot rationib⁹ Pontifici deuinctum, nempè voto, professione, iureiurando prorsusque astrictū intelligit. Acuant igitur hi calūniatores quantū velint, ceu gladios, linguas suas, bonos quosque contumeliis afficiant, probris insultent, conspurcent maledictis, conuitia cōgerant, quando Paulus nobis præceperit eos auersari, nihilo pluris à nobis illorū latratus, quàm canum, æstimabuntur. Opinantur equidem se posse quosuis à dicenda veritate suis maledicis infamationibus deterrere. Sed pusillus admodū noster in Christum affect⁹ esset, si verbis deterreremur solis, quū ipse iubeat, etiā verbera nihil metuere: Ne terreamini, inquit, ab iis qui occidunt corpus, et post hęc nō habent quod faciāt amplius. Illi sanè quum insanam rabiem, ac tabidam insaniā euomuerint, nihil habent, quo noceant amplius, quanquā nec illa tantillum nocere queāt. Nam pro nostra parte scripturæ sanctæ gladios vibrant, stant in acie sacri patrum cōmentarij. Canones & cōcilia pro nobis dimicant, apostolicæ traditiones aperte decertāt, patrocinatur deinum & ecclesiæ diuturna cōsuetudo. Illi cōtra, pro suo sensu aut scripturas inuertūt, aut inficiantur, sacros interpretes cōtemnunt, canones & concilia damnant, traditiones spernunt apostolicas, diuturnas ecclesię cōsuetudines pro nihilo ducunt, perinde ac si non permaneret in ecclesia spiritus, qui de credendis oībus eam efficaciter instruat. Quid multis moror? Oīa subuertere, Christumque simul & spiritū eius ab ecclesia tollere moliuntur.

Timo.3.

Mat.10

Pro nobis militant scripturæ, patrū cōmētarij, canones, cōcilia, apostolicæ traditiōes, assuetudinesque vsitatissimæ.

Negant

Negant enim illic esse Christum vbi reuera Christus est, hoc est in ecclesia quæ à B. Petro dimanauit, sed iam vel in conciliabulū Bohœmicum, vel in wittenbergicum se Christum transtulisse cōtendunt, quum tamen ipse plane testatus sit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Cæterū idem, ne pseudoprophetis istis fideremus, palam. 24. Matth. præmonuit dicens: Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, et dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, aut in penetralibus, nolite credere. Quis hic nō videt, q̄ graphicè Christus hoc loco depinxerit Lutheranos, qui multos in errorem, etiam si fieri posset, electos induxerunt, asserentes, vel in deserto Bohœmiæ Christum esse, vel in Wittenbergæ penetralibus? Nos igitur per Christum & Paulū tam aperte præmoniti Lutherum cum suis, velut pseudochristos, & pseudoprophetas auersemur. Satis enim seipsos produnt, quales nam sint, quum à cœlibatu sacerdotes eximant, laicis Eucharistiæ consecrationē permittāt, mulierculis identidem voto constrictis licentiam indulgeant lasciuiendi. An nō ex his eorum amentia cunctis innotescit, quod & Paulus ipse prædixit futurum? Nam et totum illud Caput ad Timotheum, eos adamussim exprimit. An nō hoc dogmate mulierculas (quæ variis ducuntur desideriis) captiuas reddunt, maioribusq; peccatis onerant? Et num hoc non semper discere, & nunq̄ ad scientiam veritatis peruenire? Adde, quod hi resistunt veritati, quemadmodum Iambres et Mambres restiterunt Mosi. Cęterum sinamus impostores istos homines mente corruptos, vt Diuus Paulus ait, & circa

Luth. contra p suorū capitū somnio, hęc oīa inuertūr, negant, aut spernunt.

De Lutheranis præmonuit Christus.

Sacrosancta Lutheri dogmata.

2. Tim. 3.

Exo. 7.

circa fidei doctrinam reprobos, in peius proficere, dum & in errorem adducunt, et errant ipsi. Nos vero iuxta Diui Pauli consiliũ permaneamus in his quæ didicerimus, & quæ credita sunt nobis, scientes quod à patribus nõ minori vitæ sanctimonia, q̃ eruditione præstantibus, ea didicerimus: & scripturarum interpretationes, nõ iuxta peruersionem à Luthero traditã, sed quas illi sancte fidelissimeq; nobis reliquerunt, totis præcordiis amplectamur.

Permanẽdum in iis quę à patribus accepimus.

Cæterum vt ad institutum aliquando redeamus, Quum rex noster inclitissimus, q suis meritis, fidei defensor iure cognominatur, iam in acie stat aduersum Lutheranos, nos etiam periculum faciemus, si quid in hoc negotio, nostra posset imbecillitas opitulari. Quoniã itaq; Lutherus priusquam articulorum suorũ comprobationẽ aggreditur, prolixa satis præfatione præscribere molitur, quibus armis nos velit secũ cõgredi, simul & pręstituere nititur, nihil aduersum articulos suos, præter sacras scripturas à quoquã afferri debere: nos, quæ telorum genera nemini Christiano, qui de rebus fidei disceptare velit, recusanda sint, mox decem iactis fundamentis, ostendere conabimur. Sed interea Lutherũ ipsum loquentem audiamus.

Rex Henricus. 8. fidei defensor in acie stat aduersum Lutherum.

Luth. quibus armis secũ velit hostem cõgredi præscribit.

PROOEMIVM.

¶ Assertio omnium articulorum Martini Lutheri per Bullam Leonis decimi nouissimam damnatorum.

LVT. QVanquam abunde satis prioribus libellis meis rationẽ reddiderim, de articulis istis, nouissima Leonis decimi (vt vel fingitur, vel fertur) Bulla damnatis, & ipsi quicunq; authores eius fuerint, suæ damnationis prorsus nullam caussam reddiderit, ne iota quidem è sacris scripturis adducto. Video tamẽ passim à multis desiderari, alterã, & pro-

& propriam super eosdem omnes & singulos declarationem, forte ꝙ speciem illam detrahi necesse sit, qùa per titulum Roma. pontificis, & nomina aliquot doctorum adornata Bulla, apud vulgum nonnihil authoritatis inuenire posset, qui vanissima persuasione deceptus, quicquid nomine Papæ prodit, statim credit à Deo prodire, frustra tot in contrariũ exemplis, & quotidianis monstris eum fidelissime monentibus. Quibusdam & meæ fiduciæ, magis quàm popularis illius ruditatis ratione habuisse videor, dum contempta Bullæ iustitia, pauculos nuper articulos defendi, quod illis factũ videri possit, conscientia exhaustæ vel impotentis eruditionis. Aggredior ergo illorum votis obsequuturus, & non quid mihi, sed quid illis commodum sit spectaturus denuo resolutiões scribere, forte non inutiliter, quum hic tractare necesse sit, fidei & religionis nostræ summa sacramenta, quę vt impium est ignorarẽt, ita christianissimum est, sic nosse, vt non modo confiteri, sed & tueri possis, in quã rem (si Christus aspiret) sedulam hoc libello dabo operam, quando hoc temporis, quo tyrannidis sophisticæ nouissima omniumq́ nocentissima persequutio sæuit, non satis est nosse CHRISTVM, sed diuenditis pera & tunica propter gladium emendum, instructis armaturis etiam tueri oportet. Quod vt liberius & fœlicius efficiam, visum est præuenire aduersarios, & præmonere, quo campo, quibus armis, & signis, mihi velim eos congredi.

EPIS. Cauillis et cõuitiis instructior Lut. ꝗ efficacib⁹ vspiam rationibus.

¶ Ne mireris hic Lector, ꝙ hoc principio, nihil istis Lutheri conuitiis respondeamus. Totus enim fermè libellus eiusmodi flosculis vbiq́ refertus est, vt facile maiorẽ horum, ꝗ argumentorũ vsquã efficacium inuenies copiã. Experire, num verũ sit, ꝙ dico. Et ni fallor, vix aliud occurret tibi crebrius, quam

quàm probra, contumeliæ conuiciaq́ in Pontificē. In qua sane re Lutherus suam potius malitiam prodit, q̄ Pontificem lædat vel tantillum. Quid enim Christus eo deterior euasit, quod pharisæi tot in illum maledicta congesserunt? Nihil profecto. Quinimo potius in ipsorū malum, cuncta reuertebantur. Sic neq; summus ipse pontifex ex Lutheri cōtumeliis, detrimēti quicq̄ accipit, quin Lutherus magis, more expuentis (vt aiūt) in cęlum, facit, vt in suū ipsius caput recidat, quod expuerit. Ostēdit enim plane se maledictis istis, ad ecclesię gremiū haud quaquā pertinere, qui vsq; adeo cōtumeliose totius ecclesiæ principē insectatur. Scriptū est enim. Principem populi tui nō maledices. Neq; enim Paul9 Synagogę principē (si fuisset ei cognitus) conuiciis incessisset. At multo minus ecclesiæ principē, et toti9 christianitatis patrē, probris tā indignis Lutherus afficeret, maxime cū diuino ipsius ore maledictus habetur, & morte dignus, qui vel patri, vel matri suę maledixerit. At esto Lutherus nolit hunc agnoscere patrē, nos certè non dubitamus eū, & patrem & caput totius Ecclesię nuncupare, quod & inferius opinor dilucide mōstrabimus. Prætermissis igitur iis cōuiciis, re poti9 aggrediamur, & istud saltē vel paucis attingamus, quod pręscribere nobis campum Lutherus velit, & arma, quibus cum illo cōgrediamur. Istud nimirū è re Lutheri foret, si tamē id liceret. Cęterū licere nequaq̄ opinor. Nam sic facillime quiuis bellator, vel imbecillimus, victor euadet: modo sibi liceat, & certaminis locū deligere, & arma secū cōcertaturo deputare. Rē ergo parū ęquam postulat, quod et omnibus (qui vel scholasticis, vel militaribus cōcertationibus exercitati sunt) patere non dubito. Nam vt ei qui se cuiuslibet reipub. constituit hostem, parum conuenit decernere, quo quis illum petat telorum genere.

Lut. in cœlū expuit.

Exo. 22

Summus pontifex pater et caput totius ecclesiæ.

Ignaue satis Luthe. secum concertaturo arma decernit.

Apta comparatio.

Sed vniuersi protinus in eum insurgunt, & quibus possunt arreptis iaculis, illum confodere nituntur. Quòd si dixerit ille gladiis duntaxat aduersum se velle dimicari, nemo hominem audit: sed vnus arrepta fuste, alius gladio, alius hasta, alius sagitta & arcu, alius funda & lapide, aut demũ quicquid ad manum citius occurrit, eodẽ ferire cõmunem studet hostem. Sic pariter & nobis factitandũ est, cũ iam emersit Lutherus, Christianę reip. perniciosissimus hostis, cuius sermo velut cancer, in perniciẽ serpit auditorum: hunc par est ab omnibus (quocũque id fieri potest telorũ genere) celerrime prosterni. Nosque nimisq̃ stolidi merito putaremur, si iaculis vllis, quibus ille deiici posset quouis abstinere, mus pacto. Non est igitur æquum, vt Luth. nobis præscribat, quibus cum illo congrediamur armis.

Luhe. christianę reip. hostis infestissimus

Lut. potius arma præscribenda.

Nos enim potius Luthero præscribemus, quũ priscus author Tertullianus de præscriptionibus hæreticorum librum ediderit, quo planè docet arcendos eos à scripturis disputandis. Hunc, inquit, potissimum gradum obstruimus, non admittẽdi eos ad illam de scripturis disputationem, si hæ sunt illę vires eorum, vti ne eas habere possint. Dispici debet cui competat possessio scripturarum, ne is admittatur ad eandem, cui nullo modo cõpetit. Hoc de consilio diffidentiæ, aut de studio aliter ineundę cõstitutionis induxerim, nisi ratio cõstiterit, imprimis illa, quod fides nostra obsequiũ apostolo debeat, prohibẽti quęstiones inire, nouis vocibus aures accommodare, hæreticum post vnam correptionem conuenire, non post disputationem. Adeò interdixit disputationem, correptionẽ designans causa hęretici conueniendi. Et hoc vnam scilicet, quia non est Christianus. Ne more Christiani semel & iterum, & sub duobus aut tribus testibus castigãdus videretur: quum ob hoc sit castigandus propter

Tertul. hæreticos à sacris literis arcet.

Apost. prohibet cum hæreticis quęstiones inire. Tit. 3.

quod non sit cum illo disputandum. Deinde quoniam nihil proficiat congressio scripturarũ, nisi planè vt aut stomachi quis ineat versionem, aut cerebri. Ista hæresis non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad disputationẽ instituti sui interuertit. et si recipit, nõ recipit integras. Et si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones cõmentata cõuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stilus variæ præsumptionis necessario volunt agnoscere ea per quæ reuincuntur. His nituntur, quæ ex falso cõposuerũt, & quæ de ambiguitate cœperũt. Hæc Tertul. Nos igitur hoc principio paucis (vt diximus) firmatis veritatibus, edocere conabimur, quibus armis velit nolit reuincendus est, quæ nec ipse, nec alius quiuis (qui se Christianũ dici velit) refutare poterit. Sed iam primam ex iis veritatem statuamus.

Hæresis q̃sdã scripturas non recipit.

PRIMA VERITAS.

¶ In sacrarũ literarũ interpretatione, plerosq; suis ingeniis cõfisos, turpiter aberrasse cõpertissimũ est

Nihil magis hanc veritatẽ stabilire potest, q̃ priorũ hæreticorũ exẽpla, quot quot retro seculis nos præcesserũt, quorum errores ex scripturis perperã intellectis, ortũ habuerunt semp. Fuit enim Arrius vir alioqui doctissimus, & acerrimo præditus ingenio, specieq; religiosus, verũ sui spũs ductũ sequẽs, in hæresim prolapsus est. In quã (opinione suæ doctrinæ probatisq; vitæ) multos secũ traxit, tã episcopos q̃ seculares principes, neq; paucos annos huius hoĩs hæresis ecclesiã infestauit, donec tandẽ per tot orthodoxos patres, opitulãte spiritu sancto, funditus erat euersa. Post hunc surrexit Macedonius, qui suo quoq; nixus spiritu, nouã hæresim, et ex scripturis haud sanè itellectis suscitauit. Post hos & alij, per series temporum orti sunt, Nestori-

Hæreses spẽ scripturis ꝑperã intellectis ortę.

Macedonius.

storius Eutices, Eluidius, Iouinianus, Donatus, Pelagius, Wiclefus, ac cæteri ingenti numero, qui contortis ad suum sensum scripturis pestilentissimas hæreses disseminauerunt, quibus ingentem fecerunt animarum stragem. Hæc Luthere, quanquam in sacris literis minime prodita sint, non es tam perfrictæ frontis, vt negare possis. Sed quia vis, vt tecum ex scripturis agamus, scripturas iam audi. Beatus Petrus de Paulinis epistolis sermonem faciens. In quibus, inquit, sunt quædam intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suã ipsorũ perditionẽ. Ecce quosdã hic scripturas ob earũ difficultatẽ, haud satis intellectas, ad suam perditionem deprauasse, Petrus affirmat. Quo certe liquet, nonnullos suo confisos ingenio, turpiter in sacris literis hallucinatos fuisse, sed & Paulus ad Timoth. de similibus loquens ait, eos non intelligere, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Et ad Corinthios affirmat suũ Euangelium, in iis opertũ esse qui pereũt. Et quid aliud de Iudæis intelligi voluit Christus, quum dixit: Quia videntes non vident, & audientes non audiunt neque intelligunt. Quòd si scripturæ tam apertæ sunt, (vt tu videri vis) quomodo ꝓlapsi sunt in hæresim, Hymeneus & Alexander, de quibus Paulus testatur, quod circa fidem naufragauerũt. Quo modo rursum propter Ebionem & Cerinthum negantes Christi diuinitatem, Ioannes Euangelista compulsus sit quartum Euangeliũ scribere. Sed & nisi tales futuros, qui perperam scripturas interpretarentur, Petrus fuisset suspicatus, non dixisset certe, futuros in Ecclesia quosdam, magistros mendaces qui perditionis sectas introducerẽt, neque Paulus tãto admonuisset studio, quatenus hæreticum hominem post vnam aut alteram correptionẽ, deuitaremus. Ex iis iam cunctis compertum esse puto, pri

Nestorius Eutices, Eluidius, Donatus, Pelagius, Wiclefus.

2. Pet. 3. In sacris literis quædam intellectu difficilia.

1. Tim. 1.
2. Cor. 4.
Luc. 8.
Lapsi i hæresim Hymeneus et Alexãder.
Quare Io. euãg. quare euangeliũ scripsit.
2. Pet. 2. Magistri mendaces.
Tit. 3. Hæreticus post vnam aut alterã correptionẽ vitãdus

mam istam veritatem satis lucidam esse, nempe quod in sacrarum scripturarum interpretatione, plerique suis ingeniis confisi, turpiter aberrarunt, & hallucinati sunt non mediocriter.

SECVNDA VERITAS.

¶ Idipsum hodie quoque fieri potest, vt si quis in scripturarum interpretatione, suo spiritu nitatur, is facile dilabatur in errorem.

Quid cõe modernis cũ ãtiquis. Ecclesiæ sẽ p adest spiritus. Antiq̃rum pręstantia. Quibus re bus antiq̃s pręcellim⁹

PATére potest & hæc, quando præter Concilia patrum, & commentarios orthodoxorum authorum, ac receptas ab Ecclesia consuetudines, nos (qui iam hac ætate sumus) nihil habeamus adiumenti, quod non potuit illis fuisse commune. Nam fuit communis Deus gratiæ largitor, omnibus qui se ritè præpararunt. Nec defuit vnquàm ecclesiæ sacer spiritus, citra quam fuerat missus, ad docendã nos omnem veritatem. Ingenio pollebãt illi, præstabant eruditione, literis omnibus & linguis efflorebant, ac demum multo quàm nos viciniores erant ad apostolorum tempora. In qua iam altera, quæso, re, præcellimus eos, præter q̃ in iis, quæ nobis relicta sunt ex conciliis patrum, ex proborum authorum commentariis, & ex consuetudine, per vniuersalis ecclesię cõsensum receptissima.

Suo çerebro quispiam cõfisus facillimè hallucinat

Quamobrẽ iis posthabitis, & contẽptis, quisquis aggreditur scripturam sacram, suo cerebro cõfisus, propriiq́ spiritus ductum sequens, facillimè poterit his temporibus, in eis hallucinari, quemadmodũ & prioribus hæreticis contigit, nisi tumore animi deposito, maxima cum humilitate, se patrũ orthodoxorum sententiis, & totius ecclesiæ cõsuetis mysteriis cõformarit. Quamobrem & horum potius fidei standum esse Tertullianus consulit, q̃ de scripturis disceptandum. Sic enim in lib. de pręscriptionibus hęreticorum, vbi vetat curiositatem inquirendi scripturas, ait. Semper quæremus, & nunquàm

quàm omnino credemus? Vbi enim erit finis quę-rendi? vbi statio credendi? vbi expunctio inueniē-di? apud Marcionem: sed & Valentinus proponit. Quærite & inuenietis, Apud Valentinum, sed & Appelles hac me pronunciatione pulsauit, & Hebion, & Simon, & omnes ex ordine non habent aliud quo se mihi insinuantes me sibi adducant. Et rursum in eodem libro, vbi, inquit, apparuerit esse veritatem disciplinæ, & fidei Christianæ, illic erit veritas scripturarum, & expositionum, & omniū traditionum Christianorum. Hæc Tertullianus. Ex quibus liquet, quòd non sit nouis scripturarum excussionibus auris adhibenda, sed patrum orthodoxorum sententiis, & consuetis Ecclesiæ mysteriis inhærendum est.

Nouis scripturarum excussionibus nō est auris adhibenda.

TERTIA VERITAS.

¶ Vbi de scripturis sacris, aut de veritate quauis ad ecclesiam catholicam pertinente, cōtrouersia suboritur, conuenit vt aliquo iudice, lis ea posset dirimi.

ERIT & hæc cunctis perspicua, modò spectent intentissimam curam, quam agit de Ecclesia tua CHRISTVS. Neq; enim nostra conditio deterior esse potest, quàm fuerat olim Synagogæ. Porrò synagogæ prouidit Moyses, vt quoties nata fuisset inter iudices controuersia, super ambiguitate sanguinis, causæ, aut lepræ, mox negotium ad sacerdotes Leuitici generis, & ad supremum inter eos iudicem deferretur, cuius iudicio standum esset penitus. Sic enim in Deuteronomio scribitur: Si difficile & ambiguum apud te iudiciū esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam et causam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, venie sq; ad sacerdotes leuitici generis, & ad iudicem

In Synagoga lis orta ad iudicē deferebāt. Deut. 17.

qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, qui iudica būt tibi iudicij veritatē. Et facies quodcunq; dixerint, qui præsunt loco, quē elegerit Dñs & docuerint te, iuxta legē eius. Sic synagogæ prouidit Moses, & Christus ecclesiæ suæ (pro qua & sanguinē proprium fudit) nullum ad controuersias dirimendas (quas tamen innumeras præsciuit orituras) dereliquit iudicē? Adest ergo, nemini dubiū est, in ecclesia potestas iudiciaria, sufficiens ad omnē cōtrouersiam, siue quæ de scripturis, seu quæ de veritate quauis alia, ad catholicā ecclesiam spectante nascitur, dissoluendā & rescindendam penitus. Is iudex (quod tamē tu moliris) nō potest esse scriptura sacra, queadmodū inferius ostendemus. Neq; enim apud Iudæos lex ipsa iudex erat, & maximè cùm de verbis legis agebatur cōtentio, sed vt figuræ suæ respōdeat veritas, locus adeundus est, quem elegit Dñs, qui nimirū apud nos, Cathedra Petri iure censetur. Nam vt apud Moseos cathedrā, Iudæis iudices erant quærendi, ita & nobis Christianis ad Petri cathedram, pro dirimēdis controuersiis cōfugiendū est. Ad hunc modum ante nos fecerunt maiores nostri, tā doctrina, q̄ vitæ sanctimonia spectatissimi. Sic Hieronym⁹ fecit ad Damasum scribēs. Quoniā, inquit, vetusto oriens inter se populorum furore collisus indiscissam Dñi tunicā & desuper textā, minutatim discerpsit, ideo mihi cathedrā & fidē apostolico ore laudatam, cēsui consulēdam. Et rursus ad eundē. Beatitudini, inquit, tuæ: id est, Cathedræ Petri cōmunione consocior, super illam petram ædificatā ecclesiā scio. Et iterum ad eundem. Emendari cupimus à te, qui Petri sedē tenes et fidē. Et alibi. Si quis Cathedræ Petri iūgitur, meus est. Quamobrē & dicit se Vitalē non nolle, Meletum respuere, Paulinum ignorare, quippe qui sedis huius & cathedræ fuerāt aduersarij, sed & demū cunctos

Moses Synagogæ, Christ⁹ ecclesiæ prouidit.

Adest Ecclesiæ iudiciaria potestas.

Scriptura non potest esse in Ecclesia iudex.

Ad Petri cathedrā p dirimēdis controuersiis fugiendum.

Hierony.

Qui Petri Cathedræ aduersātur schismatici sunt.

ctos affirmat spargere, hoc est schismaticos esse, & extra ecclesiã, qui cum successore Petri nõ colligũt. Vides hic, quãtum Hieronymus Cathedræ Petri censet tribuendũ. Tribuit Augustinus quoq; quæstione. 110. veteris & noui testamenti. Cathedrã pestilentiæ vocans eorum, qui vel extra ecclesiã, vel cõtra ecclesiã, sedes sibi instituerunt, & sedẽ asserit eos vsurpare Petri, cuius tamẽ traditionẽ corrumpunt. Nam & ordinem, inquit, ab apostolo Petro cœptũ & vsq; ad tempus per traducẽ succedentiũ episcoporum seruatũ perturbant, ordinem sibi sine origine vendicãtes, hoc est corpus sine capite profitẽtes. Vnde congruit etiã eorum sedẽ cathedram pestilẽtiæ appellare. Hæc Augustinus. Cyprianus itẽ Cornelio summo pontifici scribens, eundẽ animat ad perferẽdas minas & terrores, quos incusse re Nouatiani, citansq; præfatum testimoniũ quod pauló antè ex Deuteronomio attulimus, tandẽ subdit. Neq; enim aliunde hæreses obortę sunt, aut nata sunt schismata, q̃ inde, q; sacerdoti Dei nõ obtẽperatur, nec vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, et ad tẽpus iudex, vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria diuina obtẽperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotũ collegiũ quicquã moueret, nemo post diuinũ iudicium, post populi suffragiũ, post coẽpiscoporũ consensum, iudicẽ se nõ iam episcopi, sed dei faceret, nemo dissidio vnitatis Christi ecclesiã scinderet, nemo sibi placẽs, ac tumens seorsum foris nouam hæresim conderet. Hæc Cyprianus. Ex quibus apertè datur intelligi quòd debeat vnus ad tẽpus in ecclesia sacerdos esse, qui sit iudex habendus vice Christi, quum sit diuino firmatus iudicio, populiq; suffragio, ac demũ Coẽpiscoporum consensu. Huic si cæteri obtemperarent, nullæ hæreses, nulla schismata, nullaq; intra ecclesiã nata dissidia durarent diu. Et Leo papa

Auguft. Cathedra pestilẽtiæ.

Cyprian.

Hæresum & schismatũ origo.

Vnus in ecclesia vice Christi sacerdos.

Leo.

ad Anastasium episcopū Thessalonicensem de corpore ecclesiæ loquēs. Hæc, inquit, connexio totius quidem corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè exigit cōcordiā sacerdotum. Quibus cùm dignitas sit communis, non est tamē ordo generalis. Quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quędam discretio potestatis, & quum omnium par esset electio, vni tamen datum est, vt cæteris pręemineret. De qua forma, episcoporum quoqꝫ est orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia. Et rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinē susciperēt ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem, vniuersalis ecclesiæ cura conflueret. Hæc Leo. Quid Ambrosium memorem, qui magistram in omnibus se profitetur sequi Romanā ecclesiam? Itaqꝫ vides ex latinis probatissimis, quid de sede Romana & Petri cathedra sentiāt. Astipulantur & Græci, qꝫ quum ex aliis, tum ex Athanasio testatissimum est. Is enim nostræ sententiæ ad Marcum Romanæ vrbis episcopum sic ait. Optamus vt à vestræ sanctæ sedis ecclesiæ authoritate, (quæ est mater & caput omnium ecclesiarum) ea ad correctionem & recreationem fideliū orthodoxorū percipere, per præsentes legatos mereamur, quatenus vestra fulti autoritate, vtrisqꝫ precib⁹ roborati, illęsi à memoratis ęmulis sanctę dei ecclesię & nostris, euadere, nobisqꝫ commissos eruere valeamus. Hactenus ille. Mirum est Luthere, cū ista non ignores, aut saltem nosse debueras, quod tam parum tribuis Romano Pontifici, quum vel apertissimum sit ex euangelio Ioannis, Caiaphā tametsi pessimum, & qui pecunia pontificatum sibi com pararat, tamen quia pontifex fuerat illius anni, ve-

rum iu

Inter Apostolos discretio potestatis.

Distinctio episcoporū

Ambros. Ro. ecclesia oībus magistra.

Athanasi⁹. Ro. ecclesia mater et caput oīm ecclesiarum.

rum iudicium protulisse. Vos, inquit, nescitis quicquam, neque cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc, inquit Ioannes, à semetipso nō dixit, sed quum esset Pontifex anni illius, prophetauit quia Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filius dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ecce qui Moseos cathedram occupauit, quanquam auaritia, & ambitione, ac symonia, corruptissimus fuerat, tamen quia summus erat illius anni pontifex, Iudæis protulit iudiciū veritatem. Et qui Petri cathedram legitime sortitus, non potest hoc facere Christianis? Absit. Et maximè cū Petro dictum sit. Et super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi (hoc est hæreses) non præualebunt aduersus eam. Propter quod & Augustinus inter cętera, quibus memorat se retentū in ecclesiæ gremio, dicit. Tenet me, ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascēdas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem episcopatum, successio sacerdotum. Tenet & ipsum catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses, sic ista ecclesia sola obtinuit. Hæc Augustinus aduersus epistolam Manichei. Cæterum quoniam inferius habes articulū de Romani pontificis authoritate peculiarem, illic fusius hac de re tecum disseremus. Et hæc iam sufficiant pro tertia veritate.

Caiaphas qa pōtifex protulit verū iudiciū. Ioan. 11.

Matt. 16. Portæ iferi

Tenuit augustinum gremio ecclesiæ successio Ro. pontificis.

Ca. 4. ar. 15

QVARTA VERITAS.

¶ Non semper quæque controuersia sic exorta, sola sacrarum literarum auxilio dissolui poterit, ac reuelli.

ET ad hanc statuendam (ne petamus aliunde subsidium) tua Luthere nobis abunde sufficiet assertio. Asseris enim inferius in declaratione articuli. 37. te credere purgatorium esse, & id ipsum

Luth. purgatoriū & fatetur & credit.

ipsum aliis consulere, suaderecq; credendum. Sed & multo apertius inter conclusiones, conclusione. 15. Mihi, inquis, certissimum est purgatoriū esse, nec multum me mouet, quid blaterēt hæretici. Et paulò pòst. Nunquid ideo credēdum est hæretico, vix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot sęculorum, falsam fuisse contendendum? Catholice nimirum ista scripsisti, atq; vtinam ita perseuerasses. Sed ad institutum nostrum reuertamur. Negas tamen ex scripturis sacris probari posse purgatoriū. Sic enim habet assertio tua. 37. Purgatorium non potest probari ex scriptura sacra, quæ sit in canone. Nunc cernis Luthere in hac controuersia (quæ nobis de Purgatorio cū hæreticis est) nō posse scripturam sacram pro nobis iudicem esse. Sed & erit potius, si te sequamur interpretē, aduersaria nobis. Sic enim in cōmentariis tuis super epistola ad Galatas, explicās illud Pauli: Dum tempus habemus operemur bonū. Scribis monere Hieronymū, quod vbi Apostolus dicit, dum tēpus habemus, vitam pręsentē esse tempus sementis, sicut & Christus dicit. Operemini dum dies est, veniet nox quādo nemo potest operari. Et subdens ipse: Quæ cōtra purgatoriū, inquis, vidētur pugnare. Sed & quod posset obiici cōsequenter diluere studes. Licet enim, inquis, doctores dicant, in purgatorio nō nisi satisfactionē, seu nouo reperto vocabulo satispassionē esse, ego tā nō video quomodo satisfactio vel satispassio nō sit operatio bona. Quid iis verbis aliud insinuas Luthere, quàm ex iis videri tibi, nō esse purgatorium? Quid ergo relinquis nobis armorum aduersum hęreticos, qui purgatorium negant, cū tuo iudicio, scriptura tam Christi quàm Pauli nobis aduersetur, & nullam omnino finis pro nostra parte militare? Contendentibus itaq; nobiscum hæreticis, nos alio subsidio nostram oportet tueri causam, quàm scriptu-

Vbi sacra scriptura nō potest esse iudex.

Alio subsidio quàm scripturarum aliquando licet vti.

scripturæ sacræ. Quæ res etiam vel ex alio potest loco fieri perspicua. Visus es propemodum negare epistolam D. Iacobo inscriptam ipsius fuisse, nimirum quòd tuis opinionibus aduersatur. Verùm hãc, si tu aut quisquam alius repudiare sit conatus, quibus armis, quæso, nos ad eam tuẽdam vtemur? Neque enim ea potest ex scripturis firmari, quamobrem ad alia remedia necessario fugiendum est. Ad hęc Eluidius perpetuam diuæ virginis integritatem impugnans, plurimas & ipsa prima fronte perspicuas, adducit pro sua parte scripturas. Et primum ex Matthæo narrante. Quòd quum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequàm conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto, vbi tria notat. Primùm desponsationem, secũdum, quòd reperta est in vtero habere, priusquam conuenirent, & tertium, quòd postea re ipsa conuenerunt. Subinde producit, quod in eodem Matthæo scribitur. Et non cognouit eam, donec peperit filium suum primogenitum. Ex quibus verbis (quantum ad sensum grammaticum pertinet) satis apertè colligit, Ioseph postea cognouisse Mariam. Tertio loco profert ex Luca. Impletos esse dies Mariæ, vt pareret filium suum primogenitum. Vnde subinde subinfert Eluidius, eam habuisse secundogenitum, propter comparationem primogeniti. Et hoc testimonium iunctum prioribus, nonnihil ad rem facit. Postremò, quòd toties in Euangeliis asseritur, Iesum habuisse fratres. Primum Lucæ octauo: Ecce mater tua, & fratres tui stant quærentes te. Et Matthæi duodecimo: Ecce mater tua, & fratres tui, foris stant quærentes loqui tibi. Ioannes item ait. Neque enim fratres eius tunc credebant in eum. Et Marcus scribit dixisse turbam, vnde huic omnis hæc sapientia & virtutes? Nónne hic est faber ille filius MARIAE,

& fra-

Epistolam D. Iacobi Luth. carbõe notat.

Ad nouos morbos noua quærenda remedia.

Eluidius mariæ mastix.

Matth. 1.

Luc. 2.

Ioan. 7.

Mar. 6.

Eluidÿ errores scripturis facilè non posse refelli.

& frater Iacobi & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nónne & sorores eius, hic nobiscum sunt? Hæc & alia profert Eluidius pro sua parte testimonia, quòd Maria plures præter Christum accepisset filios. Nos cõtra, ne verbum quidem vnum, ex scripturis afferre possumus, & tamen certò credimus, eam perpetuò fuisse virginem. Quo nã igitur modo (te quæso Luthere) scriptura poterit hanc dirimere controuersiam? imò nõ augere magis, si quis proximo spiritu sensum (quem ex mera grammatica colligimus) sequi nitatur. Accedit ad hæc, quod scriptura sæpe trahi potest ad varium sensum, quẽ admodum vsu videmus ab hæreticis fieri, qui sensum, quẽ semel imbiberunt, adeò mordicus tenent vt nullius alterius iudicio stare velint, sed totius Euangeli textũ rumpi sinent potius, quàm sensum (quem extorserunt) auelli sibi patiantur. Prohibet igitur & Tertullianus cum hisce de scripturis conflictari, libro de præscriptionibus hæreticorum, sic inquiens: Quid promouebis exercitatissime scripturarum? quum si quid defenderis, negetur ex diuerso. Si quid negaueris, defendatur. Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentionem. Nihil consequeris, nisi vilem de blasphematione laudem. Ille verò si quis est, cuius causa, in cõgressum descendis scripturarum, vt eum dubitantem confirmes ad veritatem, an magis ad hæreses deuerget? hoc ipso motus, quod te videat nihil promouisse æquo gradu negandi & defendendi, diuersa parte statutum, certè & pari altercatione incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet. Hæc vtiq; & ipsi habent in nos retorquere. Necesse est enim & illos dicere nobis potius adulteria scripturarũ, & expositionem eorum mendacia inferri, qui proinde sibi defendant veritatem. Ergo non ad scripturas prouocandum est, nec in his constituẽdum cer-

In varios sensus scriptura flexibilis.

tamen,

tamē, quibus aut nulla, aut incerta victoria est, aut parum certa. Hæc Tertullianus. Quid ergò fiet, duobus de scriptura quapiam cōtendentibus, altero catholico patrum sententiam defendente, altero hæretico, qui proprio sensui pertinaciter adhæret? Quomodo, inquam, lis ista sopietur, præsertim cū nihil ex scripturis afferri posset, quod vterq; non vertat in partem suam. Quem iudicem hic adibimus, nisi Petri cathedram? quæ profectò dubiis in rebus, & ad fidem præcipuè spectantibus, nunquā non erit adiuta diuinitus, vt certam nobis depromat veritatem.

hęretico orthodoxoq; de scriptura disceptātibus, quis adhibēdus iudex.

QVINTA VERITAS.

¶ Propterea missus fuerat Spiritussanctus, vt in ecclesia perpetuò maneret, quatenus, quum eiusmodi suborirentur errores, semper de veritate certiorem eam redderet.

CHRISTVS quantum ad hunc spiritum attinet, quinque nobis erat pollicitus. Primùm, quòd esset Paracletus, hoc est, consolator Ecclesiæ suæ. Deinde, quòd in æternum apud nos maneret. Tertium, quòd quæ futura essent, nobis annunciaret. Quartum, quòd verba Christi nobis interpretaretur. Quintum, quòd esset nobis spiritus veritatis, nosq; duceret in omnē veritatem. Nihil ex iis obscurum esse reor, præter quartū, cū cætera verbis apertissimis Christus ipse testatus sit, vt ex Euāgelio D. Ioan. liquet: de quarto verò dicit. Docebit oīa, suggeret vobis oīa, quæcūq; dixi vobis. Sic enim habetur Græce, non dixero: Sed & inferius de eodē spiritu loquēs, ait: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Clarificauit filius patrem, quum ea, quæ per Prophetas loquutus sit pater, vera fuisse declarauit. Clarificauit & filiū spiritus, quādo ad filij doctrinam populo communicandam, doctorum corda secretis inspira-

5. Christi de Spūsancto, pmissa Ioan. 14.

Ioan. 16.

clarificauit filius patrē. clarificauit filiū spiritus

ſpirationibus illuſtrauit. Quæcunque igitur Chriſtus dixit & docuit, ſpiritus ille ſanctus (ſi quid obſcurum fuerit) luculentius erat interpretaturus.

Cæterùm aiet fortè Lutherus, Chriſtum hæc præſentibus Apoſtolis fuiſſe pollicitum. Neque iſtud negauerimus. At nō ſolis, qui tum præſentes erāt, exhibita hæc fuiſſe, manifeſtiſſimum eſt. Paulus enim tunc non aderat, quippe qui nondum fuerat

1.Tim.4 conuerſus, & tamen is ad Timothe. dicit: Spiritus manifeſtè loquitur. Non ſolum itaq; propter apoſtolos, qui tum pręſentes erant, ſed propter omnes Chriſtianos, quotquot eſſent futuri, quàm diu militat hic in terris Eccleſia, pollicitationem hanc à Chriſto factam fuiſſe dilucidū eſt. Ad quid enim in eccleſia ſpiritus ille ſacer perpetuò reſidet, ſi non ſubortis hæreſum tempeſtatibus (quæ fluctuantē eam reddiderint) protinus occurreret cōſolatione ſua, claramq; veritatis ſuæ lucem, in rebus controuerſis, ac dubiis exhiberet? Neq; enim otioſus eſſe poteſt, qui ad tantum negotium, tam inclytus, à tā eximiis perſonis, patre videlicet & filio, miſſus eſſe non ambigitur, ſed indefeſſe negotiū (ob quod miſſus fuerat) agere credendus eſt. Et quanq̄ ipſius Trinitatis opera ſint indiuiſſa, Patris, inquā, & Filij, & Spiritusſancti. Scriptura tamen horum cuiq; ſuum, & quaſi peculiare tempus ob erudiendam

In Eccleſia reſidet ſpiritusſāct9.

Hebr.1. Eccleſiam tribuit. De Patre enim Diuus Paulus tradit, quòd olim patribus per Prophetas multifariam multisq; modis loquutus ſit. De filio ſubinde referunt Euangelia, quomodo per Apoſtolos erudiuerit Eccleſiam. Et ſpiritum denicq; ſanctum, eatenus à patre, filioq; miſſum, Chriſtus ipſe teſtatur,

1.Tim.3. quatenus apud nos in æternum maneret, docturus Eccleſiam in cunctis, quæ ad fidei neceſſitatem attinerent, Quò fit, vt propter perpetuam huius ſpiritus præſentiam, Eccleſia apud Paulum columna dici-

dicitur,& firmamentum veritatis,nimirum quod hoc spiritu veritatis, tam solidè fulciatur, vt nequeat in errores aliquos impingens, diutius in eis perseuerare.

SEXTA VERITAS.

¶ Spiritus ille sacer orthodoxorum patrum linguis ad hęresum extirpationem,& ad plenam ecclesiæ super rebus dubis instructionem, hactenus vsus est,& vtetur semper.

COnstat & hæc ex præcedenti. Nam si non fuerit otiosus in Ecclesia diuinus ille spiritus, per aliquos necesse est Ecclesiam erudiuit. Nec enim sermo eius palàm cunctis innotuit,sed aliorum linguis ad instruendam Ecclesiam vsus est, quemadmodum & de Deo patre D. Paulus ad Hebræos scribit illum fuisse maioribus nostris loquutum olim per Prophetas. Filium autem eius identidem per Apostolos suos, totum orbem docuisse compertissimum est. Euntes,inquit,docete omnes gentes. Sic & tertio loco, Spiritum sanctum per Apostolicos viros (Apostolis è medio iam sublatis) Ecclesiam in cunctis quæ necessaria forent, deinceps edocere par fuit,ac omnia potius agere,quàm vt diutius in rebus vehementer ambiguis ipsa fluctuaret. Non quod sacrosanctæ Trinitatis huius opera,sicut antè diximus, sint diuisa, sed quòd singulis horum suum tempus in scripturis accõmodatur, quanquam oẽs indiuisim,& semper operati sint. Tunc enim quando patri negotium tribuitur erudiendæ plebis per Prophetas,spiritus etiam eosdem inspirauit,quemadmodum & D.Petrus testatur. Spiritu,inquit,sancto inspirati locuti sunt dei homines. Quòd si tunc in Prophetis loquutus sit Spiritus, quum non erat adhuc datus, quanto magis hoc suo tempore,quum sit iam particulariter in hoc negotium

Aliorũ linguis sacer spiritus ecclesiam hactenus instruxit.

Hebr.1.

Pater per prophetas Filius per apostolos orbem docuit.

Matt.vlt.

2.Pet.1.

Præsentiæ S. Spiritus signa manifestissima.

gotium missus, per pontifices & doctores, credēdus est fuisse loquutus. Testantur historiæ, q̄ cùm sacri baptismatis vnda, Basilius & Eubolus abluerentur, venit super eos lux immensa sicut fulgur, et columba ex fulgure descēdens, turbauit aquam & euolauit. Et quum Ambrosius psalmum. 43. dictaret, vidit eius notarius ignem, caput eius in modū scuti operientem, & per os eius intrantem, quo facies eius ad instar niuis enituit. Sed & D. Gregorius, quum electus in summum pontificem, dignitatem tantam fugiisset, quiddam in modum igneę columnę super eum in cauerna delitescentem emicuit, cuius indicio deprehensus est. Hæc nimirum erāt præsentiæ ipsius spiritus signa manifestissima. Et hoc est, quod Damascenus testatur, dicēs: Simili quoq; pacto, & apostolicæ gratiæ, & dignitatis successores, pastoresq; & doctores illuminatricem spiritus gratiam adepti, tum miraculorum virtute, tum sermonis gratia, obscuratos illuminarunt, & errore deuios cōuerterunt. Et alibi rursum: Per spiritum igitur sanctū & lex, & prophetæ, & Euāgelistę, et Apostoli, et pastores locuti sunt, et doctores. Id q̄d ex ipso Christo patet. An ad solos Apostolos dixit Christus, Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis? An non præter Apostolos, quosdā (vt ait Paulus) prophetas instituit, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad instaurationē, seu magis ad consummationem sanctorum, quibus Christus inchoationem nouę creaturæ dedit? Hos nimirum pastores & doctores, ac cæteros instituit (vt illic docet Paulus) in opus ministerij, in ędificationē corporis Christi, hoc est, vt ministrent hunc spiritum cæteris, & ecclesiam verbo spiritus ædificent. Sed & istud institutum, nō solum ad Apostolorum tempora spectat, verumetiam ad finem vsq; seculi

Basilius. Eubolus.

Ambros.

Gregor.

Damasce. Viri apostolici spiritus gratiā adepti signis claruerunt. Per spiritū qui sunt loquuti.

Matth. 10. Ephe. 4. Christus prętē Apostolos pastores etiam atq; doctores istituit, q ecclesiā ædificarēt.

seculi perdurabit, nẽpe donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Sed & istud expendamus, quod iam tandẽ subinfert Paulus. Scopum videlicet, quem prospexit Christus, hæc instituens, nimirum vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia, ad circunuentionem erroris. Ecce cur pastores & doctores, ac cæteri ministri dati sunt ecclesiæ, nimirum vt his fidẽ habeamus, vereq́ꝫ credamus in eis spiritum sanctum loqui, vitemusq́ꝫ cęteros, qui doceant iis contraria: quales aliquot futuros Paulus insinuat, quum versutiam hominum memorat & astutiam qua nos adoriuntur, vt imponant nobis, ac circũueniant in errore. Quisquis itaq́ꝫ, quod doctrinæ patrum aduersatur, docuerit quicquam, is modis omnibus vitandus est, ni velimus potius semper esse tanquam paruuli, semper discentes, & nunquam ad scientiæ veritatem peruenientes, semper fluctuantes, & omni vento doctrinę circũacti.

Pastores & doctores, cur ecclesię dati.

Prorsꝰ vitãdus qui patrũ dogmatis aduersantiã docet.

SEPTIMA VERITAS.

¶ Quisquis orthodoxos patres non recipit, hanc doctrinam sancti spiritus contemnere, neque spiritum illum habere manifestum est.

TAnta nimirum est vnitas corporis huius mystici (quod est Ecclesia) vt non modò corpus vnum, omnes Christiani dicamur, & simus, verũ etiam spiritus vnus, propter inhabitantem spiritum sanctum in nobis. Vnum corpus, inquit, D. Paulus, & vnus spiritus sumus. Colligatur enim Christianus Christiano, nexibus quibusdam inuisibilibus, & quidem multo validioribus, q̃ in corpore naturali membro membrum compaginatur. Et vt in iis, vitalis quidam spiritus discurrens, arcanum quendam instinctum operatur, ita vt mẽ-

Ephe. 4.
Mystici ecclesiæ corporis & naturalis conuenientia.

brum quodq; norit sibi cōgenitum membrum, pa- ratumq; sit pro eius defensione seipsum exponere discrimini, velut agnoscens communem in vtroq; spiritū. Sic & in mystico totius Ecclesiæ corpore quisq; Christianus (qui studet vnitati spiritus) se- creta quadam vnctione, mox, vt audit proximum
Ioan.3. christianè loquentem, agnoscit communem spiri-
Ioan.10. tū, qui in seipso loquitur. Sic est (inquit Christus) omnis qui natus est ex spiritu, nēpe quòd intima quadam persuasione, vocē spiritus agnoscit, & ei- dem condelectatur. Sed alibi de suis ouibus testa- tur Christus, quòd suam vocem sint auditurę, neq; cognituræ sint alienorum. Quoniā igitur eadē est vox Christi, quæ & spiritus eius, oues Christi, hoc est, fideles Christiani, libenter huic voci obtempe rant à quocunq; proferatur. Et qui recusant hanc vocem, ad hoc ouile non spectare, neq; in hoc cor- pore locum habere, credendi sunt. Alieni profectò sunt, & iidem vocem audiunt alienorum, hoc est, hęreticorum peruersa docentium. Quisquis igitur patres orthodoxos (in quibus sacer ille spiritus lo quitur) respuit, neq; vocem spiritus in eis loquen- tis recipit, is prorsus indicat se spiritus illius exper

Ephe.4. Spirit᷒ ser- uanda vni- tas in vin- culo pacis

tem esse, neq; Paulum audit iubentē, vt solicitè ser uemus vnitatem spiritus in vinculo pacis. Nā quî fieri potest, vt is vnitatem seruet spiritus, qui doce re nō veretur, iis quæ spiritus olim docuit, manife ste pugnantia? Docuit autem spiritus ille sanctus ecclesiam, per priores patres, pastores videlicet & doctores, cæterosq; ministros, vt ex proxime supe riori constitit. Quamobrem qui iam contrariū do- gma statuere molitur, is apertissimè dissoluit vnita tem spiritus & vinculum pacis, ac denique totius corporis Ecclesiæ compagem. Cæterùm dicet Lu therus, priores patres nōnunq̄ aberrasse. Neq; istud ipse negauerim. Errauerunt interdum, atq; ob id er

rare permissi sunt, vt homines eos fuisse cognosce-remus. Sed quid, si permissi fuerint aliquoties erra-re, num propterea cæteris, qui recte dixerunt, nihil autoritatis erit relictum? Absit. Errarunt aliquan-do prophetæ, errarunt et Apostoli, neque tamẽ de cę-teris, quę docuerunt, quicquã dubitamus. Nathan (vt non ignoras) propheta fuit, is tamen consultus à Dauid Rege, super opere, quod Rex animo me-ditabatur, num esset ipsum completurus, respõdit: Omne quod est in corde tuo, vade fac, quia domi-nus tecum est. Sic haud dubiè respondit, & nihilo-minus eum errasse cunctis perspicuum est. Simili-ter & alios prophetas aliquando fecisse scripturæ testantur. Quid igitur? Num propter hos errores, nulla cæteris, quæ dixerint, fides adhibebitur? Ab-sit. Sed diuinæ pietatis dispensatione factum est, vt ad hunc modum, tam nos quàm illi, se cognoscerẽt homines esse, & à Deo, quicquid recte dixerint, ac cepisse: à seipso verò, quicquid aberrauerint. D. Pe-trus quoque quum (accepta prius à Deo patre reue-latione) Christum cõfiteretur esse filium Dei, ve-rissima dixit. At paulò pòst, quum eundem à mor-te studuit auersari dicens: Absit hoc à te Dñe, num mediocriter aberrauit. Quid ergo? Nũ ob id prio-rem confessionem eius reiiciemus? Nequaquã. Sed iam vt hominem sibi derelictum, humano more fuisse lapsum agnoscimus, tunc verò diuinitus ad-iutum super captum hominis, diuinitatem Christi fuisse cõtuitum, haudquaquam dubitamus. Sic pa-riter & de sacris Ecclesię doctoribus cõtigit, haud absque diuina dispensatione, nempe, vt suis inge-niis relicti, nonnunquam in errores inciderint, cũ tamen certum sit, quòd in cæteris fulgore diuini spiritus illustrati, non nisi saluberrima dogmata ad maximum ECCLESIAE commodum prodi-derunt. At obiectabit adhuc Lutherus.

Quare pa-tres errasse permissi.

Errarunt aliqñ Pro-phetæ & Apostoli.

Lapsus Nathan.

2. Reg. 7.

Humanũ errare.

Petrus sibi derelictus errauit.

Matth. 16.

Doctores suis inge-niis relicti interdum lapsi.

Quomodo deprehendi potest interpretem semel lapsũ in aliis tamẽ verum dicere.

Si potuit interim cæcutire, & errore teneri interpres, quomodo nobis, inquit, erit exploratũ, quando verum dixerit? Id nimirum fiet, mutua vel scripturarũ ad ipsum, vel cæterorum interpretũ, vel apostolicarum traditionum, vel generalium conciliorum, vel ecclesiæ catholicæ consuetudinum, vel demum horum oĩm in simul facta collatione. Nã hæc ita se mutuo fulciunt, vt quicquid ab aliquo scriptũ fuerit interprete, modo vigilanter hæc oĩa sibi mutuo conferamus, facillime deprehendi posset, an verũ an falsum fuerat, vt nihil oporteat propter aliquos in eis repertos errores, cætera cõtemnere, quæ alioqui vere, catholiceq́ tradiderunt.

OCTAVA VERITAS.

¶ Si per singulorũ patrum ora spiritus ob eruditionẽ ecclesię locutus sit, multo magis in cõciliis patrum generalibus id fecisse putandus est.

HÆc quanquám de se manifestissima sit, ex scripturis tamen afferre testimonium haud grauabimur. In Actis apostolorum traditur, quod quũ suborta fuisset inter Christianos super legaliũ obseruatione cõtrouersia, mox Apostoli, cæteriq́ Iudæi seniores (qui tum ad Christum conuertebantur) eius rei gratia Hierosolymis concilium habuerunt, & tandem vltro citroq́ rationibus auditis, vnanimi consensu, cæteris (qui tamen aberant) gẽtibus decretũ suum per Paulum & Barnabam miserunt, affirmantes id spiritui sancto, simul & sibi fuisse visum: quũ tamen spiritus ille nullo sensibili signo (queadmodum prius in die Pẽtecostes fecit) se præsentem exhibuit. Quoniã igitur idem spũs, adhuc in ecclesia neq́ penitus otiosus residet, quis dubitare potest, quum ex omni orbis parte maximus Episcoporum cõuenerit numerus, vsq́adeo, vt constet aliquãdo fuisse ducẽtos, aliquando trecentos, sed & sexcentos nonnunq̃: quis, inquã, am

Act. 14 Conciliũ Hierosolymitanum spũ sancto instructũ.

bigere poterit, quin inter tot patres, tam eruditione quam vitæ sanctimonia spectatissimos, tantoque charitatis ac pietatis studio congregatos, non medius affulserit spiritus ille sanctus? Præsertim, quum Christus ante sit pollicitus, in medio se futurum, vbi duo vel tres forent in eius noīe congregati. Et cui dubium esse poterit, illic vbi Christus est, adesse pariter & Christi spiritum? Quando igitur Christus duobus aut tribus in eius nomine congregatis, affuturum se promisit, tot centenariis patrū pro salubri totius Ecclesiæ statu coadunatis, Christi spiritum (qui in id negotiј missus erat) putabimus defuturum? Absit, ne vel illud leuiuscule suspicemur. Cæterum iis obiiciet Lutherus, concilia quædam inter se pugnare mutuo, quemadmodum exempli gratia, Nicenum & Africanum, Constantiensi cōcilio docet aduersari, quamobrem nec putat ab eodem spiritu, singula fuisse profecta. Dicit enim in resolutione super disputatione Lypsica, Nicenum concilium decreuisse, vt Rom. pontifex curā haberet Ecclesiarum suburbanarū, sicut Alexandrinus habuit Ægypti. Quibus nimirū verbis Rom. pontifici conatur auferre primatum potestatis, quā tamen ei tribuisse dicit concilium Constantiense. Cæterum, quum Eckius respondit, id Niceni concilii decretum consensu Roma. pontificis, & pro bono tranquillitatis factum fuisse, Lutherus insurgit, contendens hæreticissime, tam conciliū, quam Pontificem fecisse, si vel is permitteret, vel illud statueret quicquam quod contra ius diuinū esset quouis pacto. Nam vt inquit, si ius diuinum est, Rom pontificem oīa in omnibus ecclesiis posse, non est in eius potestate permittere contrariū vel vna hora fieri. Sed hic aberrasse Lutherum non dubito. Nam & constat Paulum iure diuino potuisse victum à Corinthiis vendicare, quibus ipse prædicabat, quem

Tot patribus spūs adesse putandus.

Lut. de diuino iure ratio prorsus inualida.

1. Cor. 9.

admodum & multis argumentis illic docet. Quis, inquit, militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem & de lacte gregis non manducat? Nunquid secũdum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est in lege Mosi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtiq; hæc dicit? Hæc Paulus &c. quę sequuntur, quibus manifestè docet sibi iure diuino licere, quatenus à Corinthiis victũ accipiat temporarium. Et tamen subdit, se vsum hac potestate fuisse. Sic nimirum & Roman. Pontifex, quanquam ei iure diuino potestas quædam in omnes competeret Ecclesias, potuit nihilominus ob suam & ecclesiæ quietem aliquid sui iuris, citra tamẽ oẽm offensam, ad tempus remittere. Sed iã veniamus ad concilium Affricanũ, quod & citat ex xcix. distin. cap. primo, Vbi dicit, Concilium illud prohibuisse Roman. pontificem, appellari pontificem vniuersalem: Sic enim habent ipsius conciliĩ verba. Vniuersalis autem pontifex nec Romanus appelletur. Quibus verbis molitur Lutherus, vt Rom. pontifex non sit vniuersalis, neq; primatum potestatis habeat. Verùm istud ex ipsis inferre nequit. Nam quis non videt earum validam esse cõsequutionem hanc. Non placet concilio, vt Rom. pontifex appelletur vniuersalis, iccirco Ro. pontifex nõ est vniuersalis. Studuit nimirum ætas illa, quippe (quæ vicina fuerat apostolorum temporibus) modestiæ simul & humilitati. Recens enim adhuc spirabat in eis Christi verbũ. Nisi conuersi fueritis & efficiamini tanq̃ paruuli. Quamobrem & hos gloriosos titulos (vnde vel superbiendi leuis accasio nasci potuerit) conati sunt amputare, id q; liquet ex verbis proximè præcedẽtibus eodẽ capite quæ sic habẽt. Primę sedis Episcopus non appelletur

Ro. Pont. aliquid sui iuris potuit deponere.

Affricanũ cõciliũ ro. põt. authoritatem nil diminuit. Quare eodẽ cõcilio cautũ est, ne Ro. episcop⁹ vniuersalis diceretur.

Modestia antiqrum gloriosos aduersabat titulos.

pelletur princeps sacerdotum, vel summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tãtum primæ sedis Episcopus. Ecce non placuit concilio, titulus iste tam gloriosus, vt appellaretur princeps sacerdotũ, aut summus sacerdos, is qui reuera fuerat, & princeps sacerdotum & summus sacerdos, hoc est, primæ sedis episcopus. Ex iis itaq; frustra conatur Lutherus ostendere, Constantiense concilium à Niceno & Affricano dissidere. Cæterùm donemus hoc Luthero, vt vnum aliquod ex postremis conciliis ab altero dissentiat, num proinde cęteris omnibus fides abolebitur? Haud quaq̃. Sed quemadmodũ de prophetis & Apostolis ac sacris doctoribus antè diximus eos sibi derelictos nonnunq̃ aberrasse, sic & de conciliis, pręsertim postremis, quę tempore schismatis erãt coacta, vbi non summa forte fuerat animorum concordia, neq; syncera mentiũ simplicitas, sed quidam suis factionibus & priuatis affectibus, quidam captandæ summi pontificis gratiæ studuerunt. Hi quid mirũ est, si in articulo quopiam ad rẽ non magnopere pertinere cæcutierint, vtpote quiddã humanũ passi? At nihil ob id oportet fidem cæteris conciliis derogari, præsertim cũ talis error, si decreta superiorum conciliorum vna cum scripturis sacris & sacrorum interpretum cõmentariis mutuo cõferãtur, facile deprehẽdi queat. Atq; hactenus pro octaua veritate sit dictum.

Veritate septima.

Fieri potuit vt concilia tẽpore schismatis dissentirẽt in rebus leuiculis.

NONA VERITAS.

¶ Traditiones Apostolicas quanquàm in scriptura nequaquam proditæ sint, nihilominus à vere Christianis obseruandas esse.

PAucis istam statuemus. Nam Paulus epistola secunda ad Thessalonicen. ait: State & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Ecce Paulus hic mandat, vt constanter teneant traditiones, quas ipse docuit,

2. Thess. 2. Quascunq; traditiões modo bonas, tenenda

das iubet Paulus.

cuit, aut oretenus per sermonē, aut calamo per epi- stolam. Quòd si Paulus (qui præ cæteris Apostolis tot reliquit epistolas) traditiones etiā à se non scri- ptas, voluit obseruari, nō negari debet hoc à cæte- ris, qui, quo minora scripserint, eò verisimilius est plura tradidisse. Quid enī ex Petro, qui post Chri- stum superuixit in ecclesia circiter annos. xxxvij. quid, inquam, in eius literis habemus ecclesiæ reli ctum præter duas breues epistolas? An non puta- bimus eum alia pleraq; & saluberrima tradidisse dogmata, quæ literis minime cōmendauit? præser tim quum tam familiariter cunctis interfuit, quæ Christus vel docuit, vel mirifice fecit. Sed & de Ia cobo, & Iuda, quid præter vnicā vtriusq; epistolā accepimus? De cæteris vero (si subduxeris Euan- gelistas) nihil, ne verbum quidem habemus scri- ptum, & tamen singulos salutaria reliquisse docu- menta, nemini potest obscurum esse. Meminit D.

Ioan. vlt. Multaque christus fe cit, chartis nunq̄ man data.

Ioānes in calce Euangelij sui, pleraq; quæ ad Chri- stum pertinebant, neutiq̄ literis fuisse cōmendata. Sunt, inquit, & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundū capere posse, eos qui scribendi sunt libros. Patet igitur ex iis, nec oīa fuisse scripta, sed multa per ser monem, & ore dūtaxat prodita, de quibus sacri do ctores nos crebrius admonēt. Et inter vetustiores,

Origenes. Multafaciam⁹ necessum est, q̄rum ratio nō oībus patet. Rationmultorū q̄bus & in Eu-

sic Origenes ait Homilia quinta super Nume. Sed in ecclesiasticis obseruationibus sunt nōnulla, quæ oībus facere necesse est, nec tamen ratio eorū om- nibus patet. Nam quod (verbi gratia) genua flecti mus orantes, & q̄ ex omnibus cœli plagis ad solā orientis partem conuersi fundimus orationē, non facile puto cuiquā esse ratione compertum. Sed & Eucharistiæ, seu percipiendæ, seu quo ritu geritur explicandæ, vel eorum quę geruntur in baptismo verborum, gestorumq;, & ordinū atq; interroga- tionum

tionum, & responsionum, quis facile explicet ratio- nem? Et tamen hæc oia, operta licet & velata, por- tamus super humeros, quum ita implemus ea, & exequimur, vt à magno pontifice Christo, & à fi- liis eius tradita, & commendata suscepimus. Ecce quid fecit Origenes? nos dictas obseruationes Ec clesiasticas implere simul & exequi, sicut à magno pontifice Christo, atq; filiis eius nimirum Aposto lis tradita, & cōmendata suscepimus. Et Damasce nus astipulatur, lib. 4. cap. 13. de adoratione ad ori- entem scribens, Non scripta est, inquit, hæc Apo- stolorum traditio. Nam multa sine scripto nobis tradita sunt. Hæc ille. Et infra cap. 17. vbi de imagi nibus sanctorum adorandis tradit. Quod plurima inquit, sancti Apostoli tradiderūt sine scripto, scri- bit Paulus gentium Apostolus. Ergò fratres state & tenete traditiones nostras quas edocti estis, siue per sermonem, siue per epistolam nostrā. Et ad Co rinthios. Laudo vos Fratres, quia per oia mei me- ministis, & sicut tradidi vobis traditiones tenetis. Hæc Damascenus. Et sacer Dionysius cap. 1. Eccl. Hierar. de ducibus, & præceptoribus Christianæ fidei tradit, q; hi multa, partim scriptis, partim nō scriptis institutionibus suis, iuxta quod sacras dif- finiunt leges, nobis tradiderunt. Hæc Dionysius. Et Cyprianus his accedit, sermone de ablutione pedum. Ipse summus sacerdos sui est sacramenti institutor & author, in cæteris, homines spiritum sanctum habuere doctorē, & sicut par est, spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est authoritas & potestas, nec minus ratum est quod dictante spiritu sancto, Apostoli tradide runt, quàm quod ipse tradidit, & in sui cōmemo- rationem fieri præcepit. Manet singulis propria di gnitas, & vniformis in suo genere stat actio oim, nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari. Hęc

charistia p cipiēda & in baptis mo vti- mur, nō fa cile peruia

Damasce.

Multa ab Apost. sine scripto nō bis tradūt 2. Thessa. 2

Dionys.

Cypria. Sūmus sa cerdos sui sacri est in stitutor & author.

Hilarius. Cypria. Hilarius quoq; lib. 6. de Trinitate, postq̃ de Apostolis mentionē fecerit, subdit in hunc modum. Ab his ergò quæ teneo edoctus sum, his immedicabiliter imbutus sum, & ignosce omnipotens Deus, quia in his nec emēdari possum, sed cōmori possum. Hæc Hilarius. Et Vulgarius item super illud Pauli: Fratres state & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Hinc sanè perspicuū est, pleraq; Paulū sine scriptis, sermone dūtaxat, hoc est, viua voce nō epistolis solùm his tradidisse, nō enim secus illa atq; hæc fide sunt digna. Itaq; & ecclesiæ traditionem dignā existimemus cui præstāda sit fides, vt si quid ab ea sit traditum, nihil vltra perquiras. Hæc Vulgarius. Atq; hactenus pro veritate nona.

Vulgarius Paul. pleraq; viua tātum voce tradidit.

Ecclesiasticę traditioni fides adhibenda.

DECIMA VERITAS.

¶ Sed & præter traditiones, cōsuetudines etiā quę ab vniuersali ECCLESIA receptę sunt, nemini Christiano respuendas esse.

1. Corin. 11

Hanc & diuus Paulus firmat, qui posteaquam Corinthios docuerat, vt mulieres non nisi velato capite, viri contrà, capite aperto Deum in Ecclesiis precarentur. Tandem subdit: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinē non habemus, neq; Ecclesia dei. Ecce quomodo cōtra contentiosos consuetudinem ecclesiasticam decernit validā esse, & placet vt consuetudini sit standum potius, quàm vllis contranitentium argutiis. Quem locum & D. Hierony. interpretatus, ita scribit: Præuenit illos Paulus ne quis diceret, Vbi scriptū est, vel aliis argumentis huic resisteret rationi. Nos, inquit, talē consuetudinem nō habemus siue contendendi, siue talia faciendi. Neq; ecclesia Dei, quę mansuetudini potius, q̃ cōtentionibus studet. Hæc Hieron. Ex quibus liquet, seruandā esse consuetudinē ab ecclęsia receptam, nec eā ob aliquorū

Consuetudini vult Paulus stādum esse.

Hierony.

argutias

argutias & calumnias facilè deserẽdam esse. Neq; dissimiliter hunc locum enarrat & Vulgarius inquiens, Cũ enim Corinthij fucare hæc, fortè argumentis nonnullis vellent, enitebantur syllogismis & captiunculis, indifferens id rei arguere. Inquit itaq; Paulus. Consuetudinem ipsi eiusmodi nullã habemus, vel contendendi, vel virilem enutriẽdi comam, dũ mulier careat velamento: neq; ipsa dei ecclesia, id est cæteri fideles ipsi, quò fit vt non modò nobis obsistere videamini, sed Ecclesię ipsi. Ad verecundiam igitur auditores, hæc dicta compellunt, ne quid præter ecclesiæ consuetudinem factitent. Hæc ille. Et certè quemadmodũ in rebus humanis, quæ rationis lumine fiunt, consuetudo iuris scripti vim obtinere dinoscitur, sic in Ecclesiæ negotiis, quæ pendent ex lumine fidei, consuetudo semel consensu Christianitatis introducta, parem cũ lege scripta videtur authoritatem esse sortita. Multa nimirum pro consuetudinis huius firmitate produximus aduersus Iudocum pro singularitate diuę Magdalenæ dimicantes, tam in confutatione secũdæ suppositionis per eum allatæ, quàm etiam pro cõfirmanda, aduersus eundem octaua veritate. Sed præter hæc Leo doctissimus iuxtà ac sanctissimus sermone de ieiunio Pentecostes sic tradit: Dubitandum non est dilectissimi, omnem obseruãtiam Christianam eruditionis esse diuinæ, & quicquid ab Ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum de traditione Apostolica, & de sancti spiritus prodire doctrina, qui nunc quoq; cordibus fidelium suis præsidet institutis, vt ea omnes & obedienter custodiant, & sapienter intelligãt. Hęc Leo. Et Augustinus de baptismo paruulorũ contra Pelagianos. Paruuli, inquit, baptizati, in numero credentium ponuntur, & hæc solum ex consuetudine Ecclesię antiqua, canonica, fundatissima. Et rursus. Iam,

Aduersus receptos ecclesię vsus nihil innouandum.

Ecclesiæ cõsuetudo æqualis legi scriptæ.

Leo. ecclesię cõsuetudo è sacri Spũs & apostolorũ doctrina profecta est.

August. Paruuli baptizati ex canonica

Ecclesię cõsuetudine ĩ credẽtiũ numero pónũtur.

Iam,inquit, superius ostendimus paruulum credere,& inter baptizatos cõputari, hoc habet authoritas matris Ecclesię,hoc fundatissime veritatis obtinet canon,contra hoc robur,cõtra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietar,ipse cõfringitur. Hæc Augustinus. Et Cassianus collatione 21.cap. 11.subscribit eisdem. Oportet,inquit,nos authoritatis patrum,consuetudinisq́ maiorum, vsq; ad nostrum tempus per tantã annorũ seriem protelatæ, etiã non percepta ratione, credere, eamq́; vt antiquitus tradita est iugi obseruãtia, ac reuerentia custodire. Hactenus ille. Ex quibus nemini iam obscurum esse potest,quãti momenti sit habenda cõsuetudo, quæ semel per Ecclesiã admissa receptaq́; fuerit,quodq́; nec ei minus obtemperandum sit, q̃ legi scriptæ. Pro qua re,nec inutile fuerit Papę Pij ratiocinationẽ in medium afferre, qua planè colligit consuetudinẽ vniuersalis Ecclesiæ,nihil minoris esse vinculi q̃ legem scriptã. Quia vis,inquit, legis ex consensu resultat. Consensus autẽ minor non inest consuetudini, q̃ legi conscriptæ. Nam consuetudinẽ longus & approbatus vsus inducit. Quæ nullius impedimenti clamore, diuino magis q̃ humano videri recepta cõsilio. Leges autẽ q̃uis Dei nutu decerni credãtur,sæpe tamẽ vel populi, vel senatus magna parte dissentiente traduntur. Ob quã rem nõ minus plectendus est, vetustæ cõsuetudinis,q̃ scriptæ legis,præuaricator. Hęc Pius. Atq; hactenus pro hac veritate sit dictum.

Cassian.

Ecclesiæ cõsuetudo vel nõ per cepta ratione semp tenenda.

Pius papa

Vis legis ex cõsensu resultat.

Æq; aiaduertendũ ĩ cõsuetudinis atq; legis præuaricatorẽ.

PROOEMII LVTHERANI
Confutatio.

Quibus telis Lut. cõfodiendus

HÆc sunt Luthere Christianorũ arma, quibus in Ecclesiæ publicos hostes vtemur. Nullum horum reiicere potes, si pateris te Christianum dici. Satis nobis erit vel publicam Ecclesiæ consuetudinẽ adducere, vel traditionem

Apostolicam, vel generalem aliquam patrum Synodum, seu quempiam approbatum interpretem. Istis enim (vbi scripturæ defuerint) confodiendus es. Neq; semper afferre scripturas licet, vt ex superioribus satis apertum est: neq; quũ afferuntur, vestræ super eas interpretationi credere nos decet, nisi quatenus ea patribus cõueniat orthodoxis. Ecclesia cui credimus, & in qua spiritum sanctum residere non ambigimus columna nobis est, vt Paulus ait, & firmamentum veritatis. Sed iam ad reliqua transeamus. Eram enim in illis firmandis prolixior, quod tu tot verbis hoc initio iam astruere conaris, solis scripturis tecum nobis esse congrediendum. Quod quàm fortiter statuas, mox experiemur. Sic enim inquis: Ecclesia nobis veritatis columna.

¶ Primum scire contestatosq; esse vos volo, me prorsus nullius, quantumlibet sancti patris authoritate cogi velle, nisi quatenus iudicio diuinæ scripturæ fuerit probatus, id quod scio illos vehementer ægre laturos. LVTH.

¶ Sed quanta est hæc Luthere incõstantia tua, vt quod iam pridem atq; id quidem asseuerantissimè protestatus es, nunc tam impudenter reuoces, neq; iam ausis stare prioribus protestationibus tuis. Sic enim primum, quũ tuas conclusiones obtuleris disputandas protestabare: Protestor, inquis, me prorsus nihil dicere, aut tenere velle, nisi quod in, & ex sacris literis primo, deinde Ecclesiasticis patribus ab Ecclesia Romana receptis hucvsq; seruatis, & ex Canonibus ac Decretalibus pontificiis habetur & haberi potest. Sed & posthac iterum in actis tuis ita continetur: Hodie protestor me nõ esse mihi conscium aliquid dixisse, quod sit cõtra sacram scripturã, Ecclesiasticos patres, aut Decretales Pontificum, aut rectam rationem. Hic te quæso primum, quisnam ad hæc tam temere protestan EPIS. Luc. incõstantia. Palinodiã canit Lut.

Spirit⁹ Lutheri spiritus erroris. testanda spiritus impulit ? veritatisne, an erroris? Nihil dubito, quin erroris, quum & cunctis in his te errasse perspicuum sit. Sperabas enim tunc eas oẽs conclusiones tuas, non modò sacris literis congruere, verumetiam conciliis generalibus, orthodoxis patribus, canonibus sacris, pontificiis decretalibus, & rectę deniq; rationi. Verùm quum te iã planè cernas conuictum fore, si concilia patrũ ad-

Destitutus à cæteris oĩbus Luth. ad solas scripturas cõfugit. miseris, si doctorum autenticorum interpretatiões reiceperis, si rationes deniq; probatissimas non cauillis & conuitiis illuseris, iis omnibus impudẽtissime negatis, ad solas confugis scripturas, quas (vt Pauli vtar verbo) inuersurũ, aut quod Petrus ait, deprauaturum te speras pro ingenio tuo malo pra uoq;. Quòd si spiritu ductus erroris, illam protestatione emiseris, quod & subterfugere nullo modo potes, verendũ tibi est, ne ad te spectet id, quod ad

1.Thim.4. Timotheum scripsit Paulus, fore quosdam in nouissimis temporibus, qui spiritibus attendent erroris, & doctrinis dæmoniorum. Tibi nimirum qui mordicus affirmas, in omni opere bono peccatum esse, toties; locum introducis, verentẽ omnia opera sua, verendum est, ne iam ab orthodoxæ fidei tramite, spiritu quodam erroris abducaris. Porrò, q; tam instabilis sis, vt iã reiicias, quod

Luth. non sibi cõstat. pridem admisisti, reuocesq; quod olim asserueras, omnino formidandum est, ne te Diuus Petrus de-

2.Petri.3. pinxerit, vbi de Paulinis epistolis loquens, affir-

Hæretici scripturis deprauatis pertinacissimè innixi mat quosdam instabiles eas deprauasse, sicut & cęteras scripturas, ad suam ipsorum perditionẽ. Hoc vtiq; diuerticulo semper vsi sunt priores hæretici, qui scripturis, sed deprauatis, et à genuino sensu detortis, innixi sunt pertinacissime. Si Nouatus hoc

Nouatus. non fecerit & cæteri (quorum sub prima veritate meminimus) hæretici, frustra te vocamus Hæreticum. Sin illi putantes se verum scripturarum sensum

ſum habuiſſe, ceruicem aduerſus orthodoxos patres erexerunt, ſeducti, quur & tu non poteris eadẽ in præſentiatum hallucinari caligine.

¶ Sentient enim hac ratione ſeſe ad primũ ſtatim congreſſum ruituros, vt qui cõſcij ſibi ſunt ſtudia ſua, contemptis ſacris literis, ſolum in authoribus humanis eſſe detrita. LVTH.

¶ O quantus arrogantiæ tumor, Nemo ante faciẽ procellæ, quæ ex ore Lutheri egreditur cõſiſtere poteſt, ſed ad primum ſtatim congreſſum eſt ruiturus. Quis hæc à ſpiritu veritatis proficiſci putabit, vt non potius à turbine, q̃ nebulas hæreſum exagitari ſcribit Petrus? Nihil enim magis q̃ eiuſmodi tumoris arrogantiam, benignus & mitis ille ſpiritus deteſtatur. Vnus Lutherus prę ſe contẽnit cæteros. Sibi ſoli ſcripturarum arrogat notitiam. EPIS. Luth. arrogantia. Solus ſibi ſapit Lut.

¶ Dicentq́ illud omniũ ore & calamo vſitatũ, à paucis tamen intellectum, quod in canonis pontificum docetur. Non eſſe ſcripturas ſanctas proprio ſpiritu interpretandas. LVTH.

¶ Et rectè nimirum dicent. Nam hactenus in eccleſia manens ſacer ille ſpiritus, per ora patrũ & doctorũ quantum ſatis fuerit ad Chriſtianorum ſalutem, ſcripturarum veritates nobis expoſuit. Cuius negotij gratia tam à patre, q̃ à filio mittebatur, vt apud nos maneret in æternum, ſimulq́ veritatẽ omnẽ aperiret, quoties vlla de fide ſuboriretur dubitatio. Quamobrem neq́ iam cuiquã licet, vt cõtra quam is veritatis ſpiritus eccleſiam de ſcripturis inſtruxit, ſuo ſenſui, ſuoq́ ſpiritui iã innixus, veteres Eccleſiæ cõſuetudines, noua ſcripturarum deprauatione, ſubruere moliatur, ſed iam ſcripturarũ ſenſibus (quos abunde patres noſtri reliquerũt) innitẽdũ eſt. Aduerſum quos ſi quiſquã emergẽs, ſcripturarũ interpretationes ex ſuo capite, & proprio ſpiritu depromat, haudquaquám audiendus eſt, EPIS. Sacer ſpiritus ſcripturarũ interpres.

quum

quum non sit credibile veritatis spiritum (qui vel ob eam caussam erat missus) fuisse passum ecclesiam, aut priores illos patres aberrasse tandiu.

LVTH. ¶ Cuius verbi peruersissima intelligentia eo processerunt, vt scripturas non nisi proprio spiritu interpretentur ipsi contra suam ipsorumet sententiam. Nam huic sepositis sacris literis, solis cõmentariis hoĩm immersi sunt, non quid sacrę literę, sed quid illi in sacris literis sentirent quærentes.

EPIS. ¶ Neminem reor ex iis (qui iam supersunt) catholicis authoribus ita scripturas interpretari velle, vt traditiones à Christo & Apostolis, atq; à spiritu sancto per concilia generalia, perq; doctores non minus vita, q̃ eruditione probatissimos Ecclesiæ relictas contemnat, & pro nihilo ducat, sed iis omnino sensum accõmodet suum, quod qui facit non proprio cerebro, aut spiritui innititur, neq; solis cõmentariis hoĩm immergitur, sed spiritus sacri magis, qui per illos vere creditur esse locutus, neq; demũ id solum quærere, quid homines in sacris literis sentirent, sed quid spiritus ille veritatis per interpretationes priorũ Patrum nobis traditas, enarrauerit. Nam per horũ ora, spiritus ille sacer, Christi verba nobis interpretatus est. Reliquum est igitur, vt istis fidem indubitatam habeamus, neq; iam amplius paruuli simus fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hoĩm, in astutia ad circumuentionem erroris. Quibus verbis apertissime taxat eos Paulus, qui contra Patrum priorum sententias, ex proprio spiritu doctrinas nouas introducere nõ verentur.

Per piorũ Patrũ ora spũs san. christi verba nobis interpretatus est.

Sacris interpretib⁹ fides adhibenda.

Ephe. 4

LVTH. ¶ Donec vni homini Ro. pontifici, non nisi indoctissimis Sophistis circũuallato, soli tribuerent ius interpretandæ scripturæ sanctæ, etiã de sola potestatis & sublimitatis maiestate, citra oẽm intelligentiã & eruditionem præsumenti, fabulantes Ec

clesiam .i. papam,non posse errare in fide.

¶ Quantum alij summo Pontifici tribuant,ipsi viderint. Ego certe plurimũ ei tribuendum puto, quippe quẽ Christus in moderandis Ecclesiæ suæ negotiis,suum voluit esse vicarium,cui & generatim suarum ouium curã,ingenti studio commisit. Neq; negauerim cęteros Pontifices singularum ecclesiarum esse moderatores, sed Petri successorem quisquis is fuerit, pro suo tempore totius ecclesiæ caput fuisse constitutum. Nam par est,vt quum ecclesia vere sit vna,pontificem, authore Cypriano, similiter habeat in terris, nempe vicariũ eius, qui templum illud nõ manu factum conscendit in cœlis. De quo quum suo loco posterius dicturi sumus articulo.25. iam ad cætera transeamus. EPIS. Petri successor totius ecclesię caput. Cyprian.

¶Quare super hac re vtile fuerit pauca conferre. Primum, si nulli licet sacras literas suo spiritu interpretari,cur ergo non obseruant, nec Augustino,nec vlli alii patrum idem licuisse? & qui scripturas secundum Augustinum, & nõ Augustinum potius, secundum scripturas sanctas intelligit, sine dubio secundum hominem & spiritum proprium intelligat. LVTH.

¶ Primum hic conueniamus oportet, quid sit quempiã suo spiritu scripturã sacram interpretari. Ergo nimirum illum proprio spiritu scripturas interpretari dicendum puto, qui molitur ex eis sensum á cunctis orthodoxorum patrũ sententiis alienum,& á receptissima totius Ecclesiæ consuetudine dissentientẽ eruere. Is enim proprij capitis phãtasias,& nõ sacri spiritus ductum, qui per illorum patrũ ora loquutus est,sequitur. Propter quod & facile ruit in errorẽ,quum propria sint hominis,vt áit Augustinus,mendacium & peccatũ,in quæ statim prolabitur,qui proprio spiritui nimis cõfidit. David quoq; testatur oẽm hominem esse menda- EPIS. Quid sit quempiã suo spũ sacras scripturas interpretari. August. Psal. 115.

Periculosum esse cuiuis, scripturam ex ratione exponere sine authoritate.

cem. Sed & idē August. affirmat periculosum esse cuiuis, scripturā ex ratione exponere sine authoritate. Ad hæc, & Donatistas insectatur, ꝙ ij scripturas contra totius Ecclesiæ consuetudinem interpretati sunt. Liquet igitur ex his, August. in exponendis scripturis sacris priorū patrum authoritati, & vniuersalis Ecclesiæ consuetudini se conformasse, quod & eos idem, idem fecisse non dubito (nec dubitare etiam quisquam potest, modo recta ratione vtatur) diuini spiritus illustratione perfusos. Id ꝙ Paulus hortatur, dicens: Obsecro vos fratres, per nomen domini nostri Iesu Christi, vt ipsum dicatis oēs, & non sint in vobis schismata, sed sitis integrum corpus, eadem mente, & eadem sententia. Verum si cuiꝗ liceat suum spiritum, & sensum, in exponendis scripturis sequi, nemini dubium est, quin inter Christianos, dissidia suppullulabunt absꝗ numero. Cæterum ꝙ ait, eum qui scripturas sanctas, secundum August. & non Augustinū, potius secundum scripturas sanctas intelligit, sine dubio secundum hominē, & spiritum proprium, eas intelligere. Hoc sanè verissimū esset, si diuus Aug. proprio spiritui fuisset innixus, & nō magis concordi totius ecclesiæ spiritui. Sed hunc concordem totius ecclesiæ spiritum, defixis oculis in consonantia scripturæ sacræ cum Patribus, & Patrum itidē cum scriptura sacra, simulꝗ totius ecclesiæ consuetudine, spectabat assidue.

Donatistę Aug. in sacris literis exponēdis patrū autoritati & vniuersalis ecclesiæ consuetudini se conformat.

1. Cor. 1.

LVTH. ¶Si autē scripturas nō licebit secundū proprium spiritū intelligere, multo minus licebit Augustinū secundū propriū spiritū intelligere, quis enim nos certos faciet, an recte Augustinū intelligas? Dandus ergo erit alius interpres Augustino quoꝗ, ne proprius spiritus nos fallat in illius libris. Quod si ita fieri oportet, dandus est & tertio quartus interpres, & quarto quintus vsꝗ in infinitum.

Prior

¶ Prior illa sentētia satis anceps est. Potest enim quis per proprium spiritū, aut scripturæ spiritum, aut interpretantis spiritum, intelligere. Ego de spiritu interpretantis hactenus loquutus sum, queadmodum & canon præfatus intelligi debet, qui vetat quenquā proprio spiritu scripturas interpretari sacras. Porrò scripturarū spiritus, nō est alius, q̄ sanctus ille spiritus, quē in scripturis loquentē audit nemo, nisi qui catholicus fuerit, & perfecta solidatus humilitate. Is hauddubie spiritus vnus est, ob quod non contraria, sed eadē, & in scripturis & in patribus loquitur. Quis itaq; nō secundū hunc spiritū siue scripturas, seu diuū August. intelligit, male intelligit. Ille nimirū spiritus, vtriusq; verissimus interpres esse creditur. Nā huic si intenderis, & humili fide accesseris, modo nō defuerit eruditio, plane cognosces August. scripturæ sacræ conformem esse, & scripturam vicissim August. spiritumq; ille sacrum, in vtroque fuisse loquutum, cōmunemq; vtriusq; interpretē esse, neq; cæteris vsq; in infinitū interpretibus opus esse quouis pacto.

EPIS. Proprius spiritus. Scripturarum spūs.

Sacer spiritus vnus est nō contraria, sed eadē & in scripturis, & in patribus loquēs.

¶ Et coget nos proprij spiritus periculum nihil vnquā discere aut legere, id quod certe impletū est, dum primo neglectis sacris literis soli August. insudatum est, post & hoc non intellecto & neglecto, Thomas Aquinas regnauit. Et hunc alii sine fine interpretes sequuti sunt.

LVTH.

¶ Satius esset nihil discere, q̄ sic discere, vt proprio fisus ingenio, cæteros ipse cōtemnas authores Nam sic, & discendi laborē sustinebis semper, & nunquàm (vt Paulus ait) ad scientiæ veritatē peruenis. Tumor enim animi tui nō sinet, vt veritatē apprehendas. Quamobrem si proprij spiritus tumore deposito, sacro fidas spiritui, is te perducet ad veritatem, quæ in sacris authoribus, sacrisq; scripturis abditur, solis humilibus salubriter cognita.

EPIS. 2. Tim. 3. Sacræ scripturæ veritas solis humilib⁹ salubriter cognita.

Quisquis hoc animo scripturas sacras aggreditur, tam abunde proficiet, vt si millesimã horum (quæ norit) partẽ, bona conetur exprimere vita, non ad suã solum, verumetiã ad multorum ea sufficeret salutem. Sed pleriq; hodie doctrinæ magis, q̃ bonæ vitæ studemus. Quo fit vt authores etiã optimos floccifaciamus, quum tamen vsqueadeo malus author nullus repertus sit, à quo non plurima licebit bona perdiscere. Neq; Thomas Aquinas vsqueadeo tibi Luthere paruipendendus est, quẽ pleriq; in sacris literis exercitatissimi, Theologiæ florem appellare consueuerunt.

Pleriq; hodie doctrinæ magis q̃ bonæ vitę student.

LVTH. ¶ Error itaq; manifestus est, hoc verbo, non licet scripturas proprio spiritu intelligere, nobis mãdari, vt sepositis sacris literis, intendamus & credamus hominum commentariis.

EPIS. ¶ Recte colligeres Martine, si quemadmodum affirmas, ita per quempiã mandaretur. Sed neminẽ ego prudentẽ, vsqueadeo desipere arbitror, vt iubeat sepositis sacris literis, solis hoĩm cõmentariis inhęreamus. Quid si terræ quidam vsqueadeo se contineant & repant, vt non ausint altiora se quærere. Neq; enim cuiuis (vt in prouerbio est) cõtingit adire Corinthum. Num propterea cęteris mãdatur, vt sacras haudquaquã attrectent literas? Sacras adire literas quisque potest mox vt absq; cortice nare queat, sed interea fulciendus est sacrorum commentariorum auxilio.

Nare absq; cortice.

LVTH. ¶ Hanc itaq; intelligentiam absque dubio Satanas ipse inuexit, quo à nostris, id est, sacris literis longissime auocaret, & desperatam scientiam scripturæ nobis faceret.

EPIS. ¶ Non hanc sed cõtrariam inuexisse Satanam ausim affirmare, quum non alio potuerit modo cõmodiori sectas & hæreses inter Christianos Satanas introducere, quàm vt quisque maioribus con tem

Proprio inniti ingenio, hære

temptis, suum ingenium sequeretur.

¶ Quum sic potius sit intelligendum, scripturas non nisi eo spiritu intelligendas esse, quo scriptæ sunt, qui spiritus nusquam præsentius & viuacius, quàm in ipsis sacris suis, quas scripsit literis inueniri potest. fls feminariū est. LVTH.

¶ Dicas ergo nobis Luthere, cùr Nouatus hūc spiritum non inuenit, aut Arrius, aut quisquam cæterorum, quos sub prima veritate recensuimus? Nimirū quia spiritus iste nemini se palàm fecit, nisi eis qui student spiritus vnitati, vinculo pacis, hoc est, qui prioribus Patribus per quos locutus est ipse spiritus, concordi sensu seipsos conformāt. Præsentissimus haud dubie spiritus in sacris suis literis est, vt dicis, at non passim offert se cunctis. Legisse te non dubito, quod spiritus disciplinæ effugit fictum. Sed & pro suo beneplacito spirat, vbi vult, & quibus vult. Hoc enim male habuit Sedechiam filium Canaan, quòd acceperit Michcæ loquutum fuisse spiritum hunc, & non sibi. EPIS. Nouatus Arrius. Sap. 1. Ioan. 3. 2. Par. 18.

¶ Danda ergo fuit opera, non vt sepositis sacris literis, solum humanis Patrum scriptis intenderemus, imò contra. Primū sepositis oīm hoīm scriptis, tanto magis & pertinacius insudandum erat solis sacris, quo præsentius periculum est, ne quis proprio spiritu eas intelligat, vt vsus assidui studij victo periculo eiusmodi tandem certū nobis faceret spiritum scripturæ, qui nisi in scriptura prorsus nō inuenitur, hic enim posuit latibulum suum, & in cœlis (.i. apostolis) tabernaculū suum. Et Psal. 1. Vir beatus in hoc laudatur, quod die ac nocte, nō in aliis libris, sed in lege Domini meditatur. LVTH.

¶ Duo sunt quæ colligis, alterum, vt non solis patrum cōmentariis intenderemus, scriptura seposita & istud recte. Alterum, vt contra magis, sepositis patrum cōmentariis, solis sacris literis insuda- EPIS. Nō solum sacr. literis insudandū sepositis oīno præ-

clarisinter pretibus. Arrius & Pelag. suis ingeniis confisi.

remus, & hoc nō recte, quum apertissime constet, inde summā præclarissimis ingeniis ortā fuisse perniciem. An non Arrius fuit in scripturis exercitatissimus? Num Pelagius item, & cæteri qui tamen suis ingeniis confisi, naufragium in iis literis passi sunt, tantumq; abfuit vt assiduis studiis periculum euicerint, vt etiā auxerint magis? Inde nimirū hausto nō scripturæ, sed superbiæ spiritu. Fateor equidem his literis adesse spiritum, in his latibulum suum, in his tabernaculum suum posuisse, beatumq; virum illum esse, qui die nocteq; fuerit in lege Domini meditatus, modo non contemptis aliorum authorum orthodoxis commentariis, sed humiliter accesserit.

LVTH.

¶ Hinc enim hausto spiritu, iudiciū suū quisq; formabit, non modo super oīa gentium, sed & sanctorum Patrum scripta. Scriptum est enim, quod Mosi facies glorificata fuit è consortio sermonis Domini, non vtiq; è consortio sermonis hominū etiam sanctissimorum, qui tum erant.

EPIS.

¶ Multa non minus temerè, q̃ arroganter polliceris Martine. Satis cuiq; fuerit, intra mensurā Patrum sese cohibere, & sapere ad sobrietatem. Cæterum an quis assequetur quod polliceris, nescio. Vnum scio, non hausisse spiritum hunc, eos quos ante memorauimus Hæreticos, qui tamen in iis literis die nocteq; meditati sunt, & iudicium etiā sibi firmarunt, super, imò contra patrum oīm sanctorum scripta. Maiorem certe gloriam fuissent consequuti, si non super cæteros extolli, sed conformari cæteris humiliter studuissent. Vtcunq; fuerit, palàm est eos nullam ex iis glorificationem, sed obtenebrationem magis reportasse.

LVTH.

¶ Præterea quum credamus Ecclesiā sanctam catholicam habere eundem spiritum fidei quem in sui principio semel accepit, quur non liceat hodie,

aut

aut ſolum, aut primum ſacris literis ſtudere, ſicut licuit primitiuæ Eccleſiæ. Neq; enim illi Auguſtinum aut Thomam legerunt.

EPIS. Sacer ſpūs nō eſt ſchiſmatis author, ſed vnitatis.

¶ Nō negauerim ei qui pari fuerit ingenio prędi tus,pariq; vitæ ſanctimonia firmatus,literis inſuper æquè egregiis inſtitutus, atq; fuerat olim Hieronymus,aut Chryſoſtomus, quin poſſet abſque Auguſtino aut Thoma proficere. Verum ſi profecerit, nihil ambigo quin eadem quantum ad ſubſtantiā fidei ſpectat, ſentiet, quæ ſentit Auguſt. & Thomas,à quibus ſi diſſentiat,in iis quę fidei ſunt, ſciat ſe ſpiritum ſanctum haud quaq̄ hauſiſſe, quū ſpiritus ille non ſit ſchiſmatis autor, ſed vnitatis, neq; repugnantia doceat,ſed concordia.

LVTH.

¶ Aut dic ſi potes,quo iudice finitur quæſtio,ſi patrum dicta ſibi pugnauerint? Oportet enim ſcriptura iudice,his ſententiā ferre, quod fieri non poteſt,niſi ſcripturæ dederimus principem locū,omnibus quæ tribuuntur patribus, hoc eſt, vt ſit ipſa per ſeſe certiſſima, facillima, apertiſſima, ſuiipſius interpres,oīm omnia probans, iudicans & illuminans,ſicut ſcriptum eſt Pſal.118. Declaratio,ſeu,vt Hebræus proprie habet. Apertū ſeu oſtiū verborum tuorū illuminat, & intellectum dat paruulis, hic clarè ſpūs tribuit illuminationē, & intellectū dari docet ꝑ ſola dei verba,tanq̄ per oſtiū & apertum ſeu principiū (quod dicūt)primū à quo incipi oporteat,ingreſſurum ad lucem & intellectum.

EPIS. Hæreticorum conatus.

¶ Huic opinor quæſtioni ſatisfactum eſſe, ex quarta veritate ſuperius firmata. Hoc in primis hęretici moliuntur,vt ſcriptura iudex fiat, quā ſciunt facile trahi poſſe pro ſuis vafriſſimis ingeniis, in quā magis licebit partē,tantaq; eſt illis arrogantia vt ſine fine contendant,ſenſum quem ipſi conceperunt verū eſſe,neq; volunt in hac re cuiquā orthodoxo cedere. Et quis non videt ad hunc modum,

finem controuersiæ futurum nunq̄? Nam,vt histo- ria tripartita refert lib.2.cap.13. Acesius quidā epi- scopus tantę fuit pertinacię,vt nec CCC. illis epi scopis Niceæ cōgregatis,subscribere voluit. Quē quum Constantinus interrogauit, cur à cōmunio- ne se separasset,ille subtilitatem acerbissimæ regu- læ introduxit,nempe non oportere eos,qui post ba ptisma peccant,peccato quod ad mortem esse scri- pturæ diuinæ pronuntiant communicatione sacra mentorum fieri dignos, sed inuitandos quidem ad pœnitentiā,spem verò remissionis, non à sacerdo- tibus sed à Deo solummodo sustinere,qui potesta- tem habet peccata remittere. Sic Acesius ille,perti naciter hæsit suo sensui, quem ex scripturis conce- pit,nec omnino credere voluit tot orthodoxis Pa- tribus. At hunc pulchra nimirū elusit imperator fa cetia. O Acesi,inquit,pone scalam, & si potes in cœlum solus ascende. Iudex igitur oportet quispiā sit qui secundum scripturas iudicet,non secundum sensum quem ex eis hæreticus imbiberit, sed quē orthodoxi patres interpretati sint, in quibus nō du bitamus spiritum fuisse locutum. Hæreticus autē per hoc ostium, de quo Luth. loquitur,non intrat, quum arrogantia tumeat & ostium ipsum humile sit,atq; angustum,vt ille præ nimio tumore nō pos sit ingredi. Neq; enim ostiarius,qui spiritus sacer, authore Cyrillo, rectè intelligitur, talibus aperit, sed excludit eos potius, Solis verò paruulis (vt il- lic scribitur) hoc est humilibus, & patrū commen tarios non contemnentibus,dat intellectum. Cæte rum si scriptura sacra, sic per sese certissima, facilli- ma,apertissima,sui interpres sit, quemadmodum Lutherus affirmat,quomodo non eam Eunuchus ille Candaces reginæ præfectus intellexit,nisi Phi lippo interpretante? Quum enim is in curru scrip- turas legeret, Philippus iussu diuini spiritus illum interro

Acesīj pertinacia.

Constantini Imp. in Acesiū hæreticum facetia

Hęreticus per ostiū nō intrat.

Ostiarius sacer spūs. Psal.118.

Act.8.

interrogauit, num intellexerit quę tum legerat, respondit se non posse, nisi dux aliquis vię sibi fuerit, hoc est, nisi quis illi interpretaretur. Sed & discipulis illis duobus in Emaus profectis, vsqueadeo obscuræ fuerant scripturæ, vt necesse fuisset Christo sensum earum illis aperire. Mar.16.

¶ Iterum. Principium seu caput verborũ tuorum veritas. Vides & hic veritatẽ tribui, non nisi capiti verborum dei, hoc est, si verba dei primo loco didiceris, & eis velut principio primo vsus fueris, pro omnium verborum iudicio. LVTH.

¶ Hic quis tã cæcus est vt non cernat hanc scripturam nihil instituto tuo facere. Quid enim, si veritas sit initium aut caput sermonũ dei, nimirũ vt ex veritate proficiscantur oĩa, quæ dixerit Deus, num propterea non erit veritas in orthodoxorum patrum scriptis, neq; ex iis debemus imbui, vt facilius ad ipsum initium perducamur? Quæso te Luthere, quid tam prolixas in psalmos ipse paras interpretationes, si non per eas, maiori compendio, peruenire quis poterit ad Psalmorum intelligentiam. Quod si tuis commentariis tantum arroges, vt per eos perspicua fiant, quæ prius erant obscura, quid non sinis sacrorum interpretum enarrationibus idem tribui? EPIS. Luth. suo ipsius gladio iugulatur.

¶ Et quid facit Octonarius ille totus, quàm vt peruersitate nostri studij damnata, nos reuocet ad fontem, & doceat primũ & solum verbis Dei studendum esse, spiritum autem sua sponte venturũ, & nostrum spiritum expulsurum, vt sine periculo theologissemus. LVTH.

¶ Nusq̃ in hoc Octonario, seu quouis alio reperies, ꝙ quisquã sibi placens, aut ingenio suo confidens, permittitur ingredi sacrarũ literarũ ostium. Porrò nimis ingenio suo confidit, qui quũ posset ex aliis discere, qua via sit ingrediendũ, quibus & EPIS.

olim ostiarius aperuit, nolit tamen eos audire, sed per seipsum inttoire contendit. Quia huius hoīs vsqueadeo pertinacis non damnabit studii peruersitatem, qui quum velit ad fontem conclusum ingredi, possetq; ab aliis admoneri, qua parte pateat aditus, illis contēptis, sibiipsi suopte ingenio viā parare moliatur? Nunq̄ huic spiritum sanctum se cōmunicaturum opinabor, neq; sine periculo talē vnquam recte theologissaturum credam.

LVTH. ¶ Hoc sanè verum est, superbis & impiis scripturā sanctam semper esse maioris cæcitatis occasionem, sed quæ hoīm scripta superbis etiā nō sunt occasio maiorum tenebrarum? aut quæ res quantumlibet optima, superbis & immundis non cooperatur in malum? hos fieri in scripturis hæreticos nihil mirum, verum eosdem in humanis scriptis, plus etiam, quàm bestias fieri nihil nouum.

EPIS. ¶ Iam tandem rē ipsam, acu (vt aiunt) Luthere tetigisti, si tamen velis agnoscere. Iam enim confessus es, scripturā sacrā superbis & impiis semper esse maioris cæcitatis occasionē. Hic te medium teneo. Nam vbi nunc est, quod paulò ante tam pertinaciter affirmabas, scripturam sacrā per sese certissimā esse, facillimam, apertissimā, suiipsius interpretem, oīm denique quæ cęteri scripserint probatricem, diiudicatricem, illuminatricem. Si per sese certissima sit, facillima, apertissima, & suiipsius interpres, cur hæretici qui linguas callent, ingenio pollent, eruditione præstant, cur inquam hi, non per apertū ostium ingrediuntur? Cur non iis est sacra scriptura per sese certissima, facillima, apertissima, & suiipsius interpres? Responde quicquid velis, id subruet oīa, quę iampridem stabilire tot verbis es conatus. Sed iam pro vestro more suffundere moliris aquam, & fumum ob oculos excitare studes. Quæ nam, inquis, hominum scripta, superbis

Superbos et ipios excęcat sacra scriptura.

Luthr. deprehensus

Præcipuū Luth. fundamentū subuertit

Mos Lutheranorū

etiam non sunt occasio maiorum tenebrarum? Dic mihi quis vnq̃ ex lectione Thomæ factus est hæreticus, aut quis ex Augustino solo sumpsit hæreseos errorem? Ex scripturis tamẽ perperam intellectis, innumeros ansam aberrandi nõ est dubium accepisse. Quod demũ hæreticos à bestiis separas, ego certè nullam existimo bestiam esse truculentiorem, q̃ hæreticum, quum bestia solis noceat corporibus, at hæreticus immensam quotidie facit animarum stragem.

¶ Sint ergò Christianorum prima principia, non nisi verba diuina: omnium autem hominum verba, conclusiones hinc eductæ, & rursus illuc reducendæ & probandæ. LVTH.

¶ Sed istud qui colligis Martine? Nũ ex eo quod supra citaueras, principiũ seu caput verborũ tuorum veritas? An ista tibi Theologica videtur argumentatio, Principiũ verborũ dei veritas est, ergò verba dei sunt principia prima, & dicta interpretum nõ nisi conclusiones? imò potius ex eo colligeres veritatẽ esse principium verbi Dei, & hæc illius esse conclusiones. Sed fallere nos, & circũuenire tuuis iis verbis Luthere conaris. Neq; enim sacrorũ interpretum cõmentarij, semper habendi sunt vt scripturarũ conclusiones, sed expositiones, & illustrationes quædam dicendæ sunt potius. Sũt enim hæ nobis magis notæ, & per eas inducimur in scripturarũ notitiã quum tamen è diuerso scriptura notior sit in semetipsa, non autem in nobis. EPIS. Luther. vt coluber vitandus.

¶ Illa primo omnium debent esse notissima cuilibet, non autem per homines quæri & disci, sed homines per ipsa iudicari. LVTH.

¶ Aliud est, aut certe nõ ignoras, rem quampiã in seipsa notiorem esse, et aliud esse notiorẽ nobis. Nemini dubium est scripturã alioqui satis obscuram, sæpius per exactam enarrationẽ ei fieri dilucidam EPIS.

Scriptura in se certa, licet obscura nobis.

dam cui prius erat obscura. Et quanquam obscura fuerat, fuerat nihilominus in se certa, licet parũ intellecta nobis: Neq; enim idem est quidpiam in se certum esse, & esse nobis intellectum. Nã de scriptura quanq; certi sumus ꝙ vera sit, tametsi non fuerit nobis satis intellecta. Habẽt scripturæ suam certitudinis firmitatem, etiam quum parum cognitæ fuerint. Falsum est igitur quod subsumis, nẽpe scripturas primo omnium debere esse notissimas cuilibet. Sed neq; minus falsum est, ꝙ non per homines quæri debent & addisci. Per homines enim elucidari scriptura potest. Alioqui sapientia nequaquam de hominibus dixisset. Qui elucidant me vitam æternam habebunt.

Scripturæ non sunt primo omniũ notissimæ cuilibet.

Per hoĩes elucidari scripturã.

LVTH.

¶ Quòd si non ita est, cur Augustinus & sancti patres, quoties vel pugnant vel docent, ad sacras literas, ceu prima principia veritatis recurrunt, & sua vel obscura vel infirma, illarum luce firmitate, illustrant & confirmant? quo exemplo vtique docent, verba diuina esse apertiora omnium hominum, etiam suis propriis verbis, aut quæ non per hominum verba, sed hominum verba per ipsa doceantur, probentur, aperiantur, & firmentur. Nisi enim ea apertiora & certiora ducerent, ridicule sua obscura per obscura Dei probare præsumerent, cũ & Aristo. istorum, vniuersúsque naturæ sensus id monstrẽt, quod ignota per notiora, & obscura per manifesta demonstrari oporteat.

EPIS.

Scripturæ certiores & firmiores, Interpretũ commẽtarij notiores et dilucidiores

¶ Hic Martine, certum cum noto confundis, & firmum cum dilucido, quum nos suprà ostendimus, hæc diuersa esse, quippe ꝙ scripturę certiores essent, & firmiores, interpretum verò commentarij nobis notiores & dilucidiores. August. igitur et cæteri patres firmant & roborant sua, per scripturas, ac vicissim scripturas per sua declarant, & elucidant. Quæ res vt manifestior fiat, de tuis aliquid com

commētariis loquamur. Si notior est Pauli ad Galat. scriptura, quàm interpretatio tua quam super eam ædideris, parum prudens eras qui laborē tantum ad eam illustrandam insumpseras. At non dices opinor, fuisse notiorem, quanq̄ certiorem affirmabis, & propterea certiorem, quoniam de scripturis nemini licet ambigere, quin veræ sint, licet à se neutiquam fuerint intellectæ. De tuis tamen cōmentariis hęsitant plurimi. Diuersum igitur est scripturam aliquā certā esse, & notā esse. Tu tamē hęc confundis, perinde atq; prorsus essent eadem.

Diuersum est scripturā aliquā certā esse.

LVTH.

¶ Quæ ergo est nostra tam irreligiosa peruersitas, vt sacras literas non per seipsas, & illarum proprium spiritum, sed per hominum glossas velimus discere, diuerso omnium patrum exēplo, & in hac peruersitate gloriemur, ceu religiosissima pietate.

EPIS.

¶ Nihil agis Luthere. Nulla peruersitas in iis est, qui sacrarum literarū intellectum, ex sacris petunt interpretibus, quin potius in illis, qui contemptis interpretibus, ingeniis adeò confidunt suis, vt facto sibi aliunde aditu, & non per ostium ingredi volunt. In his nimirum est peruersitas damnatissima. Porrò q̄ ais, diuerso patrum omnium illos exemplo facere, longissimè aberras. An non Origenes Alexandrino Clemēti discipulus erat? Et Hieron. num in sacris literis præceptorē habuit Gregoriū Nazianzenū, quo interpretante se didicisse literas gloriat? Et Basilius nōne profectus in Ægyptum, vt sacris literis erudiretur, in Gręciam reuersus, multis philosophis viā salutis ostendit? Chrysostomus etiā Eusebio Emisseno præceptore vsus est. Et Cypria. Tertul. commentarios tam assiduè legit, vt nullum prætermiserit diem, quo non aliquid ex eis audiret. Sed & August. Ambrosiū scripturas sacras explanantem diligenter auscultauit. Non igitur diuerso patrum omnium exemplo faciunt,

Origenes Clemētis Alexandrini discipu.

Chrysost. Eusebium Emissenū habuit p̄ceptorem.

Probi autores sunt legendi.

ciunt, qui pro scripturarum intelligentia, se probis committunt authoribus.

LVTH. ¶ Si enim hoc volumus, concedemus scripturas sanctas esse obscuriores & ignotiores, quam Patrum scripturas, hoc autem admisso, ulterius dabimus, S. patres suis commentariis nihil aliud fecisse quam ut sua probarent per scripturas, notiora probarint per ignotiora, & sic tam seipsos quam nos mirè illuserint, prorsusque in vanum laborauerint, & erit ut plus credamus interpretantibus, quam loquenti scripturae, quis ita insaniat?

EPIS. ¶ Ego nemini praeterquam tibi dubium arbitror, quin scripturas nondum initiato, magis obscuras existimet, quam Patrum cõmentarios, & ex iis, illas facilius disci posse. Quumque sic discuntur, magis ex illis cõmentariis perspicuae fient, ubi prius erant obscurae. Diuus enim Hieronymus post tot vigilias et sudores, etiam post tot magistros, non erubescit confiteri scripturarum obscuritatẽ. Nam. 8. quaestione ad Algasiam, quae versat unum Pauli locum. Totus, inquit, hic Apostoli locus, & in superioribus & in consequẽtibus, imò omnis epistola eius ad Rom. nimiis obscuritatibus inuoluta est. Haec Hieron. Porrò quum subinferas: Si scripturae sanctae sint obscuriores, & ignotiores quam scripturae Patrum, hi sua probantes per scripturas, nihil aliud faciunt, quam notiora sua probant per ignotiora. Istud tu vafrissime colligis, perinde ac si Patres probarent semper sua, quod hauddubie non faciunt. Quum enim scripturas interpretantur, sua nõ probant, sed illas reddere perspicuas auditori nitũtur. Redditis autẽ perspicuis, iam vtuntur ad probanda sua, si quae fuerint, de quibus auditor subdubitare poterit. Sed neque sic facientes, aut seipsos, aut nos illudunt, neque prorsus in vanum laborant, neque demum fit, vt illis ipsi credamus magis quam scripturis.

Hiero.

Scripturarum obscuritas.

ris. Nã & si p illos scripturas intelligamus, scimus tamen eas nequaq̃ ex interpretibus suã habere firmitatẽ, sed contra magis hoc ex illis pendere.

¶ Iã quãti errores in oĩm patrũ scriptis, inuẽti sunt? Quoties sibiipsis pugnãt? Quoties inuicẽ dissentiũt? Quis est qui nõ sæpius scripturas torserit? Quoties Aug. solũ disputat, nihil diffinit? Hieron. in cõmẽtariis ferè nihil asserit. Qua autẽ securitate possumus alicui niti, quẽ cõstiterit sæpius errasse, sibi & aliis pugnasse, scripturis vim fecisse, nihil asseruisse, nisi autoritate scripturæ nos oia eoꝝ cũ iudicio legerimus? Nullus attigit scripturę æqualitatẽ, sicut nec debuit, quanq̃ vetusti illi propius accesserint, quod in scripturis diligentiores fuerunt. LVTH.

¶ Et nos aliquoties errasse patres, nõ diffitemur Hoies eni erãt, sicut & nos. Cæterũ quũ tantas columnas nutasse nõ ignoramus, qd de nobis, infra illorũ pedes lõge iacẽtibus possumus polliceri? Si tã præclara ingenia, tot ornata dotibus, ex obscuritate scripturarũ hallucinata sunt, qs iã suis viribus elatus, suo fretus ingenio, sui spiritus fiducia tract⁹ præsumat se nõ errare posse? Neq; tñ interp̃tes sic errarũt, qn qui iã eruditi, facta mutua collatione tã interpretũ inter se q̃ scripturarũ & cõciliorũ, ac cæterarũ ecclesiæ cõsuetudinũ haud deprehendẽt, qd maxie tenendũ approbandũq; sit. Nã iis oibus dignę pensitatis, & rectæ rationis iudicio rite libratis, emerget (diuino illustrãte spiritu) qd pro veritate potissimũ sequi debeamus, queadmodum & superius sexta veritate prolixius dicere studuimus. EPIS. Aliquoties errauere patres.

¶ Nemo ergò mihi opponat Papæ aut sancti cuiusuis authoritatẽ, nisi scripturis munitam. Nec statim vociferetur, me vnum velle omnibus doctiorẽ videri, & scripturas proprio spiritu intelligere. Hæc enim nõ sunt vociferationes quærentiũ dei veritatem, sed suã veritatem, aut eum afferat LVTH.

autho

authorem quem cõſtat nunq̃ erraſſe, ſcripturas tor ſiſſe, aliis & ſibi pugnaſſe, dubitaſſe. Nolo omniũ doctior iactari, ſed ſolũm ſcripturam regnare, nec meo ſpiritu aut vllorum hominũ interpretari, ſed per ſeipſam & ſuo ſpiritu intelligi volo.

EPIS. ¶ Quid aliud moliris Martine, q̃ præ cæteris omnibus haberi doctior? Nam ceteros oẽs (quantacunq; fulgeant eruditione, aut vitę ſanctimonia) protinus, vt tuis phantaſiis non ſubſcribunt, damnas & reiicis. Solam, ais, te velle ſcripturam regnare. Sed quamobrem? Nempe q͏ eã ſperas pro tuo verſatili ingenio torqueri poſſe, & trahi quo tu deſtinas. Neq; iudicem alium admittis, præter ſcripturam illam, & iuxta ſenſum, quem tibi ex illa formaras. Quid hoc eſt aliud, quàm te cupere cæteris cunctis interpretibus præferendum eſſe, quum neminẽ illorum aduerſum te, iudicẽ admittis, ſed cõtra potius cuiuslibet eorũ, te conſtituas iudicem?

LVTH. ¶ In qua re ne iuſte videantur vociferari, præclariſſimum exemplum habeo Auguſtini, quẽ ſæpius adduxi, & quia ſurda eum aure tranſeunt, ſæpius inculcare oportet, vbi dicit in Epiſtola ad D. Hiero. Ego ſolis eis libris qui canonici dicũtur, eũ deferre honorẽ didici, vt nullum eorũ ſcriptorẽ erraſſe firmiter credam, cæteros verò quãtalibet ſanctitate doctrinaq; præpolleãt ita lego, vt non ideò verum credam, quia ipſi ſic ſenſerunt, ſed ſi per canonicas ſcripturas aut ratione probabili mihi perſuadere potuerunt. Cur non & hunc Auguſt. arrogantiæ arguũt, qui prorſus oẽs ad vnũ tractatores ſcripturæ contẽnere audet, quatenus ſcripturis & rationibus non perſuadent & nobis idem faciendum docet libro tertio de trin. d. Noli meis literis velut canonicis inſeruire.

EPIS. ¶ Hoc nimirum eſt, q͏ paulò antè dixerã, nempe ſcripturas tantam habere veritatis certitudinẽ, vt nul-

vt nullum in se penitus errorem continere, modis oĩbus credendæ sint. De scripturæ tamẽ singulis interpretibus, subdubitare cuiq; licebit, an verum sit necne, q̃ scripserit interpres, nisi confirmarit sua, vel scriptura canonica, vel ratione probabili, quẽadmodum hic Aug. testatur. Lutherus tamen memorat Augu. audere prorsus oẽs ad vnũ scripturæ tractatores contẽnere, q̃ ille nusquã facit, sed multo modestius de cæteris interpretibus loquitur, cõtentus, si vel scripturã canonicã, vel rationẽ per se probabilẽ afferãt, quũ Luth. nihil admittere vult, præter scripturas. Sed & Aug. demũ nihil arrogat sibi, quod non cæteris tribuat interpretibus. August.

¶ Et Hilarius vel inter primos patrum, in suo de Trinit. lib. 1. dicit: Optimus interpres hic est, q sensum ẽ scriptura potius retulerit, q̃ attulerit, nec cogat hoc in dictis cõtentum videri, quod ante intelligentiã docere præsumpserit. Ecce hic insignis author, vult ẽ scripturis referri, nõ afferri in scripturas intelligentiã. Non ergò hoc est elucidare sapientiam, (de quo gloriantur) multa patrum dicta congerere, & ex iis scripturã intellectam præsumere, sed ẽ scriptura intelligentia relata, & per sui solius collationem elucidata, illorum dicta iudicare. Sic & beata virgo cõferebat verba oĩa in corde suo. LVTH.

¶ Vtinam idem ipse faceres Luthere. Vtinam ipse non alienum ignẽ immiscueris. Sed tu sæpenumero sensum alienum affers, quẽ spiritus ille sacer neutiq̃ indidit. Neq; enim spiritus ille sibi contrarius esse potest, At esset sibi cõtrarius, si sensus mutuo sibi diffidentes, & penitus repugnantes, sacris inseruisset scripturis. Quando igitur Patribus, magna concordia subscribentibus spiritus ille sensum aliquẽ scripturis inspirauit, quomodo tu, qui nouũ & omnino contrarium effingis, non alienum potius attulisse putaberis, q̃ genuinum & suum retulisse. EPIS. Alienũ ignẽ miscere

tiſſe. Securior nimirum erit ſe ſpiritus ſancti ſenſum tenere, quiſquis ex concordia Patrum illum acceperit, q̃ qui ſuo confiſus cerebro, petierit illum ex ſcripturis perperã intellectis. Nam de patribus non dubito, quin vbi cõſenſerint, illic vere ſenſus eſt ſacri ſpiritus. Neq; dubium eſt, quin illi ſcripturas inuicem diligentiſſime contulerint, & eaſdem luculenter elucidauerint, vt nemini iam certũ eſſe poſſet, ſe verum ſcripturæ ſenſum aſſequutum, cuius contrariũ Patres concorditer aſſeruerunt. Cæterum ꝙ tandem ait beatam virginẽ in corde ſuo verba omnia contuliſſe, nihil ad rem pertinet. Nã hæc fuerunt à paſtoribus relata, quæ nondum erant ſacris mandata literis.

Vbi patres cõſentiunt, illic verè ſẽſus eſt ſacri ſpiritus

LVTH. ¶ Quòd ſi, vt hoc auderemus & deberemus, Auguſtinus & Hilarius, aliiq; non docuiſſent. Nõne Paulum habemus ad Theſſa. dicentem: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et Galat. primo: Si quis aliud euangelizauerit præter id quod accepiſtis anathema ſit? Et. 1. Ioan. 3. Probate ſpũs, vtrũ ex deo ſint, has certe apoſtolicas monitiones neceſſe eſt oẽs contẽnere, ſi quęlibet patrũ dicta oportet abſq; iudicio admittere, iudicio inquã ſpiritus, q̃d nullis niſi ſacris literis voluit includi & contineri.

EPIS. ¶ Probe admones. Producis eadẽ quæ in teipſũ cõuertamus tela. Si tam exacte Patrũ examinanda ſunt ſcripta, q concordiæ ſtuduerũt, multo diligentius excutiẽda ſunt tua, q ſcindere quæris vnitatẽ, quiq; inter pauca bona, multa peſtifera ſeris. Et ſi ſit habendus anathema, quiſquis Corinthiis aliud euãgelizauerit, q̃ quod Paulus: tu decuplo magis anathematizandus es, q in tot articulis ab vniuerſali diſſentis eccleſia. Et demũ ſi probãdi ſunt ſpũs an ex deo ſint, qualẽ in te ſpm̃ inueniemus, q ſacro ſpiritui tam aduerſantia ſeminas dogmata. Has nimirũ apoſtolicas monitiones neceſſe nobis foret

Luth. proprio telo confoſſus.

omnes

omnes contẽnere, si cõntra Patrum interpretatio-nes(quas de scripturis diuinis illis inspirauit spũs) tuas phantasticas adinuentiones sequeremur.

¶ Atq; vt satius,quod mirẽtur,dicam:legimus in Actis Apostol.cap.17. quod ii qui cũ omni aui-ditate verbũ Pauli audierant, quotidie scrutaban-tur scripturas,si hæc ita haberẽt. Si ergo Pauli euã-gelium, seu nouũ testamentum oportuit probari per veterem scripturã,an ita haberet,qui tamẽ au-thoritatẽ habuit à Deo sibi datã, sicut Apostolus, vt eius verbo crederetur,quid nos facimus,qui pa trum dicta quorum nulli fuit authoritas noua do-cendi,sed tantũ accepta per Apostolos conseruan-di,nolimus ad scripturæ iudicium vocari. LVTH.

¶ Nihil est quod miremur, si Iudæi sub tanta rerum mutatione scrutati sint,an ea, quæ prædica-bat Paulus,veteribus eorũ scripturis responderẽt, maxime quũ affirmabat ea sic se habere.Audierũt enim gentes in gratiã esse recipiendas, legalia tum cessatura,legis suæ factam esse mutationem, sacer-dotium item fuisse translatum. Et hæc omnia per Christi mortem (quem ipsimet occiderunt)conti-gisse. Sed quid illud ad nos attinet, quorũ est iam tempus nouissimum, certiq; sumus, sacrum in Ec-clesia residere spiritum, qui nos citra Apostolorũ tempora,per sanctos Patres, hactenus erudiuit? Nunc scilicet istorum eruditione spreta, quæ p tot secula iam in ecclesia Christi durauit, tuas hæreses hodie natas,amplexabimur, perinde ac si iam al-ter è cœlo spiritus in tuum sinum esset delapsus cõ tra scripturarum oĩm testimonia? Num tu paruã Patribus authoritatẽ fuisse putas,in quibus ille spi ritus loquutus sit? Neq; tamen negauerim illorum dogmata debere ad scripturæ iudicium vocari, vt tum demũ approbentur, si scripturis consentiant. Sed non patior te sententiã in eos ex scripturis fer- EPIS.

Sanctorum dogmata ad scriptu-ræ iudiciũ vocanda.

re, qui scripturas inuertere soles, & cæreum ex eis nasum, pro tuo cerebro plerunque facere.

LVTH. ¶ Denique non solum ipse Paulus sua oĩa per vetus testamentum probat, vt in epistolis eius abunde videmus, adeò, vt in prooemio epistolæ ad Ro. testetur Euangeliũ suum prædictum in scripturis sanctis per Prophetas. Sed & Petrus, & oẽs Apostoli, etiã concilio congregati, Act. 15. per scripturas sua demonstrant, quin & ipse Christus omniũ dominus, voluit per Ioannis testimonium cõprobari, & voce patris de cœlo confirmari, adhuc tamen frequentissime sua persuadet, testimoniis scripturæ, iubens etiam Iudæis, vt scrutentur scripturas, quæ testimonium perhibeant de eo.

EPIS. Nemo negat, quin scripturis confirmanda sint, quæ asserimus, modo scripturæ nõ defuerint, quod dico propter Apostolorum traditiones, & Ecclesiæ orthodoxę consuetudines receptissimas, de quibus plerunque nulla scriptura testatur. Sed & tutissimũ opinor authoribus oĩbus quatenus sua per scripturas confirment. Verum non ita, vt solis scripturis fides adhibeatur, quod & tu moliris, sed conciliis item Patrum, authorum insuper veterũ interpretationibus, apostolicis traditionibus, & vetustis demum ecclesię consuetudinibus, credendum est haud dissimiliter. Cuius rei necessitatẽ, & si nihil aliud esset, id quod de purgatorio tradit ecclesia, palã demonstrat & validissime te conuincit, quum asseras te purgatorium esse cum ecclesia credere, neges tamen id ex sacris literis probari posse.

Scripturis confirmandę sunt doctorum assertiones, modo scripturę non defuerint

LVTH. ¶ Mira ergo nostra peruersitas, vt aliis testimoniis quàm scripturæ, nostra velimus probare, quando Christus & Apostoli omnes sua volunt in scripturis testificari.

EPIS. ¶ Profectò magis magisque tuam quotidie peruersitatem admiror, quẽ non pudet tot & tam friuolas

uolas ratiunculas accumulare, pro statuendo tam pestifero fundamento, quo posses erigere tuas hæreses, quod & te facile putas effecturum, si nihil aduersum te producatur præter scripturas. Nam has opinaris te citra oēm difficultatem posse torquere pro arbitrio tuo. Sed nolumus his angustiis Luthere coartari, volumus vti libertate nostra, quam nullis argutiolis á nobis auferes. Nihil hactenus, quod solide tuum institutum stabiliret, attulisti: sed & iam etiam ineptissime colligis. Nos videlicet non aliis quàm scripturæ testimoniis, nostra debere probare, quia Christus & Apostoli sua scripturis testificati sint. Non sic Luthere. Sed si statuere v..is, quod non aliis quàm scripturę testimoniis nobis vtendū sit, oportet prius ostendas, Christū & Apostolos non aliis vsos fuisse, quod apertissime falsum est. Quoties enim exēplis, quoties rationibus ex natura petitis Paulus vtitur: aliquando Poëtarum carminibus, nonnunquam consuetudine: Quæ nimirum iis (qui vel mediocrem in sacris literis exercitationē habent) notiora sunt quàm vt egeant probatione.

LVTH. ¶ Imò quæ sit insania intolerabilior. Scripturas vnde testimonia pro nobis petenda sunt volumus testimoniis hominum probare & tueri.

EPIS. ¶ Intolerabilis haud dubie est hæc insania tua, qui non erubescis hæc affirmare. Quem enim vsqueadeo stupidum mihi dabis, qui sit conatus vnquam scripturam astruere per authorum testimonia? Nā scripturæ suam ex deo solidam habent firmitatem, de qua dubitare non licet. Fieri tamen potest, vt quis hunc vel illum sensum scripturam habere doceat, ex interpretum suffragiis. Quæ res profectò male te habet. Nam in scripturis interpretandis, alteri quàm tibi nemini credendū esse velis, nisi tuæ subscripserit opinioni. Atque hoc est, quod hactenus tot productis argutiis & sophismatibus, stabilire mo-

Scripturæ suam ex deo solidā habent firmitatem.

litus es. Ob hoc concilia Patrum respuis, canones damnas, interpretes (quãtauis eruditione aut vitæ sanctimonia polleant) contemnis penitus & reiicis, nimirum vt vni tibi credatur in scripturarum expositione. Propter quod & iudicem tot clamoribus fieri scripturã postulas, vt tu scilicet in ore scripturæ, nobis, quicquid velis, credendum imperes. Eius nimirum similis, de quo Hieron. ad Dumpnionem scribens, ait: Voluit S. homo peritissimus, vt veteranus miles vno rotatu gladiis percutere vtrunque, & ostendere populis, quod quicquid ipse vellet, hoc scriptura sentiret. Nunq̃ satis hanc impudentiam tuam admirari queo, qua te putes hæc nobis persuasurum vt vnius Lutheri iudicium, tot sanctissimorum simul & eruditissimorũ Patrum eleuet authoritatẽ, & vnus fraterculus tot & tam eximiis præponderare putetur interpretibus.

LVTH. ¶ Nónne hoc est aliud nihil, q̃ velle humanis, diuina firmare & elucidare? Nonne hoc est gladiũ spiritus, quo nos defensos oportuit, obiecta carne brachii nostri tueri?

EPIS. *Elucidari ex humanis diuina quid prohibet.* ¶ Pridem his respondimus, neminem conari, vt diuina per humana firmentur, elucidari tamen ex humanis diuina, quid prohibet? Non q̃ diuina non habeant in se maiorẽ lucem q̃ humana, sed q̃ propter intellectus nostri imbecillitatẽ, illa nobis obscuriora videãtur, vt interdum necesse sit, illam obscuritatem humanæ interpretatiouis lumine discpelli. Cæterum & quum quis hoc gladio spiritus peruerse vtitur, humanis etiam viribus, ei resistendum esse quis non comprobabit.

LVTH. ¶ Non tamen per hæc, sanctis Patribus volo detractam authoritatẽ & ingratitudinẽ pro sanctis eorum laboribus repensam, sed libertatẽ spiritus & maiestatem verbi Dei illis prępositam. Sint sancti viri, & Ecclesiarum patres, sed hoies, & Apo-

stolis

ftolis atq; Prophetis impares, & horum authorita ti non prælati nec æquati, sed subiecti, vt quos nō ipsi erudierunt aut illustrauerunt, sed à quibus ipsi eruditi & illustrati sunt, tantū nobis exemplo sint, vt quemadmodum ipsi in verbo Dei pro suo tem pore laborauerunt, ita & nos pro nostro sæculo in eodem laboremus. Vna est vinea, sed diuersi diuer sarum horarum operarij, oēs tamen in ipsa vinea, nō in sarculis aut cultris operariorū laborant. Sa tis est è Patribus didicisse, studium & diligentiam in scripturis laborandi, nō omne opus eorum pro bari necesse est, siquidē & diligentia pluribus quā doq; non dat, quod dat vel vni sola occasio, & ne scio quæ spiritus incomprehensibilis impulsio.

EPIS. ¶ Tibi scilicet spiritus incomprehensibilis im pulsio tribuit, quod sanctissimis ipsis nō dedit Pa tribus? Tam perfrictæ frontis es, vt hoc te scribe re non pudeat? Et maxime quū superius asseueras scripturā per sese certissimam, facillimā, apertissi mā, suiipsius interpretem esse. Si talis est scriptura sacra, cur eā à Patribus intellectam neges? quum la bores eorū & diligentiā non diffitearis? Nisi tibi fortè persuaseris eruditionē eximiā esse, perspicaci us ingenium, maiorē vitæ sanctimoniā, aut demū (quod tu videris asserere) diuini spiritus impul sum clariorem. Quæ tibi præ sanctissimis illis arro gare nimis quàm diabolicum est. Insignis lutheri arrogantia.

LVTH. ¶ Exemplo itaq; S. Bernardi, si id poterimus, potius ex fonte ipso, quàm ex riuulis bibamus: sic enim de se confitetur, ob id non raro Patribus san ctis reluctari ausus.

EPIS. ¶ Recte illud adiecisti. Si poterimus. Verum cui id nō datur, satius est ex riuulis bibere, q̄ siti pe rire. Neq; enim cunctis permittitur ex ipso fonte bibere, Quia non cuiq; patet aditus. Obscuritas enim pluribus impedimento est, ne queāt ostium

inuenire. Cæterum ille beatus erit, quisquis riuulum fuerit nactus qui recta perducit ad fontem. Bernardum ego non crebro Patribus reluctari video, quin potius, quæ prius ipsi dixerint, suis operibus inseruisse plerunque deprehendi, id quod neutiquam fecisset, si non legisset eorum commentarios.

LVTH. ¶ Alioqui, si Pontificibus aut doctoribus solis fidendum est, nec ad scripturæ tribunal vocandi sunt, cur non scripturas sanctas explodimus tanquam superfluas & obscuriores, quam vt eas possumus consequi? eodem exemplo tandem & patres sanctos repellamus, receptis in locum eorum, apertioribus (vt iactãt) Theologis scholasticis, donec & his abiectis, Aristotelem, & quo quisque remotior à sacris literis & sanctis Patribus fuerit, duces habeamus, sicut reuera habuimus, & habemus. Tum reuera erit, vt scripturas sanctas non solum proprio spiritu non interpretemur, sed nihil nisi proprium spiritum scripturis in totum incognitis, reliquũ retineamus, & meris opinionum nostrarũ turbinibus & procellis sine fine agitemur, sicut est dies hæc.

EPIS. ¶ Nemo solis Pontificibus aut doctoribus fidendum esse iubet, sed multò magis scripturis, quibus ipsi sua confirmarunt, quoties scripturas afferre licuit. Quod dico propter aliquas veritates, quas Ecclesia catholica multorũ sæculorum vsu recepit pro quibus tuendis priorũ Patrũ testimoniis vel solis innitendum est, & maxime, quod ab Apostolis multæ manarunt traditiones, de quibus in specie scriptura non meminit, sed sola Patrum relatione didicimus. Porrò si qui sint, qui relictis scripturis, & interpretibus, solis confidi scholasticis velint, hi nimirum ex altero deuiant latere, verum nõ quantum ipse Luthere, qui reiectis iis ambobus, ac prorsus contemptis, solis scripturis, & eisdem perperam intellectis, credendum iubes.

Apostolice traditiones quædã sunt quę literis non mãdãtur

Hæc

¶ Hæc volui in hoc proteſtari,ne ii,qui ſanctorum Patrum alicubi dictis ſuffarcinati, præſumūt victoriā ſibi,ſeſe aliquid feciſſe putent,ſi me aduerſarium oſtēderint,vel vnius patris eccleſiaſtici vnico alicui verbo, quod hactenus à ſcholaſticis doctoribus ad Eccleſiaſticos ſemper prouocauerim. LVTH.

¶ Effugere nō vales,quin magna ſit tibi incōſtantia,nunc proteſtari te recepturum patres,nunc eoſdem recuſare. Aberraſti primum, ꝙ Thomā, Scotum,& cæteros repudiaris ſcholaſticos. Erraſti poſtea, quū ſacros etiam interpretes, & cōcilia ſacra recuſaris. Verum quum iam contemptis traditionibus,& tam longæuis eccleſiæ conſuetudinibus, nihil præter ſcripturas & eaſdem pro tuo cerebro nobis exponendas relinquis,inſanis maxime. Sed iam cernis(vt ab initio diximus) tua nō poſſe cū illis oībus conuenire,quamobrē & iſtas negas, negaturus etiam ſcripturas, ſi non poſſes ea ad modum Lesbiæ regulæ tuis opinionibus adaptare. EPIS. Luthe.in conſtantia Lesbia regula

¶ Nō enim ſic ad eos prouocaui,vt oīa eorū vera arbitrarer, ſed ꝙ propiora veritati ſenſerint, q̄ ſcholaſtici,qui ferè nihil veri habent reliquum,vt ſenſim ad fontē ipſum,riuulis ducētibus venirem. LVTH.

¶ Sic nimirum ad Eccleſiaſticos prouocaſti,vt tunc cū illis tua conſentire non dubitabas. At vbi diſſidium apparere conſpexeras, mox tua ſpe fruſtratus,& illos auerſari cœpiſti. Sicq; iam contemptis vtriſq;,tuis erroribus defenſandis adminiculū ex ſcripturis paras,quibus iā vel ſolis credendū ſuades,quod eas pro vafricie tua ſperas inuerti poſſe,& tuis hæreſibus conquadrari. EPIS.

¶ Prohibet enim Auguſtinus,quē ſemper adhibui,vllius tractatorū quantūlibet ſancti ſcripta, ſcriptis Apoſtolorum & Prophetarū æquari,id ꝙ communis quoq; naturæ ſenſus prohibet. LVTH.

¶ Nihil pro tua ſentētia facit Auguſtinus, qui EPIS.

Cyprianum, Hieronymum, Ambrosium, & cæteros veteres plerunque citat, quibus & honorem deferre studet, quanquã nolit eorum dicta cum sacris æquare scripturis. Sæpius dixi, scripturæ suam ex Deo firmitatem habent, vsqueadeo vt nemini liceat de iis an veræ sint, vel in minimo dubitare. De Patrum verò scriptis aliud est, in quibus tãetsi spiritus ille sacer pro maxima parte locutus sit, tamen in quibusdam eos labi passus fuit, vt homines agnoscerentur. Cæterum ab eruditis & exercitatis, error ille (facta cum cæteris, quæ supra diximus, collatione) facile deprehenditur, vt non sit necesse propter errores eorum pauculos, cætera quæ congruẽter ad communem Ecclesiæ catholicæ sensum enunciauerint floccifacere.

ISTIS PRÆMONITIS AD ARticulos veniamus, quorum primus est.

LVTH. Hæretica est, sed vsitata sententia. Sacramenta nouę legis dare gratiam illis, qui non ponunt obicem.

EPIS. Henricus rex illustr. ¶ De sacramentis, an gratiam necne conferant, quia rex illustrissimus copiose tecũ egit, nihil nunc dicam, tuis tantummodo respondebo, quę pro tua sententia producis. Sed principio conuellendus est error, qui tibi nimium insedit, nempè de fide, cui cuncta tribuẽs, nihil operibus facis reliqui. Putas enim sola fide conferri gratiam hominibus, & nullo externo tempore. Nam eò tendunt scripturæ quas infra citas, & insuper in libello de libertate Christiana palàm affirmas, quod intus secundum spiritum homo per fidem abunde satis iustificatur, habens quicquid habere debet. Cæterum de fide tam varie, tam inconstanter, tam versute loqueris, vt facilius anguillam cauda quis retineat, quàm te vsque

Quàm variè de fide loquitur Luther.

vsqueadeo lubricū & versipellem. Nam plerunq; fidem vsqueadeo demittis, & oībus parabilē atq; obuiam facis, vt neminem qui Christum quoquo modo profitetur, non putemus eam habere. At cōtra, non semel ita fidem attollis, & difficilē ac quasi remotissime positam insinuas, vt vix quenquā facile reperiemus, qui fide præditus existimari debeat.

Sed agamus, vt lector quiuis intelligat vtrunque horum esse verissimum. Et primū illud quod posterius asseritur. Lutherus articulo quodā qui sequitur, nēpe duodecimo, qui sic incipit: Si per impossibile confessus nō esset cōtritus. Dixit (inquit) per impossibile, quia satis supradictum est, fidem sine contritione esse non posse, quum gratia non infunditur, nisi cū magna concussione animæ. Hactenus ipse. Vides hic Lector, nec infundi gratiam absq; magna animi concussione, neq; fidem sine cōtritione esse posse. Quamobrem, vbi non est magna animi concussio, & vera cōtritio, nec gratia, nec fides esse poterit. Quòd si verum sit, quis non aduertit q̄ pauci sint qui fidem habeant? Adde, quod in libello de Christiana libertate docet, quod qui fidem habet, per eam liber est ab omni lege, & ex mera libertate, oīa gratuito facit quæcunq; facit, nihil quærens, aut commodi, aut salutis (quū iam satur & saluus sit gratia dei ex fide sua) sed solum beneplacitum dei. Atqui rarissimus est, qui nihil, aut cōmodi, aut salutis quærit, sed solum beneplacitum dei. Si nemo præter hunc fidem habeat, pauci sunt qui fidem habere credantur. Ad hæc, in eo libello tradit, quod qui fidem habet, ea debet in omnibus operibus suis opinione esse formatus. Et huc solum spectare, vt aliis seruiat, & prosit in oībus quæcunq; fecerit, nihil ante oculos habens, nisi necessitatem & cōmoditatē proximi. At vix vnus aut alter in quouis hominum cœtu reperitur qui

Fides Lutheri labyrinthus.

Quis iuxta Luh. fidē habeat

qui solum eò spectat, vt aliis seruiat in omnibus quæ fecerit, nihilq; sibi proponat ob oculos, prçter necessitatem & commoditatē proximi. His accedit, quod in resolutionibus suis aduersus Eckium in hunc modum scribit: Quum fides sit recta & bona opinio de Deo. Opinio autem quælibet per se solam trahit in opera, non est dubitandū, quin oīa opera faciat, qui fidem habuerit. Si enim opinio & amor mulieris non esse sinit otiosum, sed sine lege & magistro facit plura q̄ postuletur, quomodo nō fides multo magis idē præstet? Hæc Lutherus.

Finitio fidei Lutheranæ.

Quod si nemo fidem habuerit nisi qui tam propensus in omnia, quæ Deo placitura sunt, fuerit: perinde atq; vir quispiā amore captus mulierculę: rarus erit qui fidei sit potitus. Præter hæc, in libello de fide & operibus sic ait: Fides esse nullo modo potest, nisi sit viuax quædam & indubitata opinio, qua homo certus est super oēm certitudinem, sese placere deo, se deum habere propitiū & ignoscentem in omnibus quæ fecerit aut gesserit: propitiū in bonis, ignoscentē in malis. Quid enim est fides, quæ non est talis opinio? Hactenus ille. Quod si nemo fidem habuerit, nisi qui talem sortitus fuerit opinionem, illi certè non habent fidem, qui sibi cōscii sunt voluntatis peccandi mortaliter: quum hi nec gratiā habeant, neq; deo placeant, imò scire teneantur se displicere deo. Sed & quū Sapiens quidam admoneat de propitiatu peccatorū, ne simus absq; metu. Et Paulus item vt timeamus, iusserit: Tu, inquit, fide stas, ne efferaris animo, sed timeas. Quomodo super omnem certitudinē opinari possumus, deum esse nobis propitium & ignoscentē? Perspicis ex iis opinor quisquis hæc legeris quātis angustiis Lutherus fidem cōclusit, vt vix quisquā inueniatur, qui fidem sit nactus. Sed vide rursum, q̄ facilem, cōmunem, & obuiam eā omnibus facit.

Rom. 11.

Inter-

Inter acta sua sic diffinit fidem: Fides autem nihil aliud est quàm illud quod Deus promittit aut dicit, credere. Si fides non sit aliud q̃ credere promissa & dicta Dei, quis Christianus (modo verũ esse credat, quicquid in vtroq; testamẽto continetur) non fidem habere putabitur, quanq̃ nihil operũ habuerit? Adde quòd vbiq; clamat, opera nec ad fidem, nec ad iustificationem exigi debere. Quando igitur tota difficultas est in opere, q Luthero neutiquam exigitur, quid cuiq; facilius esse poterit, q̃ credere solum? Ad hæc quum sub articulo decimo quarto fidẽ affirmat in corde certissime sentiri posse, si quis eam habeat. At fides non aliter sentitur, q̃ per assensum mentis, in ea quæ sunt credenda.

Eiusdem fidei finitio altera

Quamobrẽ si fide prӕditus esse putabitur, quisquis talem intra se compererit assensum, profectò non admodum ratus erit qui fidem sit assequutus. Accedit his, quod in articulo decimoquinto dicit, nihil oportere eos, qui ad Eucharistiæ sacramentum accedunt, orationes & præparatoria præmittere, sed satis esse, si credant & confidant se gratiam ibi consequuturos, quæ sola fides (vt ait) dignos eos & puros facit. Quam rem & latius in libello de Captiuitate Babylonica tractans, hoc exẽpli subiicit: Si cuiquã mendico, aut etiã indigno & malo seruo legarat ditissimus dominus mille aureos, certe cum fiducia eos postularet & acciperet, nec indignitatis suæ, nec magnitudinis testamenti habita ratione. Quod si quis ei resistens, obiiceret indignitatẽ suam & magnitudinem testamẽti, quid putas dicturus est? Scilicet, quid ad te? Non ego te merito meo, nec iure vllo proprio accipio, quod accipio. Scio me indignum, & maiora accipere q̃ merui, imò contraria merui, sed iure testamenti, & alienæ bonitatis, peto quod peto. Si illi nõ fuit indignum tãta, tam indigno legare, cur ego propter in-

Accedẽtes ad Eucharistiæ perceptionẽ, nihil oportere (iuxta Luth.) orationes. cæteraq; præmittere.

Indignitatem contemnam acceptare? Vides Lector quorsum hoc exemplum tendat, nimirum vt nemo quantumuis sceleratissimus ab hoc abstineat sacramẽto, modo fidem habeat promissioni per
1.Corin.11 Christum factæ, quum tamen Paulus indigne sumentes affirmet, propriã subire condemnationẽ. Sed de iis mox plura dicemus. Nunc satis est, vt intelligas q̃ varie, q̃ inconstanter, q̃ versute de fide sit loquutus, vt quicquid proposueris, ad instar anguillæ, vel hac, vel illac elabitur. Operæpretiũ igitur nobis visum est, solidiora quædam hoc initio firmare, quæ non tam versatiliter effugiet. Et primum istud esto, ꝙ fides apud Paul. á spe & charitate res diuersa sit. Sic enim Paulus .1. Corinth.13. Nunc manent fides, spes, & charitas tria hæc. Maior autem horum charitas. Vides igitur his tribus vocibus, treis diuersas res apud D. Paulum significari, è quibus magis eximia charitas est. Quam rẽ & haud multò suprà, dilucidius explicauit. Si habuero, inquit, omnem fidem, ita vt montes transferã, charitatem autem non habuero, nihil sum. Expende quid dixerit: Si habuero fidem omnẽ. Nullum ergò genus fidei est, quod absq; charitate facere te tantillum potest, vt ne dicam iustum constituere.

Fides, Spes, Charitas, res diuersæ.

1.Corin.13

Porrò fidem hanc tantã, qua montes loco dimoueantur etiã in charitatis expertibus esse posse, Christus in euangelio Matthæi docet his verbis: Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in noĩe tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunq̃ noui vos. Discedite á me oẽs qui operamini iniquitatẽ. Ecce quantã fidem habuerunt isti, nempe qua prophetarunt, qua dæmones eiecerunt, qua virtutes & miracula multa fecerunt, nec erant tamẽ ob hãc alicuius existimationis apud deum. Palam est igitur,

Mat.7

tur, fidem nō modo rem á charitate diuersam esse, verumetiā absq; charitate neminē iustificare posse. Petrus igitur. 2. Pet. 1. docet præter fidem, alia pleraq; necessaria esse ad iustificationē. Ministrate, inquit, in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiā, in abstinentia autē patientiā, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Et subdit, Cui hæc non præsto sunt, cæcus est & manu tentans. Ecce præter fidem exiguntur etiā cætera cuncta, sine quibus frustra de iustificatione quis gloriatur. Subscribit his Ioānes inquiēs: Qui non diligit manet in morte. Quantumuis igitur quisquam crediderit, si non itē dilexerit, mortuus est, & si mortuus est, profectò nec iustus erit, quū animi iustificatio vita quoque sit. Suffragatur & Iacobus, qui fidem eā asserit mortuam esse, quæ careat operibus. Et in dæmonibus quoq; non dubitat eiusmodi fidem esse. His accedit ꝙ credibile non est, Petrum post Christi resurrectionem, & illum suū in fide lapsum, denuò fidem amisisse. neque enim dubium est, quin ab eo tempore semper fuisset paratus, omnes articulos fidei constanter confiteri. Sed & verba Christi suadent idipsum. Nam postquā is Petro dixisset, Nō deficiet fides tua Petre, subiunxit: Et tu conuersus, confirma fratres tuos. Quibus verbis indicat Petrum aliquam fidei iacturā fuisse passurum, sed ex resipiscentia sic corroborandum vt idoneus esset, qui cæteros confirmaret. Ex his opinor liquet, Petrum nunq̃ post illam insignem fidei ruinā, denuo fuisse lapsum, & fidem iterum amisisse. Lutherus tamē asserit, eum perdidisse post iustificationis gratiam, quando Iudæorum metu se subtraxit à cibis Gentium, & sua simulatione coegit gentes iudaisare. In commentariis enim ad Gala. affirmat eum

Præter fidē & alia ad iustificationem necessaria.

1. Ioan. 3.

Iac. 2.

tunc

tunc cum cæteris efficax æternę damnationis scan-
dalum præbuisse, & ꝙ hi, qui tali simulatione co-
gebantur ad iudaismum, nisi fuissent per Paulum
reducti, prorsus periissent. Consequens igitur est,
vt Petrus, fide salua & integra, factus sit iustus.
Quamobrē nec sola fides ad iustificationē sufficit.
Adde, ꝙ qui fidem habet, oportet credat iis, quæ à
Christo dicuntur. At is plane docet ꝙ qui non ha-
bent opera quantumuis crediderint, ituri sunt ni-
hilominus in supplicium æternum. Nam cap. 25.
Matth. dicturus est his, qui non pauerunt esuriētes
nec sitientes potauerunt &c. discedite à me maledi-
cti in ignem æternum. Et ediuerso illis qui prædi-
cta fecerint, vitam æternam pollicetur, quos & iu-
stos appellat. Iusti, inquit, in vitam æternā. Opor-
tet ergo quisquis fidem habeat, credat se non sola
fide iustum fieri, sed per opera iustificari, quum &
ipsius fides si non habuerit opera, seipsum condem-
nabit. Perspicuum igitur ex iis opinor vtrumq; fie-
ri, & ꝙ fides diuersa quædam res à charitate sit, &
ꝙ sine charitate neminem iustificat. Statuamus in-
super & tertium, nempe ꝙ fides quæ iustificat, fe-
rax bonorum operū sit oportet. Nam si sterilis &
otiosa fuerit nec prorumpat in opera quum datur
oportunitas, eiusmodi fides haudquaq̄ iustificat.
Propter quod & Paulus ad Gal. 5. palam explicat,
quam fidem intelligit, quotiesde fide iustificante lo-
quitur. Fides, inquit, quæ per dilectionē operatur.
Ecce fidem fertilem & feracem bonorum operū,
quæ (quoties datur occasio) libenter in opus iusti-
tiæ prodit. At Lutherus hic dicet, ꝙ fides priusq̄
quicquā operetur iustificat: ac propterea fidē absq;
operibus iustificare posse, contendit. Et istud ego
non inficior, nempe ꝙ absq; partu operum, hoc est,
quum nondum peperit opera, iustificare quempiā
potest, at iā parturiit nihilominus, & est operibus
graui-

Fides iu-stificās bo-norū ope-rū ferax.

Fides ope-ribus fœta ante partū iustificat.

grauida,nihil præter tempus partus expectans. Et quoniam poteſtate quadam intra ſe continet opera,quæ nondum in lucem ędita ſunt,idcirco per eā initiari ſolum iuſtus dicitur,nō autem conſummari. Nam conſummata iuſtitia non aliter q̃ ex operibus natis,& in lucem ędıtis acquiri poteſt. At hoc eſt quartum,quod iam firmare meditamur,nempe quòd opera conſummate iuſtificant. Fides enim ipſa quam bonorum operum feracem eſſe diximus, et partui propinquam,primum inchoat iuſtitiam, quæ tandem (vbi fœtus excluditur) ipſa dicitur conſummari.

Iuſtus ex fide initiat⁹ ex operib⁹ cōſummate iuſtificatur.

Propterea Iacobus de fide Abrahę dicit,quod ex operibus conſummata fuit. Vides,inquit,quoniam fides cooperabatur operibus illius, et ex operibus fides conſummata eſt. Et paulò pôſt colligit. Videtis,inquit,quoniam ex operibus iuſtificatur homo,& nō ex fide tantum.

Fides Abrahæ ex operib. cō ſummata.

Porrò quantū ad iuſtificationē inchoatam, Idem Iacobus ait ca. 1. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initiū aliquod creaturæ eius. Protinus enim vt quis audito verbo veritatis eidem aſſentitur iā initiatus in fide,per eam incipit iuſtificari,cęterùm quotidie magis ac magis rectè operando iuſtificatior euadit, donec tādem ad cōſummatā & abſolutā perueniat iuſtitiā.

Iuſtificatio inchoata.

Subſcribit Iacobo Paulus id nouā creaturam appellans, quod Iacobus initium aliquod creaturæ vocauit. In Chriſto Ieſu,inquit, neq; circunciſio aliquid valet,neq; præputium,ſed noua creatura. Homo vtiq; nouus, qui ſecundum Deum (vt idem ad Epheſios.4.ſcribit) creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Ecce nouam creaturam,& nouum hominem creatum in iuſtitia, idipſum profectò quod Iacobus initium creaturę dixit. Et hæc eſt inchoata iuſtitia,ſed iā an apud Paulum ipſe conſummatior euadat, audiamus. Sic equidem ad Galat.5.ſcribit: Nos enim ſpiritu ex fi-

Gala.6.

Iuſtificatio cōſummata.

de spem iustitiæ expectamus. Ecce Paulus quanq́ ex fide spiritum conceperit, & in iustitia creatus sit homo quidem nouus, spem tamen expectat iustitiæ cumulatioris, eius nimirum quæ operibus indies augetur. Propter q̃d & e uestigio subdit. Neq; circuncisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur. Eius itaq; iustitiæ, quæ per fidem dilectricē & operatricē augescit indies, spem expectat Paulus, quemadmodum. II. ad Tim. 4. dicit. Bonum certamen certaui, cursum cōsummaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dn̄s in illa die iustus iudex. Ecce præmium iustitiæ suæ, nō fidei solum, sed pro totius vitæ bene prius actę meritis, sibi rependendum expectauit. Sed dicet Lut. duplicem his locis iustitiam seu iustificationem intelligi debere, vnam quæ fide præstatur, alterā quę operibus. Ac si quis alius ita iustitiā distingueret, vbi nulla foret necessitas protinus hunc sophistam Luthe. appellaret, verum hic tantū abest vt sit vlla necessitas, vt etiā cum scripturis illa assertio manifeste pugnet. Nam Paulus qui iustitiam seu iustificationem inchoatam, nouā vocat creaturam, eandē nihilominus augeri cōtendit de die in diē, perpetua quadam renouatione. Et Iacobus qui iustificationem illā inchoatā, initiū appellauit creaturæ dei, consummari vult eandē ex operibus. Adde, q̄ quum præmiū vnum sit, quod tā fidei q̄ operibus debetur, quomodo non erit vna iustitia resultans ex vtraq;? Conueniunt igitur Paulus & Iacobus, iustitiam seu iustificationem quandam statuentes, qua facti simus initiū aliquod creaturæ Dei, & noua secundum Deum creatura, atq; id absq; nostris operibus, verum ita nihilominus vt eadē, per opera nostra magis ac magis quotidie perficiatur. Quę res adhuc dilucidior fiet, si Paulū attētius audiam?.

Iustitia inchoata noua creatura, seu initium nouę creaturæ Dei.

Quō iustificamur absq; opib?.

Sic

Sic enim ad Cor. scribit. Sed abluti estis, sed sancti ficati estis, sed iustificati estis in nõie dñi nostri Iesu Christi. Ecce iustificationem, qua secũdum Deum initiati sumus, ac noua facta creatura. Sed eandem adhuc intelligit ex operibus fieri consummatiorẽ, quum idem Paulus alibi dicat. Nõ auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabũtur. Hæc vtiq; iustificatio per opera comparatur. Propter quod & Iacobus iubet, vt simus factores verbi, & non auditores tantum, & non multò postea, colligit ex operibus hominẽ iustificari, & nõ ex fide tantum. Et Christus nobis comminatur, ꝙ nisi abundauerit iustitia nostra plus ꝙ̃ scribarũ & Pharisæorum, non intrabimus in regnum cœlorum, vnde nemo, nisi propter iustitiæ defectum excludetur. Et hæc nimirum est operum, non solius fidei iustitia, quemadmodum ex illis quæ sequuntur cuiq; dilucidum esse potest. Sed & Ioannes epistolę pri. cap. 3. describit iustum esse, non qui credit solum, sed qui secundum fidem operatur. Filioli, inquit, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est. haud dubiè seductores istos taxans, qui sola fide iustificari Christianos prædicant, & tamen vna cum fide manere peccatum, asserere non verentur, quum tñ idẽ ilico subdat, quod qui facit peccatũ, ex diabolo est. Quoniã ab initio diabolꝰ peccauit. Sed de hoc mox plura sumus dicturi. Adde, ꝙ Petrus hortatur, vt per opera certam nostram electionem faciamus. Quapropter, inquit, fratres magis satagite, vt per bona opera, certam vestram vocationem & electionem faciatis. Nec est quod hic interpretetur Lutherus, quemadmodum in Psal. 5. facit, nimirum vt cognitam faciamus vocationẽ nostram, quum nihil illic de cognitione Petrus dixerit, sed de firmitudine siue stabilitate, βέβαιος eni firmus, & stabilis dicitur. Monuit ergo Petrus,

[Marginal notes: 1. Cor. 6. — Iustitia inchoata absq; opibus — Rom. 2. — Iustificatio cõsummata p opera iuxta Paulum comparatur. — Iacobi. 1. — Mat. 5. — Taxata à Ioãne qui solã fidem iustificare docent. — 2. Pet. 1.]

vt per bona opera, vocationem, & electionem nostrã firmam, & ratam efficeremus, atq; ita traduxit Erasmus. Quando igitur operibus nostris, electio, vocatioq; Dei, magis rata firmaq; fit, quis non intelligit nostram quoq; iustitiam ex operibus euadere consummatiorem. Præter hæc in Apoca. scriptũ est. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Ecce quanuis fide viua & fertili quis iustificatus fuerit, tamen adhuc eundem per opera magis ac magis iustificari necessum est. Quam rem & Luth. ipse cõfitetur inferius, articulo. 2. vbi de parabola Samaritani facit mentionem. Negat enim illic quenquã subito, sed paulatim fieri sanum, & vitã hanc affirmat non esse iustitiam, sed iustificationem, propterea quòd iustitia nostra semper est in fieri. Nam quotidie iustificamur spiritu facta carnis mortificantes, q̃d & iubet Paulus. Et hoc quid aliud est, q̃ bonis operibus in perpetuam iustificationem pergere? quemadmodum idem alibi dicit. Sicut exhibuistis mẽbra vestra seruire immũditiæ & iniquitati ad iniquitatẽ, ita nũc exhibete mẽbra vestra seruire iustitiæ in sanctificationẽ, hoc est, vt consummetur in vobis iustitiæ sanctificatio. Ad hanc igitur iustificationẽ opera conferre perspicuum est. Nec similitudines quas in libello de fide Christiana producit, quicquam aduersantur.

Apoc. 22

Colo. 3

Rom. 6

Similitudines Lu. in libr. de fide Christiana discussæ.

Primum, Illa de primis parentibus non obstat, cũ in ipsis nec erant aut actualis, aut originalis peccati reliquiæ, quas expurgarent, quemadmodũ in nobis fieri constat. Quando igitur istarũ expiatio per opera nostra fit, & ad perpetuum iustificationis incrementum multa inter nos & illos dissimilitudo est, quanq̃ in hoc etiam similes sumus, quod absq; inchoata iustitia mereri nihil possumus aut iusti quidpiam operis facere quod sit meritorium, at ad cõsummatam iustificationem nemo sine operibus per-

Prima.

Absq; inchoata iustitia mereri nil possumus.

peruenire poteſt. Secunda quoq; ſimilitudo,quã de epiſcopo producit,nihil obſiſtit penitus. Neq; enim omnino ſimile eſt de epiſcopo,qui vel altaria conſecrat,vel pueros confirmat, & de viro iuſto q̃ recta operatur. Nam illis agendis nil magis epiſcopus efficitur,q̃ antè fuerat. At homo iuſt⁹ iuſtè operando iuſtificatior euadit, vt ſatis oſtendimus. Secunda

Nec tertia ſimilitudo quicquam prohibet,quũ fructuum copia,quantumuis bonorum,nihilo meliorẽ arborẽ faciat,q̃ quidem fuerat, imò deteriorem potius,quum humorem bonũ,& vires eius exhauriãt. At bonorũ operum vbertas longè meliorem & iuſtiorem efficiunt quenq;: ſicut & contra malorũ operũ cumulus,quò maior eſt, nequiorem facit & iniuſtiorem. Tertia.

Quarta ſimilitudo, pro nobis facit. Nam ſicut faber in operis exercitio nonnullum arti ſuæ facit incrementũ, ita iuſtus bene operando iuſtitiæ ſuæ lucrum acquirit, & bonis operibus indies magis iuſtificatur, vt ſicut id quod per operam fabrilem accreuit arti, nõ diuerſam artem facit,ſed in eandem coit penitus, ſic ea iuſtificatio, quæ per opera iuſta cooritur,non diuerſam à priore conſtituit,ſed in ipſam tranſit, & vna penitus ſit cum eadem. Palàm eſt igitur haud rectè collegiſſe Lutherũ, neminẽ operibus iuſtificari,ſed ſola fide. Quarta.

Hoc tamen nobis cũ Luthero conuenit,quòd ſine fide nemo iuſtificari poteſt,vt etiam in infantibus, per baptiſmatis regenerationem putamus eſſe fidẽ cœlitus infuſam,neq; tamen vt ea ſit actus aliquis credẽdi,quemadmodũ Lutherus de fide opinatur. Negat enim Luth. fidẽ eſſe quendam habitũ in animo quieſcentem, ſed aſſerit eã actum eſſe viuaciſſimum. Verum talis actus in infantibus nullus eſt, qui dici poſſit eorum actus,quum nec intellectus, aut voluntatis vſum aliquem habeant. Sed multò rectius à Theologis hoc fidei donum, in paruulo- Nemo ſine fide iuſtificatur. Fides in infantibus baptizatis. Fides Lu. actus non habitus.

rũ animos sacramento baptismatis infusum à deo, qualitas quædam & habitus illorum animis inditus existimatur. Nam si talis actus adesset, ipsi per actum illum credere dicerentur, quod sanè falsum est, quum ipsi nullum habeant vsum iis assentiẽdi, quæ fidei sunt. Habent ergo fidei donum infantes, quod tamen haud solo verbo consequuti sunt, quẽ admodum Lutherus contendit. Sic enim super epistolam ad Galat. illud Pauli Lutherus explicans. Ex operibus legis spiritũ accepistis, an ex auditu fidei? disquirit qua ratione fidem infantes assequũtur, quum ipsi nihil audiant. Et respondet ꝙ verbo Dei nihil est surdũ, & ad eas loquitur aures de quibus dicitur. Qui habet aures audiendi, audiat. Ideo verbum virtutis & gratiæ, simul dum aures pulsat intus spiritum infundit. Quòd si spiritũ non infundit, nihil differt audiens à surdo. Quocirca ipse sonus verbi ministerio ecclesiæ super infantẽ prolatus, eo facilius operatur per spiritũ, quo paruulus verbi est capacior, id est, patiẽtior, nullis rebus aliis implicatus. Hactenus Luthe. Ex quibus verbis dilucidum est eum velle, ꝙ sono verbi spiritus infunditur. Neq; nos reluctamur quin virtute verbi spiritus infundatur, sed negamus, ꝙ ea sola sit infusio spiritus, nisi pariter adiungatur & lotio. Verbũ enim si desit aqua nequaquã id operatur, sed verbũ cũ aqua, in quibus ambobus cõsistit sacramentũ. Neutrũ itaq; per se fidẽ aut gratiã præstat infanti, neq; aqua, neq; verbũ, sed verbũ aquę cõiunctum. Sed & si totũ euangelium super infantẽ legeret, nemo potest ob id asserere, ꝙ infans gratiã aut fidem adeptus sit. Non est ergo verbũ solũ quod infanti gratiam infundit, sed verbi pariter & aquæ sacramentũ. Hoc sacramẽtum quisquis acceperit (modò non posuerit obicem) gratiam haud dubiè consequitur, qua iam initiatus iustitia, iustus efficitur:

Non solo verbi sono spũs infantibus infunditur.

Verbi simul & aquę mysteriũ infantibus ꝑbet gratiam.

Simi-

Similiter & adultus,de quo(tametſi credere ſe pro
fiteretur) dubitari poteſt an ſpiritum ſit aſſecutus
protinus vt ſacro baptiſmate fuerit ablutus,iã om
ni dubio procul ſpiritũ adeptus eſt, & gratia præ-
ditus,verè iuſtificatur. Nam plerique fidem ſe habe-
re putant,qui tamen gratia pariter & ſpiritu carẽt,
& hos palàm eſt non eſſe iuſtificatos. Veruntamen
hi (ſi nondũ baptiſati fuerint) cõfeſtim accepto ba
ptiſmate,modò nullum obicẽ poſuerint,certiſſimi
redduntur ſe gratiã & ſpiritũ eſſe conſecutos. Ad Duobus
hoc Luth.hallucinari facit,quod toties in ſcripturis le modis ad
git,purificationem & iuſtificationem imputari fi- gratiã per-
dei.Quod ideo fit,non quia fides ipſa iuſtificat, ſed ueniendũ.
quia gratiã ipſa meretur,qua ſola iuſtificamur.Ad Act.10.
gratiam autem,duobus modis peruenimus,altero Per ſacra-
per plenam fidẽ omni prorſus obice ſublato, quẽ- menta datẽ
admodũ in Act. traditur de iis,qui Petro apud Cor gratia.
nelium concionanti crediderunt, quod cecidit ſu-
per eos Spiritusſanctus, quum necdum erant bap-
tizati. Fuit enim in eis haud frigida fides. Cæterũ
vbi fides remiſſior fuerit,iam per ſacramentũ præ-
ſtatur gratia, quemadmodũ in eiſdẽ Actis liquet. Act.2.
Quum enim ad primam Petri concionẽ,plerique Iu
dæorum corde compuncti,rogauerunt Apoſtolos,
quidnã eſſent facturi,reſpondit Petrus:Pœnitentiã
agite,& baptizetur vnuſquiſque veſtrum in noĩe Ie
ſu Chriſti,in remiſſionẽ peccatorum veſtrorũ, &
accipietis donũ ſpiritusſancti,quod & factum eſt.
Sed et quũ apoſtoli manus impoſuerunt Samarita
nis,conferebatur idẽ ſpiritus, quod & ſacramento
factũ eſt nõ ſola fide. Adde,quod Paulus vtraque ad Ti Act 8.
mo. epiſtola ſuggerit eidem, ne negligat gratiam, 1.Tim.4.
quam erat ipſe conſecutus per impoſitionem ma- 2.Tim.1.
nuũ presbyteri. Et quid hoc aliud erat quam ſacramen
to gratiam cõparaſſe? Ad hæc in Actis,cap. XIX.
ſcriptum eſt,quòd Paulus, quum ex Corintho ve-

nisset Ephesum, repertos quosdã credẽtes in Christum, solo Ioannis baptismate lotos, interrogauit eos, num spiritum sanctum accepissent, eis verò dicentibus, se nescire, spiritus ne quisquam sanctus esset. Mox igit̃ vt baptizatis illis Christi baptismo, manus imposuisset Paulus, delapsus est in eos spiritus. Quis ergo diutius ambigere secum potest, an sacramentis præstatur gratia? sed & pariter exploratissimum habebit, quod non sola fide iustificamur. Cæterùm quia de iis inferius multò plura dicturi sumus, iam tempus est, vt scripturis & rationibus quas pro hoc articulo stabiliendo Lutherus adduxit, respondeamus. Prima igitur est.

LVTH. ¶ Scriptura sic dicit Rom. 1. & Abacuc. 2. Heb. 10. Iustus ex fide sua viuet, non dicit iustus ex sacramentis viuet.

EPIS. ¶ Nullus horum locorũ probat sacramẽtis nõ conferri gratiam. Quæ res vt magis perspicua fiat, singulos locos quadantenus excutiamus. Primum

Abac. 2. apud Abacuc prophetam, vnde Paulus hanc scripturam mutuarit, ea sic introducitur. Ostẽderat illi visionem quandã Deus, quã & aliquando perimplendam asseruit, voluit tamen eam interim expectari patienter. Si morã, inquit, fecerit, expecta illã quia veniens veniet, hoc est, tandẽ haud dubiè veniet. Deinde subdit, ꝙ qui visioni fuerit incredulus, non erit anima eius recta in semetipso. Hoc est, nõ perdurabit rectè agendo, sed sensim probitate relicta, delabetur ad vitia. Iustus autem in fide sua viuet, hoc est, ex confidentia visionis aliquãdo perimplẽdę perseuerabit in bona vita, hactenus ꝑ Abacuc. Et ad eundem sensum introducit eandẽ scripturã Paulus ad Hebr. x. Nolite, inquit, amittere confidentiã vestrã, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatẽ Dei faciẽtes reportetis promissionem. Adhuc

enim

enim modicum aliquantulumq́; qui venturus est veniet,& non tardabit. Iustus autē meus ex fide viuet. Ecce quod ad confidentiam, hoc est, firmā expectationem rerū promissarum, Hebræos hic hortatur Paulus, quas & eosdem tandē adepturos pollicetur, modò voluntatē dei fecerint, & quæ contigerint interea patienter sustinuerint. Quoniā haud dubiè remunerator aducturus est Christus. Monet igitur, vt istud constanter sperent, & in huius rei fiducia bonam alant vitam, nec desistāt bene agere. Nam iustum interim ex fide sua victurū affirmat.

Roma.1

Ad Romanos verò Paulus eādem citat, vt doceat ex Euangelio reuelari nobis iustitiam Dei. Nam postq̄ ostenderit Dei iustitiā in Euangelio reuelari ex fide in fidē, subdit. Sicut scriptū est: Iustus aūt ex fide viuet, perinde ac si dixisset. Quū per Euangelium iam cunctis innotuerit, id præstitisse Deū, quod per prophetas suos erat olim pollicitus, iustitia Dei palam omnibus manifestatur, qui promissa seruat, et planè docetur non frustra fuisse scriptū, Iustus ex fide victurus est.

Fides Paulo pro spe fiduciaq́; sæpius accepta.

Vides igitur, vt nullus horum locorū agit sacramenta nō conferre gratiā. Sed & istud dilucidum est, ꝙ non sola fide præstatur salus, hac inquam sola, quæ tam á spe, q̄ á charitate discriminatur. Nam in iis oībus locis, vt satis liquet, pro spe fiduciaq́; Paulus fidem vsurpat, magis q̄ pro sola credulitate. Adde quòd fidētē oportet identidem facere voluntatem Dei, quemadmodum antè recensuimus ex.10.cap. ad Hebræos. Vides igitur iustū non esse, nisi qui præter fidem, spē etiam habuerit, ac dilectionem & opera. Et hęc fides apud Iacobum, vt diximus, consummata vocatur. Neq; aliam Paulus intelligit, quoties fidei tribuit iustificationem. Nam illa quæ á spe, charitateq́; discriminatur, quantauis ipsa fuerit, Paulus tū eam nullius esse momenti credit, si rectè operandi

charitas ei defuerit. Si habuero, inquit, oẽm fidem, ita vt montes transferam, charitatem autẽ non habuero, nihil sum. Aduerte quid dicat, Si habuero oẽm fidem. Qui dicit omnem, nullã excipit, quantacunqꝫ ea fuerit, quæ non sit perfecta charitate. Et is hoc dicit, cui Luth. innititur vel soli. Nõ possunt igitur prophetæ verba, de nuda fide, quæ spem vel charitatẽ antecedit intelligi, sed de ea, quæ per illas perficitur, & quæ bonis consummatur operibus, qualem & idem Paulus fidem vocat, quæ per dilectionem operatur. Alioqui docetur & ij iustificari, qui vitiis illis fœdissime contaminantur, quibus & illic idẽ propheta, væ multiplex interminatur. Palàm est itaqꝫ, nec Paulũ, nec prophetã hũc de nuda fide fuisse loquutos, sed de fide quæ per dilectionem operatur. Interroga quos velis ex iis qui se tibi confitebuntur adulteros esse, fraternæqꝫ charitatis osores, nũ deo credant? Inuenies ex his plerosqꝫ respondere, planè se credere, moriqꝫ potius velle, ꝙ abnegare fidem, & tñ constat eos, qui tantis ingnati sunt vitiis, haudquaq̃ iustificatos esse. Sed iã veniamus ad ratiocinationẽ tuã. Scriptura, inquis, sic dicit: Iustus ex fide suaviuet. Nõ dicit, Iustus ex sacramẽtis viuet. Quid inde colligis Luth. ꝙ sacramenta non cõferunt gratiã? Nihil oportet, nam satis intelligis neutrũ etiã horum, hoc est, nec Abacuc, nec Paulum dixisse, quod iustus ex charitate viuet? Et tamen haud quaquam consequitur, Ergo charitas non iustificat, vt taceat quàm nullius põderis apud Dialecticos fuerit argumentum, ex mera procedens negatiua. Sed iam ad alteram scripturam respondeamus.

1. Cor. 13.

Galat. 5.

Abac. 2.

Inefficax ex negatiuis illatio.

LVTH. ¶ Marci vltimo. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui autem nõ crediderit, condẽnabitur, etiãsi baptizaretur. Neqꝫ enim baptismus saluat, sed fides baptismi.

Videa

¶ Vides hic primum, ſalutem & iuſtificationē promiſſam credenti ſimul & baptizato, ita quòd ſi quis baptizetur non autem credat, gratiam non aſſequatur, id quod tu prorſus affirmas. At nos retrorſum itē aſſerimus, quòd ſi crediderit quis quantum poſſibile fuerit, baptiſmum tamē recuſauerit, iuſtificationē carebit nihilominus. Neq; enim cuiquam poteſt de ſuæ fidei magnitudine certius contingere teſtimonium, q̃ vt montes verbo dimoueat. Quòd ſi tanta fides non conferat iuſtificationis gratiam, exploratiſſimum cuiuis eſſe poteſt, neminem ſola fide iuſtificationem adipiſci. Cæterum is idē q tanta fide præditus eſt, gratia tamen carens, percipiat iam baptiſmi ſacramentum, nec ponat (vt aiunt) obicem, is haud dubiè gratiam aſſequutus eſſe, & verè iuſtificari credendus eſt. Vides itaque non fidem ſolam, ſed fidē cum ſacramenti perceptione, ſuſcipientem iuſtificare. Neq; enim ſine fide iuſtificari quiſquam poteſt, quum ſine fide impoſſibile ſit placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deũ quia eſt, quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Veruntũ hæc ſola fides non ilico præſtat gratiã, ſed ſacramētum recta fide ſuſceptũ, gratiam confert & iuſtificationem. Nã vt ait Paulus de Chriſto ſuam eccleſiam ſanctificante. Mundauit eã lauacro aquæ in verbo vitæ. Porrò nihil abſq; gratia mundat animam. Quamobrem neceſſe eſt lauacro aquæ cum verbo vitæ, baptiſmũ ſuſcipientibus præſtetur gratia. Sequitur tertia ſcriptura quam citaras.

EPIS.

Fides cũ baptiſmo præſtat iuſtificationem.

Hebr.11.

Ephe.5.

¶ Rom.10. Corde creditur ad iuſtitiã, non dicit, corpore ſacramenta ſuſcipiuntur ad iuſtitiam.

LVTH.

¶ Quid ſi non dicat? Ex qua te precor dialectica, ſtabilies hanc conſequutionem? Non ita dicit, ideo nequaq̃ ita ſe res habet. Paulò ſuperius eadē vſus es dialectica, Nō dicit, inquis, Iuſtus ex ſacramen-

EPIS.

Ridicula collectio.

mentis viuet, Idcirco non prestant vitam sacramēta. Nihil miror Luthere si Scholasticos insectaris. Nam horum aures has ineptias ferre non possunt. Rectè nimirum tuis opinionibus consuluisti, cum & illorum, & Aristotelis item authoritatem eleuare studueris. Nam tolle dialecticam, sublata protinus erit facultas, aut subruēdi q̄d falsum est, aut stabiliendi veri. Tolle dialecticam, & oēs Andabatarū more gladios in tenebris ventilabimus. Si dialecticam sustuleris, nihil mirabor quibusdam hęc argumenta tua videri solida. Cæterum si dialecticā admiseris, nemo nō ea censebit esse talia, qualia verè sunt, hoc est, mera sophismata. Nos verò dicimus corde credendū esse ad iustitiam. Quoniam absque fide nemo iustificatur. Ex fide certè iustificatio nostra sumit initium. Sed ex charitate (quemadmodum antè diximus) vna cum bonis operibus, authore Iacobo, consummationem acquirit. Quarta scriptura quam adducis.

LVTH. ¶ Rom.4. & Gen.15. Credidit Abrahā Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

EPIS. ¶ Primū hic respondeo nō defuisse iā Abrahæ opera, quibus fides eius fieret consummatior. Iam enim iussu Dei reliquerat terrā suam, venitq; in regionē tam sibi, q̄ suis incognitam, vbi tametsi multa fuisset perpessus, Deo tamen per varia loca constructis altaribus, sacrificabat iugiter. Sed nec ob ingētem famem, quę tum orta est, rediit in patriā, at in Ægyptum se recepit, vbi mox tam ingēs ei discrimen obortum fuit, vt vel coniugis suæ castitas periclitaretur, vel sibi vitæ dispendiū immineret, neq; tamen inter hæc aduersa, deo quicquam diffisus est. Quum igitur iis atq; aliis operibus Deo iugiter placere studuisset Abraham, quis nō meritò fidem eius (quod & D. Iacobus testatur) cooperatam operibus fuisse, rursumq; ex operibus fidē

Fides operib⁹ Abrahę cōsummatur.

Iacob.2.

illius consummatā affirmabit? Sed inquies, nō ob aliud ei reputatum est, q̃ quod crediderit. Respondemus, hoc scripturas nusq̃ asserere. Neque enim scriptura dicit propter nudam fidē, aut solū ob id quia credidit reputatū ei esse ad iustitiā. Nos igitur Paulo credimus asseueranti, ꝙ si quis vsqueadeo fidem habuerit, vt montes fide sua transferat, charitate tamen & bonis careat operibus, non ob fidē illum iustificatum iri. Atq; istud quantum ad Genesis locum spectat sufficere debere putamus. Porrò, quātum ad illud ex Rom. 4. quoniam Paulus illic tibi visus est astruere, iustificatū Abrahā sola fide sine operibus, Nos illi D. Iacobum opponemus, q̃ non semel affirmat, fidem absq; operibus mortuā esse, quod & pluribus identidem confirmat argumentis, eodem vsus exemplo, quo Paulus, nempe Abrahæ. Neutrum horum, nemini bene Christiano repudiare licebit. Nec satis erit, si dixeris hanc epistolam à nonnullis existimatam non esse Iacobi. Sic enim nec defuerunt (si Hierony. credimus) qui Pauli quasdam epistolas negarēt ipsius fuisse, nēpe duas quas ad Timo. scripsit, & alias itē, quas ad Hebr. & ad Titum. Nos verò, nec istis, nec tibi credimus, sed orthodoxos patres sequimur, & catholicam Ecclesiā, quæ nobis hanc pro Iacobi dedit epistolam, quam si non receperis, non catholicum, sed hæreticum te comprobabis. Nemo inficiari potest, quin hæc epistola per ecclesiā approbata sit. Quamobrē neq; licet cuiquam in dubium reuocare, quod illic asseritur, nempe fidem sine operibus mortuam esse. Et rursum. Videtis igitur, quoniam ex operibus iustificatur homo, et non ex fide tantū. Quid dici potuit apertius? Atqui, dices hîc vnum locū theologos mordicus tenere, nihil prorsus curantes, quod tota alia scriptura fidē sine operibus commendet. Sed tibi respondebunt theologi,

1. Cor. 13.

Hierony.

gi,non id esse verum quod affirmas, nempe quod tota reliqua scriptura fidem sine operibus cômendet,de qua mox differemus. At primû ostêdemus, quibus rationibus Iacobus hûc locû munierit, & q̃ dilucidè,vt nemo subterfugere queat,quin ita se habeat res. Primum ait: Iudiciû sine misericordia erit illi,qui non facit misericordiam,ad quod et exemplum de inope introducit, cui si quis bona verba dixerit, nec tamen illius inopiæ misericorditer succurrerit,is apud Deû carebit misericordia. Sermo quidem inopi dictus bonus est, sed quia caret opere,nihil conducit. Et vt sermo prolatus inopi, sed opere carês,inanis est,ita & fides (Iacobus ait) si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Pro hac ratione aduertendum est, Christum ob opera misericordiæ iustificationem fuisse pollicitum. Date,inquit,eleêmosynâ, & ecce omnia munda sunt vobis. Ad iustificationem igitur ex operibus misericordiæ duo exiguntur,nêpe fides,&opus. Con fides oportet Deum operis tui remuneratorem fore. Deinde si quicquâ inopi propter Deum contuleris,ex iis duobus oritur iustificatio tui. Vtrunq; cõcurrat necesse est. Neq; enim sola fides tibi satis fuerit,nisi fueris opitulatus inopi. Sed neq; opitulatio sine fide, te iustificare potest. Alterum sine altero parum proderit. Credas quantumcunq; velis,non autem dederis, hanc munditiam haudquaq̃ consequêris. Atq; hoc est quod ait D. Iacobus,fides si nõ habeat opera,mortua est in semetipsa. Rursum & hoc altera docet ratione. Si fides quenquam absq; operibus queat iustificare, Dæmones haud dubiè iustificarentur,quum & ipsi fidem habeant. Credunt enim & contremiscunt. Metuunt nimirum ipsam Dei maiestatem, sed non amant,neq; venerantur,neque boni quicquam operis in alios exercent. Ob id,idcirco reprobi sunt apud Deum,quia dile-

Apta similitudo iter fidê & sermonem.

Lucç.11.

Ad iustificationê ex opibus misericordiæ duo côcurrunt.

dilectionis, & bonorum operum ſunt expertes.
Quamobrē, & præter fidem vt quis iuſtificetur,
dilectio quędam exigitur,non otioſa,ſed operans.
Adhuc & tertiam diuus Iacobus adiicit rationem,
pro qua notandum eſt, quod Paulus non ſimplici-
ter hoc molitur,quod Abraham abſq; omni pror-
ſus opere fuiſſet iuſtificatus,ſed quod ad eius iuſti
ficationem nihil præſtiterint opera legis. Arbitra-
mur,inquit, hominem iuſtificari per fidē ſine ope-
ribus legis. Ecce,non dicit abſq; operibus abſolu-
te,ſed abſq; operibus legis. Quòd ſi quis omnino
contendat,alibi fuiſſe de operibus abſolutè loquu
tum,debet tamen intelligi(quemadmodum ex Au Augu.
guſtino mox dicemus) non de operibus quæ fidē Ex Pauli-
ſubſequuntur,ſed quæ fidem antecedunt. Vtcunq; nis verbis
fuerit,teſtatur Auguſtinus,hæreticos ex Pauli ver anſam arri
bis anſam accepiſſe dicēdi,quod fides per ſeipſam pucre hęre
ſufficiens eſt abſq; operibus ad ſalutem. De qua re tici fidē ſo-
& Petrus in epiſtola.II.meminit dicens. In quibus lam iuſtifi-
nempe verbis Pauli ſunt,quædam difficilia intelle care ſtatu-
ctu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & endi.
cæteras ſcripturas ad ſuam ipſorum perditionem. 2.Pet.3.
Propter quod neceſſe fuit ſpirituiſancto,in ſcriptu
ris hanc hæreſim alicubi refellere,q́d & copioſe fe-
cit per Diuum Iacobum. Is igitur docet Abraham
non ſola fide iuſtificatum fuiſſe,ſed eius fidem ha-
buiſſe dilectionem & opera Hactenus Auguſt.

Vbi precor aduertas Auguſtinum hæreſim ap-
pellare,quòd fides ſine operibus iuſtificat. Sed nūc
ipſum Iacobū audiamus. Sic enim ſcribit. Vis au- Iacob.2.
tem ſcire ô homo inanis,quoniam fides ſine operi-
bus mortua eſt. Abrahā pater noſter,nonne ex ope
ribus iuſtificatus eſt,offerens filium ſuum Iſaac ſu-
per altare? Vides,quoniā fides cooperabatur ope-
ribus illius,& ex operibus fides conſummata eſt.
Sed aduerte, q̃ ſtudioſè meminit eiuſdē ſcripturæ,

cui

cui Paulus potissimũ innititur. Et suppleta est, inquit, scriptura dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiã, & amicus dei appellatus est, nempe quia delexit non otiosè. Et adhuc ingeminat. Videtis, inquit, quoniã ex operibus iustificatur homo, & nõ ex fide tantum. Præter hæc

Iosue.2. quia Rhaab meretrix, quibusdam videri potuit, sola fide iustitiam fuisse consequuta, nempe ꝙ exploratoribus tam celerrimè crediderat. Ostẽdit & eã, sine operibus fuisse iustificatam, dicẽs. Similiter & Rhaab meretrix nõne ex operibus iustificata est? suscipiens nuntios, & alia via eiiciens? Sicq́ tandẽ

Fides sine opib⁹ cor p⁹ sine spũ. Iacobus concludit. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.

Falsum dixisse Lut. nõ paucis scripturæ testimoniis comprobatur. Cæterum vt apertè monstremus assertionem Lutheri, qua totam reliquam scripturam asserit fidẽ sine operibus commendare, veritatis expertem esse, nonnullas in mediũ scripturas afferemus, quæ planè testabuntur, neminem (saltem adultũ) absq; operibus iustificatũ iri. Primũ illud occurrit Mat. 7. Non omnis qui dicit mihi Dñe Dñe, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris

II. mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Quid hic dicis Luthere? Certum est nemini iustificato ianuas regni cœlestis occludendas esse. At Christus affirmat neminem eas ingressurũ, nisi qui fecerit opera. Verum est igitur, quod ait Iacobus. Ex operibus iustificatur homo & nõ ex fide tantum. Et rursum illic Christus in suæ concionis calce dicit. Omnis qui audit verba mea hæc, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam. Ecce non est satis ad iustificationẽ credere verbis Christi, nisi pariter ipsa

III. perfeceris. Oportet enim vt facias ea, alioq nulla tibi fides sufficiet, sed super arenam ædificas, ruiturũq; protinus est, quicqd moliris. Ad hęc Mat. 6.

Si non

Si non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter di-
mittet vobis peccata veſtra. Credas quantũcunq;
velis Luthere, ſi tamen fratri non ex animo remiſe
ris ob errata veniam petenti, nec tu iuſtificaberis à
Deo. Nam hic ad iuſtificationem vtraq; concurrat
neceſſe eſt, nempe, fides & iniuriæ fraternæ remiſ-
ſio, neq; altera ſine altera quicquã proderit. Quam- IIII.
obrem (quod Iacobus ait) certiſſimum eſt, nec ſo-
la fides, ſed fides vnà cum operibus iuſtificat. Præ-
ter hæc Matt. 5. Chriſtus ait. Niſi abundauerit iu-
ſtitia veſtra plus q̃ ſcribarum & Phariſæorum, nõ
intrabitis in regnũ cælorum. Sed et exploratiſſimũ
eſt, Chriſtum hic de iuſtitia operum fuiſſe loquu-
tum, quum infra pluribus doceat exemplis, quibus
in rebus noſtra, hoc eſt Chriſtianorum iuſtitia de-
beat eſſe copioſior. Quã ſanè iuſtitiã ſi non exhibue
rimus, nobis in cœleſte regnum aditus negabitur.
Non igitur ſola fide, ſed ex operibus, vnà cum fide
iuſtificamur. Sed & Lucæ. xij. teſtatur Chriſtus, q̃ V.
ſeruus ſciens voluntatem Domini & non faciens,
plagis vapulabit multis. At q plagis vapulare me
retur iniuſtus eſt. Neq; igitur ſcripturarum notitia, VI.
neq; fides earum quenquam iuſtificat. Cæterum iã
& Paulũ ipſum quid ſuper hac re dicat, audiamus.
Is nimirum apud Romanos affirmat, Deum cuiq; Rom. 2
redditurum ſecundum opera ſua. Ecce Luthere, vt
in te regeramus argumentum tuum, non dicit hic,
Secundum fidem, ſed ſecundũ opera cuiq; redditu-
rũ. Et rurſum idem Paulus ait. His quidẽ qui per- VII.
ſeuerãtes in benefaciendo, gloriã & honorẽ & im-
mortalitatem quærunt, vitam æternam. Ecce mer- Merces bonorũ operum vita æterna.
ces bonorũ operum vita æterna, quæ nullis niſi iu
ſtis dabitur. Et paulò pòſt: Gloria et honor & pax
oĩ operanti bonũ. Et ad Hebr. quoq;. x. dicit: Pati- VIII.
entia vobis opus eſt, vt vbi voluntatem dei pere-
geritis, reportetis promiſſionẽ. Ecce promiſſionis

IX. Illi fient participes, qui voluntatem Dei perimple-
X. uerunt. Et item ad Hebr. 6. Non enim iniustus est
Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & laboris ex
charitate suscepti. Et Ioannes epistola. ij. nos horta-
tur. Ne perdamus, inquit, quæ operati sumus, sed
vt mercedem plenam recipiamus. Sed ad Paulum
XI. redeamus. Non enim auditores legis, inquit, iusti
Rom. 2. sunt apud Deum, sed factores iustificabuntur.
Hanc scripturam in resolutionibus tuis contra cō-
clusiones Eckianas, tu trūcatim obiicis tibi. Nam
omissa priori particula nempe hac: Iusti sunt apud
Deum, recenses eam in hunc modum. Non audito
res legis, sed factores iustificabuntur, & addis glos-
sam tuam, scilicet reputantur iusti, non autem per
opera iustificantur. Quum tamen aperte neget Pau
lus, solos auditores quantumuis crediderint, iustos
apud Deum esse, nisi pariter & secundum iustitiæ
XII. legem operentur. Similibus item verbis Iacobus
Iacob. 1. ait. Estote factores verbi & non auditores tantū,
fallētes vosmetipsos. Et infrá. Nō auditor obliuio
sus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo
XIII. erit. Rursum Paulus ad Rom. 8. Si secundum carnē
vixeritis, moriemini. Si autem spiritu facta carnis
XIIII. mortificaueritis, viuetis. Ecce vitā, hoc est iustifica
tionem pollicetur iis, qui facta carnis mortificaue
XV. rint. Ad hæc, ad Galat. v. In Christo Iesu, neq; cir-
cuncisio, neq; præputiū aliquid valet, sed fides quę
per dilectionē operatur. Ecce non sola fides, sed cui
coniuncta est dilectionis operatio, valet ad iustifi-
cationem. Nā, cui potest obtingere maior fidei vir
tus, si de fide loquamur sola, q̃ qui prophetiæ donū
acceperit, dæmonia quin etiam eiecerit, ac multas
alias in Christi nomine fecerit virtutes, & tamen
eiusmodi pleriq;, quia bonis caruerunt operibus, à
XVI. Christo reiicientur. Multi, inquit, dicent mihi in il
Matt. 7. la die, domine domine, nónne in nomine tuo pro-
pheta-

phetauimus? & in nomine tuo dæmonia eiecim9? & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tūc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Ecce quia bona defuerunt illis opera (quanquam insigni fide præstiterint) non iustificationem, sed damnationem potius meruerunt. Perspicuum igitur ex ĳs cuiuis esse potest, non solam fidem (quæ virtutum Theologicarum in ordine prima est) ad iustificationem cuiuspiam sufficere, sed opus esse præterea operatrice charitate, nimirum vt sit fides, quę iuxta diuum Paulum, per dilectionem operatur, et quæ iuxta diuum Iacobum, ex operibus consummatur. Ignoscat mihi Lector, quòd in citandis scripturis prolixior fuerim. Nam ideò feci, quod Lutherus hoc Theologis obiecit, quod vnum hunc locum D. Iacobi, nempe fidem sine operibus mortuam esse, mordicus teneant, quum (vt ipse veretur asserere) tota reliqua scriptura fidem sine operibus commendet. Quod an verum sit ex iis quæ citauimus intelligi potest. Tradit nimirum Augustinus, libro de Fide & Operibus, hanc ipsam opinionem (cui iam subscripsit Lutherus) exortam olim in Ecclesia fuisse, ex epistola Diui Pauli ad Romanos male intellecta, constare tamen erroneam esse, atque id potissimum ex aliis Epistolis, Diui Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ. Sed Diui Augustini verba (si quis fortè requirat) adiiciam. Quoniam, inquit, hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ epistolę Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ contra eam maximè dirigunt intentionē, vt vehementer astruant fidem sine operibus non prodesse, sicut etiam ipse Paulus, non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planeque Euangelicam diffiniuit, cuius opera dilectione procedunt. Vnde illam fidem quæ sufficere ad salutem quibusdam vide-

Luthe. de theologis egregiè mentitus.

Augu.

Eadē hęresis quā Lut. induxit orta olim ex epist. Pauli malè intellecta.

videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: Si habeã oẽm fidem, itavt montes transferam, charitatẽ autem non habeam, nihil sum. Vbi autẽ fidelis charitas operatur, sine dubio bene viuitur. Plenitudo enim legis est charitas. Vnde euidenter in secunda epistola sua Petrus, quum ad vitæ morumq́ sanctitatem hortaretur, mundumque istum transiturum prænunciaret, cœlos verò nouos, & terram nouam expectari, quę iustis habitãda traderetur, vt ex hoc attenderent, qualiter eos oporteret viuere, & habitatione illa digni fierent, sciens de Apostoli Pauli quibusdam subobscuris sententiis, nonnullos iniquos accepisse occasionem, vt tanq̃ securi de salute, quæ in fide est, bene viuere non curarent, cõmemorauit quædam ad intelligendũ difficilia esse in epistolis eius, quæ homines peruerterent, sicut & alias scripturas ad proprium suum interitum, quum tamen & ille Apostolus, de salute æterna (quæ nisi bene viuentibus non daretur) eadem sentiret quæ cæteri Apostoli. Hæc Augustinus. Ex quibus verbis multa licebit annotare. Primum emersisse quõdam hanc Lutheri opinionem in Ecclesia, nempe fidem sine operibus quemuis iustificare posse. Alterum quòd huic opinioni ex instituto contradicunt catholicæ Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudæ epistolæ. Tertium quòd nec ipse Paulus quamlibet fidem (qua in Deum creditur) sufficere ad iustificationem putat, sed euangelicam illam, cuius opera ex dilectione procedunt. Quartum, quòd Paulus illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdã videtur, asseuerat vsqueadeo nihil prodesse, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferã, charitatem autem non habeam nihil sum. Postremum, ꝙ Petrus aduertens quosdam ex illis Pauli verbis occasionem erroris accepisse, vt tanq̃ de salute (quæ in fide est) securi, bene viuere non curarent,

Ex Augu. verbis multa notatu digna.

I.

II.

III.

IIII.

V.

rent, diligentius ad morum vitæq́ſanctitatem cū-ctos adhortabatur. Quo magis admiror Lutherū, qui contra concluſiones Eckianas, cōcluſione. vij. tam impudēter aſſerit, quod fides ſine opere, nullo periculo prædicatur, quum inde maxima pars hominum errādi ſumat occaſionem. Minima de operibus cura eſt, ſed fide & imploratione diuinæ clementiæ ſub hora mortis quiſq; ſe putat iuſtificandum. Cæterum dicet quiſpiā: Quid ergo dicemus ad Paulum, qui tantopere fidem magnificat? Profectò ſanè intelligendus eſt, & omnino cum D. Iacobo conciliādus. Neq; enim hos inter ſe diſſidere, neq; horum alterutrum nō dixiſſe veriſſima, cuiuis opinandum eſt. Paulum tñ obſcurè fuiſſe loquutū ex epiſtola Petri didicimus. Sic igitur Auguſt. ambo inuicem conciliat. Non ſunt, inquit, ſibi contrarij duorum Apoſtolorum ſententiæ Pauli & Iacobi, quum dicit vnus iuſtificari hominem ſine operibus, & alius dicit inanem eſſe fidē ſine operibus, quia ille dicit de operibus, quæ fidem præcedunt. Iſte autem de operibus quæ fidem ſequuntur, ſicut etiam ipſe Paulus multis in locis oſtendit. Hęc Auguſtinus lib. quæſt. lxxxiiij. Hactenus pro ſcripturis quas Lut. attulit diluendis, iā q̄ validæ rationes eius fuerint, experiamur. RATIONE.

Impia Lutheri vox.

Auguſt. Qūo Paulꝰ Iacobuſque ſibi cōciliandi.

¶ Quia in omni ſacramento eſt verbū promiſſionis diuinæ, quod affirmatiuè promittit, & exhibet gratiam dei, ei qui ſuſcipit ſacramentum. Vbicūq; autē Deus promittit, ibi exigitur fides audientis, ne Deum faciat mēdacem ſua incredulitate, quare in ſacramentis ſuſcipiendis, neceſſaria eſt fides ſuſcipientis, quę credat id quod promittitur, ſic baptiſmus datur in verbo iſtius promiſſionis: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Ergo neceſſe eſt, vt baptizādus credat ſe ſaluū fore, vbi baptizatus fuerit, alioquin Deū in ſua iſta promiſſio-

LVTH.

ne facit mendacem, quod est horrendum.

EPIS. ¶ Principio negamus tibi, quod in omni sacramento est verbum promissionis diuinę, quod affirmatiuè promittit & exhibet gratiam Dei, ei qui suscipit Sacramentum: Nam sacramentum (quemadmodum ipse tui oblitus paulò inferius memoras) complectitur verbum & elementum, & hæc duo sufficiunt ad completam sacramenti rationem. Neque verbum istud semper est promissorium id q̄d ex Sacramentis ab Ecclesia receptis apertissimè liquet. Sacramentum enim baptismatis, non illud verbum complectitur quod tu recenses. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: sed hoc est verbum sacramenti baptismatis. Ego baptizo te, in nominę patris, & filii, & Spiritussancti, & istud nō illud, gratiam confert. Sic & in sacramento poenitentiæ, non illud est verbum quod ipse memoras, nempe, Quodcunque ligaueris super terram, sed aliud, Nimirum hoc. Ego absoluo te &c. & istud, non illud gratiam confert. Hic tibi fortè videbor plusculum, quàm necesse fuerit in sermone cautior. Verum ita nos admonet Augustinus, vt ad certam regulam loquamur. Ego nimirum hic sermonis obseruātior sum, quód videam te moliri nouam quandam sacramentorum nobis rationem tradere. Quam si sequeremur, suborietur & alius post te, qui recentiorem aliam excogitaret. Atque sic Ecclesia vento quouis inconstantior efficeretur, si toties mutaret sese quoties mobilitas ingeniorum res nouas commentaretur. Nos vestigiis patrum libenter & firmiter inhæremus, à quibus nec latum (quod aiunt) vnguem discedere volumus. Vos autem qui nouitatibus eiuscemodi studetis, disputationes vestras (quod & ait Hieronymus) multorum errore conuoluitis. Apud nos plurimum refert, quibus ad conficienda sacramēta, verbis

In oī sacramento verbū esse diuinæ promissionis negandū. Sacramentum cōplectitur verbū & elementum.

August. Nouam sacramentorū rationē tradidit Luth.

Vestigiis patrum firmiter inhęrendum.

Hierony.

bis vtamur, & nos iiſdem quibus vtimur verbis, præſtari gratiam non dubitamus. Cæterum vt tibi donemus, oportere illum qui ſacramentum aliquod ſuſcipit, verbo diuinæ promiſſionis credere, quid tum inde conſequitur. Nequaquam id quod tu putas, nempe quòd fides iſta iuſtificat, non ſacramentum. Quo enim argumento, iſtud quæſo colligis? Iſtô ne? Habet fidem qui ſuſcipit ſacramẽtum, ergo fide, non ſacramento iuſtificatur. Nimis quàm inualida mihi viſa eſt hęc argumẽtatio Luthere, ni prius oſtenderis omnem fidem (quantulacunq; ea fuerit) iuſtificare poſſe, id quod ex antè diſputatis liquidò conſtat eſſe falſiſſimum. Habent nimirum illi fidem, & ingentem ſanè, de quibus Chriſtus ait quod in ſuo nomine prophetauerint, & dæmonia eiecerint, atq; virtutes fecerint plurimas, & tamen iuſtificati minime fuerunt. Sed iidem ipſi quum ad ſacramentum baptiſmatis acceſſerint obicem ex parte ſua nullam ponentes, protinus (vt baptiſma ſuſceperint) mox efficiuntur iuſti. Hic tu reſponde mihi, Fides eorum hanc iuſtitiam præſtitit? an baptiſma potius? Si baptiſma dixeris, ſatis eſt, hoc ipſum eſt quod cupimus. Nempe, quòd baptiſma confert gratiam. Sin fidem aſſerueris, Quur igitur quum ipſi iam nihilo cumulatiorem fidem habeant, quàm pridem habuerunt, non fuerant antè ſimiliter iuſtificati. Matt. 7

¶ Sic in ſacramento pœnitentiæ datur abſolutio in verbo iſtius promiſſionis: Quodcunq; ligaueris ſuper terram, ligatum erit & in cœlis. Quare oportet vt abſoluendus credat, & non dubitet ſeſe verè abſolui in cœlis apud Deum, dum abſoluitur in terris per ſacerdotem ne Chriſti promiſſionem mendacem faciat. LVTH.

¶ Et hic itẽ à via q̃ longiſſimus aberras. Neq; EPIS.

Quib' verbis præstatur absolutionis gratia.

illorum verborum virtute, quisque à peccatis soluitur, sed istorum potius: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Nam his cuncti sacerdotes absoluendi potestatem accipiunt, neque tamen ista sunt, quibus præstatur absolutionis gratia, sed alia, nempe: Ego absoluo te in nomine patris, & filij, & Spiritussancti. Porrò quantũ intersit inter priores duas sententias, & quur hanc ad peccatorum absolutionem pertinere, illam ad alia vincula tollenda magis opinatum fuerit, mox dicemus, quum fuerit de indulgẽtiis sermo. Sed hic qua ratione probas, hoc sacramento cõferri gratiam? Si nõ alia, quàm quę à nobis superius recensita est, nihil prorsus agis. Non enim consequitur: Suscipiens hoc sacramentũ oportet credat se verè absolutum esse, ergo fides hæc est sola quæ gratiam præstat, non autem ipsum sacramentum. Hæc vtique collectio nullius esse momenti potest, nisi prius ostenderis fidem omnem vel minimam, per sese quẽlibet iustificare posse, quod tamen esse falsum ex prioribus apertissimum est.

LVTH. ¶Sic in sacramento panis datur corpus Christi, in verbo istius promissionis: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Oportet ergò manducantẽ omnino & firmiter credere, corpus Christi non tantum pro aliis, sed & pro se datum esse, & sanguinẽ Christi pro se fusum in remissionem peccatorum, sicut verba promissionis apertè sonant, alioqui irridebit promissionem istam Christi, & iudicium sibi manducabit.

EPIS. ¶ Tu sacramentum panis appellitas, vt tuã hæresim (de panis substantia manente) statuas, quum neminẽ habeas ex patribus, qui tecum hoc astruat, sed concorditer omnes affirment, facta consecratione, non manere panis substantiam. Et vt de cæteris sileam, Augustinus (cuius tu non semel facis mentionem) sermone. xxviij. super Lucam sic ait:

August. Facta consecratione nõ manet panis substantia.

Quum

Quũ de sacramẽtis tractarẽ, dixi vobis, quod ante verba Christi q̃d offertur, panis dicit, vbi Christi verba deprõpta fuerint, iã nõ panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratiõe dominica, q̃ postea sequitur, ait? Panẽ nostrũ. Panẽ quidẽ dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est supersubstantialem. Non iste panis q vadit in corpus, sed ille panis vitæ ęternæ qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideo ergo Gręcè ἐπιούσιον dicitur. Hoc Augustinus. Quo quid apertius dici potest? Non manet ergo panis substãtia. Id ꝙ non modò patrum testimoniis, verumetiam argumentis inuictissimis Rex noster sua disputatione contra te firmauit. Tu tamen scripturis, hanc insanam tuam opinionem defendis, asserens scripturas hoc sacramentum panem sæpe vocare. Sed esto, scripturæ panem vocent. Nunquid nõ & scriptura quoque verbum Dei, panem vocat? Et CHRISTVS item seipsum panem appellat? quum tamẽ neq; is, neq; illud, eiusmodi panis sit, quo quotidie vescimur: sed & manna panis dicebatur, nec tamen ex frumenti granis ipsum erat confectum, vti noster panis est, quẽ indies edere solemus. Adde ꝙ scripturis etiã panis appellatione venit, quicquid ab hoĩbus edi consueuit, licet ex granis haudquaq̃ sit confectum. Quanq̃ igitur scripturæ, panẽ hoc sacramentum vocent, non oportet, vt iã eiusdem substãtiæ panis ideò sit atq; prius fuerat. Multa enim in scripturis nomẽ haudquaq̃ mutant, quę mutarunt substantiam, vt exempli gratia: An non legis in scripturis, Serpentem ex Aaron virga factum, virgam dici? quum tamen virga non tum esset, sed verus Serpens. Deuorauit, inquit, virga Aaron virgas eorum. Neq; enim virga potuit deuorare, sed Serpens ex virga factus, magorum serpentes deuorauit. Vt igitur hic, id quod verè serpens erat, virga dicitur, propter priorem nomenclaturã, ita

Regis Henrici disputatio.

vocabulũ panis i scripturis variè acceptum.

Exo. 7.

Apta comparatio.

ita & in Sacramento altaris, id quod verê corpus est Christi, panis tamen vocabulo, tam propter similitudiem panis, q̃ propter nomenclaturā priorē, adhuc non desiit nominari. Cæterū quod ais, in sacramēto panis, dari corpus Christi, in verbo istius promissionis: Accipite & manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, id accuratius nobis excutiendum est. Quum enim in omni sacramento, vis esse promissionis verbū, quo promissionis verbo, te precor hoc sacramentum confici putas? Habet nimirum hoc sacramentū, à reliquis discrimen peculiare, nempe, ꝙ istud prius in se conficitur q̃ administretur, reliqua verò non seorsum fiunt & administrantur, sed ipsa eorum administratio, confectio quoq; est. Quamobrem, si ad veram sacramenti rationem, verbū promissionis tribuas, cui si consecraturus non credat, nihil oino iuxta te fiat, necesse est. Si dixeris, hoc verbū esse, videlicet, quod pro vobis tradetur, aut istud, qui pro vobis effundetur. Vtrunq; horum ad recipientē pertinet, non ad consecrantem. Nā his promissionibus credendū esse vis, quatenus is, qui sacramentū hoc accipit, gratiā item ex fide sua percipiat. Sed nihil hoc ad quæstionem nostrā. Nos enim quęrimus de verbo promissionis, cui cōsecraturus inniti debeat sua fide. Si dixeris, huic verbo, videlicet, Hoc facite in meā commemorationē. At hoc verbo, per te, Christus nihil promittit, sed tantum præcipit. Agnosce tua. Constes tibi. Sic enim asseris in execrādo libello tuo de captiuitate Babylonica, vbi sacramentū ordinis tractas. Nihil, inquis, hoc verbo Christus promittit, sed tantum præcepit fieri istud in sui memoriam. Vbi est ergo verbū promissionis? Quòd si nullum inuenire valeas, iam tibi periit huius sacramenti ratio. Ad hęc, multi ad hoc sacramentum acce-

Sacramēti Eucharistiæ à reliquis discrimen.

Ex Sacramēto synaxeos gratiam reportāt, qui ꝓmissionis verbū nūq̃ norint.

accedunt,qui nunquam audierunt hoc promiſſionis verbum,de quo tu loqueris.Et tamen credunt illic eſſe verum corpus Chriſti.Quid igitur opinaris? Nam iſti gratiam ex hoc Sacramento reportabunt, quoties idipſum ſuſceperint? Reportabunt hauddubiè. Et tamen illud promiſſionis verbum, ante non audierunt. Non eſt igitur integrum quod aſſeris. Niſi quis verbo promiſſionis credat,gratiã ex ſacramento non aſſequetur. Præterea qui ſuſcipiunt hoc ſacramẽtum,vt plurimum anteaq̃ acceſſerint, ſunt à peccatis omnibus per pœnitentiæ ſacramentum abſoluti, quid ſi nunc non expectẽt ex hoc ſacramento nouam expiationem,propterea ꝙ iam verè credunt (vt & iuxta te verè debent credere)ſe penitus abſolutos? Num propterea nullã ſunt gratiã hi accepturi? Cæterum,quia verbo promiſſionis huic,tantum tribuis. Quid, te quæſo, ſi tale verbum,quale tu iactitas,non illic repertũ ſit? Nũ, vt hoc conſtiterit, corruet protinus, & euaneſcet omnis hæc cogitatio tua? Certe Græcus codex(ad quẽ tu ſæpe fugis)nihil habet eiuſmodi. Lege Paulum. Non illic inuenies, quod pro vobis tradetur, ſed quod pro vobis frãgitur de præſenti, non de futuro. Sed tu quoties tuo quadrantius inſeruiant inſtituto,nunc Græcis, nunc Latinis vteris, quò nobis imponas facilius.

¶ Ex quibus euidens eſt,neceſſariam eſſe fidem ſuſcepturo ſacramentum,qua credat ſe cõſequuturum id,quod ſacramentum promittit & donat, vt ſit verum ſic,quòd dicitur: Non ſacramentum,ſed fides ſacramenti iuſtificat. LVTH.

¶ Et quis negat fidem neceſſariam eſſe ſuſcepturo ſacramentum,quum Paulus dicat: Accedentem ad Deum oportet credere.Et ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Cæterum ꝙ niſi quis explicitam, EPIS. Hebr.11.

verbo peculiari promissionis ad sacramentum spectanti, fidem habuerit ipso momento quo sacramẽtum suscipit, nullam inde referet gratiam, non credo, nisi tu fortiorem probationem attuleris. Atqui dicis, Alioqui Deum in sua promissione mendacẽ facit. Nihil oportet. Neque enim mendacem facit Deũ in sua promissione, nisi qui negauerit Deum præstare, quæ promiserat: At simplex quispiã idiota & illiteratus, qui nunq̃ audiuit hoc promissionis verbum, credit tamen in Deum, nihil explicitẽ cogitans de verbo promissionis huius, quando suscipit hoc sacramentum, nõ negat deũ pręstaturũ, quod promiserat, ac propterea ne Deum ipse mendacem constituit. Tu verò Luthere, potius Deum mendacem efficis, qui gratiam negas ex sacramento conferri. Deus enim salutem, hoc est iustificationis gratiam pollicetur ei, quicunq; cum fide baptisma susceperit. Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Tu igitur qui confiteris non qualemcunq; fidem ad salutem sufficere, & negas id quod deest ad iustificationem fidei, per sacramẽtum supplere posse, tu profectò Deum hauddubie mendacem constituis, quum ipse cuicunq; vel pusillam habenti fidem, modò baptizetur, salutẽ est pollicitus. Potest equidem tãta fides esse cuipiam, & tam frugifera, vt vel sine baptismo laticis iustificetur, quemadmodũ latroni cõtigit, qui inter summos corporis sui cruciatus, aduersus consortẽ suũ, Christi negotium egit, quem & petiit sui memorẽ fore, quum esset regnum sui patris consequutus. Is ingentem sanè & admirabilem habuit fidem quæ per dilectionem operabatur, qua vel sola absq; baptismate iustificatus est. Sed quis potest certus de seipso esse, quod ad hanc fidei mensurã & consummationẽ peruenerit? Dicas quicquid velis. Nemo potest super hac re certus esse, nisi cui fuerit hoc ipsum

Marc.16.

Fides latronis.

Nemo nisi diuinitus certus esse potest seso la fide iustificari.

sum reuelatum. Propterea voluit immensa Christi benignitas, vt quoniam nemo per solam fidem de sua iustificatione poterit certus esse, iam per sacramenta suppleretur quicquid fidei sufficientię defuerit. Ad hæc, alterum horum necesse est confitea re, aut quod ante baptismatis lauacrũ, quisquis accedens, tantam habeat fidem, vt priusq̃ abluatur iustus fiat, aut quod fidei (si quis in ea defectus fuerit) per susceptionem sacramenti sub ipso lauacro iustum augmentum à DEO suppeditetur. Si primum dixeris, reclamabunt tibi scripturæ, quæ plerosq; testantur fidem habuisse, sed citra mensuram iustificationis. Sin posterius concesseris, hoc pro nobis abundę facit. Nam si per baptismatis lauacrum quis tantum argumentum fidei consequatur, quod suæ iustificationi sufficiat, quis nõ videt ab hoc sacramento gratiã conferri, sine qua nemo iustificatur. At, inquis, non sacramentum, sed Deus hoc argumentum pręstat. Certè, & nos hoc ipsum confitemur. Neq; enim credimus sacramenta gratiam efficere posse, sed Deum infallibiliter gratiã abs se creatam infundere, quoties pia fide quisquã sacramenta susceperit. Cæterum iam dialecticam tuam audiamus. Necessaria, inquis, est fides, suscepturo sacramentum, quare non sacramentum, sed fides sacramenti iustificat; Eiusmodi nimirũ est hæc argumentatio tua, ac si diceres, Necessarius est homini patrem habituro, solis influxus, quamobrem non pater, sed sol homini præstat vitam. Nã vt sol nonnihil facit ad hominis generationem (neq; tamen se solo potest hoiem procreare) sic & pusilla fides nõnihil confert ad gratiã cõsequendã, nec tñ se sola potest (absq; sacramẽti adminiculo) gratiã pręstare. Quoties igitur cum pusilla fide, sacramẽtum ad iustificationis gratiã concurrit, nõ soli fidei (quę certè causa remotior est) tribuẽdus est effectus, sed

Supplet*ur* à sacramẽtis q̃d fidei defuerit.

Luth. vndequaque constrictus.

sacra-

sacramento potius, vtpote caussæ magis peculiari.

LVTH. ¶ Quũ enim in omni sacramento sit verbum dei, vt dicit b. Augustinus super Ioan. accedit verbum ad elementum & fit sacramentum. Vbicunq; autem verbum dei est, ibi fides hominis in ipsum requiritur. Multi enim sacramentum suscipiunt & tamen non iustificantur, sed magis damnantur, qa sine fide suscipiunt. Sola ergo fides iustificat, vt prędictæ authoritates probauere.

EPIS. ¶ Sic semper facere soletis, nimirũ quũ vestris hæresibus sacrorum authorũ testimonia suffragari quicq̃ possunt, libenter ipsa citatis. Verum si quid vobis aduersentur, contẽnitis ea prorsus, & flocci facitis. Placet tibi iam August. q̃ dixerat: Accedit verbũ ad elementum & fit sacramentũ. At cur nõ etiam placet quod sequitur, vnde, inquit, ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo. Cernis hic q̃ dilucide testetur Augustinus, sacramentũ ex verbo simul & elemento cõflatum, vim quandã habere cordis abluendi. Sed fides, inquis, exigitur. Haud dubiè. Verum nõ sola fides istud efficit, sed verbum fidei cum elemento, hoc est sacramentũ credenti gratiã præstat infallibiliter. Sed operæpretium erit, ex eodẽ Augustini loco plusculũ aliquid recensere, quo res fiat apertior. Is eni ordo verborũ est. Quare nõ ait Christus, mundi estis propter baptismum quo loti estis? sed ait, propter verbum quod loquutus sum vobis? ni si quia & in aqua verbũ mundat. Detrahe verbũ, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbũ ad elementũ, & fit sacramentũ, etiã ipsum tanq̃ visibile verbum. Ecce quod verbum adiunctum elemẽto vocat sacramentum, & affirmat ipsum esse tanq̃ verbum visibile. Et sequitur. Nam & hoc vtiq; dixerat, quando pedes discipulis lauit. Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus

totus

Margin notes: Hæreticorum mos; August.; Ioan. 13.

totus. Hactenus collegit Auguſtinus ſacramentū baptiſmatis vim in ſe quandam expurgandi ſimul & abluendi continere, eumq; q̃ baptiſmo lotus fuerit, iam totum eſſe mundum, nec iis opus eſſe, niſi vt pedes, hoc eſt affectus animi lauet. Deinde mouet eam quæſtionē quam ſuprà recenſuimus. Vnde, inquit, iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tãgat, & cor abluat, niſi faciente verbo? Verum hic ſi ſiſtam, nihil vltra progreſſus, ſcio me Lutherus falſariū proclamabit, propterea quod proximis verbis, Auguſtinus fidei plurimum tribuere viſus eſt. Et ego ſanè plurimum identidem fidei tribuendū puto. Verum nō ſoli fidei prorſus tantum, quantū Lutherus facit. Adiiciamus itaq; quod ſequitur. Vnde iſta tanta virtus aquæ (inquit Auguſtinus) vt corpus tangat & cor abluat, niſi faciēte verbo? Non quia dicitur, ſed quia creditur. Hic clamat Lutherus. Ecce virtutem fidei. Sed nos hanc nullo modo negamus, imò confitemur, quòd qui fide caret, effectum ſacramenti nō conſequitur. Sacramentum hauddubie nullam niſi credenti confert gratiam. Sed pergamus adhuc attendentes quid in Auguſtino ſequitur. Nã & in ipſo verbo, inquit, aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens, hoc eſt verbū fidei, quod prædicamus (ait Apoſtolus) quia ſi confeſſus fueris in ore tuo, quia Dominus eſt Ieſus, & credideris in corde tuo, quia Deus ſuſcitauit illum à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiã, ore autē confeſſio fit ad ſalutē. Vnde in Actibus Apoſto. legimus, fide mundans corda eorum. Et in Epiſtola ſua beatus Petrus: Sic & vos, inquit, baptiſma ſaluos facit, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus. quo ſine dubio (vt mundare poſſet) conſecratur & baptiſmus. Hæc Auguſtinus.

Quis

Testimonia Augu. qbus Lut. se defendit eidē aduersantur.

Quis hic nō aduertit eisdem testimoniis Augustinum inniti contra Lutheri sententiam, quibus & pro seipso Lutherus vtitur. Cæterum in hac lectione tam fidei, quàm verbo fidei, simul & baptismo plurimum tribuitur, nec vni istorum soli, sed omnibus cōiunctim gratia iustificationis adscribitur. Verum quidem est, quoddā ex iis testimoniis quæ iam protulit Augu. de fide loqui, quoddam de verbo fidei, nonnulla quoq; de baptismo, non ita tamen vt excludant reliqua. Neq; enim pusilla fides, vt sæpe diximus, absq; sacramento, neq; sacramentum absq; omni fide, gratiam conferre cuiq; poterit. Verum est itaq; quod Lutherus ait, multos hoc suscipere sacramentum, qui tamē non iustificātur, sed magis damnantur, ob id nimirum, quia sine fide suscipiunt. At rursum falsum est, quod sola fides iustificat. Nam ineptissima collectio est, quum ex illo subinferre velit, quod quia sine fide baptismus neminē iustificat, ideò sola fides iustificat. Neque enim oportet, si non absq; fide sacramentum iustificat: quod ideo sola fides iustificet, sed fides cū sacramento. Porrò quòd se tandem refert præallegatis authoritatibus, id ego neutiq̄ recuso. Pēdeat ex eis (modò sic habuerit) totius rei censura. Cæterū hoc ex prefatis d. Augustini verbis, interim cuiuis perspicuum esse puto, baptismum cor suscipientis abluere, & munditiæ gratiam eidem exhibere.

Q. ineptè colligit Luth.

LVTH. ¶ Quare hæretica sententia est, quæcunq; contraria est huic apostolicæ & catholicæ sententiæ. At talis eorum qui dicunt sacramenta nouæ legis dare gratiam iis qui non ponunt obicem, quorum author Scotus est.

EPIS. ¶ Quàm nihil pudet hunc impostorem, quū sit hæreticissimus ipse, crimen tamē hæreseos in alios (qui catholici sunt) impingere. Quur non item Augustinum vocat hæreticum, quem ex prioribus cō

stat

ſtat aſſeruiſſe, gratiã ex baptiſmo conferri ſuſcipi-entibus? Sed quos vult, nunc hæreticos facit, nunc catholicos, pro arbitrio ſuo. Etiã hanc Apoſtolicã ſententiã arbitratur, nempè ꝙ ſola fides iuſtificat, quũ tamẽ aduerſum ſcripturas apertiſſime pugnet, vti ſupra oſtendimus. Cæterũ quẽ in modum Scotum oſtendat hæreticum eſſe iam audiamus.

¶ Quod probo ſic, quia docent nõ modo non eſſe neceſſariam fidem, qua credas te accepturũ, id quod ſacramẽtum promittit, ſed quod ſufficiat vt nõ ponas obicem. Obicem autẽ, vocant peccatũ mortale vel propoſitum eiuſdem, quale eſt homicidium, libido & ſimilia, adeò vt ſatis ſit ſuſcepturo ſacramentũ, ſi deſinat peccare, & propoſitum deponat, etiam ſi nullum bonum propoſitum formet. LVTH.

¶ Cur locum non citas Luth. vbi Scotus hoc dicit? quũ ei tantã ex eius verbis calumniã ſtruis. Sed vt oẽs intelligant, te planè mendacem eſſe, ac merum impoſtorem, audi quid Scotus dicat lib. 4 diſtinct. 4. quæſtione. 2. ad primum argumentum. Deus nec paruulis gratiã infundit, abſq; fide & ſpe. Rurſum eiuſdem diſtin. quæſt. 5. de adulto loquẽs: Alio, inquit, modo poteſt quis eſſe fictus, oſtendendo ſe eſſe diſpoſitum ad recipiendum ſacramentũ, & tamen nõ eſt diſpoſitus interius, vel quia nõ habet rectam fidem, vel quia habet aliquod peccatũ mortale tunc in actu, vel præteritum, de quo nullo modo atteritur, vel conteritur. Et iſto ſecundo modo cõmuniter loquuntur ſancti, & doctores de fide baptizati. Dico ꝙ tunc, quia nolentem Deus non iuſtificat, ſecundum illud Aug. Qui creauit te, ſine te, nõ iuſtificabit te, ſine te, iſte qui habet actualiter obicem, contra gratiã, puta infidelitatem, vel aliquod peccatum, quod tunc actu voluntatis cõmittit, vel quod prius cõmiſit, & nullo modo ſibi diſplicet, nullo modo recipit gratiã. Hæc Scotus. EPIS. Auguſt.

Ex quibus liquet, primũ quod sine fide, gratia nec paruulis infunditur. Deinde quod adultus non est dispositus interius, si vel non rectam habuerit fidẽ, vel peccatum habeat mortale, de quo neq; conteritur nec atteritur. Tertium, quod nolentem Deus non iustificat. Quartum quod ponit obicem quisquis, qui vel non rectam fidem habuerit in mente, vel mortale peccatum in voluntate. Lutherus tamen, quem nihil pudet de Scoto mẽtiri, altera parte obicis prætermissa, recenset alteram, & Scotum incessit, perinde ac si dixisset, fidem non esse necessariam gratiæ consequendæ.

LVTH. ¶ Quidã enim ex eis dicũt, nec motũ bonũ cordis requiri. Hæc oĩa quia supradictis cõtraria sunt, vere hæretica sunt. Incredulitatem vero pro nullo obice habẽt, scientes ꝙ nõ est in potestate nostra, ponere incredulitatẽ, sed solius dei, qui infundit solus fidẽ. Quidam autẽ ex eis addunt requiri attritionem & fidem acquisitam, quæ duæ res quid sint, nemo illorum potuit vnquam docere.

EPIS. ¶ Quid cæteri dixerint, quorũ neq; noĩa recenset, meã parũ interest. Scotus verò non ex eorũ numero est, qui prorsus negẽt, requiri bonũ aliquod propositum, aut simpliciter aliquẽ bonum cordis motũ, quũ planè testetur, nẽminem inuitũ, aut (vt ipse ait) nolentem à deo iustificari. Oportet enim ꝙ velit suscipere sacramentum, & quod pro virili sua conetur fidem habere. Dicit tamen distinct.14. quæst.6. quod non requiritur in suscepturo bonus motus interior, quo mereatur gratiã. Sed hoc longè aliud est, q̃ non requiri bonum aliquem motũ simpliciter. Cæterum qua necessitate ductus, illud dixerit, mox explicabimus. Sed neq; ille ex eis est qui incredulitatẽ pro nullo obice ponit, quemadmodum paulò ante cõstitit. Ad hęc dist.26. quæst.1 proxime ante solutionẽ argumentorũ dicit, quod tria

tria ad sacramentum pœnitentiæ (ad hoc vt dignè recipiatur) requiruntur, vel quæ præuia vel sequentia. Simpliciter enim requiritur Confessio, quia sacerdos nō absoluit arbitrarie, nisi prius reus sibi fuerit accusatus in foro illo. Non est etiam vtilis illa absolutio, nisi præcedat in confitente aliqua contritio, vel attritio. Ratio istius distinctionis patet ex dictis supra. Sufficit enim ꝙ aliqua displicentia licet informis præcedat, & tunc ille capax est absolutionis sacramentalis, & per illam fit contritio. Satisfactio autem debet sequi sacramentum pœnitentiæ, ad hoc vt habeat efficaciā, & hoc intellige in re, vel in voto, nisi iudex posset perpendere, illas pœnas alias præcedentes sufficere ad totalis pœnæ solutionem. Ista enim sententia sacerdotis sic absoluit, vt tamen liget. Absoluit quidem à debito pœnæ æternæ, sed ligat ad solutionē pœnæ temporalis, nisi sit sufficienter iam soluta. Ipsa etiā vel nullo modo absoluit, vel saltem non efficaciter, nisi reus sit in se debito modo dispositus. Quia sacramentū est signum absolutionis interioris, quæ interior nō concomitatur, nisi sit debita dispositio in mente ipsius absoluendi. Hæc Scotus illic. Quod autem Lutherus ait, Scholasticos non posse docere, quæ res sint attritio, & fides acquisita, illi fortassis respondebunt, se satis aperte docere quid sint, sed illum pro malignitate ingenij sui, simulare se nescirē, quæ doceant.

Absoluit sacerdos à pęna æterna et ligat ad pęnam tēporalem soluendā.

LVTH.

¶ Caussa autē quæ mouet eos sic docere, est ꝙ alioqui nō videatur differentia dabilis, inter veteris & nouæ legis sacramenta. Vetera enim in fide suscepta iustificabant, hoc est iis, qui boni erāt, vtilia fuerunt (sicut dicunt.) Ergo noua debent esse efficaciora, & prodesse etiā iis, qui boni non sunt, vt boni fiāt, cū noui testamenti oīa perfectiora q̄ veteris testamenti esse debeant; nos autē dicimus nec

noui, nec veteris testamenti sacramenta, sed solam fidē iustificasse, sicut Paulus dicit: Iustus ex fide sua viuet, & corde creditur ad iustitiā, ideo ratio istorum nihil est, sicut & omnia quæ ex illa deducunt.

EPIS. ¶ Quis te constituit eorum aduocatū Luthere? Sinas potius eos suā ipsorum tutari caussam. Rationē ipsi pro se meliorem afferēt. Nihil quod pro eis abs te redditur, non potest nō suspectum esse.

Mat. 12. Esa. 42. Illi nimirum spectant illud euangelicum, arundinē quassatā non confringet, & linum fumigans nō extinguet. Condescendunt itaq; misericorditer infirmitatibus peccatorum, ac propterea viā struunt faciliorem, & certiorē quo poterunt, ad alliciendos in rectam semitam peccatores. Quoniā igitur via contritionis, seu attritionis formatæ, nō minus est dura, q̄ incerta peccatoribus, idcirco viam hanc alteram, per sacramentorū susceptionē, multo mitiorem, & securiorem docent, vtpote ob quā nihil exigitur, nisi vt non ponatur obex, vel infidelitatis vel peccati mortalis. Et hæc est caussa quæ mouet eos docere, tantam inesse sacramentis efficaciam.

Per sacramēta facillimus ad gratiā aditus.

I nunc Luthere, & voces hos carnifices & doctrinam istorum carnificinā, quum ipse multo magis sis animarum carnifex, si tuam hæresim velis explicare. Tu enim solam fidem sufficere putas ad gratiam consequendam, sed non aperis quanta fides ea sit oportet, quę iustificat. Hoc si palam euoluere studeris, mox innotesceret cūctis, q̄ immitis, quanq; incerta fuerit hæc sententia tua. Hoc sane fuisse compertissimum opinor, ex conflictatione nostra superius habita, nullam fidem, citra eam quæ formata est, iustificare posse. Porrò quàm sit cuiq; incertū, quando fidem hāc assequutus fuerit, nemo vel mediocriter eruditus ignorat. Sed & si nemo per baptismum, aut per sacerdotis absolutionem, suæ fidei formationem accipiat, sed oportet eā ante formari

quàm

quàm duram esse Christianorum conditionẽ, quis non aduertit? Tuam igitur opinionem (quã versutissime inuoluis) si palam explicueris, nemo nõ intelligeret, q̃ sit incerta, quamq; difficilis, vt merito carnificina putaretur, atque lancinans & iugulans animas verius quàm saluans.

LVTH.

¶ Potius differunt sacramenta nouæ legis, non à sacramentis, sed à sacrificiis & ceremoniis sacerdotij Aaronici, ꝙ per hæc mundabantur corpora, vestes, cibi, & vasa quęcunq;, ab immunditiis quę ex natura non erant, sed ex lege Mosi, ideo vt nulla promissio, ita nulla fides in eis erat. Non enim natura est peccatum, aut immunditia, si cadauer tetigeris, aut lepram, aut menstruatam, ideo nec peccatum, sed immunditia vocabatur. At per illa nostra sacramenta mundantur conscientiæ ab immunditiis veris, quæ ex natura vitia & peccata sunt, ideo promissio & fides hic vigent, ꝙ & in multis aliis signis patrum videre est, quæ ad ceremonias legis non pertinebant. Verum hæc extra propositum.

EPIS.

Immerito taxatus à Luthero Scotus.

¶ Sunt reuera, vt dicis, hæc extra propositum. Veruntamen quia Scotum hic taxas, intelliget Lector, q̃ id feceris absq; caussa, Nam & ille distin. 14 quæst. 6. colligit, ꝙ quemadmodum ij qui ceremonias & sacrificia dicta nõ obseruabant, mortali fuerant obnoxij peccato, ita & eregione fuerat necesse, vt hæc obseruantes augmẽtum gratiæ mererentur. Sic enim habent verba Scoti. Quandoq; videtur ex textu, ꝙ sunt præcepta necessaria ad salutẽ, puta: Qui præterierit se lustrari de aqua prædicta, peribit anima illa de populo suo. Quæ cõminatio nunq̃ ponitur nisi ad designandam transgreßionẽ peccati mortalis. Ergo Iudæi ex charitate obseruantes sacramenta improprie dicta meruerũt gratiam, vel augmentum eius, si eam iam habebant. Sed non propter hoc illa erant proprie sacramen-

ta. Hæc Scot. Ex quibus apertè colligitur, sensisse Scotũ, quod non solum ij, qui sacrificia dictasq́ ceremonias obseruabant gratiam merebantur, verũ etiam quod per gratiæ collationem non penitus à sacrificiis differunt sacramenta. Quo cuiuis est dilucidum, te de Scoto multa confinxisse mendacia. Cęterum quod ex his colligere studeas, promissionẽ & fidem hic vigere, id certè nos neutiq̃ inficiamur. Vigere enim promissionẽ oportet. Quia nisi Christus baptismo salutem fuisset pollicitus, nemo facile crederet, ex eo se gratiam consequuturum. Sed vigere pariter & fidem necesse est. Quia sine fide, nullum inde fructum quisquam referet. Concedimus igitur vtranq; suum habere vigorem. Negamus tamen has solas ita vigere, vt sacramẽtis nihil efficiatur. Nam si nihil omnino cõferret baptismus, frustra CHRISTVS adiecit supra fidem, etiam baptismi susceptionem. Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Sed hoc ex iis quæ suprà disseruimus, vsq; adeò cunctis exploratissimũ opinamur, vt nullus quãtumuis fuerit versipellis posset tergiuersari. Sed hactenus pro huius articuli conuulsione sit dictum.

Fides promissioque non ita vigent vt sacramentis nil relinquatur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

LVTH. IN puero post baptismũ negare remanẽs esse peccatũ, est Paulum & Christum simul cõculcare.

EPIS. ¶ Priusq̃ ad ea respondeamus, quæ pro huius articuli assertione Lutherus exaggerauit operępretium erit aduertere, peccatum Paulo multifariam dici. Nonnunq̃ enim pro solo fomite carnis hac voce Paulus vtitur, cũ aliis plerisq; locis, tũ ad Rom. 7. vbi sic ait. Nunc autem non ego operor illud, sed quod inhabitat in me peccatum. Hic proculdubio non aliter accipi peccatum potest, q̃ pro carnis fomite, nempe qui lubricos, inuito Paulo, concupi-

Peccatum Paulo multifariã dicitur.

Primo ꝑ solo fomite.

cupiſcentiæ motus excitauit, quos & ipſe teſtatur, nequaquã à ſe perpetratos, ſed à peccato. Sic enim fomitem hic Paulus vocat, qui tyrannidem exercuit in ſua carne. Et hoc diligẽter aduerte Lector, quod negat hic Paulus, hos motus à ſe, aut ſua ſpõte fuiſſe partos, ſed à peccato, nimirum à fomite carnis, quem contra ſuam voluntatem, hos motus indeſinenter procreaſſe fatetur. Propter quod & mox idem ſubiungit. Si quod non volo ego, hoc facio, non iam ego perpetro illud, ſed quod inhabitat in me peccatum. Ecce negat ſibi tribuendum velut authori, quod iſta fiant in ſua carne, quũ omnino contra voluntatem ſuam facta fuiſſe, ſed à peccato quod latuit in ſua carne, profecta perpetrataq; palàm aſſerit. Sed & hos motus Paulus illic vocat affectus, ſeu paſſiones peccatorum. Quũ, inquit, eſſemus in carne, paſſiones peccatorum, quę per legem erant, operabantur in membris noſtris vt fructificarent morti. Eiſdem quoq; nominibus eos appellat, quibus & ipſa peccata, ad quæ ſtimulant ipſi motus, nempe fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, auaritiam. Sic enim ſcribit ad Colloſſenſes. 3. Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiã malam, & auaritiam. Quæ planè cuncta pro motibus fomitis Paulus hic accipit. Neq; enim tum Coloſſenſes (ad q̃s Paulus hęc ſcripſit) fornicatores erãt, & immundi, atq; auari, ſed eos paulò ſuperius, iis mortuos fuiſſe teſtatus eſt, & haud multo pòſt ſubiungit, eoſdem in illis aliquando vixiſſe. Nõ igitur Paulus illa pro peccatis actu perpetratis, accipi voluit hoc loco, ſed pro motibus impuris carnis, quos & vocat corpus peccati, quemadmodum ad Roma. 6. Vetus homo noſter ſimul crucifix⁹ eſt, vt deſtruatur corpus peccati. Quoties enim illis motib⁹

Secũdo ꝓ motib⁹ impuris carnis.

Corpus peccati.

resistimus, peccati vires aliquousq; frangimus, & nonnihil ipsius corporis peccati demolimur, hos etiã motus tam ipsos Colossenses quàm cæteros omnes Christianos voluit mortificare. Tertio loco, Paulus hac voce vtitur pro consensu mentis, ad seruiendum illis motibus. Nam hi Paulo propriè peccant, qui motibus istis obediunt, & obsequuntur. Quamobrem & Rom. 6. vetat, ne peccatum, hoc est fomes, regnet in mortali corpore nostro, vt obediatur concupiscentiis eius, hoc est, impuris illis motibus, neue dominetur nostri, quoniã in gratia sumus, non sub lege. Moxq; subdit idẽ Paulus. Quid ergo? peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Hic Lutherum percunctari libet. Quid hoc loco Paulus vetuit, quum dixerit, Absit, vt peccemus? Num fomitẽ prohibuit? haud quaq̃. Nam fomes manet in baptizatis, & in ipsis etiam, qui secundum spiritum incedunt. Num forte motus, aut concupiscentias ex fomite pullulantes? Neq; istas. Nam in potestate nostra neutiq̃ est, istas non sentire, quanq; eis non seruire possumus, & non obtemperare. Propter quod & Paulus, quũ dixit. Ne regnet peccatum in mortali nostro corpore (vigilanter adiecit) vt obediatis concupiscentiis eius: hoc est ergo peccare, concupiscentiis carnis obedire. Et vide quàm variè, peccatores istos hoc vno capite describat Paulus. Hos in peccato manere dicit, & in peccato viuere, fouere veterẽ hominem, & vitæ nouitatẽ abiicere, iustitiæ liberos esse, peccati seruos, in his regnare peccatum & dominari penitus, hos extinctores esse corporis peccati, & exhibitores deniq; suorum mẽbrorũ vt arma sint iniquitatis peccato. Contrà qui nõ peccãt, hoc est, qui carnis affectibus & cõcupiscẽtiis resistunt, hos testat Paulus in peccato non manere, sed mortuos esse peccato, veterem hoiem crucifixisse, & iã ince-

Tertio pro cõsẽsu mẽtis ad seruiendũ illis motibus.

Q variè peccatores Paulus describit.

incedere in vitæ nouitate. Sepultos esse cum Christo per baptismum in mortem, & insititios eidem factos per mortis eius similitudinem, resurrectionis quoque eius participes effectos, hos identidem à peccato iustificatos asserit, & peccato liberos, iustitiæ seruos, demolitores corporis peccati, ac demũ exhibentes membra sua arma iustitiæ Deo. Vides quot epithetis, Paulus peccantes à peccantibus discriminat. Adde, ꝙ illos Ephe. 5. fornicatores vocat & immundos, atque auaros, nec habere hęreditatẽ in regno CHRISTI & Dei. Contrà verò, qui iustificati sunt quãquam vires & impetus fomitis ad ista vehementer impellentes sentiant, nõ tamen ob id, fornicatores, aut immũdos, aut auaros appellãdos censet Paulus, sed neque propter illos motus hæreditate Christi priuandos existimat. Ad hæc. Postquã ad Galat. 5. tam illa quæ iã diximus, quàm alia plurima peccatorum genera Paulus enumerasset, subiungit, Qui talia agunt, regnum Dei non consequẽtur. At qui iustificati sunt à peccato, quãquam affectus & impetus illorum peccatorum in se patiãtur, Pauli tñ sentẽtia nec agunt talia, neque peccãt, quia motibus illis impuris nõ obtẽperant. Ex iis itaque satis dilucidũ opinamur, quid intersit inter peccatũ quod fomes dicitur, & hoc peccatũ, quod consensu mentis fit, motibus et impetui fomitis obtemperando. Age ostendamus & aliam apud Paulum huius vocis acceptiorem esse. Sic enim 2. ad Corin. 5. tradit, Christum pro nobis factum fuisse peccatum, quũ tamen expers erat omnis peccati. Eum, inquit, qui non nouerat peccatum, pro nobis fecit peccatum, nempe Deus pater, filiũ suũ Iesum. Factus ergo pro nobis Christus peccatum fuit. At quid habuit ipse cum peccato simile? Nec fomitẽ profectò, neque motum fomitis, sed neque consensum in alterutrum. Immunis ab iis omnibus Christus hauddubie fuerat,

Quarto hostia pro peccato. Quõ Christus ꝓ nobis factus peccatum.

quum omni peccato non solum originali, verume tiam actuali caruerit. Sed propterea peccatum pro nobis factus est Christus, quod peccatorum nostrorum vindictam in se suscipit. At quemadmodum & Petrus ait cap. 2. prioris epistolæ. Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignũ, hoc est cruciatus qui nostris peccatis debebantur, ipse sustinuit. Neq; enim alia ratione Christus peccatũ fuit, quàm hostia, quæ pro peccato offerebatur in lege veteri peccatum dicta fuit. Quomodo & sacerdotes dicebantur peccata populi comedisse. Sic & Hieronymus, hunc Pauli locum enarrans testatur. Sicut hostia, inquit, pro peccato oblata, peccatum vocabatur in lege, vt in Leuitico scriptum est: Et imponet manum super caput peccati sui, ita & Christus pro peccatis nostris oblatus, peccati nomẽ accepit. Nihil ergo peccati fuit in Christo, præter solam pœnam peccato debitam, quam ille pro veris peccatis abolendis in se suscepit. Plurimum itaq; refert, quo modorum horum quis peccatum accipiat, quum in his omnibus hæc vna vox tã variam habeat significantiam. Nam inter verum peccatum, & vindictam peccato debitam, quis nõ videt maximum esse discrimen? deinde inter peccatum quod est consensus in prauos ipsos fomitis affectus, atq; fomitem ipsum, quis non aduertit quãta sit diuersitas? Nam dissoluto consensu plerunq; manet fomes, manent et affectus praui, quanquam non imputentur in peccatum. Quis ergo non perspicit, quantum vel inscitia vel malitia Lutherus aberrauerit, qui tam varias acceptiones in vnum confundere molitur. Sed gloriolæ studium, quod antehàc innumeros à recta via veritatis abduxit, huc adegit Lutherum, vt vnicum peccati modum statuat, quo posset euincere, vel in quouis opere bono peccare iustum. Nimirum vt ita de sua glo-

Osee. 2.

Hierony.

Permagni intereſt quõ peccati vocabulũ accipis.

Insignis inscitia Lutheri seu malitia.

rietur adinuentione, qua simul in eodem peccare pariter, & non peccare componat. Pro qua re stauenda, nec interpretes (quantauis emineant, siue ue doctrina, seu vitæ sanctimonia) cōtemnere, nec scripturis irreuerenter abuti veretur. Cæterū nos quid scripturæ senserint, maxime Pauli, conati sumus hactenus ostendere. Iā quid interpretes in hac re diffinierint, & inter eos præsertim Augustinus (quē & iactat Lutherus opinioni suæ fauere) non nihil differemus. Augustinus vbi de peccato loquitur, affirmat peccatum vsqueadeò voluntarium esse, vt nullo modo sit peccatum, nisi sit voluntarium. Augus.

Et rursum: Nusq̄ nisi in voluntate esse peccatum. Quod tamen postea limitat, adiiciens, siue in opere, siue in origine. Quod nimirum dicit propter genitale, seu si mauis originale peccatū, quod nō propria nascentium, sed primorum potius parentum voluntate contractum sit. Cæterum in vtroque tam in originali, q̄ in actuali, reatum esse testatur, quem propriè peccatum appellat, & vtriusque reatum baptismo posse tolli penitus asseuerat. Sic enim scribit ad Valerium de nuptiis & concupiscentia lib. 1 cap. 26. vbi tria per ordinem annotabimus. Primū est. In eis, inquit, qui regenerantur in Christo, quū remissionem accipiunt prorsus omnium peccatorum, vtique necesse est, vt reatus etiam huius (licet adhuc manentis) concupiscentiæ remittatur, vt in peccatum, sicut dixi, non imputetur. Ecce reatus originalis culpæ, per baptismum aufertur, vt iam concupiscentia non imputetur in peccatum. Dixerat enim superius cap. 26. concupiscentiam carnis in baptismo dimitti, non vt non sit, sed vt peccatū non imputetur. Et paulo antè, concupiscentiam eandem asseruit in parente baptizato esse & peccatum nō esse. Secundum (quod annotauimus) est, originalis peccati cū actualibus conferentia quantum

Reatus in originali & actuali peccato.

Tria ex Augu. notata.

Primum.

Secūdum. originalis pc̄ti cū actual. conferentia.

tum ad reatum. Sequitur enim cōtinenter. Nam ſicut eorum peccatorum, quæ manere non poſſunt, quoniam quum fiunt, prætereunt, reatus tamen manet, & niſi remittatur, in æternū manebit, ſic illius, quando remittitur, reatus aufertur. Ecce tam in originali, q̄ in actuali peccato reatus quidā eſt. Hoc tamē intereſt, ꝙ in actualibus peccatis, tranſit actus, qui fuit reatui coniunctus, manet tamen reatus, donec per ſacramentum aliquod remittatur. In originali verò (quum reatus abluitur) manet concupiſcentia, quæ fuerat coniuncta reatui, ſed tranſit reatus. Iam tertium audi, quod etiam proximè ſequitur. Hoc eſt enim non habere peccatum, reum non eſſe peccati. Ecce quando reatus aufertur, ſiue originalis, ſiue actualis peccati, iam non manet peccatū, ſecundum ipſam veram peccati rationē. Quia ſublato peccati reatu, iam is qui fuerat antè peccator, non habeat peccatum, nimirum quia iam non eſt reatus peccati. Ex iis liquidò conſtare puto, ꝙ quiſquis reatum nullum habet, vel ſua, vel primorum parentum voluntate contractum peccatum nō habet ſecundum ipſam veram peccati rationē. Atqui Luthero non placet vocabulum reatus, ob id ꝙ in ſcripturis nō reperiatur, ſed ab interpretibus, vt ait excogitatum fuit. Ita Luthero quicquid libebit licet innouare, quum ſacris tamen id non liceat interpretibus. Sed falſum eſt quod affirmat Lutherus in ſcripturis non haberi vocabulum ipſum. Nā Exo. 32. ſcriptum eſt. Percuſſit Dominus populum pro reatu vituli. Et Deut. 21. Et auferetur ab eis reatus ſanguinis. Sed & vocis huius peccati, tam indifferens apud Paulū vſurpatio, cōpulit Auguſt. vt in pctō, rē à reatu diſtingueret. Aduertit enim in iuſtificatis manere fomitē, & motū fomitis, qui & Paulo peccatum dicitur, nec tamen eos ob id reos eſſe peccati, neceſſarium itaq; dixit vt inter fomitem &

Tertiū ſublato reatu tollitur peccatum.

Luthero quicq̄d libet licet.

Dictio reatus in ſcripturis q̄d Lutherus negat.

Inter fomitē & peccatū multū diſcriminis.

& reatum fomitis, nõnihil discriminis haberetur. Id quod ex ipsius Pauli verbis euincere conabor esse rectissimum. Sic enim Paulus ad Romanos.8. scribit. Nihil ergo nunc dãnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Ecce nihil est his dãnationis. Quòd si nihil dãnationis, nihil omnino reatus erit, quia nemo damnandus venit, nisi qui reus antè fuerit. Quum igitur antè baptismum verè fuissent damnationi obnoxij, & iam non sint, quia nihil omnino damnationis nunc habent, quis non videt eos, iam omni carere reatu? Solus ergo reatus per iustificationẽ aufertur, ipso manente fomite, simul & eius motu. Neq; iam carnis concupiscentia, seu peccati fomes, verã habet peccati rationẽ, quũ nõ amplius reum faciat iustificatum ipsum, sed & reatus per baptismũ penitus auferatur. Nã si reatus non oĩno fuerit ablatus, necesse foret nonnihil damnationis illis remanere, quod omnino Paulus negat. Nihil est, inquit, damnationis his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Porrò φ concupiscentia, cui sublatus per baptismũ reatus est, non vere peccatum sit, secundum ipsam peccati rationem, Augustinus apertissimo docet exemplo scribens ad Valerium lib.1.cap.23. de nuptiis et concupiscentia. Sic, inquit, vocatur peccatum, quia peccato facta est, quum iam in regeneratis non sit ipsa peccatum: sicut vocatur lingua locutio quam facit lingua, & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Hæc Augustin. quo nihil dici potest apertius. Iã ex his liquere satis opinor, nec concupiscentiam (quæ remanet in baptizatis) peccatum esse secundum veram peccati rationem, neque Christum (quanquàm Paulo peccatum sit dictus) verã in se peccati rationem habuisse, tametsi peccatorũ nostrorum cruciatus, quos ipsi meruimus, pertulisset:

Reat⁹ per iustificationẽ manẽte fomite & motu tollitur.

Concupiscentia non vere pc̃tm̃ secũdũ verã peccati rationem.

August.

Vt loqutio dicitur lingua, sic & cõcupiscẽtia peccatum.

Quid vere peccatũ dicitur.

ſet: ſed hoc ſolum, verè peccatum dici, quod nos damnationis reós conſtituit, quod vel eſt originale peccatum, vel quod noſtræ voluntatis aſſenſu, per nos perpetratum fuerit. Vt ergo tandem ad articulum veniamus, palàm aſſerimus in puero poſt baptiſmum, peccatum nullum ſecundum veram peccati rationem remanere, nec ob id Paulũ aut Christum conculcamus, imò ſtatuimus potius. Nam id quod hoc modo peccatũ Paulo dicitur, palàm eſt ex eodem Paulo, quod in ipſis baptizatis & iuſtificatis nihil habeat damnatiõis aut reatus, hoc eſt, nec reos neque damnationi obnoxios eos conſtituit, quanquam in eis ipſis inhabitauerit. Quamobrem quum de re planè conſtiterit, fruſtra de voce quiuis digladiabitur. Sed iam tempus eſt, vt Lutherus audiatur.

In pueris baptiſatis nullũ verè peccatum.

LVTH. ¶ Paulus Rom. 7. dicit. Concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret, Non concupiſces. Hic ſine dubio claret concupiſcentiam eſſe peccatum, at quis eſt hominum, qui concupiſcentiam non ſentit poſtquam adoleuerit, quanuis baptizatus, quum hic Apoſtolus ſanctiſſimus nedum baptizatus ſuam concupiſcentiam accuſet? Vnde ergo hoc peccatum, niſi ex natiuitate carnis, etiam poſt baptiſmum remanens.

EPIS. ¶ Obſcurus nimirum eſt hic locus Pauli, ſicut & Hierony. de tota reliqua confitetur epiſtola. Fieri quidem poteſt, vt cõcupiſcentiam hic intelligat pro conſenſu mentis in carnis deſideria. Et ſic nimirum concupiſcentia verè peccatum eſt, atque hoc ſecundum geminam peccati rationẽ. Nã hoc eſt obedire concupiſcẽtiis carnis, & ſequi carnis deſideria, id quod manifeſte prohibet Paulus dicens. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Neque enim Paulus hic omnino vetat carnis cõcupiſcẽtias, ſine quibus nemo

Hierony.

Rom. 6.

mo viuit,sed hoc tantum vetat,ne per consensum mentis,carnis concupiscentiis obediamus.Sin vero per concupiscentiam hoc loco Paulus carnis dũtaxat concupiscẽtiam velit intelligi, dilucidum est ex superioribus,eam concupiscentiam,sublato per baptismum reatu,non esse peccatum secundũ propriam acceptionẽ peccati, sed tantum quia fit per peccatum,sicut loquutio, lingua,quia per linguam fit,& scriptura manus, quia per manum efficitur, vt sæpe dicit Augustinus.

¶ Atq; ne quis putet apostolũ in persona aliorum loqui, Gala.5.ad eos qui spiritu viuebant,generali sententia dicit. Si spiritu viuimus,spiritu & ambulemus. Quid erat necesse mandare, vt spiritu ambulent,qui spiritu viuunt,si non superest peccatum carnis,quod crucifigant? LVTH.

¶ Si quis hic sibi neget septimũ caput ad Ro. in persona ipsius Pauli debere intelligi, iam nihil tibi superest,quo posses statuere,fomitẽ aut concupiscentiam ex fomite pullulantẽ,in baptizatis peccatum dici. Nam aliũde nulla tibi probatio suppetit,quo posses vrgere q in baptizatis & iustificatis ipsa concupiscentia peccatum vocetur. Sed & illud quod Paulus ait, Concupiscentiam nesciebã esse peccatum nisi lex diceret, Nõ cõcupisces, mox ostendemus nequaq̃ de carnis cõcupiscentia (quæ motus fomitis est) intelligi debere,sed concupiscẽtia mentis. Porrò quod capitulum ipsum in aliorũ persona debeat intelligi,multa stringunt. Et primũ quod omnes fermè patres ad hunc modum, locum illum interpretẽtur. Deinde quod plurima quæ in eodem capite traduntur,in Paulum haud rectè cõpetunt, & istud in primis quum dicit. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Nunquã enim Paulus vixit absq; lege, quandoquidem Hebræorum infantibus q̃ primum quicquã discernere queant, EPIS.

Argumẽta quę suadẽt Paulum in aliorũ pso nã fuisse lo quutum.

verba

verba legis inculcantur. Deinde neq; istud in Paulum quadrat. Ego autem carnalis sum venundatus
1. Cor. 3. sub peccato. Nam id ceu vitiũ Corinthiis obiicit. Quũ sint, inqt, inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Et quid est sub peccato venundatũ esse, q̃esse mancipium emptitium peccati? Id quod Paulo nequaq̃ conuenit. Ad hæc, ne istud Paulo congruit, q ca ptiuus redditur legi peccati, neq; q carne seruiat legi peccati, quũ clamet ad Gala. In libertate igitur,
Galat. 4 qua Christus nos liberauit, state & ne rursus iugo seruitutis implicemini. Istis hauddubiè patres permoti fuerunt, vt in aliorum persona, necessarium duxerint, hoc caput à Paulo dictum interpretari. Sed inquis, Augustinus etiam senex, mutata sentẽtia, negauit Paulũ à se satis intellectum fuisse, quũ eum sic interpretaretur. Et verum est quod ais. At idem Augustinus vbiq; constanter negat, concupiscentiam istam in baptizatis peccatum esse. Quare si nos vrgere velis, Augustini testimonio contra cęteros patres, & nos eodem te prememus aduersus temetipsum. Quòd si patris huius in hac parte testimonio nolis obstringi contra teipsum, haud ęquũ est, vt nos obstringas in illa contra cęteros patres, & maxime quum cernas, nos tã iustis rationibus posse reluctari tibi, non solum ex illo capite quod in aliorum persona debeat accipi, verum etiam in hac Augustini sententia, quam vbiq; tam constanter asseris. Cæterum vt donemus tibi, Paulum hęc in sua ipsius persona fuisse loquutum, haud satis tamen dialecticè colligis concupiscentiam peccatũ esse, vel hoc adiuncto quod ad Galat. Paulus scri-
Galat. 6. bit: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Nã esto Paul⁹ hoc dixerit in sua ipsius persona. Et esto rursum, vt iis qui spiritu viuunt iam dixerit, Non ob id consequitur, quod carnis cõcupiscentia pec-
catum

catum sit, sed quod ea reprimenda sit, & ab aliis contundenda, qui spiritu viuunt. Neq; nos negamus eã in carne manere vel baptizatis ipsis & iustificatis, sed negamus eam peccatũ esse, quũ iam reatus auferatur nihilque damnationis in eis remaneat, quod & Paulus ipse palam testatur.

¶ Deniq; dicit cap. 5. Caro concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt nõ quæcunq; vultis, illa faciatis. Quæ autẽ potest esse concupiscentia spiritus, nisi charitas? vt & Augustinus sæpius interpretatur. Vbi autẽ charitas, nisi in baptizatis? Et tamen in his pugnant vtraq; concupiscentia. LVTH.

¶ Inter carnẽ & spiritum media intercedit voluntas, quæ nunc carnis, nunc spiritus concupiscentiam sectatur. Quod si relicto spiritu, carni consentiat, iam peccatur hauddubie. Sin cõtra, spreta carnis concupiscentia, voluntas adhæreat spiritui, à peccato seruatur immunis. Neq; semper omnis cõcupiscentia spiritus charitas est. Nam in lethaliter peccantibus non est charitas, & tamen in his, non vsqueadeò spiritus putatur extinctus, vt nihil boni concupiscat. Manet igitur vtriq;, tam spiritui, q̃ carni, sua concupiscẽtia, quæ mutuo semper aduersantur. Sed vt illa in criminosis non dicitur charitas, ita nec ista in iustificatis, peccatum dicitur. EPIS. Media inter carnem & spiritũ voluntas

¶ Et quæ esset apostolicæ doctrinæ vis & authoritas, si non generaliter ad omnes homines pertineret? Non enim absolute dicere debuisset, spiritum & carnem sibi pugnare, sed aliquorum spiritũ & carnem scilicet malorum. Nunc autem prorsus de omnibus Christianis dicit. Quicunq; autẽ sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis suis, quod quomodo potest aliter intelligi, q̃ illud Rom. 6. Non ergo regnet peccatũ in vestro mortali corpore, vt obediatis concupi- LVTH.

scentiis eius? Cur prohibet obedire concupiscentiis corporis, si non sunt in corpore baptizati? Cur regnare vetat, si nullum adest peccatum? Nisi quod vere in omnibus peccatũ est et concupiscentia, sed non debet regnare, nec nos ei obedire, seu consentire, sed cõtra pugnare, crucifigere, & mortificare. Sicut Gene. 3. idem bellum spiritus & carnis describitur: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum, & semen illius, ipsa cõteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo illius.

EPIS. ¶ Quis negat in corpore baptizati concupiscẽtias esse relictas? Remanent enĩ (vt sæpe diximus) etiam sublato per baptismum reatu. Verum iã peccata nequaq̃ censendæ sunt, secundum propriã & peculiarem peccati rationem. Sunt tamen, haud dubium est, premendæ nihilominus & modis omnibus subiugandæ, ne mentis videlicet nostræ dominium sibi vendicet. Nam & si peccata non fuerint ipsæ, si tamen eis plusculũ (q̃ par sit) indulgeamus, nullo non peccato, nostros animos fœdissime contaminabunt.

Concupiscentiæ in baptisatis non suntque peccata,

LVTH. ¶ Rursus Rom. 7. Condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in mẽbris meis, repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantẽ me in legem peccati. Hoc nõ dici in persona malorum, sed in persona sua & omniũ sanctorum filiorum Dei, ex eo patet, ꝙ condelectari legi Dei secundum interiorem hominem, impossibile est homini extra gratiam cõstituto, qui potius odit legẽ dei. Quia cap. 3. generali sententia, de omnibus filiis hominum dixerat. Non est iustus, non est intelligens, non est requirens Deum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui facit bonum, non est vsq; ad vnum. At qui delectatur in lege Dei secũdum interiorem hominem, certe iustus est, intelligit, requirit deum & facit bonũ, nec

nec declinat à deo, quum delectari in lege nō fit nisi amantis & desiderantis legem.

EPIS.

¶ Iam diu iuxta prouerbium extra cautionem es Luthere. Quid ad paruulos ista quę memoras attinent, quippe quum nullam aliā legem in suis mēbris ipsi sentiant repugnantem legi mētium suarū. Tu tamen introducis hæc, vt ostendas Paulum de seipso superius fuisse locutum id quod ante tibi donauimus. At nil oportet ob hoc, concupiscentiam proprie esse peccatū. Certe iustus, quò melior est, eò suæ carnis concupiscentiis magis magisq; reluctatur, & vellet mentem suam ab omni prorsus infestatione carnis tueri, quod non tamen semper assequitur. Interim enim dormitat & sublabitur, vt necessum habeat dicere, dimitte nobis debita nostra. Cæterum hæc infestatio carnis, tantum abest vt peccatum sit, vt etiam in meritorum cumulum iusto viro cedat. Veruntamen si consensus quispiā in eam, vel leuissimus iusto surrepserit, is iure peccatum existimatur, quanquam inter ea (quæ minuta dicuntur) computabitur.

LVTH.

¶ Et in fine, ait. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Si enim hoc non in sua persona, sed impiorū dixit, dabimus, malos esse seruos Dei, secundum nobiliorem partem sui, scilicet mentem. Nam seruire legi dei, est obedire, in omnes eius voluntates ire, & subditum esse deo, quod impiissimum est sentire de impiis, quorū cor & mens penitus declinat à Deo, & potius carne et externa specie pietatis, ei seruiunt, sicut de hypocritis dicit. 1. Timo. 4. & Psal. 77. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, neque fideles habiti sunt in testamento DEI. Et iterum. Generatio quæ non direxit cor suum, nec est creditus cum Deo spiritus eius.

EPIS.

¶ Et adhuc extra chorū saltitas. Alienū enim et

hoc est ab articulo, quũ nihil spectet ad paruulos, in quibus postq̃ baptizati fuerint, manere peccatum, tua iam interest monstrare. Cæterũ quid prohibet, hæc verba tam in malos, q̃ in bonos competere posse. Nam si verbum seruire, quemadmodũ tu interpretaris, vsqueadeò debeat artari, vt qui seruit, is obediat in omnes voluntates eius, & subditus omnino sit ei cui seruit, quomodo poterit iustus, carne seruire legi peccati? Sic enim oportet eũ obedire carni ad omens voluntates eius, & omnino subditũ esse legi peccati. Sin laxius intelligi velis, vt dicatur quispiam seruire carni, & legi peccati, qui carnis aliquousq; concupiscentias sustinet. Et ad hunc modum, certe qui nondum iustificatus est, bono cuipiam spiritus impulsui seruire dici potest, quum non ob id penitus obediat ad omnes voluntates ipsius spiritus, neq; sit omnino subditus eidem. Cæterum vtcunq; fuerit, certe non minus repugnat prauo, vt legi seruiat Dei, quàm iusto, vt carni seruiat, & legi peccati.

Quid sit seruire.

LVTH. ¶ Quiduis autem tribui impiis patior. Cor rectum & spiritum fidelem legis amãtem, plane scriptura tota, non nisi sanctis tribui cogit. Non enim dicit, Video legem dei in interiori homine, sicut de lege peccati dicit, Video aliam legem in membris meis. Videt enim & odio habuit, licet carere non possit, tamẽ fortiter contra pugnauit. At hic dicit: Condelector legi Dei quod est magis, q̃ vidisse & amasse legem, quod proculdubio includit, cor ... rectum seu spiritum fidelẽ & vere pium, quod non nisi de seipso & similibus sanctis intellectum voluit, quare nisi impiis volumus tribuere omnia, quæ sanctorum sunt, hunc locum negabimus ab Apostolo in aliorum impiorum persona dictum.

EPIS. ¶ Bonus & prauus, iustus & iniustus, in hac disparitate pares sunt, q̃ quemadmodum ille peccati

cati legem membris inscriptam habet, ita & iuste Dei legem in corde suo gestat. An non de prauis dictum erat? Quòd notum est dei, manifestum est illis. An non & Paulus dicit? Eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Bonus peccati legẽ in membris videt, sed nõ sequitur eam. Prauus legem dei videt cordi inscriptam, sed ei non obtemperat. Et sicut ille nonnunq̃ trahitur ad oblectationem legis peccati, sic et iste vicissim allicitur ad oblectationem legis Dei. Ergo certè neminem vsq; adeò carnis immersum illecebris arbitror, vt nunquàm audiat mentis suæ legem, suis affectibus obmurmurantem, & quẽ non aliquando tædeat miseriæ suæ, quicq; non vellet interim fieri melior, vtpote qui nequeat non virtutis viam probare, quã tamen haud quaq̃ sequitur. Neq; tamen ob id cor rectum ei tribuerim, aut spiritũ fidelem legis amãtem, quemadmodum tu conaris. Ro.1.&2.

LVTH.

¶ Fateor, si pertinaciam suam nolit quispiam deponere, perdurabit, nec his flectetur. Et quid mirum? quum nec Christus oĩbus potuerit sua persuadere. Hæc doctrina, quia sacra & diuina est, vult vt positis propriæ sententiæ, & opinionis studiis, dociles & ductiles sint, tam auditores q̃ tractatores, sicut dicit Psal. 44. Audi filia & vide & inclina aurem tuam, nullus contentiosus aut peruicax huc intrabit? imò in quam vnquàm sententiam quantumuis manifestam veritatis contentiosus & peruicax, induci potuit? Perpendat autem quiuis hæc sedato & libero animo, sese q; docilẽ præbeat deo, & sine dubio erudietur, & suauissima veritate capitur. Quæ postulo eò iustius, q; hæc nostra sententia verbis his diuinis traditur. Aduersaria verbis hominum humanaq; opinione & nostro sensu tantũ affertur, absq; authoritate scripturæ diuinæ,

atq; hoc ipso suspecta, quum quod sacris literis, vel vtcunq; probari non potest, approbari tutũ non sit. Facile quidem est damnare alienas sententias, sed multo facilius sibi temperat à damnando, qui prætentârit, quàm difficile sit improbare & confutare, quod damnare præsumit.

EPIS. ¶ Hæc oĩa retorquebunt in te aduersarii tui, q̃ tuam in hæresibus tuis pertinaciam execrantur, & maiorẽ docilitatem ac ductibilitatem in te desiderant. Sed & cætera, quæ tibi videntur pro tua sententia facere, nihil dubitant, quin eadem facilitate contra te verti possint, qua tu producis aduersus alios. Vellem hic adessent tibi Hierony. & Origenes aliiq; nonnulli christianæ doctrinæ grauissimi præceptores, quibus visus est Paulus, hæc nequaq̃ in sua ipsius persona dixisse. Illi profectò non solis hominũ verbis contra te firmarent sua, sed multis diuinæ scripturæq; testimoniis. Cæterum ego nihil reluctor sententiæ tuæ, sed donaui quæ postulas, tantum expecto, quem in modum ex iis ita donatis articulum astrues de quo iam contendimus.

Datũ ciuilitati, ne dicã pertinaciç Lut. q̃ postulat.

LVTH. ¶ Quanq̃ ego vehementer admiror hanc sententiam nõ esse omnibus notissimã, nedum sperassem vlli videri damnandam quam scimus oĩm sanctorum, per tot secula confessione probatã. Quid enim in vita omniũ sanctorum legimus, q̃ labores, vigilias, ieiunia, orationes, quibus velut machinis spiritualibus pugnauerunt aduersus carnem & cõcupiscentias corporis sui proprii? Quis eorum nõ gemit? non accusat? non laborat? in carne sua & concupiscentiis suis? Quum ergo in his omnibus videamus istas authoritates: Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem. Et condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis &cæt. Quæ caussa est, vt hæc Apostolum velimus

mus,non in sua,sed impiorum persona dicere,quæ in personis piissimorũ videmus viuacissimis studiis geri?

EPIS. Eandẽ cãtilenã Lucanit.

¶ Adhuc pergis, vt ostendas, non in persona peccatorum priora fuisse dicta, sed in persona Pauli cæterorumq́ʒ sui similium.Sed iam viceuersa spectes oportet, quàm non quadret in Paulum & suos,Carne seruio legi peccati. Quoniam si carne seruiant isti legi peccati,quid prohibet malos condelectari legi dei?

LVTH.

¶ Aut quando vidimus impium,qui hac molestissima pugna,aduersus carnem suã militet,condelectetur legi dei secundum interiorem hominem? piorum ista sunt summa & laboriosissima certamina, & nos ea tribuemus impiis,in cõcupiscentiam libere & sponte ruentibus,imò furentibus? Quoties rogo sanctus Hieronymus de incendiis libidinum conqueritur,etiam tum,quum multo ieiunio & labore contra ea pugnaret,hoc est dum esset,nõ modo baptizatus,sed & sanctissimus. Experiatur quisque seipsum & referat si audet, se non habere concupiscentiã,etiã si ad morbũ vsq́ʒ ieiunet & laboret. Et vnde hoc malum furens & indomitum? Non vtiq́ʒ à natura, quia Adam illo caruit ante casum, sed post lapsum sensit in carne, & nobis per generationem hæreditauit, quod baptismate incipit tolli, durat tamen vsq́ʒ ad mortem carnis, licet in aliis minus,in aliis magis. Vnde & ipsi appellãt fomitem,morbum naturæ & tyrannum.

EPIS. Impii delectantur lege dei.

¶ Nunquid & impii nõ sæpe resurgere conantur? Interroga sceleratissimos, qui non prorsus desperant, num secũ statuãt ad Christum aliquando redire. Certè respondebunt,hoc sibi in animo esse. At quid istud nisi quod Christo credunt,& condelectãtur? Verum interim suis affectibus victi,carni prorsus indulgent. Isti planè (quæ faciunt) non

probant, imò damnant & deflent, atq; crebro clamitant sese miseros esse. Sed & suspirant ad meliorem vitam. Num Augu. non confitetur, quum tamen in amoribus ipse sordidis volutaretur, se plurimum Ciceronis Hortensio cōdelectatum fuisse, hocq; solum displicuisse sibi, quod illic nomē Christi non repererit, vtpote quod cum lacte matris (vt illic dicit) cor suum piè biberat, & alte retinebat. An non ad conciones quū accesserint, pleriq; mouentur, et diuinis oblectantur verbis? At vinculis & nexibus affectuum suorum irretiti, non permouentur. Num in istis, quæso, non competit hoc verbum. Condelector legi Dei secundum interiorem hominem, sed video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuantem me in lege peccati? Adde, q, hi plerunq; vim nonnullā carni suæ faciunt, & ieiunant, aliisq; molestiis eam afficiunt. Verum impurus amor libidinis, tam altas in eis egit radices, vt protinus euelli nō possit, quin ad solitum pensum sæpe reuocet eos. Quòd si vir sanctissimus Hieronymus de incendiis libidinum conqueritur, quibus tamē multo sudore, multisq; ieiuniis restitit quid isti, qui toties ab eis deiiciuntur, & meliori fraudantur vita, quàm vtcunq; cupiunt, num credibile est eos sortis suæ damnare miseriam? Nemò tibi negat concupiscentiam hāc quam & alij fomitem appellant nobis ex primi parentis peccato relictam esse. Istud omnino concedimus. Confitemur insuper eandē incipere minui sub baptismate, durare quinetiam ad mortem vsq; carnis, in aliis magis, in aliis minus. Cæterum eius reatum extingui penitus in baptismate non ambigimus; quo sublato, nihil ei reliquum est, quo deinceps ipsa possit propriè peccatum appellari.

August. | Hieron. | Fomes ad carnis vsque interitū manet.

LVTH. ¶ Reuertamur ad probationem: Apostol. Hebr. 12. vtique baptizatis & sanctis d. Deponamus omne

omne pondus & circumſtans nos peccatum. Hic ſeipſum quoq; inuoluens docet deponi omne pondus & peccatum,quod nos circumſtat,id eſt,pertinaciter inhęret et inſtat,mira verbi emphaſi ſignificans moleſtam & improbam illam carnis noſtræ concupiſcentiam & procacitatem,qua nos aſſiduè ſolicitat ad peccatum,nec aliquando quieſcit,nunc ira,nunc libidine,nunc ſuperbia,nunc auaritia nos inquietans.

EPIS.

Circūſtās peccatum quid ſit.

¶ Quod Paulus vocat circunſtans peccatum, ego magis occaſiones peccandi interpretarer,quàm internam concupiſcentiam, quæ per illas irritari ſolet.Sed demus illud tibi,Paulū hic per circunſtans peccatum, concupiſcentiam intellexiſſe. Num ob id conuinces eam eſſe proprie peccatū?Neq; enim protinus conſequitur,vt quicquid ſolicitat ad peccatum,id vere peccatum dicatur. Nam egregia nō nunquam alicuius vel pudiciſſimæ fœminæ forma,ſtimulus ad peccatum eſt, viro alioqui caſto, nec tamē ipſa peccatum rectè dici poteſt. Quid peccauit aurum, aut gemmæ,quum horum nitore vel auarus,vel ambitioſus occaſionem nanciſcitur delinquendi? Nihil profectò. Et tamen iſta concupiſcentiam prouocant ad peccatum.

Non omnis pctī ſtimulus peccatum eſt.

LVTH.

¶ Ita vt D. Cyprianus ob hoc optandam cenſet mortem accelerari, Epiſtola de mortalitate dicens: Cum auaritia nobis,cum impudicitia,cum ira,cum ambitione congreſſio eſt, cum vitiis carnalibus,cum illecebris ſecularibus aſſidua & iugis & moleſta luctatio eſt. Obſeſſa mens hominis & vndiq; zabuli infeſtatione vallata, vix occurrit ſingulis,vix reſiſtit. Si auaritia proſtrata eſt,exurgit libido,ſi libido cōpreſſa eſt, ſuccedit ambitio,ſi ambitio contempta eſt,ira exaſperat; ſuperbia inflat, vinolentia inuitat,inuidia concordiā rumpit,amicitiā zelus abſcindit,cogeris maledicere,quod lex

diuina prohibet, compelleris iurare, quod nō licet, tot persequutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus vrgetur, & delectat hic inter zabuli gladios diu stare? quum magis concupiscendū & optādum sit ad Christum, subuenire velocius, morte properare. Si tantus Martyr de se sibiq; similibus talia affirmat, quis dubitabit et omnibus sanctis eadē tribuere? aut saltem nō negabit in sanctos quadrare, quod Apostolus dicit: Condelector legi dei secundum interiorem hominem, video autem aliā legem in membris, ne in personis impiorum ista videatur loquutus.

EPIS. ¶ Aduerte quæso diligētius quid hic dicat Cyprianus: Nō enim sola vitia memorat carnalia, verumetiam illecebras seculares, & ipsam identidem zabuli infestationem, qua mentem is obsidet humanam. Ex iis nimirum delinquendi viris vel sanctissimis discrimen imminet, neq; tamen ob id, hæc peccata censenda sunt, sed incitamenta magis peccatorum. Neq; enim in horum singula prolapsum esse Cyprianum opinari te reor, quanquam ex horum infestatione senserit, legem suæ carnis expergefactam. Interea tamen, dum hæc illum infestarent, legi dei condelectabatur secundum interiorem hominem. Esto, ita fuerit. At quid si forte fuisset collapsus, & in horum aliquo, legem carnis ac membrorum secutus, quid prohibet, quo minus etiam in interiore homine, sentire potuerit legem dei suo lapsui obmurmurantem, cuius voci condelectaretur, ac resipisceret.

Cyprian.

LVTH. ¶ Quæ omnia ideo vrgeo, quod scio D. Hiero. Origen. & alios impulsum alicubi sentire Apostolum hoc loco, in aliorum persona locutū, licet aliis locis contrarium sentiat. Et D. Augustinus diu eadē sententia captiuus tandem in retractationibus & lib. 6. contra Iuli. ii. ita reuocat, vt neget a se fuisse in-

se intellectum antea Apostolū, dū in aliorum persona loquutum fuisse asseruisset. Quis non moueatur authoritate principum horū virorum patrū, nihil indignor, si quis hos patres alicunde pro se adduxerit aduersus eam sententiā, si temere vno loco eos legerit, & in suam sententiā sonare viderit. Verum nec illis, nec assertionibus eorꝫ iniuriam facio, dum verba ipsa Apost. tum illorū proprias & contrarias sententias eis prætulero.

¶ Certè non solum Hierony. & Origen. sed et (quemadmodū Augustin. contra Iulianum tradit) Hilarius etiam, & Athanasius, atqꝫ Ambrosius, ita senserunt, nempè Paulū hæc in aliorū persona fuisse locutum. Quo magis miror te, tam pertinaciter alijs locis asserere, scripturā per sese certissimā esse, facillimam, apertissimam, suiipsius interpretē, quū videas (vt tu ais) tot & tā eximios interpretes hallucinatos hoc vno loco fuisse. Ego tamen, vt ingenuè (quod sentio) dicā, opinor hunc locū secundū vtranqꝫ interpretationem intelligi posse, nec facile posse quempiam refelli, quisquis vel hanc, vel illā seq malit. Quod & dico propter patres, q̄s hic errasse Luth. existimat. Cæterū, vt sæpe protestatus sum, ego nihil luctabor. Esto Paulus in sua ipsius hæc persona dixisset, quid hoc ad articuli probationem facit? EPIS.

¶ Iuuant eandē hanc sententiam & multa alia. Primum id q̄d Apostolus Rom. 12. præcipit vtiqꝫ sanctis & baptizatis, vt renouētur in nouitate sensus sui. Et alibi. 2. Corin. 4. Et si is qui foris est noster homo corrumpatur, tamē is qui intus est, renouatur de die in diem. At renouari est è vetustate in nouitatem mutari. Vetustas autem peccatum est veteris hominis, sicut nouitas, grātia noui hominis. Renouari ergò arguit inesse vetustatē, sicut rursus dicit LVTH.

ſet: ſed hoc ſolum, verè peccatum dici, quod nos damnationis reós conſtituit, quod vel eſt originale peccatum, vel quod noſtræ voluntatis aſſenſu, per nos perpetratum fuerit. Vt ergo tandem ad articulum veniamus, palàm aſſerimus in puero poſt baptiſmum, peccatum nullum ſecundum veram peccati rationem remanere, nec ob id Paulū aut Chriſtum conculcamus, imò ſtatuimus potius. Nam id quod hoc modo peccatū Paulo dicitur, palàm eſt ex eodem Paulo, quod in ipſis baptizatis & iuſtificatis nihil habeat damnatiōis aut reatus, hoc eſt, nec reos neque damnationi obnoxios eos conſtituit, quanquam in eis ipſis inhabitauerit. Quamobrem quum de re planè conſtiterit, fruſtra de voce quiuis digladiabitur. Sed iam tempus eſt, vt Lutherus audiatur.

In pueris baptiſatis nullū verè peccatum.

LVTH. ¶ Paulus Rom. 7. dicit. Concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret, Non concupiſces. Hic ſine dubio claret concupiſcentiam eſſe peccatum, at quis eſt hominum, qui concupiſcentiam non ſentit poſtquam adoleuerit, quanuis baptizatus, quum hic Apoſtolus ſanctiſſimus nedum baptizatus ſuam concupiſcentiam accuſet? Vnde ergo hoc peccatum, niſi ex natiuitate carnis, etiam poſt baptiſmum remanens.

EPIS. ¶ Obſcurus nimirum eſt hic locus Pauli, ſicut & Hierony. de tota reliqua confitetur epiſtola. Fieri quidem poteſt, vt cōcupiſcentiam hic intelligat pro conſenſu mentis in carnis deſideria. Et ſic nimirum concupiſcentia verè peccatum eſt, atque hoc ſecundum geminam peccati ratiōnē. Nā hoc eſt obedire concupiſcētiis carnis, & ſequi carnis deſideria, id quod manifeſte prohibet Paulus dicens. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Neque enim Paulus hic omnino vetat carnis cōcupiſcētias, ſine quibus nemo

Hierony.

Rom. 6.

mo viuit, sed hoc tantum vetat, ne per consensum mentis, carnis concupiscentiis obediamus. Sin vero per concupiscentiam hoc loco Paulus carnis dũtaxat concupiscẽtiam velit intelligi, dilucidum est ex superioribus, eam concupiscentiam, sublato per baptismum reatu, non esse peccatum secundũ propriam acceptionẽ peccati, sed tantum quia fit per peccatum, sicut loquutio, lingua, quia per linguam fit, & scriptura manus, quia per manum efficitur, vt sæpe dicit Augustinus.

¶ Atq; ne quis putet apostolũ in persona aliorum loqui, Gala. 5. ad eos qui spiritu viuebant, generali sententia dicit. Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Quid erat necesse mandare, vt spiritu ambulent, qui spiritu viuunt, si non superest peccatum carnis, quod crucifigant? LVTH.

¶ Si quis hic sibi neget septimũ caput ad Ro. in persona ipsius Pauli debere intelligi, iam nihil tibi superest, quo posses statuere, fomitẽ aut concupiscentiam ex fomite pullulantẽ, in baptizatis peccatum dici. Nam aliũde nulla tibi probatio suppetit, quo posses vrgere q; in baptizatis & iustificatis ipsa concupiscentia peccatum vocetur. Sed & illud quod Paulus ait, Concupiscentiam nesciebã esse peccatum nisi lex diceret, Nõ cõcupisces, mox ostendemus nequaq̃ de carnis cõcupiscentia (quæ motus fomitis est) intelligi debere, sed concupiscẽtia mentis. Porrò quod capitulum ipsum in aliorũ persona debeat intelligi, multa stringunt. Et primũ quod omnes fermè patres ad hunc modum, locum illum interpretẽtur. Deinde quod plurima quæ in eodem capite traduntur, in Paulum haud rectè cõpetunt, & istud in primis quum dicit. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Nunquã enim Paulus vixit absq; lege, quandoquidem Hebræorum infantibus q̃ primum quicquã discernere queant, EPIS.

Argumẽta quę suadẽt Paulum in aliorũ psona fuisse loquutum.

verba

verba legis inculcantur. Deinde neq; istud in Pau lum quadrat. Ego autem carnalis sum venundatus
1. Cor. 3. sub peccato. Nam id ceu vitiũ Corinthiis obiicit. Quũ sint, inqt, inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Et quid est sub peccato venundatũ esse, q̃ esse man cipium emptitium peccati? Id quod Paulo nequaq̃ conuenit. Ad hæc, ne istud Paulo congruit, q́ ca ptiuus redditur legi peccati, neq; q́ carne seruiat le gi peccati, quũ clamet ad Gala. In libertate igitur,
Galat. 4 qua Christus nos liberauit, state & ne rursus iugo seruitutis implicemini. Istis hauddubiè patres per moti fuerunt, vt in aliorum persona, necessarium duxerint, hoc caput à Paulo dictum interpretari. Sed inquis, Augustinus etiam senex, mutata sentẽtia, negauit Paulũ à se satis intellectum fuisse, quũ eum sic interpretaretur. Et verum est quod ais. At idem Augustinus vbiq; constanter negat, concupi scentiam istam in baptizatis peccatum esse. Quare si nos vrgere velis, Augustini testimonio contra cęteros patres, & nos eodem te prememus aduersus temetipsum. Quòd si patris huius in hac parte testi monio nolis obstringi contra teipsum, haud ęquũ ,vt nos obstringas in illa contra cęteros patres, & maxime quum cernas, nos tã iustis rationibus posse reluctari tibi, non solum ex illo capite quod in aliorum persona debeat accipi, verum etiam in hac Augustini sententia, quam vbiq; tam constan ter asseris. Cæterum vt donemus tibi, Paulum hęc in sua ipsius persona fuisse loquutum, haud satis ta men dialecticè colligis concupiscentiam peccatũ esse, vel hoc adiuncto quod ad Galat. Paulus scri
Galat. 6. bit: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Nã esto Paul⁹ hoc dixerit in sua ipsius persona. Et esto rursum, vt iis qui spiritu viuunt iam dixerit, Non ob id consequitur, quod carnis cõcupiscentia pec

catum

catum sit, sed quod ea reprimenda sit, & ab aliis contundenda, qui spiritu viuunt. Neque nos negamus eã in carne manere vel baptizatis ipsis & iustificatis, sed negamus eam peccatũ esse, quũ iam reatus auferatur nihilque damnationis in eis remaneat, quod & Paulus ipse palam testatur.

¶ Deniq; dicit cap. 5. Caro concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt nõ quæcunq; vultis, illa faciatis. Quæ autẽ potest esse concupiscentia spiritus, nisi charitas? vt & Augustinus sæpius interpretatur. Vbi autẽ charitas, nisi in baptizatis? Et tamen in his pugnant vtraq; concupiscentia. LVTH.

¶ Inter carnẽ & spiritum media intercedit voluntas, quæ nunc carnis, nunc spiritus concupiscentiam sectatur. Quod si relicto spiritu, carni consentiat, iam peccatur hauddubie. Sin cõtra, spreta carnis concupiscentia, voluntas adhæreat spiritui, à peccato seruatur immunis. Neq; semper omnis cõcupiscentia spiritus charitas est. Nam in lethaliter peccantibus non est charitas, & tamen in his, non vsqueadeò spiritus putatur extinctus, vt nihil boni concupiscat. Manet igitur vtriq;, tam spiritui, q̃ carni, sua concupiscẽtia, quæ mutuo semper aduersantur. Sed vt illa in criminosis non dicitur charitas, ita nec ista in iustificatis, peccatum dicitur. EPIS. Media inter carnem & spiritũ voluntas

¶ Et quæ esset apostolicæ doctrinæ vis & authoritas, si non generaliter ad omnes homines pertineret? Non enim absolute dicere debuisset, spiritum & carnem sibi pugnare, sed aliquorum spiritũ & carnem scilicet malorum. Nunc autem prorsus de omnibus Christianis dicit. Quicunq; autẽ sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis suis, quod quomodo potest aliter intelligi, q̃ illud Rom. 6. Non ergo regnet peccatũ in vestro mortali corpore, vt obediatis concupi- LVTH.

ſcentiis eius? Cur prohibet obedire concupiſcentiis corporis, ſi non ſunt in corpore baptizati? Cur regnare vetat, ſi nullum adeſt peccatum? Niſi quod vere in omnibus peccatũ eſt et concupiſcentia, ſed non debet regnare, nec nos ei obedire, ſeu conſentire, ſed cõtra pugnare, crucifigere, & mortificare. Sicut Gene. 3. idem bellum ſpiritus & carnis deſcribitur: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen illius, ipſa cõteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo illius.

EPIS. ¶ Quis negat in corpore baptizati concupiſcẽtias eſſe relictas? Remanent eñi (vt ſæpe diximus) etiam ſublato per baptiſmum reatu. Verum iã peccata nequaq̃ cenſendæ ſunt, ſecundum propriã & peculiarem peccati rationem. Sunt tamen, haud dubium eſt, premendæ nihilominus & modis omnibus ſubiugandæ, ne mentis videlicet noſtræ dominium ſibi vendicet. Nam & ſi peccata non fuerint ipſæ, ſi tamen eis pluſculũ (q̃ par ſit) indulgeamus, nullo non peccato, noſtros animos fœdiſſime contaminabunt.

Concupiſcentiæ in baptiſatis non ſunt peccata,

LVTH. ¶ Rurſus Rom. 7. Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem, video autem aliam legem in mẽbris meis, repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantẽ me in legem peccati. Hoc nõ dici in perſona malorum, ſed in perſona ſua & omniũ ſanctorum filiorum Dei, ex eo patet, ꝙ condelectari legi Dei ſecundum interiorem hominem, impoſſibile eſt homini extra gratiam cõſtituto, qui potius odit legẽ dei. Quia cap. 3. generali ſententia, de omnibus filiis hominum dixerat. Non eſt iuſtus, non eſt intelligens, non eſt requirens Deum, omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui facit bonum, non eſt vſq; ad vnum. At qui delectatur in lege Dei ſecũdum interiorem hominem, certe iuſtus eſt, intelligit, requirit deum & facit bonũ, nec

nec declinat à deo, quum delectari in lege nō fit ni-
si amantis & desiderantis legem.

¶ Iam diu iuxta prouerbium extra cautionem es Luthere. Quid ad paruulos ista quę memoras attinent, quippe quum nullam aliā legem in suis mēbris ipsi sentiant repugnantem legi mētium suarū. Tu tamen introducis hæc, vt ostendas Paulum de seipso superius fuisse locutum id quod ante tibi donauimus. At nil oportet ob hoc, concupiscentiam proprie esse peccatū. Certe iustus, quò melior est, eò suæ carnis concupiscentiis magis magisq; reluctatur, & vellet mentem suam ab omni prorsus infestatione carnis tueri, quod non tamen semper assequitur. Interim enim dormitat & sublabitur, vt necessum habeat dicere, dimitte nobis debita nostra. Cæterum hæc infestatio carnis, tantum abest vt peccatum sit, vt etiam in meritorum cumulum iusto viro cedat. Veruntamen si consensus quispiā in eam, vel leuissimus iusto surrepserit, is iure peccatum existimatur, quanquam inter ea (quæ minuta dicuntur) computabitur. EPIS.

¶ Et in fine, ait. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Si enim hoc non in sua persona, sed impiorū dixit, dabimus, malos esse seruos Dei, secundum nobiliorem partem sui, scilicet mentem. Nam seruire legi dei, est obedire, in omnes eius voluntates ire, & subditum esse deo, quod impiissimum est sentire de impiis, quorū cor & mens penitus declinat à Deo, & potius carne et externa specie pietatis, ei seruiunt, sicut de hypocritis dicit. 1. Timo. 4. & Psal. 77. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, neque fideles habiti sunt in testamento DEI. Et iterum. Generatio quæ non direxit cor suum, nec est creditus cum Deo spiritus eius. LVTH.

¶ Et adhuc extra chorū saltitas. Alienū enim et EPIS.

cati legem membris inſcriptam habet, ita & iuſte Ro.1.&2.
Dei legem in corde ſuo geſtat. An non de prauis dictum erat? Quòd notum eſt dei, manifeſtum eſt illis. An non & Paulus dicit? Eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Bonus peccati legē in membris videt, ſed nō ſequitur eam. Prauus legem dei videt cordi inſcriptam, ſed ei non obtemperat. Et ſicut ille nonnunq̄ trahitur ad oblectationem legis peccati, ſic et iſte viciſſim allicitur ad oblectationem legis Dei. Ergo certè neminem vſq; adeò carnis immerſum illecebris arbitror, vt nunquam audiat mentis ſuæ legem, ſuis affectibus obmurmurantem, & quē non aliquando tædeat miſeriæ ſuæ, quiq; non vellet interim fieri melior, vtpote qui nequeat non virtutis viam probare, quā tamen haud quaq̄ ſequitur. Neq; tamen ob id cor rectum ei tribuerim, aut ſpiritū fidelem legis amantem, quemadmodum tu conaris.

¶ Fateor, ſi pertinaciam ſuam nolit quiſpiam deponere, perdurabit, nec his flectetur. Et quid mirum? quum nec Chriſtus oībus potuerit ſua perſuadere. Hæc doctrina, quia ſacra & diuina eſt, vult vt poſitis propriæ ſententiæ, & opinionis ſtudiis, dociles & ductiles ſint, tam auditores q̄ tractatores, ſicut dicit Pſal. 44. Audi filia & vide & inclina aurem tuam, nullus contentioſus aut peruicax huc intrabit? imò in quam vnquàm ſententiam quantumuis manifeſtam veritatis contentioſus & peruicax, induci potuit? Perpendat autem quiuis hæc ſedato & libero animo, ſeſeq; docilē præbeat deo, & ſine dubio erudietur, & ſuauiſſima veritate capietur. Quæ poſtulo eò iuſtius, q̄ hæc noſtra ſententia verbis his diuinis traditur. Aduerſaria verbis hominum humanaq; opinione & noſtro ſenſu tantū affertur, abſq; authoritate ſcripturæ diuinæ, LVTH.

atq; hoc ipso suspecta, quum quod sacris literis, vel vtcunq; probari non potest, approbari tutũ non sit. Facile quidem est damnare alienas sententias, sed multo facilius sibi temperat à damnando, qui prætentârit, quàm difficile sit improbare & confutare, quod damnare præsumit.

EPIS. ¶ Hæc oĩa retorquebunt in te aduersarij tui, q̃ tuam in hæresibus tuis pertinaciam execrantur, & maiorẽ docilitatem ac ductibilitatem in te desiderant. Sed & cætera, quæ tibi videntur pro tua sententia facere, nihil dubitant, quin eadem facilitate contra te verti possint, qua tu producis aduersus alios. Vellem hic adessent tibi Hierony. & Origenes aliiq; nonnulli christianæ doctrinæ grauissimi præceptores, quibus visus est Paulus, hæc nequaq̃ in sua ipsius persona dixisse. Illi profectò non solis hominũ verbis contra te firmarent sua, sed multis diuinæ scripturæ testimoniis. Cæterum ego nihil reluctor sententiæ tuæ, sed donaui quæ postulas, tantum expecto, quem in modum ex iis ita donatis articulum astruas de quo iam contendimus.

Datũ ciuilitati, ne dicã pertinaciç Lut. q̃ postulat.

LVTH. ¶ Quanq̃ ego vehementer admiror hanc sententiam nõ esse omnibus notissimã, nedum sperassem vlli videri damnandam quam scimus oĩm sanctorum, per tot secula confessione probatã. Quid enim in vita omniũ sanctorum legimus, q̃ labores, vigilias, ieiunia, orationes, quibus velut machinis spiritualibus pugnauerunt aduersus carnem & cõcupiscentias corporis sui proprii? Quis eorum nõ gemit? non accusat? non laborat? in carne sua & concupiscentiis suis? Quum ergo in his omnibus videamus istas authoritates: Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem. Et condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis & cæt. Quæ caussa est, vt hæc Apostolum velimus

mus

mus,non in sua,sed impiorum persona dicere,quæ in personis piissimorũ videmus viuacissimis studiis geri?

EPIS. Eandẽ cãtilenã Lu. canit.

¶ Adhuc pergis, vt ostendas, non in persona peccatorum priora fuisse dicta, sed in persona Pauli cæterorumq; sui similium.Sed iam viceuersa spectes oportet, quàm non quadret in Paulum & suos,Carne seruio legi peccati. Quoniam si carne seruiant isti legi peccati,quid prohibet malos condelectari legi dei?

LVTH.

¶ Aut quando vidimus impium,qui hac molestissima pugna,aduersus carnem suã militet,condelectetur legi dei secundum interiorem hominem? piorum ista sunt summa & laboriosissima certamina, & nos ea tribuemus impiis,in cõcupiscentiam libere & sponte ruentibus,imò furentibus? Quoties rogo sanctus Hieronymus de incendiis libidinum conqueritur,etiam tum,quum multo ieiunio & labore contra ea pugnaret,hoc est dum esset,nõ modo baptizatus,sed & sanctissimus. Experiatur quisque seipsum & referat si audet, se non habere concupiscentiã,etiã si ad morbũ vsq; ieiunet & laboret. Et vnde hoc malum furens & indomitum? Non vtiq; à natura, quia Adam illo caruit ante casum, sed post lapsum sensit in carne, & nobis per generationem hæreditauit, quod baptismate incipit tolli, durat tamen vsq; ad mortem carnis, licet in aliis minus,in aliis magis. Vnde & ipsi appellãt fomitem,morbum naturæ & tyrannum.

EPIS. Impii delectantur lege dei.

¶ Nunquid & impii nõ sæpe resurgere conantur?Interroga sceleratissimos, qui non prorsus desperant, num secũ statuãt ad Christum aliquando redire. Certè respondebunt,hoc sibi in animo esse. At quid istud nisi quod Christo credunt,& condelectãtur? Verum interim suis affectibus victi,carni prorsus indulgent. Isti planè (quæ faciunt) non

probant, imò damnant & deflent, atq; crebro clamitant sese miseros esse. Sed & suspirant ad meliorem vitam. Num Augu. non confitetur, quum tamen in amoribus ipse sordidis volutaretur, se plurimum Ciceronis Hortensio cōdelectatum fuisse; hocq; solum displicuisse sibi, quod illic nomē Christi non repererit, vtpote quod cum lacte matris (vt illic dicit) cor suum piè biberat, & alte retinebat. An non ad conciones quū accesserint, pleriq; mouentur, et diuinis oblectantur verbis? At vinculis & nexibus affectuum suorum irretiti, non permouentur. Num in istis, quæso, non competit hoc verbum. Condelector legi Dei secundum interiorem hominem, sed video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuantem me in lege peccati? Adde, q hi plerunq; vim nonnullā carni suæ faciunt, & ieiunant, aliisq; molestiis eam afficiunt. Verum impurus amor libidinis, tam altas in eis egit radices, vt protinus euelli nō possit, quin ad solitum pensum sæpe reuocet eos. Quòd si vir sanctissimus Hieronymus de incendiis libidinum conqueritur, quibus tamē multo sudore, multisq; ieiuniis restitit quid isti, qui toties ab eis deiiciuntur, & meliori fraudantur vita, quàm vtcunq; cupiunt, num credibile est eos sortis suæ damnare miseriam? Nemo tibi negat concupiscentiam hāc quam & alij fomitem appellant nobis ex primi parentis peccato relictam esse. Istud omnino concedimus. Confitemur insuper eandē incipere minui sub baptismate, durare quinetiam ad mortem vsq; carnis, in aliis magis, in aliis minus. Cæterum eius reatum extingui penitus in baptismate non ambigimus, quo sublato, nihil ei reliquum est, quo deinceps ipsa possit propriè peccatum appellari.

August.

Hieron.

Fomes ad carnis vsque interitū manet.

LVTH. ¶ Reuertamur ad probationem: Apostol. Hebr. 12. vtique baptizatis & sanctis d. Deponamus

omne pondus & circumstans nos peccatum. Hic seipsum quoque inuoluens docet deponi omne pondus & peccatum, quod nos circumstat, id est, pertinaciter inhęret et instat, mira verbi emphasi significans molestam & improbam illam carnis nostrae concupiscentiam & procacitatem, qua nos assiduè solicitat ad peccatum, nec aliquando quiescit, nunc ira, nunc libidine, nunc superbia, nunc auaritia nos inquietans.

EPIS.

¶ Quod Paulus vocat circunstans peccatum, ego magis occasiones peccandi interpretarer, quàm internam concupiscentiam, quae per illas irritari solet. Sed demus illud tibi, Paulum hic per circunstans peccatum, concupiscentiam intellexisse. Num ob id conuinces eam esse proprie peccatum? Neque enim protinus consequitur, vt quicquid solicitat ad peccatum, id vere peccatum dicatur. Nam egregia nõ nunquam alicuius vel pudicissimae foeminae forma, stimulus ad peccatum est, viro alioqui casto, nec tamẽ ipsa peccatum recte dici potest. Quid peccauit aurum, aut gemmae, quum horum nitore vel auarus, vel ambitiosus occasionem nanciscitur delinquendi? Nihil profectò. Et tamen ista concupiscentiam prouocant ad peccatum.

Circũstãs peccatum quid sit.

Non omnis pcti stimulus peccatum est.

LVTH.

¶ Ita vt D. Cyprianus ob hoc optandam censet mortem accelerari, Epistola de mortalitate dicens: Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est, cum vitiis carnalibus, cum illecebris secularibus assidua & iugis & molesta luctatio est. Obsessa mens hominis & vndique zabuli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido, si libido cõpressa est, succedit ambitio, si ambitio contempta est, ira exasperat, superbia inflat, vinolentia inuitat, inuidia concordiã rumpit, amicitiã zelus abscindit, cogeris maledicere, quod lex

diuina prohibet, compelleris iurare, quod nō licet, tot persequutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus vrgetur, & delectat hic inter zabuli gladios diu stare? quum magis concupiscendū & optādum sit ad Christum, subuenire velocius, morte properare. Si tantus Martyr de se sibiq; similibus talia affirmat, quis dubitabit et omnibus sanctis eadē tribuere? aut saltem nō negabit in sanctos quadrare, quod Apostolus dicit: Condelector legi dei secundum interiorem hominem, video autem aliā legem in membris, ne in personis impiorum ista videatur loquutus.

EPIS. Cyprian. ¶ Aduerte quæso diligētius quid hic dicat Cyprianus: Nō enim sola vitia memorat carnalia, verumetiam illecebras seculares, & ipsam identidem zabuli infestationem, qua mentem is obsidet humanam. Ex iis nimirum delinquendi viris vel sanctissimis discrimen imminet, neq; tamen ob id, hæc peccata censenda sunt, sed incitamenta magis peccatorum. Neq; enim in horum singula prolapsum esse Cyprianum opinari te reor, quanquam ex horum infestatione senserit, legem suæ carnis expergefactam. Interea tamen, dum hæc illum infestarent, legi dei condelectabatur secundum interiorem hominem. Esto, ita fuerit. At quid si forte fuisset collapsus, & in horum aliquo, legem carnis ac membrorum secutus, quid prohibet, quo minus etiam in interiore homine, sentire potuerit legem dei suo lapsui obmurmurantem, cuius voci condelectaretur, ac resipisceret.

LVTH. ¶ Quæ omnia ideo vrgeo, quod scio D. Hiero. Origen. & alios impulsum alicubi sentire Apostolum hoc loco, in aliorum persona locutū, licet aliis locis contrarium sentiat. Et D. Augustinus diu eadē sententia captiuus tandem in retractationibus & lib. 6. contra Iuli. 11. ita reuocat, vt neget à se fuisse in-

se intellectum antea Apostolū, dū in aliorum persona loquutum fuisse asseruisset. Quis non moueatur authoritate principum horū virorum patrū, nihil indignor, si quis hos patres alicunde pro se adduxerit aduersus eam sententiā, si temere vno loco eos legerit, & in suam sententiā sonare viderit. Verum nec illis, nec assertionibus eorū iniuriam facio, dum verba ipsa Apost. tum illorū proprias & contrarias sententias eis prætulero.

¶ Certè non solum Hierony. & Origen. sed et (quemadmodū Augustin. contra Iulianum tradit) Hilarius etiam, & Athanasius, atq; Ambrosius, ita senserunt, nempè Paulū hæc in aliorū persona fuisse locutum. Quo magis miror te, tam pertinaciter alijs locis asserere, scripturā per sese certissimā esse, facillimam, apertissimam, sui ipsius interpretē, quū videas (vt tu ais) tot & tā eximios interpretes hallucinatos hoc vno loco fuisse. Ego tamen, vt ingenuè (quod sentio) dicā, opinor hunc locū secundū vtranq; interpretationem intelligi posse, nec facile posse quempiam refelli, quisquis vel hanc, vel illā, seq malit. Quod & dico propter patres, q̄s hic errasse Luth. existimat. Cæterū, vt sæpe protestatus sum, ego nihil luctabor. Esto Paulus in sua ipsius hæc persona dixisset, quid hoc ad articuli probationem facit? **EPIS.**

¶ Iuuant candē hanc sententiam & multa alia. Primum id q̄d Apostolus Rom. 12. præcipit vtiq; sanctis & baptizatis, vt renouētur in nouitate sensus sui. Et alibi. 2. Corin. 4. Et si is qui foris est noster homo corrumpatur, tamē is qui intus est, renouatur de die in diem. At renouari est è vetustate in nouitatem mutari. Vetustas autem peccatum est veteris hominis, sicut nouitas, grātia noui hominis Renouari ergò arguit inesse vetustatē, sicut rursus dicit **LVTH.**

dicit Col.3. Expoliantes veterem hominem cum actibus suis. 1. Corin. 5. Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua cõspersio. Quæ omnia certe affirmant reliquum vetustatis & peccati nobis esse, q̃d exuendum expurgandumq; sit, quũ ad eos scribat, qui iam erant (vt dicit) azymi & creati in nouum hominem secundum Deum.

EPIS. Vetustas non vere pct̃m est.

¶ Ad sanctos & baptizatos vtiq; fatemur hoc dixisse Paulum, nimirum vt à vetustate renouarẽtur. Sed negamus hanc vetustatem vere peccatum esse, sed solummodo secundum amplam peccati acceptionem, quia videlicet parit peccatũ, quemadmodũ lingua (quia loquutionem parit) pro loquutione accipitur, & manus (quæ scripturam efficit) pro scriptura nonnunq̃ intelligitur. Nemo sanè ex baptizatis est, qui non duos homines in se cõplectitur, exteriorem videlicet & interiorem, carnalẽ & spiritualem, terrenum & cœlestem, veterem & nouum. Illum ex Adam genitum hunc ex Christo renatum. Cęterũ vt vetus homo (qui foris est) quotidie minuitur, ita nouus (qui intus est) augetur indies. Et vt vetus quotidie nõnihil fomitis infestantis deperdit, ita nouus aliquod augmentum gratię semper acquirit. Omnis deniq; Christiani vita in hoc consistit, vt se veterem expoliãs hominẽ, nouum induat secundum Deum. Porrò nunc perfectè renouabimur, quum hoc veteris concupiscentiæ fermentum ex Adam contractæ, fuerit penitus expurgatum, id quod in hac mortali vita, nemini contingere potest. Hęc omnia tibi concedimus Luthere, verum ista nondum conficiunt fomitem hũc peccatum esse, iuxta propriam peccati acceptionẽ. Sed nec certè colligis, ꝙ vetustas peccatũ sit veteris hõis, sicut gratia nouitas est noui hõis. Sed ita rectius colliges: Sicut gratia parit nouitatem. Nã per Christi gratiã renouamur & iustificamur, sicut per Adæ

Duplex homo in baptizatis.

Vetere decrescẽte nouus homo augetur.

christiana vita i quo constat.

Vt gratia nouitatem ita peccatum pepe rit vetustatem.

Adæ peccatum, vetustatem contraximus.

¶ Deinde parabolæ Euangelij pulchrè hic valẽt. Quarũ vna de Samaritano, qui semiuiuũ non subito sanauit, sed alligauit tantum, & sanandum suscepit, nonne ostẽdit, neminẽ subito ab omnibus peccatis sanum factum, sed pacto fidei, in corpus Christi assumptum de die in diem magis sanari? LVTH.

¶ Possem hic illud Hieronymi respondere tibi: Nunquam parabolæ & dubia ænigmatum intelligentia, potest ad authoritatem dogmatum proficere. Tu igitur, quum iam dogmata contra cõmunẽ ecclesiæ sensum statuere moliris, nõ parabolas (quę possunt ad varios & multiformes intellectus torqueri) sed apertissimas, et irrefragibiles scripturas, aut rationes afferre debes. Cęterũ quãtum ad parabolam spectat, dici potest quod homo iste peccator intelligitur, qui lethaliter à dæmonibus vulneratus, semiuiuus relinquitur. Vitã enim gratiæ (quæ fuerit ei dimidia) sustulerunt, naturali solum permissa vita. Sed postquã illum Christus à plaga sanauit, quã suscepit in anima, remansit ei nihilominus concupiscentię vulnus in carne, cui de die in diem (vt antea diximus) medendum fuit. Verum hoc sublato reatu, peccatũ non dicitur, nisi queadmodũ scriptura dicitur manus. Porrò quod dicis neminem à peccatis subito sanari, apertissime falsum ex Euangelijs ipsis esse constat. Nam apud Matthæum Christus paralytico dimisit peccata, iubens vt omnino confideret ipsa sibi fuisse dimissa. Quinetiam vt ostenderet se potestatem habere dimittendi peccata, iussit paralytico grabatum etiam suum secum tollere. Et apud Ioannem lãguido cuidam annos triginta morbum habenti dixit: Ecce sanus factus es, iã amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Et apud Lucam Magdalenæ dixit: Remittuntur tibi peccata tua. Fides tua te saluam fecit. An non

EPIS. Hieron.

neminem à peccatis subito sanari falsissimum est.

Matt. 9

Luc. 7

nõ iis omnibus peccata subito remissa sunt? Haud dubie. Sed & ita remissa, vt nullum penitus in horum aliquo peccatum sit relictum, nisi forsan aliqd fuisse peccatum afferas, quod Christi potestatem penitus excessisset, id quod nemo bene Christianus agnoscet. Cæterum in illis omnibus remansisse cõcupiscentiam haudquaquam dubitamus.

LVTH. ¶ Altero Matt. 13. de fermẽto in sata farinæ tria mixto, donec fermentaretur totũ, quid aliud vult, q̃ fermento nouo fidei fermentari non subito, sed paulatim totum hominem? vt hæc vita cognoscatur non esse iustitia, sed iustificatio, non sanitas, sed sanatio, non finis, sed phase domini, non terra, sed migratio, et prorsus continua peccati purgatio, & transitus de virtute in virtutem, vt docet psal. 83 & trãsformatio de claritate, ad imaginem Christi, vt apostolus vocat. At talis transitus certe manifestat, reliquũ esse semper peccatũ, a quo recedamus, & ad maiorem iustitiam appropinquemus.

EPIS. ¶ Nec istud conuincit fomitem, qui quotidie per iustificationem & sanationem minuitur, vere peccatum esse. Nam potest per hoc fermẽtum, vel Christi verbum intelligi, quod sensim treis partes orbis fermentauit, vel gratia, quæ in tribus animæ viribus recepta, totum hominem paulatim fermẽtat, quod fit propter fomitẽ, qui paulatim per gratiam subducitur, & quotidie magis imminuitur. Postq̃ igitur anima per gratiam sanata fuerit, manet adhuc in carne quidã languor fomitis, qui quotidianam & continuam recipit purgationem, propter quam, & tota Christiani vita transitus quidã est de virtute in virtutem, & de claritate in claritatem, & totus homo de die diem dicitur renouari, quemadmodum postea fusius dicturi sumus. Cęterum ob hæc nihil oportet hunc fomitẽ vere & proprie dici peccatum, id quod semel asseruimus, neq;

Fermentũ vel verbũ Christi vel gratiã significat. Christiana vita.

talis transitus id manifestat.

¶ Et Ioan.13. quũ asseruisset discipulos esse mũdos, tamen infra dicit. 15. se esse vitem, illos palmites, & tamen omnem fructiferum magis purgandum, vt plus fructificet. Quomodo enim sunt mundi & simul immundi vt purgari egeãt, qui nisi mũdi essent, fructum non afferrent? Nisi quod verum est quod idem. 1. Ioan. 1. dicit: Si dixerimus, quoniã peccatum non habemus, ipsi nos seducimus & veritas in nobis non est. Nouit sanctus Augustinus, quod non dixit, habuimus sed habemus. Et psal. 18 Delicta qs intelligit? ab occultis meis munda me. Et psal. 50. petit spiritum rectum & cor mundũ in se fieri, quum hoc nõ nisi iam mundus orare posset. Vnde ergo ista immunditia tam sanctis viris spiritu feruentibus, nedum baptizatis? Quod malũ has mouet immũditias? nisi radicale illud originis malũ, de quo Paulus Collossensib. sanctis scribit: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscẽtiam malam, auaritiam. Non quod his peccatis seruire eos arguat, sed vt repugnent ne eis seruiant.

LVTH.

¶ Discipuli nimirum, qui per gratiã mundi fuerunt, nihilominus adhuc erãt à fomite magis ac magis purgandi. Dicitur enim fomes immũdus, quia quotidie nobis immunditiam propinat, & leuioribus saltem peccatis inquinat vnumquenq;. Non q̃ fomes ipse peccatum sit, sed quòd indesinentem subministret peccati occasionem, quum nemo tam circunspectus est, vt posset penitus deuitare. Propter quod & Ioannes affirmat illũ seducere seipsum, quisquis negat se peccatum habere. Cęterum quid hoc ad paruulos, quibus per baptismum reatus huius fomitis aufertur. Hi profecto nec originale peccatũ iam habẽt, sed neq; adhuc rationis vsum, quo peccatum actuale queãt admittere. Quo fit, vt omni pror-

EPIS.

Quare fomes immundus dicitur.

ni prorsus careant peccato. Quod & Augu.libro. 1.de peccatorum meritis & remissione,cap.xxxiij. dilucide colligit, ostendens nec originale, quod à primis emanauit parentibus,nec actuale,quod à se ipsis contraxerunt, in paruulis manere post baptismum. De adultis nimirum Ioan. loquitur & cæteræ quas memoras scripturæ. Et vnde hæc proueniat immunditia, superius frequenter diximus. Sed heus tu,putas in illis sanctis fornicationẽ, immunditiã,ac cætera fuisse peccata,quæ sequuntur? Absit. At quoniam ex fomite prodeunt hæc oĩa,Paul9 hunc fomitem qui in eis erat,subiugari voluit,vnde ni reprimeretur,tot suboritura fuissent mala.

paruuli baptizati oĩ prorsus carent peccato.

LVTH. Et vt finem faciamus,sola oratio dominica,nonne omnes concludit sub peccatum, dum omnibus quantumlibet sanctis mandat orare: Fiat voluntas tua, sanctificetur nomẽ tuum,aduenĩat regnũ tuũ? Quid confitetur,qui petit fieri voluntatem Dei,nisi sese nondum plenè facere voluntatem Dei, ac ꝑ hoc esse inobedientẽ Deo? (neq; enim fictis verbis oratur.) Hoc solo saluus ꝙ agnoscit & deprecatur suam inobedientiam, ac inquantum orat & agnoscit,tantũ facit voluntatem dei,id est in spiritu,sed in carne,contra quam sic orat,nondum facit. Ita qui petit sanctificari nomen domini,nonne fatetur nomen domini adhuc in se pollui ex parte? quod dolẽs deprecatur,& impletur illud in eo Ro.7. Quod nolo malum hoc facio,quod volo bonum,non facio. Sic qui aduenire regnum Dei petit,certe seruũ diaboli se ex parte confitetur, cum Apostolo dicẽs: Video aliam legem in membris meis,captiuãtem me in lege peccati.

EPIS. ¶ Et hoc quoq; nihil ad paruulos attinet, quibus necdũ fit orãdi potestas,sed ad adultos spectat duntaxat. Tum enim perfecte regnabit in nobis Deus,quãdo penitus absumetur fomes iste, & Dei nomen

Qñ perfecte regnabit in nobis Deus.

nomen integre sanctificabit, atque voluntas sine omni prorsus rebellione perimplebitur in corpore simul & anima, quanquam interea vere Deus in nobis regnat per gratiã, & verè sanctificatur nomen eius, quantũ ad animã pertinet, vt mox dicemus. Nunc certe nec regnum Dei, nec voluntas, nec sanctificatio, suam plenitudinem in nobis obtinent, propter concupiscentiæ rebellionem, quæ manet aduersus spiritum. Et quanquam ea peccatum non sit, nisi mens ei consentiat, eius tamen occasione quotidie nonnihil admittimus, quod nos non sinit vsquequaque purissimos esse. Cæterũ neque semper id vsqueadeò magnum est, vt sub diaboli potestate nos constituat. De paruulis autem haudquaquam dubito, quin de potestate diaboli per baptismũ penitus erepti sint, tametsi peccati fomes in ipsis maneat post baptismum. Sed quia reatus tollitur, iã non diabolus modò, sed & quicquid peccatum est, prorsus ex eis effugatur. Et quanquam remaneat concupiscentia, non propter eam tamen in oratione Dominica dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sed propter peccata quæ post baptismum consensu mentis fiunt. Quod & D. Augustinus testatur lib. 1. cap. 13. contra duas Epistolas Pelagianorum, ita dicens: Nec propter ipsam, cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptisati, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; sed propter peccata quæ fiũt, siue in eius cõsensionibus, cũ ab eo quodlibet vincitur quod placet, siue quũ per ignorantiã, malũ quasi bonũ placet. Fiunt autẽ, siue operãdo, siue loquendo, siue quod facillimũ atque celerrimum est, cogitando. A quibus omnibus, quis etiam fideliũ gloriabitur mundum se esse à peccato? Illud sanè quod in oratione sequitur propter ipsam dicitur, Neque nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo

Augustin.

Iacob. 1. á malo. Vnusquisq; enim, sicut scriptum est, tentatur á concupiscentia sua, abstractus & illectus. Deinde concupiscentia, quum conceperit, parit peccatum. Hi omnes concupiscentiæ partus, & ipsius cõcupiscentiæ reatus antiquus, baptismatis ablutione dimissi sunt. Hæc Augustinus. Vbi palam explicat, non propter peccata quæ nascuntur per consensum mentis in eam, siue operando, siue loquẽdo, seu cogitando, in quæ nemo non labitur: at propter cõcupiscentiam quæ suggerit indesinenter mala, precamur aliud, nempe: Ne inducas in tentationẽ, sed libera nos á malo. Asserit demum tam ipsius concupiscentiæ reatum, quàm singulos eius partus lauacro regenerationis penitus auferri.

Oẽs cõcupiscentiæ partus baptismo abluuntur.

LVTH. ¶ Scio autem, quid hic mihi oppositurí sint, scilicet omnia quę dicta sunt, probare non peccatum, sed defectum, seu infirmitatem in nobis relinqui post baptismum. Sic enim fomitẽ & passiones carnis vocant. Respondeo, si sola nos verbi controuersia haberet, facile admitterem, vt defectum vocarent, quicquid id est mali, quod in prædictis scripturæ verbis, relinqui in nobis probatum est. Frustra enim certatur de nomine, quum de re constiterit. Verum quod defectum sic appellant, vt peccatum esse negent, & non culpam, sed pœnam tantũ peccati esse velint, admittere non possum. Neque enim satis est, quod sine scripturæ testimoniis autoritate propria dicunt, omnia ista defectus dici, quia deficiant á perfecta legis plenitudine.

EPIS. Vtinam re cognita, quod ais, nõ amplius de solis verbis contẽderes. Sed tu profectò de meris voculis certas, & iã quod defectus ab aliquibus dicatur in mediũ affers, vt vel inde capias ansam ostẽdendi fomitẽ hunc peccatum esse, id quod ab omnibus orthodoxis plane condemnatur, nisi iuxta fusiorem peccati acceptionẽ (de qua suprà diximus)

intelligas. Omnes enim vnanimiter asserunt peccata cūcta per baptisma deleri. Quòd si cuncta peccata penitus abolita sunt, quomodo potest is fomes qui relinquitur peccatum dici? Nam si fomes rite peccatum sit, & post baptismum hauddubie maneat, quomodo quæso verum erit, quod omnia penitus deleta sunt peccata? In qua primum Hieronymus audiatur. Is enim ad Oceanum scribens, ait: Omnia nobis in baptismate condonata sunt crimina, hęc post indulgentiam iudicis est metuenda seueritas, dicente Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi. Omnia peccata donata sunt bene & fideliter. Hæc Hieron. At qui dicit omnia, ne vnum quidem excipit. Sed neq; ex suo cerebro Hieronym. hoc fingit, scripturam qua probet illud, etiam affert. Quomodo, te quæso, iustificati sumus & sanctificati, si peccatū aliquod in nobis relinquetur? Et rursum in eadem epistola Hieronymus. Michæas, inquit, de baptismi gratia vaticinatur. Ipse auertet, & miserebitur nostri, demerget iniquitates nostras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Et paulò pôst subdit: Audiamus & Ezechielem filiū hominis, quomodo de eius virtute pronunciet, qui hominis futurus est filius. Assumam vos de gentibus, & aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum. Ab omnibus, inquit, mundabo vos sordibus. In omnibus nihil prætermittitur. Hæc Hieronymus. Aduerte quid iam postremo dixit. In omnibus, inquit, nihil prætermittitur, hoc est, si mundati sumus ab omnibus, nihil sordis peccati prætermittitur à quo non mundemur. Huic Ambrosius subscribit, inquiens: Et hęc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctifica-

Hieron.

1. Cor. 6.

Micheæ vaticiniū de baptismi gratia. Micheę. 7

Ezechiel prænūciās virtutē lauacri.

Ezec. 36.

Ambr.

ti estis, in noie Domini nostri Iesu Christi, & spiritu dei nostri. Hæc oia beneficia puritatis in baptismate consequuti noscuntur, quod est fundamentũ euangelicæ veritatis, illic enim peccatis depositis, abluitur credens & iustificatur Domini nomine, & per spiritum dei nostri deo filius adoptatur. Per hæc admonet illos, quanta & qualis sit gratia quã per veram traditionem consequuti sunt. Hæc Ambro. Et Origenes item super Iosue Homilia 5. recensens illud Pauli: Fuimus enim & nos aliquãdo insipientes, increduli, errantes, seruientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Subdit: Non tibi videntur hæc opprobria esse & opprobria Ægypti? Sed ex quo venit Christus, et dedit nobis secundam circuncisionem per baptismum regenerationis, et purgauit animas nostras, abiecimus hæc omnia, & pro iis assumpsimus conscientię bonæ adstipulationem in Deum. Tunc per secundam circuncisionem ablata sunt nobis opprobria Ægypti, & purgata sunt vitia peccatorum. Nemo ergo si integre cõuersus est, si ex corde pœnituit, si fideliter Iordanis fluenta digressus est, si secunda per Euangelium circuncisione purgatus est, præteritorum mutuet opprobria delictorum. Hæc Origenes. Rursus Chrysost. homilia. 24. super Ioan. ita inquiens: Quænam ergo aquæ necessitas? Iam absconditum vobis mysterium aperiam. Sunt & alia, nunc verò ex omnibus vnum exposuisse sufficiat. Primum diuina in hoc consumantur iudicia, sepultura, mortificatio, resurrectio, vita, & hæc simul omnia. In qua enim tanq̃ in sepulchro, caput immergẽtibus, vetus homo sepelit, emergentibus nouus resurgit inde, vt facile nobis est immergi, & emersos respirare, ita Deo veterem sepelire hominem, & nouũ induere. Præterea, hinc patris, & filii, & spiritus

Origenes.

Opprobia Ægypti p̃ baptismũ ablata.

Chrysost.

Baptismi mysteriũ.

Vetus homo ĩ aqua sepelitur, nouus resurgit.

sancti virtutem, hæc oia implere intelligis. Quod ne coniectura á me, sed vero sensu dictum intelligas. Audi Paulum: Consepulti, inquit, sumus cum illo per baptismum. Et iterum: Noster vetus homo simul crucifixus est. Et item: Complantati facti sumus similitudini mortis huius. Non solum autem baptisma crux dicitur, sed crux baptisma. Baptisma enim quo ego baptizo, inquit, baptizabimini, & baptismo habeo baptizari, quod vos nescitis. Hæc Chrysost. Et similia plurima suffragia recenset Hieronymus ex D. Paulo, ad Oceanū scribens: Hic, inquit, est calculus nouus, cui nouū nomen inscribitur, quod nemo scit legere, nisi qui illud acceperit. Quod enim baptizati sumus in Christo Iesu, in morte illius baptizati sumus. Cōsepulti enim sumus per baptismum in morte, vt quomodo surrexit Christus á mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Tōties nouitatem legimus, & tā masculosum nomen vxoris, non potest vlla nouitate deleri? Consepulti sumus Christo in baptismate, & resurreximus per fidem operationis dei, qui suscitauit eū á mortuis. Quumq; essemus mortui in delictis, & præputio carnis nostræ, conuiuificauit nos cum illo, donans oīa delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Omnia nostra cum Christo mortua sunt, vniuersa chirographi veteris peccata deleta sunt, solum nomen viuit vxoris. Hæc Hieronumus. Cyprianus etiā astipulatur de ecclesia loquens, sermone quodam de ablutione pedum. Hinc egredientia quatuor euangelii flumina, per vniuersum mundum secum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito & secretissimo spiritus sancti munere, huius gratiæ liquor emanat, sic lauans quos parentalis la

Coll. 2. Rom. 6.

Baptisma crux.

Hieron. Baptisma calculus nouus.

Cyprian.

bes infecerat, vt nec actualis, nec originalis macula, aliqua sui post ablutionem illam vestigia, derelinquat. Hæc Cypr. Quo quid à quoq dici potest apertius? Et his Aug. item subscribit contra Iulianum lib. 6. Tu autem qui putas, quod si malum esset concupiscentia, careret ea qui baptisatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur: Omni reatu oim malorum caret baptizatus, non omnibus malis. Nunquid enim caret corruptione corporis? An non est malū quod aggrauat animā? Nunquid caret ignorātiæ malo, per quod à nescientibus innumera perpetrātur mala? An paruum malum est, quod homo non percipit ea, quæ sunt spiritus dei? De baptizatis nempe dicebat Apostolus: Animalis homo, non percipit ea, quæ sunt spiritus dei. Hactenus Aug. memorauit quædam mala, quæ baptizatis non tolluntur. Sed & tandem concludit, Baptizatos his malis in lauacro generationis haud quaq̄ caruisse, vbi tamen omnibus caruerāt sine dubitatione peccatis. Hæc Aug. Claret igitur non solum patrum, verumetiam scripturarum testimoniis, nullum nō deleri peccatum in baptismate. Quamobrē & fomes remanens, peccatum esse nō potest, modo peccatum secundum veram & propriam peccati rationem accipiatur.

Auguſt. — Oi pctō caret baptisatus, nō oi malo. — 1. Cor. 2.

LVTH. ¶ Deinde, quod non licet vlli angelorum, nedum ipsis hominibus, verba Dei pro suo sensu interpretari, vt quod illa peccatum aperte vocat, illi defectum interpretentur.

EPIS. ¶ Qui defectum interpretantur, ipsi viderint. Sed quod ais scripturā concupiscentiā aperte peccatum vocare, sic nimirum & scriptura Christum ipsum aperte peccatum vocat, nec tamen opinor vllum aut angelorum, aut hoim hoc intelligi velle de peccato, iuxta veram peccati rationem, vt sæpe

diximus, quũ nec fomiti, nec motui fomitis, neq; consensui in fomitem, Christus quicq̃ habuit simile. Sed neq; ipse tam perfrictæ frontis es, vt cum dicat Paulus. Eum, nempe filium qui nõ nouerat peccatum, pater pro nobis fecit peccatũ, negare possis quin alio atq; alio modo peccatum in iis verbis accipiatur. Nam vbi negat nouisse peccatum aut virulentum fomitem, aut concupiscentiam ex ipso ebullientem, aut consensum in concupiscentiam, aut demum oia simul intelligit. At quum affirmat patrẽ Christus fecisse peccatum, nihil horum intelligi potest, sed vel hostia, vel peccati vindicta duntaxat intelligi licet. Et rursum quum dicat Paulus: De peccato damnauit peccatũ. Alius haud dubiè vocis huius est intellectus, quũ dicit, de peccato, alius quum dicit, damnauit peccatum. Nam quũ dicit, de peccato Christum intelligit, qui factus est pro nobis peccatum, hoc est, hostia pro peccato, vel quod mihi potius videtur, totam illam carnis massam, quæ damnauit ab Adam intelligi voluit, quam & vocat peccato obnoxiam, quæq; potest, & merito peccatum dici, quod peccati virus tota penitus imbiberit. Quũ igitur ex hac massa Christus pro suo corpore construendo, nonnihil ad peccati condemnationem futuram accepit, nõ iniuria de peccato videri potuit damnasse peccatũ. Nam proxime superius dixerat, Christum fuisse missum in similitudine carnis peccati. Quũ ergo dicit Paulus, de peccato, vel massam illam peccato infectã intelligit, vel Christum hostiam factum, pro peccato. Sed quũ subdit, damnauit peccatum, nostrã plane voluit intelligi noxam, neq; originalem solam, verumetiam actualem. Cæterum quid est (te quæso) damnauit peccatum? aut quando nobis huius damnationis fructus allatus est potius q̃ in baptismate? Tunc ergo per merita passionis Christi,

1. Cor. 5.

Peccatum hostia seu pcti vindicta dici potest.

Rom. 8. De pctõ damnauit peccatum.

qui pro nobis factus erat peccatum, damnatũ est quicquid in nobis peccati reatũ habuit. Nam his nunc (vt Paulus ait) nihil est damnationis. Quòd si nihil fuerit in eis damnationis, profectò neq́ reatus quicquam erit. Esto, peccatum Paulus concupiscẽtiam vocet, quippe ꝙ aduersatur spiritui. Quia tñ eum, qui baptizatur, hæc cõcupiscentia reũ haudquaq̃ facit, non est eo modo putanda peccatum esse, quo stuprũ, quo mollities, quo auaritia, quo idololatria peccatum est, quæ nimirum gehennæ reos peccatores constituet. Quando igitur tam dilucidis testimoniis compertissimum est, peccatum in baptizato non ad hunc modum manere, quid amplius verbis contendis, fomitem qui relinquitur ad hunc modum esse peccatum?

LVTH. ¶ Apostolus enim manifeste dicit, se captiuum duci in legem peccati, & concupiscentiam, authoritate legis cognitam à se peccatum, quã iterũ vocat peccatum ita in carne sua habitantem.

EPIS. ¶ Eandem argumentationem in te retorqueo. Apostolus manifeste dicit, Christum pro nobis factum esse peccatum. Quamobrem & Christus erat propriè peccatum. Hanc vbi dissolueris, eadẽ facilitate dissoluemus & tuam. Nam si dixeris, alia ratione peccatum attribuitur Christo, alia negatur ipse fuisse peccatum. Sic & nos dicimus, alia ratione fomes peccatum appellatur, & adulterium alia. Nam quum Paulus intra breuem hanc sententiolam, res tam diuersas, vna voce voluit intelligi, qd prohibet in tota epistola, quæ & eadem omniũ authorum calculis obscurissima est, similia fieri? nẽpè vt eandem vocem pro variis vsurpet significatis ꝙ & fecit hauddubie. Q̃ variè, te quęso, mortẽ accipit, nunc pro morte corporis, nũc pro animi morte, nonnunq̃ pro gehẽnę morte, aliquãdo pro morte qua peccato mortui sumus. Similiter & legem,

Q̃ variè Paul⁹ mortẽ legemq́ accipit.

aliquan

aliquando pro lege veteri, aliquando pro noua, nõ nunquam pro lege peccati, & interdum pro naturæ lege. Quas acceptiones si quis confundere velit, nunquam intelliget ea, quæ scripsit Paulus. Nam vbi vox varia quædam significat, nisi quis apte secernat & secet eius significata, nunquam recte scripturas interpretabitur. Quod & Paulus Timotheum admonuisse videtur, quum iusserit eum recte secare sermonem veritatis. 2.Tim.2.

¶ Quomodo enim non erit vere peccatum, cũ ad hoc vt vere peccatum esse probet, adducat legẽ prohibentem concupiscere, & fateatur sese non cõcupiscere non posse, ac per hoc vero nõ defectu tantum, sed peccato contra legem facere. LVTH.

¶ Locus hic Pauli varie ab interpretibus accipitur, nullumq; ferme verbum in eo est, quod non geminum habeat intellectum. Lex enim bifariam hic intelligi potest, similiter & concupiscere, atque concupiscentia, vt taceam totius sententiæ duplicẽ enuntiationem, vel in persona peccatorum, vel in propria ipsius Pauli. Primum Origenes, qui nõ minus eruditione, quàm acumine librandi scripturas clarissimus agnoscitur, affirmat legem, hic nõ pro lege Moseos, sed pro lege cordibus hominũ inscripta debere intelligi. Aliis contra visum est, vt pro lege Moseos, hunc locum potius interpretentur. Vtcunq; fuerit, nihil dubito, quin id in nostra sitũ sit potestate, quod vel hac, vel illa vetitum sit lege. Porrò concupiscẽtia bifariam etiam accipi potest: aliquãdo pro fomite seu pro ipso motu fomitis, vt quum Paulus dicit. Non regnet peccatũ in vestro mortali corpore, vt obediatis cõcupiscentiis eius, aliquando verò pro consensu mentis in id malum, quod per fomitẽ suggeritur. Anima enim (vt Origenes ait) media est inter carnem & spiritum, quæ si cõiunxerit se carni ad obediendũ desideriis eius,

EPIS. Loc9 Pauli variè acceptus.

Origenes.

Concupiscentiã bifariã sumi.

efficitur vnum corpus cum ea. Sin verò iunxerit se spiritui, efficitur vnus cum Deo spiritus. Coniungitur autem hauddubie, vel huic vel illi per cōsensum. Et is animi consensus ad illicita carnis desideria, vocatur alibi à Paulo, concupiscentia mala.

Colos. 3. Nam eam in epistola ad Colossenses annumerat aliis animi prauis habitibus, quibus etiam tum carere Colossenses affirmauit. Fornicationē, inquit, immunditiam, libidinem, cōcupiscentiam malam, auaritiam. Et paulò pòst subdit. In quibus & vos ambulastis aliquando, quum viueretis in illis. Ecce iam non erat in eis concupiscentia mala, sicut neque fornicatio, aut aliquid cæterorum. Et tamen hauddubiè remansit in eis concupiscentiæ fomes. Alia est igitur concupiscentia, qua voluntas concupiscit ea, quæ suggerit caro, & alia, quæ solius carnis est, et quę fomes, seu motus fomitis appellatur. Sed & Corinthios item prohibet, ne sint concupiscentes malorum, ne pariter eis contingat, quod Iudęis euenit in deserto. Hic certissimum est, non eis vetuisse Paulum, quòd in eorum nō fuisset arbitrio positum. Non ergo fomes hic prohibetur, quo carere nemo potest, sed voluntas & cōsensus mentis, hoc est, ne suis animis concupiscerent ea mala, quæ per carnis fomitem excitantur. Nam vt concupiscentia quæ ex carne pullulat, non sic est in nostra potestate, vt quum velimus, possimus non concupiscere, ita ea, quæ ex mente proficiscitur, in nostro arbitrio posita est, velut omnino spontanea. Nostra enī sponte, & nostræ mentis assensu concupiscimus, si quando sic quicquam à nobis fuerit concupitum & item idipsum (modò sic velimus) possumus nō concupiscere. Alioqui Paulus non affirmasset hanc legis particulam à nobis expleri posse, quod & facit ad Roman. xiij. vbi scribit ad hunc modum: Qui diligit alterum, legem expleuit. Siquidem illa:

1. Cor. 10.

Non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces. Ecce Paulus affirmat hanc expleri legis particulam, ab eo qui diligit alterum. Quamobrem neceſſe eſt, vt vel neges quempiã alterum diligere, vel fatearis illum, qui ſic diligit, hãc legis expleuiſſe particulam. Cæterum ſi neges quempiã alterum diligere, prorſus cõtradicis Paulo, qui. 1. ad Theſ. 4. ſic tradit. De fraterna charitate non neceſſe habetis vt ſcribam vobis. Ipſi namq; diuinitus docti eſtis, vt diligatis vos inuicem. Paucis ergo dicimus hoc præcepto, Non concupiſces, vetari concupiſcentiam voluntatis duntaxat, qua carnis affectibus ipſa ſe captiuam tradit, non autem cõcupiſcentiam carnis, quã penitus vitare nullo modo poſſumus. Neq; enim carni vetitum eſt, ne concupiſcat, quippe quæ non poteſt non concupiſcere mala. Sed neq; ſpiritui dicitur, Non concupiſces, nempe qui non poteſt nõ concupiſcere bona. Sed animæ dicitur, quæ inter hos media eſt, vt non concupiſcat ea, quæ carnis ſunt, neq; carnis ſectetur deſideria. Quum enim cõcupiſcentiam carnis nemo vitare poteſt, ſi fuiſſet ipſa dei mandato prohibita, fieri non potuiſſet, quin in illas maledictiones prodigioſas, quæ iuſſu Moſeos tanto apparatu fulminabantur in monte Hebal, vnuſquiſq; Iudæorum incidiſſet. Nam in tota illa multitudine, ne vnus quidem erat, qui concupiſcentiam illam carnis nõ ſit perpeſſus. Et quis tã crudelem exiſtimabit deũ, vt propter eã quæ nullo modo fuerat in Iudæorum poteſtate, tanta in eos maledictionum fulmina iacularetur. Horror nimirum eſt legere tot & tam terribiles maledictiones, quę Deuteronomij vigeſimooctauo capite ſcribũtur & omnes promulgatæ fuerunt aduerſus eos, qui mandata non eſſent obſeruaturi. Quamobrem ſi concupiſcentia carnis DEI mandato pro-

Concupiſcentia voluntatis ꝑ præceptũ prohibita.

Deut. 11.

prohibita fuit, & ea nemo carere potuit, cõsequẽs est, vt oẽs illi fuerãt maledicti. Maledictus Moses, maledictus & Aaron, maledictus & Iosue, cęteriq; omnes, si semel dicam (quantumuis boni fuissent) erãt maledicti. Et ea maledictione quam tot essent calamitates sequuturæ, vt nihil eorũ cõmodorum, quæ Deus illi populo fuerat pollicitus, adipisceren tur. Quis vnq̃ nisi plane insanissimus, ista crederet? Sed dicet hic Lutherus. Non solũ hæ maledictiones ferebantur aduersus mandatorum transgressores, verumetiam aliarum quarumcunq; iustificationum, quæ tradita fuerant in libro legis, quorũ erat tãtus numerus, vt impossibile fuisset eas oẽs à quoquã obseruari. At hoc manifestè falsum esse cõstat, ex Euangelio Lucæ, qui Zachariam & Elizabet asserit ambos fuisse iustos ante Deum, & incessisse omnibus mandatis, & iustificationibus absq; querela. Non fuit igitur impossibile cuiquam adiuto per gratiam Dei, mandata saltem obseruasse singula. Cæterum, vt diximus, si carnis concupiscentia, Dei mandato vetita fuisset, impossibile fuerat hoc mãdatum à quouis obseruari, quum nemo potuit hanc vitare concupiscentiam. Perspicuũ igitur opinor ex eis (quæ diximus) factum esse, q̃ nõ carnis sed voluntatis concupiscẽtia duobus vltimis præceptis sit prohibita. Sed nunc ad rationem Lutheri respondeamus oportet. Quomodo, inquit, non erit vere peccatum cõcupiscentiæ, quũ Paulus ad hoc, vt eam probet verè peccatum esse, adducat legem prohibentem concupiscere? Respondemus legem hanc, siue Mosaica fuerit, siue naturalis, non prohibere motum carnis, qui caueri non potest, sed assensum voluntatis vetat, ne videlicet animus concupiscat ea, quæ suggerit caro. Et nos hanc animi cõcupiscentiam verè peccatum esse fatemur. Carnis verò concupiscentiã, præsertim baptizatis, negamus

Lucæ. 1. Zacharias & Ezechiel ex oi parte iusti

mus aliter peccatum dici, q̃ ſcriptura vocetur manus, & loquutio lingua, vti ſæpe diximus.

¶ Nam & ipſimet cogentur hoc peccatum dicere, quod contra legem fit quocunq; modo. At defectus ille, quem extenuando peccatum, ſic vocat, certe contra legem eſt. LVTH.

Siue defectum appelles, ſeu fomitẽ, ſeu quiduis aliud, ego plane concupiſcentiam eã quę carnis eſt, contra legẽ eſſe, nego Nam quicquid in decalogo vetatur, ſub pœna mortis æternæ vetatur, id quod ex cæteris manifeſtũ eſt. Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falſum teſtimoniũ dices. Quid horum eſt, q̃ ſi trangreſſus fueris, non capitaliter delinques. Capitaliter itaq; delinquit, qſquis interdicente lege concupiſcit. Nõ eſt ergo carnis concupiſcentia quam lex nobis interdicit, quippe quæ niſi per mortem nobis auferri non poteſt. Sed animi concupiſcentia duntaxat interdicitur, q̃ ſola noſtri arbitrij eſt, & quã elicimus noſtra ſponte. Sed ſi vis tam dilucidam huius rei rationem audire, vt nemo niſi pertinaciſſimus non admittat, hanc accipe. Tria ſunt in nobis, vt iampridem recẽſuimus, caro, ſpiritus, & anima. Hoc tametſi tu nõ probes, tamen Origenes, Hieronymus, & Auguſtinus, ac cæteri quiq; confitentur. Sed & Paulus ipſe Theſſalonicenſ. ſcribens ait. Vt intelligat ſpiritus veſter, & anima & corpus, ſine querela in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Sed & Chriſtus item horum meminit. Spiritus, inquit, promptus eſt, caro autẽ infirma. Et paulo antè. Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Velis nolis Luthere, ſic iſta ſe habẽt, nec potes, niſi q̃ impudẽtiſſime negare, quod quum interpretes vnanimiter, tũ ſacræ quoq; literæ conſtãter aſſerunt. Tria ſunt igitur in nobis, ſpiritus, animaq;, & caro. Multa ſpiritus fecit, quæ non toti homini tribuuntur, præſertim EPIS.

Tria in homine, caro ſpiritus & gratia.

Origenes.

1. Theſ. 5.

Matt. 26.

Mar. 14.

tim quum animus ipse remittatur, vt exempli causa, quum animus carnis desideria sequitur, obmurmurat spiritus, & arguit delinquentem. Hoc delictum toti homini imputatur, verum haud ita delicti quoque reprehensio. Similiter & quum animus spiritui se coniungit, libenterque facit ea quæ mouet spiritus, iam licet interim concupiscat caro, non ob id ascribenda est hæc concupiscentia toti ipsi homini, sed eius magis amolitio, quam animus facit spiritui copulatus, toti homini tribuenda est. Id ergo dicitur homo vere concupiscere, quod animus vel carni, vel spiritui addictus, concupiscit. Neque enim simul vtrique inseruire potest. Prohibet ergo lex nō carnem, non spiritum, sed animū, hoc est, ipsum hominem, ea quæ carnis sunt concupiscere. Nā si quæuis carnis concupiscentia peccatum esset, Christus, cuius caro vitam contra patris institutum cōcupiuit, hauddubie peccasset. Reluctabatur enī eius caro mandato patris, & mortis calicē refugit, quē tamen pater eum bibere voluit omnino, & misit eū in mundum illius rei gratia.

Quid hō vere cōcupiscit.

Si quæuis carnis concupiscētia pcēm esset peccauit & Chrūs.

LVTH.

¶ Quòd si hoc vno loco sic licet verbis dei abuti, vt peccatum, non peccatum dicamus, quomodo resistemus neganti in vniuersum omnia peccata in tota scriptura dicenti, quòd adulterium, homicidium, idololatria quoque non sit peccatū, sed defectus & pœna peccati. Si ergo huic resisti debet, oportet vt peccatum simpliciter, prçsertim vbi legis prohibitio adducitur, cuius comparatione prohibetur, accipiatur pro vero peccato, aut eludemus totius scripturæ authoritatem.

EPIS.

¶ Quousque se extendat legis prohibitio, satis ante diximus, si quicquam satis esse potest. Sed & cū fomitem dicimus nō esse peccatum, secundum veram peccati rationem (quanquam Paulus ipsum vocet peccatum) non magis dei verbis abutimur, neque

Fomes vere peccatū nō est, quēadmodū neqꝫ Chrs,

neq; scripturæ totius authoritatem eludimus, quã negantes Christum secundum veram peccati rationem peccatum esse, cum tamen Paulus affirmet ipsum pro nobis peccatum esse factum.

¶ Non est enim pœna, sed culpa, quando dicit, concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, non concupisces. Ergo qui concupiscit (sicut omnis facit baptisatus) scit se lege magistra cõtra quam facit, vere peccare. LVTH.

¶ Liquet ex superioribus, si concupiscentiã intelligas eã, quæ solius carnis, sublato reatu non culpã esse, sed pœnam duntaxat. Sin animi concupiscẽtiam intellexeris, culpa est hauddubie. Cũ animus concupiscit, hoc est, concupiscẽtię carnis assentitur, tũ ipse homo propriè dicitur concupiscere, & legẽ transgredi. Quoniã quisquis ad hunc mo dum concupiscit, is legi penitus aduersatur. EPIS.

Quũ aius cõcupiscit homo dicitur concupiscere.

¶ Et mire placet ab Apostolo adductũ crassissimum genus peccati, quod in nouissimo sensu tractus omnes sentiunt. Quomodo enim persuasisset, intẽtiones & opiniones cordis peccata esse, iis, qui nondum persuaderi volunt, concupiscentiam esse peccatum, & contra crassissimum sensum experiẽtiæ, & apertissimam legem sapiunt. LVTH.

¶ Crassissimũ procul dubio sensum habere mihi visus est, quisquis ea peccata iudicat, quæ nihil habent voluntatis, cùm tã sæpe clament authores, nihil peccatum esse, quod non sit voluntariũ, q́dq́; peccatum ex sola voluntate pendeat. EPIS.

¶ Nam quem non facit reum ista lex: Diliges Dominum ex toto corde tuo. Quis non parte aliqua magna seipsum diligit? Verum sciebat apostolus hoc preceptum sublimius esse, q̃ vt inexercitati capere possent, ideo assumpsit, quod præsumpsit, non posse negari ab ipsis, nimirum omnium sensu cognitum. LVTH.

Hoc

EPIS. Hoc vbiq; video te moliri, vt præcepta seruare,
Hieron. nobis impossibile sit, quũ tamen Hieronymus palàm pronunciet. Anathema fore, quisquis dicit deum præcepisse quicquam impossibile. Nec Hiero-
1.Ioan.5. nymus modò, verumetiam Ioannes Apostolus affirmat, non esse grauia mandata Dei. At quomodo grauia non erunt, quæ nemo potest vllo pacto seruare? Quis enim passiones peccatorum in carne nõ sentit? Quis nullam omnino carnis concupiscentiã
1.Ioan.2. patitur? Quomodo igitur graue non erit hoc mandatum, ac longè difficillimum, quo nobis mandatur, vt caro non concupiscat. Adde, ꝙ idem Ioannes in eadem epistola mendacem asserueri eũ quisquis dicit se nosse Deum, & mandata eius non cu-
1.Cor.7. stodit. Et Paulus clamat. Circuncisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum
Mat.19. Dei. Sed & Christus ipse negat patere cœlum iis, qui mandatá non seruauerint. Si vis, inquit, ad vitã
Ioan.14. ingredi, serua mandata. Et rursum. Si diligitis me, mandata mea seruate. Quis ergo tam perfrictæ frõtis est, vt neget ea, quæ nobis à Deo mandata sunt seruari posse? Verum si per concupiscentiam carnis duntaxat concupiscentiam intelligamus, & eã hoc præcepto, Nõ cõcupisces prohibitã, qs nõ ꝑspicit hoc præceptum omni ferme momento violari, neque vnq̃ seruari posse? Nõ igitur solius carnis concupiscentia, quæ nobis hoc mandato, Non cõcupisces, interdicitur. At Luth. hoc diuerticulo suã sententiã tueri conatur, q̃d ꝑceptũ aliquod est, quod à nemine pro hac vita potest adimpleri, nẽpe istud, Diliges Dñm Deum tuũ, ex toto corde tuo, ex to-
Aliud est præceptũ non adimpleri, aliud nõ violari ta anima tua, ex tota mente tua. Cui ego respõdeo, aliud esse hoc præceptum adimpleri, aliud nõ violari. Fieri quidẽ potest, vt hoc præceptum nõ violetur, quũ tamen pro hac vita valeat à nemine perimpleri. Quæ res vt fiat dilucidior, aduertendũ est

& du-

& duplicem esse dilectionem, quemadmodum et vitam, ac pacem, & sanitatem, cæteraq; id genus, pridem ostendimus esse duplicia. Vna quidem est remissior qua DEVM in hac vita pro viribus, sed tamen fractis, & impeditis, diligere nitimur, nempe reluctantes contrariis affectibus, qui nos ab hac dilectione reuocare moliuntur. Nunc enim ignorantiæ malum in intellectu patimur, obliquitatis in voluntate, obliuionis demum in corde, vt nemo plene consummate diligat ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente. Nec Paulus ipse quidē quod & Augustinus testatur lib. 1. contra Pelagianum capite. 11. Hęc, inquit, charitas adhuc etiam in tanto Apostolo, de die in diem profecto augebatur, quamdiu homo eius interior de die in diem renouabatur, perficienda sine dubio, vbi iam nō posset inflari. Hæc Augustinus. Eiusmodi igitur dilectionem, in patria perfectam expectamus, quando malis iis, quæ nobis ex fomite quotidie suppullulant, sublatis, Deum nostrum facie ad faciem contuebimur. Quamobrē & ad mādati huius obseruationem, quantum ad hanc moribundam vitam attinet, non plus exigitur, q̄ vt Deum præ cæteris diligamus, nihilq; amemus, quod non ad ipsum referatur, neq; vllum deniq; contrarium huic affectū, nostros animos occupare sinamus. Quisquis ad hunc modum pro hac vita DEVM diligit, mandatum hoc seruare putandus est, tametsi non penitus ipsum adimpleat. Cęterum istud aliquanto fiet illustrius hoc exemplo: Si cuipiā onusto graui pondere, iussum fuerit, vt omnibus viribus, & omni qua potest celeritate, montem conscendat, is, si conatum debitum adhibuerit, nihil moratus, præceptum haudquaquam violare, sed vere seruare putandus est. Veruntamē quia deposito pondere multo celerius id fecisset, idcirco non penitus adimple-

Duplex dilectio.

nemo ī hac vita consummatè diligit.

Deū p̄ cæteris diligere ī hac vita sufficit.

Elegātiss. cōparatio.

uit. Pondus enim obstitit, quo minus liberè vires omnes ad negotium celerrime perficiendum exerceret. Sic & cum præcipiatur nobis, vt Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & deū ex omnibus viribus diligamus, iam corruptibile corpus vsq; adeo grauat animā, tantoq; premit onere, vt nequeant plenam impendere dilectionem, ac proinde non iam adimplemus hoc. Veruntamen si conemur pro virili nostra, contrarium omnē affectum ex animis reiicere, id satis fuerit ad mandati huius obseruantiam, vt ipse defectus adimpletionis, nequaq̄ ad peccatum nobis imputetur. In qua
August. re vel August. cui iste maxime in hac sententia nititur, audiamus. Is de spiritu & litera negotium hoc tractans ita dicit. Neq; enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plene perfecteq; debetur, iam culpæ deputandum est. Aliud est enim, nondum totam assequi charitatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo, quamuis longe minus amet Deum q̄ eum potest amare cōspectum, nihil tamen appetere illicitum, sicut etiam in iis quæ adiacent sensibus corpo
Cōparatio August. ris, potest oculus nullis tenebris delectari, quanuis non posset in fulgentissima luce defigi. Hæc Augustinus. Ex quibus patet, q̄ non est culpæ nobis deputandum, si non in hac vita consummatam illam dilectionem habuerimus, modò fugierimus illicita queq;. Nos enim hic à mortalibus culpis per gratię adiutorium abstinere possumus, quemadmodū oculus, qui tametsi fulgentissimam lucem ferre nō possit, potest tamen nō affici tenebris. Atq; ita nos quanquā nequeamus summum illum perfectionis gradum adipisci, cauere tamen possumus, ne quicquam nostra sponte committamus quod hanc dilectionem impediat. Sed & idem Augustinus alibi
August. bi locis pluribus testatur deū non præcepisse quic
quam

quam impossibile, vt in sermonibus de tẽpore. 61. Deus, inquit, nec impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est, nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius est. Hoc expende Luthere, & planè perspicies, Augustinũ haud sensisse, vel carnis cõcupiscentiam nobis omnino esse vetitam, quippe quã vitare nullo modo possumus, vel plenam illam dilectionẽ à nobis exigi, quam neq; pro præsenti vita præstare nobis vllo pacto sit possibile.

¶ Videamus autem, qua ratione moueãtur, vt negẽt peccatum dici, reliquam baptismo libidinẽ. Dicunt enim baptismi iniuriam esse, si non omniũ peccatorum tribuere dicatur remissionem, sicut habet fides catholica ecclesiæ & sanctum Euangeliũ. Si ergo remissa sunt omnia peccata, quod reliquũ est peccatum dici non debet. LVTH.

¶ Et rectè nimirum aiunt. Nam huic rationi tã ecclesiæ catholicæ, q̃ patrum omnium orthodoxorum authoritas suffragatur, adeoq; ipsum Euangelium superius à patribus citatum. EPIS.

¶ Respondeo, quid hic dicere possum, nisi q; vrgentibus eodem argumento Pelagianis, Augu. dixit, scilicet peccatum remitti, quoad reatum, sed nõ quoad actum, seu vt ipsius verbis vtar, peccatum istud reatu transit, actu manet. Sicut enim (vt idem ait) aliquod peccatum transit actu, & manet reatu (sicut est omne actuale) ita ecõtra hoc originis peccatum, transit reatu & manet actu. Ecce non negat esse peccatum, nec dicit solum defectum aut pœnã esse, sed peccatum actu & vere esse. LVTH.

¶ Non recte citas Augustinũ Luthere, imò tribuis ei, quod ipse nunq̃, aut scripsit, aut dixit. Nã vbiq; negat, in baptizatis manere peccatum actu. Scripsit vtiq; aduersus Pelagianos plurima. Nec tamen alicubi reperies ab eo dictum, post baptismũ EPIS. Luth Augustino tribuit, q̃d nunq̃ scripsit.

manere peccatum actu. Non negat certe concupiscentiam actu manere, sed illam vbiq;(sublato reatu) constanter affirmat nõ esse peccatum. Sæpenumero cõparationẽ facit, originalis ad actuale peccatum, & docet quemadmodum in actualibus peccatis actus ipsi transeunt, manente reatu, ita in baptizatis manere concupiscentiã, transeunte reatu.

August. Sic enim verba Augustini se habent, primo de nuptiis & concupiscentia, quẽ locum etiã supra citauimus. Sicut eorum peccatorum, quæ manere non possunt, quoniã qũ fiunt prætereunt, reatus tamẽ manet, & nisi remittatur, in æternum manebit, sic illius quando remittitur, reatus aufertur. Hoc est enim non habere peccatũ, reum nõ esse peccati.

August. Hactenus ille. Ecce non dicit manere peccatũ, sed manere cõcupiscentiã, dimisso reatu. Ad hæc, lib. 1. cap. 13. contra duas epistolas Pelagianorũ de concupiscentia loquens ait: Hæc etiã si vocatur peccatũ, non vtiq; peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur, sicut scriptura manus cuiusq; dicitur, ꝙ manus eam fecerit, peccata autẽ sunt, quæ secundum carnis concupiscentiã, vel ignorantiã, illicite fiunt, dicuntur, cogitantur. Quæ transacta, etiã reos tenent si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quanq̃ tracta sit à nascentibus, nihil noceat renascentibus. Et quibus tamen, si filios carnaliter gignunt, rursus trahitur, rursusq; est nocitura nocentibus, nisi eadem forma renascentibus remittatur, & insit nihil obfutura vitæ futuræ, quoniã reatus eius generatione tractans, generatione dimissus est. Et ideo iam nõ sit peccatum, licet hoc vocetur, siue quod peccato

Quare vere pctã dicuntur. facta sit, siue ꝙ peccandi delectatione moueatur, si ci vincente delectatione iustitiæ, nõ consentiatur. Ecce & hic asserit, quæ vere dicenda sunt peccata, nempè quæ per consensum mentis, secundum carnis

nis concupiſcentiam aut ignorantiam, illicite fiũt, dicuntur, cogitantur. Concupiſcentiam autem ipſam non eſſe peccatũ conſtanter aſſerit, eam tamẽ dimiſſo reatu manere, nec vitæ futuræ quicq̃ obeſſe, poſtquàm reatus fuerit dimiſſus aperte confitetur. Et rurſum, contra Iulianum Pelagianum lib. 6. cap. 5. ſic ait. In baptiſmo remittuntur quidem cuncta peccata, ſed remanent carnalium concupiſcentiarum mala. Ecce non manet peccatũ, ſed manet concupiſcentiæ malum. Et pauló poſt in eodẽ. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Mutatos eos dixit in melius, nõ vt ea ſcilicet concupiſcentia carerent, id quod in hac vita fieri non poteſt, ſed vt ei non obedirent, quod in bona vita fieri poteſt: atq; vt ab eo, quo erant vinculo eius obnoxii, liberatos ſe eſſe cognoſcerent, quod niſi regeneratione fieri non poteſt. Tu autem qui putas, q̃ ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur. Omni reatu oĩm malorum caret, nõ omnibus malis. Hæc Auguſtinus. Quibus verbis affirmat, baptiſmo dimiſſum eſſe reatũ, & eundem carere peccato, quanq̃ non careat cõcupiſcentiæ malo. Et ca. 8. eiuſdem libri. Dixi ſane quomodo manent peccata reatu, quæ præterierunt actu, ſic econtrario fieri poteſt, vt concupiſcentia maneat actu & prætereat reatu. Quod error quidem tuus falſum eſſe dicit, ſed veritas verum eſſe cõuincit. Hactenus ille. Ecce reatus tranſiit, cõcupiſcentia manet actu, ſed non peccatum actu. Et iterum in eodem cap. Ego enim de concupiſcentia dixi, quæ eſt in membris, repugnans legi mentis, quanuis reatus eius in oĩm peccatorũ remiſſione tranſierit, ſicut econtrario, ſacrificiũ idolis factũ ſi deinceps nõ fiat, prǽteriit actu ſed manet reatu, niſi per indulgentiam remittatur.

Oĩ pc̃tõ caret baptiſatus, nõ oĩ malo.

Reatus tranſit, cõcupiſcẽtia manet actu, nõ peccatum.

Quiddam enim tale est sacrificare idolis, vt opus ipsum quũ fit, prætereat, eodemq́ß prætérito, reatus eius maneat, venia resoluendus. Tale est carnis cõcupiscentia, vt maneat in homine secum per contĩnentiã confligente, quanuis eius reatus, qui fuerat generatione contractus, iam sit regeneratione transactus. Ecce reatu transacto, manet cõcupiscentia, & nõ peccatum. Et paulò post; Qui reatus (quãuis eo manente malo) soluitur in remissione oĩm peccatorum per dei gratiam, qua liberamur ab omni malo. Quum Dominus nõ solum propitius fit omnibus iniquitatibus nostris, verumetiam sanat oẽs languores nostros. Ecce manente concupiscentiæ malo, reatus soluitur, & remissio peccatorum fit. Sed vide q̃ apertissime scripturam introducit, subdens. Dominus in Euangelio: Ecce, inquit, eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertio die consummor, post multum tempus (quàm hoc dictum est) passus fuit Dominus, mentiri non potuit. Intelligitur ergò sic: Expulsio dæmoniorũ, remissio peccatorum est, eo vtiq; quo diabolus peccatorum pater atq; origo sit. Per id enim quod efficitur, id quod efficit intelligitur. Et itaq; expulsio dæmoniorum, est remissio peccatorum, tanq̃ absoluta caussa, per quam hominis animã possidebat. Perfectio sanitatum, dum de die in diem proficit ecclesia, & corruptionis (cuius reatus ablatus est) passio, quotidiana renouatione minuitur. Tertio consummatur dum resurrectionem in seipso initiandam monstrauit Ecclesiæ qua ad corruptionis consummationẽ, summamq́ß perueniat sanitatem. Hæc Augustinus, vbi primum dicit expelli dæmonia, & remissionẽ fieri peccatorũ. Deinde concupiscentiã, cuius reatus iam sublatus est, quotidie minui. Tertio consummari, & perfici nouitatẽ, ac sanitatem plenã. Id quod multò apertius dicit. 2. lib.

Comparatio elegãs.

August.

Luc. 13.

Expulsio dæmoniorũ, peccatorum remissio.

de peccatorum meritis & remissione cap. 27. Illud nanque praecipuè propter quaestiones, quae de hac re motae sunt vel moueri adhuc possunt, attendere & meminisse debemus tantummodo peccatorũ oĩm plenã perfectamq; remissionẽ baptismo fieri, hois vero ipsius qualitatẽ, nõ totam cõmutari, sed spiritales primitias in bene proficientibus de die in diẽ nouitate crescente cõmutare in se quod carnaliter vetus est, donec totum ita renouetur, vt animalis etiã infirmitas corporis, ad firmitatẽ spiritalem incorruptionemq; perueniat. Ecce & hic fatetur Augustinus, in baptismo plenã atq; perfectã oĩm peccatorũ fieri remissionẽ. Et quantum ad reatum, sequenti capite dicit: Quàm diu ergo manet lex concupiscentialis in mẽbris, manente ipsa, reatus etiã soluitur, sed ei soluitur qui sacramentum regenerationis accepit, renouariq; iam cœpit. Ecce per baptismum reatus soluitur, manente in membris lege concupiscentiali. Et subdit paulò post. Nec miraris quod dixi, manente cõcupiscentialiter lege peccati, reatum eius solui per gratiã sacramenti. Sic enim facta & dicta & cogitata iniqua, quantũ ad ipsos motus animi & corporis pertinet, iam prętereierunt, & non sunt. Eis tamen prętеritis, & non iã existentibus reatus eorũ manet nisi peccatorũ remissione soluatur. Sic cõtra in hac, nõ iã praeterita, sed adhuc manẽte lege cõcupiscentiae, reatus soluitur, et nõ erit, cũ fit in baptismo plena remissio peccatorũ. Ecce peccata plene remittũtur, et reatus cõcupiscentiae soluitur, manente lege cõcupiscentiae. Et tandem in calce subiungit Augustinus. Sicut ergo nõ mirum est, praeteritorum factorũ atq; dictorum reatum manere ante peccatorum remissionẽ, & contra, nõ debet esse mirum, manentis concupiscentiae reatum praeterire, post peccatorum remissionem. Ecce per remissionem peccatorum reatus con

In baptismo plena oĩm peccatorum remissio.

Peccata in baptismo remittunt, reatus tolluntur, manente lege carnali.

cupiſcentiæ præterit,manente concupiſcentia, ſed non manente peccato. Nec profecto vſquã in Auguſtino legiſſe me memini,peccatum manere poſt baptiſmum. Etſi aliquando legatur, oportet intelligi,pro peccato impropriè dicto,ad eum certe modum, quo toties ipſe meminit ſcripturam dici manum,& loquutionem linguam. Cæterũ quia Paulus concupiſcẽtiam peccatum vocat,vt ad Rom.6. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ſic ſimiliter & varios eius motus appellat fornicationem,immunditiam,libidinem, concupiſcentiam malam,et auaritiã. Nam ad Coloſ.ita ſcribit:

Coloſ.3. Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terrã, fornicationem,immunditiam,libidinem,concupiſcentiã malam,et auaritiã. Ecce quibus nominibus Paulus vocat cõcupiſcentiæ motus,& tamẽ ſi quis rogaſſet Paulum,an in ipſis Coloſſenſibus eiuſmodi peccata fuiſſent, negaſſet prorſus. Nã proxime ſuperius aſſeruit his Coloſſenſes fuiſſe mortuos. Nõ intellexit ergo Paulus in Coloſſenſibus fornicationem,aut auaritiam, aut immunditiam fuiſſe, ſed horum ſtimulos,quos & iuſſit ipſos mortificare. Atq; ita Paulus fomitem, & concupiſcentiam peccatum vocat,quoniã vel ex primi parentis peccato prouenerit, vel ad peccati conſenſum impellat,non quod vere peccatum ſit, ſecundum ipſam veram peccati rationem,vt ſæpe diximus.

Fomitẽ et cõcupiſcẽtiã peccatũ vocat.

LVTH. ¶ Rurſum dicent, at nos reatum hunc propriè vocamus peccatum,non illud quod remanet.

EPIS. ¶ Et hic rurſum obiicit Lutherus,non vt reſpõdeat,ſed vt cauillis elabatur, vt profectò dicũt qui id dicunt, neq; aliter q̃ hoc pacto potuit Auguſtinus Pelagianos conuellere. Reatus hic propriè vocatur peccatum, at neutiq; peccatum eſt ipſa quæ remanet(ſublato reatu)cõcupiſcentia. Poſſum pro hac re,locos innumeros ex Auguſtino citare, præ-

Vulpina Lutheri aſtutia.

ter eos quos protuli. Verum ita Lutherus omnē exuit pudorem, vt nihil iam eum pro suæ hæresis defensione pudeat, vel mendacia confingere, & q̃d Pelagiani fecerunt, tanto patri imponere, quæ nũquam dixerat. Illi certe (quemadmodum ad Bonifacium scribit idem D. Augustinus) de Christianis talia falsò confinxerunt. Dicũt (inquit Pelagianus quidam) Christiani baptisma non dare omnē indulgētiam peccatorum, nec auferri crimina, sed radere, vt oĩm peccatorum radices, in mala carne teneantur. Cui respõdet Augustinus: Quis hoc aduersus Pelagianos nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. Hęc Augustinus, & tam aperte, vt vix cogitari quicquam posset apertius. Et paulò pòst de concupiscentia loquens: Hæc, inquit, si vocatur peccatum, non vtiq; quia peccatũ est, sed quia peccato facta est, sic vocatur, sicut scriptura manus cuiusq; dicitur, q᷑ eā fecerit. Hęc ille. Pudet me profectò toties hæc inculcasse, nisi q᷑ cerno tantam hominis huius esse pertinaciam, vt nisi res cunctis dilucidissima fiat, ipse nunquā agnoscet.

Perfricuit frontē Lutherus.

Augusti.

Pelagianorũ hæresis.

Concupiscētia q̃uo peccatum dicitur.

LVTH.

¶ Respondeo, in re ista seria & sacra, non licet argutiis sophisticis cauillari, quibus effingunt reatum esse respectum inter Deum & peccatorē, quo hic deputatur ad pœnam. Iniuria est gratiæ Dei, si solum istum phantasticum respectum tollere doceatur, quum vt scriptura loquitur, gratia Dei remouet, mutet, & in nouos homines trāsformet de die in diem, & res ista serio agatur, nō respectibus tollendis, sed substantia & vita mutandis.

EPIS.

¶ Iam quum ipse strophis, & cauillis maximè vtitur, alios dicit argutiis sophisticis cauillari. Verum

Aquā culpat ardea.

August. rum ad has argutias adactus fuit Augustinus, quū aduersus Pelagianos conflictaretur, vt liquet lib. 6 contra Iulianum ca. 8. Vbi quū ostenderit, ꝙ in baptismo reatus concupiscentiæ per peccatorum omnium remissionē penitus abluitur, remanēte nihilominꝰ ipsa cōcupiscētia, sicut in peccato idololatriæ, transeunte actu, manet reatus, mox differit. Quid sit reatus ipse, substantia ne an accidens? Et si accidēs fuerit, in quo subiecto manet. Cæterum Augustinum ipsum audiamus. Sed quæso te, inquit, quum & ipse concedas, peccati facti, atq; transacti, reatū manere, nisi sacro fonte diluatur, dic mihi reatꝰ ille quis sit, & vbi maneat, iā homine correcto, recteq; viuente, nondum tamen remissione liberato? Subiectum est reatus iste, id est, substātia, sicut spiritus, sicut corpus? an in subiecto sicut febris, aut vulnus in corpore, siue auaritia, vel error in animo? In subiecto esse dicturus es. Neq; enim reatum affirmabis esse substantiam. In quo igitur tibi videtur esse subiecto. Quur quæram quid respondeas, & nō potius verba tua ponā? Actu, inquis, prætereunte, manet eius reatus, in illius conscientia qui deliqt, donec dimittat. Ergo in subiecto est, hoc est in animo eius qui deliquisse se meminit, & scrupulo agitur conscientiæ, donec fiat delicti remissione securus. Quòd si obliuiscatur se deliquisse, nec eius conscientia stimuletur, vbi erit reatus ille, quem trāseunte peccato manere concedis, donec remittatur? Non est certe in corpore, quia non eorum accidentium, quæ accidunt corpori. Nō est in animo, quia eius memoriam deleuit obliuio. Et tamen est. Vbi est igitur, quum iā bene viuat homo, nihil tale cōmittens? Nec dici possit, eorum peccatorum, eius reatum manere qui meminit, eorum verò, qui oblitus est, non manere. Manet omnino donec remittatur. Vbi ergo manet, nisi in occultis legibus dei, quæ

Disceptatio Aug. de reatu

vbi reatus consistit.

quæ conſcriptæ ſunt quodammodo in mētibus angelorum, vt nulla ſit iniquitas impunita, niſi quam ſanguis mediatoris expiauerit, cuius ſigno crucis cōſecratur vnda baptiſmatis vt ea diluatur reatus, tanquam in chirographo ſcriptus in notitia ſpiritalium poteſtatum, per quas pœna exigitur peccatorum? Huic chirographo naſcuntur obnoxij omnes in carne, de carne carnaliter nati, eius ab hoc debito ſanguine liberandi, qui in carne quidem, & de carne, non tamen carnaliter, ſed ſpiritualiter natus eſt. Hæc Auguſtinus. Vides iam quemadmodum Auguſtinus de reatu diſquirit, & vrget Pelagianum, vt fateatur vel ſubſtantiam vel accidens eſſe. Et ſi accidens eſſe conceſſerit, vt dicat in quo ſubiecto ſtatuendus ſit. Neq; enim ſine ſubiecto poteſt accidens ſuapte natura ſubſiſtere. Cæterū vbicunq; fuerit, ſiue in occultis dei legibus, ſeu in mentibus angelicis, ſeu in pectore peccatoris, per regenerationis lauacrū hauddubie tollitur. Neq; id dicentes iniuriam aliquam faciunt gratiæ Dei, quin potius eam extollunt & euehunt, aſſerentes per eā baptizatos, iam vere quantum ad animam regeneratos eſſe, renouatosq; & ſanctificatos, atq; iuſtificatos, & nihilominus per eandem dum fomes indies minuitur, eoſdem de die in diem transformari, donec in eis tādem regeneratio, renouatio, ſanctificatio, iuſtificatio, conſummata completaq; fiat.

¶ Nā ideo corpus mori & incinerari oportet, vt peccatū expurgetur, verus eſt morbus & ſerius, qui tam ſeriam & potentem exigit medicinam. LVTH.

¶ Non vt peccatum expurgetur, præſertim in paruulis, vbi nullum remanet à baptiſmo peccatū, ſed vt peccati fomes expietur penitus. Neque morbum hunc eſſe tibi facile conceſſerim, ſed vt Auguſtini verbo vtar, languorem quendam appellarim potius. EPIS.

LVTH. ¶ Hęc ipsa enim gratia noui testamenti & misericordia dei est, quod quia geniti sum⁹ verbo veritatis, & renati baptismate, vt simus initium aliquod creaturæ eius, interim fauor Dei nos suscipit & sustinet non imputās ad mortem quod reliquū est peccati in nobis, licet vere peccatū sit & imputari possit, donec efficiamur perfecte noua creatura, ad finem enim purgationis patris misericordia respicit, propter quem inter medias peccati immūditias, statuit misericorditer ignoscere, donec penitus aboleantur.

EPIS. ¶ Nunq̄ assequēris Luthere meo iudicio veritatem, quamdiu promiscue res ad hunc modū hasce confundis. Nihil enim distinguis inter regenerationem vnam aut alteram, nihil inter concupiscentiam & peccatum, nihil inter veniale peccatum & mortale. Neq; enim dubiū est cuiuis erudito, quin factus sit per baptismum Christianus initium aliquod creaturæ Dei, hoc est noua per gratiā inchoatus sit creatura. Verum hanc creationem facile perdit, admisso lethali crimine, quo fit vt reuertatur ad diaboli seruitutem. Amisit enim regenerationem quam prius accepit, neq; Dei iam, sed diaboli filius efficitur. Non ita tamē, q̄ oporteat eum denuō baptizari, sed pœnitentiæ sacramento, iam satis ei fuerit reconciliari, quā & gratiam amissam ilico recuperabit. Cæterum nihil opus erit hoc fieri propter veniale peccatum, aut propter manentem post baptismum fomitem, quē gratia quotidie minuit, & purgat, donec totius hominis fiat perfecta consummataq; nouitas.

Baptizat⁹ initiū creaturæ Dei.

nihil opus sacramēto pœnitētiæ ꝓpter peccatum veniale.

LVTH. ¶ Hoc Apostolus Rom. 8. sic dicit: Nihil ergo damnationis est in ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Non ait: Nihil peccati in eis est, quum pręcedente capite peccatū asseruisset, sed nihil damnationis.

EPIS. ¶ Quomodo concupiscentia manente reatu, peccatum dicitur, & quomodo sublato reatu peccatum nullum est, sæpe iam pridē disseruimus, sed & tuum istud argumentationis genus negatiuum sæpius explosimus. Non dixit, inquis, Paulus, Nihil peccati in eis est, sed nihil damnationis. Ex hoc parum dialectice colliges, concupiscentiam esse peccatum, secūdum veram peccati rationem. Imò cōtrarium magis. Nam recte sequitur. Nihil damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, ergo nihil peccati secūdum veram peccati rationem. Quum quicquid hoc modo peccatum sit, reum constituat & damnationi obnoxium quemcunque, qui sic peccatum habuerit in semetipso.

LVTH. ¶ Quia & si sit peccatum in eis, non nocet dupliciiure, primo, quia sunt per fidē in Christo Iesu, quo mediatore eis ignoscitur, quicquid peccati inest.

EPIS. Magna profecto caligine rem istam inuoluis, quum dicis peccatum eis nō nocere, quia sunt per fidē in Christo Iesu, quo mediatore eis ignoscitur. Nā quid per ista velis, ego certe vix intelligo. Aut enim opinaris manere peccatum postq̄ ei deus ignouerit, aut deleri funditus? Si manet, qualis (te precor) est hæc venia? Quòd si funditus deleatur, quo modo fieri potest, vt in iis quibus venia data est, adhuc permaneat? An non ita mendacem constituis Petrum, qui peccata delenda conuersis pollicetur, Vt deleantur, inquit, peccata vestra. Dic mihi (Act. 3.) qua ratione delētur peccata, si permanserint adhuc in eius animo cui talis pollicitatio facta est, vt delerentur. Imò Deum ipsum mendacij reum facis, qui dixit. Deleui vt nubē iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua. (Esa. 44.) Profectò si peccata velut nebula deleantur, iam non manent. Falsum est igitur, quod post veniam peccatum manet.

LVTH. ¶ Secundo, quia non secundum carnem ambulant,

lant,id eſt,pugnant contra peccatũ vt extinguant, quo ſtudio,quia inuiti habent peccatum in ſe, pro non habentibus Deus illos habet, non niſi gratuita miſericordia, ne ſuperbiat quiſquam in oculis Dei de munditia ſua,ſed in humilitate ſuæ miſeriæ ſeruetur.

EPIS. ¶ Sed & hęc ratio paucis labefactabitur.Si enĩ pro non habẽtibus peccatum,deus illos habet,qui contra peccata ſua pugnẽt,certe nec imputabit eis peccatum. At Deum non imputare cuiquã peccatum,eſt eidẽ remittere & ignoſcere penitus. Ignouit ergo deus et illis omnino peccatũ. Quod ſi deus illis oĩno peccatũ ignouerit, quomodo adhuc manere peccatum putabitur? niſi mentiri Deũ dixerimus,qui quũ ignoſcat peccatoribus, eorũm etiam peccata quaſi nebulam ſe delere teſtatur,An nõ facile quiuis intelligit quid ſit delere quaſi nebulã?

Nõ imputare pctm̃ eſt pctm̃ remittere.

LVTH. ¶ Hoc ſenſu.1.Ioan.5. dicit: Scimus quoniam omnis qui natus eſt ex deo,non peccat, ſed generatio dei conſeruat,& malignus non tanget eum. At omnis qui credit,quoniam Ieſus Chriſtus,ex Deo natus eſt, vt ibidem dicit. Ita ſimul verum eſt, iſtum non peccare,& tamen peccatum habere, ſeu malum facere.

EPIS. ¶ Ex eo ꝙ D.Ioannes obſcurè ſcripſit,tu colligere moliris,id quod multo quidem eſt obſcurius Poſſumus nimirum ex D. Ioanne vtcunq; ſenſum aliquẽ capere. At quomodo ſimul in nobis et peccatum ſit,& nõ ſit,quemadmodum tu colligis,nullus opinor capere poteſt intellectus: Ioannes (ſi tamen Auguſtino credendum ſit) non de quouis peccato loquitur,ſed de quodã certo,nempe illo quod eſt contra mandatũ dilectionis, vt ſit ſenſus: Qui eſt ex Deo,hoc eſt,quãdiu ſeruat hoc ſemen & hãc in ſe regenerationem (de qua D. Ioannes ipſe loquitur)nõ habet hoc peccatum,nẽpe fraterni odij,

Qũo pctm̃ in nobis ſit et nõ ſit,nemo capit.

aut

stiut non peccat hoc ipso peccato. Nam supra dixerat: Qui odit fratrem suum, in tenebris est. Et hunc loquendi tropum non semel vsurparunt scripturæ. Nam idem Ioannes alibi testatur Christū de Iudæis dixisse, Si non venissem & loquutus fuissem eis, peccatum non haberent. Nec potest hoc de quouis intelligi peccato, sed de certo quodā, nimirum infidelitatis. Ioannes igitur non de quouis hic peccato loquitur, sed de odij in fratrē solo. Et quāuis hoc peccato careat, qui natus est ex Deo, nihil prohibet eundem in aliis minutis offendere, quem admodū & Iacobus ait: In multis offendimus omnes. Et certe non dissimiliter Ioanni loquitur ipse Iacobus, quū duo simul hæc affirmet. Qui offenderit in vno, factus est omnium reus, & in multis offendimus omnes. Neq; enim censet eos (qui iustificati sunt) omnium reos esse, nec tamen asserere dubitat eosdem in multis offendere. Non igitur illud vnum de quo dicit: Qui autem offenderit in vno, factus est omnium reus, de quouis accipiendū est peccato, sed de certo quodā, quēadmodum & Ioānes de certo quodam intelligit, nimirum de charitate. Cæterum ꝙ iustus simul peccet & nō peccet, aut eodem momento peccatum habeat & non habeat, nunq̄ Luthere comprobabis. Nam fugiunt ista sensum & rationem omnem.

1.Ioan.2.

Ioan.15.

Iacob.3.

Iacob.2.

LVTH. ¶ Cōcludamus ergò cum pulcherrimo verbo Augustini, peccatum, inquit, remittitur in baptismo, non vt non sit, sed vt non imputetur. Ecce est & remanet peccatum, sed non imputatur.

EPIS. ¶ Dignum certe patella (vt in prouerbio est) hoc operculum accessit, nempe pudendum errorē, mēdacio cōcludit apertissimo, vbi (te quęso) dixerat hoc Augustinus? Cita locum, quod & hauddubie fecisses, modò res ita haberet. Non vtiq; peccatum Augustinus manere dicit in baptisatis, sed cō-

Dignū patella operculum.

cupi-

cupiſcentiam, quam & creberrime negat peccatū dici, niſi quomodo ſcriptura manus dicitur, & lo, quutio lingua, nempe quoniam in nobis peccato facta eſt. Crebrò igitur affirmat concupiſcentiam in baptiſmo remiſſam, non vt non ſit, ſed vt in peccatum nō imputetur. Quam & vbiq; clamat, ſublato reatu, non eſſe peccatum.

LVTH. ¶ Quare perſeuerādum eſt in vſu ſcripturæ & antiquorum, & non defectum, ſed vere peccatum appellādum libidinem, & alias paſſiones reliquas baptiſmo.

EPIS. ¶ Redde mihi quemlibet antiquorum (modò ſit orthodoxus) qui tuæ ſententiæ ſubſcribat, & aſſerat peccatum ſecūdum veram peccati rationem, in baptizatis relinqui, & protinus herbā tibi porrigemus. Ego certè non paucos, & eoſdem vetuſtiſſimos, grauiſſimosq; paulò ſuperius recēſui, qui planè contrarium apertiſſime teſtantur, quiq; pro ſua ſententia, ſcripturis nituntur dilucidiſſimis.

LVTH. ¶ Et aliud eſſe omnia peccata remitti, aliud omnia tolli. Baptiſmus omnia remittit, ſed nullum penitus tollit, ſed incipit tollere, id quod illos fefellit, qui remiſſionem intellexerūt omnimodam expurgationem, ac ſic defectū pro peccato accipere ſeipſos coëgerunt, ex malo intellectu in peiorem lapſi.

EPIS. ¶ Quid vis aliud Luthere, ſi non tibi verbum iſtud remittere, ſatis fuerit. Num ſi dixiſſet ſcriptura purgari peccata, crederes ea non manere? Et hoc ſcriptura quoq; non ſemel aſſerit. Nam diuus Paulus de Chriſto ad Hebræos meminit, quod purgationem effecerit peccatorum. Et D. Petrus in Epiſtola ſua ſecunda ſimiliter. At ſi verbum iſtud non ſatisfaciat, quid de expiatione dicemus? Et hoc nimirum verbo, D. Paulus vtitur ad Hebræos ſecūdo de Chriſto loquēs, quòd debuit per omnia fratribus ſimilis reddi, ad expiandum peccata populi.

Hebr.1. 2.Pet.1. Ioan.1.

Sic

Sic enim traduxit Erasmus. Sed qd multis moror? An non Ioan. dixit, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Et quid, te quęso, remittere est aliud, q̄ tollere? Nū forte (quod Pelagiani nobis obiiciūt) opinamur, baptismo radi peccata, et non radicitus tolli, sed manere post baptismum radices peccatorum? Absit. Nā & hoc christianę reip. proceres cōdemnarūt, velut sacris literis aduersum, & prorsus inimicū. Tolluntur enim hauddubie peccata per baptismum omnia, id quod prophetæ non tacuerunt, quēadmodū ex Hieronymo supra recensuimus. An quum iubemur fratri remittere si quid in nos deliquerit, non euellere penitus ōem offensam ex corde tenemur, & prorsus condonare? Alioquī partē aliquā iuxta te retinere licebit. Quod qui fecerit, is profecto nullam a Deo veniā sperare potest. Tu plane falleris, nō illi quippe qui remissionem istā velut rasuram quandam existimas, & non magis plenam omnium peccatorū euulsionem.

LVTH. ¶ Nam hęc sententia eorū, homines in securitatem & superbā præsumptionem ducuntur dū peccatis ablatis sibi puri visi, omittunt studia expurgādi peccati, vt cuius consciī iam non sunt. Quia impia opinione plurimi pereant necesse est.

EPIS. ¶ Nullum inde periculum imminet, aut securitatis, aut superbę pręsumptionis, nisi stultis, qui nō sunt aduertere, quam fuerit sibi singulis momentis aduersum concupiscentias suas dimicandum. Quibus ni diligentius prospiciant quum in priora peccata, tum in longē grauiora multo deterius corruent, necessum est. Quis enim non potest, si surrepserit negligentia, de virtutum culmine, rursum ad vitia delabi, & in tranquillitate positus, breui momēto naufragium pati? Certe quisquis istud cogitat, nunquam omittet studium cohibendæ concupiscentiæ, quantumuis per sacramenta, si liberū a pec

catis prioribus factum sibi persuaserit. Sẽper enim pertimesçet, ne si per incuriam relabatur, suus lapsus maiori sibi vertatur ingratitudini. Verum tu videris Luthere, in quantum desperationis barathrum omnes deiicias, quũ sacramentis neges peccata tolli, aut q̃ stolidam securitatem peccatoribus suades, quum doceas fide sola, scelera quantũcunque grauissima deleri, nihil explicans quanta & qualis fides ad hoc exigatur. Quòd si feceris, tum profectò cunctis palam innotesceret, in quantum laqueum eos induxeris.

LVTH. ¶ Sed & eò peruenerunt insaniæ, vt etiam libidinem ineuitabilem parentum sanctorum, dum generant quantumuis indomitam, & summo, inuictoque furore, contra legem dei concupiscentem, defectum vocare sint coacti. Hoc est vere nimis extenuare peccatum, dicere tam atrocem libidinis impetum, esse defectum. Sed de hoc satis.

EPIS. ¶ Hic audio te dicere, libidinem quantumuis indomitam, & summo inuictoque furore, defectum à quibusdam vocari, non peccatum. Quum tamen qui sic vocarit, neminẽ exprimis. Ego igitur quid hac de re senserit Augustinus, paucis subiiciam: Is enim affirmat ardentiorem amatorem etiam propriæ vxoris adulterũ esse, & qui contra naturę morem eã cognouerit, execrabilius facere, q̃ si sic abusus fuisset meretrice. Ecce quomodo libidinẽ ardẽtiorem vel ex propria perceptam vxore, peccatum vocat August. Cæterũ idem lib. de bono coniugali, cap. 6. sic distinguit: Coniugalis cõcubitus, generandi gratia, non habet culpam, concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum coniuge propter fidem thori, veniale habet culpã. Adulterium verò, siue fornicatio lethalem habet culpam. Hęc Augustin. Ecce in primo, nulla culpa, nempe quum sola generandi causa concubitus sit. In secundo venialis. In

tertio lethalis culpa est. Sed an libido culpam aliquam habuerit, an nullam, nihil ad articulum spectat. Hoc enim tibi, sicut & alia pleraq; superius allata, penitus extra causam declamatum est. Nihil enim ad peccatum paruulorum attinebant illa, q tamen in eis post baptismum remanere te mõstraturum es pollicitus. Sed & quisquis id negauerit, hunc Paulum & Christũ conculcare clamabas, cũ nihil horum hactenus probaueris. Quin tu potius hæc asseuerans Paulũ & Christum conculcas, id quod Lectori (feceris nec ne) iudicandũ relinquo. Quamobrem hic huius articuli finis esto.

ARTICVLVS TERTIVS.

LVTH.

FOMES peccati etiam si nullum adsit actuale peccatum, moratur à corpore animam ab ingressu cœli.

EPIS.

¶ Deesse hic nonnihil opinor ad sententiæ integritatem. Nam quomodo moratur fomes animã à corpore, & ab ingressu cœli? Sed de anima loquitur postq̃ à corpore migrauerit, quam ab ingressu cęli per fomitem putat remorari. Quanq̃ de peccato originali variæ sint apud scholasticos opiniones, ego tamen libēter Augustinum sequor, qui visus est vbiq; dicere. Reatus baptismo tollitur, vt iã non proprie peccatum dicatur amplius ea, quę manet in carne concupiscentia, sed neq; si quem in animo motum ea concitet, modò mens ei non consentiat in peccatum, is motus illi imputabitur. Quod & dilucide testatur Augu. lib. 1. de ciuitate Dei ca. 25. sic inquiens: Quòd si illa cõcupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua moueatur, quanto magis absq; culpa est in corpore nõ consentiẽtis, si absq; culpa est in corpore dormientis. Hæc Augu. Ecce concupiscentialẽ inobedientiã membrorũ, asserit tam in corpore nõ con-

Pctm̃ originale duobus cõstare, videlicet cõcupiscẽtia et reatu

ſentientis culpa vacare, q̃ in corpore dormientis. Reatus igitur eius ſeu mentis in eam conſenſus, q̃ ad animam pertinet, poſtq̃ auffertur per baptiſmũ, quid iam ſupereſt, ꝙ animam à corpore & à membris concupiſcentiæ ſeparatam, ab aditu in cœleſte regnum remoretur? Nihil profectò. Quã rẽ Aug. lib. 2. de peccatorum meritis, & remiſſione cap. 28. teſtatur inquiens: Sicut enim facta & dicta & cogitata iniqua, quantum ad ipſos motus animi & corporis pertinet, iam preterierunt & non ſunt, eis tamen præteritis, & non iam exiſtentibus, reatus eorum manet, niſi peccatorũ remiſſione ſoluatur, ſic contra in hac, non iam præterita, ſed adhuc manente lege concupiſcentiæ, reatus eius ſoluitur, & nõ erit, quum fit in baptiſmo plena remiſſio peccatorum. Deniq; ſi continuo conſequatur ab hac vita migratio, nõ omnino ꝙ obnoxium hominem teneat, ſolutis omnibus, quæ tenebãt. Hactenus ille. Audis hic ex D. Auguſtino, ſolutis per baptiſmũ omnibus, quibus reus peccator habebatur, nihil omnino ſupereſſe, protinus ex hac vita migraturo, ꝙ eum ab ingreſſu cœli detineat. Sed iam rationibus tuis reſpondeamus.

(Auguſt.)

(Solutis peccatis, nihil eſt ꝙ ab ingreſſu cœli animam detineat.)

LVTH. Quanuis hanc concluſionẽ, ſæpius teſtatus ſim non aſſertam, ſed diſputatam, tamen iam non diſputo ſed aſſero eam, poſtquam nihil video contra eam produci ab vllo aduerſario.

EPIS. Hoccine tibi videtur ſatis vt approbes & aſſeras eſſe verum, quicquid ab aduerſariis tuis nõ impugnetur? Inſpectare potius oportuit orthodoxorum patrum libros, quidnam illi ſenſerint, vt tuã illis conformare ſentiã potuiſſes, nam ſi ſic mentiri veritatẽ velis, vt illud verum affirmas, quoties ii, quorũ ipſi iudiciũ haudquaq̃ probas, nihil afferũt, quo tua ſententia damnetur, parua tibi fides in tuis aſſertionibus adhibenda eſt.

Si enim

Si enim vera sunt quæ proximo articulo dicta sunt, fomitē esse vere peccatū, per gratiā Dei verā magis ac magis purgandum, & nemo possit cum peccato cœlum intrare, sicut .2. Petri.3. promittit. Cœlos nouos & terrā nouam expectamus, in quibus iustitia habitat. Puto satis proba cōsequentia duci, Animā fomite impediri ab ingressu cœli. LVTH.

Duo memoras, nempè fomitem esse peccatum & eundem magis ac magis per dei gratiā esse purgandū. Vt istud tibi concedimus, ita illud constantissime negamus. Nam fomitem sublato reatu peccatum nō esse, satis abunde superiori docuimus articulo. Sed finge nos vtrunque donasse tibi, nisi tertium iis adiunxeris, nempè fomitē ipsum in anima, postquàm à corpore soluta sit, manere, nunq̄ ex eo colliges, animam ab ingressu cœli posse per illum remorari. Nos verò cum Augustino dicimus, fomitem ad corpus pertinere, reatum autem ad animum. Atque ideo negamus animam sublato reatu, simul & extincto corpore, per fomitem præpediri, quo minus ingressus ei pateat in cœlum. Nam de paruulis hoc certissimum est, quod sublato per baptismum ipso reatu, si tunc à corporibus eorū animæ migrarint, protinus in cœlum essent auolaturæ. Quod certè non fieret, si fomes in eorum anima bus remaneret. Quamobrem & palam est, non in anima, sed in carne remanere fomitem. EPIS.

Fomes ad corpus, reatus ad animā ptinet. Fomitem ab ingressu cęli animā non remorari.

His adde, quod illi fingunt, & ego per impossibile posui, fomitem esse posse sine peccato actuali, quū assidue lex membrorum captiuet & repugnet legi mentis, vt Paulus conqueritur. Res enim viua & quotidie mouēs est peccatum, sicut & ipsa anima in qua habitat. Nam & iustitia res est viuēs & mouens. Non enim quiescere potest anima, quin vel amet, vel odiat ea quæ dei sunt. Vnde fit vt quum ipsimet concedant, actuale peccatū morari ab in LVTH.

troitu cœli, cogentur concedere, quod & fomes moretur, qui origo viuacissima & inquietissima actualium peccatorum est.

EPIS. Sed neq; hac collectione quicq̃ statues, nisi prius in anima fomitē suum habere domicilium probaueris, quod ego prorsus inficior. Esto fuerit fomes origo quantūuis inquietissima viuacissimaq; nihil tamen in animā agit, absq; consensu mentis. Quandiu mens nō assentita fuerit, fomes carnis nihil oberit ad ingressum cœli. Cæterū longe aliter est de peccato actuali, quod animā occupat per voluntatis assensum. Irrepsit enim ipsum stimulante fomite. Quo fit vt nisi peccatū ipsum ante condonetur, animā prorsus impedit ab ingressu cœli.

LVT. Omitto hic dicere, quod originale peccatū, vt oĩa peccatā, ita & incredulitas est. At nemo vnq̃ satis diligit, credit, expectat q̃ diu est in carne. Spiritus enim promptus est, sed caro infirma, etiam in Apostolis, ideò fomes verè est actuale peccatum, actualis priuatio, siue defectus eius rei, quæ adesse debet, & actualis positio seu pręsentia infirmitatis & aliorum affectuum, qui deesse debent.

EPIS. Bone deus, qualem hic audio collectionē? Nihil profecto mirum est, si multos in errores incideris, quum similibus argutiis vsqueadeo futilibus innitaris. Quid si nemo satis diligit retrahente fomite, & quid si caro sit infirma, non ob hæc cōuinces, fomitem actuale peccatū esse? Ista magis quæ sequuntur ad rem faciunt, nempè quòd sit actualis priuatio, seu defectus eius rei, quæ deberet inesse, & actualis positio infirmitatis, & aliorum affectuum qui deesse deberent. Ex iis rectius colligeres fomitem peccatum esse, modo peccatum aliquod in carne confiteremur. Sed nos extra animam cū Augustino nullum omnino peccatum reponimus. Quòd si dixeris, fomitem saltem hunc defectum, et

hanc positionem in anima producere. Respondemus, non ex eo satis probe colligi, fomitẽ esse peccatum actuale, sed defectum illum, & illam positionem magis præsertim quum per negligentiam, aut consensum mentis intra animam semel admissa fuerunt.

Vt vere dixerit D. Iacobus: Non esse initium creaturæ dei nondum complementũ, partim iusti, partim peccatores, hoc vno salui & ab impiis discreti, quod peccatum agnoscimus, confitemur & expugnamus, cui illi potius obediunt. LVT.

Nusquã certe apud Iacobum lego, fomitẽ aut concupiscentiã peccatum esse. Sed hoc lego, vnum quenq; à concupiscentia sua tentari, cui si consentiat, mox eundem in peccatum trahi. Vnusquisque, inquit, tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde, concupiscentia quum conceperit, parit peccatum. Peccatum verò quum consummatum fuerit, generat mortẽ. Hæc palàm ostendunt concupiscentiam peccatum non esse, tametsi stimulet ad peccãdum Porrò quòd ex eodem affers, nos initium aliquod esse creaturę dei, nondum complementum, nihil refragor. Nunc enim per gratiã initiamur, vt simus filij dei, verum posthac, quum absorpta penitus fuerit carnis & fomitis rebellio, donatiq; perfecta filiorum adoptione, tam corpore q̃ animo, per gloriam consummabimur, & tum id, quod iam initiatum est, vere complebitur. Nam quum in originali peccato duo sunt, nempè reatus & fomes. Reatu per baptismum abluto, manet adhuc fomes, qui per assiduã carnis mortificationem tandẽ assumetur. Verum ex hoc haudquaq̃ consequitur, fomitem peccatum esse, neq; quod animã ipse remoretur ab ingressu cœli, si reatus eius antè per baptismum ablutus fuerit.

EPIS.

Iac. 1.

In originali duo sũt reatus & fomes.

ARTICVLVS QVARTVS.

LVTH. IMperfecta charitas morituri secum fert necessario magnũ timorẽ, qui se solo satis est facere pœnam purgatorij, & impedit introitum regni.

EPIS. ¶ Si nos huic articulo nonnihil adiecerimus, quod alibi tu cõstanter asseris, hoc est neminẽ, qui hic migrauerit, habuisse perfectã charitatẽ, ilico sequetur, vt nemini protinus à morte patuit in cœlũ aditus, nisi prius purgatorij pœnas ipse luisset. Quod sane quàm absurdissimum est. Nam ita quum alij, tum Stephanus ipse, qui proxime ante mortẽ vidit cœlos apertos, eosdem post mortem obseratos inuenisset, nisi prius in purgatorio fuisset purgatus. Sed agè, comprobemus id quod per nos assumptũ est. Neminem perfectam habuisse charitatẽ. Id quod faciemus ex tuis assertionibus potissimum. Asseris ipse, quemq; iustum in omni opere bono peccare. Stephanus ergo pro Christo mortem oppetẽs in ipso opere peccauit. Atqui cũ peccato, vel tua sententia, perfecta charitas stare non potest, quamobrem vt Steph. charitas fuit imperfecta, ita pariter & timorem habuisse comprobatur. Adde, quod Stephanus fomite non caruit. Fomes autem per te peccatum est. Ad hęc, fomes peccati iuxta te, quanquã nullum adsit actuale peccatum, moratur tamen animam ab ingressu cœli. Quando igitur nemo tibi caret peccati fomite, quum in hac moribunda vita, quisq; non sanus est, sed sanandus, nõ iustus, sed iustificandus, nemini iuxta tuam opinionem, hinc discedenti confestim introitus in cœlũ patet. Quod à veritate quàm longe fuerit alienum, quis non videt. Cęterum quid ipse pro hoc articulo astruendo profers in medium, iam audiamus.

LVTH. ¶ Quum de iis rebus & de vniuerso statu animarum sanctarum post mortem, nihil habeat scriptura sancta, sicut nec de purgatorio, nihil possum adducere pro isto articulo quem neq; asserui.

¶ Ex hoc sane teipsum & maximè quidē prodis quisnā sis. Quid enim attinet de rebus hisce disserere, quas ipse putas probari non posse? præserti quum tu nullam admittis probationē, nisi quæ per scripturas fit & has pro purgatorio asserēdo negas vllas inueniri posse. Ad quid igitur, te quæso, confert hæc disceptatio, nisi ad subuersionē audientiū? Hoc nimirum quæris, vt Germani tui male de purgatorio sentiant, quò facilius ipsi contemnāt indulgentias. Sed tibi esto, displiceant indulgentiæ. Nū propterea debes hoc errore seducere populum, vt credant non esse purgatorium? Tu dicis te credere. Quid tum? Si populus audiat abs te, purgatorium probari non posse, neq; teneri quemquā Christianum ad fidem eorum, quæ neutiq; ex sacris literis haberi queant, purgatorium protinus existimabūt rem cōmentitiam, id quod profecto, nisi vehementer fallor, moliris. Sed & teipsum implicas hæc asserens, nempe quum ais, probari purgatoriū ex sacris literis neutiquàm posse, simulq; nullam præter quàm ex iis probationem admittendam esse, & tamen præter hæc vere te credere purgatorium esse. Si vere purgatorium credendū sit, & sacræ desunt literę quibus ipsum astruatur, aliunde certe peti debet huius rei comprobatio. Neminem enim vsq; adeo cæcum arbitror, vt non videat æquum esse, quatenus ecclesiæ non desint, pro veritatibus, quas credit, iustæ probationes. Quales quum non præstent sacræ literę, ex aliis saltem petendę sunt locis, nimirū à traditionibus apostolicis, ab ecclesiæ consuetudine, à sacris interpretibus, & demū ab id genus cæteris, de quibus ante fecimus mentionem.

EPIS.

Luth. vndequaque cōstrictus.

¶ Nunc autem assero, & ipsam ex præcedentibus infero & probo. Cum enim Joannes Apostolus vere dicat. Timor pœnam habet, & timorem non expellit nisi perfecta charitas, vt idē dicit, cla-

LVTH.

rum arbitror hinc fieri, timorem esse in imperfecta charitate, quæ eum expellere nequit.

EPIS. ¶ Fallere nos hac argumentatione tua conaris Luthere. Nam aliter accipis ipse perfectam charitatem, aliter Ioannes hoc loco. Ioannes enim tamẽ perfectam appellat charitatem, quando sic viuitur, vt non violetur fraterna dilectio. Nã hoc mandatũ nouum sępius vocat, quod & in hac vita seruandũ esse, passim cõtestatur. Sed & quisquis illud seruat, hũc asserit perfectam Dei charitatem habere. Qui seruat, inquit, verbum eius, nempe de fraterna dilectione, vere in hoc charitas Dei perfecta est. Et rursum inquit: Si diligamus inuicẽ, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. Hanc insuper charitatem paulo pòst affirmat præbiturã nobis erga diẽ iudicij fiduciã, timoremq́ꝫ foras missurã, vt iam seruato fraternæ dilectionis mandato, liberi simus à formidine futuri cruciatus. Nã si q̃dam per incuriã nostrã, nobis intereà peccatũ subrepserit, charitas ista (cui fidere iubemur) multitudinẽ operit peccatorum. Vides iã qua ratione Ioãnes affirmat perfectã charitatem foras mittere timorẽ. Tu tamẽ hanc scripturam ita torques, vt videatur ea de charitate patriæ loqui. Nam tu nullã vis perfectam intelligi charitatem, nisi postq̃ hinc migrauerimus sublata penitus omni fomitis rebellione. Aliter itaq; Ioannes perfectam intelligit charitatẽ, aliter tu. Quamobrẽ non potes non male colligere, duas has charitates confundens, & alteram pro altera vsurpans. Nam iuxta d. Ioannis, de perfecta charitate sententiam, non est dubiũ, quin cõplures hinc exierint, perfectam habentes charitatem. Verum iuxta tuũ de perfecta charitate sensum, nemo cum perfecta charitate potest hinc exire.

[margin: p̃fecta charitas est q̃n sic viuitur vt nõ violetur fraterna dilectio — 1.Ioan.2. — 1.Ioan.4. — p̃fecta charitas foras mittit timorem. — Aliter Ioãnes p̃fectã intelligit charitatẽ, aliter Lut.]

LVTH. Hoc autem vitium charitatis (sicut Aug. appel lat) quid est aliud q̃ fomes & residuum originalis pec-

peccati, q̄ hoiem priuauit á recta, secura & pfecta charitate Dei? Quare verū est, imperfectam charitatem impedimento esse ad introitum regni propter vitium quo imperfecta est. Et scio aduersarios nihil habere quod contradicant nisi suas opiniones sine vlla authoritate scripturæ.

Si quod vitium in hac charitate fuerit, postea dicemus. Interea non refragamur hāc charitatē, quā Ioānes perfectam asserit, repugnantē sibi carnis fomitē perpeti, qui & est (vt dicis) residuū originalis peccati. Sed & idem fomes, vt iam remanet cū illa, quā Ioannes perfectam vocat charitatem, ita neq; vitiat eā culpabiliter, neq; quenq̄ eam habentem excludit ab ingressu in regnum Dei. Relinquitur enim in morte fomes vna cum carne, á quibus aīa facta iam libera fraternā possidēs charitatem, fiduciam habet ingrediundi cœlū, á quo nullā omnino repulsam metuit, quemadmodū de paruulis nuper baptizatis superius ostendimus. Nam ipsi protinus vt hinc discesserint, in cœlum euolant nihil á fomite morati. At inquies. Quis hic verā fratris dilectionē assequutus est? Tibi respondeo. Iuxta tuam opinionem nemo in hac vita potest assequi. Nam singula mandata facis nobis impossibilia. Verum iuxta Ioannis hanc epistolam, multos non dubito fuisse assequutos. Nam solos hos qui charitatē istam obtinent, in deo manere, & Deum nosse, atq; in lumine esse Ioannes confitetur. Porró multos fuisse, qui dū hic viuerēt, in deo manebāt, Deum noscebant, lumineq; illustrabantur cœlitus, nemini nō persuasissimum esse reor. Hæc ergo charitas, de qua Ioannes tradit, quanquam non sit illa, quæ post hanc vitam consummatissima futura est, nihilominus est pro statu viæ perfecta, timoremq; expellit, & præbet fiduciam ingressuris in regnum. I nunc Luthere, & gloriare te scire, nihil

EPIS. I.

Relinquitur in morte fomes vnà cum carne.

Sigula mādata Luth. ipossibilia

1. Ioan. 4. charitas p statu viæ pfecta timorē pellit, pbetq; fiduciā ingressuris in regnum.

nihil habere tuos aduersarios, quod sententiæ tuæ contradicant, præter opiniones suas, absq; vlla authoritate scripturæ, quum tua scriptura, quã tu falsum & in diuersum contorques, maxime pro illis faciat, planeq; conuincat multos fuisse, qui timore propulsato, perfectam in hac vita charitatem, iuxta morem loquendi scripturarum, assequuti sunt.

LVTH. ¶ Quis ergo iam neget, timorem istum pœnã habentem, posse vere purgatorium esse solum, quũ nõ sit maior pœna spiritus nostri, q̃ fuga & pauorẽ nisi quis contra omnium sensum sapere velit.

EPIS. ¶ Quum dixit Ioannes. Timor pœnam habet, cruciatum intellexit miseræ conscientiæ, quæ fraterna careat dilectione. Metuit enim iram Dei, qsquis odio in fratrem laborat. Verum nec is metus, neq; cruciatus inde prorumpens, quicq̃ facit ad animæ purgationẽ, nisi protinus ipsa resipuerit. Quòd si resipuerit, non absterserit tamen per veram pœnitudinem reliquias peccatorum, verisimile est nõ timorem solum, verumetiam inordinatum amorẽ atq; id genus alios affectus manere non expurgatos. Ob quos expurgãdos, multo rationabilius ecclesia credit ignem statim purgatorium, quam Lutherus q solum cruciatum ex timore prouenientẽ opinatur animarum purgatorium efficere.

LVTH. ¶ Et scriptura paucis locis ignem, frequentissime autem pauorem tribuit damnatis & impiis, vt Psal. 2. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Et omnes fatentur faciem iudicis Christi fortius torturam impios, quàm ipsum ignem inferni.

EPIS. ¶ Hi loci scripturarum quos memoras, nihil ad purgatorium spectant, sed neq; ad gehennã. Neq; enim gehenna qui torquentur, visuri sunt faciem iudicis, neq; vocem eius audituri. Porrò si de gehẽnæ supplicio loqueris, q damnati & impij (vt tu

dicis) perpetiuntur, non raro Christus in Euangeliis, hoc supplicium ignem vocat. Quod qui vel semel Euangelia perlegerit, non potest ignorare. Sin de purgatorij cruciatu velis intelligi, quomodo q̃ negas vllum pro illo in scripturis haberi testimonium, has iam in hunc finem scripturas citas? Caeterum an ignis aliquis purgatorius ex scripturis cõprobari posset, in eius articuli confutatione quem de illo peculiarem habes inferius dicturi sumus.

¶ Iam cum ipsimet fateantur, aïas non ab igne, sed in igne pati, quam possunt aliam pœnam dare, quam fugam & horrorem? LVTH.

¶ Ex vniuersa certe disputatorum turba, nemo est qui tuae opinioni suffragatur. Nam omnes ab igne pati non dubitant, quanq̃ non penitus eodem modo, sed plerisq; visum est, ignem vt instrumentum a Deo motum animas vere cruciare, in quorũ albo Richardus est, qui non veretur affirmare, q̃d ignis quanq̃ sit corporeus, affligit tamen spiritus. Et Bonauentura putat ignem afflictiua quadã prȩsentia, spiritus affligere. Et Varro spiritum seu animam opinatur ab igne realiter pati. Scotus arbitratur ignem vt nolitũ et apprehensum affligere. Multi volunt animas intentionaliter ab igne pati. Caeterum nemo repertus est, qui non aliquam ab igne molestiã, animas & daemones accipere credat, prȩsertim cum in Euangelio Christus asserat hunc ignem diabolo simul & angelis eius fuisse paratum. EPIS. Nota Doctores.

¶ Sed secure ipsi sic opinãtur de rebus, quarum nihil vnquam gustauerunt & cognouerunt, ideo prompte damnant aliena. LVTH.

¶ Si gustasses ipse pœnas & cruciatus istos, tũ esset aliqua ratio, cur tibi potius q̃ illis crederem. Sed cum nihilo magis tibi, q̃ illis hoc negotiũ cognitum sit, cur tibi tãtum arroges, vt prae illis fides adhibeatur, non video. Et sane quum hi longe plu- EPIS.

res

tes sint, & nec ingenio, nec doctrina contemnēdi, par esset, vt illorum sentētiis ipse crederes, nedum non damnares, nisi firmiora pro tua parte produxisses testimonia.

LVTH. ¶ Ego autem nitor vel vni authoritati Ioānis, qui timori pœnam & timorē dat imperfectæ charitati. Si tantum & ipsi pro sua sentētia adduxerint scripturæ, paratus eo doceri.

EPIS. ¶ Nunq̃ id mihi Luthere persuadebis, vt sis paratus doceri, quū tantam ipse tibi præ cæteris vindices scripturarum notitiam, nec verearis eis ad tua statuenda mendaciter abuti. Porro quātum authoritas illa tibi proderit, quā ex Ioanne deprompseras, cæteri iudicent, qui superiora sunt lecturi. Ego certe aut plurimum fallor, aut pro nostra tantopere parte faciet, vt nec per vim queat aliò detorqueri. Sed ad huius articuli confutationem ista sufficiunt.

ARTICVLVS QVINTVS.

LVTH. Tres esse partes pœnitentiæ. Contritionem, Confessionem, Satisfactionem, non est fundatum in sacra scriptura, nec in antiquis sanctis doctoribus.

EPIS. ¶ Multa sunt, quemadmodum in vestibulo nostræ disputationis ostendimus, quę nemo Christianus reiicere potest, tametsi nequeant in sacris inueniri scripturis. Nam pleraq; per Christum & Apostolos oretenus erant tradita, quæ tamen per eos nunquam erant commendata literis. Neq; tamen dubito quin harum singulæ possent in scriptura sacra fundari. Verum quia fateris te priores duas partes, hoc est, contritionem & confessionem haudquaquam negasse, leuasti nos hac opera, vt iam nihil necesse sit, nisi de tertia tecum congredi, nempe de satisfactione. Cæterum neque satisfactionem simpliciter negare visus es, sed qualem ipsi docent,

Tres pñię partes.

cent,quam & improbare non esse tibi difficile ia-ctitas. Sic enim ais.

LVTH. ¶ Malitiose hunc articulum congesserunt. Nō enim negaui contritionē et confessionē sicut tamē sonat articulus, & ipsi videri me talia docuisse vo-lunt, sed satisfactionem negaui, qualem ipsi docent quod mihi non erit difficile probare.

EPIS. ¶ Ego certe de quibus loqueris haud scio. Neque enim mihi animus est priuatas quorundā opi-niones tutari, sed cōmunem ecclesiæ catholicæ cō-probare sententiam, quæ credit post solutum rea-tum peccatorum manere quasdā adhuc in animis hominū reliquias, per satisfactionē expiandas, præ-sertim in quibus non antecessit tanta cōtritio, quā-ta potuit (gratia cooperante) totum animū penitus expurgare. Nam si pusillus dolor antecessit, absol-uitur à culpa per sacramentū, at remanet adhuc (so-luto reatu) rubigo quædam quę & pœna peccatis debita tolli debent, priusq̄ anima cœlum ingredia-tur. Euenit tamen interdum, vt is qui fuerat abso-lutus, nō multa prius admisisset crimina, & eadem non grauissima, vehemēti quoq; pulsus occasione, tanta sceleris detestatione venisset ad sacerdotem, tāta pœnitudinis acerbitate peccata sua detegisset, tam exundanti lachrymarum profluuio, vt priusq̄ petiisset veniam, accesserit non solum à culpa libe-ratus, verūetiā à pœna, cui fuerit obnoxius. Duo-bus itaq; modis (vt suprà diximus) ecclesia credit peccatores Deo posse reconciliari. Altero per ingē-tem & acerbū dolorem, nondū absolutionis susce-pto sacramento. Altero per susceptionem sacramē-ti dolore nonnullo præcedente. Vtroq; certo mo-do suam paratus est Deus elargiri gratiam. Secun-dus tamē modus facilior est, & peccatori securior. Nam quanta (non suscipienti sacramentū absolu-tionis) pœnitudo suffecerit, explicatu difficile est.

Post solu-tum reatū peccatorū manere in aīa reliqas per satisfa-ctionē ex-piandas.

Duob⁹ mo-dis pctō-res Deo re cōciliātur.

Cæte

Cæterum præter gratiam, siue hoc, siue illo modo comparatam, oportet vt peccator molestias in se tantas suscipiat, quibus reliquiæ peccatorum, hoc est, tam pœna debita quàm rubigo post culpã condonatam relicta, penitus expurgentur. Duo ergo sunt quæ nobis hoc principio statuere necessarium erit. Alterum, q post absolutionem plerunq manneant eiusmodi peccatorum reliquiæ. Alterum, q hæ per aliquas molestias á nobis perpessas expiandę sunt. De priore disseramus primum. Accedat ad absolutionis sacramentum quispiam, qui per totã vitam grauissimis & abominandis sceleribus contaminauerat sese. Et accedat fide ac dolore nihilo maioribus, q̃ satis fuerit ad huius sacramenti susceptionem. Ego certe tam fidem q̃ dolorem, voto saltem affectatum, exigi non dubito. Verum si dixero sine fide formata, & dolore qui ex charitate nascitur, neminem ad absolutionem suscipiẽdam idoneum esse, quis iam de sacramẽti fructu securus esse potest, cum nemini certum sit suam fidem formatam esse, aut dolorem suum ex charitate proficisci? Hæc igitur incertitudo (si quidem hoc dixerimus) peccatorum conscientias vsqueadeò discruciabit, vt innumeros etiam ad desperationẽ impellet. Tutius est igitur vt dicamus, fidem quamlibet cũ nõ nullo dolore sufficere, vt quis per sacramenti susceptionem, confidat se prorsus ab omni peccatorum reatu, iam liberum esse factum. Is ergo quem pridẽ statuimus omni scelerum genere spurcissime commaculatum, & á primum suscepto baptismate, flagitiis omnibus assuetum, postq̃ á culpa fuerit absolutus, nondum liber est ab omni pœna, quã ex sententia patrum (vti mox dicemus) vel hic vel alibi tollerare debet. Iam nimirum absolutus est á peccato pro reatu, & ab æterna pœna securus, at remanet in eius anima vinculum, & obligatio ad pœnã

Post absolutionẽ plerunq manent in aĩa reliqę peccatorum.

temporariam, pro peccatis quanq̃ remissis adhuc perpetiendam. Neq; enim ita remissa sunt, quin di gnæ pœnæ debitum adhuc subeundæ maneat, cui peccator est obnoxius. Quod sane dubium inter alia numeratur, quum in oratione dominica dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Neque prius in cœlum aditus patebit nobis, q̃ hęc debita quoquo modo fuerint integre ꝑsoluta. Omnibus igitur ad sacramentum absolutionis accedentibus, quantũcunq; fuerit, inter eos noxarum discrimen, hoc tamẽ cõmune est, quod tota penitus cuiq; cõdonata sit noxa, verum hoc interest, ꝙ vnus pœnæ cumulatiori q̃ alius, inde redit obnoxius. Tanta nimirũ est diuinę bonitatis clementia, vt incunctanter om nem absoluto condonet reatum, quanquam ipse re maneat ad temporariam pœnã pro qualitate prioris culpæ sustinendam obligatus. Quantum igitur ad noxę condonationem spectat, pares sunt, & qui grauissimis, & qui leuissimis inuoluti sceleribus fuerant. Nã vniuersa singulis est condonata culpa. Cæterum in pœna luenda iustum est, vt adhuc sint impares qui tam impares ante fuerũt in culpa. Nã scriptum est. Quantum glorificauit se & in delitiis fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Et alibi: Pro mensura delicti, erit & plagarum modus. Quæ scripturę nimirum & hic, & ibi non dissimi lem habent rationem. Sed hactenus de priori. Iam age secũdum comprobemus, nempe, quod vel per molestias aliquas ab ipsis peccatoribus perpetiendas vel alio quopiam pacto, pęna cui obnoxij sunt persolui debeat. Meminit Euangelium Matthæi, & Lucæ, Ioannem Baptistam, populum ad se con fluẽrem, fuisse cohortatum, vt dignos agerent pœnitentiæ fructus. Agite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ. Quem sanè locum, nemo interpretum ali ter intelligit, quàm pro pœnitentiæ acerbitate. Cla

Cuiq; peccatori per absolutionẽ tota noxa condonata.

Pœnę ĩparitas post absolutionis Sacramentum.

Apoc. 18.

Deut. 25.

Satisfactio

Matt. 3.

Pñíæ fructus.

mat Augustinus: Sunt digni fructus virtutum, fructus qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores postulat. Et Gregorius item: Notandum est, ait, ꝙ amicus sponsi nō solum fructus pœnitētiæ, sed dignos fructus pœnitētiæ admonet esse faciendos. Aliud nāq; est fructum facere, aliud dignū pœnitentiæ fructum facere. Vt enim secundum pœnitentiæ dignos fructus loquamur, sciendum est, ꝙ quisquis illicita nulla commisit, huic iure cōceditur vt licitis vtatur, sicq; pietatis opera faciat, vt tamen sibi voluerit, ea quæ mundi sunt, nō relinquat. At si quis in fornicationis culpā, vel fortasse (q̄d est grauius) in adulterium lapsus est, tāto à se licita debet abscindere, quāto se meminit & illicita perpetrasse. Neq; enim par fructus boni operis esse debet eius qui min⁹, & eius qui amplius deliquit: aut eius qui nullis, & eius qui in quibusdā facinoribus cecidit, et eius qui in multis est lapsus. Per hoc ergo q̄d dicitur: Facite dignos fructus pœnitentiæ, vniuscuiusq; cōscientia cōuenitur, vt tanto maiora acquirat bonorum operū lucra per pœnitētiam, quanto maiora sibi intulit damna per culpam. Hæc Gregorius. Et Chrysostomus item: Facite, inquit, fructus dignos pœnitētiæ. Quo autem modo fructificare poterimus, ꝰ vtique peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, & incipe donare iam propria: longo es tempore fornicatus, à legitimo quoq; vsu suspendere coniugij, ac perpetuam continētiam sæpius paucorū dierum castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquā, vel sermone fecisti, refer benedictiōis verba conuitiis: & percutiētes te, nūc officiis, nunc etiā beneficiis placare contende. Neq; enim vulnerato sufficit ad salutē tantū modo spicula de corpore euellere, sed etiā remedia adhibere vulneribus. Delitiis antè et temulētia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrūq; compēsa, vt famem

Aliud est fructū facere, aliud dignū pœnitētię fructū facere.

famem ſuperes imminentē. Vidiſti impudicis alie num decorē oculis, fęminam iam oīno nō videas, maiori tactus cautione poſt vulnera. Hæc Chryſoſtomus. Et Paulus in Actis, affirmat ſe gentib⁹ annuntiaſſe, quatenus pœnitētiam agerēt, & conuerterētur ad Deum, digna pęnitētia opera facientes. Ecce nō ſatis fuit eis reſipiſcere, perq; fidem ad Deum conuerti, niſi digna pœnitentiæ opera ſimul accumularēt. Quam rem apertius Romanis indicat, inquiens: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditię, & iniquitati ad iniquitatē, ita exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitię in ſanctificationē Hoc eſt, quo ſordes peccatorū contraxiſtis ardentiori ſtudio, iam nō minori debetis eaſdem euellere. Neque enim, opinor, te velle cum Iouiniani ſectatoribus aſſerere, cunctas animas parē immunditiam cōtraxiſſe, atq; in lutū peccatorum æqualiter eſſe collapſas. Quamobrem neq; dices, opinor, iis quæ parum, et ad breue momentū fuerint inquinatæ, tanta expiatione opus eſſe, atq; illis quę prolixo tempore, magniſq; ſceleribus iacuerint immerſæ. Quòd ſi tu tam perfrictæ ſis frontis, vt ſtrophis tuis, iſta putes te ſtatuere poſſe, nihil dubito quin æquus lector aliud ſentiet. Nam quis ambigere poteſt quum Euangelium audiat, de dignis pœnitentiæ fructibus loqui, ſimul & Paulū ad opera digna pœnitētiæ cohortari, quin aliud ſit pœnitere, aliud dignè pęnitere : aliud reſipiſcere, & aliud opera reſipiſcentiæ digna producere. Et maximè quum idem Paulus moneat eos, qui iam per gratiam ſanctificati ſunt, quatenus exhibeant deinceps ſua mēbra tanta ſedulitate ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationē, quanta prius exhibuerūt eadem immūditiæ, & iniquitati ſeruire ad iniquitatem. Atqui, tu dices Paulū intelligere ſanctificationē iſtam ꝓ fomitis expiatione. Sed quis nō videt reliquias peccatorū

Act.20

Rom.6

Iouiniani hęreſis peccata paria.

Aliud pœnitere, aliud dignè pœnitere: aliud reſipiſcere, aliud opa reſipiſcētiæ ꝓducere.

Reliquiæ peccatorꝫ expiādæ.

actualium, nihilo minorem expiationem, q̄ vnius originalis peccati feces exigeret? Quamobrē si sanctificandi simus à fomite (qui relictus erat ex originali peccato) multò magis à peccatorum actualiū reliquiis expurgandi sumus. Atq; ita iustitiæ, quā non Adam, sed nos ipsi violauimus, satisfacimus.

Iustitiæ quā violauimus est satisfaciendum.

De peccatis igitur actualibus loquitur Paulus, cū dicit: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ. Et eorundem reliquias expiari iubet, cū subdit: Ita exhibete membra vestra seruire iustitiç in sanctificationem. At cui quæso te iustitiæ, & in quā sanctificationem? Iusti nimirum erant, & sanctificati, ad quos loquebatur Paulus quantum ad gratiā intus iustificantem attinebat. At erant iidē adhuc, propter reliquias peccatorum etiā iniusti, quippe, quas nondum expiassent, digna pœnitudine, & iusta molestiarum perpessione. Quemadmodum & Dauid (posteaquā remissam intellexit peccati sui culpam) non destitit reliquias eius multis lachrymis & acerba persequi pœnitudine. Dixi, inquit, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Quid autē aliud est impietas peccati, q̄ reatus & culpa peccati, quæ simul atq; cōdonata fuerat, mānsit nihilominus nonnihil, quod tametsi culpa non erat, iusto tamē erat vindicandum & expiandum supplicio. Propter has vtiq; reliquias abolendas. Dauid gemitibus & lachrymis, ieiuniis, & vigiliis, variisq; id genus maceratione, carnē afflixit suā. At istud erat quod Baptista cōmonuit plebem, & ad quod Paulus hortabatur, iste de operibus, ille de fructibus pœnitētiæ dignis loquens. Perspicuū igitur ex iis opinor esse, q̄ maneat in peccatore post remissam culpam nonnihil debiti, cui vel molestiarum perpessione, vel aliis modis, quos infra memorabimus (quū de indulgētiis erit sermo) prius

Iusti p̄ gratiā intus iustificātē, nonnunq̄ p̄pter peccatorū reliquias iniusti dicūtur

Psal.30.

us oportet satisfieri, q̃ peccator cœlum ingredi per mittatur. De qua satisfactione (quia negat eã Lutherus ab antiquis sanctis doctoribus approbatã) iam quid ipsi censeant, in medium afferemus, atq; id quidem non truncatim, quod ipse nobis obiicit sed plenis, vt aiunt, velis. Ambrosius primum ad corruptam quandam ait: Secundum conscientiæ molem exhibenda est pœnitentię magnitudo. Pœnitentia ergo non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur. Si tibi ante oculos ponas, de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuũ deletum sit, & si te iam credas prope ipsas post tam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & stridor dentium sine fine. Cum hoc certa fide sicut est, animo conceperis, quia necesse est præuaricatricem animã tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium constitutũ esse post baptismum, q̃ pœnitentiæ solatium, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem subire esto cõtenta, dummodo ab æternalibus pœnis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mẽte retractans, proprij facti tu ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura vitę huius interimenda tibi est, & quasi mortuã te existimans, sicut es quomodo possis reuiuiscere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanã gloriam occasionem luxuriæ præstiterunt, defluant oculi lachrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt. Pallescat facies, quæ quondam viruit impudice. Deniq; totũ corpus incuria maceretur, cinere aspersum & opertũ cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit. Cor verò sit liquescens sicut cæra, ieiuniis inquietans seipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam

Pc̃tõris nomẽ deletur de lib. vitæ propter peccatum.

Pœnitẽdi modus ex Ambr.

crucieť,quia in mēbra corporis quum haberes dominationem,malo cessit imperio. Talis vita,talis actio pœnitētiæ,si fuerit perseuerās,audebit sperare,& si nō gloriam,certæ pœnæ vacuationem. Et paulopóst: Peccator ergo si sibiipsi nō pepercerit,á deo illi parcitur. Et si futuras pœnas gehēnę perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit,seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina. Grande scelus,grandem habet necessariam satisfactionē. Hęc Ambrosius. Et idem de pœnitētia: Qui enim agit pœnitētiam,non solū diluere lachrymis debet peccatū suum,sed etiam emendatioribus factis operire,& tegere delicta superiora,vt nō ei imputeť peccatum. Hæc ille. Similiter & August. homilia. 1. postquam distinxit tertiam actionē pœnitētiæ,& de duabus loquutus fuerit,hoc est,de ea quę ad baptismū exigitur,& de altera quę pro quotidianis,sed minutis peccatis necessaria est, iam de tertia subdit in hunc modū: Tertia actio est pœnitētiæ,quę pro illis peccatis subeunda est,quā legis decalogus cōtinet. Et de quibus Apostolus ait: Quoniam qui talia agūt, regnum dei non possidebūt. In hac ergo pœnitentia maiorem quisque in se seueritatem debet exercere,vt á seipso iudicatus,non iudicetur á Deo. Sicut idem Apostolus ait: Si enim nos iudicaremus, á domino non iudicaremur. Et in libro de vera & falsa pœnitentia, capite decimoquinto sic ait: Ponat se omnino in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis, nihil sibi reseruans sui,vt omnia eo iubente paratus sit facere pro reparanda animæ vita quæcunque faceret pro vitanda corporis morte,& hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitam, cū gaudio enim debet facere immortalis futurus,quę faceret pro differenda morte moriturus. Semper deprecetur Deum certus de venia, qui omnibus modis

[Margin notes: Pñiæ fructus. — Tres pñię actiones. — 1. Cor. 11 — Pęnitentē sacerdotis iudicio subiiciēdū, Aug. auctore.]

modis, & sine tædio dubius rogaret potestatem terrenam. Abstineat a multis licitis, qui per libertatem arbitrij cōmisit illicita. Semper offerat Deo mentem & cordis contritionē, & deinde quod potest de possessione. Et ne dixeris illum de publico pœnitente loqui eundem admonet, vt cautus sit ne verecūdia ductus diuidat apud se cōfessionē, & diuersa diuersis sacerdotibus velit manifestare. Quidam enim vni celant, qui alij manifestanda conseruant, quod est se laudare, et ad hypocrisim tendere, & semper venia carere, ad quam per frusta totam putat peruenire. Hæc August. Accedit his Gregorius. Cogitandum summopere est, vt qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat, vt qui commisit prohibita, sibimetipsi abscindere debeat etiam concessa. Et reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis deliquisse. Minima sunt quę loquor, si hæc ex sacri eloquij testimoniis non affirmo. Lex certe veteris testamenti alienam vxorem cōcupisci prohibet. A rege vero fortia iuberi militibus, vel desiderari aquam nō pœnaliter vetat. Et cuncti nouimus quòd Dauid concupiscentiæ mucrone transfixus, alienam coniugem & concupiuit, & abstulit. Cuius culpam, digna verbera sunt sequuta & malum quod perpetrauit, per pœnitentię lamenta correxit. Qui quum longe post, contra hostium cuneos sederet, aquam bibere de Bethleemitica cisterna ex desiderio voluit. Cuius electi milites inter cateruas aduersantium medias erumpentes, aquam quam rex desiderauerat illæsi detulerunt. Sed vir flagellis eruditus, semetipsum protinus cum periculo militum, aquam desiderasse reprehendit, eamque, Domino fundens libauit, sicut illic scriptum est, libauit eam Domino. In sacrificio quippe Domini

Confessio non dimidianda.

Pœnitentia Dauid

2.Reg.23.

mini effusa est aqua, & conuersa, quia culpam con cupiscentiæ mactauit per pœnitentiam reprehensionis suæ. Qui ergo quondam concupiscere alienā coniugem nequaquam timuit, post etiā quia aquā concupisset, expauit. Quia enim se illicita perpetrasse meminerat, contra semetipsum iam rigidus etiā à licitis abstinebat. Sic agamus pœnitentiam, vt ea quæ commisimus perfectè defleamus. Hæc Gregorius. Quòd si vetustiores adhuc requiras, Origen. homilia viij. super Leuiticum. In vulneribus, inqt, corporum posteaq̃ curata fuerint, remanet interdum ipsius vulneris signum quod cicatrix appellatur. Vix enim est qui ita curetur, vt nullum suscepti vulneris residere videatur iudiciū. Transi nunc ab ista legis vmbra ad veritatē eius, et intuere quo modo anima quę peccati vulnus acceperit, etiamsi curetur, tamē habet peccati cicatricem in loco vulneris residentem. Quæ cicatrix nō solum à Deo videtur, sed & ab eis qui acceperunt ab eo gratiam, qua præuidere possint animæ languores, & discernere quæ sit anima ita curata, vt omni genere vestigium illati vulneris abiecerit, & quæ curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi in ipso vestigio cicatricis indicia. Et rursum infrà. Sed vide, quia etiamsi mundetur quis à peccato, & non sit iā in opere peccati, ipsa tamen vestigia sceleris commissi, purificatione indigent, & ea quam exposuimus, & alia nihilominus quæ mandantur in consequentibus. Obseruauimus enim & hoc quod scriptum est de lepra, in qua die mundatus fuerit, post hæc inter cætera quæ mandantur, tertio dictum est & mundus erit. Et iterum ad vltimum scriptum esse & mundabitur, vnde mihi videtur esse quasdā & in ipsa purificatione differentias, & (vt ita dixerim) profectus quosdam purgationū. Hæc Orig. Suffragatur & Chrysostomus homil. 41. de pœnitentia

Peccati cicatrix in anima sanata residet.

tentia

tentia inquiens: Pœnitentiam exhibuit beatus Da
uid ita dicens: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Et olim patratum peccatum, post tot generationes quasi nuper accidisset, lugebat. Pœnitentem irasci non oportet, neq; sæuire, sed conteri tanq̃ condemnatum, tanq̃ non habentem fiduciam, tanq̃ iudicatum reum, tanquàm ex sola saluari misericordia debentem, tanq̃ ingratum erga benefactorem redargutũ, tanq̃ iniucundum & reprobum, tanquàm innumeris dignum suppliciis. Si hæc cogitet non irascetur, non indignabitur, sed lugebit, flebit, gemet, & conqueretur noctem & diem. Pœnitentem nũquam oportet obliuioni peccatum tradere, sed deũ quidem rogare, ne eius meminerit, ipsum verò nũquam ipsius obliuisci. Si nos eius meminerimus, Deus obliuiscetur. A nobis ipsis vltionem sumamus, nosipsos accusemus, ita placabimus iudicem. Hæc Chrysostomus. Sed & Leo primus, cui propter eruditionem ac vitæ sanctimoniam in concilio Calcidonẽsi à CCCCCC. & XXX. patribus ter sanctus fuit acclamatum, scribit in hũc modum Theodoro Episcopo Foroliuiensi. Mediator inquit, Dei & hominum homo Christus Iesus hãc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & salubri satisfactione purgatos, cõmunionẽ sacramentorũ per ianuã recõciliationis admitteret. Cui vtriq; operi ipse saluator interuenit, nec vnq̃ ab his abest quę ministris suis exequenda cõmisit, dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationem seculi, vt si quid per seruitutem nostrã bono ordine & gratulando impletur affectu non ambigamus per spiritumsanctũ fuisse donatũ. Et rursum infra. Vñ oportet vnũquenq; Christianũ conscientiæ suę habere iudicium, ne conuerti ad dñm

Psal. 6.

Pęnitendi modus ex Chrysost.

Matt. vlt.

Cõsciẽtiæ iudicium.

de die in diem differat, nec satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituat, quem periculose ignorantia humana concludit, vt ad paucarum horarum se reseruet incertum, & cum possit pleniore satisfactione indulgentiam promereri, illius tēporis angustias eligat, quo vix inueniat spiritum, vel cōfessio pœnitentis, vel reconciliatio sacerdotis. Hęc Leo. Addit iis & calculum Hierony. super Malachiam sic inquiens: Qui peccator est, et quem mordet propria conscientia, cilicio pœnitentiæ accingatur, & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur ecclesiam, de qua fuerat egressus, & cubet, vel dormiat in sacro vt præteritas delicias per quas Deum offenderat, vitæ austeritate compēset. Hæc Hieronymus. Quibus verbis quid aliud magis peccatori commendat, q̄ satisfactionē quæ nimirum compensatio est, quam pro præteritis voluptatibus exhibemus deo per vitæ austeritatem. Propter quam & idem Paulam egregiam fœminam laudans, dixisse tradit. Turpanda est facies, quam contra dei præceptum purpurisso, & cerussa & stibio sæpe depinxi. Affligendum corpus quod multis vacauit deliciis. Longus risus perpeti compensandus est fletu. Mollia lintheamina, & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda. Et hæc omnia quid aliud quàm satisfactionem indicant, hoc est, rubiginis ex prioribus peccatis relictæ purgationem. Et Cyprianus item non minori sanctimonia q̄ doctrina præditus, sermone.5. de lapsis, quosdam qui fidem redintegratam & reuersionem ad deum sibi sufficere (quibusdam hoc docentibus) confidebant, alloquitur in hunc modum: Agite, inquit, pęnitentiam plenā, dolentis ac lamētantis animi probate mœstitiā, nec vos quorundā moueat aut error improuid⁹, aut stupor vanus qui quū teneantur in tā grādi crimine, percussi sunt ani mi

Modus pœnitendi iuxta Hiero.

Satisfaciēdi modus ex Cypriano.

mi cæcitate, vt intelligant delicta, nec plāgant. Et paulopost, pacem sibi vltro, nemine dante, sumpse rūt, falsa pollicitatione seducti, & apostatis ac perfidis iuncti, errorē pro veritate sumpserunt. Communicationē non communicantium ratam ducūt, hominibus contra Deū credunt, qui contra hoies deo non credunt. Eiusmodi homines quantum po testis effugite, perniciosis contractibus adhærētes, salubri cautione vitate. Sermo eorum sicut cancer serpit, colloquium velut contagiū transilit, noxia et venenata persuasio ꝓsequutione ipsa peius inter ficit, illic superest pœnitentia, quæ satisfacit. Hæc Cypria. Ecce non satis est cū fide ad deū conuerti, sed opus est itē pœnitentia quæ satisfaciat. Et continuo subdit: Qui autē, inquit, pœnitentiā criminis tollunt, satisfactionis viā claudunt. Ita fit vt dū temeritate quorundā vel promittitur salus falsa, vel creditur, spes vere salutis adimatur. Vos verò fratres, quorū timor in deū pron⁹ est, et in ruina licet animus cōstitutus mali sui memor est, pœnitentes ac dolētes peccata vestra perspicite, grauissimū cō scientiæ crimē agnoscite, ad intelligentiā delicti vestri, oculos cordis aperite, nec desperātes misericordiā dñi, nec tamen iam veniā mendicantes. Deus quātū patris pietate indulgēs semper et bonus est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Quā magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens et lōga medicina non desit, pœnitentia minor crimine non sit. Putásne Dominum cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrılega contagione violasti? Putas facile eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius et rogare, diem luctu transfigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare,

Pœnitētia crimine minor nō sit.

ſtratos ſolo adhærere cineri, in cilicio volutari & ſordibus, poſt indumentum Chriſti perditum nullum iam velle veſtitum, poſt diaboli cibum malle ieiunium, iuſtis operibus incũbere, quibus peccata purgantur, eleẽmoſynis frequenter inſiſtere, quibus à morte animæ liberãtur. Hæc Cyprianus. Et rurſum in calce: Qui ſic Deo ſatisfecerit, qui pœnitentia facti ſui, qui pudore delicti, plus virtutis & fidei de ipſo lapſus ſui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contriſtauerat nuper, lætam faciat Eccleſiam, nec iam ſolam dei veniam merebitur, ſed coronam. Sed ne dicat Lutherus hęc de publica ſatisfactione dicta fuiſſe, Audiat quid in eodẽ ſermone paulò ſuperius dixerit ad eos, quorum erat crimen penitus occultum, Videt, inquit, Deus corda & pectora ſingulorum, & iudicaturus non tantum de factis, ſed & de verbis, & de cogitationibus noſtris omnium mẽtes, voluntatesq́ conceptas in ipſis adhuc clauſi pectoris latebris intuetur. Denique quando & fide maiore, & timore meliore ſunt, qui quanuis nullo ſacrificii aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerũt, hoc ipſum apud ſacerdotes dei dolenter & ſimpliciter confiteantur exhomologeſin conſcientiæ faciant, animi ſui pondus exponant, ſalutarem medelam paruis licet & modicis vulneribus exquirant. Ecce tres hic pœnitẽtiæ partes inſinuat. Primum, contritionem & confeſſionem, cũ iubeat eos dei ſacerdotibus dolẽter & ſimpliciter confiteri, deinde ſatisfactionem, quum hortetur ſalutarem medelam paruis licet vulneribus exquirere: de qua paulò pòſt apertius adiungit. nec ceſſet, inquit, in agenda pœnitẽtia atque domini miſericordia deprecanda, ne quod minus eſſe in qualitate delicti videtur, in neglecta ſatisfactiõe cumuletur. Hactenus ex Cypriano. Caſſianus itẽ ex Pymſio collatione

Eleẽmoſynis à morte anima liberatur.

Pœnitens non ſolum dei veniã, ſed coronã meretur.

latione.20.cap.vij.subscribit inquiens: Dū agimus pœnitentiā & adhuc vitiosorum actuum recordatione mordemur, necessarium est vt ignem conscientiæ nostræ obortus ex confessione culpæ lachrymarum imber extinguat. Quum vero cuiquam in hac humilitate cordis, & spiritus contritione defixo, atq; in labore & gemitu perduranti, horum recordatio fuerit consopita, & conscientiæ spina de medullis animæ gratia dei miserantis euulsa, certū est eum ad satisfactionis finem atq; indulgētiæ merita peruenisse, & ab vniuersorum criminum labe purgatum. Hęc Cassia. Et rursum collatione xxiij. cap. xv. Quisquis post baptismum & scientiā dei, in illud mortis corpus incurrerit, hoc est in aliquod capitale crimen, sciat se non quotidiana gratia dei, id est, facili remissione, quā momentis singulis exoratus Dominus noster erroribus nostris donare cō sueuit, sed aut diuturna afflictione pœnitudinis, ac pœnali dolore purgandum, aut certe pro his in futuro ęterni ignis suppliciis addicendum. Hoc item Cassianus. Vides iam satisfactionem, nō solum in scripturis fundatam, verumetiā ab antiquis & sanctis assertam authoribus, vt nisi pudere prorsus dedidicisses, huius articuli te maxime puderet. Sed iā vt statuis hunc articulum audiamus. Satisfactio.

¶ Ostēdāt si possunt, vbi in tota scriptura, vnus apex aut iota scribatur, pro peccato mortali vno debere satisfieri septem annis? dicant vbi pro differentibus peccatis, differentes pœnas statuat Christus & Apostoli? Nonne hęc omnia sunt postea inuenta ab Episcopis? imò dēt vnum ex antiquis patribus, in quo legantur quadragenæ, septenæ, & similia, vbi fecerint, libens reuocabo. LVTH.

¶ Quid si non de septenni satisfactione, mētio peculiaris in sacris literis habeatur? Quid si nusq; lectum sit, Christum aut Apostolos pro differenti EPIS.

bus

bus peccatis, differētes pœnas statuisse? & demum quid si dari nō potest vnus ex antiquis patribus, in quo legātur quadragenæ, septenę, & similia? Num propterea satisfactio, non erit pars tertia pœnitentiæ? Hæc negatiua dialectica (qua tam frequenter vteris) quis non videt q̃ sit irridenda. Satis nobis est, tam ex scriptura q̃ ex patribus, non minori eruditione q̃ vitæ sanctimonia conspicuis, ostendisse pro peccatorum qualitate, satisfactionem omnino breuiorem aut prolixiorem, asperiorem aut remissiorem oportere fore. Quæ res non immerito succedentes Episcopos admonere potuit, quatenus illi iuxta vnctionē à spiritu sibi datā, Canones quosdā instituerent, quibus Ecclesiarum præfecti, satisfactionem pœnitentibus iniungendam moderarentur. An tibi videtur cœtus Episcoporum in tam salubre negotiū ascitus, contemni debere? Num credis tot Episcopos pro salute animarum congregatos, nihil amplius apud eos qui pie sapiunt, ponderis habituros, quàm vnum Lutherum, & eundem audacissimum, tam scripturarum, q̃ patrum temeratorem? Qua fronte potes hæc dicere? Siccine putas Deum rem Christianorum abiecisse, vt totius reipublicæ Christianæ patribus & proceribus studio profectus animarum collectis, nō inspiret quęsitam & concupitā veritatem? An reliquit ita nos spiritus ille paracletus, quem Christus mansurum apud nos in æuum pollicitus est, & veritatem omnem edocturum? Insanis profecto, si ita credas. Cæterum si qua sit Yuoni fides adhibenda, qui Carnotensis Episcopus fuit, doctrinaq; pariter & sanctitate non infimus, is tam ex conciliis q̃ patribus multa collegit, pro quadragenis & septenis illis, crebram satisfactionis & canonum pœnitentialium facit mentionem. Interdum quæ Hieronymum introducit de iisdem canonibus ita loquentem: Men-

Yuo Carnotēsis de quadragenis & septenis.

furam temporis in agenda pœnitentia, idcirco non satis aperte præfigunt canones pro vnoquoque crimine, vt de singulis dicant qualiter vnumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendū statuunt, quia apud Deum non tam valet mensura temporis q̄ doloris, nec abstinētia tantum ciborum, quàm mortificatio vitiorum. Propter quod tempora pœnitentię, fide, & conuersatione pœnitentium, adbreuianda præcipiunt, & negligentia protelanda existimant. Tamen pro quibusdam culpis, modi pœnitentiæ sunt impositi, iuxta quos cæteræ perpendendæ sunt culpæ, quum sit facile per eosdem modos, vindictam & censuram canonum æstimare. Hæc Hieron. Ex quibus quisque potest perspicere, non recenter inuentos hos fuisse canones, sed ante Hieronymi tempora, quibus tametsi non pro singulo quoque crimine, modus satisfactionis præscribitur, ex paucis tamen quæ illic tradita sunt licebit æstimare cætera, licebit & perpendere quod sacerdotis prudentis arbitrio relictum sit, quanti temporis cuique peccatori satisfactio sit imponenda. Pœnitētia arbitraria.

¶Legimus sane multos à Deo propter peccatum castigatos, vt Dauid, Mosen, Aarō, Mariam, populum Israel, & aliquos eorum, quos Christus in Euangelio curauit. Et.1.Corinth.11. Multi infirmi inter vos & dormiunt multi. Sed hæc non erat satisfactio, quam isti docent, scilicet remissibilem per claues, ita & modo multos punit Deus pro peccatis, quas pœnas tamen ecclesia non potest auferre per claues. Quare verum dixi, arbitrariam istam satisfactionem nec in scripturis, nec patribus inueniri, inueniri autem pœnam remissibilem à Deo impositam, vt Psalm.88. Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus hominum peccata eorum. LVT.

¶De cla

¶ De clauibus ecclesiæ quid per eas remitti possit, inferius sub articulo de indulgentiis dicturi sumus. Nunc saltem ex dictis opinor constare, peccatorem aliquem post remissam culpam, nonnullius pœnæ debitorem esse, cui per tolerationem pœnæ (quam dicunt) pœnitentiæ satisfieri vsqueadeo potest, quòd post hanc vitam purgatorius ignis peccatori nihil officiet. Cæterum ꝙ ais, inueniri pœnam irremissibilem á Deo impositam, nihil refragamur. Sed tamen & constat aliquam á Deo constitutam pœnam, remissam fuisse, id quod non aliunde ꝙ̃ ex iis (quę per te citata sunt) exemplis comprobabo. Dauid primum, quum esset triduana populi sui pestilentia puniendus, vsqueadeò semetipsum afflixit, vt misertus ei deus, nō amplius quàm vnius diei vindictam voluit exerceri. Sublata est igitur bidui sequentis molestia, propter seueritatẽ quam in semetipsum Dauid exercuit, nimirum vt pœnā á deo constitutā pœnitenti, si vere & digne pœniteat, intelligamus haud irremissibilem esse. De Mose verò & Aarō haud scio quas pœnas memoras, nisi quod non sint permissi populum in promissam terram introducere, quod sane per dignam pœnitudinem, & assiduas preces (modò id ardentius petiissent) quis nouit an fuissent impetraturi. De Maria sorore Mosi, quę graui lepra ꝑcussa fuerat á Deo, nū legis eā ad preces Mosi post septẽ dies fuisse purgatā? De populo similiter Israel, an nō in Hieremia scriptū est dixisse Deū: Si pœnitentiā egerit gẽs illa á malo suo, q̃d locutus sum aduersus eā, agam & ego pœnitentiā super malo, quod cogitaui vt facerem ei? Et de Corinthiis demum, quorum nonnulli morbis percussi sunt, nonne Paulum audis eodem loco docentem, quo medio flagellū dei vitasse potuerunt? Si nosmetipsos, inquit, diiudicaremus, non vtiꝗ iudicaremur.

EPIS.

Pœnā aliquā á Deo constitutā nonnunꝗ̃ remissam fuisse.

2.Reg.vlt.

Dicent

Dicent forte delictum arbitrio Ecclesiæ taxandam pœnam pro peccatis. Respondeo, hoc iam nõ est scripturas, sed propriam sententiam afferre, probetur, quo loco Christus hoc arbitrium reliquerit ecclesiæ: tibi enim non credo LVT.

¶ Diximus ante sæpius Luthere, nõ omnia per scripturas probari posse. Satis enim fuerit, si dictorum modorum (quos in vestibulo totius disputationis nostræ memorauimus) aliquo statui posset, quod asserimus. Nos tamen & scripturas, & sanctorum patrum suffragia (quibus res hæc fieret dilucidior) tot produximus vt veriti fuimus, ne prolixitatis tędio Lectorem grauauerimus, Quibus si non credideris, nemo non iudicabit (scio) te pertinacem esse. Nam æquius est, vt tu, tot & sacrosanctis authoribus, qui pro sua sentẽtia scripturas etiã afferunt, crederes potius, quàm vt nos (reiectis & patribus & scripturis) tibi, qui nullũ alicuius momenti suffragium attulisti, fidem adhibeamus. EPIS.

¶ Nam vbi dicit: Quodcunque ligaueris &c. magis ad culpam, q̃ ad satisfactionẽ pertinet. Culpa enim ligari & solui proprie dicitur, non confessio aut satisfactio, ita & illud: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Alioquin dicere debuit: Quorum remiseritis satisfactiones, remittũtur eis. Quare diuinitus aut nulla est satisfactio, aut remitti humanitus non potest. LVT.

¶ Semper tui similis es Luthere. Nam eiusmodi collectionibus scatent omnes assertiones tuæ. Sed mirum est, quomodo iam sis oblitus, quod nuperrime nobis obieceras, nẽpe non intellexisse nos, vim huius verbi remittere. Aiebas enim paulò superius, aliud esse omnia peccata remitti, aliud omnia tolli. Baptismum omnia remittere fateris, at nullum penitus tollere, sed incipere tantũ vt tollantur. Quod ais etiam, illos fefellisse, qui remissionem intellexe EPIS.

runt omnimodam expurgationem fuisse. Confites igitur aliquando tecum, nec Prothei more, toties teipsum transfigures. Si remittere sic, vt ais, intelligendum sit, cur nō vides ex iis Christi verbis quū dicit: Quorum remiseritis peccata, remittūtur eis, protinus consequi, reliquias aliquas peccati manere post condonatā culpam. Nam si baptismus, peccatum originale tua sententia nō prorsus ita remittat vt nihil eius omnino relinquat expiandū, quid prodigij fuerit, si sacramentū absolutionis, aliquid actualis peccati manere sinat, quod per satisfactionem expietur? Et id sanè (quod relinquitur) nō potest aliter q̄ Deo cooperante deleri. Porrò quid discriminis inter has duas Christi pollicitationes fuerit, inferius dicturi sumus vbi de indulgentiis disseremus, Articulo nempè. xix.

LVT. ¶ Hoc libens concesserim, quòd Ecclesia mater, pio affectu præuentura manum Dei, castigat filios suos satisfactionibus quibusdam, ne incurrant flagella dei, sicut Niniuitæ operibus suis spontaneis prȩuenerunt iudicium dei. Hęc pœna quidem est arbitraria, non in totum, vt illi volunt, sed tamē necessaria.

EPIS. ¶ Si per impositam satisfactionem recte præuenit ecclesia flagellum dei, quod is exercet in viuos, quur nō similiter præuenisse laudabitur castigationem illam quam idem in purgatorio nihilo mitiorem, imò longe acerbiorem sumet à mortuis? Neque satis fuit Niniuitis nouam inchoasse vitam nisi ieiunia, preces, lachrymas, saccumq́ue, & cinerem adhibuissent.

LVT. ¶ At nostri indulgentiarij etiā contra ecclesiam asserunt, remitti penitus omnem satisfactionē etiā à iustitia diuina requisitam, quod est erroneum & impium. Nam aut nos, aut homines, aut Deus punit peccata, quod illi per indulgentias tollunt omnino.

nino. Contra hanc eorum fictam & falsam satisfa- ctionem, quam & solam habent, ego pugnaui, quã ideo solum finxerunt, vt lucra sua augerent, & ho- mines exhaurirent, fallerent, ac perderent, quum si essent pij pastores, potius imponerent pœnas, & ec- clesiæ exemplo præuenirent Deũ sicut Moses eum præuenit occidendo filios Israel, propter peccatum vituli aurei.

¶ Si quid indulgẽtiarij perperã aut dixerint, aut fecerint sui quæstus gratia, non est Episcopis hoc imputandum. Neq; enim vlla res est homini vsq; adeo conducibilis, quæ non posset interim in eius incommodũ verti. Cæterum quantum indulgẽtiæ valeant, & quantum profuerint, iis qui rite sunt il- lis vsuri, suo loco fusius dicturi sumus. EPIS.

¶ Optimum autẽ fuerit, si nosipsos puniremus. Hoc autem facimus, quando ex toto corde vitam totã mutamus, hac enim pœnitentia & satisfactio- ne Deus contentus est, quantum probant scripturæ sacræ, & præsertim Ioan. Bapt. Luc. 3. Sic. 1. Corin. 11. Si nosipsos iudicauerimus, non vtique iudica- remur à domino, quum autem iudicamur à domi- no, corripimur, vt non cũ hoc mundo damnemur. Ecce pœna & correptio prorsus irremissibilis, quæ à Deo imponitur & exigitur. LVT.

¶ Vt istum minime probo, qui propter susce- ptas indulgentias, in reliquiis veterũ delictorũ ex- purgandis, tepidior efficitur, ita illum vituperio di gnum arbitror, qui tantum dei beneficiũ nobis eri- pere conatur. Quid enim si quidã indulgẽtiis abusi fuerint? Num indulgentiæ propterea damnari me- rentur? Haudquaquam. Sic enim & dei misericor- diam damnaremus, qua multo maxima pars homi num indies abutitur. Quod autem ais, Deum non aliam pœnitentiam, & satisfactionem à peccato- ribus expectare, quàm vitam nouam, Ecclesia EPIS.

Deus aliã pœnitẽtiã q̃ nouam vitam exi- git.

longe aliter sentit & docet. Quam rem opinor tam scripturis, quàm patrum astipulationibus, dilucide comprobaui. Sed & ipsa quę producis testimonia, tam ex Ioan. Baptista, Luc. iij. quàm ex Paulo. 1. Corinth. 11. militant aduersum te. Nam quantum ad illud interpretes vnanimiter clamant, alios esse virtutum fructus, alios dignos pœnitētiæ fructus. Et quantum ad Paulum attinet. Palam est iudiciū nostrum quo nosipsos iudicamus, præuenire iudicium dei, & satisfactionem pœnæ (cui per peccatum obnoxij sumus) posse diuinam à nobis auertere correptionē. Sic enim Chrysostomus super Diuum Matthæum testatur, inquiens: Si vis (quod ego consulo) nec hic à Deo pœna quauis cruciari, tuipse tibi iustus sis iudex, referas tibiipsi rationes viuendi. Audi Paulum dicentem: Quoniam si nosmetipsos iudicauerimus, non vtiq; iudicaremur. Si id facies ordine paulatim progrediens, ad coronam quoq; peruenies. Hæc Chrysostomus homilia quadragesimasecunda.

Virtutum fructus. Pœnitētię fructus

LVT. ¶ Vehementer autem odi & sublatum vellem hoc vocabulum satisfactio, quod nō modo in scripturis non inuenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisquā possit pro vllo peccato satisfacere, quum gratis ille ignoscat omnia.

EPIS. ¶ Facile puto te vocabulum istud satisfactionis odire. At non tam huius voculæ caussa, quàm Romanæ curiæ, quam agresti (vt aiunt) odio prosequeris. Cęterum exempla passim in scripturis habentur, vt de Niniuitis, Achab item & Manasse regibus, aliisq; compluribus, quorū ingentem pœnitudinem & afflictiones sua sponte susceptas, clementia dei, velut iustam pœnæ (quę sceleribus eorum debebatur) satisfactionē admisit, cohibuitq; flagellum, quod illis inferre meditabatur. Quando igitur de re conuenit, frustra de vocabulo contenditur

Satisfactio. Ionæ. 3. 3. Reg. 21. 2. Par. 33

ditur id quod tu nunquã citas. Neq; vllum in eius vocabuli sensu periculum imminet, nisi q tu contra patrum omnium sententias, nodum hunc tandem in hoc scirpo quæsisti.

LVT. ¶ Deinde occasio fuit, vt è salutari pœnitentiæ remedio nundinas facerent. Vellem magis, vt disciplina, castigatio, visitatio, correptio aut alio quopiam scripturæ sanctæ vocabulo nominaretur, quo significaretur non esse remissibilem, sicut reuera remissibilis non est, disciplinã domini, multo minus vendibilis & cauponabilis aliquando crederetur, sicut hodie videmus fieri, conficta ista noua satisfactione, quę plenarie remittitur, cum talis (vt dixi) esse non possit, nedum pœnitentiæ tertia pars censeri debeat.

EPIS. ¶ Si quicquid esse potuerit occasio mali tollere molireris, nec ignem, neque aquam, sed nec aërem ipsum nobis relinqueres. At quid tam anxie turbaris de vocabulo, quum sole clarius Dei clementia fulget in scripturis. Num is qui tam facillime culpam donat, se tam grauem exhibebit, vt pro pœna culpæ debita, nullam admittet satisfactionẽ? Quin certe multo benigniorem peccatoribus Deum ipse facias. Et profecto, nisi fallor, perparum inter te, & istos interest (quos vocas indulgentiarios) nisi quòd tu per fidei virtutem, vno momento culpam simul & pœnam culpæ debitam, sublatam asseris, illi post deletam per sacramentũ absolutionis culpam, non per indulgentias, omnem pœnam culpis debitam aboleri prædicant. Tu simul, & culpam & pœnã condonari putas, illi separatim, vno quidem momento culpam per sacramentum absolutionis, & alio per indulgentias pœnam. Isti non minus vitam nouam necessariam existimant, atq; tu. Et tu pro veteribus delictis, nihilo maiorem exigis castigationem q̃ illi. Sed & pro futuris ipsi cau-

Quid inter Lutherũ et indulgentiarios interest

telam adhibendam sentiunt, quam ipse non refu- gis, imò probas quàm maxime. Perparum igitur ti bi cum illis dissidet, si quid meum de vobis iudici- um valeat. Cæterum quia super hac re postea pro- lixius disceptaturi sumus, iam ad reliqua tran- seamus.

LVT. ¶ Vnde in sermone meo vernaculo insigniter adieci, non esse istas tres partes pœnitentiæ vt ipsi morem habent de eis loqui, semper enim volui ex- ceptam disciplinam domini, quam esse negaui ab vllo remissibilem, sed tantum imponibilem, ideo aliam necessario fore & nusquã descriptam quam illi satisfactionem docent, tota in manu Papæ posi tam, etiam inuita iustitia diuina.

EPIS. ¶ Quicquid ipse peruerse docueris, ipse videris Certum est ecclesiam catholicam ita docere, quem admodum ante diximus, hoc est nonnihil in ple- risque peccatoribus (deleta culpa) manere, cui pœ- na maior, aut minor pro criminis qualitate secun- dum diuinæ iustitiæ taxationem debetur. Neque enim (vt tu nequiter opinaris) par pœna cunctis constituitur, quum longe dispares erant in noxa. Porrò, quoniam huius taxationis mensura nobis incerta est, priores patres spiritu sancto pleni, Ca- nones quosdam (vt quum ex aliis, tum ex Hiero- nymo superius audire potueras) nobis reliquerunt Ex quibus conicere valebimus (pensatis tamen lachrymis, & luctu cuiusq; peccatoris) quanta sa- tisfactio cuiq; fuerit imponenda. Cæterum adhuc vsque adeo se nobis clementissimũ exhibet Deus, vt non solum austeritate, nostræ in nos vindictæ, posset hæc impleri satisfactio, verumetiã aliis mo- dis longe facilioribus, de quibus & mox dicturi sumus, vbi etiam apparebit, diuinam iustitiã cum sua clementia modis omnibus conuenire. Sed de hoc articulo iam satis.

ARTI-

CONTRITIO quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinẽ, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & acquisitionẽ æternæ damnationis. Hæc contritio facit hypocritam, imò magis peccatorem. LVT. De cõtritione.

¶ Id tibi moris esse Luthere, nec semel animaduerti, quòd quum duobus, pluribúsue modis res quæpiam obtineri queat, tu tamen vnum ex illis adeò mordicus tenes, vt sæpe damnatis reliquis, hoc solo cõtendas, rem acquiri posse. Sic nimirum facis de gratia, quæ quum posset, & per fidem, & per sacramenta comparari, tu reiectis sacramentis, soli fidei tribuendã putas diuinæ gratiæ consequutionem. Similiter & quum iustificatio sanctificatióque, duplex vtraque fuerit, vna quidem per gratiam acquisita, altera verò per opera, singulis penè momentis acquirenda, tu simul has permisces, alteram alteri, vt totam vitam nostram non iustitiam, sed iustificationem esse contendas. Et nunc haud dissimiliter, quum contritio potest duobus parari modis, hoc est, vel per timoris vel per amoris viam, tu timore posthabito, solo vis amore contritionem à peccatoribus quæri. Quæ sententia tua quantũ dissideat, non à patribus modò, verũetiam à scripturis, mox videbimus. Interea, quibus rationibus hunc articulum statuas, iam excutiamus. EPIS. Mos Lut. Contritio duob⁹ modis parari potest.

¶ Quamuis hanc conclusionem etiam Cassianus doceat, & sensus communis omnium ita in se experiatur, vt superfluum sit probari eam, tamen vt obstruatur os loquẽtium iniqua, scripturas dei consulamus. LVT.

¶ Duo dicis, & Cassianum hanc docere con- EPIS.

clusionem, & præterea sensum communem omnium eandem in se experiri. Mira certe est hæc audacia, ne dicam temeritas, qua sic generatim de communi omnium sensu pronuncias. Ego sanè quis tibi sensus fuerit haud scio, verum in me plane sensi, nec semel quidem, hanc viam ad contritionem vehementer mihi profuisse. Sed & ipse Cassianus (quem citas) vbi hæc doceat nusquã inuenio. Vellem indicasses locum. Ego sanè volumina duo, alterum de Cœnobiorum institutis, alterum de collationibus patrum, quæ scripsit idem Cassianus, diligenter excussi, & tantum abest vt in eis hoc reperim, vt etiam legerim illic plurima, quæ non mediocriter huic aduersantur sententiæ. Primum collatione .iij. capite quarto tres vocationum explicat modos, quorum primus (vt ait) ex DEO est. Secundus per hominem. Tertius, ex necessitate. Ex Deo quidem est, quoties inspiratio quædam immissa in cor nostrum, nonnunq̃ etiam dormientes, nos ad desiderium æternæ vitę ac salutis exuscitar, deumq; sequitur, & eius inhęret pręceptis, compũctione saluberrima cohortatur, vt in scripturis sanctis Abraham voce dominica de genitali solo, & totius cognationis suę affectibus, patrisq; domo legimus euocatum, dicente Domino: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Quo etiam modo B. Antonium accitum esse cognouimus, qui occasionem suæ conuersionis à sola diuinitate percepit. Ingressus nanque ecclesiam ibique audiens in euangelio Dominum prædicantẽ. Qui non odit patrem & matrem, & filios, & vxorem, & agros insuper & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et si vis perfectus esse, vade & vende quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me. Pręceptũ hoc Domini velut specialiter ad se directum, cum sum-

Cassianus.

Tres vocationũ modi. Primus ex Deo.

Luc. 14.

Mat. 19

summa cordis compunctione suscepit. Cōfestimque renunciās cunctis, sequutus est Christum, nulla exhortatione, neq; doctrina hominum prouocatus. Secūdus vocationis modus est, quem fieri per hominem diximus, quum vel exemplis quorundā sanctorum, vel monitis instigati, ad desiderium salutis accendimur. Quo nos quoq; gratia Domini retinemus ascitos, qui prędicti viri monitis ac virtutibus incitati, huic nos studio professioniq; tradimus, quo ordine etiā in scripturis sanctis per Mosen filios Israël de afflictione Ægypti legimus liberatos. Tertius verò vocationis modus est, qui ex necessitate descendit, quum nos diuitiis mundi huius vel voluptatibus obligati, ingruentibus repente tentationibus, quæ vel mortis pericula comminantur, vel amissione bonorum ac proscriptione percutiunt, vel charorum morte compungunt, ad dominum (quem sequi in rerum prosperitate contempsimus) saltem inuiti properare compellimur. Cuius vocationis necessitatem in scripturis quoq; sæpissime reperimus, quum filios Israël ob merita peccatorum suorū legimus à domino traditos hostibus suis ob quorum damnationem crudelitatēque sæuissimam rursus conuersos ad dominū proclamasse, & misit eis, inquit dominus, saluatorem Aoth filium Gera, filium Gemini, qui vtraq; manu vtebatur pro dextera. Et rursum: Clamauerunt inquit, ad dominum qui suscitauit eis saluatorem, & liberauit eos, Othoniel videlicet filiū Chenez fratrem Caleph iuniorem. Et de talibus in psal. dicitur: Quum occideret eos tunc quęrebant eum, et reuerebantur, & diluculo veniebant ad eūm, & recordati sunt, quia deus adiutor eorum est, & deus excelsus redemptor eorum est. Rursumq;: Et clamauerunt ad dominum quum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberauit eos. Hæc Cassia.

Secūdus ꝑ hominem.

In Exodo.

Tertius ex necessitate.

Iudith. 3

Psal. 77

Psal. 106

Vides hic solum primum modum ex inspiratione diuinæ gratiæ proficisci, tertium verò necessitatis esse, quæ eos vrgeat & adigat. At quæ potest vrgentior esse necessitas, q̄ quando miser peccator, ponderata suorum criminum grauitate, multitudine, fœditate, non solum æternæ beatitudinis amissionem verumetiam æternę damnationis acquisitionē metuit? Hæc profectò necessitas (si nulla potest alia) coget peccatorem ad Deum ingemiscere & pro peccatis suis conteri. Quam rem & idem apertius explicat tres modos recensens, quibus vitia vincuntur. Tria sunt, inquit, quæ faciunt homines à vitiis temperare. i. aut metus gehēnæ siue præsentium legum, aut spes atq; desiderium regni cœlorum aut affectus boni ipsius, amorq; virtutum. Nā timor ita mali contagium legitur execrari. Timor domini odit malitiā. Spes etiam vitiorū omnium excludit incursum. Non enim delinquent omnes, qui sperant in eum. Amor quoq; ruinā non metuit peccatorū, quia charitas nunq̄ cadit. Et iterū: Charitas operit multitudinē peccatorum. Et idcirco b. apostolus omnē salutis summā, in istarum triū virtutū consummatione concludens: Nūc, inquit, manēt fides, spes, charitas, tria hæc. Fides nāq; est, quæ futuri iudicij, ac suppliciorū metu, vitiorum facit contagia declinari. Spes, quæ mentē nostrā de præsentibus auocans, vniuersas corporis voluptates cœlestium præmiorum expectatione contemnit. Charitas quæ nos ad amorē Christi, & spiritualiū virtutū fructū mentis ardore succendēs, quicquid illis cōtrariū est, toto facit odio detestari. Quę tria licet ad vnū finē tendere videantur, prouocant enī nos à rebus illicitis abstinere, magis tamē excellētiæ suæ gradibus ab inuicē disparantur. Duo nāq; superiora proprie hominū sunt eorum, qui ad profectum tendentes necdum affectū cōcepere virtutum.

Tria sunt q̄ faciunt hoies à vitiis tēperare, T. ii. or

Spes, Amor.

Prou. 8

Psal. 33.

1. Pet. 4

1. Cor. 13

tum. Tertiũ specialiter dei est, et eorũ qui in se ima ginẽ dei ac similitudinẽ receperunt. Ille nãq; solus, ea quæ bona sunt nullo metu, nulla remunerationis gratia prouocãte, sed solo bonitatis affectu ope ratur. Hæc. 11. collatione, cap. 6. Et rursum collatione. 9. cap. 29. duos modos, quantũ ad propositũ spe ctat, quibus ad lachrymarũ compunctionẽ peruenitur memorat. Alterũ quando fletus emanat, qui peccatorũ spina cor nostrũ cõpungente profertur, de quo dicitur: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis stra tum meũ rigabo. Et iterũ: Deduc quasi torrentẽ la chrymas per diẽ & per noctem, & non des requiẽ tibi, neq; taceat pupilla oculi tui. Alterũ quãdo pro fluunt lachrymæ, quæ absq; vlla quidẽ talium criminũ conscientia, sed tamẽ de metu gehẽnæ et hor ribilis illius iudicij recordatione procedunt, cuius terrore propheta perculsus, orat ad deũ. Nõ intres, inquiens, in iudicio cũ seruo tuo, quia nõ iustificabitur in cõspectu tuo oĩs viuens. Sed et eundẽ adhuc Cassianũ, audi lib. 4. ca. 39. docentẽ quomodo per timorẽ seruilem quis ascendere potest ad chari tatẽ, vbi nostræ salutis principiũ affirmat esse timo rem domini. Per quem ait nos & initium conuersionis & vitiorum purgationem accipere, ita vt quum penetrauerit hominis mentẽ contemptum ei rerum omniũ parit, obliuionem parentũ, mundiq; ipsius gignit honorem. Subinde contẽptu rerũ ostendit humilitatem acquiri. Postremo quum hu militas fuerit in veritate possessa, confestim ad cha ritatem quæ timorem non habet, perducet, per quam vniuersa quæ prius non sine pœna formidinis obseruabas, absq; vllo labore velut naturaliter incipies custodire, non iam contemplatione supplicij, vel timoris vllius, sed amore ipsius boni & dilectione virtutum. Hæc ex Cassiano strinximus,

Bifariã ad lachrymarũ compũctionẽ per uenitur.

Psal. 6.

Thre. 2

Psal. 142

Timor ser uilis.

mus, vt vitarē prolixitatem. Ex quibus liquet illū de timore seruili hæc dixisse, quippe quem nō sine formidine supplicij esse testatur, & hūc etiam fatetur initium esse nostræ salutis cuius ductu peruenitur, vt ex amore tandē ipsius boni simul & delectatione virtutum operemur. Quòd si aliquādo Cassianus hūc doloris motum, qui ex amore procedit, laudat magis & probat potius, q̄ illū qui ex recordatione peccatorū oritur, nequaquam inde conficitur ꝙ istum damnauit. Sed neq; per hunc modum hypocritā, & magis peccatorē fieri, ostendi potest vllo prorsus loco docuisse. Cassiano quoq; subscribit & Augustinus tractatu. 9. super epistolā Ioan. Si nullus (inquit) timor, nō est qua intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum quando aliquid suitur. Seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum. Sic timor primo occupat mentem, non autē ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatē. Hactenus August. Suffragatur & Hieronymus super Esaiam, cap. 25. Sicut ad partū, inquit, mulier appropinquans, dolore cogitur exclamare. Sic nos in angustia requirimus te, et à facie formidinis tuæ cōcepimus, & parturiuimꝰ, & peperimus, nō carnis liberos, sed spiritus. Hoc Hierony. Similiter Chrysostomus de cōpunctione cordis. Quid, inqt, corporis viribꝰ opus est, quum cor conterere debeamus. Hoc solum est quod à nobis exposcitur, vt semper recordemur mala nostra & ad animū reuocemus, & conscientiam gestorū nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennā ponamus in conspectibus nostris, & angelos qui in die iudicij vbiq; discurrunt, & congregant, de omni orbe terrarū, eos qui trudēdi sunt in gehennā ignis. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proiici à regno cœlorū, quod (vt mihi videtur) grauius

Semp̄ peccata nostra ob oculos ponenda.

Excludi à regno grauius est ipsa gehēna.

usus est ipsa gehenna. Hæc & alia id genus plurima, recẽset Chrysostomus ob oculos peccatori ponenda, quibus incutiat ei compunctionem cordis. Quid plures memorẽ authores, quum facile nemo queat inueniri, qui nõ iis consentiat. Assentiuntur & scripturæ. Dauid primum, qui formã pœnitentiæ tradit. Circũdederunt, inquit, me dolores mortis, & torrentes iniquitatis cõturbauerũt me: dolores inferni circũdederunt me, præoccupauerũt me laquei mortis, in tribulatione mea inuocaui dominum. Num cernis hic apertissimè, quomodo rerũ harũ metu Dauid fermè consternatus, diuinam adactus est opem implorare? Et Esaias ait: Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sicut quæ concepit, quum appropinquauerit ad partũ, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus à facie tua domine. Concepimus, & quasi parturiuim⁹, & peperimus spiritũ, hoc iuxta veritatem Hebraicam quanquã Hieronymo placet eundẽ habere sensum, à facie tua, & timore tuo. Timorem insuper hunc incussit Baptista peccatoribus, quum dixit: Genimina viperarũ quis ostẽdit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitẽtiæ. Iam enim securis ad radicẽ arboris posita est. Omnis ergo arbor nõ faciens fructum bonũ, excidetur, & in ignem mittetur. Hæc Baptista. Nec Baptista solũ, sed & Christus ipse. Quoties gehennã, quoties ignem æternũ, quoties tenebras exteriores, quoties fletum & stridorem dentium peccatoribus ipse Christus cõminatur. Et quid sibi vult terroribus istis, nisi contritionem cordibus eorũ inducere? Cur eorũ exemplo, super quos turris cecidit in Siloë, & aliorum quoq; quorum sanguinẽ Pilatus cũ sacrificiis miscuit, terret peccatores? nisi q; eiusmodi terrorem multis profuturũ nouerat, ad veræ pœnitẽtiæ consequu-

Psal. 17
Esa. 26
Luc. 3
Luc. 13.

Mat.10 sequutionē. Deniq; quum dixit: Timete eum, qui postquam corpus occiderit, habet potestatem mit Luc.12 tendi animā in gehennā ignis. Et rursum quum ingeminat: Amen dico vobis, hunc timete: vbiq; timorem hūc incutere molitur. Sed iam rationes & scripturas quas Lutherus consulturū se iactitat expendamus. Sat scio, si nō efficaciores ad nostra confirmāda scripturas adduceremus quàm faciat ipse, mox idipsum nobis opprobaret. Sed testimonia nostra rem ipsam, ob quam ea citauimus, protinus exprimunt. At Lutheri nō ita. Neque enim quod molitur efficiunt, nisi cum argumentis & mixturis quibusdam antè fulciantur, id quod lectori non dubito manifestum est.

LVT. ¶ Primū, hoc nemo negabit, Cōtritionē quantū libet magnā, nisi fiat amore iustitiæ, & (vt ipsimet dicūt) in charitate dei, nō est vera, sed simulata.

EPIS. ¶ Non hic sermonis vitium vel apertissimū, obiiciam tibi, quod tamen tu scholasticis exprobrare soles. At hoc silere non possum, q̄ quum non ignores istos, aduersum quos conflictaris, cōtritionem asserere, motum esse quendam animi formatū charitate, præter quem & alium cordis motum statuunt charitatis expertem, quem vocāt attritionem, tu tamen vt totam inuoluas disputationem, alterā cum altera confundis. Et neutrā ais veram esse, sed simulatam, nisi fiat amore iustitiæ. In quo vehemēter, nostra cum tua pugnat opinio. Neq; tamen negauerim, quempiam per Dei gratiam ita mutari posse, vt ex barathro scelerum omnium ad amorē hunc repēte vocetur. At istud nō opinor fieri communiter, sed magis per gradus quosdam, vt videlicet à sordido flagitiorum volutabro, gradatim in ipsam conscendat charitatis puritatem. Sed quod ad rem attinet, ego certè non dubito, quin verè doleat aliquādo peccator, quando nō ex charitate doleat.

Cōtritio quid sit.

let. Nam vt quis citra charitatem (id quod omnibus apertissimum est) verè dolet, & deflet charorũ amissionẽ, aut iacturam alicuius rei pretiosę, sic potest peccator mortẽ & damnationem animæ propriæ, cœlestisq́ regni dispendium, citra charitatem lugere. Potest enim ipsum rationis lumen peccatori perspicuum reddere, & ante oculos ponere quantam ex ea re iacturam sit perpessus. Quòd si verè lugeat, & doleat ex corde, nõ est ob id censendus, hypocrita. Neque enim aliud foris simulat, q̃d non verè sentiat intus, sed quẽ in vultu foris dolorem exhibet, eundem gerit intus in corde. Cæterũ pensitemus quem in modum Lutherus hũc hypocritam esse probet. Verus dolor in peccatore.

¶ Omnia enim quæ extra charitatem fiunt, nihil, vana, et falsa sunt, vt. 1. Corinth. xiij. docet Paulus, quia non fiunt ex toto corde. Quod autem ex toto corde nõ fit, iam hypocrisis est, sicut dixit Christus Matth. 15. Cor eorum longe est à me. At contritio per peccatorum collectionem parata, sine amore Dei & iustitiæ, hoc est, sine corde conterit, de hac enim loquutus sum, quare necessariò sequitur, vt faciat hypocritã, qui nec volenter nec amanter cõterit in corde suo. LVT.

¶ Papè, cuius aures huiusmodi dialecticen ferre possunt? Nusquã enim hic peccatur. Primũ, illud à vero longe dissidet, omnia, quæ extra charitatem fiunt, nihil, vana falsaq́ esse. Nam agit quis extra charitatem cõstitutus, opera multa quę vera sunt, quanquã non meritoria, neq; Paulus aliter Corinthios docuit. Ait enim: Si habuero prophetiam, & nouerim mysteria oĩa, & omnẽ scientiam, & si habuero omnẽ fidem, ita vt montes transferã, charitatem autẽ non habuero, nihil sum. Quid hic te precor opinaris Paulum velle? an q̃ ista nihil sunt & falsa? Nũ tu putas Balaam & Caiphę prophetias EPIS. Insignis Lutheri dialectica. Quę extra charitatẽ fiunt, nõ sũt oĩno nihil, vana & falsa.

non

1.Cor.13 non veras fuisse prophetias, & eosdem non veros fuisse prophetas, tãetsi fuerint charitatis expertes? Et mysteriorũ notitia, cuius & plerique participes sunt qui charitate carẽt, num ob id ea notitia vera nõ erit, q͂ hi charitate carent? Et scientiam rerum naturalium, existimabis nullam his esse, qui gratia nõ fuerint præditi? Nam fit plerũq; vt qui meliores sunt, minorẽ in illis rebus peritiam habeant. Et deniq; fidẽ qua montes loco dimoueantur, tu prorsus falsam, & impotentem iudicabis, quia sit informis, & absq; charitate? Tota nimirũ aberras via. Nam Pauli testimonium quod adducis planè militat cõtra te, & cõuincit alium esse verborũ intellectum, q̃ tu ex ipsis concipis. Quis enim non perspicit quin vera potest illic esse prophetia, vbi nõ est charitas, & mysteriorũ item notitia vera, simul & scientia rerum vera, fides quousq; adeò vera, vt sit etiam portẽtifica. Quis, inquã, non dilucidè cernat has, non omnino nihil, neq; falsas esse, sed tantum nõ meritorias, nihil enim possessori conferũt ad cęlestis gloriæ meritũ, absque charitate. Et proinde Paulus asseruit, habentẽ eas nihil esse, quippe q͂ in oculis dei nõ acceptãtur vt pręmio digna, & ideo quantũ ad eius reputationem nihil sint, hoc est, nullius meriti. Ad quẽ sanè modum, & primus motus peccatoris, quo propter gehennæ metum incipit à peccatis auerti, dolẽs & deflẽs animę suæ iacturã, quanquã adhuc meritorius non sit, quum citra charitatem nõ fiat, est tamen verus dolor nõ hypocritarius.

Cõtra Lutherum ex suis ipsis verbis.

Sed aliam adhuc Lutherus huius rei probationem annectit, quia nõ fiunt, inquit, ex toto corde. Quid si non fiant ex toto corde? Num ob id nihil sunt, & falsa? Es ne iam oblitus illius quod supra dixeras. Neminẽ esse, qui non magna ex parte seipsum diligit, vt propterea nequeãt Deum ex toto corde diligere. Omnis ergo dilectio & omne

opus

opus quod facim⁹ hac tua ratione nihil esset & falsum, quia non ex toto corde proficiscũtur. Deinde subsumis: Quod autẽ ex toto corde non fit, iam hypocrisis est. Si iustam argumentãdi formam seruasses, dixisse oportuit: Quod autem ex toto corde nõ fit, iam hypocrisis est. Sed hoc stare non potest. Nã & sic teipsum in omni opere conuinceres hypocritam esse, quum nihil agas (vt asseris) ex corde prorsus toto. Sed plurimum interest, ex corde quicquã agi, & ex toto corde. Neq; enim paruam, eius vocis toto, vel adiectio, vel exemptio, facit in sequelæ cõtextu variationem. Ex corde nimirum dolet is peccator, de quo loquimur, quanquam nõ ex toto corde. Si non ex corde doleret, dolorẽ tamen in vultu prætexeret, iam rectè colligeres hunc dolorem hypocrisim esse. Verũ is in corde dolet, quanquam non ex toto corde. Neq; probatio quã subiicis satis est valida. Nam quanquã hi, de quibus loquitur Christus, hypocritę fuerint, quum aliud corde, aliud vultu simulabãt, vultu quidẽ & ore, præ se ferebãt esse Dei cultores, corde tamen aliud longe diuersum meditabant. Et propterea dixit Christus: Cor autem eorũ longe est à me. Licet, inquã, hi fuissent hypocritæ, non tamen id consequitur de peccatore nostro, qui dolorem quem vultu præ se fert, eundem gerit in corde. Sed neq; protinus oportet vt is hypocrita sit, cuius cor non fuerit approximatum Deo. Filius enim prodigus, quanquã erat adhuc (vt Euangelium ait) longe positus à patre, quia tamen gradum aliquẽ versus patrem ascenderat, hypocrita dici non potuit. Iam post tot tricas intricatissimas adiungis: At contritio per peccatorum collectionẽ parata sine amore Dei & iustitiæ, hoc est, sine corde conterit. Hic ego reclamo penitus. Nam & si nõ amore dei cõteratur, is de quo loquimur, cõteritur tamen amore sui, nempe q; in

Plurimũ interest, ex corde quicquã agere, & ex toto corde. Mat. 15

Luc. 15.

iacturam tantã inciderit, ꝙ vltionẽ & gehennam imminere sibi formidet, quam iam studet euitare. Atqꝫ hoc est violẽter & amanter cõteri, quantum ad se, licet non adhuc quantum ad Deum.

LVT. ¶ Ego enim hypocritam aliter diffinire non possum, quàm eum, qui id quod facit, nõ ex animo & syncero corde facit. Animum autem talem & cor non dat natura, nec collectio peccatorum, sed sola charitas spiritus.

EPIS. ¶ Nihil ad nos attinet, quã hypocritæ diffinitionem ipse pro tuo capite somniaueris. Hypocrita nõ est dicẽdus, nisi qui ficto simulatoqꝫ animo quicquã facit aut loquitur. At is de quo iam disserimus ex animo facit, quanquã non adhuc propter deum. Quòd autẽ subdis: Animum autẽ talem & cor nõ dat nec natura, nec collectio peccatorum, sed sola charitas spiritus. Huic nos respondemus: Quòd si natura dare nõ potest, potest tamen fides informis: quæ vt infra charitatẽ, ita supra naturã est, talẽ animũ & cor exhibere: atqꝫ id præsertim inspecta peccatorꝫ multitudine, cæterisqꝫ damnis horrẽdis, quæ sequuntur ex illis. Neque negauerim, hunc doloris motum à spiritu cõcitari. Cæterũ pleraqꝫ sunt dona spiritus, quæ quibus donãtur, citra charitatẽ accipiunt: quod genus illa sunt, de quibus supra diximus, nempe prophetia, notitia mysteriorum, rerũ scientia & fides, quas innumeros absqꝫ dono charitatis accepisse, compertissimum est.

Hypocrita qs censendus.

Fides informis.

LVT. ¶ Q. si dixerint se loqui de cõtritione in charitate facta, iam articulus nihil ad me. Nõ enim vnqꝫ sic docui, imò quia vt meum dãnant, de cõtritione naturali & impia extra fidẽ loqui eos oportet, quã esse hypocrisim satis iam ex dictis constare puto.

EPIS. ¶ Non vsqueadeò rudis es Luthere (quanquã id dissimules) vt ignores quid disputatores de contritione sentiant. Existimãt enim peccatorẽ, ex naturali

ralibus, cum generali influxu, & auxilio dei posse cōsyderare peccatū ab se cōmissum, vt offensiuum Dei, & vt auersiuum à Deo, vt impeditiuum præmij, & supplicij inductiuum, ac proinde posse voluntatem eius, peccatū sic consyderatum detestari. Et in hoc detestationis motu pergere, donec ex cōgruo tandē infundatur gratia. Infusa verò gratia, iam idem motus (qui pridē dictus erat attritio) cōtritio dicitur. Vides itaq; contritionē, quæ modis antedictis paraī, charitate formatā esse. Attritionē verò, quę discussionē illam & collectionē, & detestationē peccatorum cōplectitur, penitus informē esse. Veruntamen eandem opinātur ex fide simul et aliis donis dei gratuitis proficisci, quę supra naturā sunt, sed citra charitatē. Neç est dubium, quin tam fides q̄ spes, ac cætera id genus dona, sunt in multis peccatoribus absq; charitate, id quod etiam ex tuo Cassiano superius apertè constitit.

¶ Aut opinātur hic fortè, mediam & neutralē suam theologiam, q illa collectio, licet extra charitatem facta sit, non tamen sit ficta, quia præparat ad gratiam proximè, dū facit homo q̄d est in se. Verum de ista impietate inferius suo loco. Ego enim peccatū assero, quicquid ante gratiam fit in homine, tantum abest vt præparet ad gratiam. LVT.

¶ Non satis est, asserere quicquid tuo cerebro visum fuerit, sed probes etiā oportet, id quod asserueris. Nos cū tuo Cassiano fidem opinamur & spem nondum formatas charitate, non solū non esse peccata, verūetiam inspectis peccatorum incommodis, excitare posse peccatorem, & eundem ad gratiam præparare. Et idipsum necesse est vt tu confitearis, modò tibiipsi velis adesse. Nam in sermone de Eucharistia doces, quòd hæc præparatio quę sequitur cūctis cōmunicare volētibus sit necessaria, videlicet vt primùm confiteatur omnia peccata, EPIS. Præparatio ad gratiam. Sua in Luthe. tela retorta.

quę manifestè sunt mortalia, & maximè quę inuidiam, displicentiam ac amaritudinē habent in proximū. Q; si sentiat quis aliquā amaritudinē sic adhæsisse, vt deponi haud facile possit, tū consulis, intret in cubiculū suum, & patrē oret quatenus is per suam gratiam id faciat, quod suis viribus ipse non potuit, hęc facienti, gratiā ex eucharistia polliceris Ex hoc nimirū apertè sequitur, ꝙ præparatio illa ante gratiam per fidē facta, nō fuit prorsus inutilis, sed quia fateris necessariam esse, fateri etiā debes, eandem gratiæ cōsequendę fore conducibilem.

LVT. ¶ Secundo de altera parte. Q; ea contritio faciat magis peccatorē, latius dicēdum quo & prior pars maximè nititur. Hic Appstolum inuoco, qui dicit Rom. 5. per legem abūdare peccatū. Et ad Galat. 3. per legem augeri transgressiōes. Et. 1. cor. 15. virtus peccati lex. Quibus verbis prorsus neutralē illam theologiam euacuat, quę inter odium et gratificantem amorē medium fingit naturalē amorem legis, qui contritionem istam paret.

EPIS. ¶ Quorsum hæc Pauli testimonia de lege spectāt? Neq; enim articulus ille tuus, vllā facit de lege mētionē. Quis ergo non videt, q̄ procul à negotio petita sunt hæc testimonia? Quid enim si præcepta legis duntaxat spectanti, peccandi detur occasio. Nū propterea qui fidem spectat, & per fidem peccatorum incōmoda non poterit peccata detestari? Lex enim ad peccandū neminem adegit inuitum. Tantum egit vt appetitus, accepto mandato, legi magis reniteretur. At hoc nō est vim inferre peccandi, sed occasionem duntaxat. Neq; enim nos amorem legis naturalem, hāc parare contritionem opinamur, sed fidem cum eius dispendij recordatione quod ex peccato prouenit. Fides enim ob oculos peccatori statuit grauitatem, multitudinem, fœditatem suorum scelerum. Præsentat æternos gehennæ cru-

Lex ad peccandum neminem adegit inuitū.

næ cruciatus,quos & oīno videre facit (nisi resipiscat) effugere se nō posse. Ostendit & cœlorū præmia,quæ iam peccator amisit, recuperaturus tamē eadem,si dignè conteratur. Hæc hauddubiè collectio citra charitatē fieri potest,quæ si cordis aliquē motū excitet ad detestanda peccata, quod fieri plerunq; compertissimū est, iam factus est quasi gradus quidā, quo peccator propius ad culmen veræ cōtritionis accessit. Et profectò rationi cōsentaneum est, vt qui tā longe positus antè fuerat à salute, nō repente sed paulatim & quasi gradibus quibusdam ad eam reuerteretur. Quo fit,vt is qui iam à peccatis auertere se cœpit,& ad Deum cōuerti,gradū vnū conscēdisse, iamq; charitati vicinior effectus esse credatur,q̄ antè fuerat. Vtrūq; sit, nō meretur sanè peccator,ob hunc detestationis motum notā aliquam deteriorē,vt dicatur iam peccare grauius & esse magis peccator,q̄ fuerat pridem.

¶Si enim hic amor stet,& per ipsum nō augetur peccatū,mendax est Paulus,qui generali sententia dicit,legem esse auctricem,& virtutem peccati,ita vt è solo Christo pendeat victoria eius. Ergo faciat quicquid potest natura ante gratiā,auget peccatum, quia non potest non odisse legem. At hoc odium est peccatū, imò augmētum peccati,quum non solū peccet contra legē,sed odiat nō licere peccare,prohibente scilicet lege.Ita fit,vt irritāte lege & cōcupiscētia & peccatū magis placeant, & lex magis ac magis displiceat. Quum ergo collectio peccatorū extra gratiam, nō nisi legem sibi præstituat,ad quam peccata sua confert, impossibile est, licet metu pœnę vel spe præmij fortiter simulet,vt nō magis ódiat legem q̄ peccata, & magis diligat peccata q̄ iustitiam legis. LVT.

¶Hoc totum extra caussam tibi declamatū est. Nos enim non de lege,aut amore legis loquimur, EPIS.

tantum inquirimus, quid amor peccatoris ad seipsum, adiutus fide simul et spe, citra charitatē posset. An scilicet amor iste fide speq; fulcitus, libratis grauissimis et acerbissimis peccatorum incommodis, posset cōpunctionem & cōtritionem tantam excitare peccatori, qua promoueatur aliquousque versus charitatē. Non negamus, quin si peccator legis imperium spectet, inde magis inardescit illius concupiscētia, nisi per gratiam fuerit adiutus. Sed nos aliò spectare facimus peccatorē, nimirum ad iacturam, quā ex peccato contraxisse fide contēplatur, simulq; ad recuperādę gratiæ possibilitatem. Et hac cōsideratione non dubitamus, fidem posse nōnihil ad salutarē compunctionem inducere. Alioqui dona ista, nēpe fidei & spei, sunt incassum donata peccatoribus. Dic mihi tu, qui de scripturis tantopere gloriaris: Publican⁹ ille, qui tametsi peccator in tēplum ascenderat, descendit tamen inde iustificatus, qua ratione cōsequutus est hanc iustificationem? Nimirū quia seipsum humiliauit. Sic enim Christus ait: Omnis enim qui se humiliat, exaltabitur. Et aduerte quid dicat; Qui se, inquit, humiliat. Vt intelligas hūc publicanum nōnihil ad suam ipsius humilitatem fecisse. Sed cur humiliauit sese? Certè quia fœditatem, grauitatem, multitudinem scelerum suorum contuitus est, ac proinde se indignū arbitrabatur, qui vel propius accederet, vel oculos in cœlum attolleret, sed pectus suum, sub quo latuit tanta scelerum latrina, verberabat atrociter, & orabat, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Quid hic respondebis? Non potes dicere, publicanum hunc non iam fuisse contritum? Et quomodo sibi parauit hanc contritionem, nisi per collectionem, & detestationem peccatorum? At dices fortè, quòd priusquam in templum ascenderat, fuit iustificatus. CHRISTVM ergo men

Publican⁹ quō iustificatus.

Luc. 14 & 18

dacem facis, qui per hanc humiliationem in templo factam, docet eum fuisse iustificatum. Sed dices adhuc, fidem habuit, & orauit, & hæc sine gratia fieri nō possunt. Certe sine gratia quæ iustificat, ea fieri potuisse non est dubium, quum & pharisæus ille similiter, & credidit, & orauit, & tamē iustificatus non erat. Sed hoc te fallit Luthere, ꝙ tu neminē putas credere posse, aut orare absq; gratia iustificante. Quum tamē tot in scripturis testimonia sint aduersum te. Cęterum & iis perspicuum esse puto, q̄ sint nullius momenti cuncta, quæ iam produxeras. Labefactat enim huius euangelij contextus, nō articulum solū, sed & singulas argutias, quibus eundem stabilire conaris, non modo quæ lectæ sunt, sed & cæteras quæ subsequuntur.

¶ Et quid faciat impius extra gratiam, quum superius articulo primo docuerimus, quanto sudore iusti & sancti viri condelectentur legi Dei, & resistant legi membrorum repugnanti, & captiuanti? si illi colliguntur, non modo odisse, sed & repugnare legi DEI & captiuari, quid facient impij, in quibus ista pugna spiritus nondum est? LVT.

¶ Si de impio loquaris qui resipiscere non studet, profecto cōcedimus, ꝙ magis ac magis in oim scelerū charybdim absorbetur. Sed nos de isto cōtendimus, qui totis viribus ad deum cōuerti conatur, quales multos esse nemo dubitat, & his Deum præsto esse qui manū porrigat. Alioqui frustra peccatores, vel ad cōciones audiēdas accedūt, vel eleemosynas faciunt, aut preces fundunt, aut alia id genus opera faciunt, quibus ad ignoscendū flecti cōsueuit Deus. Quod si cōcesserimus quid potest magis ad perniciem peccatorum excogitari? EPIS.

¶ Quid faciat caro, vbi spiritus non est? præsente spi- LVT.

te spiritu pugnat contra legem dei, & tu dicis, quod absente spiritu pugnat pro lege Dei? Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & tu docebis solam carnem nullo pugnante spiritu, facturam pro spiritu? Quid potest insanius dici & fingi?

EPIS. ¶ Spiritu nullus carere potest, quisquis homo fuerit, quum tres has partes, nempe spiritū, animā & carnem in singulis hominibus esse, superius affirmauimus. Nec spiritu caruit ille sceleratissimus hominum, nimirū ipse publicanus de quo meminit superius euangelium. Spiritū equidem habuit, qui per fidem carni aduersabatur, & qui de carne quasi vltionem sumens, publicanum impulit, vt conspectis horrendis illis detrimentis, quę sibi per carnem illata fuerant, duriori verbere suum pectus impeteret.

LVT. ¶ Malæ cupiditati tribuitur vt faciat opus cōtra quod ipsa eadem summis viribus pugnat, dum præsens est bona cupiditas.

EPIS. ¶ Nō malę cupiditati tribuimus hoc opus, sed fidei, tametsi nondū formatæ. Neq enim publicanum excitauit mala cupiditas ad contritionē, sed fides & timor dei, atq suorum peccatorū horror.

LVT. ¶ Credo hęc factura fidē, per legem non nisi augeri peccatum, id est odio haberi iustitiā, et amari peccatū, idq toto pondere & summis viribus, vbi natura sola fuerit extra gratiam, cum in gratia summis viribus pugnet contra legem. Simul credo pateat, non modo hypocritā, sed & magis peccatorē fieri, collectorē illum contritionis ex peccatorū & legis intuitu.

EPIS. ¶ Et nos cōcessimus, si non alio spectes, q̄ ad imperium legis. Sed hoc nihil ad nos. Nos enim euangeliū docuit, quod ille qui sub lege fuerat, ob id quia se humiliauit, per collectionem & detestationem

pec-

peccatorum suorum ad tantam peruenit contritionem, vt esset inde iustificatus. Et quum hoc illi cōtigit tempore legis, quis tam impudēs erit, vt iam sub tempore gratiæ paria faciētes, inurat hypocriseos nota, dicatq́ꝫ factos hypocritas, et nūc magis q̃ antè fuerant, esse peccatores, ꝗ ob oculos dāna suorum peccatorum constituerent, vt per fidem ea detestarentur.

¶ Quin eat quisq́ꝫ in cor suum & non mentiatur sibiipsi, respondeatq́ꝫ mihi. An nō cor suum ita inueniat, vt mallet nullam legem esse? an nō odiat pœnam peccatorum esse? an non sentiat sibi placere voluptatem, gloriam, opes, scientias, & c. Quis est qui his non afficiatur? At affectus, nónne vellet non esse prohibita? Quod si quis simulet se non multum ista curare, fateatur saltem ex parte illis affici. Si non fatetur, non credo ei prorsus, cum omnes sancti id querantur de seipsis, & has repugnantes leges membrorum assidue accusent. Quid ergo contra proprium sensum et vitalem pulsum experientiæ, fingimus amorem naturalem legis, & odium peccati, quo præparatur homo ad gratiam, cum ista sint non in corde nata, sed natātia sicut spuma et per vim extorta, sub quibus alitur eo fœdi⁹, & maius odium legis, quo fortius simulatur odiū peccati. Horum certe impiorum est illa violenta conscientia, quam Paulus cauterisatā vocat ad Timotheum primo. LVT.

¶ Superius dixi, non amorem legis naturalem, aut omnino naturale peccatorum odium hanc contritionem operari, sed fidē, sit ea licet informis. Credidit enim publicanus quū esset in templo, deū sui cordis inspectorē fuisse. Quæ fides incussit ei timorem primū, deinde scelerū horrorem, post hæc humiliationem sui, demū & pectoris vltionem, atq́ꝫ implorationem clementiæ dei. Quod & fecit tāta EPIS. Publicani fides

detestatione sui, tanta cordis contritione, vt tandē apud deū esset iustificatus. Egit interim nihilo minus caro, naturaq́ȝ suū opus, Verum prȩualuit fides quemadmodū & in illis fecit, quos memoras, sanctis. Quanq̄ caro peccatū amet, & legem ac virtutes odiat, recalcitretq́ȝ magis, quo plus arcetur, si tamen anima spiritum & fidem sequatur, potest ad tantā cordis cōpunctionem ascendere, vt tandem iustificationis assequatur gratiā. Id q̄ ipse confiteri debes, si tecum velis constare. Nam in cōmentariis ad Gal. asseris, fidem promereri gratiā, & fidem mereri, vt spiritus detur. Quid ergo prohibet, quin hæc opera, quæ ex fide proficiscuntur, quanquam haud dum affuerit gratia, præparare possent ad gratiam. Quando enim quis ob oculos peccata sua statuit, simul & dei beneficia reuocat ad memoriā, cogitans q̄ supra modū se prȩbuisset ingratissimū tam benignissimo patri, suāq́ȝ ingratitudinem detestatus, de seipso tandem supplicū sumit. An non hi motus oēs ex fide nascentur? Quamobrē quum ipse palàm affirmas, fidem promereri gratiam, cûr nō & hi motus & opera ex fide profecta, possent identidem ad gratiam præparare?

LVT. ¶ Vnde ego sentio, & doceo, perniciosum esse genus docendi, quo intuitu pœnarū, præmiorum, peccatorū, docentur pœnitere. His enim doctrinis coërcentur quidem ab opere, & cauterisatā violentamq́ȝ formant sibi conscientiā seu bonum propositum, et maiore malo occultū illum affectū contemptȩ legis, et amati peccati nunq̄ intelligunt, nec obseruant, imò iis studiis occultā contenti satisfecisse istis impiis dogmatib⁹ operā, quibus tamē si libere loqui cōcedas, statim dicent, se non ex aīo pœnitere, & nisi lex infernusq́ȝ esset toto impetu malle explere mala sua, præsertim tentati.

EPIS. ¶ Si fuerit hoc dicendi genus perniciosum, profecto

fecto Christus perniciose docuit. Nam hoc vsus ipse fuerat docendi genere, quemadmodum ex superioribus constitit. Cæterum nihil prohibet quēquam ex animo pœnitere, tametsi deprehendat hos affectus in carne sua repugnantes. Nā et iis neq̀ sanctissimi viri caruere. Sed anim⁹ fide adiutus, et præmentis oculo, dāna quæ ex peccato incurrit constituens, simul et cōmoda quæ per resipiscentiā acquirere posset iugiter cogitās, non est dubium, si velit spiritum suū admonitorem sequi, et (quò ad poterit) carnis affectibus reluctari, ac deum assiduis interpellare precib⁹ quin is tandē ad veram emergeret contritionem.

¶ Quanto ergo rectius sane docerentur istū affectum capitalem, pessimū, occultum agnoscere, et donec ab amore legis inciperent, pœnitere, sese hypocritas esse scirēt, et nil de hypocrisi tali præsumerēt, imò super ea magis q̄ super peccatis, quorū intuitu fictum istum dolorem coēgerunt. LVT.

¶ Duos modos ante recensuimus ex Cassiano, quibus ad veram compunctionem peruenitur, altero timoris, amoris altero. Quos ad harum rerum expertissimus simul, & exercitatissimus pugil D. Antonius in epistola quadā ad fratres astruit, nos vtrunq̀ probamus, reiicimus neutrum quanq̄ hūc secundum & laudabiliorem efferimus, si tamē peccatoris animum penetrare queat. At vbi non quibit, alter ille nequaquā spernendus est. Nihil enim ambigo, quin maxima pars eorū, qui veram cōtritionē assequūtur, à timore poti⁹ incipiūt q̄ ab amore. Cęterū q̀ cōtritio per timorē parata, neq̀ faciat hypocritā, neq̀ magis pctōrē, satis sup̀q̀ iā dixim⁹. EPIS. Eodē articulo. Contritio p timorē parata, neque facit hypocritā neq̀ magis peccatorē.

¶ Admitto sane crassos illos et induratos impios, qui nondum conscientias habent, terroribus illis sicut seruos indomitos vrgeri ad pœnitentiam, sicut magistrat⁹ gladio coercet sceleratos. Sed vbi LVT.

conſcientiæ ſunt, ibi certe inſtituendæ ſunt, vt à Chriſto primum incipiant,& in miſericordiã eius credentes vitam mutent. Tum enim primum pœnitẽtia vera incipit,quando ex amore fluit,ſicut & ipſi dicunt. Tunc nõ amore commodi,nec timore pœnæ,ſed affectu ſolius iuſtitiæ peccata colligent, & ponderabunt, vt hæc fuſius in ſermone de pœnitentia dixi.

EPIS. ¶Gaudeo iam tandem inueniſſe te craſſos aliquos,quibus opus eſt,vt terroribus iſtis agitentur Sed vide, num eadẽ craſſitie pro maxima parte laboramus omnes?Si dixerit propheta Dauid: Confige timore tuo carnes meas,à iudiciis enim tuis timui,multo magis id nobis optandum erit. Seruus iſte craſſus,quo non eſt craſſior alter, caro inquam noſtra,timore iudiciorum Dei cohibere debet & coerceri diſtrictus. Sic poſtquam incœperimus à timore, perueniemus tandem ad amorem, vt ſubinde timor paulatim deſinat,& affectus in nobis iuſtitiæ tandem aliquando regnet ac triumphet.

Pſal.118.

LVT. ¶Quando enim de pœnitentia docemus, eam docere debemus, qua fiant Chriſtiani ex corde pœnitentes,quod nõ facimus niſi fidem doceamus omnium primo,iis qui peccata ſua ſentiunt,ne præuenta ſtulta operum opinione,incipiãt ſalutem à ſeipſis operantibus & currentibus & non à miſerante deo.Aliud enim genus eſt docendi induratos illos, ferreas ceruices & æreas frontes ab extremis ſaltẽ peccatis coercere,etiam ſi corde inuito,& coerceri odiente peiores in ſemetipſis fiant,minus tamẽ nocebunt aliis.

EPIS. ¶Fides vtiq; tam iſtis craſſis q̃ illis quos dicis habere conſcientias,neceſſaria eſt. Hæc iuſtitiã dei monſtrat,quæ metum incutit, monſtrat & miſericordiam quæ fiduciã præbet. Multis obfuit ſolius miſericordiæ recordatio. Fecit enim vt præſumerent.

rent. Multis enim item solius iustitiæ, quæ fecit vt desperarent. At ambæ simul confœderatæ profuerunt omnibus. Hęc dixerim vt intelligas non vnicum esse modum vocandi peccatores, sed alios timore, alios amore vocatos esse, & timorē huic magis necessariū esse, q̄ amorem, alteri secus amorem conducere potius q̄ timorem. Ex quo patet, & erroris occasionem tibi fuisse, ꝙ quum duo sint capitales modi quibus resipiscere peccatores consueuerunt, vnum timoris, amoris alterum, tu tamen illū ita mordicus amplecteris, vt hūc omnino reiicias. Sed de hoc articulo iam satis.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

LVT.

Verissimum est enim prouerbium omni doctrina de contritionibus hucusq; data præstantius quo dicitur, Optima pęnitentia noua vita.

EPIS.

¶ Falsum & hunc articulum esse constat, ex iis quæ disseruimus articulo quinto. Tollit enim omnem satisfactionem, quam nō ex scripturis modo, verumetiam ex probatissimis authoribus docuimus esse vsq; adeo necessariam pœnitenti, vt nisi pro commissis ante satisfecerit, non illi patebit in cœlum aditus. Continue (inquit Augustinus) dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnā tenere, vt semper puniat in se vlciscendo, quod commisit peccando. Pœna enim proprie dicitur læsio quæ punit & vindicat, quod quisq; cōmisit. Ille enī pœnā tenet, qui semper punit quod cōmisisse dolet. Hæc Augustinus de vera & falsa pœnitentia cap. 19. Nec est quod nobis obiiciat. Metanœam resipiscētiam aut transmentationem dici, non pœnitentiā, quasi Lutherus vim huius verbi (si diis placet) iam tandē cognoscat magis, q̄ priores patres quotquot ante nos ingenti numero pręcesserunt. Hi certe quod et

Continue dolendū de peccato.

Pœnitere quid sit.

Nouã vitã inchoare nemo poteſt, niſi quẽ veteris pœniteat.

veriſſimum eſt, nouam vitam à nemine putãt rite inchoari poſſe, niſi quem veteris pœniteat, & qui pro noxis prioribus in ſe ſeuerius vlciſcatur. Mutare vitam cuiq; quantumcunq; ſcelerato facile eſt, quod & Chryſoſtomus docet homilia.1.ſuper Ioannem, verum in ea ſic mutata perſeuerare difficile. Neq; ſi ſic perrexerit, id ei ſufficiet, niſi pro qualitate delictorũ, aut condignã ſubierit pœnam, aut alio quouis pacto ſatisfecerit.

LVT. ¶ In oibus hoĩm verbis, nihil verius eſt cõmunibus prouerbiis, adeo vt & ſcriptura ſancta ſæpius prouerbia tanquã veriſſima citet. Quocirca mirum, quid illis acciderit, vt cõtra omnium ſenſum, & ſententiam audeant damnare, vt mea nõ ſit iſta ſententia, vnde & defendendam eam relinquo omnibus.

EPIS. ¶ Pleraq; ſunt prouerbia, quæ nõ ſemper veriſſima ſunt, quanq̃ & hoc prouerbium, ſecundũ aliquem ſenſum verum eſſe poſſet, vt ſi de iis pęnitentibus loquamur, qui frequenter incipiunt pœnitere, ſed perficiunt nunquam. Sunt enim plurimi, qui pœnitudinis iter ſæpe tentant, at non eouſque pergunt, donec formetur in eis vita noua. De huiuſmodi certe (quorũ neq; paruus eſt numerus) dici poteſt, quod inter eos is optime pœnitet, qui nouam attingit vitam, & in eadem perſeuerat, nimirum vt ſic per comparationem intelligatur. Optima pœnitentia noua vita.

Q̃uo intelligit, optimã pœnitentiã eſſe nouã vitã.

LVT. ¶ Ego autẽ defendo quod addidi, quod oſtendi id prouerbij cum ſcriptura cõuenire, vt Paul. Gal. 2. dicit: In Chriſto enim Ieſu neq; circunciſio, neq; pręputiũ aliquid valet, ſed noua creatura. Hanc ſententiam debuerant damnare, quo ſtabiliui prouerbium, dum me voluerũt damnare. Plane enim hic Apoſtolus docet, omnia vana eſſe, niſi ſimus noua creatura in Chriſto. At pœnitentia, quæ ſine amo

re iu

re iustitię agitur, vetus adhuc est creatura, non plus valens quàm circuncisio aut præputium.

EPIS. ¶ Primum erras in huius scripturæ intellectu, quemadmodum in altera simili prius abs te citata feceras, nempe hac: Si charitatem non habuero, nihil sum. Vtrobiq; sane Paulus intelligit nihil esse, hoc est, nulli⁹ æstimationis esse, quantũ ad cęlestis gloriæ consequutionem spectat. Et sic certe quicquid in homine charitatem & gratiam antecedit, id nihil esse concedimus. Cæterum hoc non est esse penitus nihil, vti proximo disseruimus articulo. Mihi nunquam persuadebis, quòd eleemosyna, oratio, iniuriarum dimissio, ac cætera id genus opera, nihil omnino peccatori conferũt, quo posset ad gratiam citius peruenire. An non iis modis Cornelius Centurio (quemadmodum in Actis traditur) homo gentilis, nullis adiutus sacramentis, peruenit ad salutis viam? Alioqui non audiisset ab angelis sibi dictum: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Non est ergo prorsus nihil, si quis peccator extra charitatem existens, studio resipiscendi, faciat aut eleemosynam, aut orationem, aut cætera id genus, quanquam non inde mereatur ex condigno præmium. Quod & Diuus Hieronymus palam testatur in commentariis Epistolæ ad Galatas: Consyderemus, inquit, diligenter, quia non dixerit, volo à vobis discere, vtrum ex operibus spiritum accepistis, sed adiecerit, ex operibus legis. Sciebat enim & Cornelium Centurionem, spiritum ex operibus accepisse, sed non ex operibus legis quam nesciebat. Si autem è contrario dicitur, ergo & sine auditione fidei accipi spiritus potest. Nos respondebimus accepisse quidem eum spiritum, sed ex auditu fidei & naturali lege, quæ loquitur in cordibus nostris, bona quæque facienda

Quod antecedit gratiã nihil est quo ad cœlestis gloriæ consequutionem

Act. 10

Aliud est accipere spiritũ ex operibus, aliud ex operibus legis.

Corneli⁹ ex operibus spũm accipit, sed nõ ex operibus legis.

& vitanda mala,per quam dudũ quoq; Abraham, Moysen,& cæteros sanctos iustificatos retulimus, quam augere deinceps potest operum obseruatio, legis quoq; iustitia, non tamen carnalis legis quæ preteriit,sed spiritualis quia lex spiritualis est.Hęc Hieron.Sed & pœnitentiam quæ antecedit iustificationem non esse prorsus nihil neque nullius momenti,vel ex eo liquet,q Petrus eam Simoni Mago suaserat,quum is esset expers charitatis. Pœnitentiam,inquit,age ab hac nequitia tua, & roga Deum si forte remittatur tibi hęc cogitatio cordis tui.Profecto si Petrus opinatus fuisset, aut pęnitentiam,aut orationem, nihil potuisse conferre peccatori extra charitatem constituto,nunquam huic homini sceleratissimo consuluisset, vt eas faceret.

Act.8.

Quamobrem a vero longe dissidet, asserere, quicquid charitatem antecedit in homine prorsus nihil esse,nec valere quicquã. Dicas quicquid velis Luthere,scio nunquam hunc locum dilues.Sed & scriptura Pauli quam producis,nõ probat nouam vitam esse optimam pœnitentiam,sed magis hoc ipsum probat,quod nos iam diximus,hoc est,eã pœnitentiam quę pręcessit gratiam,& nouam vitam, nihil esse,hoc est nullius esse meriti, quum ea nondum fuerit charitate formata.Neq; enim satis dialectice sequitur: Pœnitentia (quæ nouam creaturã antecedit) nihil valet,igitur noua creatura, aut noua vita est optima pœnitentia. Possunt enim hæc ab inuicem secerni,vt docet Cassianus,& vita noua manere,peracta pœnitentia.Quod si mutare vitam sufficeret absq; pœnitentia, nemo est, qui non facile pœnitentiã a se repudiaret, quum ex opinione tua plane constet eam semper aut noxiam esse, aut nõ necessariã. Nam si pœnitentia nouam pręcedat vitam, noxia est per te,quum peccatoris conditionem deteriorem faciat, vtpote magis peccatorem

Luth. prostratus.

rem & hypocritam eum cõstituat. Sin vero sequatur, iam nõ erit necessaria, quia noua ipsa vita sufficit, quæ tibi dicitur optima esse pœnitẽtia. Ad hũc itaq; modũ, peccatori quantumcunq; grauissimo, ita noua sufficeret absq; omni pœnitentia.

¶ Nam & Paulus quũ conuerteretur luce subita circumfulsus eodem momẽto charitate indutus est dicẽs: Domine quid me vis facere? Hęc verba, nõ dicit pœnitẽtia seruilis, quæ potius horret & fugit à facie domini, sicut Iudas Scarioth. Charitas sola dicit: Domine quid me vis facere? LVT.

¶ Conuersio Pauli singularis fuit, & stupenda potius, q̃ sit ad multitudinis exemplum trahenda. Veruntamen habet ea conuersio nonnihil simile cum multis pœnitentibus, præsertim, quod à timore cœperit, quemadmodum Augustinus ad Bonifacium, de correctione Donatistarum scribit: Vbi est, inquit, quod isti clamare consueuerunt, liberũ est credere vel non credere? Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum apostolum. Agnoscant in eo, prius cogentem Christum, & postea docentem, prius ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatẽ, eius perfecta charitas foras mittit timorem. Hæc August. Hoc igitur cum Paulo multitudini commune fuit, quòd à timore cœperit eius conuersio. Quam rem & Acta testantur, quæ tradunt illum in terram cecidisse, & trementem ac stupentem dixisse: Quis es tu Domine? Neq; enim vt tu citas, primum dixit: Domine quid me vis facere? Sed primũ sciscitatur quisnam esset, qui se nomine proprio cõpellabat. Dixit enim qui Paulum in terram prostrauit: Saule Saule, quid me persequeris? EPIS.

Pauli conuersio à timore incępit.

Act. 9.

ris? Non fuit igitur charitate, primo ipso momento, Paulus indutus, sed timore prius, & deinde post timorem ac fidem, introducta fuit charitas, velut per setam linum. Quo fit vt neq; timor ille noxius fuerit, sed salutaris, quanquam citra charitatem, animum aliquandiu presserit. Fuit enim principio deiectus & increpatus ipse Paulus, necdum sciebat à quo sibi id factum fuerat. At vt audiuit; Ego sum Iesus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Mox credidit & charitatem induit. Nam & obsequentem se protinus ostēdit, quum dixit: Dn̄e quid me vis facere? Neq; enī charitas fidem potuit antecedere. Præcessit ergo timor, subsequuta est fides, atq; ita tandem subintrauit & charitas.

LVT. ¶ Sis ergo certus, simul dum homo conteritur, simul & gratia infunditur, & in medio terrore diligit iustitiam, si verè pœnitet, si autem non simul diligit, non vere pœnitet.

EPIS. ¶ Veram contritionē sæpe diximus neminem absq; gratia possidere posse. Sed timorem, & concussionem, & dolorem, quem dicunt atterentem, quis non ex superioribus intelligit, plerumq; priores esse gratia. Quod si illa non sufficiant, audiamus adhuc quidnam hi dixerint, quibus Baptista pœnitentiam prędicabat. Neq; enim verbulum amoris aliquod eis ipse protulit, sed timoris omnino. Quid enim aliud, quàm genimina viperarum appellauit, & lapidibus etiam inferiores eos fecit, ac minabatur futuram iram? Sed & securis meminit ad radicem arboris positæ, simulq; & excisionem atq; ignem interminabat. Et tamen hæc audientes, timore concussi, leges quasdam viuendi petierunt. Quid, inquiunt, faciemus? Certum est in his timorem salutarem antecessisse charitatem, si tamen charitas tum affuerat, quū iam instrui petiissent, quidnam

[Margin: Vera contritio absq; gratia non possidetur.]

[Margin: Luc. 3. Timor salutaris nōnunq̄ gratiā antecedit.]

nam essent facturi. Neq; dubium est quin illa pęni tentia, quæ charitatem antecessit, vera fuisset pœni tentia, simul & salutaris quanquam non adhuc ex condigno meritoria.

¶Probaui enim sæpius infusionem gratiæ fieri cum magna animi concussione. Sicut Beata virgo ad ingressum angeli turbata est, & hac ipsa turbatione ad summū amorem virginitatis impulsa est. Neq; enim vehementius vnquam amauit virginitatem, q̄ hac hora, in qua viri personā solitaria intuens, metuit violentiā castitatis. Ita peccator dum virtute dei compungitur & visitatur per gratiā, vehementer concutitur, atq; hac ipsa concussione ad odium peccati & amorem iustitiæ rapitur. At qui sua vel legis solius virtute pęnitet, concutitur quidem, sed fingit odiū peccati, quia stat sentētia. Virtus peccati lex. Nollet enim sic concuti, multò magis ij fingunt, qui sine cōmotione solis cogitationibus frigidis peccata recogitant. LVT.

¶Ineptissimas hauddubie probationes adducis. Quid enim hoc ad rem facit q̀ virgo beata turbabatur ad ingressum angeli? Oportet probes, eam fuisse turbatam potius ad infusionem gratiæ. Quid enim mirum est, si virgo quę sola fuerat, & virginitatem suam Deo consecrarat, subito pręsentem, intra sui thalami penetralia iuuenem cernēs, ilico turbaretur? Sed certè nimis quàm stupendum esset, si purissimus eius animus in quo nullum gratiæ vel leuissimum fuerat obstaculum, ex ipsius gratiæ perfusione non maximopere consolaretur. Vtcunque fuerit, satis apertum est, euangelium hoc nusquam asseruisse quod ipse moliris, nempè quòd beata virgo turbata fuisset ad infusionem gratiæ. De peccatoribus tamen aliud est, in quibus magna sunt obstacula gratiæ, quæ sanè per timorem prius excutienda sunt, & animus ita præparandus, EPIS.

atq; (vt sic dicam) habilitādus, ad gratiā suscipien-dam. Porrò quisquis hanc pręparationem damnat, & noxium esse diffinit, quicquid antecedit charitatem, is omnem aufert peccatoribus resurgēdi conatum, simul & funditus eis tollit animum emendandi sese. Sic enim neq; deserendorū peccatorum studium, neq; conuertendi sui ad Deum affectus, neq; resipiscendi appetitus, sed neq; diuini amoris cōcupiscentia, nihil inquam horum (modo citra charitatem fiant, vt & fieri posse nō est dubiū) nemini nō erit fugiendum, quum (si Luthero credimus) peccatorem oīno deteriorem faciant, & longe magis hypocritam, q̄ antè fuerat. Hoc profectò dogma q̄ sit perniciosum, & peccatoribus cunctis exitiale, nemo tam cæcus est, vt nō intelligat, ac digitis ipsis palpet vel crassioribus.

ARTICVLVS OCTAVVS.

LVT. De confessione.

NVllo modo præsumas confiteri venialia peccata, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est vt omnia mortalia cognoscas, vnde in primitiua Ecclesia, solum manifeste mortalia confitebantur.

EPIS. Lethalia pc̄tā priuatím sacerdoti aut publice coram populo detegenda.

¶ Opinor neminem vsqueadeo cæcum & insanum esse, vt ob vnius Lutheri sententiā, velit tanto discrimini seipsum exponere, quatenus ea peccata quæ vel norit vel dubitat esse lethalia, sacerdoti nō aperiat, & maxime quum intelliget antiquissimos, simul & eruditissimos, atq; etiā sanctissimos patres asseruisse tantam Exomologesis, hoc est confessionis necessitatē esse, vt quicunq; mortaliter deliquerint, eos oportet aut sacerdoti priuatim, aut publicè coram toto populo, sua peccata detegere. Neq; facile crediderim patres ipsos hāc vsqueadeò duram prouinciā nobis imposuisse, nisi persuasissimum habuissent, hāc exomologesin aut ab apostolis institutam, aut in ipsis scripturis sacris dilucide tradi-

traditam fuisse, ceu rem cunctis peccatoribus apprime necessariam, & quam contemnere non possent absq; dispendio salutis animarum suarum. Expendat igitur quisq; secum, an tutius fuerit horum patrum, simul & scripturarum assertiones admittere, suasq; animas à tanto periculo custodire, an Lutherum de confessione temere pronuntiantem, & suo capiti, non patribus, nec scripturis innixum sequi, & cum eo funditus perire. Nos igitur quid patres primum in hac re senserint, deinde, quid scripturæ sacræ diffiniant commemorabimus. Cæterū ne quis neget alios hinc subscripsisse, non grauabimur, quid alij quoq; senserint, in medium afferre.

Origenes in primis super Psal. xxxvij scribens ait: Vide quid nos edocet scriptura diuina, quia oportet peccatum nō celare intrinsecus. Fortassis enim sicut hi qui habent intus exclusam escam indigestam aut humoris, aut phlegmatis stomacho grauiter & moleste imminentem, si vomuerint, reuelantur, ita etiam hi qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatū, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autē ipse sui accusator fiat, dum accusat seipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atq; omnē morbi digerit caussam. Tantummodo circunspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum, Proba prius Medicum, cui debeas caussam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi et compatiendi nouerit disciplinam, vt ita demum, si quid ille dixerit, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Hæc Origenes. At inquiet forte quispiam: Non hæc de priuata confessione debent intelligi, sed de publica. Cui respondemus, quòd siue de publica siue de priuata quisquis intelligat, palàm est Origenem sensisse, quodcunque mortale pecca-

Peccata intrinsecus nō celāda.

Aptissimū exemplū.

Attende Lector

tum fuerit, hoc ipsum per confessionem euomi debere. Cæterum quòd Origenes hic de priuata confessione loquutus fuerit, vel ex eo dilucidum est, quod de publica subiecit continenter: Si intellexerit, inquit, & prçuiderit, talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cçteri ædificari poterunt, & tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito Medici illius consilio procurandum est. Hactenus ille. De priuata igitur cõfessione, palàm est Origenem supra loquutum fuisse. Quid iam opus erit Basilij, Dionysij, Cyrilli, Chrysostomi, Cypriani, Hieronymi, Ambrosij, Augustini, ac cçterorum patrum accumulare testimonia, quando is vnus ex eruditissimis, & idem ex vetustissimis, tam exacte docet, nõ recenter excogitatam, aut heri natam fuisse confessionem, quam vocant auricularem, sed ab ipsis ecclesię primordiis patribus semper vsurpatam, quam & vsqueadeò necessariã duxerant, vt absq; huius medicamine, peccatores interituros nõ dubitabant. Basilius in eo libro, cui titulus est de institutione monachorum, quærenti super eo qui velit peccata sua confiteri, an omnibus debeat cõfiteri, & quibuslibet, an sacerdotibus tantum? respondet: Quod confessionis modus ad hoc institutus est, vt quispiam à peccato se conuertens, fructus dignos ostendere debeat pœnitentiæ, secundum quod scriptum est: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur, necessarium videtur iis quibus dispensatio mysteriorum dei committitur, confitenda esse peccata. Sic enim & ij, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud sanctos confessi fuisse peccata sua. Scriptum est in Euangelio, quia Ioanni Bapt. confitebantur populi peccata sua. Et in Actis Apostolorum, Apostolis, ij qui baptizabantur. Hæc Basilius.

Clancularis confessio, nõ est recens.

Confessionis modus ad quid institutus.

Luc. 6.

Pctã sacerdotibus confitẽda.

Mat. 3.

Act. 19.

lius. Ex quibus apertū est, sacerdoti necessario pec catorem debere confiteri. Meminit & huius ritus antiquitus obseruati, Dionysius in epistola ad Demophilum inquiēs: Tu verò vt tuæ literæ indicāt, procidentem sacerdoti impium (vt ais) atq; peccatorem nescio quo pacto, cōtra disciplinæ ordinem astans calce abiecisti, quum ille quidem verecūdè quod oportuit, fateretur se ad peccatorū remedia quærenda venisse: neq; horruisti insuper & sacerdotem optimū lacerare cōuitiis, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem atq; impium iustificasset. Hucusq; Dionysius. In quibus illud annotandū est quod dicit, ipsum Demophilum contra disciplinę ordinē astitisse. Nam ex eo videtur, q̄ huius peccatoris cōfessio sacerdoti facta, clācularia fuit & priuata, cui monachus iste Demophilus (qui nec sacer dos erat) cōtra disciplinæ ordinem immiscuit sese, quod & Dionysius acerbè reprehendit. Deinde & istud obseruandum, q̄ hoc loco ritus nostratis con fessiōis apertissimè describitur. Peccator enim hic ante sacerdotē procidit, peccata detegit, implorat veniam, quē & postremo sacerdos absoluit. Cyrillus item lib. 3. super Leuiticū, remissionē peccatorum docet per pœnitētiam obtineri posse, nempe quum lauat peccator lachrymis suis stratū suum, et fiunt ei lachrymæ panes die ac nocte, quum nō erubescit sacerdoti Domini indicare peccatū, & quærere medicinā, secundū eum qui ait: Dixi pronūtiabo aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatē cordis mei, & aliquādo post id in eodē libro, vbi Moses scripsit: Si peccauerit vnū aliquid de istis, pronunciet peccatū quod peccauit, subiungit Cyrillus: Est aliquod in hoc mirabile secretū, quod iubet pronūtiare peccatū. Etenim cuiusuis generis pronūtianda sunt, & in publicū proferenda cūcta quæ gerimus, si quid in occulto gerimus,

Cyrillus.

Psal. 31.

mus, si quid in sermone solo, vel etiã intra cogita-tionum secreta cõmisimus, cuncta necesse est publicari, ucncta proferri. Proferri autẽ à nobis, aut ab illo, qui et accusator peccati est et incẽtor. Hęc Cyrillus: Ex quib⁹ patet ꝙ nisi pronũciauerimus peccata nostra sacerdoti, diabol⁹ quia ad ista nos induxit, tandẽ euulgabit. Astipulatur et Chrysost. quicquid alibi dixerit: Nam super Matthæum homilia. iij. de illis differens qui baptizabantur à Ioanne cõfitentes peccata sua. Confessio peccatorũ, inquit, est testimoniũ conscientiæ timentis deũ. Qui enim timet iudicium dei, peccata sua non erubescit confiteri. Qui autẽ erubescit, non timet. Perfectus enim timor, soluit omnẽ pudorem. Illic enim turpitudo cõfessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna nõ creditur. Nunquid nescimus quia cõfessio peccatorũ habet pudorẽ, & quia hoc ipsum erubescere, pœna est grauis? Sed ideo magis iubet deus cõfiteri peccata nostra, vt verecundiã patiamur pro pœna. Nã et hoc ipsum pars est iudicij. Hęc Chrysost. Et hic aduerte quod dicit: Iussisse deũ, vt cõfiteamur peccata nostra, quatenus verecundiam patiamur ceu pœnã quandã pro peccatis susceptam. Et hanc verecundiã in Exomologesi perpetiẽda Tertullianus pluribus suadet exemplis, & palam affirmat, quod nisi iam susceperimus, peribimus ad instar eorũ, qui quum in partibus verecundioribus corporis quandam contraxerint vexationem, conscientiam medicorũ vitant, atꝙ ita cum erubescẽtia sua pereunt. Et quanꝙ ipse de publica cõfessione loquatur, quæ palã omnibus fit, non immerito repulit eius sentẽtiã ecclesia, seu nimirũ seuerã, quẽadmodũ in venię cõfessione supra modũ se durum & difficilẽ exhibuit, quippe qui nõ passus est, peccatorem post baptismũ vltra ꝙ semel ad veniã recipi. Cæterũ eius imitator Cypria. multo miti⁹ de

Confessio peccatorũ est testimonium cõscientiæ timentis deum.

Tertull.

exomologesi loquitur, sermone.v.de lapsis, hic enī eos qui corde lapsi sunt ad sacerdotes mittit. Hi, inquit, quāuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti sunt, quoniā tamen de hoc vel cogitauerūt, hoc ipsum apud sacerdotes dei dolenter et simpliciter cōfiteantur. Exomologesin cōscientiæ suæ faciant animi sui pōdus exponāt, salutarem medelam paruis licet et modicis vulneribus exquirāt. Et rursum pauló post: Cōfiteantur singuli quæso vos fratres delictū suum dū adhuc qui deliquit in sæculo est, dū admitti cōfessio eius potest, dū satisfactio et remissio facta per sacerdotes, apud Dominū grata est. Hactenus Cyprianus. Cōsentit Hierony. super Ecclesiasten ca. decimo: Si quem, inquit, serpēs diabolus occulte momorderit, et nullo conscio eū peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, et non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri et magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus Medico confiteri, quod ignorat medicina nō curat. Hæc diu⁹ Hieronymus. Ignoscat mihi Lector, quod tot ex veteribus hic citauerim, quod nimirum ideo feci, vt cunctis palam innotescat, ex patrum antiquissimorum sententia, confessionem homini faciendam necessariam esse, nec sufficere eam, quæ soli Deo fit, sed, & patet vetustissimū in ecclesia morem fuisse, vt peccatores, quæ aut opere aut verbo, seu cogitatione deliquerint, cuncta sacerdotibus detegere solerent. Huc accedit, ꝙ in historia tripartita traditū sit, antiquitus fuisse consuetum vt presbyter quidam honestę conuersationis, per pontificem constitueretur, qui celare deberet, ea quæ per confessionem á plebe sibi clanculo detegerentur. Sic enim li.ix. cap.xxxv. Sosomenes ait: Quoniam omnino non peccare, diuinum & vltra humanam natu-

Non sufficit confessio q̄ soli Deo fit.

Auricularis confessio.

Sosomen.

ram esse cognoscitur, peccantibus autem & pœni tentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit. Qui verò confiteri refugiunt, magis peccatorum onus acquirunt. Propterea visum est antiquis pontificibus, vt velut in theatro, sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc caussam presbyterorum bonæ conuersationis seruantem secretum, ac sapientem virum statuerunt, ad quem accedentes, hi qui delinquebant, delicta propria fatebantur. Et ille secundum vniuscuiusque culpam, indicebat & mulctam. Quod etiam hactenus diligenter in occidentalibus seruatur ecclesiis. Hæc Sosomenes. Ex quibus liquido constat, confessionis institutum antiquissimum in Ecclesia fuisse, simul & eos qui confiteri refugiebant, grauius peccatorum onus incurrisse. Maius, inquit, peccatorum onus acquirunt, sed & propria delicta, quemque qui deliquerit sacerdoti designato fuisse confessum, apertissimum est. At obiectabit forte quispiam, quod hoc de publica confessione scriptum sit. Cui respondemus, id fieri non posse, quum ipse presbiter tenebatur seruare decretū. Nam quomodo secretum seruari potuit, quod fuit publica confessione decretum? Sed dicet alius: Quid ergo Sosomenes scripsit, visum antiquis fuisse Pontificibus, vt velut in theatro sub Ecclesiastici populi testimonio delicta panderentur? Ob id nimirum, quod confessuri nequaquam ad presbyterum in priuatis ædibus accederent, vnde potuissent non solum offendicula cæteris oriri, verū etiam ipsis confessuris, & maxime fœminis haud minimum discrimen sed publicitus in Ecclesia, nō tamen ita, quòd illi publice cunctis delicta sua manifestarent, sed vni presbytero duntaxat, atq; id clā culum, vt esset accessus pœnitentis ad presbyterū, velut in theatro sub ecclesiastici populi testimonio,

Confessionis institutū antiquissimum in Ecclesia fuisse.

nio,solus tamen presbyter audiret,quicquid pœni tens esset dicturus,idq́; secretum omnino seruaret. Sed et de publicè pœnitentibus, postea loquitur, quippè qui non ad hũc presbyterum,sed ad episcopum accesserunt,cuius sententia ieiuniis,ac cęteris afflictionibus macerarunt sese,atq; communionis tempus,quod decreuit episcopus,expectarunt. Ecce istis publice pęnitentibus Episcopus indicebat pœnitendi modũ, at illis qui presbytero priuatim confitebantur,secũdum vniuscuiusq; culpam presbyter ipse taxauit mulctã. Et forte si quos inuenerit enormia cõmisisse flagitia & quæ publicã exigerent pœnitentiam,eos ad Episcopum misit,quẽadmodum ex Origenis sententia supra diximus.

De publice pœnitẽtibus.

His accedit, ꝙ quum diaconus quidam flagitium in Ecclesia cõmisit,cum egregia quadam fœmina, & ista scelus propter enormitatẽ publice cõfitebatur,tum propter furorem populi. Nectarius episcopus(vt paulò pòst scribitur) haud permisit presbyterum diutius super pœnitentes esse,sed vnumquẽque reliquit suæ conscientię quod nequaquam pro publicis criminibus intelligi debet, quæ semper publice vindicabantur,iuxta D.Pauli doctrinam, Chorinthiis traditam,sed pro priuatis admissis dũtaxat. Liquet igitur ex iis,confessionis huius priuatæ ritum,in Ecclesia vetustissimũ fuisse,nec à Latinis solũ,verumetiam à Græcis fuisse receptissimũ. Sed iam ex quibus scripturis is ritus inoleuerit aliquaten⁹ excutiendũ est.Scriptum est Leuitici quinto: Anima quæ iurauerit,& protulerit labiis suis, vt vel male quid faceret,vel bene,et non fecerit,et idipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitaque postea, intellexerit delictum suum,agat pœnitẽtiam pro peccato. Hic vbi nos legimus. Agat pœnitentiam pro peccato. Litera Cyrilli sic habet. Et pronuntiet peccatum, quod peccauit.

Cui

Cui & respondet Hebraica veritas, vbi sic habet: Et cõfitebitur peccatũ quod peccauit. Is nimirum locus tam apertus pro cõfessione Cyrillo visus est vt dicat hic mirabile secretum cõtineri, & prorsus affirmet peccata cuiusuis generis esse detegenda. Huic est confine, quod Numeri quinto legitur ad
Num.5 hunc modũ: Vir siue mulier quum fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatũ Domini, atq; deliquerint, confitebuntur peccatum suum. Nec est dubium quin id sacerdoti sint facturi, de quo totũ ipsum caput loquitur, & cui Deus iubet offerendum pro peccato. Et hic aduerte, ꝙ de peccatis hic etiam loquitur, quæ per negligentiam admissa fuerint. Rursus Leuitici.16. commendatur
Leui.16 Dominus, ꝙ tabescent in iniquitatibus suis in terra inimicorum, donec cõfiteantur iniquitates suas. His accedit, quod Leuitici.14. præcipitur de lepro so mundando, ꝙ ad sacerdotem adduceretur, vt is de lepra diiudicare posset, & sententiam ferre. Quę res quid aliud nobis effigiat, q̃ ꝙ peccator quiuis leprã sui peccati debeat sacerdotibus indicare. Neque enim alio pacto leprosam animã sacerdos, nisi per cõfessionem intueri potest, atq; ita super ea iudicium ferre. Quã rem & Cyrillus hunc locum interpretatus, apertissimè docet. Nos, inquit, pro viribus nostris, quantum proferri in medium conue
Heb.10 nit exequemur, apostolo nobis Paulo pandente intelligentiæ viã, qua dicit, legem vmbram habere futurorum bonorum, nõ ipsam imaginem rerum, & secundũ id, quod ea quę de bobus in lege videntur scripta, non de bobus quorum Deo cura nõ sit, sed de Apostolis aduertẽda pronũtiat. In quo consequenti vtique ratione edocemur, ꝙ & ea quę de lepra scribũtur, vmbra sit in aliis habẽs imaginem veritatis. Igitur adhibeamus primò si videt ipsam

scri

ſcripturæ vmbram, & tunc de eius veritate requiramus. In vulneribus corporũ poſteaquam curata fuerint, remanet interdum ipſius vulneris ſignum, quod cicatrix appellatur: vix enim eſt qui ita curetur, vt nullũ ſuſcepti vulneris reſidere videatur indicium. Tranſi nunc ab iſta legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima quæ peccati vulnus acceperit, etiam ſi curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris reſidentem: quæ cicatrix nõ ſolum à Deo videtur, ſed ab iis, hoc eſt, ſacerdotibus qui acceperint ab eo gratiam, per quã videre poſſint animæ languores & diſcernere, quæ ſit anima ita curata, vt omni genere veſtigium illati vulneris abiecerit, & quæ curata ſit quidem, ſed ferat adhuc veteris morbi ipſo veſtigio cicatricis indicia. Hæc ille. Salomon igitur in prouerbiis ait: Qui abſcondit ſcelera, nõ dirigetur: qui autem cõfeſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Simile quiddam & Ioannes in Epiſtola ſua catholica prima: Si cõfiteamur peccata noſtra, fidelis eſt deus qui remittat nobis. At hic Lutheranus quiſpiam ſufficere cõtendet, ſi Deo peccata noſtra confeſſi fuerimus. Sed iſtud quomodo perſuadebit cuiuis verè Chriſtiano? qui pretium aliquod animæ ſuæ faciat: & maximè quum tot patres, totq; ſcripturas in aduerſum audierit, nempe quod ſit homini vel priuatim, vel publicè cõfitendum. Sed & diuus Iacobus idipſum monet. Nam vbi de presbyteris accerſendis ad eum qui infirmatur iuſſerit, ilicò ſubdit: Cõfitemini alterutrum peccata veſtra, perinde ac ſi dixerit: Quanquam presbyteri dignitate ſuperiores fuerint, natura tamen fratres ſunt, & eiſdem, ceu fratribus animi penetralia ſunt effundẽda. Neque aliter hũc locum D. Auguſtinus interpretatur cap. 4. ſecundi libri de viſitatione infirmorũ ſic inquiens: Sunt quidã qui ſufficere ſibi ad ſalutẽ autumant,

Peccati cicatrix ĩ aia reſidet.

Prou. 28

1. Ioan. 1.

Iaco. 5

mant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet cõscientia, sua cõfiteãtur crimina. Nolũt enim, aut erubescunt, siue dedignãtur ostendere se sacerdotibus, quos tamen inter lepram & lepram discernere per legislatorem constituit Dominus. Sed nolo vt ipsa decipiaris opinione, quatenus cõfundaris, confiteri coram Domini vicario, tabescẽs præ rubore, vel ceruicosus prę indignatione. Nam ipsius humiliter subeundum est iudicium, quẽ dominus sibi nõ dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum cõscientiarum tuarum penitus participem. Non seducat te somniantium illa superstitio, quę in visitando confirmat, quia saluat, sacerdote inconsulto, ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non abnegamus quin sit ad Deum frequenter referenda confessio peccatorum. Beatus etenim qui tenebit, & allidet paruulos vel maximos suos ad petram, petra autem Christus est. Sed testamur & testatur & illud sana doctrina, ne tibi applaudentium faueas auribus, quin prius eges sacerdotis qui mediator sit ad Deum tuum salubri iudicio. Alioquin & sub lege & sub gratia: Ite & ostẽdite vos sacerdotibus, responsum diuinum quomodo cõsummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra, quomodo compleretur? Ecce quomodo & istud docet Augustinus ad confessionem sacerdoti faciendam pertinere.

Cõfessio sacerdoti facienda.

Psal. 136

Quod si quispiam contendat sensisse Iacobum, ꝙ frater fratri cuiuis debeat cõfiteri, nihil moror, si tamen hoc mihi donauerit, ꝙ alteri cuipiam oĩno ꝗ Deo sit confitendum. Ego quidẽ hoc molior, quod vnusquisq; qui peccauerit delictum suum homini fateatur oportet, atq; id aut priuatim aut publicè. Atq; istud satis dilucidũ opinor factum, ex iis quę suprà diximus. Quod vbi cõstiterit, nihil ambigo quin istud perspicuum fiet, quod sacerdoti potius id fa

id faciendum sit q̃ profano, quum & huius muneris functionẽ sacerdoti tribuant, nõ patres solum, verumetiam scripturæ sacræ. Sed & hoc in primis Ioan.20
ad rem facit, quod sacerdotes, hoc est, apostolos suos Christus hac authoritate donauerit, nempe remittendi peccata. Quorum, inquit, remiseritis peccata, remittuntur eis. Quod & fecit nõ quouis tempore, sed postea quàm insufflauerit in eos spiritum sanctum, nimirũ vt insinuaret, haud passim cuiuis è populo potestatem hanc fuisse datam, sed iis duntaxat, qui per ecclesiam ad hoc munus essent instituti. Cuius rei nõ exiguum iudicium habemus ex Actis Apostolorũ, capite decimonono: vbi quum spiritus nequã insiliisset in septem filios Scenę principis sacerdotum ob peccata sua, multi legũtur ad Paulum venisse, confitentes peccata quæ fecerant, tantus timor inuaserat omnes. Ad sacerdotes itaq;, quibus remittendorum criminũ facta est potestas, accedere debent confessuri, nec vnum, aut alterum delictum enarrare sufficit, verum singula quæque (modò curari velint) indicare tenentur. Oportet enim singulum quodque vulnus medico detegere, si Tertulliano, Hieronymóque credimus, & omnem indigestum ac virulentum humorem, vt Origenes docet, euomere, ac pudorem in partem satisfactionis iuxta Chrysostomum de singulo quouis errato pati: & deniq; si fides vlla Cyrillo sit habenda, cuncta quæ gesserint, quantumuis occultè siue opere, seu sermone, aut cogitatione referanda sunt, si nolint in extremo iudicio per diabolum ea referari. Quisquis igitur has scripturas sententiis patrum agglutinat, nec seorsum quamlibet ex alterutris vellicat, luculẽter intelliget cõfessionis ritum, quem & à primordio nascẽtis ecclesiæ patres vsurparint, & nobis reliquerint vsurpandũ, cuius peccatori necessariũ esse. Nec omitti debere, propter vllas

Quorũ remiseritis peccata.

Act.19.

Nota doctores.

vllas calumniantium argutias, qui cauillãtur alios esse sophistas, quum sint ipsi nimis q̃ sophistissimi. Sed iam Lutherum audiamus.

LVT. ¶ Velim doceri, quibus rationibus aut caussis ista sint falsa & damnanda, ego cogitare non possum, cur falsa arbitrentur.

EPIS. ¶ Dicam paucis cur fortassis hunc articulũ damnarint aduersarĳ tui. Nimirũ quod illo prohibeas nõ modò venalium, verumetiam aliquorum mortalium fieri debere cõfessionem. Sic enim habet articulus: Nullo modo pręsumas cõfiteri venalia peccata, sed nec omnia mortalia. Quòd si quisquã alius inculpatè vetare potuisset venialium cõfessionem, parum tamen hoc dogma quadrat cum cæteris assertionibus tuis. Nam inferius habes, neminẽ esse certum, se non semper peccare mortaliter, propter occultissimum superbiæ vitium. Ex quo consequitur, ꝙ de omni opere quod facit peccator, vereri debet, ne sit mortale peccatum. At id de quo dubitat quis an sit mortale peccatum, nihilominus confiteri tenetur, q̃ q̃d sciret esse tale, quum ex æquo peccatorem obliget vtrunq;. Adde, quod tibi visum est aduersum Eckium omne peccatum veniale, quum (vt illic asseris) cõtra legem dei fiat, ex natura sua mortale esse, & cur ergo vetari debet, ne per cõfessionem eiiciatur, quemadmodũ & ea quę sunt mortalia? Ad hæc. Si quicquam valeat exemplum ab Origene productũ, nempe ꝙ peccatum sit in anima, ceu noxius quidã humor, qui corpori exitialis est, qua ratione te quæso, nõ debet euomi per confessionem omne peccatũ, siue lethale fuerit, seu veniale? præsertim quum eiusdẽ naturæ secundum opinionem tuam vtrunq; fuerit. Ob hanc ergo particulã, aduersarĳ tui fortè damnarunt articulum istum, nempe ꝙ prohibeas peccatori venialia sua cõfiteri peccata, quum plerũq; lethale peccatũ id esse

Vesania Lutheri

id esse poterit,quod confitenti videtur solū veniale. Sed & quod adiungis,nō est penitus integrum, nempe,quòd nec omnia mortalia finis ipsum confiteri. Aliud quidem est sentiendum de mortalibus illis,quę memoriam confitentis effugiunt, quantãuis idoneam is adhibuerit diligentiam,aliud de iis quæ statim occurrunt. De illis enim frustra præcipis,ne quis confiteatur,quum nequeat confiteri,nisi quorum meminit. De iis verò perperā præcipis, quum de mortalibus(quorꝑ sibi peccator conscius est)nullum debet subticere. Neq; enim ratio reddi iusta poterit,cur debeat vnū reticere magis q̄ alterum,quum singula virus noxium in se cōtineant.

LVT.

¶ Dic mihi,vbi est præceptū de venialibus cōfitendis sacerdoti? Nōne ipsimet dicūt omnes vnanimiter,venialia non pertinere ad confessionem? Cur ergo sua propria damnant propter me?

EPIS.

Differētia inter illicitum & nō teneri.

¶ Aliud est,illicitū esse quod facies,aliud non teneri. Si dixisses neminem teneri,quatenus venialia delicta confiteatur, nemo non approbasset in hoc sententiam tuam. Sed vetas tanquam illicitū. Nullo,inquis,modo præsumas cōfiteri venialia peccata. Et hoc forsitan offendit eos. Sed multo magis damnandū est,quod prohibeas etiam aliqua mortalia detegi,quorū nullum reseruari potest sine crimine infidelitatis,quum dicat Augustinus: Quædā impietas infidelitatis est,ab illo qui iustus & iustitia est,dimidiam sperare veniam.

LVT.

¶ Deinde quum ferè peccem⁹ sine intermissione venialiter,quis erit finis & modus confitendi?

EPIS.

Nemo à venialiū cōfessiōe arcetur.

¶ Tu pergis ratiocinando, perinde ac si illi iussissent venialium confessionē,quum ipsi nusquam id iusserint, neminē tamen arcent ab eorū confessione, quum nō sit dubium ea per absolutionem tolli posse, nihilo difficilius atque mortalia. Quoniam enim dixit Christus: Quorum remiseritis peccata,

remittuntur eis, qui scis, quod de solis mortalibus loquutus fuerit, & non de venialibus quoque.

LVT. ¶ An illud è Decretis adducent ca. Omnis utriusque sexus: ubi præcipitur cunctis fidelibus ut semel in anno omnium suorum peccatorum faciant confessionem? At quis per omnia peccata, etiam venialia intelligit?

EPIS. ¶ Te cũ primis stringit hęc percõtatio, & vel eo præcipue, quod veniale statuas contra legem dei fieri, nihil suapte natura distare à mortali. Tanta est vafricies ingenij tui, quod quum tibi placeat, & tuo posset inseruire instituto, tum ingẽs est inter venialia mortaliaque discrimen, tumque affirmas primitiuã ecclesiam de solis mortalib⁹ expectasse cõfessionem. Verũ contra, quum id obstat instituto tuo, tum nihil à mortalibus venialia differũt, neque tum vetus ecclesia quicquam inter hæc posuit interualli.

Vafricies Lutheri.

LVT. ¶ Aut quo iure? qua scripturæ authoritate Papa precipere potest venialia ad cõfessionẽ pertinere?

EPIS. ¶ Dic tu potius quo iure? quáue scripturarũ authoritate prohibeas venialia à peccatorum confessione? Si summus põtifex illud iussisset, habet pro se scripturæ testimonium, nempe, Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis. Peccata dicit generatim, nihil discriminis inter venialia, mortaliaque statuens. At remitti ritè nõ potest quod non antè fuerit cognitũ, quum debeat qui remittit peccata, fidelem & prudentem in hoc munere seipsum exhibere seruum. Cæterũ summus pontifex ista nõ iussit, quum sint alij modi quib⁹ venialia deleri possent, quàm per confessionem. Verum ipsis mortalibus non alia patet via, modò quis nõ fuerit eorum oblitus, & adsit sacerdotis copia.

LVT. ¶ Vide ergo mirabiles damnatores, de sola volũtate sua præsumẽtes, omnium omnibus etiam suis ipsorum sententiis contradicere.

¶ Sic

EPIS.

¶Sic facere soletis vos hæretici (quemadmodum de vobis rectè scripsit Hieronymus) quum desunt argumenta, tum ad conuitia protinus confugitis. Quod & ipse nūc facis. Cauillaris alios, quod ipsi iustissimè tibi possent obiicere.

Proprium hereticorū

LVT.

¶Iam impossibile esse, vt omnia mortalia cognoscas, euidentissimū est, ex Psal. xviij. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Cur hunc prophetam non damnant, ex cuius ore mea verba fluunt & pendent? qui & Psal. vij. titulū fecit, pro ignorantia sua, in quo nō nisi pro occulto & ignorato sibi peccato precatur. Idem rursus Psal. cxlij. Non intres in iudicium cū seruo tuo, quia nō iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

EPIS.

De sufficienti examinatione.

¶Quid opus est tot exaggerare, vt ostendas latere multa mortalia, quę nō veniunt in mentem peccatori, quod vtique nullus inficiatur. Non enim hoc fugit eos in quos hæc scribis. Sed de illis ipsis peccatis loquuntur, quę non deciderint è memoria peccatoris, & quæ per sufficientē diligentiam possent ab eo deprehēdi. Sufficientem autem eam vocant diligentiam, si tanta sit, quantam in arduo aliquo negotio (quod sibi vehemēter cordi esset) peccator adhiberet.

LVT.

¶Nec potest hic dici delicta occulta esse venialia, quum non iustificari hoc ipsum sit, mortale & damnabile.

EPIS.

Differētia inter nō iustificari, & dānabile esse.

¶Non opinor in scripturis passim idem significare, nō iustificari & damnabile esse. Nam qui per gratiam iustificatus est, adhuc q̄ diu viuit, vt in primo articulo per scripturas ostendimus, magis ac magis est iustificādus, ita φ nunquam in hac mortali vita sit plenè iustificatus. Nec tamē ob id mortalem habere labem putandus est, aut damnatione dignus existimabitur. Certè quisquis gratiam habet, is coram Deo iustificatus est, tametsi nō fuerit

consummatè iustificatus, sed vel propter fomitem vel propter venialia peccata, quibus quotidie obnoxius est, debeat adhuc iustificari. Sed hæc nihil ad damnationem spectãt, quum dicat Paulus: Nihil ergo dãnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant.

Rom. 8

LVT. ¶ Si ergo sancti habent mortalia peccata, quæ ignorant, propter quę damnarentur, nisi humili & generali confessione præuenirent misericordiam Dei ignoscentem, quid non audemus tribuere impiis pœnitentibus ante gratiam, vt omnia possint cognoscere?

EPIS. ¶ Quicquid fuerit de mortalibus oblitis, aut de vehementer occultis nihil ad nos attinet. Sed si sancti, vel minimum mortale, quod menti occurrisset tempore cõfessionis, sponte subticuissent, ausim dicere, nec sanctos eos esse nec iustificatos, imò si quã antè iustitiam habuissent, iam propter hypocrisim penitus amiserunt. Legas Origenem, Chrysostomum, Ambrosium, Cyprianum, Hieronymum, ac cæteros qui planè sentiunt lethale nullum silentio tegendum esse. Et quanta foret insania, tibi in re tam seria, plenáque periculi credere, nullam pro tua parte scripturam aut rationem afferẽti, potius quàm eximiis patribus, qui scripturis etiam sua dicta confirmant.

Nullũ lethale peccatum silentio tegendum.

LVT. ¶ O cæcitas deploranda. Nõne Christus prædixit impios adeò cæcos esse, vt etiã occidẽdo Apostolos arbitrentur sese obsequium præstare Deo? Et quomodo ij peccata sua mortalia cognoscent? Quomodo Paulus ea cognouit spirãs cædis & minarum, quum tamen omnia faceret quæ nosset & posset, adeò vt sine querela sese conuersatum testetur in Iudaismo. Quasi verò etiam nũc non videamus quosdã impensissimè bonis intendere vitę studiis, & tamen grauissimè errare, & sicut Paulus de

Iudæis

Iudæis dicit: Zelum dei habẽs sectando iustitiam & tamen ad iustitiam non perueniendo.

¶ Exclamas in re non necessaria, & pergis accumulare scripturas, vbi nihil est necesse. Quis negat multa esse mortalia, quæ deprehẽdi nequeant. Sed quum hoc tibi cõcesserint, parum dialecticè subinfers, vt liceat illa celare q̃ deprehẽderis. Istud ostendas oportet, ꝙ peccatori (qui fructum absolutiõis consequi velit) peccatum aliquod mortale vel minimum, quod menti occurrit, ex industria tegere licebit. Quod si nõ ostenderis, nihil agis. Manet adhuc articulus tuus damnatus. EPIS.

¶ Væ nobis, qui nobis de luce placemus, & has tenebras lucẽ appellamus, & homines securos facimus extincto Dei timore. LVT.

¶ In teipsum rectè iacularis ista. Nam tu tibi de tenebris, seu de luce places, & meras tenebras lucẽ appellas, qui peccatoribus interdicis, ne mortalia quæq; confiteantur. Tu quoq; Dei timorem extinguis, quem dicis ante charitatem obesse peccatoribus, accepta verò charitate prorsus inutilem. Tu deniq; plusquã securos homines facis, qui solam fidem affirmas sufficere, & hac absq; vlla satisfactione purgari peccata, nec à peccatoribus quicquam amplius expectari debere q̃ nouam vitam. EPIS. Dei timorem extinguit Lut.

¶ Sancti gratia illuminati, ignorare sese confitentur delicta sua, & nos horum sentẽtiam tribuimus his qui sancti non sunt, & ante gratiam pœnitent, sed potius pœnitentiam fingunt. LVT.

¶ Hic liquet apertissimè, quid sentias de omnibus, qui nondum acceperint gratiam. Nempe pœnitentiam eorũ hypocrisim esse, & noxiam, ac planè eiusmodi, quę deo magis odibilẽ reddat animã quàm antè fuerat. Qua sententia nihil potest pestilentius esse peccatoribus, qui resipiscere student, nec esse quicquã quod eos in peccatis detineat ma- EPIS. Dogma pessimũ.

gis, quum frustra se conari nouam aggredi vitam prorsus audiant, nisi prius eam, quam haud dum acceperint, gratiam habuerint, qua tamen sese remotissimos, & longissimè positos intelligunt.

LVT. ¶ Fuisse autem in primitiua ecclesia solum manifestè mortalia confessionibus tractata, satis probant epistolæ Pauli, patrum scripta, & historiæ, quas bulla tam impudenter damnare audet, suo genio digna facit.

EPIS. ¶ Vellem citasses ex Paulo, quibus locis ipse doceat, sola mortalia confessionibus exprimi debere. Nam id, sat scio, non poteris. Porrò de patrum scriptis, & historiis, ita sentis, & credis, vt tuæ sententiæ merito nihil debeant suffragari. Quòd si mihi sine prolixitatis tædio, vel scripta patrum, vel historias adducere liceret, non dubitarem ostendere, quod abunde contra tuam opinionem essent factura. Quis enim non intelligit sanctissimos illos, de leuissimis negotiis grauem sibi formasse conscientiam? Aut quis ignorat in libris confessionum suarum Augustinum plurima ponderasse, quę iam apud multos momenti penè nullius habeantur? Sed nihil est quod non ausis (tanta est impudentia tua) pro tuis partibus torquere, quanquã tibi maximè sit contrarium.

Priscorũ cõscientia.

LVT. ¶ Ego de his mortalibus loquutus sum, quæ aut aliis, aut sibi manifesta sunt, vt satis in propositionibus & dictis meis patet. Bulla autem insidiose loquitur, ac si de solis publicis omnium sensu cognitis fuerim loquutus.

EPIS. ¶ Tam inuolutè loqueris, vt nemini certo cognitum esse posset, quid loquaris. Sic enim dicis & scribis, vt (quum tibi libitum sit) omni posses anguilla facilius elabi. Cæterum si velis articulum intelligi de mortalibus, quę fugerint animum confitentis, nec (adhibita congrua diligentia) redeunt

in men

in mentem, nihil ab ecclesia dissides. Sin de iis intellexeris, quæ cõfessur⁹ norit, vel dubitat esse mortalia, tum profecto articulus meritissime damnatur, quum nullum horum in confessione tegi posset, absque manifesta fictione. Neque Bulla quæ te iure damnat, vllis ob id conuitiis meretur lacerari. Cæterum vt concludamus hunc articulum. Reuoces ad mentem (quæso) quòd iudicium Ezechias per Esaiam acceperit, & propter illud maxime (si Hieronymo credimus) quia culpam integre non aperuit. Sic enim Hieronymus in commentariis super Esaiam scribit: Ingreditur Esaias ad regem, & quasi nescius ab eodem sciscitatur. Quid dixerunt, inquit, viri isti & vnde venerunt? Duo interrogat, nempe quid loquuti sint? & vnde venerint? Ezechias ad vnum respondit, altero prætermisso. Rursum Esaias, quid, inquit, viderunt in domo tua? Et Ezechias respondit ex parte verum, ꝙ omnia viderint in domo sua, nec fuerit res quam non ostenderit eis in thesauris suis. Sed alterum tacet, de quo verebatur offensam. Nempe quod ostenderit eis cuncta quę habebat in potestate sua haud dubium quin & templi supellectilem. Propter quæ subiungit Esaias, & ex dei sermone profert sententiã: Audi, inquit, verbũ domini exercituum. Veniet tempus quando omnia hæc, quæ in domo tua sunt, & nõ tuo, sed patrum tuorũ labore quæsita, in Babylonem transferentur, & de semine tuo fient Eunuchi in aula regia. Hæc Hieronym⁹ illic. Ex quibus intelligi datur quantũ obfuit Ezechiæ, quòd subticuerit quædam ex peccatis suis, quæ Luthero fortassis haud magni momẽti videntur. Verum quia non exposuerit integre singula, grauiorem ob id offensam incurrit, nimirum vt eius exemplo commoniti nos discamus, nullum ex mortalibus

Esa.39.

occulendum esse sacerdoti, quod ad memoriam venerit dum peccata nostra confiteamur. Et hæc pro hoc articulo sufficient.

ARTICVLVS NONVS.

LVT. DVm volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, q̃ ꝙ misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

EPIS. ¶Idem facile dici potest, & de recte operando, nempe ꝙ quum volumus omnia recte operari, nihil aliud facimus, quàm ꝙ misericordiæ Dei, nihil volumus ignoscendum relinquere. Ergo secũdum præceptiones tuas, etiam ex industria committamus aliquas offensas, nimirum vt diuinæ clementiæ locum aliquem relinquamus. At quis non videt, quantæ fuerit impietatis hoc dogma. Neq; certe minoris & illud est, de peccatis mortalib⁹ inter confitendum ex industria subticendis. Verum inquies: Non possumus omnia confiteri, quoniam effugient nos pleraq; quæ nimis q̃ occulta sunt nobis. Similiter & ego tibi de operibus respondeo. Quum omne studium & diligentiam nauauerim⁹ vt recte operemur, adhuc effugiunt nos, quotidie plurima, quibus Deum offendimus. Sed quemadmodum ista nequaquã ex animo facimus, ita neq; illa spõte celãda sunt. Nec satis est, ꝙ multa nobis incognita sint delicta præcipere, ne quis præsumat omnia cõfiteri mortalia. Sicut neq; sufficit, vt quis vetet quempiã conari singula recte augere, propterea, quod nemo potest in pluribus neutiquã offendere. Quamobrẽ et nobis enitendũ est vt vtrunq;, tam vt rectissime agamus, dũ aliquid operamur, q̃ vt pure integreq; confiteamur, quum ad sacerdotẽ accedimus.

¶Sed eant quęso bullares isti pœnitentes, et omnia pure confiteantur nihilq; relinquant ignoscendum diuinę misericordiæ, et respondeant mihi quãdo sint

do sint pacem conscientiæ habituri, & qua via iu-dicium dei sint euasuri?

¶ Quin tu potius responde, quando ij qui spon-te celāt vel vnū aliquod mortale peccatum, quod inter confitendum occurrit memoriæ, sint conscien-tiæ pacem habituri, & quā via sint euasuri iudiciū dei? Nam si iudicium dei peccator aliter vitare nō potest, nisi per confessionem peccatorum, quū nul-lum sit mortale delictum, ꝙ non aduersus Deum inimicitiam in se contineat, quomodo sine dei iniu-ria, posset vnum ex eis potius q̄ aliud subticere? Et si peccatum vnum vel minimum ad damnatio-nem peccatoris sufficiat, quā consciētię pacē habe-re potest, qui tam lethale venenum per cōfessionē nolit euomere? Ad hęc. Aut est omnino necessariū peccatori, vt peccatum aliquod sacerdoti pandat, aut id est omnino superuacaneum, cum posset ab-solui, nullum omnino peccatū detegēs. Non istud opinor dicturus es, quum per medendi modū res hæc agatur, ita vt sacerdotē (qui medicus est) opor-teat ante cognoscere morbum & vulnus, ac subin-de sententiam ferre. Quod si primum concesseris, qua ratione non tenebitur cætera, quemadmodum vnum aliquod ex eis confiteri. De illis vbique lo-quor, quæ confitentis occurrunt memoriæ. Nam quodlibet horum (quæ mortalia sunt, & in mentē confessuro veniunt) ęqualiter indiget absolutione. Nec mihi dixeris, ꝙ vt ea quæ non occurrunt sol-uuntur, ita & cætera quæ subticentur, possunt ab-solui. Nulla consequentia est. Nā longe aliter de iis atqꝫ de illis existimare debemus. Quū enim benig-nissimus deus noster, non exigat a nobis impossibi-lia, non est dubiū quin si (facta congrua diligentia) quædam nos fugerint, ea neutiquā imputabuntur nobis, sed de illis (quę facillime possunt occurrere) si vel minimum tacuerimus, quod nobis visum

EPIS.

est esse mortale, nihil nobis proderit absolutio. Nam vt illud quod non occurrit, non possit prodi, ita quod occurrit, facillime poterit expromi, & nisi detegatur, mederi non potest. Cęterum quisquis omnia quæ sibi occurrerint, confitebitur, is nimirũ & cõscientiæ pacem habiturus est et dei simul euadet iudicium.

Pax conscientiæ.

LVT. ¶ Faciantq; Dauid mendacem, vbi dicit. Non intres in iudicium cum seruo tuo. Et iterum: Delicta quis intelligit. Currant ipsi in iudicium et intelligant omnia sua delicta, vt soli sint veraces, nos libenter cum Dauid mendaces illis erimus, & non posse omnia pure intelligere nec confiteri delicta cõstanter asserimus, vt reliqua soli misericordię ignoscenda relinquamus, dicentes: Ab occultis meis munda me domine

EPIS. ¶ Probationes (quas adducis) tantum ad occulta delicta spectant, de cuiusmodi si mentionem in articulo fecisses, nemo (quantum opinor) priorem articulum condemnasset. Sed quoniam ad eũ modum pronunciaras, vt de peccatis, si quę memoriæ confitentis occurrissent, intelligi potuerit, iccirco iure damnarunt illum. Quid enim te moueret quum non ignores omnes orthodoxos istud præcipere, q; peccatores singula peccata, quæ in memoriam diligenti facto examine venerunt, aperirent sacerdotibus, quis inquam te moueret, vt iubeas ne præsumant singula confiteri. Quid enim ex iis verbis, alius confessurus accipere potest, quàm vt aliqua tametsi nouerit esse mortalia, posset impune celare?

LVT. ¶ Igitur hic articulus euidenter sequitur ex prę cedenti, & verbo Dauid. Delicta quis intelligit, ideo nihil mouet, quicquid impia ista Bulla dãnat de suo proprio cerebro.

EPIS. ¶ Quomodo sequatur, ego certe nõ accipio. Neque

que enim oportet, si sint aliqua occulta peccata, vt nequeant detegi, quod propterea quæ apertissima sunt non debeamus velle cõfiteri, & præsertim ob eã caussam vt dei misericordiæ relinquamus nõni hil ignoscendum. Quid enim? An non ignouit iis quæ iam confessi sumus? Et num adhuc non abunde supersunt alia, quæ singulis pene momentis ignoscat nobis? Iure igitur Bulla damnauit articulũ istum, quum tam pestiferum in se dogma complectatur. Nec profecto (si recta dixisses) tuam tamen professionem deceret, aut Bullam impiam vocare, aut tanto illam supercilio contemnere, sed iã multo minus, cùm sit cunctis perspicuum, te docuisse falsa, ob quæ per Bullæ censuram iustissime sis cõdemnatus.

LVT.

¶ Ista est enim carnificina cruẽtissima, qua hacte nus tot miseras cõsciẽtias torserunt, omniũ et singulorũ peccatorum discussionibus & confessionibus, cùm pro se non habeant, ne iota quidem illius scripturæ, tyrannide propria hæc onera importabilia hominibus imponentes.

Carnificina cruentissima.

EPIS.

¶ Si res hæc, de confessione peccatorum sacerdotibus facienda fuisset ab hoc pontifice nuper inuenta, potuisses illam, & multo quidem inculpatius, eius imputasse tyrannidi. Verum quum à vetustissimis & eisdem eruditissimis atq; sanctissimis authoribus, nec sine scripturarum testimoniis, apertissime tradita sit, frustra tyrannidem huius incusas. Porrò quantum ad ecclesiæ doctrinam attinet non dubitamus eam sanam & salutarem esse, tuam verò potius, carnificinam & laniatricem animarum. Quippe qui consulis venenũ vsqueadeo lethale, nõ euomendũ esse sed retinendum potius, metuens ne nihil diuinæ clementiæ relinquatur, cui deus ignoscere posset. In qua re manifeste prodis insipientiã tuam, quum postq̃ omnia quæ possumus, egerimus mul-

Doctrina Luth. est carnificina.

multa nihilominus relinquentur, quibus nisi benignitas eius ignouerit, mala nobis eueniet. Cæterũ oportet enitamur, vt quantum à nobis commode fieri possit, nihil sponte prætermittamus, sed (quod vociferatur Hieremias) corda nostra velut aquam effundamus, & quod ecclesia tutissime iubet vniuersum penitus exhauriamus virus, nihil dubitantes quin idipsum, si fecerimus, clementiæ diuinæ sit tribuendum. Sed & de hoc articulo iam satis est dictum.

Thre.2

ARTICVLVS DECIMVS.

LVT. Peccata non sunt vlli remissa, nisi remittente sacerdote, credat sibi remitti, imò peccatum maneret, nisi remissum crederet. Non enim sufficit remissio peccati & gratię donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

EPIS. ¶ Is articulus ipso primo cõspectu, nonnullum veritatis splendorẽ præ se ferre videtur. At iis qui penitius introspiciunt, nihil aliud est, quàm merus tenebrarum error, quemadmodum ex sequẽtibus fiet dilucidius. Molitur enim fidei tribuere totã iustificationis caussam, & nihil absolutionis sacramẽto. Quod quantum à vero sit alienũ, patere potest ex iis quæ pro primi articuli cõfutatione diximus, vbi fidem ostendimus, nõ esse iustificationis animi caussam integram, & se sola sufficientem, licet ea nonnihil ad iustificationem conducat, quum sine fide nemo queat placere deo. Sed fides ipsa, quæ virtutum theologicarum prima est, tantum abest vt iustificet, vt etiam ipsa plerunq; mortua sit, nisi per sacramentorum gratiam viua reddatur. Fit enim plerunq;, vt peccator fide accedẽs ad sacramentum suscipiendũ, gratia careat, qui mox suscepto sacramento, per gratiã viuificatur, tam ipse, quàm fides sua. Sed Lutherus quum de fide tractat, nusquam inuolutius loquitur. Facit enim eam interdũ adeo faci-

Totã iustificationis caussam fidei tribuit Lutherus & nihil sacramento.

facilem & obuiam cuique, vt nemo facile reperiatur, cui non persuasissimum fuerit se fidem habere, & contra, nonnunquam adeo difficilem & remote positam, vt vix quisquam sit, qui se putet habere. Permiscet insuper fidem viuam cum mortua, fidei quoq; actum cum habitu, atq; infusam fidem cum acquisita, & demum fidem, qua quis cunctos articulos fidei simul implicite credit, nihil hæsitans de quoquam, cum fide quæ formidinem aliquam admittit secum. Has omnes confundit, & permiscet, alteram pro altera vsurpans, quum tamen ab inuicem satis amplo dissideant interuallo. Quod de postremis duabus iam sufficiet ostendere. Nam fides, qua quis se credit absolutum, non omnem penitus a se repellit dubitationem. Qualis & hæc fides est, de qua iam disserit Lutherus in hoc articulo. Nam quomodo non licet cuiquam dubitare, num sit absolutus, quandoquidem & de proprio actu nō potest securus esse, num careat mortali peccato. Quot enim superbiunt etiā in ipso confessionis actu, vel quod præ cæteris, tam exigua sibi videantur habere, quæ tum accusent, vel quod tam exundanti lachrymarum profluuio sua peccata defleant. Quod si purgatos se vere credāt, mox cum Pharisæo, proximos ceu grauissimos peccatores abominantur. Tam occultum est (vt Lutherus etiam asserit) superbiæ vitium, vt nemo securus sit, an eo careat. At superbis Deus resistit, nec suam gratiam eis dignatur infundere, nemo igitur ita fidere tenetur absolutioni factæ, vt propter suam ipsius latentem superbiam nihil prorsus hęsitet. Sed & propter illum qui absoluit, non iniuria quis dubitare potest, & primum an sit sacerdos rite consecratus, Deinde num sit curator sibi legitime constitutus, postremô ne recte clauibus vsus fuerit. Propter hæc sane nemo tam solidam tenetur in absolutione fidem habere,

Fidē multifariam dici.

bere,

bere, vt omnino securũ se credat, & à peccatis omnibus absq; omni formidine penitus absolutum, id quod admonet scriptura dicens: De propitiatu peccatorum noli esse sine metu. Conferet certè nõnihil, si peccator adhuc aliquatenus metuat, nõ ita q; dubitet de sacramento absolutionis, aut de alio quouis Ecclesiæ sacramẽto, seu fidei articulo. Nam hoc fides (quæ prima ex virtutibus Theologicis est) exigit, vt iis omnibus, quanquam implicite, firmiter tamen credatur, & absq; vlla omnino dubitatione. Verum formidare licet vel in se, vel in eo, qui sacramentum absolutionis administrauerit, aliquod fuisse impedimentum, nec ipsa tamen formido quicquã obstabit, quo minus vere absoluatur. Quis ergo nõ videt quum fides quidem illa prima (qua sacramentis ecclesię creditur) nullam recipiat hæsitationem, at hæc (qua nos absolui credimus) recipiat, alteram ab altera diuersam esse fidem. Sed & hoc etiã perspicuum opinamur, propter ea quæ proxime disseruimus, neminem confessum teneri, quatenus absolutioni sic fidem adhibeat, vt non liceat de remissione peccatorum vllum habere scrupulum, vel propter seipsum, vel propter sacerdotẽ absoluentẽ, quũ tamen ipse nihilominus absolutionis gratiam vere sit consequutus. At hic scio Lutherus exclamabit, nullam ad hũc modum pacem assequutum esse peccatorem. Sed frustra sic exclamabit, quum peccator ex eo se consolari potest, q; sua sponte nihil prætermisit ex iis quę pro iussu matris ecclesiæ facere debuisset, persuadereq; sibi potest tam immensam esse benignitatem dei, vt quũ ecclesiæ mandatis penitus obtemperauerit, nihil illam à nobis amplius exacturam.

De propitiatu peccatorũ noli esse sine metu. Eccl. 5.

Formido in cõfitente nõ obstat quo minus vere absoluatur.

Quæ fides hæsitationem compatitur, & quæ non.

LVT. ¶ Ex istius articuli damnatione sequitur primo, q; confessurus non debet credere, sese absolui aut remitti sibi peccatum, ac per hoc licebit in faciem

ciem sacerdotis dicere absoluentis: Tu mentiris, non absoluor à te, nec remittuntur mihi peccata.

¶Nihil est quod desidero frequētius, quàm acutiorem dialecticam in Luthero. Nam qui consequitur. Confessurus non tenetur credere, quòd sit omnino securus, per susceptam absolutionem, de concepta peccatorum omnium remissione. Ergo licebit ei dicere, sacerdoti in faciem, quòd mentitur, & affirmare, quòd is eum nō absoluerit. Num aliquod medium inter hæc est Luthere? An nō crebrius euenit, vt quis absolui se credat, & bonā quidem huius rei fidem habeat, nō tamen tantam quæ penitus omnem excluserit à se formidinem? Nam propter ea quæ supra diximus, satis apertum est, q̄ si quis se diligenter excutiat, & maxime propter Lutheranū dogma de superbię latebris non omnino securum inueniet sese. Quid ergo? Licebit iam huic propter hūc scrupulum negare se absolutum? aut pium sacerdotem probris insectari, quòd eum absoluerit? Absit. Minime istud consequitur. Friuola nimirum est omnis id genus argumentatio. Debet enim credere, quod sit absolutus, q̄ diu nihil certius occurrat, quod apertam sibi fidem faciat de contario. Nec tamen hęc crudelitas omnem (vt ante diximus) formidinē excludit. Vtilis est enim aliquis metus scriptura dicente: De propitiatu peccatorum noli esse sine metu. EPIS. Friuola Lutheri argumentatio.

¶Secundo, quod Christus sit mentitus, vbi dixit: Quodcunq; solueris solutum est. LVT.

¶Absit vt credat quis, aut hic, aut alibi, Christum fuisse mentitum, hoc enim fides illa (quæ virtutum theologicarum prima est) non patitur, neq; dubitationem admittit aliquam, vel leuissimā de verbis vllis, aut doctrina Christi. Credat firmiter oportet quisquis absolui cupit, omnia (quę docuit Chri- EPIS.

Christus) vera esse. Cęterũ istud Christi verbum: Quodcunq; solueris super terrã, erit solutũ & in cęlis, non omnis absoluendus tenetur explicite credere, quum innumeri sint, qui nec audierint quidem ipsum hactenus. Et licet quis explicite credat hoc verbum, ita vt nihil ambigat de veritate eius, potest nihilominus hæsitare de seipso, num ipse fuerit absolutus, nimirum propter ea, quæ superius memorauimus obstacula, vel per seipsum forte, vel per absoluentem exhibita. Nam & si Petrus Simonem Magum tentasset absoluere, non fuisset ipse tamen absolutus. Non quòd Christi verbum sane intellectum non fuisset verum, sed propter impedimentum, quod ipse Magus exhibuerat, quo minus absolui potuisset, quo nimirum impedimento manente, quanquam maxime credidisset, non fuisset absolutus.

LVT. ¶Imò Christus hoc verbo hæreticus est, quia hæc bulla inclyta mandat, ne quis credat sese absolutum esse, dum absoluitur in virtute verborum Christi. O furor inauditus.

EPIS. ¶Desinas aliquãdo precor ab his blasphemiis. Nec hæresim ascribas Christo, nec pontifici mendacium. Nephas enim est, vel de quouis infimę sortis Christiano mentiri, quanto magis de summo pontifice. Non opinor mandasse Bullam, ne quis credat seipsum absolutum esse, dum absoluitur virtute verborum Christi. Condemnauit vtiq; Bulla tuum articulum quo negas vlli peccatum suum esse remissum, nisi prorsus crediderit esse remissum Nam fieri potest vt peccatũ alicui remittaẽ, quanquam ipse cui sic remittitur, scrupulum nonnullũ haberet, ac secũ dubitaret, an esset vere absolutus. De Christi verbis dubitare nõ licet, sed de seipso, num ipse talis fuerit in quẽ Christi verba competant. Tuam igitur opinionem Bulla potius damnat,

nat, qua tu tradis, haudquaquam sufficere, peccati remissionem & donationem gratiæ, nisi quis item credat peccatum sibi esse remissum. Quod sane nihil oportere dilucidum ex superioribus esse potest Sed tumore tuo, quum argumenta defuerint, mox ad conuicia te recipis.

¶ Ego autem mea sic probaui. Quod Christus Mariam Magdalenā absoluit propter fidem, sicut dicit: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. LVT.

¶ Lege rectius Euangelium, & inuenies ei prius remissa peccata propter dilectionem. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quia dilexit multum. Sed quoniam huius dilectionis initium erat fides, idcirco subiunxit Christus ad mulierem, fides tua te saluam fecit. Credidit enim ea mulier Christum peccata sibi potuisse condonare, vel si nullis fuisset vsus verbis, & propter hanc fidem quæ dilectione formata fuerat, Christus Pharisæo declarauit eam iam esse peccatricem, sed omnia penitus ei condonata fuisse peccata. Prius enim haud dubie remissa fuerant, id quod nec ipse negare potes, qui tantum tribuis fidei. Nō enim pusilla fides erat, quæ mulierem hanc impulit, vt inter conuiuas ad Iesum accederet, cęteraq; faceret quorum & meminit Euangelium. Quamobrem si fides iustificare quenquā potuisset, quod tu prorsus asseueras, fuit hæc mulier proculdubio iustificata, priusquā vllum remissionis verbum Christus protulisset. Nihil itaq; negotium istud ad articuli tui probationē attinet, quū hæc mulier ante fuerat iustificata, ac proinde à peccatis omnino soluta priusquā remissionis verbum explicuerat Christus. Per fidem, inquam, quam in Christum habuit iustificata fuit. Sicut & Martha sorore eius, non est dubiū, quod per similem fidem ea fuerat iustificata, quum Christum confiteretur esse filium dei viui, & non propter vllum remissionis EPIS. Pctā Magdalenę cōdonata p̄pter fidem dilectione formatam

nis verbum, cui necesse fuerat vt crederet, quanquam oĩa Christi verba firmiter vtraq; crediderit, vt par fuit absq; vlla penitus hæsitatione.

LVT. ¶ Et ad paralyticum antequã eum absolueret dixit: Confide fili remittuntur tibi peccata tua.

EPIS. Paralytici fides. ¶ Fidem vbiq; suscipiendis sacramentis necessariam opinamur, quam & Christus exegit ab hoc paralytico. Neq; si Christo non credidisset fuisset dignus, qui sanitatem ab eo consequeretur. Credidit itaq; paralyticus Christo, repulsa penitus omni dubitatione, neq; de verbis eius aut promissione vacillauit quicquam. At longe aliter de sacerdote, suspicari cuiq; licebit, quàm de Christo, quemadmodum superius ostendimus. De Christo non licuit ambigere, num esset Christus, & an authoritatem habuerit condonandi peccata. Verum de sacerdote qui confessionem audit, nemo tam securus esse potest, quod sit sacerdos, & quod authoritatem absoluendi sufficientem habeat, vt nullus omnino scrupulus in eum queat subrepere. Neutrum igitur exemplum siue Magdalenæ, seu paralytici cogit, fidem eiusmodi remissioni peccatorum habendam, qualem aut hic aut illa fidem habuit Christo, hoc est, ab omni formidine penitus alienam.

LVT. ¶ Ita quũ in omni absolutione peccatoris proferatur sententia diuina, necessario requiritur fides, quæ credat huic sentẽtiæ sine qua frustranea est absolutio & tota pœnitentia.

EPIS. ¶ Sententia (quæ profertur à sacerdote) si mere diuina fuerit, proculdubio fidem exigeret eam, quę nullam haberet vacillationem. At non est mere diuina, sed humana potius diuinæ innixa, id q̃d Scotus exactissime probat in quarto. Quatenus igitur humana fuerit, eatenus licebit de ea subdubitare, ne quisquam in ipsa lateat error, néue quicquam obstaculi fuerit ex parte nostra, seu quod is (qui

nos

nos absoluit) non satis fuerit idoneus ex parte sua. Et hæc subdubitatio (quod sæpe diximus) nec absolutionem, neque pœnitentiam facit esse frustraneam.

¶ Præsens autem fides sola satis est ad iustitiam, & pacem cordis, sicut enim credimus, sic fiet nobis Corde autem creditur ad iustitiam, Rom. 10. LVT.

¶ Ecce hic totius articuli venenum est. Ita fidem extollere molitur, vt absolutionis sacramēto nihil relinquat tribuendum. Cæterum hæc sententia (si quis eam expendat) vsqueadeo sibi male cohæret, vt seipsam prorsus interimat. Nam si sic eueniet nobis, quemadmodum credimus. Credimus autem, per sacerdotem remissa nobis esse peccata, per sacerdotem igitur & ipsa vere remissa, sunt. Quod si sacerdos remiserit peccata, manifestum est non solam fidem ea remisisse, neque solum fidem iustificasse peccatorem, sed fidem vna cum sacerdote. Pugnant igitur inter se, quod sola fides ad iustitiam & pacem cordis sufficiat, & quod sacerdos nihilominus peccata remittat, ex quorum remissione iustitiam atq; pacem peccator acquirat. Adde, quod si crediderimus peccata per sacerdotem esse remissa, & is nihil remisit, sed sola fides, vana erit ipsa fides quæ sic credit, nempè quod omnino falsum est. At certè nimisquā mirandum esset, si vana fides iustificare quempiam posset. Quū ergo dicat articulus, quod peccata non sunt vlli remissa, nisi (remittente sacerdote) credat ea sibi remitti, & q; peccatum maneret, nisi remissum crederet, & iam adiiciat Lutherus solam fidem sufficere ad iustitiā & pacem cordis. EPIS. Articuli venenū.

¶ Et sicut credimus, sic fiet nobis. Quis nō videt ista sibi pessime cohærere? Nec fingere potuissem nedum credere, draconem infernalem tantæ impudentiæ esse in ecclesia dei, vt hæc auderet sonare. LVT.

EPIS. ¶ Iam solito more conuicia nectit, quæ nimirũ, & iustissime quidẽ in illum sunt retorquẽda. Nam haud scio, quę maior esse posset impudentia, quàm vt quis errores tam apertissimos conuiciis vsque adeo impudentissimis, defendere nõ vereatur. Cæterum vt huic articulo iam finẽ imponamus. Absolutus per sacerdotẽ, fidem habere tenetur Christo, verbisq; eius indubitatam, verum non semper explicitam, sed sufficit implicita, quæ tamẽ debet vsqueadeo firma esse, vt ambigere de eis an vera sint, nullo pacto liceat. Licet tamẽ eatenus de seipso dubitare, num vere fuerit absolutus, quatenus aduertit, vel occultũ aliquem obicem in seipso latere posse, vel in sacerdote, cui confitetur, errorem tantum quo iure queat absolutionis effectus impediri. Nam etsi certo crediderit quis, omnem sacerdotem rite verba Christi proferentem, absoluere peccatorem, quem vere pœnitet erratus sui subdubitare tamen potest, & de illo cui confitetur, num is eiusmodi fuerit, & de seipso, num quicquam obicis in se delitescat.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

LVT. NVllo modo confidas te absolui propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi: Quodcunq; solueris. Hic, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, & crede fortiter te absolutum, & absolutus vere eris, quicquid sit de contritione.

EPIS. ¶ Nihil in se mali cõtinet is articulus, iuxta verborum frontem, neq; in eo quicquam est quod nostri non asserant. Quum nemo de sua contritione certus esse potest, quod ea sit omnino sufficiens, neque nostri contritionem exigunt à confessuro, sed attritionem solam. Tantum volunt, vt nullum obstaculũ ponatur ex illius parte, qui sit absoluendus. Iubentq;, vt quanquam dolor noster haudquaquã

ſuffecerit, ſperemus tamē ob eam poteſtatem, quā ſacerdoti Chriſtus donauit, nos eſſe ſolutos. Verun tamē, quia ſub iis verbis Lutherus ſiniſtrum quendam operit intellectum (quem & inferius prodit) merito cum cæteris damnatur.

¶ Vide quæſo, vt hic nos Bulla doceat ſuper are nam ædificare, & abiecta fide, ſuper contritionem opus hominis plus q̃ ſuper verbum Dei confidere. LVT.

¶ His nimirū verbis ſeipſum prodit. Nihil omnino vult operibus tribui, ſed totum fidei, id quod nos (quantū opinamur) abunde confutauimus articulo. I. Sed & de Bulla ſummi Pontificis planè mentitur. Nuſquā enim iubet ea Bulla, vt abiecta fide plus cōtritioni ſuę quis confidat, q̃ verbo Chriſti. Fidem nō improbat, quanquā bonis operibus cenſeat etiam deferendū. Rari ſunt qui iam bonis inſudāt operibus, at eſſent multo rariores, ſi perſuaſum eſſet cunctis, fidem ſolā ſufficere, atq; ita cuiq; futurum, quemadmodum credit. EPIS.

¶ Fluit autem hic articulus ex præcedenti. LVT.

¶ Facile credo. Nam dignus eſt qui ſcateat ex illo fonte, riuulus hauddubie corruptus ex fonte vitiato. EPIS.

¶ Quia verbum Chriſti, Quodcunq; ſolueris, fidem exigit pœnitētis, vt ſatis claret, quum ſit verbum promiſſionis, ideo ſine fide impleri nō poteſt LVT.

¶ Nemo negat fidem exigi pœnitentis, fidem (inquam) in Chriſtum, quia (quicquid Chriſtus aut Eccleſia docuerit) credatur oportet, ſaltem implicite. Sed aliud eſt hanc fidem exigi, & aliud hāc ſolam ſufficere. Neque certe conſequitur: Sine fide pęnitentis nō impletur in eo promiſſionis hoc verbum. Ergò ſola fides ſufficit pœnitenti. EPIS. Aliud eſt fidē exigi, aliud fidē ſolam ſufficere.

¶ Et ſatis dictum eſt articulo. I. quòd ſola fides iuſtificet & tollat peccata. LVT.

¶ Et item abunde ſatis, quantum opinor à nobis EPIS.

bis illic esse dictum, vt tuus error conuellatur, quo toties asseueras, ꝙ sola fides iustificet, & tollat peccata. Sed & iam plusculum adiiciemus. Si sola fides iustificat & tollit peccata, cur debeat absolutus credere, ꝙ sacerdos ei remiserit peccata? Num forte remissa redeunt, vt postquam semel per fidem ablata sint, denuo reuertantur, quo per sacerdotem possent iterato deleri? Adde quod si fides integra caussa fuerit remittendi peccata, quid opus esset hæc sacramenta condidisse? quū caussam integram & per se sufficientem, non potest effectus non e uestigio concomitari. Vbertim enim ex fide iustitiam & pacem consequemur, vt iam non erit vllum Sacramentum necessarium, si fides sola iustificet & tollat peccata.

LVT. ¶Sicut Act. 15. dicit Petrus, fide purificans corda eorum.

EPIS. ¶Hoc nimirum de formata fide non potest nō intelligi, quū Paulus affirmet, nec eam fidem quo montes loco dimoueantur aliquid esse sine charitate. Cæterum nec Paulus hic dixit solam fidem purificasse corda. Nemo negat fidē efficere plurimū, at ꝙ sola fides iustificat & purificat, nunquam comprobabis.

LVT. ¶Et Hieremiæ. 5. Domine, oculi tui respiciunt fidem.

EPIS. ¶Nō hoc de fide qua deo credit, sed de fide, qua fiat ꝙ dicit, intelligi debet. Nō proxime ante hoc verbū dixit Propheta. Quod si etiā (viuit dn̄s) dixerint, & hoc false iurabunt. Et cōtinenter subdit: Dn̄e oculi tui respiciūt fidē, vt sit sensus: Non quid iurauerit domine, sed quantum iuramento respondeat eorum factum hoc respicis. Nihil igitur testimonium ad rem pertinet.

LVT. ¶Iam Psal. xxiiij. docet nō propter vllum opus nostrum, nedum propter contritionem remitti peccata,

tata, dicens: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.

¶Sed lege quid in eodē psalmo subiungat inferius: Vide humilitatē meam & laborē meum, & dimitte vniuersa delicta mea. Quum hoc dicit, sperauit certè contritionis humilitatē & laborē iuuaturā nonnihil ad peccatorum condonationem. EPIS.

¶Et Romanorum quinto: Iustificati ergo gratis per fidem, pacem habemus. Ecce gratis & sola fide iustificamur, & pacem, id est, remissionem peccatorum habemus. LVT.

¶Sed quam, te quæso, Paulus hic fidem intelligit? formatam, an informem? Si formatam, nō ergo sola fides iustificat, quum ea nunquā sit absq; charitate. Informis verò per te, nec pacem præstat, nec remissionem peccatorum. Cæterū falsum est quod adiungis: Ecce gratis & sola fide iustificamur. Nō enim hic dixit Paulus, sola fide. EPIS.

¶Quare adhuc dico: Caue, caue frater Christiane, ne vnquam super tua contritione confidas, nō huic, sed fidei tuæ promisit Deus remissionem peccatorum. LVT.

¶Nihil minus q̄ istud inferri potest ex illis scripturis quas iam citaueras. Quod opinor nemo non perspicit, qui nō planè cæcus fuerit. Sed esto nō debeat quisquā contritioni suæ credere. Nō propterea confessurus negliget, aut aspernabitur cōtritionem. An nō legis? Sacrificium Deo spiritus cōtribulatus, cor contritū & humiliatū deus non despicies. Nō potest certè non esse Deo grata contritio peccatoris. Quę res per Achab exploratissima fuit. Quum enim Deus acerbissimè fuisset cōminatus, propter ipsius tamē contritionem, quę sanè multū amara fuerat, Deus optimus & clementissimus cōfestim suam mutauit sententiam. EPIS. Virtus cōtritionis. Psal. 50. 3. Reg. 21

¶Duo enim sunt verba Dei, alterum est præceptum LVT.

ptum,alterum promiſſio,pręceptum opera,promiſſio fidem exigit.

EPIS. ¶ Cuncta,quæ dicis Luthere,nulli fermè ſoliditati connituntur. Neq; enim ſic iſta ſeparantur,vt præceptum ſpectet opera ſola, promiſſio,ſola fidē exigat. Nam & de fide præceptū eſſe conſtat, Mar. 1.quum dicat Chriſtus: Pęnitemini,& credite Euāgelio. Ecce hic præcipitur fides. Sed & pro operib⁹ plerunq; factam eſſe promiſſionem, nemo eſt qui ignorat. Nam vt cætera taceam quę in veteri teſtamento ſcripta ſunt, conſtat in Euangelio pro eleēmoſynæ operibus, promiſſione Chriſtum nō ſolū conſcientiæ emundationē,verumetiam retributionem futurā,pro oratione quoq;,ſecurā impetrationem,pro dimiſſione iniuriarum, peccatorū remiſſionem,ac demum pro relictis huius ſęculi rebus,cētuplam in hoc ſæculo remunerationem, & in futuro vitam æternam.

LVT. ¶ Nec eſt cogitabile, quomodò promiſſio impleri ſine fide per opus qnodcunq; poſſit.

EPIS. ¶ Sit hoc cogitabile nec ne, nihil opus erit iam diſſerere. Perſpicuum tamen cuique eſſe poteſt,q vbi promiſſio facta fuerit pro opere aliquo patrando,non minus ad eam promiſſionem implendam exigitur opus quàm fides promiſſionis,id quod ſatis eſt ad articuli præſentis interemptionē. Si quis emundationem pollicitam ob opus eleēmoſynæ velit conſequi, non ſola fides in promiſſionem ſufficit, ſed neceſſum eſt præter fidem,etiam opus adiiciat. Et in aliis haud diſſimiliter. Sic & ad gratiam abſolutionis conſequendam, neútiquam ſatis eſt ſola fides, ſed opus inſuper & tuum & ſacerdotis exigitur, tuum quidem, vt doleas & humilies te ſacerdoti. Sacerdotis verò, vt probet et rite ſacramētum ipſum adminiſtret. Sed & de hoc articulo iam ſatis.

non min⁹ ad promiſſionē pimplendā exigit opus q̄ fides pmiſſionis.

AR

Verissime absolutus est, quisquis se vere absolutum credit.

SI per impossibile cõfessus nõ esset contritus, aut sacerdos nõ serio, sed ioco absoluerit, si tamẽ credat sese absolutum, verissime est absolutus. LVT.

¶Opinabar me quum hunc articulum legerim satis eundem intellexisse. At alium lõge sensum habet introrsum, quàm prima statim fronte præ se ferat. Cui (quæso) difficile videtur, vt se credat absolutum à sacerdote, dum is ei sacramentum absolutionis impendat. At nemo sic credit (authore Luthero) nisi fidem habeat gratia informatã. Hoc Lutherus mox in huius articuli declaratione palã testatur. Ex quo perpende Lector, in quas angustias coniecerit sese. Tãtum operibus detrahere studuit, quo fidem extolleret, vt iam ipsius sententia rarissimus sit, qui beneficiũ absolutionis cõsequitur. Neque enim ante quis absoluitur, opinione Lutheri, nisi per gratiã senserit se concussum. Nam fides (vt ait) non est sine gratia, nec gratia venit in animam, absq; magna animi concussione et ipsam animi cõcussionem contritionẽ vocat. Nemo igitur vere absoluitur, nisi qui fidem habuerit cũ gratia cõcutiente & conterente animã. Nõ enim satis est (authore Luthero) vtcunq; credere, sed oportet ad hunc modũ credere, hoc est, cũ tali et tanta fide, quę contritionem & gratiam in anima producat alioqui, non est absolutus. Quòd si tali tantaq; fide se quis credat absolutũ, tum Lutherus ei pollicetur, q; est verissime absolutus, alioqui negat absolutum esse. Iam tandem intellexistis Lutherum. Sed probationem eius audiamus. EPIS. Quis Lutherus absolutus sit.

¶Et hic fluit ex præcedentibus. LVT.

¶Quid mirum, si tot præcedentes errores vnũ hunc, & sanè pestilentissimum, pepererint. EPIS.

¶ Nam fides, vt dixi, exigitur in promissionis LVT.

diuinæ verbo, quocunque modo audiatur, si fide suscipit, iustificat.

EPIS. ¶ Accepi nimirum ex superioribus, te dixisse fidem exigi diuinæ promissionis verbo. At qualem inferius explicas nunquã hactenus abs te, ceu prorsus necessariam assertam audiui. Sed eiusmodi fidem, quisquis habuerit, iam iustificatus est, iam ei cuncta remissa sunt peccata, vt nihil ei opus fuerit diuinæ promissionis hoc verbum audire. Nam qui fidem illam habet, gratiam habet, qua liber est ab omni peccatorum reatu. Ad hunc itaque modum nullius est apud te momẽti, si quis informem fidem & promissionis hoc verbum, seu seorsum, siue coniunctim acceperit. Nisi enim fuerit animus præter hæc gratia concussus, nihil omnino, iuxta tuam sententiam fit per informem fidem, & hoc promissionis verbum, atque ita nimirum impiissime fallis auditores tuos, quum aliud dicis, aliud intelligis, aliud corde versas, aliud profers ore. Audit te quispiam ex plebe, tam constanti animo asseuerantem, quòd si credat se absolutum, iam est verissime absolutus, habet fidem verbis tuis, et bene sperat de salute sua. Sed eundem, tacitus in corde negas absolutum, nisi fide tanta præditus fuerit, quæ gratiam habeat concutientem, & conterentem animam qua illa caret. Num non illum planè ludificas, ac verbis tuis ei prorsus imponis? Hauddubie. Dic mihi precor. Aut quicquam operatur in animam hoc verbum absolutionis, aut nihil? Si nihil, frustra tempus impartimus ei audiẽdo, & frustra credimus, si nullus inde fructus oriatur nobis. Sin aliquid operetur. Aut hoc est, ceu caussa quædam fide generalior, aut velut caussa peculiarior fide, aut demũ, vt partialiter & ex æquo cum fide concurrens. Primum stare non potest, quando fides haberi plena poterit, hoc verbo nunquam

Hic locus Lutherũ vndequaque constringit.

quam prius audito, vti quum quis babtizatur, anteaquam audierit quicquam de sacramento absolutionis. Quamobrem non est caussa generalior & prior fide. Quòd si secundum concesseris, nempe quod sit caussa quædam fide peculiarior, mox consequitur, vt non sola fides iustificet. Num effectus quisque, verius peculiari caussæ, quàm generali tribuitur? Vt homini magis ascribitur hominis generatio, quàm soli. Porrò si tertium asserueris, quòd videlicet ex æquo pariter vtrunque concurrat, iam etiam apertum erit, non solam fidem iustificare, quum effectum nemo partiali caussæ, præsertim soli, referat acceptum. Quis enim duobus ex æquo pondus aliquod leuantibus, alteri eorum soli, totum opus ascribit? Nemo profectò, qui vel aliquo rationis lumine præditus est, sed partim id vni tribuit, & partim alteri. Quamobrem nec soli fidei totus effectus, hoc est, peccatorum remissio debet imputari, sed partim fidei, partim absolutionis sacramento.

LVT. ¶ Et quid nimirum si ioco prolatum & creditum iustificet, quando apostolus Philip.1. gaudeat & glorietur, quod verbum Dei per inuidiam et contentionem prædicatur, vtique quod credentes salui fiant per verbum, etiam ab inuidis & accusatoribus, non nisi ad opprimendum ipsum annunciatũ, adeò tota vis sita est, non in ministro verbi, sed in corde audientis & credentis.

EPIS. Quid discriminis est inter ministrũ absolutionis & mi- ¶ Non opinor sentire te, quod tametsi minister absolutionis, & minister communis verbi, vterque fungatur authoritate Christi, quin longe tamẽ aliter iste, quàm ille suum exequatur officium. Nam huius quidem officiũ est, vt doceat plebẽ, & Christi verba tanquã ex ore Christi recenseat, dicẽs, hęc dixit Christus. Ad illũ verò pertinet, vt iuxta sibi donatã à Chri-

Ministrũ verbi Dei. à Christo authoritatem, in propria tamen persona pœnitentem absoluat, dicẽs: Ego absoluo te in nomine patris, &c. Neq; hęc verba pronũtiat ceu materialiter (vt aiunt) accepta, sed iuxta suppositionẽ personalem, vt videlicet in sua ipsius persona, non Christi proferãtur. Non enim absoluens recenset verba Christi, sed sua. Neque enim dicit: Christus absoluit te, sed ego absoluo te. Aut ergo verum dicit sacerdos absoluens, aut falsum. Si falsum nõ meretur ex falsitatis fide, peccator emolumentũ sequi. Sin verum dixerit, iam verum est, ꝙ ipse peccatorem absoluit, vt nõ tota vis in auditoris corde sita sit, & nihil prorsus in absoluente. Ad hæc: Si sacerdos, ad quem venit peccator fortasse non omnino pœnitens, ipsa Christi verba protulerit duntaxat, & nõ absoluerit pœnitentẽ, nempe si dixerit: Quorum remiseritis peccata, remittũtur eis: non autem suis verbis absoluerit pœnitẽtem, ac dixerit: Ego absoluo te, iam si peccator cõfessus, huic verbo ꝓmissionis credat, ipse tua sententia, recedit absolutus, quod tamen à vero longe alienum est. Neque enim Christi promissio fuit, vt quisquis iis verbis esset crediturus, is à peccatis absolueretur: sed cuius peccata sacerdos remiserit, ei remitterẽtur peccata. Ex iis itaq; dilucidũ esse puto, ꝙ plurimũ interfit inter eos, qui Christum per inuidiam & contentionẽ prædicabant recensentes nõ sua, sed Christi verba, & inter ministros absolutionis, qui suis verbis super authoritate Christi fundatis, peccatores absoluunt.

LVT. ¶ Verum nostri adulatores malunt remissionem peccatorum tribuere potestati ministrorum, vt in se confidamus, quàm fidei, qua in Dei verbum credamus, ideo vt se nobis idola faciant, & à Deo viuo auertant, damnant fidem verbi dei, & suam statuunt potestatem.

¶ Haud

¶Haud scio quos vocas adulatores. Verũ hoc scio, & certus sum, ꝙ ex grauissimis & probatissimis authorib⁹ haud paruo numero citare possem, qui remittendi peccata sacerdotibus tribuunt potestatem. Nec tamen illis animus fuit ex hominibus idola facere, aut à Deo viuo plebem auertere, aut ita demum suam statuere potestatem, vt damnent fidem verbi Dei. Cæterum illi quos adulationis insimulas, non tam illo vitio (me iudice) laborant, quàm ipse maledicentiæ morbo simul & obtrectationis insaniae furore. EPIS.

Clauus clauo truditur.

¶Dixi autem per impossibile, quia satis suprà dictum est, fidem sine contritione esse non posse, quum gatia non infundatur, nisi cum magna concussione animæ. LVT.

¶Ecce iam apertè resoluit seipsum, quemadmodum paulò antè diximus. Sed primum hic excutiamus, quid sibi velit quum dicit: Si per impossibile. Nam si intelligat ꝙ impossibile sit concessum non esse contritum, profectò neq; sibi, neque veritati cõuenit. Nam fit plerunq; vt multi sua peccata cõfiteãtur, in quibus tamen adhuc occulta manet peccandi voluntas, quę nõ finit eos gratiam absolutionis recipere. Sed & secundum Lutherũ hæc gratia nõ infunditur absq; magna animi concussione. Vehemens igitur animi concussio, quum nequeat nõ sentiri dum adsit, neq; talem pleriq; ex his qui confitentur, vllam sentiunt, consequitur, vt non sit impossibile confessum aliquãdo contritum non esse, imò reuera plurimos oportet fateamur esse confessos, qui nõ sunt contriti. Cæterũ fortasse de absoluto voluit dixisse, nempe ꝙ impossibile sit aliquem absolutũ esse, qui nõ sit contritus. Sed iam oportet illum percunctemur, quid per absolutum intelligi velit. Si velit absolutum vnumquenq; dici super quem sacerdos absolutionis verba protulerit, parum EPIS.

rum istud quadrat dogmati Euthérano multas ob

Attende lector. caussas. Primùm, quia potest ille carere fide, & non credere sese absolutum: deinde, quia non adhuc intra se sensit ingentem animi concussionem, ac proinde neq; gratiam accepit. Quo fit, vt nec peccata sibi remittãtur. Sin illum intelligat, qui verè sit absolutus, & cui peccata prorsus condonata sunt, vide quàm imponat auditoribus suis, & in quantis eos relinquat tenebris, quum ad istum modum nemo scire potest, quãdo fuerit absolutus, nisi magnam animi sui concussionem antè senserit. Porrò, quòd dicit fidem sine contritione esse non posse, nunquam hactenus tã apertè se prodidit. Sed quis iam certus esse poterit se fidem habere? quum nec de contritione sua quisquam securus erit, nisi qui magnam animi concussionem senserit in seipso. Sed & plerię; sæpenumero magnas animi concussiones patiuntur, quando non semper infunditur gratia. Hæc te quæso lector diligenter expendas, & intelliges, quanta Lutheranos omnes inuoluat hoc dogma caligine. Quod si locum istum viuaci memoria tenueris, cõtuleris(q́) cum cæteris, vbi de fide tractabitur; planè perspicies quantis errorum tenebris permiscent omnia.

LVT. ¶ Volui enim fidei virtutem declarare & cõmendare, quàm sola faciat ad remissionem peccatorum & iustificationem pacis.

EPIS. ¶ Nihil mirum est, si fides hæc præstat remissionem peccatorum, quum huius fidei præsentia, mortale quoduis ex animo peccatum fuget, neq; simul intra cordis vnius ambitum, secum sinat habitare. Quamobrem si fides hęc adsit, certum est aufugisse peccatum. Quòd si contra peccatum adsit, nemini dubium sit, hanc fidem prorsus auolasse. Hanc, inquã, quæ iam explicata est, nempe quę formata sit gratia & cõtritione. Nõ oportet tamen, vt omnis

Quę fides peccata pfliget.

ad pec-

ad peccati mortalis pręsentiam aufugerit fides. Potest enim ea, quę informis est, manere nihilominus At huic (vt iam audisti lector) Lutherus haud tantum tribuit, sed illi duntaxat q̃ formata est: de qua certè nullus ambigit, quin sibi cõnexam habeat remissionem peccatorũ, pacisq́ꝫ iustificationẽ. Caeterum de fide vtcunq́ꝫ accepta, putant ex eius auditoribus pleriq́ꝫ Lutherum intelligi velle, quoties fidei tot & tanta (quae solet) pollicetur. Id quod etiam plerisque locis, videtur ipse testari. Nam & in Actis suis dicit, fidem nihil aliud esse q̃ illud quod Deus promittit aut dicit, credere. Ecce, si nõ aliud sit fides q̃ credere hoc ipsum quod Christus promisit & docuit, quis ex christianis nõ habet fidem? Et cõtra Eckium rursum affirmat, fidem esse rectã & bonam opinionẽ de Deo, quã sanè quibusdam maximis & grauissimis peccatorib⁹ adesse quis ignorat? Et inferius sub articulo. xiiij fidẽ asseuerat certissimè sentiri posse in corde, si quis eam habeat. Sed & sub. x. articulo superius asseruit, ita cuiuis futurum, vt credit. Sicut, inquit, credimus, sic fiet nobis. At iam asserit fidem nõ esse sine contritione & gratia. Quis itaq́ꝫ non cernit quantũ fuci faciat auditoribus suis, & quae docet meras imposturas esse? quibus & vulgum omnino deludit.

Fides Luthero q̃d sit.

¶ Quod dico, ne quis me putet contritionem seu turbationem illam cordis in cogitatione peccatorum suscitatam negare. Volo eam. LVT.

¶ Sed dicas adhuc apertius, quomodo non negas eam, & quomodo vis eam. Si vis eam vt rem vtique necessariam peccatori ob gratiam suscipiendam, id satis est nobis. Neque enim aliud quaerimus. Nam eatenus patrũ sententiae subscribis, atq́ꝫ confiteris cõtritionem, quae remissionem peccatorum antecedit nõ facere peccatorem hypocritam, aut deterioris notae, q̃ antè fuerat, sed promouere EPIS.

potius

potius eundē ad gratiæ iustificationem. Atqui hoc paulò superius negaras. Sin illud haudquaquā placeat, dic quomodo vis eam, aut quomodo non negas eam? Neq; enim negare potes rem quā quisq; pœnitens in se deprehēdit, nempe contritionem illam, seu turbationē cordis ex cognitione peccatorum (vt ipse fateris) suscitatam. Hanc si neges, cuncti protinus explodent sentētiam tuam. Nam hāc omnes in seipsis experiuntur. Neq; quisquam est, qui te putet vsqueadeò communi sensu carere, vt istam negare velis, quanquā suspicētur plurimi te negaturum eam, ceu iustificationi necessariam. Conaris igitur illis verbis, hac suspitione purgare te, ne quis videlicet te putet contritionem cordis negare, velut iustificationi necessariam. Verū te pudet hoc verbum, necessariam, adiicere, ne videaris aliis tecū parum cōstare. Hæc sunt præstigiæ tuæ Luthere, his technis, dolis, fucis; vbiq; plenus es.

LVT. ¶Sed dico eam non operari iustificationem aut remissionem peccatorum. Fides enim in verbum Dei iustificat & purgat.

EPIS. ¶Aliud est Luthere iustificationē operari, aliud ad iustificationem operari, ac nōnihil ad eam comparandam cōferre. Nos planè vt concedimus hāc animi turbationem nō operari iustificationem, ita negamus illam nihil omnino cōferre iustificationi. Verbis testaris, eam nō efficere iustificationem, & rectè quidem testaris, neq; nos in hoc tibi reluctamur. Sed an cōducat quicquam ad iustificationem, hoc nō apertè dicis. Conscientia tamen tua nō refragari videtur, eam nōnihil conducere, quum ais, te negare eam, sed velle eam. Animus tibi propensus fuit, vt necessariam eam nō negares, nisi pudor incōstantiæ nonnihil obstitisset tibi. Porrò, q; fidei tribuis iustificationem & purgationem, si iustificationem & purgationem à reatu peccatorū fieri per gra-

Aliud est iustificationē operari, aliud ad iustificationem cooperari.

Inconstantiæ pudor.

gratiam intellexeris, & per eam fidem quæ gratia formatur, quemadmodum iam explicuisti, nihil repugnamus, cæterum iustificationem & purgationem à reliquiis peccatorum nō dubitamus per frequentem contritionem, ac cætera pœnitentiæ opera, simul cum ipsa fide fieri perficiq;, quemadmodū ex primo articulo satis fuit perspicuum.

ARTICVLVS XIII.

IN sacramēto pœnitētiæ ac remissione culpę nō plus facit Papa, Episcopus, q̄ infimus sacerdos, imò vbi nō est sacerdos, æquè tantū quilibet Christianus, etiam si mulier aut puer esset. LVT.

¶ Quantum ad priorē huius articuli partē spectat, haud vehemēter Luthero repugnarim. Nam si culpa sensim deleri posset, ita φ nunc vna portio, nūc alia tolli quiret, fortassis in sacerdotib⁹ eatenus maior aut minor potestas existimaretur, quo maiorē hic q̄ ille portionē abolere posset. Sed quum aut totum aut nihil ex ea deleatur, non maior in delenda culpa, summo q̄ infimo sacerdoti potestas tribuenda est, nisi fortè propter culpæ grauitatē, cuius absolutio maioribus sacerdotibus, ex patrum ordinatione iniuria reseruatur. Cæterū alterā articuli partem tantū abest vt probē, vt etiam assertorem eius hæreticū appellare nō dubitem. At huius assertionis Lutherus inde sumit ansam, q̄d ex proximè superiori collegisse se putat, totā vim delendæ culpæ nō in ministro, sed in fide credētis sitam esse: & nō potestati ministrorū, sed fidei (qua in Dei verbum credimus) remissionis effectū esse tribuendū. Quāobrē & iam adiicit, φ etiam si mulier, aut puer hęc verba proferat, peccator hæc audiēs & credēs protinus absolutus est. Sed hinc Lutherum scíscitarer, q̄d si ipse peccator sonora voce (ita vt à seipso posset audiri) pronūtiaret eadē in seipsum verba, quibus & fidē adhiberet, num putaret eundē absolui? EPIS.

Nō maior in delenda culpa summo q̄ infimo sacerdoti potestas tribuenda est.

T Et quid

Et quid si psitacus, vt fieri potest, doctus esset hæc proloqui, & peccator quispiam his auditis crederet, num identidem absolueretur? Quod si forte lapidi cuipiam, hæc eadem essent insculpta, nunquid peccator his lectis fidem habens, ilico foret absolutus? Si negauerit Luthe. ab iis absolutionem impēdi posse, compertum erit etiā præter fidem sacerdotis officium esse necessarium, neq; solam fidem aut verba, siue lecta, siue alias audita sufficere. Sin vero dixerit, in illis casib⁹, peccatorē qui audierit, aut legerit, vere absolutum esse, quid absurdius dici potest, quā vt lapis absoluat, aut psitacus, aut ipse pœnitēs seipsum? Cuius aures ista ferre possunt? Neq; reclamauerim fidem illā, de qua loquut⁹ est, iustificare posse, nempe per gratiam, qua fides ipsa potens & efficax redditur ad iustificādum. Cæterū vt quis per hoc verbū iustificetur, opus est absolutore quopiam, cui Christus absoluendi contulerit eam facultatem, quam haud dubie nec lapidi, nec psitaco, nec demum homini in semetipsum tradidit. Neq; enim alicubi pollicitus est Christus, vt quisque credens iis verbis, vtcunq; lectis, aut auditis absolueretur, sed apostolis hanc potestatem dedit, vt quos ipsi soluerent, absoluerentur, et quibus ipsi peccata remitterent, remitterentur eisdem. Sed nec sacerdos absoluens, verbi recitator est solum, verumetiam eiusdem exequutor est verbi adeo, vt nisi ipse iuxta verbum sententiā ferat, nihil fit. Neq; enim sacerdoti satisfuerit recensere, quæ Christus dixit, nempè: Quorum remiseritis peccata, remittūtur eis, sed oportet, authoritate (quam ei donauit Christus) fungatur, & in sua dicat persona: Ego ab soluo te, alioqui frustra dixisset apostolis Christus: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, nisi verè potuissent ipsi remittere peccata. Quod si verè sacerdos remittat, quid in re manifestissima moramur?

Fides per gratiā redditur efficax ad iustificandū.

ramur? Iam enim cõstat, non solam fidem peccatoribus peccata remittere, nisi Christum, frustraneã, & fictã apostolis suis potestatẽ donasse quis dixerit, atq; ita mendacem eum & hypocritã (quod nimis q̃ execrandum est) effecerit. Sed veniamus ad probationes.

¶ Cum ex prædictis pateat, quod non potestas ministri, sed fides pœnitentis remissionem peccatorum operetur, Velim doceri ab istis Bullensibus, quomodo plus Papa faciat q̃ quilibet sacerdos, cũ fidem ipse æque nõ prestare possit ac quilibet sacerdos, nec alio verbo absoluat, quàm illo. Quodcũque solueris &c. quo omnis sacerdos absoluit. Si ergo idem verbum, eadem fides vtrobiq;, quæ est differentia illorum? LVT.

¶ Nunquam illud tibi concesserim, quod nihil operetur potestas ministri, sed sola fides, neq; istud ex superioribus (quæ quantũ opinor, abunde cõfutata sunt) colligere potes. Sed neq; sententiam hãc firmabis vnquã, nisi velis Christũ (vt iam diximꝰ) mendacem & hypocritam efficere. Soluit hauddubie sacerdos, et peccata remittit, si vera dixit Christus, vt & cuncta (quæ dixit) erant hauddubie verissima. Quòd si remittat et soluat sacerdos, quis nõ perspicit ministri potestatem, aliquid operari, & nõ solum fidem totum perficere negotium? Quod Christꝰ, quod ecclesia docet, nullis fucis oblinitur, sed tuum certe dogma tam fucos, q̃ labyrinthos habet intricatissimos. Quod ingenium explicare potest iuxta sententiam tuam, quando quis fidem illã de qua ipse loqueris, peccator assequitur. Si prolatis verbis absoluendi, iam quid dicis aliud q̃ quod ecclesia prædicat. Docet enim ecclesia, quod peccator qui cum dolore aliquo, & fide licet informi, venerit ad sacerdotem, mox prolatis absoluendi verbis, ille gratiam assequitur, per quam omnia EPIS.

Soluit haud dubiè sacerdos & peccata remittit.

Ecclesia docet.

quæ prius erant informia, iam in peccatore forma
Christus cõsentit. ta sunt. Cõsentit & Christus qui per sacerdotẽ asserit, absolui remittiq́ peccata, id quod absq; gratiæ presentia fieri nõ potest. Ob eam enim caussam nimirũ vt peccato recõciliationis gratiam acciperet, sacerdotibus hãc authoritatem donauit Christus. Quòd si iam dictis absoluẽdi verbis neges cõferri gratiam, & fidẽ formari, Christo mendacium impingis, & absolutionis hoc tam necessario sacramento, nimis q̃ impiè frustraris, & fraudas ecclesiam. Hoc conuelle, si potes, ꝙ Christus remittendi, soluendiq́; potestatẽ suis apostolis contulisset, ꝙ'ꝗ illi neminem absoluissent, & tum herbam porrigemus tibi. Nam sat scio, nemo sanus negabit, eum, qui absoluit, & peccata remittit, nonnihil agere.

Sacerdotes omnes sunt pares in cõdonãda culpa. Cæterum quantum ad condonandam culpam attinet, antè diximus, Christum sacerdotes cunctos fecisse pares, verum in relaxandis pœnis, non ita, quemadmodum in sequẽtibus articulis dicturi sumus apertius.

LVT. ¶ At casus reseruati hic Papæ plus tribuunt. At illi hominum statutis inuenti, nõ euangelico mandato positi sunt.

EPIS. ¶ Satis antè firmatũ opinor, pleraq; Christianis esse credẽda, quæ nõ sunt in euangelio tradita. Quibus annumerandum & istud est, ꝙ nõ humano solum ingenio, sed sancti spiritus instinctu, pœnitentiarij canones instituti sunt, & horrendorum criminum factę sunt reseruationes. Quam rem pluribus testimoniis articulo quinto stabiliuimus, vt nunc nihil necesse fuerit eadem repetere.

LVT. ¶ Nec ad remissionem culpę, sed ad remissionem pœnæ tantum valent, vt patet.

EPIS. Quanquam iis canonibus nihil de pęna, culpáue tollatur, tollitur nihilominus per eum aut eos, quibus id officij, spiritus ille sanctus in his canonibus com-

commendauit. Nam eius inſtinctu canones illos fuiſſe conditos, non eſt dubium.

LVT. ¶ Pœnitens enim ac credens iuſtus eſt, licet nondum ſatiſfecerit reſeruatori caſuum, hoc eſt tyrāno violento conſcientiarū, qui reſeruandi nullum ius vnquam habuit.

EPIS. ¶ Quum tibi placet Luthere, iuſti ſumus, et nulla nobis op⁹ erit vlteriori iuſtificatione. Cōtra verò, quum tibi nō placet, tū ſumus iniuſti, ſupeſtq́ ſemper aliquid in nobis, q̄d adhuc iuſtificet, vt ſic vel tota vita noſtra, non iuſtitia, ſed iuſtificatio potius dicēda ſit. At eſto ſanè, pœnitēs & credēs, iuſtus habeatur, num propterea nō eſt à reliquiis, tam originalis q̄ actualis peccati (quoad vixerit) iuſtificandus? Inter quas reliquias hauddubiè, pœna ꝓ peccatis debita (q̄ nondū luitur) iure connumeratur. Quanquā enim gratiam acceperit (qua iuſtificatur anim⁹) manet adhuc nōnullius pœnæ debitor, quā oīno luiturus eſt, vel in hac vel in futura vita, prius q̄ in cœlū ei patuerit aditus. Cæterū nec tibi cōceſſerim, quēlibet peccatorē à ſacerdote quouis abſolutum iri, ne fortè ſic in labyrinthum aliquē inextricabilem incideremus, nempe, ꝙ qui iure ligatus eſſet ab vno, ſtatim ab alio iure ſolueretur. Non quilibet peccator à q̄uis ſacerdote abſoluit̄.

LVT. ¶ Reſpondeant autē, an Papa aliud ſacramētum pœnitētiæ habeat q̄ tota eccleſia? Si idem eſt vbique ſacramentum, & idem ab omnibus ſuſcipitur & datur, quid præ cæteris amplius facit in eo Papa? An fortè & aliud baptiſma, & aliam miſſam habet q̄ omnes alij Chriſtiani? Si ergo vna fides, vnum baptiſma, vnus panis, vnus calix, vnus dominus in tota eccleſia, cur nō vna pœnitentia, vna remiſſio peccatorum? An hoc ſolū ſacramentū diuerſum & monſtroſa diuerſitate, aliud et aliud pro locorū & perſonarū diuerſitate habetur? Valeant impiæ iſtæ draconis antiqui voces.

EPIS. ¶ Iam ouationē facis, perinde ac si viceris, quū tamen his verbis egeris prorsus nihil. Nos enim idem vbiq; sacramentum pœnitentię cunctis adesse sacerdotibus confitemur. Neque verius per eius virtutem, à peccati culpa, summum q̄ infimum sacerdotem quemquā absoluere peccatorem, quanq̄ latius (vt par est) summi pontificis, q̄ cæterorū extendatur potestas. Nā eius iurisdictione nullus eximitur, cum Petro Christus generatim totius ouilis, & omnium ouium suarum commiserit curam. Potestas autē infimi sacerdotis non tam late patet, sed in sibi subditos duntaxat eam exercere licebit. Cæterum apud tuam perfidiam, omnes ex æquo sacerdotes sumus, quicunq; Christiano censemur nomine, quanquā ipso officio nemini liceat vti, nisi per consensum communitatis. Quia quod est omnium communiter (sic enim ratiocinaris) nullus singulariter potest sibi vsurpare, nisi vocetur. Potestas igitur hæc (si tibi credimus) primum in ipsam cōmunitatem à deo deriuata fuit, deinde ab ipsa communitate in eū qui sacerdotio fungeretur. At hoc ex sacris literis falsissimum esse cōstabit. Nam Paulus ipse Galatis scribens testatur, se nec ab hominibus, neq; per hominem, sed per Iesum Christum, & deum patrem apostolum fuisse constitutum, neque plebis vlli⁹ assensum expectauit. Deinde multos alios ordinauit pontifices, inter quos Titus & Timotheus erāt, qui neq; plebis consensu sacerdotes effecti sunt, sed vt ipse testatur, suarum manuū impositióne. Sic enim .1. ad Timot. 4. scribit: Noli negligere gratiā quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiā cum impositione manuum presbyteri. Quem locum doctissimus Erasmus vertit authoritate sacerdotij, vt plane quiuis intelligat nō plebis authoritate Timotheum factum episcopum, sed Pauli. Similiter & idem Paulus ad eundem Timotheum, denuo scribens, eundem admonet, vt gra-

Sūmi pontificis potestas latius q̄ cæterorum extenditur.

Sacerdotalis potestas nō deriuatur à cōmunitate ad sacerdotes.

Gala. 1.

Paulus à christo nō à plebe apostolus cōstitutus

Tit. & Timo. à Paulo nō à cōmunitate sacerdotes effecti.

1. Tim. 1.

tiam resuscitet, quam & accepit per impositionem manuum suarum: Vt resuscites, inquit, gratiã quæ est in te per impositionem manuum mearum. Rursum ad Titum scribens, recenset ei se contulisse potestatem constituendi presbyteros: Huius, inquit, rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & cõstituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Quis iam ex his nõ perspicit Pauli sacerdotium à CHRISTO fuisse collatum, non à plebe. Deinde per Paulum, Tito & Timotheo fuisse donatum, non à plebe, sed per impositionem manuum ipsius Pauli. Tertio quoque illos eandem potestatem in alios fuisse transfusam. Falsissimum igitur est, quod ipse doces, omnes ex æquo sacerdotes esse, qui Christiani fuerint, & quòd hæc potestas communitatis consensu tribuatur quibuslibet. Tales erant Ethnicorum & Pharaonis sacerdotes, de quibus Origenes multa dicit. Sed Christi sacerdotium non ex plebis assensu pendet, sed diuinitus confertur. Christus enim duodecim elegit, quemadmodum ipse testatur inquiens: Nonne ego duodecim vos elegi? Quibus non solum consecrandi corporis & sanguinis sui, verumetiam peccata soluendi fecit potestatem. Hos & Christus misit functuros per orbem sacerdotio, quo donatus & ipse fuerat à patre. Sic enim post resurrectionem suam ipse loquens apostolis testatur: Sicut, inquit, misit me pater & ego mitto vos. Neq; licet cuiuis hanc arripere potestatem, nisi prius in id officij legitime fuerit accitus. Quum dicat Paulus: Nec quispiam sumat sibi honorẽ, sed qui vocatur à deo quemadmodũ Aaron. Quid dicis Luthere? Num Aaron à plebe sacerdos institutus aut vocatus fuit? Quòd si sacerdotium Aaron haudquaquam ex plebe deriuatum fuit, multo minus hoc augustum CHRISTI sacerdotium,

Tit. 1.
Presbyteri à Tito episcopo nõ à plebe constituti.

Non oẽs Christianos ex æq̃ sacerdotes

Ioan. 6.

Heb. 5.
Sacerdotium Aarõ nõ ex plebe deriuatum.

quod erat secundum ordinem Melchisedech, á plebis assensu potestatem vllam accipit. Vbi legis in toto veteri instrumento, quod á plebe cõsecrati fuissent sacerdotes? Quòd si in vmbra semper á laicis fuerant illi sacerdotes discriminati, num in ipsa re & veritate, quum iam multo verius fuerit sacerdotium, multo magis á laicis discriminabũtur? At inquies, omnibus dictum esse Christianis: Vos estis genus electum, regale sacerdotiũ, gens sancta. Nũ istud sufficere putas, vt probes cũctos esse sacerdotes? Sic enim & ego Iudæos omnes ostẽdam sacerdotes fuisse. Nam Exodi. xix. deus eos vocat peculium de cunctis populis, regium sacerdotale, & gẽtem sanctam. Si, inquit, audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis & in regnum sacerdotale, & gens sancta. Et tamen apertissimum est non omnes eos fuisse sacerdotes. Sed neq; regibus ipsis, qui tamen vt sacerdotes vncti fuerant, haud licuit munus obire sacerdotum. An non Paulus ex instituto dirimit á plebe sacerdotium, cum dicit? Dei adiutores sumus, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis, sacerdotes vocans adiutores, et ministros Dei, plebem verò ceu terram quæ colitur, aut lignea materies, quæ construitur. Iam te non pudet Luthere, qui de scripturis tantopere gloriari solebas, tot scripturarum, & tam aperta contemnere testimonia? Quòd si quis iis adiungere velit suffragia patrum, Conciliorum canones, traditiones apostolorum, & ecclesiæ perpetuam consuetudinem, ac cætera demum quibus ab initio diximus firmari posse, quicquid á Christianis credẽdum sit, nihil hęsito, quin perspicuum euadet cunctis, nemi nem potius quã teipsum antiqui draconis (de quo loqueris) impias voces & pestiferos halitus euomuisse. Et illa profecto non grauarer hic citare, ni ve

Regale sacerdotiũ.

1. Cor. 3

ni vererer nimio prolixitatis tædio,cruciari lectorem. Cæterum si forte quis desiderabit aut horum in hac re subscriptiones,quorundam euestigio subiecimus. Gregorius Nazianzenus imprimis occurrit, grauis author, qui sic in Apologetico scribit.Sicut in corpore nostro alia sunt membra,quæ regũt corpus,atq; omnibus eius motibus præsidẽt, alia sunt quæ reguntur & obsequium rectoribus præbent,ita & in ecclesia statuit deus,æquitatis eã legem dispensans, & per diuinam prouidentiam suam,quæ vniuersa componit,meritorum temperans priuilegia. Alios constituit regi & gubernari,quibus hoc vtilius est, vt verbo & ope rectorũ ad id quod expedit imbuantur, alios pastores dedit & doctores ad perfectionem ecclesiæ.Hæc Nazian. Ecce palam affirmat Deum statuisse, quosdam in ecclesia qui regant,quosdam qui regantur, & mox subiungit, quales esse debeant, qui regũt, & quod eorum sit officium.Hi,inquit, præ cæteris virtute animi præditi familiarius Deo assistunt,& id officij in ecclesia gerunt, ꝙ vel anima in corpore, vel mens & ratio operatur in anima, vt vtraq; pariter compaginata,et sibi inuicem mixta,in quo quid deest, & in quo abundat,vel vt in membrorum diuersitate cõsonantia facta per spiritum,perfectum & integrum atq; aptũ ad omnia corpus existat,& dignũ ꝙ Christum habeat caput.Hucusq; Gregorius ille.Similiter & Chrysostomus li.iij.dialogorum,ca.iiij.subdit in hunc modũ. Sacerdotij autem(de quo loquimur)aspice dignitatẽ. Agitur quidem in terra,sed officium eius cœlestibus negotiis continetur.Et quidẽ consequenter: Non enim homo, non angelus, non archangelus, non alia aliqua creatura,nõ virtus, sed ipse spirit⁹ sanctus hoc munus instituit, atq; adhuc manentes in carne,ministerio prǽstitit angelorum fungi.Hęc Chrysostomus.

Pulchra cõparatio corporis nostri ad ecclesiam.

Spirit⁹ sanctus sacerdotij mun⁹ instituit

mus. Cyprianus in libro de vnctione charismatis.

De sacra vnctione pulcherrima.

Non hæc medendis corporibus est vnctio institu=ta, quia sanctificatis elementis, iam non propria na=tura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur, sed adest veritas signo, & spiritus sacra=mento, vt & ipsis rerum efficientiis gratiæ dignitas pateat, & interiori homini, quanta ex his detur au=thoritas, deiformi conuersatione, et cœlestibus mo=ribus innotescat, hoc oleo antiquitus sacerdotes sa=crabantur & reges, & ipsi altarium lapides delibu=ti, spiritualem intelligi volebant sacris mysteriis inesse pinguedinem. Et sicut oleum fluidis & hu=midis quibuslibet superfertur, ita excellentia sa=cerdotalis & regiæ dignitatis secundum formam Dei, & Christi sub se omnia continens, regimen & munimen, tam actiuæ quàm contemplatiuæ vi=tæ obtinet, & ex hoc humore constat descendere omnes, gratiarum diuisiones, quas spiritus san=ctus, prout vult, singulis distribuit et largitur. Hęc Cyprianus. Sed & is, quem & Cyprian9 imitatur, nempe Tertullianus apud hæreticos abominatur ordinationes fieri tā incertas. Ordinationes, inquit, eorum temerariæ, leues, inconstantes. Nūc neophy=tos conlocant, nunc seculo obstrictos, nunc aposta=tas nostros vt gloria eos obligēt, quia veritate nō possunt. Nusquā facilius proficitur ꝙ in castris re=bellium, vbi ipsum esse illic promereri est. Itaq; ali=us hodie episcopus, cras alius, hodie diaconus, qui cras lector, hodie presbyter, qui cras laicus. Nam et apud eos, laicis sacerdotalia munera iniūguntur. Hæc in libro de præscriptionibus hæreticoū Ter=tullianus.

Hæretic. ordinationes temerariæ, leues inconstantes.

Attende lector.

LVT.

¶ Quod autem absente sacerdote, etiam puer aut mulier & quilibet christian9 absoluere potest, Mat. xviij. clare patet, vbi Christus omnibus chri=stianis dicit, Quodcunq; solueritis super terram, so=

lutum

lutum erit in cœlis. Hanc inuictam authoritatem non mihi subuertent.

¶Si tuæ credimus interpretationi, nihil Petro dictum est, aut cuiuis apostolorum, quod non conueniat omni Christiano. Æquas igitur Petro cæteros apostolos, apostolis sacerdotes, sacerdotibus quemlibet ex plebe, vt tibi nullum potestatis discrimen in his omnibus haberi debeat. Quod quã insaniæ plenum fuerit, nemo sanæ mentis ob hæc quę iam diximus, ignorare potest. Si nulla fides tot orthodoxis interpretibus, qui per tot annorum cẽtenarios pręcesserunt, adhibẽda sit, sed prę illis omnibus, vnus Lutherus sapere credatur, quid potest demẽtius cogitari? Sed esto, nemo sic sentire interpretum. Expendamus quid scripturæ ipsæ narrent, pensitemus ipsa Christi verba, in quibus nec vnũ quidem iota superuacaneum esse, quisquam existimare debet. Sic enim apostolis, & his quidem solis dixit Christus. (Neque enim alios tum fuisse præsentes q̃ apostolos probabis vnquam). Amen dico vobis. Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo: quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Quæ nimirum verba magnam ab illis diuersitatem habent, quæ soli dixit Petro. Nam hic vnius duntaxat cœli mentio facta est, illic plurium cœlorum, hic quoque de clauibus regni cęlestis tacetur penitus, illic palam exprimuntur: Tibi, inquit, dabo claues regni cęlorũ. Et quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: et quodcũq; solueris super terram, erit solutum et in cœlis. Ecce Petro claues promittuntur, non vnius cœli, sed cœlorũ, et ligandi soluẽdiq; potestas, quæ rata habebitur, non vno tantũ cœlo, sed in cœlis. An hæc à Christo temere fuisse prolata credis? & maxime cum ab eodem euãgelista, & infra spacium tam breuis interualli refe-

EPIS. Oĩa cõfundit Lutherus.

Mat.18.

Mat.16.

referatur vtrunq;? Cæterũ vt neq; meum hoc commentum esse dixeris, Origenes interpres vetustissimus hoc asseruit homilia.vi.super Matth. sic inquiens: Sed quoniam oportebat aliquid maius habere Petrum, præ illis, qui ter arguerant, ideo illi quidem sic dicit: Et tibi dabo claues regni cœlorũ, & quęcũq; solueris sup terrã, erũt soluta et in cęlis. Et quęcunq; ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis. Non ergo modica differentia est, quod Petro quidem datæ sunt claues non vnius cœli, sed multorum cœlorum, vt quæcunq; ligauerit super terram sint ligata, non tantum in vno cœlo, sed in omnibus cœlis. Ad eos autem, qui multi sunt ligatores & solutores, sic dicit, vt soluant & alligẽt, nõ in cœlis sicut Petrus, sed in vno cœlo, quia nõ sunt in tanta perfectione sicut Petrus, vt alligent vel soluant in omnibus cœlis. Quanto ergo melior fuerit qui ligat, tanto qui alligatur amplius q̃ in vno cœlo alligatur: & quanto melior fuerit qui soluit, tanto beatior erit qui soluitur, quoniã in omnibus solutus est cœlis. Hactenus Origenes. Sed inquies id quod Petro Christus dixerat, omnibus dixisse credendus est. At non est satis hoc nudis asserere verbis, sed probationes idoneas oportet producere quibus istud firmetur. Pro nostra autem parte, pręter omnium interpretum suffragia militat ipsum Euangelium. Nam postquam Christus omnes pariter interrogasset quem illi se dicerẽt, Euangelista narrat, Petrum solum respondisse: Tu es, inquit, Christus filius Dei viui. Deinde Christum inter alia, Petro subiunxisse: Et tibi dabo claues regni cœlorum. Cur hic (te quæso) quum antea cunctos palam interrogasset, non item cunctis, sed vni Petro, claues regni cœlorũ iam pollicitus erat? Quod si cunctis hic loquutus fuisset, hoc adhuc responde, cur postea cunctis eadem (vt tu vis) verba recen-

Petro claues cõmittũtur non vnius cœli sed cœlorum.

Notandũ est quod Petrus solus respondit Christo.

ſens,non tam plenam, ſed pluſculum imminutam, promiſerit poteſtatem? Quis itaq; non aduertit ex his ampliorem Petro quàm cæteris authoritatem fuiſſe donatam? Cęterum ſi nullum in hac re diſcrimen Euangelium poſuiſſet, pro noſtra tamen ſententia,ſatis validum eſſet,quod Eccleſia (quam ſpiritu ſancto gubernari non ambigimus) tot ſeculorum vſu,noſtram ſententiam comprobauit tot authoribus orthodoxis pariter aſſentientibus,vt tibi qui crederet hac tãta nube teſtium ſpreta, pluſquã inſanus,ne dicam impiiſſimus,iure cunctis eſſet habendus. Cęterum ex iis intelligi datur quemadmodum in ſequentibus apertius dicemus, quod illis verbis Petro dictis,non ſolum culpæ ſoluendæ poteſtas accipi debeat, verumetiã pœnæ peccatis debitæ. Nam quantum ad culpæ ſolutionem attinet, cunctis apoſtolis par fuit donata poteſtas, verum Petro,tam pœnæ quàm culpæ condonandæ facultas,ſoli fuerat tum promiſſa.Poteſt & iſtud identidem ex ſuperioribus eſſe compertum, quòd ſi tantum Petri diſcrimen à cęteris apoſtolis habebatur, ſacerdotium à reliqua plebe non potuit omnino fuiſſe nullum.

Duplex Petri poteſtas.

LVT.

¶Qui enim baptizatus eſt, ſpiritũ Chriſti habet:vbi autem ſpiritus Chriſti,ibi omnium poteſtas & libertas.

EPIS.

¶Multis erroribus hæc probatio ſcatet. Primo, quia tametſi baptizatus acceperit ſpiritum Chriſti,non ſatis ideo compertum eſt, an hactenus per mortale peccatum, eundem ſpiritum amiſerit nec ne? Deinde ſi nemo poteſt abſoluere,niſi qui Chriſti ſpiritum habuerit & ſacerdos etiam eo plerunque caret,qui poſſumus tuto confidere,nos eſſe abſolutos? Tertio, ſi illic eſt omnium poteſtas, vbi Chriſti ſpiritus fuerit,fruſtra dedit Chriſtus quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas,

Ephe.4

tas, alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores. Quid enim tam varios in ecclesia statuit ordines, siquidem vnus quilibet omnia potest.

ARTICVLVS XIIII.

LVT. NVllus debet sacerdoti respondere, sese esse contritum, nec sacerdos requirere.

EPIS. ¶Superius articulo sexto monstraui, te vocabulum contritionis confundere solere, & aliquando pro dolore, qui præcedit absolutionē, accipere, aliquando pro eo, qui comes est absolutionis, & qui formatur gratia. Tradis enim articulo illo sexto, quod contritio quæ paratur ponderando grauitatem, multitudinem, fœditatem peccatorū, facit hypocritam, & magis peccatorem, q̄ pridem fuerat. Quod nimirū de dolore, q præcedit absolutionē, intelligi vis, & nō de eo q concomitatur. Nā ille q cōcomitatur, iam gratiā habet annexam, neq; facit quenq̄ peccatorē, aut hypocritā, sed magis à peccato liberat, & ab hypocrisi. Nunc autē contritionē accipi vis, pro digno & sufficiēti animi dolore per charitatem formato. Ita per hanc confusionem, plerunq; lectori & auditori tuo turpiter imponis, & plane fallis. Sed rationē quā reddis iam excutiam⁹.

Contritionis vocabulum cō fundit Lutherus.

LVT. ¶Hoc ideo dixi, quia in iudicio Dei hæc res consistit.

EPIS. ¶Et certe consistit in iudicio Dei, si de doloris sufficiētia loquamur. Sed nemo de hac interrogat. Percontatur enim sacerdos eum, qui confitetur, an vere doleat se peccasse, non an digne, & sufficienter doleat. Et sic percontari quid prohibet? Imò si non hoc percontaretur, quomodo sciet, an sit peccator idoneus qui iam absoluatur. Nam dolor ille si fuerit ingens, patrum omnium orthodoxorum calculis, ita peccatorem cōciliat, vt debeat ei sacerdos tanto promptius absolutionis beneficium impendere. Neq; enim indiscriminatim omnes absoluēdi

sunt,

ſunt,alioqui Chriſtus nō dixiſſet: Quorū retinueri tis peccata,retenta erunt. Delectus nimirū & iudicium adhibenda ſunt. De dolore igitur interrogandus eſt inter cōfitendū peccator num vere doleat? & maxime, ſi nulla ſacerdos interim viderit doloris indicia. Cęterum hæc examinatio (quia tuo dogmati parum quadrat) neutiquā placet tibi. Nam dolorem,qui pręcedit gratiā,aſſeris obeſſe,nimirū ꝙ opinione tua deteriorem faciat peccatorē. Rurſus eum qui comitatur,inutilem ſtatuis,quū tibi ſit optima pœnitentia noua vita.

Delectus & iudiciū cōfeſſioni adhibēda.

LVT.

¶ Dicit enim Paulus.1.Cor.4. Nihil mihi conſcius ſum,ſed nō in hoc iuſtificatus ſum. Et.10. Nō qui ſeipſum commendat ille probatus eſt. Et ſupra dictum eſt. Delicta quis intelligit. Si ergo deberet homo reſpondere ſe eſſe contritū,cogeretur ad hoc impoſſibile, vt delicta ſua intelligeret & ſeipſum iuſtificaret ac probaret.

EPIS.

Lutheri ignorātia

¶ Hæ ſcripturę (quas adducis) nihil efficiunt,niſi contritū intelligas eum q ſufficientem & dignā pęnitudinem habeat pro peccatis. Poteſt enī cōfitens affirmare ſe dolere quanquā nō arbitretur,aut aſſerat ſe iuſtificatū,etiā tametſi multa nō occurrāt memoriæ quæ cōmiſit. Neq; enim conſequitur,vt delicta oīa ſua cognoſcat,q teſtatur ſe pro cūctis quę ante hac cōmiſit,quadātenus dolere. Sed neq; iuſtificat ſeipſum,q ſe dicit valde pœnitere,ꝙ in deum optimū & clemētiſſimū aliquoties deliquerit. Sed demum,neq; ex iis oīno probatus eſt,niſi dignā habuerit contritionem,id quod nemo de ſe dicere audebit. Quamobrē niſi cōtritū (vt diximus) pro digne pœnitente accipias,inaniter has ſcripturas produxeris. Cęterū de tali pęnitudine,nēpe quę digna ſit,& quæ ſufficiat,ſacerdos (vt diximus) nō exquirit. Examinat tantū,an vere doleat confitens,nō autem an ſufficiēter doleat. Quamobrē hæ ſcripturę nihil omnino faciunt ad articulum.

LVT. ¶ Nunc autē in misericordia dei situm est, quæ contritionē propter fidem acceptat, ignoscens vbi nō satis fuerit. Sic enim fides faciet vt cōtritio, quæ de se nulla est satis, ne contritio quidem pro contritione reputetur. Nō enim contritio, sed fides reputatur ad iustitiam. Rom. 4.

EPIS. ¶ Non te satis intelligo, nisi rem apertius dixeris. Nam si de fide formata loquaris, iam ipsa tibi non est absq; contritione. An iam oblitus es, quid articulo. 12. tam asseueranter enuntiaueras? nempè fidem sine cōtritione esse nō posse. Et hoc ex prioribus dictis tuis tum asserebas fuisse mōstratū, nempè quòd nec ipsa, neq; contritio quicquā valet, absque gratia & charitate. Quomodò igitur polliceris ei qui nondum habeat gratiam, quòd fides eius efficiet, vt contritio, quæ nulla est, pro contritione reputetur? Quomodò inquam istud ausis polliceri, nisi per sacramentum absolutionis existimes infallibiliter præstari gratiam? Quum tua sententia, nec fides informis, neque contritio, posset gratiam exhibere.

Hic sui immemor Lut.

LVT. ¶ At isti seductores data opera volunt nos super nostrū opus ædificare, & ad mendaciū cogere.

EPIS. ¶ Bona verba quæso. Nam hæc nomenclatura potius in te competit. Si seductores isti fuerint, spiritus hauddubie sanctus (cuius administrationi, totius ecclesiæ functió creditur) seductor erit. Nam hæc totius ecclesiæ orthodoxæ communis doctrina est, nimirum vt confessurus cum aliquo dolore veniat ad suscipiendam absolutionem, & quòd sacerdos illum audiens, si nō aliis indiciis constiterit, ab eo sciscitetur, an doleat, non (quemadmodum tu ais) an sufficienter conteratur. Nec iubet ecclesia, vt quisquam soli dolori cōfidat, aut super opus suum (vt tu ais) ædificet, sed super absolutionis sacramentum, vbi se congrue præparauerit cum dolore,

lore,& fide,simulq́ꝫ sacerdotis admiserit absolutionem,tum se cõfidere posset, in statu salutis esse constitutum.In qua sane doctrina,nec dolum,aut mendacium esse conuinces vnquam.

LVT. ¶Quum enim nemo sua peccata agnoscat,quomodo potest sese vere contritum asserere?

EPIS. De ignorãtia peccatorum.

¶Ignoratio peccatorum nihil obstat, quo minus quisquã vere cõteri posset, nisi velis cauillum ex vocabulo quęrere. Neqꝫ enim dubito,quin Maria Magdalene verè contrita fuerat, quam si Christus interrogasset,an vere fuisset cõtrita, potuit respondisse, se vere contritã esse, vereq́ꝫ doluisse pro peccatis. Nec tamẽ est credibile,quòd singula peccata (quæ prius in tot vanitatibus suis admisit) integre venerint in eius memoriam. Sed omittamus hanc, quæ singulare pœnitudinis exemplar fuerat, de cõmunibus loquamur peccatoribus. Num aliquot ex iis opinaris ad sacramentum absolutionis accedere,cũ vero dolore? Num eos vsqueadeo stupidos arbitraris,vt non sentiant, an vere & non ficte doleant? Quòd si conscientia fuerit eis iudex, ꝙ vere doleant,cur (te quęso) respondere nõ licet, se vere dolere. Quid huic rei peccatorum obsistit ignoratio? quum pro cunctis dolere possent,tam ignoratis q̃ cognitis. Nam qui damni perpẽdit immensitatem,quod ex peccato conquisiuit,is odiet facile peccatum,& detestabitur,tam in aliis quàm in seipso,neqꝫ minus id quòd occultum est,q̃ quod est agnitum.

LVT. ¶Imò quum primo articulo dictum sit,omnes sanctos adhuc in carne peccare, & peccato seruire, tutius fuerit cum Dauid dicere: Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, & confiteri se non esse digne contritum, ac pro hoc ipso gemere, quod resistente sibi lege peccati in membris, conteri digne nõ possit, vt ad misericordiæ promissionẽ per

fidem cõfugiat,& hac ipsa fide impetret,quod contritione impetrare non poteſt.

EPIS. ¶Iam mutaſti voculam,quod nimirũ inter omnes qui rite diſceptant,haud parui momenti putandum eſt. Plurimũ enim intereſt inter has duas voculas,vere & digne.Poteſt enim quis vere dolere, qui nõ adhuc digne doleat. Nam vere doluit Eſau qui cũ lachrymis, dei miſericordiam implorabat. Sed idem ſi digne doluiſſet,non fuiſſet paſſus repulſam.Colligis etiam ex articulo primo,ſanctos omnes adhuc in carne peccare,& peccato ſeruire, q̃d ſi propter fomitem intelligas, iam ante ſatis oſtendimus,fomitem nõ eſſe peccatum.Subdis item tutius eſſe vt quis confiteatur ſe nõ eſſe digne contritum,quod nemo quidem negat.Cęterum iſtud debuiſti potius oſtendere,nempè,quòd nemini fatendum eſt,ſe verè dolere quod ſtatim ab omnib⁹ exhilaretur. Adiicis,& neminem poſſe digne cõteri, propter legem peccati, quæ reſidet in membris. Quod ſi verum ſit, nemo fuit vnquam digne contritus,à quo nimirum ipſe longe diſſentio.Nam ad hunc modum fruſtra Chriſtus in hunc mundũ veniſſet,qui propterea venit, vt mederetur contritis corde. Fruſtra Dauid dixiſſet:Cor contritũ & humiliatum Deus nõ deſpicies. Fruſtra Daniel oraſſet,quatenus animo contrito & humiliato ſuſciperetur.Sed neq; publicanus ille,q iuſtificatus deſcenderat in domum ſuã, neq; latro, cui paradiſus erat promiſſus,nec Paulus ipſe nec Magdalena,nec ſanctorum alius quiſpiam, fuiſſet digne cõtritus, quũ hac peccati lege caruerit nemo.

Aliud eſt verè dolere, aliud dignè dolere

Pſal.50

Dan.3

LVT. ¶Igitur fidem potius ſacerdos exigat, & hanc afferat pœnitens dicendo:Ego credo.

EPIS. ¶Sed de hoc non minus facile mentietur, q̃ de contritione ſua,niſi fidem aliter hic accipias,quàm alibi ſoles. Nã ſi de formata fide loquaris,quis poteſt

test affirmare, formatã se habere fidem? quum eiuf modi fides non minus ignorata sit, quàm vera contritio. Sed & tua sententia (quemadmodum supra recensuimus) hæc fides nunquã est sine contritione Sic enim paulò superius asseris. Fides non est sine gratia, nec gratia venit in animã absq; magna animi cõcussione. Sin intelligas de informi fide, aut tibi non constas, aut hęc gratię expers est, atq; dolor est contritionis. Nemo affirmare potest se habere fidẽ formatã.

LVT. ¶Fidem autem certissime sentire potest in corde si eam habet, vt Augustinus dicit.

EPIS. ¶Aug. de trinitate lib. 13. fidẽ, inquit, ipsam, quã videt quisq; in corde suo, si credit, vel non esse, si nõ credit. Quæ verba nequeunt intelligi de fide infusa, quæ certe nihilo magis ab humana mente pro hoc statu cõspicabilis est quàm gratia. Sed de actu fidei quem quis experitur in seipso, per assensum mentis, si fidem habeat, & rursum non experitur, si careat fide. Atq; ita quisq;, quãtumuis grauissimus peccator scire potest, se fidem habere, modo credẽdus consentiat. Sed quid hoc ad fidem charitate for matam? quæ certe videri non potest, tametsi conijci potest, vel adesse vel nõ adesse. Coniectàri quis potest hãc sibi fidem adesse, verum (quod affuerit) certo scire non potest.

LVT. ¶Et Paulus. 2. Cor. vltimo. Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos? q̃a Christus Iesus in vobis est, nisi forte reprobi sitis.

EPIS. ¶Hac arte soles ad tuum sensum scripturas extorquere semper. Sed audi quẽ in modũ Hieronymus hunc locum interpretetur: Si in fide estis, inquit, date sententiam in peccantem, & videte, si nõ statim cum verbo vestro vindicta procedat. Sic Hierony. Paulum intelligit, vt his verbis hortaretur Corinthios experimentum sumere de effectu

suæ fidei. Propter quod & quũ adiicit Paulus. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Iesus in vobis est, nisi forte reprobi sitis. Subdit Hieronymus: Dei virtus in vobis est, si tamen vos minime reprobauit, hoc est (quemadmodum Erasmus docte explicuit.) Nisi forte fide vtcunque incolumi, vita impura, meruistis à Christo reiici. Nihil ergo facit is locus, pro tua sententia, si velis ex eo statuere, quod fides formata, sentiri queat in corde. Nam forma fidei deperire potest, ipsa fide manente informi.

LVT. ¶ Ecce scriptura docet fidem sentiri, & tamẽ negat omnia peccata intelligi, ac per hoc fidei tutius, q̃ contritioni innitendum est.

EPIS. Non hoc docet scriptura, quod fides sentiri potest, sed quod per effectum exteriorem, quis virtutem & efficaciam fidei, posset experiri. Neque negauerim, quin scire quisquã in seipso potest, an fidem habeat eam quæ trium virtutum theologicarũ prima est, nempè per assensum animi in ea quæ credenda sunt. Potest enim facile discernere, num eis credendis assentiat, nec ne? Verum hãc (si charitas abfuerit) negat Lutherus, iustificare quenquã posse. Quamobrem quum in calce tandem colligit, fidei tutius innitendum esse, q̃ cõtritioni, palam est, quod si de informi fide, cõtritioneque mortua loquatur, neutri secundum doctrinam eius quisquam inniti debet. Dilucidum igitur cuiuis esse poterit, q̃ inuolute, quamque inconstanter Lutherus vbique de fide, contritioneque loquatur. Et contra, quàm aperte & quàm æquabiliter ecclesia de vtraque prædicat, quæ vbique docet, peccatorem ad gratiam præparari posse fide pariter & dolore, quam & pollicetur eundem consequuturum, modo rite sacramentum absolutionis acceperit. Sed ista pro articuli cõfutatione sufficiunt.

Lutheri inconstantia.

ARTI.

MAgnus error est eorum qui ad sacramentum eucharistiæ accedãt,huic innixi,quod sint cõfessi,quòd non sint sibi conscij alicuius peccati mortalis,quod præmiserint orationes suas & præparatoria, omnes illi iudicium sibi manducant & bibunt. Sed si credant & confidant se gratiam ibi consequuturos,hęc sola fides facit eos puros & dignos

LVT. De eucharistię susceptione.

¶Hic aut tu vehementer erras,aut omnes qui tot retro seculis præcesserunt patres orthodoxi, nisi forte nos fallas in vocabulo fidei. Nam si de formata fide velis articulum hũc intelligi,nemo quantum ad postremam eius partem attinet, tibi reclamabit. Nam qui talem habuerit fidem,is confessione non indiget,sed iam gratiã habet, & animo concussus est atq; contritus,ac demum idoneus,qui sacramenti fiat huius particeps. Verum si de informi loquaris fide, tot habes aduersarios, quot sunt orthodoxi scripturæ sacræ interpretes. Nam hi profecto cuncti,volunt aliam animi præparationem fieri,quo quis digne recipiat hoc sacramẽtum quam sola fide informi. Quorum testimonia, si quis desideret,ne iam lectorem moremur,haud multo post subiiciemus. Interea scripturis ostẽdere moliemur, nõ sola fide,puros,dignosq; reddi peccatores ad huius sacramẽti susceptionem,nisi pariter suas examinarint & præpararint conscientias. In qua re,mirũ in modum euangelium cum Pauli traditione conuenit. Christus enim in euangelio, priusquam hoc sacramentum suis apostolis exhibuisset, lauit eorũ pedes,quo facto, palam indicauit purgandos esse prius animorum affectus, quàm peccatores ad hoc tam eximium accederent sacramentum. Cur enim alioqui iam pedes eorum lauit, quos passus est (vt alibi testatur euangeliũ) illotis manibus escas cõmunes accipere? Deinde suum corpus & sanguinem eis porrigens iussit vt quoties essent hæc facturi,

EPIS.

Ioan.13 Lotio pedum. Animi pparatio. Mar.7. Luc.22 Mat.27.

ćturi, memoriam agerent suæ tam ingentis in eos charitatis. Tertio meminit euangelium, quemadmodum Iudas qui sacramentum hoc haud syncero puroq́ sumpserat affectu, paulò post mala morte finiuit vitam. Ecce vides hic tria. Primum, ipsam animi pręparationem, per lotionem pedum indicatam, quæ fieri debet ante sacramenti susceptionem Secundum, memoriam benignitatis Christi, quæ exercenda est in ipsa sumptione. Tertium, intelligis periculum ipsum, quod indigne suscipientem comitatur. Quæ tria Paulus docturus Corinthios (quibus modis ex hoc sacramento fructum aliquẽ reportarent) diligẽtius admonet. Primum quid facturi sint, anteaquam ad hoc sacramentum accesserint. Deinde quid inter percipiendum meditabuntur. Et demum, quæ pericula manent eos, qui neglectis iis, præsumunt accedere. Nec de fide promissionis vllam facit mentionem. Quod profectò non tacuisset, si per se sola suffecisset fides. Sed quemadmodum hæc tria præcepit, iam disquiramus. Primum dicit: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Ecce pedum lotionem, hoc est, affectuum purgationem. Neq; enim licet cuiquam hoc sacramẽtum percipere, nisi prius examinarit seipsum, & conscientiam excusserit suam. Nisi enim aliquantam ad animũ suum expurgandum ante fecerit diligẽtiam, indignissimus est, qui ad tantum accedit sacramentum. Neq; tamen hoc dico, quod quisquam eo dignus fieri posset, nec ille, qui supremus est in ordine seraphico, sed quòd iam maiori posset accedere confidentia, non munditiæ tamen propriæ, sed eius, quam per Dei gratiam (cui comparandæ studuit) iam à Deo se credit consequutum. Erit autem bene sibi consçius alicuius diligentiæ factę, quisquis cum lachrymis, & intimo cordis gemitu, confessus gratiam absolutionis

Quę requirũtur ad dignam Eucharistię perceptionẽ. 1. Corin. 1. Actorum Christi cũ Paulinis literis conuenientia.

Prima.

nis acceperit, qua nimirum à prioribus delictis expurgatur animus, quaq; magis ad hãc sacram communionem idoneus redditur. Quisquis autem non ita seipsum explorarit, Paulo proculdubio videtur indigne percipere. Nam protinus adiecit: Qui enim manducat & bibit indigne, iudiciũ sibi manducat & bibit. Sed & reum item eundem facit corporis & sanguinis domini, nimirũ ad instar Iudæ, qui sumpserat pridem indigne. Neque enim istud adiecit Paulus, nisi vt temeritatẽ eius taxaret, qui quum non excusserit seipsum, sed CHRISTI traditionem animo meditans, corpus tamen dominicum edere præsumpserit. Indigne igitur iuxta Paulum, ad condemnationem suam edit, quisquis non ante suã conscientiam explorarit. Ex quo consequitur, vt quo diligentius quisquam hoc fecerit, tanto posset accedere confidentius. Neq; tamen ita, vt quisquam se dignũ putet, vel si Seraphin esset, vt ante diximus, sed quòd ab indignitate sit iam factus longe remotior, quàm qui nihil horum fecerit. Liquet igitur ex iis, nõ solam fidem informem sufficere, vt quis ad huius sacramẽti susceptionem dignus euadat, sed animum item oportet purgare & præparare, quo magis tanto sacramento suscipiẽdo reddatur idoneus. Sed iam videamus quid accessuris, in ipsa perceptione Paulus præceperit faciendum? nimirum vt dominicæ passionis, & mortis agerent memoriam. Quotiescunque, inquit, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Et quur hoc nisi vt iam eximio beneficio, gratiam aliquam expendamus, & vt non facile veniat nobis in obliuionem, quanto sumus à veteribus delictis pretio redempti. Quibus vtique verbis, Paulus Corinthios admonet, quatenus referendæ gratiæ (vt pios filios de- Secunda.

cet) q̃ expectãdæ (quod magis ad mercenarios pertinet) studiosiores essemus. Sed nihil adhuc de fide cuiuslibet promissionis, ne verbum quidem fecit.

Tertia. Tertio demũ loco, memorat, quod periculũ eos manet, qui nõ ad hũc modũ affecti, præsumunt Eucharistiæ sacramentum accipere. Ideo inter vos, inquit, multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. His nimirũ flagellis, cum Iuda corripiuntur, qui minus digne præsumpserint ad hoc sacramentum accedere. Quam sanè correptionẽ, affirmat eos effugere potuisse, si pridem seipsos diiudicassent, & suas expiassent consciẽtias. Hæc Paulus Corinthios peculiariter admonet tanq̃ omnino necessaria, ad tanti sacramenti susceptionem. Quamobrẽ quũ de fide promissionis, siue formata, seu informi, nihil præcipiat, nõ est credibile, quod hæc sola sufficiat ad dignæ communionis puritatem & gratiam. Ad

Exod.30 hæc, in Exodo præcipitur Aaron & filiis eius quatenus man⁹ ac pedes lauarẽt, quoties essent ingressuri tabernaculũ testimonij, & ad altare accessuri Thymiamatis offerendi gratia, ne forte moriãtur. Si tãta puritas illis erat necessaria, pro Thymiamatis oblatione, nos qui nouæ legis sacerdotes sumus, illotis animis ad Christi corp⁹ edendũ accedem⁹?

Leui.21. Absit. Sed et in Leuitico iubetur, quod si quis de semine Aaron habuerit maculã, is non offerret Deo panes, neq; ad ministeriũ eius accederet. Quomodo ergo nos si cõmaculatas habuerimus conscientias, panẽ cœlestem, panẽ corporis Christi, et offerre & edere præsumem⁹? Adde, quod Centurio nõ

Luc.23 nisi munda syndone Christum mortuũ censuit inuoluẽdũ. Et nos viuentẽ ipsum, ac gloriosum, in cõscientiam omni lasciuia sordidiorem, coiiciemus? Hæc quis non videt, Christiano cuiuis, q̃ sint abominanda? Cæterum, quoniam in sermone de præparatione ad eucharistiam asseris Ambrosium tuæ sen-

ſententiæ ſubſcripſiſſe. Iccirco ꝙ Ambroſius ſuper hoc loco Pauli ſit cõmẽtat⁹, adiiciã: Is enim vbi recenſuerit illud Pauli, quicunq; ederit panem hunc, aut biberit calicem domini indignè, dñ̃o reus erit, corporis & ſanguinis dñ̃i. Subdit, indignũ dicit eſſe dñ̃o, qui aliter myſterium celebrat, q̃ ab eo traditum eſt, hoc eſt, qui non ſe prius probat ante perceptionem, & in ipſa perceptione meminerit mortis Chriſti, indignus eſt qui accedat. Et adiicit diuus Ambroſius rationẽ: Nõ enim poteſt, inquit, deuotus eſſe, qui aliter præſumit, q̃ datũ eſt ab authore. Ideo præmonet d. Paulus, vt ſecundũ ordinem traditũ, deuota mens ſit accedentis ad Euchariſtiã domini. Quoniã futurum eſt iudiciũ, vt quemadmodum accedit vnuſquiſq;, reddat cauſſas in die Dñi Ieſu Chriſti. Quia ſine diſciplina traditionis & conuerſationis qui accedunt, rei ſunt corporis & ſanguinis domini. Ecce, ꝙ qui accedunt abſq; diſciplina traditionis & conuerſationis, rei ſunt, nec de fide vlla fit mentio. Et paulò poſt: Quem nos ſi cũ diſciplina accipiamus, non erimus indigni corpore & ſanguine domini, gratias enim videbimur reddere redemptori. Hactenus ex Ambroſio. Sed iam tempus eſt, vt cæteros authores in medium afferamus. Inter quos primum audi Cyprianum Epiſcopũ, neſcio an ſanctitate, an eruditione maiorẽ, ſer. v. de Lapſis, tuæ iſti facilitati (Luthere) prorſus reclamantem, quũ ſolam fidẽ aſſeris, peccatores omnes puros & dignos reddere, qui ad ſacrã accedant cõmunionem. Oportet, inquit, Dei ſacerdotẽ non obſequiis decipientibus fallere, ſed remediis ſalutarib⁹ prouidere. Imperitus eſt Medicus, qui tumẽtes vulnerũ ſinus, manu parcente cõtrectat, & in altis receſſibus, viſcerum virus incluſum dum ſeruat exaggerat. Aperiendum vulnus eſt, & ſecandum, & putredinibus amputatis, medela fortiore curandum. Cyprian.

dum. Vociferetur & clamet licet,& conquæratur æger impatiens per dolorem,gratias aget postmo dum,quũ senserit sanitatem. Emersit enim fratres dilectissimi nouum genus cladis, & quasi parum persequutionis procella sæuierit, accessit ad cumulum sub misericordiæ titulo,malum fallens & blãda pernicies. Contra Euangelij vigorem,contra Domini ac Dei legem,temeritate quorundam, laxatur incautis cõmunicatio. Irrita & falsa pax periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanitatis pœnitentiam, nec verã de satisfactione medicinam. Pœnitentia de peccatoribus exclusa est, grauissimi extremique delicti memoria sublata est. Opperiuntur morientiũ vulnera,& plaga lethalis altis & profundis visceribus infixa dissimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertentes, ad sanctum Domini, sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos Idolorum cibos, adhuc pene ructantes, exhalantibus etiamnum scelus suum faucibus & cõtagia funesta redolentibus, Domini corpus inuadunt quum occurrat scriptura diuina,& clamet &
Leuit.17. dicat: Omnis mundus manducabit carnem,et anima quæcunq; manducauerit ex carne, salutaris sacrificij,q́ est domini,& immunditia eius super ipsum, & peribit anima illa de populo suo.Aposto-
1.Cor.10. lus itẽ testetur & dicat:Non potestis calicẽ domini bibere,& calicem dæmoniorũ,non potestis mẽsæ domini cõmunicare, & mensæ dæmoniorum. Itẽ contumacibus et peruicacibus cõminetur et de
1.Cor.11. nunciet dicens:Quicũq; ederit panẽ aut biberit calicẽ domini indigne,reus erit corporis et sanguinis domini.Spretis his omnibus atq; contẽptis,vis infertur corpori eius, et sanguini eius, plus modo in dominũ manibus atq; ore delinquũt, q̃ quũ dñm negauerunt.Ante expiata delicta, ante exhomologesin

gesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio et manu sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minantis, pacem putant esse, quam quidam verbis fallacibus venditant. Non est pax illa, sed bellum. Nec Ecclesiæ iungitur, qui ab Euangelio separatur. Quid iniuriam benificium vocant? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Quid eis qui flere iugiter, & rogare Dominum suum debent, intercepta pœnitentiæ lamentatione communicare se simulant? hoc sunt eiusmodi lapsis, quod grando frugibus, quod turbidum sydus arboribus, quod armentis pestilens vastitas, quod nauigiis sæua tempestas. Solatium æternæ spei adimunt, arborem à radice subuertunt, sermone morbido ad lethale contagium serpunt, nauem in scopulos ne in portum perueniat, illidunt. Non concedit pacem facilitas ista, sed tollit, nec communicationem tribuit, sed impedit ad salutem. Hæc Cyprianus. Et Origenes in Psal. xxxvij. planè docet examinationem debere præcedere, priusquàm quis ad sacram cõmunionem, accedat inquiens: Non recordaris illud quòd scriptũ est, quia propterea in vobis infirmi & ęgri & dormiunt multi? Quare multi infirmi? Quoniam non seipsos diiudicant, neq; seipsos examinant nec intelligunt quid est communicare ecclesiæ, vel quid est accedere ad tãta & tã eximia sacramenta, patiũtur hoc quod febricitantes pati solent, quum sanorũ cibos pręsumunt, sibimetipsis inferentes exitium. Hæc Origenes. Et rursum in Iob sic ait: Hãc itaq; pietatis ac religiositatis formã nobis omnib⁹ demonstrans Iob, surgebat mane & mũdabat eos, offerens pro eis hostiam, secundum numerum illorum. Primo mundabat, purificabat, sanctificabat, & ita demum pro eis hostiam offerebat, vt cũctis in perpetuum ostenderet, quia mundos & castos

Origenes. 1. Cor. 11. Quare multi infirmi. Iob. 1.

atq;

atq; sanctos conderent sacrificia, vt sanctè atq; dignè à sanctis accipiantur. Sic nanq; & Apostolus post hæc dicit: Probet seipsum homo, hoc est, mundet seipsum, & ita de sanctissimis domini sacrificiis fruatur. Hæc Origenes. Accedit iis Chrysostomus, Homilia.lx. sic dicens: Neq; enim parua pœna proponitur indignè sumētibus. Consydera quātum aduersus proditorē indignaris, contra eos qui crucifixerunt. Itaq; consydera, ne tu quoq; sis reus corporis & sanguinis Christi. Illi sanctissimū corpus iugularūt, tu verò polluta suscipis anima, post tot beneficia. Nec enim satis fuit, homo fieri, colaphis cædi, & iugulari, verū, & semetipsum nobis cōmiscet, & non fide tantum, verum & ipsa re nos suum effecit corpus. Quo nō oportet igitur esse puriorem, tali fruentem sacrificio? Quo solari radio, nō splendorem manuum, carnē hanc diuidentem? Os quod igne spiritali repletur, linguam quæ tremendo nimis sanguine erubescit. Cogita quali sis insignitus honore, quali mensa fruaris, quod angeli videntes horrescūt, neq; liberè audēt intueri, propter emicantē inde splendorē. Hoc nos pascimur, huic nos vnimur, & facti sumus vnū Christi corpus & vna caro. Et infrà: Audiamus igitur & sacerdotes & subditi, quali esca facti sumus digni. Audiamus & horreamus, sanctis carnibus suis nos dedit impleri, semetipsum apposuit immolatum. Quænā igitur erit nobis excusatio, quum talibus pasti, talia peccemus: quum lupi fiamus, agnum comedētes: quum tanquam oues pasti, more leonum diripiamus? Hoc enim mysterium nō à rapina tantum, verū & ab omni vel tenui inimicitia, purum esse penitus iubet, est enim pacis mysterium. Rursum: Nullus itaq; Iudas hanc mensam petat, nullus Simon. Hi nanq; duo propter auaritiam perierūt, hoc igitur barathrum fugiamus. Neq; satis esse no

Chrysost.

bis

bis existimemus ad salutē, si viduis & pusillis expilatis, aureum calicem & gemmatū, mensæ offeramus. Si vis enim honorare sacrificium, offer animā propter quam & immolatus est, hāc fac auream: si verò hęc plumbo maneat & testa deterior, vas autem aureum quid vtilitatis? Et post pauca subdit: Neq; enim aureis vasis Deus eget, sed aureis animabus. Hæc Chrysostomus. Et Vulgarius super illo verbo Pauli: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Consueuit Paulus quum aliqua de re sibi tractanti, alia opportunè differenda incideret, & hāc ipsam transigere, quemadmodū in pręsentiarum quum de mensa cęptus sit sermo, de mysticis etiā rebus incidente sermone, & mystica disputat: vtpote quemadmodū sint necessaria, et bonorū omnium caput in eo consistere patefecit, vt tersa & nitida conscientia ad diuina mysteria concedatur. Inquitq;: Neminem tibi in iudicem proposuerim pręter teipsum. Tua itaq; cōscientia examinata discussaq;, adito ea mysteria, non festis modò profestisq; dieb⁹, sed quouis tempore, quum purum te & dignū compereris. Hæc Vulgarius. Similiter & Cassianus collatione. 22. capite. 5. sic ait: Omni, inquit, quidē industria, quantum in nobis est, studere debemus, vt immaculatā castimoniæ puritatē, illo vel maximè tempore teneamus, quo venerandis assistere optamus altaribus: & vigilantissima circūspectione pręcauendū est, ne carnis integritas præcedente tempore custodita, in ea præcipuè, in qua nos ad cōmunionem salutaris cōuiuij præparamus, nocte fraudetur. Verū si hostis ille nequissimus, vt nobis cœlestis remedij subtrahat medicinā, custodiam sopitæ mentis illuserit: ita duntaxat, vt nullo reprehensibili interueniente pruritu, nullo contaminetur oblectationis assensu, sed egestionē, aut naturali necessitate profu

Quid Deo offerendū.

ſam, aut certe impugnatione diaboli, abſq; ſenſu voluptatis illicitã ad impedimentũ noſtræ ſanctifi cationis obtenderit, poſſumus et debemus ad gratiã ſalutaris cibi cõfidenter accedere. Sin verò noſtro vitio hæc fuerit egeſta cõcretio, conuenientes conſcientiã noſtrã, illud apoſtolicũ formidemus: Qui mãducauerit panẽ et biberit calicẽ domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Dñi. Probet autẽ ſeipſum homo, et ſic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enĩ mãducat et bibit indigne, iudiciũ ſibi mãducat et bibit, non diſcernẽs corpus domini. i. neqnaq̃ illũ cœleſtem cibum, à cõmunium eſcarum vtilitate ſecernens, ne talẽ eſſe diiudicans, quem non niſi pura liceat mẽte vel carne præſumere. Deniq; infert. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, & dormiunt multi, ſpiritales ſcilicet infirmitates ac mortes ex hac ſpecialiter dicens pręſumptione generari. Multi enim qui eum illicita vſurpatione præſumunt, infirmantur fide, & imbecilli ſunt mente paſſionum ſcilicet languoribus inuoluti, et dormiũt ſomno peccati, ab hoc ſopore lethali nequaquam ſalutari ſolicitudine reſurgentes. Deinde ſequitur: Quod ſi noſmetipſos diiudicaremus nõ vtiq; diiudicaremur, hoc eſt, ſi noſmetipſos perceptione ſacramentorũ, quotieſcunq; peccati vulnere præuenimur, iudicaremus indignos, impenderemus vtiq; ſtudium, vt per pœnitudinis emendationem, ad ea digne poſſemus accedere, & non tanquam indigni ſeueriſſimis infirmitatũ flagris caſtigaremur à domino, vt vel ſic compuncti, ad remedia noſtrorum vulnerum recurramus, ne digni pręſentis ſeculi breuiſſima correptione non habiti, in futuro ſimul cum huius mundi peccatoribus condemnemur. Quod etiam in Leuitico euidenti denunciatione præcipitur: Omnis mundus manducabit carnes, & anima quæcunq; comederit de carnibus

Leui. 17.

bus sacrificij salutaris, quod est Domini, in qua est immunditia peribit coram domino. In Deuteron. Deu.23.
quoque à spiritalibus castris, immundus similiter mystice segregat: Si fuerit, inquit, inter vos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperam abluetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra. Hæc Cassian. Sed & Leo primus in Sermone.2. paschali, scribit in hũc modum: Ad exercendum (inquit) igitur dilectissimi charitatis bonum, quanuis omne tempus sit congruum, præsentes tamen dies specialibus cohortantur, vt qui pascha dñi cupiunt cum animi & corporis sanctificatione suscipere hanc gratiam maxime conẽtur acquirere, qua & omnium continetur summa virtutum, & multitudo tegitur peccatorum. Et ideo celebraturi illud eminens, super oĩa sacramenta, quo iniquitates nostras Iesu Christi sanguis aboleuit misericordiæ primitus hostias pręparem⁹, et quod nobis bonitas dei contulit, nos quoq; eis qui in nobis peccauere præstemus, in obliuionẽ mittãtur iniuriæ, suppliciũ iam nesciãt culpę, et à vindictę metu oẽs subditorũ absoluantur offensæ. Neminẽ teneant claustra pœnalia, nec in custodiis tenebrosis tristes reorũm gemitus perseuerent. Si quisq̃ tales pro aliquo delicto obnoxios tenet, peccatorem se esse nõ dubitet, & vt indulgentiam ipse accipiat, gaudeat se inuenisse cui parcat vt quũ secundũ doctrinã dei dicemus: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, nõ ambigamus per nostræ orationis formam, diuinam nos obtinere clemẽtiam. Hæc Leo. Suffragatur & Hieron. in epistola ad Corin. cap. xi. inquiẽs: Itaq; quicũq; manducauerit panẽ hunc & biberit calicẽ dñi indigne. Sicut scriptũ est: Oĩs mundus manducabit. Et iterum: Aĩa quę manducauerit immunda Mat.5
exter-

exterminabitur de populo suo. Et ipse Dominus ait: Si ante altare recordatus fueris, quia habet frater tuus aliquid aduersum te, relinque mun⁹ tuum ante altare, & vade reconciliari fratri tuo. Prius ergo perscrutanda est cōscientia, si in nullo nos reprehendit, et sic aut offerre, aut cōmunicare debemus. Quidam sanè dicūt, quia non indignū, sed indignè accipientē reuocet à sancto. Si ergo etiam dignus, indignè accedēs retrahitur, quāto magis indignus qui nō potest accipere dignè. Vnde oportet otiosum cessare à vitiis, vt sanctū Domini corpus, sanctè percipiat. Reus erit corporis & sanguinis Domini. Quia tanti mysterij sacramentum pro vili despexerit. Probet autē seipsum homo, &c. Si in linteum vel vas sordidum, non illud mittere audet, quāto magis in corde polluto, quam immūditiam Deus super omnia execratur, & quæ sola iniuria eius est corpori. Nam & Ioseph ille iustus propter ea syndone mūda inuolutū in sepulchro nouo corpus Domini sepeliuit. Præfigurans corpus Domini accepturos, tam mundam mentem debere habere, q̄ nouam. Hæc Hieronymus. Addit iis & calculum Augustinus in sermone de cœna Domini, sic inquiens: Vnde dilectissimi fratres, rogo & admoneo vos, vt vnusquisque recurrat ad testem idoneum, id est cōscientiam suam, & si ibi aliqua vulnera inuenerit peccatorū, confugiat ad remedium lachrymarum. Pœniteat se fecisse quod fecit, incipiat vigilantissimo corde præterita curare, præsentia vitare, futura prospicere, & Deo auxiliante omnia mala repellere. Et infrà: Accessuri ad altare Domini Dei nostri, inspicite vniuersa latibula cordis vestri, ne fortè sint ibi aliqua peccata, quæ nondū curata sint eleemosynis atq; ieiuniis, & timete illud Apostoli: Qui manducauerit corpus Domini, & biberit sanguinem eius indignè, reus erit corporis

& san

& ſanguinis domini. Probet autẽ ſeipſum homo, & ſic de corpore illo edat, et de calice bibat. Null⁹ ex vobis contra vllum hominem odium reſeruet in corde ſuo, vt ſecuri poſſitis dicere: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Caſtitatẽ autem ante omnia cuſtodite, gulã refrenate, ebrietatem fugite, pauperibus (ſecundum ꝙ vires ſuppetũt) eleemoſynas date. Hęc Auguſtinus.

¶ Hic Paulus pro me ſtat, dicẽs: Nihil mihi cõſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. LVT.

¶ Aduerte lector, ꝙ parum congrue Paulum hic citat, nimirum ex alio loco qui nihil ad hunc facit. Nihil refragor, poterit quiſpiam, occultum aliquod in ſe peccatum habere, cuius non fuerit ſibi conſcius, quodꝗ iuſtificationẽ eius impediat. Sed quid hoc ad negotiũ iſtud attinet? Quid iſtud prohibet, quo minus ij, qui multorum criminũ ſibi cõſcij fuerint, debeant per confeſſionem ſeipſos præparare, & magis idoneos reddere tanto ſacramento? quo (ſi diligentiam debitam præmiſerint) occulta delentur. EPIS.

¶ Ecce oĩa reiicit, niſi fidem ſolam, de qua dicit Ro. iij. Iuſtificans eum qui eſt ex fide. LVT.

¶ Satis et ſupra ꝙ ſatis, huic teſtimonio reſpõdim⁹ ante. Sæpius enim admonuim⁹, hoc de fide formata ſolum intelligi debere. Sed hic reſpõdeas velim. Nũ is cui ſola fides adeſt informis, ſi labe quauis mortali pollutus, pro qua nullã adhibuit diligẽtiam, quatenus in mẽtẽ ſibi venerit, ſed indiſcuſſus hoc ſacramentũ acceperit, num acceſſit indigne? nũ iudicium accepit ſuum? An hunc (te precor) ſua fides informis iuſtificabit? Haudquaquam. EPIS.

¶ Quare adhuc dico, ſi fidẽ excludas, omnia quæ facis, deceptiones ſunt et peccata. Roma. xiiij. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. LVT.

EPIS. ¶ Quis tam insanus est, vt fidem excludat? Saepe testatus sum, fidem cum primis esse conducibilem, at solã fidem, vbi deest gratia, nequaq̃ ad iustificationem opinor sufficere, sed oportet eũ qui nõ indigne velit huius cõmunis fieri particeps, cõtritionem et confessionẽ, atq; id genus reliqua, preter informem fidẽ asciscere sibi, praesertim quũ nemo absq; iis, vel probabiliter securus esse posset, se formatã habere fidẽ. Postq̃ enim suam conscientiam peccator examinauerit, & humiliter se submiserit absolutionis sacramẽto, iã tutus ad Eucharistiã accedere potest. Quia iã suscepturus iuxta doctrinã Pauli probauit & explorauit semetipsum, atq; aliquatenus excussit.

LVT. ¶ Quum enim in sacramento quolibet sit verbũ promissionis, vt superius diximus, necessario sequitur, quod non opus vllum, sed fides exigitur.

EPIS. ¶ Mirum est, qua fronte, nouas sacramentorũ leges nobis audeas imponere, quasi putes ingenia praesentis aetatis vsqueadeo stupida, vt velint ob vnum fraterculum, & eũdem errores apertissimos profitentem vsitatam ab ecclesia, tam diuturnam cõsuetudinem immutare. Sed age quaeso, doce nos quod verbum promissionis in hoc sacramento sit, cui (quemadmodum tibi placet) confidamus. Respondens in execrando libello tuo de captiuitate Babylonica, ex hoc sacramento promitti remissionem peccatorum. Quibus te quaeso verbis? his, vt ais, hic calix nouũ testamentũ est in meo sanguine.

1.Cor.11. Luc.22. Certum est similibus verbis, Paulũ et Lucam idẽtidẽ scripsisse. Sed neuter eorũ de promissa remissione peccatorũ verbum facit. Ad hec inuoluitur (inquis) in hoc verbo testamentũ. Et sane quo magis inuolutum est, eo conuenit aptius instituto tuo. Nam haec inuolucra tuis vbiq; strophis cõmodius inseruiunt. Potes enim ex iis, quicquid velis effingere,

gere. Sed res hæc magis est seria Luthere, quàm vt credam⁹ tibi, nisi luce clariore produxeris testimonia. At inquies: Num hoc satis apertum est, quòd Paulus & Lucas tradunt dixisse Christum, hic calix nouum testamentum est in meo sanguine? Forsitan ita, si vel alter eorum hoc dixisset. Sed neuter horum ita dixit. Deest enim vtriq; verbum est. Neque enim affirmant calicem esse testamentum nouum. Sed intelligi volunt calicem esse, noui testamenti, vel repræsentatiuum, vel confirmatiuum, perinde ac si dixissent: Hic calix confirmat testamētum nouum, per sanguinem meum. Nam quemadmodum Moses veterem legem firmaturus, manu craterem tenebat, in qua sanguis erat pecudum, sic iam Christus nouā legem confirmaturus, craterem ostēdit, in qua fuit proprius sanguis, pro salute peccatorum fundendus. Propter quod & Matthæus ita scripsit. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionē peccatorum. Marcus ita: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Neuter horū dicit sanguinem esse nouū testamentū, sed noui testamēti, hoc est, quo nouum testamentū ratū habebatur, quemadmodum vetus olim per sanguinem pecudum approbatum fuit. Neq; aliter sentiunt Paulus & Lucas, quum dicunt: Hic calix nouum testamementum in meo sanguine. Neq; enim asserunt calicem aut sanguinem esse nouum testamentū, sed calicem illū per Christi sanguinem, esse noui testamenti ratificatiuū. Neq; enim calix ille (quē tum suis manibus tenebat Christus) testamentum nouum dici potuit, quum ille iam nesciatur vbi sit, at nouum adhuc manere testamentum, nihil dubitamus. Non est igitur (vt fingis) Missa testamentum Christi. Neque potes istud ex illis verbis vllo pacto colligere, nisi prorsus à missa velis exclu-

Calix noui test.

Mat. 26

Mar. 14

Missa non est testamentum Christi.

dere corporis sacramentum, vt mox dicemus. Nã illis verbis soli calici testamentum illud tribuitur, vtpote quod sanguine Christi fuerat stabilitum. Sunt igitur hæc tua commenta meræ nugæ, de vafro tuo cerebro confictæ, quas nemo doctus approbare potest, præsertim in re tanta, & omnium augustissima. His accedit quod nouum testamentum vnum est, quod & Paulus ad Hebræos ex Hieremiæ testimonio, vocat legẽ cordibus inscriptam nostris. Sic enim ad Hebræos de nouo testamento loquitur, cap. 8. Hoc est testamentũ quod disponã domui Israel post dies illos, dicit dominus, dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas. Legem, iis verbis haùddubiè nouam intelligit, quæ spiritu sancto cordibus nostris inscribitur, & quæ nouum testamẽtum. Vox enim
Berith. בְּרִית (quæ hic in Hieremia legitur) pactũ, fœdus, testamentum, seu legem ad Hebræos significat. Et hoc testamentũ Christi morte (vt diximus) confirmatum est. Sicut enim lex vetus sanguine pecudũ stabiliebatur ad tempus, ita lex noua, per Christi mortem, & sanguinem, in testamentum æternum confirmatur. Quamobrẽ quũ Paulo non sunt duo testamenta noua, calix ille, non fuit testamentũ nouum, sed magis noui testamenti, vel confirmatiuus vel repræsentatiuus, per sanguinẽ Christi. Ad hæc quid ad missam attinet corporis consecratio, si calicis nomine testamentum nouum (quod tibi missa est) contineatur? Nam si ex calice pendeat totius missæ fructus, quod vt tibi placet, remissio peccatorum est, quum ipse calix testamẽtum dicatur nouum, superuacaneũ illic erit, corporis aliquam fieri cõsecrationem. Atq; ita missam adhuc redigemus in formam aliquanto breuiorem, quatenus, & ferarum venatoribus multo fiat commodior. Nam hi nihil odiunt magis, cum sint venatum profecturi, q̃

ri, q̃ prolixa detineri missa. Tu satis breuem reddi deras, quum epistolam & euangelium ac cętera id genus amputasti, nihil præter Pauli verba nobis relinquens. At nũc si resecueris omnia penitus, prę ter sanguinis consecrationem, vix potest in breui⁹ compendium redigi. Huc accedit quòd baptisma-tis sacramentum ad alterum testamentum pertine-re necesse est, & quum ad vetus nõ pertineat, opor tet vt adiungatur nouo. At ipsum nulla missæ por-tio dici potest. Quamobrẽ nec ipsa missa nouũ in-tegrat testamentũ. Porrò ꝙ de remissione peccato-rum introducis, non aliunde q̃ ex Matthęo et Mar co licebit accipere. At hi non aliud tęstantur, quã ꝙ Christus dixit, fundendum esse sanguinem suũ pro multis in remissionem peccatorũ. Quæ verba tibi nullo pacto licebit ad tuũ institutũ torquere, nisi quatenus missa sacrificium intelligitur, id quod ipse negas. Quo enim modo colliges eos, qui habi turi sunt hunc sanguinem in missa, remissionẽ pec-catorum accepturos? Aut quibus verbis, hanc no-bis astrues pollicitationem esse factam? Non iis profecto. Hic est enim calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hic certe remissio peccatorũ non ob sumptionem, sed ob effusionem in cruce fiendam promittitur. Nam effusiones merito, plurimi qui nunquàm eum san-guinem potauerunt, peccatorum assequuti sunt re-missionẽ. Et præsertim infantes, qui protinus hinc migrarunt, suscepto baptismate. Sed ob id sperare debemus ex missa remissionem peccatorum, quod hic denuo pro nobis deo patri, sanguis idem offer-tur, qui fuit olim in cruce pro nobis fusus & obla-tus. Adde, ꝙ nihil opus est, missam remittẽdorum peccatorum sacramentum effingere, quum eiusmo di sacramenta duo iam habeamus. Alterum quidẽ baptismi quod remittit originale. Alterũ verò poe

nitentiæ, quod similiter actuale peccatum remittit. Quid est ergo necesse tertiũ adiicere, præsertim iis, qui nuper acceperunt absolutionis gratiam? Nunquid non ipse iubes absolutis, vt omnino se credant absolutos, vt sicut credunt, sic eis futurum polliceris? Quid ergo post absolutionem, ad eucharistiam accedimus, si præter peccatorum remissionẽ, cuius iam potiti sumus, nihil aliud cõsequemur. Dilucidum igitur est, ꝙ alteri⁹ cuiuspiam rei q̃ remissionis peccatorũ, Eucharistia sacramẽtum erit. Denicꝫ te precor qualis ista consequutio est. In omni sacramento verbũ aliquod promissionis est, ergo nõ opus vllum, sed sola fides exigitur. Num interdum promissio non fit propter opus? An nõ propter eleemosynæ opus promittitur animi purgatio? & propter orationem, exauditio? & demũ ob fraternæ iniuriæ condonationem peccatorum omnium remissio? Credas quantumlibet velis, si non ista feceris, promissionis effectum assequeris nunq̃. Non oportet igitur vbicunqꝫ fuerit promissionis verbum, illic sola sufficiat fides, quũ in his omnib⁹ nisi opereris, nullum omnino fructum reportabis ex fide. Sed et tuapte ratione multo plura iam haberemus sacramenta, modo promissionis verbum et fides sacramentum constituant. An non ex oratione dominica nobis promittitur peccatorum remissio? Huic ergo si dicendæ fidẽ habuerimus, iam sacramentũ erit remissionis peccatorũ. Adde, ꝙ pro eleemosyna quoqꝫ tantũdem est promissum, sed &
Luc. 6. pro remissa fratri iniuria, Remittite, & remittetur vobis. Cuius igitur horũ, si fides accesserit, iã sacramentũ efficitur, et sacramentũ remissionis peccatorum, iuxta rationem quã tu sacramẽtis præscribis. At dices in his deesse sensibile signũ, haud quaquã. Num qui remittit fratri, nõ certis indiciis et signis apertis id facit? & qui porrigit eleemosynã, an nõ

id quod largitur pauperi signum est sensibile? et an oratione dicenda, vel motus labiorum, vel manuũ eleuatio, signum sensibile est? Palam est igitur si tui capitis somnia sequamur, multo plura nobis adhuc erunt sacramenta.

¶ Quanquam verũ sit fidem non esse posse, sine sequentibus operibus. LVT.

¶ Satis autem monstrauimus si quid potest esse satis ingentem animi prçparationem præter fidem iis (qui sacramentũ eucharistiæ sumpturi sunt) esse necessariam, vt ex illis constare possit, nõ solam fidem exigi, sed ꝙ opera quoq; præter fidem oporteat exhibere. Tot enim authoribus, huic rei con sentientibus, par est vt fidem adhibeamus potius q̃ Luthero. EPIS.

¶ Verum impij illi nos operibus tum ante fidẽ, tum sine fide magnificatis, perdere volunt, hos tu lupos deuita. LVT.

¶ Dici non facile potest, vtri maiorem populo christiano perniciem et exitium sint allaturi. Num qui fidem solam extollunt? an qui sola magnificiunt opera? Multi se fidem habere non dubitant, sed ad opera segnes pro maxima parte reperiũtur. Tutissimum igitur erit, vt quis ita laudet opera, ne fidei deroget, et vicissim ita fidem extollat, vt nihil detrahat operibus. Quisquis aliter docet, is profecto lupus est, & exitiũ animarũ. Et certe si quis ali us ouili Christi lupum exhibet sese, tu cũ primis vnus es qui missam negas, aut sacrificiũ, aut opus bonum esse, atq; ob id solum, ne tuus error, quo sta tuis nullum opus conferre posse gratiam, ex eo palam conuincatur. Neque enim tibi curæ est, quam iacturam ouibus Christi facessas, modo tua posset hæresis constitui. Nec vereris omnium orthodoxorum patrum in hac re testimonia contemnere, nihil aliud pro tua sententia afferens, q̃ ꝙ missa sit EPIS.

Nouum testamentum est euangeliū morte Christi cōfirmatum.

testamentum, id quod nunq̃ comprobabis. Nobis vnū testamentum nouū est, quod est euangelium Christi, morte sua confirmatum. Quā sane mortē & passionem, mysteria missę repręsentant. Et sicut Christus in cruce seipsum obtulit deo patri hostiā in odorem suauitatis, sic sacerdos in missa Christū offert corpus videlicet & sanguinem Christi hostiam & sacrificium pro peccatis, id quod omnes orthodoxi patres affirmant vnanimiter. Quorū astipulationes, si quis forte requirat, subiungā. Cyprianus occurrit primum in hunc modū scribens. Vt

Eucharistia sacrificium pro peccatis.

ergo in Gen̄. per Melchisedech sacerdotem, benedictio circa Abraham possit rite celebrari, præcedit ante imago sacrificij in pane & vino scilicet cōstituta. Quam rē perficiens et adimplens dominus, panē & calicem mixtū vino obtulit, & qui est plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Ecce palam hic Cyprianus affirmat sacrificiū esse. Et continenter sequitur. Sed & per Salomonē spiritus sanctus, typum dominici sacrificij præmōstrat, immolatę hostiæ panis & vini, sed & altaris,

Pro. 9.

& apostolorum faciens mentionem. Sapientia (inquit) ædificauit sibi domum, & subdit: columnas septem mactauit suas hostias, miscuit in cratere vinum suum, & parauit mensam suam, & misit seruos suos conuocans cum excelsa prædicatione ad craterem dicens. Qui est insipiens declinet ad me, & indigētibus sensu dixit. Venite et edite de meis panibus & bibite vinū quod miscui vobis. Hæc Cyprianus ad Cæcilium libro. ij. epist. iij. Accedit huic Chrysost. homilia. lxxxiij. super euāgelio Matthæi in hunc modum. Sicut in veteri lege, eodem hic modo, in beneficio reliquit memoriam mysteriorum colligendo, & huic hæreticorum ora frenādo. Nam quando dicunt, vnde patet immolatum Christum fuisse, & alia multa mysteria, hæc enim

offerentes ora ipsorum consuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius (quæso) symbolum, ac signum hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniā Marcio, Valentinus, Manichęus, eorumq̨ sequaces, negaturi erant hanc dispensationem in memoriam passionis, per hoc semper ita reducit mysteriū, vt nemo non insanus seduci possit. ita per sacratissimā istam mensam, & saluat, & docet. hoc enim caput omnium bonorum est. Hæc Chrysost. Astipulatur his Aug. de ciuitate dei, lib. x. cap. xx. sic tradens: Vnde verus ille mediator, inquantum formam serui accipiens, mediator effectus est, Dei & hominum, homo Christus Iesus, quum in forma dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus est deus, tamen in forma serui sacrificium maluit esse quàm sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est ipse offerēs, ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum quotidianū esse voluit ecclesiæ sacrificiū, cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, q̄ ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaq̨ signa erant sacrificia prisca sanctorum, quum hoc vnum per multa figuretur, tanquā verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur, huic summo veroq̨ sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt. Hæc Aug. Sed quid authores memorem, quū ad Hebræos Paulus hanc rem satis dilucidā faciat: Omnis, inquit, pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Et quæ (te quæso) dona, aut sacrificia potiora sunt quæ sacerdos offerat, q̄ corporis & sanguinis Christi. Propter quod & ex antiquissima patrum institu- Heb. 5.
 tione

tione in missa legitur: Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia.

LVT. ¶ Crede primum verbis sacramẽti, & hac fide purificatus, tũ si libet prępara, ora, & fac quę voles.

EPIS. ¶ Aduerte quid iusseris, Iubes vt credam. Qua (te quæso) fide? Sacramenti verbis iam credo. At istud per te non est satis, nisi formatam habuero fidem. Doceas igitur Luthere qua nam ratione, fidẽ istam mihi cõparabo. Credo quod iubes, sed nondum ea fide qua iubes, Dic igitur, an ista credulitas mihi sola sufficiat, vt corporis & sanguinis Christi mysteria contingam? Hoc peruelim explicares nobis. Nam si dixeris eam credulitatem sufficere, iam cunctis orthodoxis patribus repugnabis. Sin dixeris opus esse formata fide, Iam alterum horum necessum est sequatur, aut quòd aliquam animo præparationem exhibeamus ipsi, aut quod in peccato manendum est, donec aspirauerit Deus, neqꝫ peccato diutius erit reluctandum.

LVT. ¶ Oportet enim accedentem ad Deum credere, & sine fide impossibile est placere Deo. Heb. 11. Et postulet in fide nihil hæsitans. Iaco. 1.

EPIS. ¶ Sed & hoc responde, quum recenses illud Iacobi: Postulet in fide nihil hæsitans. Num qui sese carere gratia putat, num debeat etiam in fide postulare nihil hæsitans? Et num ea postulatio nihil omnino promoueat peccatorem ad gratiã consequendam. Hæc si negaueris, vide quo reiicias miseros peccatores. Sin concesseris, non potes tergiuersari, quin operibus nonnihil animus præparetur, ad gratiæ consequutionẽ. Sed inquies, non potest tam vehemens in aliquo fides esse quippe quæ nihil hæsitet, nisi gratiam habuerit comitem. Hęc verba duplicem nobis sensum pariunt. Alterum quòd non posset adesse tanta fides cuiquam, nisi simul affuerit gratia. At hoc falsum est. Nam constat tantam

esse posse vbi gratia defuerit. Is enim (quia sua fide posset montes loco dimouere) nihil hæsitat, & tamen idem carere potest gratia. Sed aliū adhuc ipsa verba sensum habent, hunc nimirum, quòd is cui tanta fides affulserit, vt nihil hæsitans credat se gratiam à deo consequuturum, mox gratiam impetrabit. At hoc ipsum est quod cupimus, nimirū, quòd opus aliquod animi carentis gratia, cōducere posset ad gratiam. Quis enim negare potest, credere esse opus, quum dicat Christus, hoc est opus Dei, vt credatis in eum. Et hæc omnia de quibus præsens articulus memorat, opera sunt fidei, nempe conscientiæ diligens examinatio, & peccatorum confessio, precationesq; mentem ad Deum eleuantes, & cætera id genus præparatoria, quæ cuncta fieri possunt ab habente fidem informem. Et ea nimirum omnia iuuant ad puritatem, & ad animi quandam idoneitatem, qua posset apertius gratiam à deo cōsequi, & quemadmodū ista sine fide non sufficiunt, ita nec sine his sufficit sola fides. Sed de hoc articulo iam satis. Opera fidei.

ARTICVLVS. XVI.

LVT. Consultum videtur, quod ecclesia in communi concilio statueret laicos sub vtraque specie communicandos, nec Boēmi sub vtraque specie communicantes sunt hæretici & schismatici.

EPIS. ¶ Duas partes complectitur is articulus, alterā, Consultum tibi videri quòd ecclesia cōmuni concilio statueret laicos sub vtraq; specie communicandos. Alteram, quòd nec Boēmi sub vtraq; specie communicātes sunt hęretici & schismatici. Sed de priori prius differentes ostendemus ecclesiam nihil in hac parte fecisse, quod non licuerit, sed neque quod non decuerit instituisse. Et demum quod non absque sancti spiritus instinctu sanctionem hanc, ab ea fuisse latam, modis omnibus creden-

credendum sit. Quæ tria quum constiterint perspi-
cuum erit cunctis, te proprio nimium ingenio con
fisum esse, qui totius ecclesię tam salubre decretum
reuocare studeas.

Primum. Primum ꝙ licuit. Si quod maius est, immutare
potuit ecclesia, potuit & quod minus est. Sed ea,
Christi institutum, in re multo maioris momenti,
non ambigitur mutasse. Nam vbi Christus bapti-
zandi formam, In nomine patris & filij & spiritus
sancti cunctis ministrari iussit, atq; id postremis pe
ne verbis quæ suis apostolis est loquutus: Euntes,
inquit, docete omnes gentes baptizantes eos in no
mine patris & filij & spiritus sancti. Ecclesia suæ
authoritati innixa, mutauit eam formam & bapti
zari cunctos voluit, in nomine Christi. Refragari
non potes, quin baptismi sacramentum multo ma
ioris necessitatis sit, quàm eucharistia, quum nemo
cœlum ingredi valeat, qui baptismo careat, potest
autē qui caret eucharistia. Quamobrem in illo non
recte administrato, longe maius cuiq; discrimē im-
minet, quàm ex Eucharistia. Quis nō igitur ex hoc
intelligit, ecclesiæ licuisse nonnihil circa Euchari-
stiæ sacramentum dispensare, quæ circa baptismū,
tantum ausa fuisset immutare. Nihil hic opus erit,
de die sabbato seruando loqui, quod tamen inter
præcepta prioris tabulæ, dei digito scriptum fuit:
Nihil de non manducando suffocato & sanguine,
Act.15. quod tamen per apostolos (vt in Actis apparet)
erat decretum, & vtrunq; & nihilo minus per ec-
clesiæ solius authoritatem, fuerat immutatum. Suf-
ficiet enim abunde pro nostra parte, ꝙ illud Chri-
sti de baptismo institutum, quod tam apprime ne-
cessarium est Christianis omnibus, ecclesia nō for-
midauit in aliam variare formam. Id quod neuti-
quam fecisset, si nō secura fuisset, id sibi (vt faceret)
licuisse. Dic mihi tu qui de scripturarū notitia tan-
topere

topere gloriaris, quo loco Christus hanc variationem fieri permisit. Quod si nō poteris, concedas ecclesiam aliquid amplius posse, quàm in scripturis alicubi proditum fuerit. Sed iam ad secundum veniamus, nempè quòd decuerit ecclesiam, laicis vnā speciem in ministrando hoc sacramento subducere. Nam vt alias rationes taceam, quales in cōmentariis super Decretis de consecratione distin. ij ca. Comperimus, Ioānes de Turre cremata producit, Christus ipse laicis quibusdam, corpus suum sub vna specie panis prębuit, non apposito vino, quod mox ostendemus. Quamobrem quum huius rei exemplum primus ipse monstrauit, quid prohibet, quo minus in hoc opere suum ducem ecclesia confidenter imitetur. Sed age istud monstremus. Lucas refert, Christum duobus discipulis in castellum Emaus proficiscentibus, se comitē adiunxisse, quorum oculi tenebantur, ne Christum agnoscerēt, donec intrans ipse cum eis recumberet. Tunc enim gustato pane, quem ille prius suis manibus benedixit, fregitq̄, atq; porrexit illis, aperti sunt eorū oculi. At mox, vt cognouerunt eum, euanuit, & à cōspectibus eorum subduxit sese. Vides hic, quòd isti corpus Christi sub vna panis acceperint specie, nulla de vino mentione facta. Quę res vt confirmatior fiat, Augustinus lib. iij. de consensu euāgelistarum idipsum testatur, inquiens: Non incongruenter accipimus hoc impedimētum in oculis eorum à satana factū fuisse, ne agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo facta est permissio, vsq; ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus posset agnosci. Hęc Augustinus. Similiter & Chrysostomus homilia. xvij. super Mat. Quia de sanctis inquit, cœpimus dicere, non est tacendum, quin aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio

Secundū.

Christus post resurrectionē sacramentum sub specie panis tantū suis discipulis dedit

Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum.

catio enim eſt,quod alterum ſanctificat, ſanctifica-tum autem alterum ſanctificare nõ poteſt,quamuis ipſum ſit ſanctificatum,vtputa ſignas panem tuum quẽ mãducas, ſicut ait Paulus: Sanctificatur enim, per verbum dei & orationem,ſanctificaſti eum,nõ feciſti ſanctificationem. Quod autem ſacerdos de manu ſua dat,non ſolum ſanctificatum eſt, ſed etiã ſanctificatio eſt,quoniã hoc ſolum nõ datur, quod videtur,ſed etiam illud quod intelligitur. De ſan-ctificato ergo pane licet animalibus iactare, & in-fidelibus dare, quia non ſanctificat accipientem. Si autem tale eſſet, quod de manu ſacerdotis accipi-tur,quale eſt quod in menſa manducatur, omnes de menſa manducarent,& nemo de manu ſacerdo-tis acciperet, vnde & dominus nõ ſolum in via be nedixit panem,ſed de manu ſua dedit Cleophæ,& ſocio eius. Et Paulus nauigans non ſolum benedi-xit panem,ſed de manu ſua porrexit Lucæ & cæte ris diſcipulis ſuis. Quod autem de manu porrigi-tur,nec animalibus dandũ eſt,nec infidelibus porri gendum, quia non ſolum ſanctificatum, ſed etiam ſanctificatio eſt, & ſanctificat accipientem. Hæc Chryſoſtomus. Vbi liquido conſtat Chriſtum di-ſcipulis ſacramentum panis non vini porrexiſſe,& Paulum item in naui nec diſſimiliter. Sed adhuc & vtroq; vetuſtior Theophilus ait: Sed & aliud in-nuit, quod ſcilicet ſumentibus ſacrum panem ape-riuntur oculi,vt eum agnoſcãt. Magnam enim & ineffabilem vim habet domini caro. Hoc ille. Sed

Luc.vlt. quid horum teſtimoniis opus eſt quum Lucas tam aperte ſcribat, Chriſtum cum illis diſcipulis recumbentem,accepiſſe panem,ac benedixiſſe,fre-giſſeq; & porrexiſſe illis. Sed rogabis vnde noue-rim, quod non etiam alteram ſpeciem eis porrexe-rit,videlicet in forma vini. Certe vel ex eo, ꝙ pro-tinus vt eis panem ſanctificatum exhibuerit, Lu-

cas il-

eas illum ab eorum oculis tradiderit euanuisse. Sed vt hoc etiam solidius firmem, audi quid Mat. scripserit, nempe Christum apostolis fuisse pollicitum se de illo genimine vitis nõ ammodo bibiturum, donec cum illis ipsum biberet nouum in regno patris sui. Quæ nimirum verba de sacramento sanguinis accipienda sunt. At constat iis qui non sunt euangeliorum inscij, Christum hactenus cum apostolis non bibisse. Quamobrem aut iam non bibisse Christũ confiteamur oportet, aut ipsum (quod absit) mendacem constituemus. Nam quis negabit Christum ex eo prægustasse q̃d discipulis, vel edendum, vel bibendũ, ipse præbuerat? Ex iis itaq; dilucidũ opinor est, q̃d Christus ipse duobus illis discipulis sacramentũ hoc exhibuit, sub sola panis specie. Quod si quis tã impudens fuerit, vt neget, afferat ipse ex euangeliis dilucidam sententiæ suæ probationem, quod scio nunquã faciet. Paulum item idipsum in naui fecisse, patuit ex recensito superius Chrysostomi testimonio. Fecerũt & idipsum apostoli cæteri, quum & in Actis scriptum sit de fidelibus Christianis, ꝙ erant perseuerantes in doctrina apostolorum, & communicatione, & fractione panis, vbi de vino nulla sit mentio. Adde, ꝙ in euangelio secundũ Hebræos (quod Hieronymus fatetur se traduxisse) scriptũ sit, ꝙ quia Iacobus iustus iurauerat se panem non gustaturum, priusquam ex mortuis viderit dominum resurgentem illi ob id Christus apparuit, acceptumq; panem benedixit, ac fregit, & porrexit ei dicens: Comede frater, quia iam filius hominis á mortuis surrexit. Et plane, ꝙ Iacobo Christus apparuerit, Paulus ad Corinthios testatur. Huc accedit, quod de Dionysio traditur, nempe quod Christus ei sacramentum etiã hoc ministrauit, sub sola panis specie. Quando igitur huius rei tot exempla præcesserint, num congruebat,

Act. 2.

1. Cor. 15.

gruebat, vt ecclesia (quæ sic multis nominibus vi-derat expedire) nō illis omnino conformaret sese? Sed inquies Christus sub vtraq; specie distribuit apostolis. Profecto. Sic enim par fuit, nō minus ob id, q iam huius sacramenti prima fuerat institutio facta, q̄ ob id, q illi iam erant sacerdotes constituti, quibus, quia sacramenti conficiendi potestatem contulit, voluit eisdem idipsum exhibere sub vtraque specie. Erant enim in mensa cum Christo duodecim apostoli recumbentes, quod & Lucas testatur inquiens: Et quum facta esset hora discubuit, et duodecim apostoli cū eo. Nec est verisimile, si plures fuissent conuiuæ quin eos expressisset Lucas, q duodecim cum Christo discubuisse numerauit. Cęterum istud erroris tui caussa fuit Luthere, quòd nihil interesse putas inter sacerdotes & plebem, sed oēs tibi sacerdotes sunt, quicunq; facti sunt Christiani. Quem etiam errorem ex scriptura Petri peruerse intellecta, tueri conaris. Nimirū ex eo, quòd Petrus Christianos vocat regale sacerdotium. Sed nos paulò superius articulo. xiij. monstrauimus, Iudæos à Deo vocatos regnum sacerdotale, quum tamen apud eos apertissima fuisset laicorum & sacerdotum discriminatio. Cæterum ipse Petrus, à quo tibi suffragium istud arripis, eiusdem epistolę, capite postremo, sacerdotes à plebe separat, non aliter q̄ pastores à grege, quibus ait: Pascite, qui est in vobis gregem dei. Et paulò post: Et quum apparuerit princeps pastorū, percipietis immarcessibilem coronam glorię. Ecce quàm aperte secernit alteros ab alteris, hoc est à plebe sacerdotes, & à pastoribus gregem. Verum inquies, cur ergo vocat omnes Christianos regale sacerdotiū? Nimirum, aut quia Christo (qui rex & sacerdos est) vniti sint, & eius vnionis gratia regale sacerdotium eos appellauit, aut quia paulò ante in eodē capite monebat, quate-

Luc. 22
1. Pet. 2.
Regale sacerdotiū.
1. Pet. vlt.
Cur Petrus vocat oēs christianos regale sacerdotium.

quatenus ſpiritales hoſtias, hoc eſt ſeipſos offerrēt Deo. Sic enim habent eius verba: Et ipſi tanquam lapides viui superædificamini domos ſpirituales, in ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpiritales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Quum enim ſacerdotum ſit hoſtias offerre, & Iudæorū ſacerdotes pecora Deo ſacrificabant rationis expertia, idcirco Chriſtiani qui ſeipſos, vt rationales hoſtias offerūt, merito per metaphoram ſacerdotium ſanctum à Petro dicuntur. Nihil ergo tuę ſententię ſuffragatur Petrus, quum idem in eadem epiſtola, ſacerdotes à reliquo grege diſtinguat. Reclamant & tibi ſcripturæ cæteræ, quemadmodum ſupra diximus articulo. ix. necꝙ ſcripturę modo, verumetiā vniuerſus orthodoxorum chorus, vnanimi ſententia te condemnat. Sed iam ad rem redeamus. Hunc igitur ſacerdotij gradum, quum Chriſtus poſt ablutos apoſtolorum pedes inſtituiſſet, eis conſecrandi ſui corporis poteſtatem conferēs, par fuit, vt ſub vtraꝙ ſpecie ſacramētum iſtud eis porrigeret, propter quod, & iis omnibus iuſſit, vt ex calice biberent, non (vt tu putas) omnibus omnino chriſtianis. Quamobrē neꝙ ſacerdotibus licet, quoties ipſi ſacramentum hoc conſecrant, & tanquam ſacrificium offerūt deo, quin ſub vtraꝙ ſpecie pariter cōmunicént. Cæterum quum non conſecrent ipſi, ſed laicorum more ſuſcipiāt ab alterius ſacerdotis manu, iam ſub vna panis ſpecie ſacramentū iſtud eis cōmunicatur, quemadmodū Ambroſio, Hieronymo, Euſebio, cæteriſꝙ ſanctis innumeris, in eorum ab hoc ſeculo migratione factum legimus.

Sacerdotalis ordinis inſtitutio.

Sed iam ſupereſt vt tertium oſtendamus, nempe quod ſancti ſpiritus inſtinctu eccleſiam hoc inſtituiſſe credendum ſit. Neminem opinor vſqueadeo craſſæ mentis eſſe, vt non videat oportuiſſe normam quandā, & regulam chriſtianis tradi, cui

Tertium.

se in cunctis, quę sunt credituri, conformarēt. Nam quum de scripturis plerunq; dissidia nascuntur, etiā apud doctissimos præter scripturas, & præter vnius aut alterius interpretationem, necesse est alium scopum præfigi, quę debeat in iis omnibus controuersiis spectari. Atq; is nimirum scopus haud alius est, q̄ totius ecclesiæ consensus, & decretum. Is autem consensus quum aliter haberi nō potest, saltem explicitus, quàm per præsidium cuiuslibet nationis totius orbis Christiani congregationem, in vnum aliquem locum accitam. Nam vt omnes christiani simul vna conuocentur, est prorsus impossibile.
Congruum igitur fuit, vt quoties de credendis inter christianos lis aliqua suboriretur. Episcopi de quaq; natione christianitatis statim conuenirent, litis eius dirimendæ gratia. Quibus afflatum sancti spiritus haudquaquam defuturum, certo confidendum est, quum Christus ei rei gratia (nempe vt spiritus ipse doceret omnem veritatem) semper mansurum eundē in ecclesia promiserit, donec ipsa consummaretur. Huc ergo suos oculos dirigere christiani tenentur, & horum decretis, in iis præsertim quæ credenda concernunt, fidem indubiam adhibere. Nam quum ab ipso spiritu profectum credi par sit, quicquid ab hoc venerando patrum cœtu communi concordia fuerit decretum, id cæteris omnibus ratum & firmum haberi merito debet. Quando igitur concilio quodam generali, ad constantiā vocato diffinitum erat, vt consuetudo (quā de cōmunione sub vna duntaxat specie laicis exhibenda, tum asserebāt ab ecclesia fuisse receptam) deinceps obseruaretur, hoc decretum tanquam à spiritu sancto profectum, ab vno quoq; bene christiano repudiari non debet. Et maxime quum suspicari quidem quis posset, vllam affectuum in hac re corruptionem patribus illis affuisse. Nullum certè

potuit

potuit ex ea re cuiquam emolumentum sperari, quod Lutherus tamen obiectat sępius. Neq; iacturam ex hoc decreto laicus vllam occurrit, qui tantundem sub vnica specie capit atq; susciperet sub vtraq;. Ex iis ergo perspicua facta iam opinamur, illa tria quæ præmisimus, nempe ꝙ licuit ecclesiæ communionem vnius speciei laicis exhibere. Deinde quòd non licuit solum, verumetiam decuit. Et postremo quòd hęc consuetudo (quam ecclesia tot annis exercuit) tanquam à spiritu sancto profecta debeat existimari. Ex quib9 liquet, prior ipsa pars huius articuli ꝙ̄ sit temeraria. Secundam itaq; pariter excutiamus, quæ negat Boēmos sub vtraq; specie communicantes, hæreticos & schismaticos esse, hæc ex prędictis facile conuincetur. Nam si decretum ecclesiæ licitum fuerit & congruum, ac demum à spiritu sancto profectum, quis iam dubitare potest, quin ij, qui dedita opera contrauenerint, pro hæreticis & schismaticis habēdi sint. Sed obiectat Lutherus, ꝙ Basiliense concilium Boēmis (vt ex annalibus, & literis eiusdem concilij videtur asserere) laxarit illud decretum. Ego certe quos annales, aut quas literas producturi sint nescio, vnum tamen scio, ꝙ in actis ipsius concilij christianis omnibus dicta consuetudo, pro lege seruari præcipitur. Sic eni habentur huius cōcilij verba, sessione. xxx. Laudabilis quoq; consuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, à sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissime obseruata, & à doctoribus diuinæ legis, sacrorū canonum, atq; sanctarū scripturarum multam peritiam habentibus, iam à longęuo tēpore cōmendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est, eam reprobare, aut sine authoritate ecclesię ipsam immutare. Hactenus ex ipso concilio Basiliensi. Huic decreto necesse est obtemperetur à quocunque Christiano,

Secunda articuli pars.

Verba cō cilij Basiliensis.

no, quicquid in aliis literis, aut annalibus contineatur. Sed & Constantiense concilium sacerdotibus cunctis inhibuit, atq; id sub excõmunicationis poena, ne quisquã eorũ populum communicaret sub vtraque specie. Insuper velut hæreticos puniendos decreuit, quicunq; suæ sanctioni de communicatione sub vna specie contradixerint. Sed iam tempus est vt Lutherum audiamus.

LVT. ¶ Hunc articulum reuocaui lib. de captiuitate Babylonica, & iterum his scriptis reuoco, & dico Boëmos & Grecos in hac parte, nec hereticos nec schismaticos, sed christianissimos & euangelicissimos esse, quos & his verbis oro, & obtestor in domino, vt in ea sentẽtia firmiter permaneant, quum pro se habeant expressum textum Euangelij, longæuum & apud Grecos in hunc diem seruatum catholicum vsum ecclesiæ dei.

Quàm impudenter Lutherus in rebellione persistere hortat.

EPIS. ¶ Hic videre licet, quanta sit huius hominis pertinacia, qui quũ non ignoret, hanc rem his duobus conciliis ante fuisse definitã, id'q; factum fuisse, non solum ob longæuam consuetudinem, quæ præcesserat in ecclesia, verumetiam post exactissimã eius, ab eruditissimis iuxta ac sanctissimis viris discussionem habitam, hortatur nihilominus Boëmos, vt persistant in rebellione sua, Grecos'q; imitentur, quasi ij nunquam aberrassent, quum sit exploratissimum, Græcos in multis erroribus, & præsertim de processione spiritus sancti, longissimo tempore consenuisse. Nec pudet Lutherum affirmare, Boëmos expressum habere textũ euangelij pro sua parte, quum nequeat alium producere, q̃ hunc. Bibite ex eo omnes. Quæ verba, dubio procul, solis erant dicta sacerdotibus, quibus & potestas tum fuerat collata conficiendi sacramẽti, nimirum his verbis: Hoc facite in meam commemorationem. His vtique verbis Damascenus affirmat, apostolis hanc fuisse

fuisse traditam potestatem. Quod si nō istis verbis relicta sit sacerdotibus hæc potestas, dicat nobis Lutherus (si potest) quibus aliis id factum sit. At certe nō inueniet. Et quis vnquam tam insanus esset, vt præsumeret Christi corpus consecrare, nisi talis à Christo prius donata fuisset ei potestas? Sed Lutherum (vt laicos omnes æquet sacerdotibus) non pudet etiam asserere, fœminas posse consecrare, quod est impudentissimum. Quum Paulus easdem in ecclesia loqui prohibuit: Turpe est, inquit, mulieri loqui in ecclesia. Et tamē eas Lutherus cōsecrare permittit & communicare cæteros. Nec inficias eo, quin in ecclesia primitiua plerunq; laicis sub vtraq; specie communio fuisset exhibita, verum vbi tandem emergere tot ex ea re pericula deprehenderint, paulatim ab ea cessatū est. Nam per eum vsum plerisq; natus fuit error, quòd crederēt quiddam amplius sub vini, q̄ sub panis contineri specie. Et quum forte laborantibus in extremis, vini species exhiberi non potuit, hi suspicarentur se non esse integre communicatos. Plerunq; contigit quod vel est horrendū cogitatu, nimirum vt Christi sanguis in terram effunderetur. Sed & in vasis non bene seruatis, creberrime corrumperetur. Neque enim diu seruari potest liquor eiusmodi, quan uis adhibita fuerit diligētia. Quum igitur hæc discrimina nostri maiores senserint, & verba simul & facta Christi perpenderint, explorarintq; fore nullam huiusce rei necessitatem ab hoc vsu destiterūt, vsqueadeo vt cōtraria consuetudo per vniuersam ecclesiam inoleuerit, diu ante concilium Constantiense. Quæ vel sola (si tamē Augustino credimus) sufficere Christianis potest. Nam ex epistola fundamenti contra Manichæos sic habetur. Illud autē vere securum est asserere, quod in gubernatione ecclesiæ dei saluatoris nostri Iesu Christi, vniuersalis

Damas.

1.Cor.14.
1.Tim.2.
Paulus in ecclesia mulieri loqui prohibuit. Lutherus easdem & cō secrare & cōmunicare cæteros permittit.

ecclesiæ consensione roboratum est.

LVT. ¶Nec moueantur tyrāni illius Romani et Antichristi vastatoriis & impiis decretis, quibus alteram partem sacramēti per vim abstulit iis, quibus Christus ipse donauit, qui cum sacerdotibus imperet vtramq; speciem sumere, causatus vnum sacramentum esse vtramq; speciem(id quod verum est) rursus laicis vnam prohibens, iterum pro libidine causatus, mendacio sibiipsi contrario integrum sacramentum vnam speciem esse, sic aliud sacramentum laicis, & aliud sacerdotibus partitur, sicut & pœnitentiæ sacramentum superius, aliud Papæ, & aliud totius ecclesiæ finxit.

EPIS. ¶Immerito sane calumniaris, aut summū pontificem aut Ro. ecclesiam, quantum ad hoc negotiū attinet, quum neq; diuersum, aut laicis, aut sacerdotibus, vel pœnitentiæ, vel eucharistiæ, ministrāt sacramentum. De pœnitentia nuper ante diximus (quam opinamur) absoluimus ab hac calumnia.

Duplex Eucharistiæ consyderatio

Nunc de eucharistia nōnihil dicemus. Potest nimirum ea bifariam consyderari, aut quantum ad efficaciam aut quantum ad significantiam. Quantum ad efficaciam certe nihil amplius sub vtraq; specie continetur, q̄ sub altera tantum. Totus enim Christus cū anima, sanguine, corpore, & deitate, nō minus sub vini, q̄ sub panis specie, cuiq;, siue laico, siue sacerdoti, confertur. Verum quantum ad significantiam spectat, aliud est. Sic eni eucharistia repręsentat sacrificiū, quod pro nobis in cruce Christus obtulit, quum videlicet à corpore, sanguis erat separatus. Et quoniam significantiæ mysterium magis ad consecrantem pertinet, q̄ ad suscipientem, idcirco quoties missam sacerdos celebrat, sacramētū hoc sub vtraq; specie consecratur nō solū vt astantibus passionis Christi memoria viuacius ingeratur, verumetiam vt tali sacrificio (quo nihil maius

aut acceptius offerri deo queat) diuinā ipsi munificentiam facilius promereamur.

¶Secundo dico hæreticos & schismaticos esse Papam et oēs qui idolū hoc Romanū adorant, nisi forte laicos & rudes excuset ignorantia, simplex fides, & violenta huius Assur captiuitas, quia Euangelium Christi plane extinguunt & suū caput sequuntur, suumq́ sensum statuunt aduersus catholicam ecclesiam dei, vt in multis aliis, ita & in huius sacramenti vsu, & sacerdotum cœlibatu. LVT.

¶De cœlibatu sacerdotū quo magis obloqueris, eo tui similiorem teipsum esse monstras. Nam qui nullam animi præparationem exigi fateris, priusquam quis ad Eucharistiam accedat, sed solā asseris cuiq; sufficere fidem, quanquā ab ipsis prostibuli sordibus recens exierit, quid mirum si sacerdotes opinaris vxorū complexibus haud pollui posse, modo fidē habuerint, quæ tibi vel sola, cunctas purificat abominationes. Cæterū si diligentius aduertas, quantum inter hoc sacrificium, & alia veteris legis intersit, non esset obscurum tibi, q̄ congruenter ecclesia cœlibatum sacerdotibus indixerit. Illa quidem sacrificia adumbrationes duntaxat erāt, & figuræ quædam subobscuræ, præsentis huius sacrificij. Et tamen (vt illa dignius agerentur) iussi sunt sacerdotes, ante sanctificari. Nec arcam domini, nec vasa cætera, sed nec ad altare licebat cuiuis accedere, nisi prius esset ab omni purgatus immunditia. Quamobrem si propter vmbram & figurā, tanta puritas exigebatur, quanta iam eos qui rem veram, ipsissimam veritatē tractant, sanctitate cōspicuos, vt ab omni mulierum inquinamento purissimos esse conuenit? Traditur in libris Regum, & q̄ Achimelech nō ante voluit de panib⁹ propositionis quicq̄ impartiri Dauid, & pueris eius nisi prius eos intellexisset à mulierib⁹, hoc est, ab vxori- EPIS. De sacerdotum cœlibatu. 1.Reg.21.

bus suis (vt Hieron. interpretatur) fuisse mundos. Ac panes illi, maximo quodam interuallo, dista-bant à sacramento panis in quo sanctissimũ Chri-sti corpus continetur. Quamobrem nouæ legis sa-cerdotes (quibus interest hunc panem quotidie su-mere) perpetuum agere cœlibatum oportet. Ad
1. Cor. 7 hęc. Expedire laicis docet Paulus ab vxorib⁹ inte rim abstineant, quatenus orationi vacare queant cõmodius. Quod si laicis orationis caussa, res vxo-ria ad tempus interdicitur, sacerdotib⁹ vtiq;, quo-rum est officium quotidie non pro suis modo, ve-rumetiam pro populi delictis hostias & preces of ferre deo, cęlibatus indicitur meritissime. Quid de gentilium sacerdotibus loquar, quorum nonnulli, quanq̃ idolis immolabant, tamen vt id mundius agerent, castrabant semetipsos, quãto magis hi qui vero deo sacrificaturi sunt, & non quodlibet sacri-ficium, sed id quod cæteris omnibus excellentius est, nempè carnem & sanguinem filij dei. Hos in-quam longe puriori fulgere castitate decet, et à mu lierum (quoad fieri potest) conspectibus esse remo tissimos. Iniuste igitur (quantum ad cœlibatum sa-cerdotum attinet) vel Rom. pontificem, vel alios criminaris, perinde ac si vel aduersus euangelium, vel ecclesiam catholicam, suum sensum statuerint, quum ea res non minus euangelio conueniat, quã ab ecclesia catholica iam cõprobetur. Neq; enim euangelio repugnare potest quod Christus in euã-gelio cõsulit. Sic enim quum de cœlibatu loquere tur, itaq; de ijs, qui regni cęlestis gratia se castrarũt, subdit Christus: Qui potest capere, capiat. Non est itaq; iusta calumnia illa quam ob cœlibatum sacer dotum Ro. impingis pontifici, sicut neq; propter vsum huius (de quo iam loquimur) sacramenti. Vsus nimirum eius ecclesiæ iudicio relinquitur. Quod cum ex aliis, tum ex temporis mutatione,

dilucidum esse potest. Christus enim post cœnam ipsum sacramentum exhibuit. Ecclesia verò nō nisi ieiunis exhiberi patitur. Sed et ecclesia lōge aliis verbis vtitur, q̄ aut Paulus, aut alius quiuis Euangelistarū vsurpauit. Nam Paulus & Lucas ita recensent, dixisse Christum. Hic est calix nouum testamentum in meo sanguine. Marcus autem ita: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Matthæus plusculum adiicit, inquiens: Hic est enim sanguis meus noui testamēti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorū. Sed ecclesia sic: Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ex his vides, quantum ab illis Ecclesia ritum variarit suum. Huc accedit, ꝙ aqua in calice iuxta consuetudinē Ecclesię vino commiscetur, id quod neutiquam legitur fecisse Christus. Et deniq; non dubitauit Ecclesia, aliquandiu pane vti fermentato, ne iudaissare videretur, quum tamen in azymis consecrasse Christum, nō ignorauerit. Perspicis igitur, in quot & quantis Ecclesia variarit ab instituto Christi, quam variationem ab Apostolis forsitan edocta fuerat. Nam & Paulus, vbi apud Corin. de hoc sacramento sermonem habet, tandem subiicit: Cætera, inquit, quum venero, disponam. Quibus nimirum verbis, pollicetur se (quantum ad vsum & ritum huius sacramenti spectat) traditurum alia, de quibus hactenus in sacris literis nullam fecerat mētionem. Vtcunq; fuerit, siue per Apostolos, seu per spiritum sanctum, nihil ambigo, quin id ꝙ ecclesia docuerit, sit tutissimum, quum iuxta Paulum, ipsa sit columna & firmamentum veritatis. At quomodo firmamentum veritatis erit, & columna, si iam in iis errare tā diu passa sit, & vsqueadeo turpiter hallucinari?

Marginal notes: 1. Cor. 11 / Luc. 22. / Mar. 14. / Mat. 26. / 1. Cor. 11

LVT. ¶Hi enim sunt Hæretici & schismatici, qui terminos quos patres posuerunt transgrediũtur, & à cõmuni catholicæ Ecclesiæ ritu, seipsos segregant, propriosq́ ac nouos ritus, pro mera libidine aduersus Euangeliũ excogitãt id quod facit, et fecit Romanus ille Antichristus, nec veretur tamen impudens et blasphemũ os suũ in cęlum ponere, et Græcam Ecclesiã arguere schismatis, quod ipse & null⁹ alius cœpit primus & solus.

EPIS. ¶Nescio quam tu facis Ecclesiã catholicam. Sat scio, duas esse nõ posse, quum scriptum sit, vna est

Can. 8 columba mea. Porrò manifestum est, Græcos vehementer errasse & in his, quæ fidei sunt. Id quod sane in catholicam Ecclesiã incidere nequaq̃ potest. Nam vt cætera taceam processioni spiritussancti, quæ fit ab vtroq́ tam à filio quàm à patre diutius credere restiterunt. Sed nec propriis authoribus, et eisdem eximiis, in ea re fidem voluerunt adhibere. Ad hæc proceres eorum, hoc est, ij qui probitate simul et eruditione, præstabãt ecclesiæ Romanę, ceu capiti totius Ecclesiæ catholicę detulerunt semper, quemadmodũ et nos articulo. xxv. demõstrabim⁹. Si igitur alterã oportet hęreticã et schismaticã dici, hoc est, aut Græcam, aut Latinã ecclesiam, Græca potius haberi debet q̃ Latina. Quod si quędã ecclesia latina pro ratione temporũ immutauerit aliter q̃ ab ipsis acceperit Apostolis, non est dubiũ, quin id instinctu spiritus veritatis effecerit, à quo nomẽclaturam hãc accepit, vt columna dicatur & firmamentum veritatis.

LVT. ¶Consultum itaq́ videtur mihi nunc, vt non modo per concilium, sed per quanq́ dioecesim, quilibet episcopus, etiam inuito Papa, Christum secutus in Euangelio, rursus vtranq́ speciem laicis daret. Quamdiu (rogo) sinimus nos illudi humanis istis figmentis & statutis? An ignoramus Deo magis

gis quàm hominibus esse obediendum? Christus vtranque dat populo suo, & vicarius suus alteram auferet?

EPIS.

¶Ostende prius vbi Christus vtrunq; dederit laicis, aut dandum iusserit, quod (nisi vehemẽter fallor) nunq̃ efficies. Et tanto minus efficies, q; affirmas cap. 6. Ioannis, nihil pro hoc sacramento facere, in quo non minus abs te dissentio, q̃ Cyrillus, Hilarius, Cyprianus, ac cæteri patres eximij, qui non modo palam vsurpãt huius capitis verba pro testimonio Eucharistiæ, verumetiam apertissimis rationibus id docent vsurpandum. Sat scio, nec ex Paulo, nec ex reliquis Euãgelistis, id probabis vnquam, q; Christus vtrãq; speciem, aut dederit, aut iusserit dari populo, nisi prorsus nullum discrimen facias inter pastores & gregem, atq; inter plebem & sacerdotes, quod satis copiose superius confutatum est. Pastorũ est hũc sanctissimũ ministrare gregi. Neq; ad gregem pertinet, vllo pacto, panẽ hũc sanctissimum conficere sibi. Nihil autem apud Corinthios recenset Paul⁹, nisi quod Christ⁹ ipse sub cœna gesserat, quę verba nequeũt intelligi, quouis pacto, ad laicos fuisse dicta. Quomodo enim potuit ad laicos dici: Hoc facite, quotiescunq; bibitis in meã cõmemorationem? Quid est, hoc facite, quotiescunq; bibitis? Si facere, hic consecrare intelligimus, quemadmodum hauddubiè Damascen⁹, ac cæteri accipiunt, & nos paulò superius ostendim⁹, nemo bibiturus est ex calice, qui non prius consecrauerit, nam dicit quotiescunq; bibitis. Atqui laicum (vt supposuimus) nemo sanę mẽtis dixerit posse consecrare? Non igitur laicis hoc dictum fuit, neq; alicubi iussum est à Christo, quatenus vtranque speciem acciperent laici. Quod si quis vsque adeo pertinax fuerit, vt contendat, laicis hoc sacramentum sub vtraq; specie dandum, is vel ex euangelio

Nõ potest ex euangelio probari Christũ sub vtraq; specie populum cõmunicasse

gelio, vel ex sacris interpretibus afferat dilucida testimonia, & mox ei dabimus manus, alioqui, iam suam impudentiam ipse tandem agnoscat.

LVT. ¶ Consultum igitur volo, vt quilibet laicus, si speciē alteram impetrare non potest, vt tyrannidis huius impeditus, corde saltē toto optet, & gemat ad deū, quod nostris peccatis merētibus, digni facti sumus, quibus impij aduersarij veritatis, alteram partem sacramēti auferrent, & nos nostro sacramēto spoliarent.

EPIS. ¶ Consulueris eorum saluti potius, si monueris eos, ecclesiæ institutis obtemperare, contentosque esse, vt pro ritu, quem ecclesia commodiorem esse duxerit, sacramentum istud susciperent. Nullo enim fructu spoliatur, quisquis alterutram speciem acceperit, quum sub vtraque, totus & integer contineat Christus. At, inquies, cur ergo sacerdotes sub vtraque specie communicant? Iam tibi respondi. Quoniam hi sacrificant, & Christi mortem sacrificio suo repræsentant, sanguinem videlicet à corpore separatum. Cæteris verò non sacrificantibus, satis fuerit speciē panis accipere, in quo totus (vt dixi) Christus, hoc est, caro, sanguis, & anima cū deitate sumitur.

sacerdotes sub vtraque specie cōicātes Christi mortē repræsentant.

LVT. ¶ Nā hoc ego dico, si quis sciens omittat desiderare saltē, alteram etiā partem sacramenti, licet neutra necessaria sit, cū fides sola hic sufficiat, impium eum esse, & Christum ab eo negari.

EPIS. ¶ Cur speciem (quęso) reliquā desiderabit laicus, quū sub specie panis totum & integrum acceperit Christum. Nā si Christus vnicā panis speciē, duobus illis discipulis in castellū Emaus profectis, & Paulus in naui, suis identidē solam speciē panis exhibuerit, quis nō consequenter videt sufficere sibi speciem vnicam? Sed præter hæc, velut in vmbra quadam, licebit hoc ipsum ex aliis Christi factis et dictis

Luc. vlt.

dictis contueri. Quum enim (vt in Ioanne tradit) Ioan.6.
Christus ex quinq; panibus quinque millia pauit De vino
hominum, nullũ credibile est illic vinum affuisse, nihil legit.
& tamen hæc refectio, ceu quædam vmbra fuit, cõ Mat.6.
munionis carnis suæ. Quod vel ex eo patet, q inde
sumpserat occasionem plurima disserendi super car
nis suæ comestione, quam & proximo capite panẽ
vocat. Huc accedit quod in oratione dominica pe-
tere docemur panem illum supersubstãtialem, hoc
est, corporis Christi, vbi de reliqua specie nulla fit
mentio. Adde q sæpenumero Christus in Euange
lio, pro panis huius sumptione multa pollicetur, ac
pro specie reliqua, hoc est pro specie vini, nec tan-
tillum quidem promittit. Pro illo dicitur Panis
Dei verus est, qui de cœlo descendit, & dat vitam
mundo. Et rursum ego sum panis vitæ. Qui ve-
nit ad me non esuriet, & qui credit in me, non si-
tiet vnquam. Ad hæc, Panis quem ego dabo, ca-
ro mea est, quam dabo pro mundi vita. Sic enim
græce legitur. Nec frustra geminatur hic verbum
istud dabo. Semel enim dicitur, pro datione carnis
sub specie panis, ac rursum pro carnis immolatio-
ne, quæ facta fuit in cruce, quę verba plane conuin
cunt hoc caput sextum Ioannis, pro Eucharistia Ioan.6.
prorsus accipi debere. Sed in incœpto pergamus.
Dixit propterea Christus, hic est panis de cœlo de
scendens, si quis ex eo manducauerit, non morie-
tur. Et postea: Si quis manducauerit panem hunc
viuet in æternum. Et deniq;: Qui manducat me, ip- Luc.22.
se viuet propter me. Ecce quoties vitam pollicet,
pro panis huius sumptione. De reliqua verò specie
ne verbum quidem produces. Nam illud, hic calix
nouum testamẽtum est in meo sanguine, nihil pol-
licetur pro calicis potatione, nec si quod ex Mat- Mat.26
thæo sequitur, adiunxeris. Qui pro multis effunde
tur, in remissionem peccatorum. Non enim hic re-
missio

missio peccatorum, pro calicis potatione promissa est, sed pro sanguinis effusione duntaxat. Sed inquiet aliquis, An non Christus dicit: Nisi manducaveritis carnem filij hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis? Respondemus primum, hoc nobis Lutherum obiicere non posse, quum sit cap. 6. Ioannis scriptum, cuius ne verbum quidem vllum, ad hoc sacramentum affirmat pertinere. Deinde nihil dubitamus asserere, quod qui sub specie panis CHRISTVM sumit, eundem & carnem eius manducare, ac sanguinem bibere, cum & carnem integram accipiat, cuius acceptio esus dicitur, & sanguinem integrũ, cuius sumptio, potatio dici poterit. Tertio dicimus, q̃ nihil iis verbis de vini specie traditur, sed de sanguine dũtaxat, qui nusq̃ ab hoc pane separatur. Quando igitur toties, tanta promittuntur, pro sacramenti huius sumptione sub specie panis, & nihil vnquã sub specie vini, quis mirari debet, si sub sola panis specie, laicis ecclesia duxerit ministrandum.

Ioan. 6.

Oĩa Christi ꝓmissa pro sacramenti sub panis solũ specie assumptiõe.

LVT. ¶ Nec cauillis illorũ moueatur, qui garriũt, sub pane oĩa accipi, Christ⁹ enim sciebat sub pane oĩa accipi, nihilominus tamen vinum instituit.

EPIS. ¶ Non illi certe, sed ipse potius Luthere cauillaris, qui nullam poteris iustam afferre rationem cur necesse sit laicis reliquam accipere speciem. Quid si Christus vinum etiam consecrauit. Num propterea laicis sub ea specie sacramentum impartiri debeat? Nihil oportet. Solis vtiq; sacerdotibus, quibus & consecrandi tribuit potestatem, vtranq; speciem Christus porrexit, & ab eis vtranq; voluit sacrificari, quatenus hoc ipsum repræsentarent sacrificium, quod olim ipse patri pro nobis in altari crucis immolauit. Sic patres sentiunt Sic ecclesia docet credendum. Quamobrẽ si tibi vis in peruersa

uersa opinione tua fidē adhiberi, rationes aut scripturas omni luce clariores ꝓducas oportet, quod scio nunquam facies.

¶ Sciebat omnia sola fide percipi, & tamen sacramenta ordinauit. LVT.

¶ Nō satis intelligo, quem in modum ista sibi respondeant. Sciebat Christus omnia, sola fide percipi, & tamen sacramenta ordinauit. Voluisti forsitā dicere: Sciebat Christus solā fidē sufficere, & tamē sacramenta præter fidem ordinauit. At istud cuiq; certum esse potest, ꝙ non abs re Christus sacramēta, neq; inutiliter instituit. Neq; tamen si fides sola sufficeisset, dixisset vnquā: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō potest introire in regnū dei. Introibit autē quis per fidē absq; baptismo, si sola fides parare posset aditū. Sed de iis antea satis superq; disseruimus. EPIS. An sola fides sufficiat. Ioan.3.

¶ Quo iure seruus Domini sui mutat ordinationes? LVT.

¶ Tu mihi prius respōde, quo iure mutata sunt cum alia plurima, tum id quod de baptismo Christus instituit? Is enī apostolis iussit, vt baptizarēt, in nomine patris et filij, & spiritussancti. At hi, nō eam formā obseruarunt, sed baptizabāt solius nominis Christi facta mētione. Quod si licuit ex causa, tam recentē dñi sui constitutionē immutare, cur successoribus eorū idipsum nō licebit, quoties nō minus id expedire viderint? & præsertim quando nō sine cōmunis spiritus instinctu, tā hos q̄ illos, ita fecisse non ambigitur. EPIS. Apostoli Christi instituta mutarunt.

¶ Quur sacerdotes non etiā omnia sub pane accipiunt? Nōne vnꝰ panis & vnū corpus sumus, oēs qui de vno pane et de vno calice participamus, vt Apostolus.1.Corin.10.docet apertissime? LVT.

¶ Non hæc habet Paulus. Lege exemplaria Græca, quo sermone Paulus eam epistolā scripsit. EPIS.

In il-

In illis sic inuenies: Vnus panis, vnum corpus, multi sumus. Nam omnes ex eodē pane participamus. Hic vides iuxta Paulum, ad corporis vnitatem sat esse cunctis, vt de pane vno participent, neq; calicis exigitur cōmunicatio. Sed inquies, haud multo superius de calicis benedictione loquutus est Paulus. Profectò. Sed pro hac nostra parte facit magis, si quis ea verba diligentius excutiat. Calix, inquit, benedictionis cui benedicimus? Quis (te quęso) calici benedixit nisi sacerdos? aut quis alius frangit cœlestem illum panem? Vtrunque ad sacerdotes pertinet, qui & mystici corporis, nō iniuria portio, melior existimantur. Cæterum quum iis adiunguntur prophani, q̄ de toto corpore loquatur Paulus, iam solius panis fit mētio: Vnus, inquit, panis, & vnū corpus multi sumus. Nam omnes de vno pane participamus, vt cunctis exploratissimum esse possit, hic tuæ sententię Paulum ipsum (quem citaras) aduersari.

De vino nulla mentio.

LVT. ¶ At papa laicos ab vno corpore excludere conatur dum nō omnes de vno calice vult participare, resistens tum Christo, tum Paulo, & vniuersæ ecclesiæ dei, tantū vt mysteriū iniquitatis suæ operetur filius ille perditionis & homo peccati.

EPIS. ¶ Profecto nemo potuit alius, tam virulenta verba, in ipsum totius ecclesiæ præfectum euomere, nisi vere perditionis filius, & homo peccati. Sed finge quantumuis iniquum esse, q̄ non ad calicem admittantur laici. Quid hoc ad pontificem istum? Num ei vitio verti debuit, quod per tot annos (antequā is natus esset) per vniuersam ecclesiam fuit vsitatissimum? Neq; vsitatissimum modo, verumetiam, per duo seorsum concilia generalia comprobatissimum. Multo igitur iniquissima est hæc quā in summum irrogas Pontificem cōtumelia, & tanto sanè iniquior, quo longius à veritate recessit.

De filio perditionis.

Neq;

Neq; enim ab vnitate corporis excluduntur laici, quód non ſinuntur de calice ſpeciem alteram ſumere, id quod Paulus apertiſſime teſtatur quum dicit, omnes nos vnum panem, & vnũ corpus eſſe, quoniam ex eodem pane cuncti participamus. Sed tu calicis etiam facis mentionem, quum non ignores Paulũ id non ſcripſiſſe. Verum iſtud facis quo tibi quidem vulgi fauorem concilies magis, erga pontifices vero, maiorẽ concites inuidiam, odiúq; prorſus implacabile. Callida Luth. machinatio.

ARTICVLVS XVII.

THeſauri eccleſię vnde Papa dat indulgentias, non ſunt Chriſti & ſanctorum. LVT.

¶ Quantum ad indulgentias attinet, principio Lector admonẽdus eſt, quód inter noſtram & Lutheri ſententiam nihil interſit, niſi q Lutherus pœnam peccatis prioribus debitam opinatur vna cũ culpa condonari, atq; id ſiue per fidem, ſiue per cuiuſcunq; ſacerdotis abſolutionem. Nos vero cum Eccleſia credimus, quod plerunq; poſt deletam culpam remanet in peccatore, quædam ad pœnã pro peccatis priſtinis debitam obligatio, quæ per ſummi Pontificis condonationem tolli poteſt. Hoc ſecum itaq; Lector expendat, an Luthero ſecurius credatur, qui cuiq; ſacerdoti tantam tribuit poteſtatem, vt á pœna ſimul & culpa ſoluat peccatorem etiam ſceleratiſſimum, an eccleſiæ potius, quę propter verba Chriſti dicta diuo Petro: Tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcunq; ſolueris Mat. 16 ſuper terrã, erit ſolutum et in cœlis, opinatur, quod poſt deletam á ſacerdote culpam, remanet adhuc pœna, quæ per quencunq; legitimum Petri ſucceſſorem, pariter condonari poteſt. Quod ſi quiſq; ſimplex ſacerdos haud tantam habuerit poteſtatem, quantam ei Lutherus cenſet tribuendam, quis nõ videt, cum quanto diſcrimine pontificis condona- EPIS. De indulgentiis.

Pro indulgentiis statuẽdis tria notanda.

tionem reiicimus. Sin autem habuerit tantam, nullum tamen periculum erit, Pontificis etiam condonationẽ superaddere. Nos igitur tria statuere moliemur. Primum quòd post deletam à sacerdote culpam, remanet nonnunquam peccator, ob priora delicta, pœnæ cuidam obnoxius, à qua per sacerdotem illum nondum soluitur. Alterum ꝙ eius pęnæ debitum solui potest per summi pontificis condonationem. Tertium, ꝙ quãtum diuinæ iustitiæ per istam condonationem detractum fuerit, tantũdem ex meritis Christi, simul & sanctorum resarciri non erit incongruum. Sed age primum aggrediamur. Quanquam ex iis quæ sub articulo. 5. disseruimus, dilucidum esse reor, ꝙ non omnes peccatores indiscriminatim ita sunt absoluti, vt qui grauius offenderit nihilo maioris pęnę sit debitor, q̃ qui leuissime, non grauabimur tamen hic plusculum aliqd adiicere. Paulus ad Rom. scribens ait: *Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatẽ, ita nunc exhibete mẽbra vestra seruire iustitiæ in sanctificationẽ.* Atqui palam est, non huius & illius mẽbra, æqualiter immunditiæ & iniquitati seruisse pridẽ ad suas cõplẽdas iniquitates, quũ alter parum et breuius, alter plurimũ & diuti⁹ peccatis indulsisset. Neq; enim inficias eo quin omnes tã boni q̃ mali carnis suæ mortificandis affectibus astricti sint. Verum hoc est propter fomitẽ, ex originali peccato relictũ. At aliter astringuntur hi qui longe crassiores ex peccatis actualibus contraxerint reliquias, his nimirum incumbit vt quanto sordidius inquinati fuerint, tanto seueriorem adhibeãt expurgationem. Atq; hoc est quod iubet Paulus, quatenus pari studio sua mẽbra peccator ad conquirendam sanctificationẽ inseruire faciat iustitiæ, quo iam pridem ad complendam suã improbam voluntatem, improbitati seruierant.

Primum.

Rom. 6.

Et hoc

Et hoc aduertendum est,quod hæc sanctificatio de qua Paulus hic loquitur nõ est ea,qua quis per gratiam à culpa liberatur. Nam eiusmodi iam fuerũt ij,ad quos hic loquitur Paulus, nempe vocati sancti,quemadmodum in ipsius epistolę fronte patet. Sed neq; est sacrificatio,qua quis à reliquiis originalis peccati mundatur, quum plane de actualibus, hic verba faciat Paulus. Quamobrem & intelligi debet is locus,de reliquiis actualis peccati à quib⁹ vtiq; peccator per opera pœnitentiæ sanctificari dicitur & expiari. Confirmemus & istud exemplo Dauid, qui tametsi nouerit sibi culpam fuisse remissam, non cessauit tamen peccatorum suorum reliquias persequi, & fletibus diluere q̃ acerbissimis. Respondeat hic nobis Lutherus,si post remissam culpam,nihil reliqui sit in peccatore,quod expietur, cur Dauid cui de culpa fuerat compertissimũ,quòd hanc ignouisset ei Deus,cur(inquam)tãtopere seipsum afflixit,& per noctes singulas, tãto lachrymarum imbre stratum rigauit suum? Cur tam attente singulis prope momentis de peccato suo cogitauit? Et deniq; cur petiit deleri sibi iniquitatem atq; amplius à peccato suo lauari? Non hæc profecto dixisse voluit pro reliquiis originalis,sed pro reliquiis actualis peccati longe magis. Studuit enim vt membra iam tanto diligentius inseruirẽt iustitiæ ad sanctificationem,quanto prius ad mentem improbam consummandam,inseruierant iniquitati. Neq; enim dubitauit operibus pœnitentiæ scoriã omnẽ & rubiginẽ peccatorũ,auferri posse. Sed hoc Lutherũ in has angustias adegit, quod totũ fidei,nihil operibus cẽset deferendũ. Propter quod & nouam vitam optimam asserit esse pœnitentiam. Cæterum ecclesia nequaquam sufficere vitam nouã,putat. Non sufficit (inquit Aug.) mores in melius cõmutare,& à præteritis malis recedere,

De qua sctificatione Paulus sit loquut⁹

Psal.6

Dauid post remissam sibi culpã, reliquias peccatorũ fletibus ꝓsequitur.

2.Reg.12.

Psal.50.

Vita noua nequaquã sufficit.

dere,nisi etiam de iis(quę facta sunt)satis fiat domino per pœnitentiæ dolorem,per humilitatis gemitum,per contriti cordis sacrificium,cooperantibus eleemosynis & ieiuniis. Credit igitur ecclesia manere post condonatam culpam in peccatoribus,plus vel minus expurgandum,pro qualitate prioris vitæ, simul & doloris magnitudine,qui iam emendę propositum antecessit. Nam vbi post sceleſtiſſimā vitam, dolor in peccatore nō nisi pusillus succedit, eiusmodi peccato abiici non potest, sed absolui debet,si petat. Veruntamen asperius ei medicamen adhibendū esse, nemo sanæ mentis non iudicabit.

An plura commoda cōsequutus sit qui Luthe.credit, an qui ecclesiæ.

Cæterum excutiamus & illud, an plura maioraq́ꝫ cōmoda sit consequuturus is, qui Luthero fidē habet,an qui credit ecclesiæ.Primum certe non mediocris periculi est ecclesiæ non credere,quam Paulus columnam vocat,& firmamentum veritatis. Nec potest huic non credere quisquā,absq́ꝫ infidelitatis nota,præsertim in ijs,quæ salutem concernunt animarum. Verum si Luthero non credimus nihilo plus discriminis inde nobis imminebit,quā si cuilibet ex infimis scriptoribus non crediderimus. Deinde si credamus ecclesiæ docenti, nonnullas in peccatore post condonatam culpam,reliquias manere, tanto magis ad molestias pœnitentiæ subeūdas, & cum exactiori solicitudine suscipiendas ipsi stimulabamur. Sin contra,cum Luthero nullas relinqui putabimus,nullam operam iis expurgandis impendemus, quum iam securi nihilo magis nos ad satisfactionis obligatos, q̄ alium quēlibet christianum existimabimus. Tertio,si iam per opera pœnitentiæ reliquias peccatorum diligenter expurgauerimus, nihil post hanc vitam nobis ignis purgatorij nocebit. Sin contra, quia tales vtpote non credas,non expiauerimus,quis nos à purgatorij cruciatu securos cōstituet? Nemo certe,nec Lutherus

therus ipse. Sed hacten⁹ quod post deletam culpā, reliquiæ maneant expurgandæ, & quod pęna quę dam peccatis prioribus adhuc debeatur, quam pec cator, aut hic, aut alibi luat necesse est, dictum sit. Iam verò secundum statuamus, nempe ꝙ huius pę næ debitum, per condonationem summi pontifi cis tolli potest. Scripturę nimirum docent, id variis modis tolli posse. Et primum austeritate nostra. Nam Paulus ait: Si nos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Hoc est, si nos nostras in deum offen sas vlti fuerimus, vsqueadeò clementem se nobis ipse præbebit, vt nolit vlcisci denuo. Neq; enim bis in idipsum iudicare consueuit Propter quod et Dauid sua peccata vindicans, confidenter ait ad de um: Vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea. Si non certo sperasset, per suam in semetipsum animaduersionem, reliquias peccatorum sibi condonandas, nequaquā ad hunc modum afflixisset se, neq; petiisset condo nari peccata, quum iam de remissa culpa satis ei cō stitit, vti superius diximus. Is igitur vnus modus est, quo pœnæ debitum (quod post sublatam cul pam remanet) dilui potest. Alius item est per elee mosynarum largitionem. Nā Christus ait: Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia mun da sunt vobis. Atqui certum est, nihil ei qui gra tia caruerit, profuturum, quantascunque largissi mas fecerit eleemosynas, quum dicat Paulus: Si di stribuero in cibos pauperum omnes facultates me as, charitatē autē non habuero, nihil mihi prodest. Ecce nihil cōfert eleemosynæ distributio, nisi quis in charitate radicat⁹ fuerit. Verū in charitate quis quis est, is simul est, & gratiæ particeps, ac liber ef fectus à culpa. Nam has duas, hoc est, gratiam & culpam, simul cuiquam adesse, nequaquam est pos sibile. Quamobrem si quis à culpa solutus fuerit, iā

Secūdum. Tres modi quibus pęnæ debitū tolli potest.

1. Cor. 11.

Psal. 24.

Secundus.

Luc. 2.

1. Cor. 13

est & mundus. Veruntamen à reliquiis peccatorũ, per eleemosynam est adhuc mundandus. Tertius modus, est per vehementem charitatis affectum. Nam vehemens vtiq; charitatis affectus peccatorum etiã expurgat reliquias, quum dicat diuus Petrus: Charitas operit multitudinem peccatorum. Cui subscribit & diuus Iacobus, de ipso loquens: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viç suç, operit, inquit, multitudinẽ peccatorũ. Præter hæc & iniuriarũ dimissio plurimum confert. Dimitte, inquit, & dimittetur vobis. Et rursum: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis peccata vestra. Ecce propterea quod tu peccatũ dimittis alienũ, & tibi cęlestis pater remittet peccata tua. Adde, ꝙ oratio dominica quoties in ea rite dicimus: Dimitte nobis debita nostra, plurimum facit ad reliquiarũ harum expiationẽ. Et ne dixeris hãc particulã ad quotidiana pertinere peccata, audias Augustinum in Enchiridio cap. 71. vbi palam affirmat, quod nõ solum hæc oratio, minima, & quotidiana peccata deçlet, verũetiam delet & illa, à quibus vita fidelium vel scelerate gesta, sed pœnitendo in melius mutata, discedit. Sed & aliena oratio, nempè sancti cuiuspiã viri profuerit plurimũ. Nam Iacobus ait: Oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittẽtur ei. Neq; hic de mortalibus peccatis agitur, quæ nõ sunt adhuc remissa. Nã illa per alienã orationem nemini condonantur, sed de reliquiis mortaliũ, simul & de venialibus intelligi debet. Vides igitur quot modis diuina clemẽtia reliquiis peccatorũ dignata sit ignoscere, vt nemini mirũ fuerit, si per summi põtificis cõdonationẽ, modo clauis (vt aiunt) non aberret, hæ peccatorum reliquiæ similiter aboleantur. Neque enim frustra Petro creditur dixisse Christus:

Tertius.

1. Pet. 4.

Iac. 5.

Luc. 6.

Mat. 6.

Oratio dominica q̃ peccata expurgat.

Iac. 5.

Quod

Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cęlis. Dixisset autem hoc ipsum frustra, si vinculum aliquod cuiusuis peccatoris animum teneret, quod per vllum è supra memoratis modis absolui posset, & Petrus Christi verbis confisus, nequiret ab eodē soluere. Dixit Christus: Date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis. Et credimus per eleemosynam, reliquias peccatorum expurgandas. Dixit Christus: Dimitte, & dimittetur vobis. Et credimus per dimissionem fraternæ iniuriæ, nobis etiam dimitti reliquias peccatorū. Dixit Iacobus: Oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Et omnino credimus ita futurum. Cur simili modo quū pollicitus sit Christus, id fore solutum & in cœlis, quicquid Petri successor soluerit super terrā, non credimus Petri successorem (modo fideliter & prudenter idipsum attētauerit) posse nos à reliquiis peccatorū absoluere? Sed hæc pro secundo sufficiunt. Iam ergo veniamus ad tertium. Quod est, si quid per has condonationes diuinæ iustitiæ detractum sit, id Christi meritis, & sanctorum, abunde resarciri conueniat. Nam hoc est quod Luthero, cū primis obiici valeat, nempe φ per ipsum diuinæ iustitiæ non parū est derogatum, quum iuxta traditionem eius scelera plurima transibunt inulta. Nos vero nihil inultum præterire posse fatemur. Sed si quid animaduersionis peccatori defuerit, id aliunde pensandū opinamur. Nā sanè cōmodi⁹ id fieri potest, q̄ si ex Christi sanctorūq; meritis quicquid iusto min⁹ fuerit, restituatur. Nā q̄cquid ex pœnę debitæ persolutione peccatori defuerit, id ex illorū meritis rependi potest cōmodissime. Cæterum vt hoc dilucidius fiat, nōnulla prius à nobis firmanda sunt. Et primum φ eodem actu quis pro seipso mereri præmium potest, & nihilominus pro quouis altero satisfacere,

Mat. 16.

Luc. 11.

Luc. 6.

Iac. 5.

Tertium.

Per Luth. diuinæ iustitiæ derogatur.

Christi merita.

Eodē actu q̄s pro seipso mereri potest &

mul'q; pro quouis altero satisfacere.

absq; vllo sui præmij dispendio. Quod quidem, cum ex aliis multis patere potest, tũ ex Mose primum, qui cũ tam instanter orauit, vt aut ipse de libro vitæ deleretur, aut populo remitteretur sua noxa. Non potuit certe tanta, & tam eximia charitas

Rabbi Samuel.

suo merito frustrari. Et tamen præter meritũ, quod sibi cõparauit, obtinuit etiã (id quod Rabbi Samuel affirmat) vt in omni clade, quę postea Iudæis cõtigit, nonnihil de pœna pro peccato illo debita re-

Leui. 4

mitteretur. Sed et in Leuitico pollicetur Moses, q̃ sacerdote rogante pro iis, qui pro suis peccatis ho-

Quid sit deũ propitiũ esse.

stias obtulerint, propitius foret eis dominus. Et quid est hoc loco Deũ eis propitiũ esse, q̃ eũ non nihil ex pœna peccatis debita remittere, quũ quantũ ad culpã attinet ipsa per interiorẽ gemitũ ante sufficienter fuisset deleta? Nec tamẽ ob id sacerdos orationis suæ præmium amisit. In lib. quoq; Numerorum traditur, quod quum sæuiret in populũ ira Dei, mox vt Aaron obtulisset thymiama, & deprecat⁹ fuisset pro populo, cessauit plaga. Ecce profuit Aaron suis precibus ad minuendam pœnam, populo pro suis peccatis debitam, nec tamen ipse precum suarum fuerat ob id mercede priuat⁹, quũ

1. Cor. 3

dicat Paulus: Vnusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem. Sed & Stephanus quãdo

Act. 7

pro se lapidantibus orauit, profuit vehemẽter Paulo, nec seipsum tamen tam ardentis charitatis mercede fraudauit. Sic nimirum & plerosq; sanctos viros pro peccatoribus legimus satis fecisse, & nominatim Andræã apostolum, pro quodam sene presbytero, qui penè totã priorem vitã in scortationibus absumpsit, pro quo tamen Andręas non prius destitit seipsum ieiuniis, & lachrymis affligere, q̃ diuinitus intellexerit, eidem peccata fuisse condonata. Profuerũt igitur istorũ studia plurib⁹ ad satisfactionem, & tamẽ ex propriis meritis nihil penitus

tus

tus imminuerunt. Nec est dubiũ,quin ad hunc modum, homines cæteri mutuo vnus pro alio potest satisfacere,atq; ita vt nihil proprij depereat meriti,neq; viuus pro viuõ solum , sed & pro mortuo quoque. Cui rei tam Augustinus,q̃ Gregorius palam astipulantur , & quatuor operum genera memorant, quibus defunctis prodesse possumus, hoc est,altaris sacrificium,eleemosynas,ieiunia , precationesq; sanctas. Augustinus vero in libro cui titulus est de cura pro mortuis agẽda,mortuorum memorias peculiariter approbat iis verbis: In Mach. inquit,libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium.Sed & si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua hac consuetudine claret authoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare funduntur , locum suum habet etiam commẽdatio mortuorum.Hæc August. At quomodo prosunt hæc opera,nisi per expiationis accelerationem,& per quendam satisfactionis modum,nempe pro pœnis,quarũ debitum,ex peccatis in hac vita perpetratis ante cõtraxerãt.Quod si pro mortuo satisfieri potest,multo magis pro viuo,quum is adhuc viator sit,& mereri per seipsum potest.Cæterum pro vtrouis quis id fecerit,nõ imminuetur ei suæ charitatis merces,quum scriptum sit,deum vnicuiq; secundum eius opera redditurũ. Cæterum ex iis pœnis, quas pro nobis in cruce sustinuit Christus , res hæc multo magis perspicua redditur. Is enim pro peccatoribus sanguinem suũ fudit,& amarissimam perpessus est mortem, vt nobis peccata remitterentur, nec tamẽ ob id,suæ passionis præmio frustratus est ipse. Nã propter hoc, Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen,quod est super omne nomen. Cæterum fructus remittendæ non solum culpę,verumetiam pœnę,ad nos vsque peruenit. Tantus enim & tã amplissimus erat

Quatuor operũ genera qbus mortuis prodesse possumus.

2.Mac.12.

Rom.2.

Philip.2.

illius acerbissimæ necis fructus, vt pro totius mun di suffecisset peccatis, absq; sui præmij vel vllo detrimento. Fuit igitur hoc opus Christi meritorium simul & satisfactorium. Meritoriũ vtiq; sibi fuit, quemadmodum ex Paulo iam diximus. Fuit etiã & nobis meritorium, quia nobis Christus & gratiam meruit & gloriam. Fuit identidem & satisfactorium. Sed eius satisfactiõis emolumentum quũ ipse nullius eguit, totũ penitus ad nos redundauit.

passio christi meritoria simul & satisfactoria.

Ex iis itaq; dilucidum est eundem actum, & meritorium & satisfactorium esse, vsqueadeo, vt quis eodem actu sibi mereri possit, & nihilominus pro altero satisfacere absq; sui præmij quantulacunque iactura. Secũdo supponimus. Quod quanquam neme sit, cui non cumulatius præmium in cœlis deus largiatur, quàm hic in terris ipse meruit, innumeri tamen sunt, qui longe grauiores ærumnas pertulerunt, quàm ad suorum suffecissent delictorũ expiationem. Et primum id ambiguum esse nemini potest, quantũ ad gloriosam Christi genitricem, quæ neuo quouis & labe caruit, tam originalis q̃ actualis peccati. At ipsa tamẽ innumeras & easdem acer bissimas, perpessa fuit molestias. Fuerunt & alij (q lethalibus noxiis caruisse creduntur) vt Ioannes Christi prçcursor & Hieremias. Quid Paulum me morem, & alios plurimos qui nunquam post baptismi gratiam lethalem culpam admiserunt? & ipsi tamen clades, ac calamitates immensas, & absque numero sunt perpessi. Neq; negauerim omnes eos, etiam lõge supra quàm meruerint, esse remunerandos. Veruntamen haud dubito, quin quòd in çrum narum quas tolerarunt cruciatibus erat satisfactorium, non euanuerit penitus in aëra. Nam deus ipse benignissimus, qui mala nostra semper vertit in bonum, non patietur hanc satisfactionem omnino perire, sed in aliquam hauddubie conuertet vtilitatem.

De meritis sanctorum.

tem. At peribit certe, si nec eis, neq; cæteris profue rit quicquam. Et quoniā illi, suæ satisfactionis fru ctum, nullis destinarunt personis certis, ideo fit, vt in commune cesserit ecclesiæ totius emolumentū, & communis ecclesiæ thesaurus iam dicatur, nimi rum vt inde rependatur, quicquid cæteris ex iusta satisfactione defuerit. Sic enim & Paulus ipse testa ri visus est, ad Coloss. scribens: Nunc enim gaudeo in passionib⁹ meis pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpo re eius quod est ecclesia. Vbi litera Ambrosij sic ha bet: Et suppleo reliquias pressurarū Christi in car ne mea pro corpore eius quod est ecclesia. Quibus sane verbis Paulus significare videtur ærumnas, quas cæteri sancti pertulerunt in sua carne, ceu reli quias quasdam, adiungendas esse pressuris Christi, ad communem ecclesiæ totius vtilitatem. Supponi mus tertio, quòd huius thesauri dispensatio præci pue pertinet ad eum, qui totius ecclesiæ caput est, cui & Christus promisit claues regni cœlorum, vt esset vere solutum in cœlis, quicquid ipse soluisset in terris. Neq; tamen inficias eo, quin propter vni tatem corporis mystici, si quis cōformarit se Chri sti, sanctorumq; cruciatibus, ipse particeps euadet satisfactionis eorum, si tamen vt non pro leui qua uis tolerantia, protinus â reliquiis peccatorum, ab omni pœna pro eis debita, prorsus expurgetur. Nā ex eo sequeretur, q́ omnes qui in gratia decederēt, confestim euolarent, atq; ita penitus extingueretur omne purgatorium. Neq; enim satisfactiones quæ manant ex Christi meritis, mox cuiq; pœnitenti di spensantur, quanquam ipse Christus, & ex institu to quidē pro peccatoribus tantas ærumnas subiis set. Dixit enim anteaquā pateretur, hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur, in remissionē pec catorum. Et quanquam Christus eo spectabat, quum

Thesaur⁹ ecclesiæ

Col. 1.

Thesauri dispēsatio pertinet ad pontifi cem.

Mat. 14.

quum tanta pateretur, non tamen ex hac passione, singulis peccatoribus protinus vt resipuerint, tantundem remissionis suppeditatur, quantum eis ad pœnam peccatis debitam sufficiat abolendam. Sic enim frustra dixisset apostolis Christus: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Atque illud quoque: Quæcunque ligaueritis super terrã, erunt ligata & in cęlo: & quæcunque solueritis super terrã, erunt soluta & in cœlo. Huius itaque thesauri dispensatores, prælati sunt, quibus & Christus illa dixit. Sed inter istos, ille præcipuus est, qui cæteris omnibus præficitur, quique potestatis in hac re plenitudinem obtinet quemadmodum Innocentius. iij. in concilio quodam generali diffiniuit, q talem se prestitit cui merito fides est adhibenda. Nam (vt refert Platina) vir erat in quouis genere vitæ probatissimus, ac dignus qui inter sanctos pontifices censeretur. In concilio igitur per eum vocato Laterani, in quo fuerunt (vt idẽ Platina testatur) patriarchæ duo, nempe Hierosolymitanus & Constantinopolitanus. Metropolitani. lxx. Episcopi, cccc. Duodecim Abbates, Priores conuentuales. lxxx. Græci & Romani imperij legati, Regum vero Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, & Cypri oratores. In hoc concilio, quoniam Abbates id temporis presumpserant literas indulgentiarum cõferre, dictus Innocentius illum abusum reuocauit, simul et episcopis præscripsit certos limites, quos non excederent, reseruata Romano põtifici plenaria facultate. Sic enĩ quantum ad Abbates illic traditur. Accedentibus ad nos de diuersis mundi partibus Episcoporum querelis, intelleximus graues et grandes Abbatum excessus, q suis finibus nõ cõtenti, manus ad ea quę sunt episcopalis dignitatis extendũt, de caussis matrimonialibus cognoscendo, iniungendo publicas pœni-

Qui sint dispẽsatores ecclesiastici.

Abbatũ excessus in cõcilio Lateranẽ. cõpressi.

pœnitentias, concedendo etiam indulgentiarum literas. Ecce hic summus pontifex in concilio correptis Abbatibus, testatur ad episcopalem dignitatē pertinere, vt indulgentiarum literas ipsi concedāt. Quibus tamen inferius modum præscribit, ne per superfluas indulgentias satisfactio pœnitentialis eneruetur. Quia per indiscretas, inquit, & superfluas indulgentias, quas quidam ecclesiarū prælati facere nō verentur, & claues ecclesię contemnuntur, & satisfactio pęnitentialis eneruatur, decernimus, vt cum dedicatur Basilica, nō extendatur indulgentia vltra annū, siue ab vno solo, siue à pluribus episcopis dedicetur. Et infra, hunc quoq; dierū numerum indulgentiarum literis pręcipimus moderari, quę pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur, quum Romanus pontifex (qui plenitudinem obtinet potestatis) hoc in talibus moderamen consueuerit obseruare. Tria igitur quantum ad indulgentias attinet, in hoc cōcilio decreuit Innocentius tertius. Negauit primū Abbatibus indulgendi facultatem. Eandem in episcopis moderabatur. Sed & plenariam eius rei potestatē Rom. Pontifici reseruatam declarabat. Cuius cōcilij meminit, & Innocentius quartus, quod & quatenus ad indulgentias spectat in altero concilio (quod ipse Lugduni celebrabat) palam approbauit. Ex iis igitur (quæ nos hactenus declarauimus) satis cōstare puto, nō solum aliquas (deleta culpa) remanere peccatorū reliquias, verumetiam easdem, per summi pontificis authoritatem condonari posse, nullumq; præiudicium ex eo diuinæ fieri iustitiæ, quum abunde satis ex Christi sanctorumq; perpessionibus resarcitur, quicquid peccatoribus ex iusta pœnæ tolerantia defuerit, sed & quo solidiora, quæ diximus, cunctis innotescerent, ipsa roborauimus duobus conciliis, ecclesiam vniuersalem repręsentantibus, quę

(Paulo

De literis indulgentiarum.

Tria Innocentij. iij. in cōcilio Lateranēsi decreta.

Nullū pręiudiciū fieri diuinæ iustitię ob condonationes.

(Paulo teste) columna dicitur,& firmamentum veritatis. Sed iam tempus est vt Lutherũ audiamus.

LVT. ¶Hunc probaui sic,quia merita Christi sunt res viuæ,spirituales,& sacræ,quæ iustificant cor. Qui enim manducat carnem meam, & bibit sanguinẽ meum,viuet in æternum. Verba & opera Christi omnibus sunt salutaria ad vitam quicunque ea apprehenderint,nec possunt nisi fide apprehendi,ideo nec vllus hominum habet ea in potestate sua, nisi solus ipse.

EPIS. ¶Hęc aliena sunt ab articulo,nec aduersum,vt aiunt,faciunt quicquam. Nos in operibus Christi duo fuisse diximus,nempe meritum & satisfactionem,iis enim verbis vtimur,nimirum ꝙ sint theologis non solum recentioribus, verumetiam veteribus frequẽter vsitata. Meruit vtiꝗ Christus tam sibi q̃ nobis.Porrò simeritum spectemus, præmio iam donatus est quantũ ad seipsum pertinet,cumulatissime,relicta nobis interim amplissima satisfactionis gaza.Et quanquam opera illa Christi iam transierint,manet nihilominus & merces operum, quã ille iam in cœlis possidet,& satisfactionis amplitudo,cuius peccatores quotidie fiunt participes Cęterum quod proprie iustificat cor,gratia est quę quotidie creatur, & cordibus infunditur nostris. Et hanc etiam Christus ipse nobis meruit. Nam eatenus opus Christi, cæterorum hominũ præstat operibus, quod propter vnionem deitatis, non solum sibi mereri pręmium potuit,verumetiã nobis gratiam et gloriam.Et has conferri ministerialiter, hoc est,per sacramentorũ administrationem in potestate sacerdotum est. Nec de carne & sanguine Christi Lutherus ipse dubitat quin facultatem sacerdotes habeant vtriusꝗ consecrandi. De fide vero sæpe diximus,ꝙ ea nõ semper est viua.Sed et sępe quum ea viua fuerit,quanquam tunc reatus aufertur,

In operibus Christi duo sunt meritũ & satisfactio.

Meruit Christus tam sibi q̃ nobis.

Gratia cor iustificat.

fertur,& peccati culpa prorsus aboleatur,reliquiæ tamen peccatorũ haud abluuntur penitus, Sed eas vel per satisfactionē nostrã, vel per cõdonationes legitime conquisitas deleri necessum est.

¶Indulgentiæ autē sunt remissiones satisfactionis,quæ nihil faciunt ad iustificationem,ideo insignis est blasphemia,merita Christi in hoc sordidum opus mortis ponere. LVT.

¶Duplex intelligatur necesse est iustificatio. Altera quæ fit per gratiam à reatu peccati, altera quæ fit per expiationem à peccati reliquiis. Vtraq; certe nõ parui momēti putanda est, neq; potest alteru tra vocari sordidum opus mortis,nisi ab improbis & blasphemis. Nam culpa quę per gratiam abole tur,multo sordidior est q̃ reliquiæ, quæ post culpã remanent, & tamen ab hac nullas omnino gratia sordes contrahit. Quod si gratia nullis per deletionem culpæ sordibus inquinetur,multo minus hæc secunda iustificatio dici poterit opus mortis sordidum quum iam per priorem iustificationem,culpæ sordities abluta sit. Neutra igitur, aut opus mortis,aut opus sordidum, existimari debet. Sed vtraque suo modo purgat, illa reatum, ista reliquias, quæ post reatũ in animo remanēt. Et sicut illa pręstat vitã peccatorib⁹,ita & ista iustificat eos ad gloriã,ad quã intrabit nemo,nisi prius ab iis reliquiis fuerit expurgatus. EPIS. Duplex iustificatio, altera reatũ, altera reliquias peccati tollit.

¶Pręter hæc nullis scripturis sua probãt,sed so la impia illa extra vagãte Cle. vi. ex opinionibus Thomæ insulsissimis,& meris figmentis concepta LVT.

¶Ex scripturis abunde monstrauimus,manere post deletam culpam, peccatorũ reliquias. Ex eisdem & has condonari posse docuimus apertissime. Sed & tandē ob condonata, nullũ diuinæ iustitiæ præiudiciũ fieri,palam ostēdimus.Pręter hęc,quid amplius quisquam exigere debet, non intelligo EPIS.

& is

& is maxime, qui nec scripturis, nec efficacibus argumentis contrarium obfirmat. Sed finge (quod facis) nos scripturas nullas habere. Num pro nostra parte non satis fuerit ecclesiæ totius authoritas? Num concilia duo plenissima, per optimos pontifices tam vita, quàm doctrina probatissimos accita non sufficient? vt interim nihil de extra vagante dicam, quam tu tam contumeliose vocas impiam, neq; de opinionibus D. Thomæ, quas tu velut insulsissimas cõtemnis, & nihil aliud eas facis, quàm mera figmẽta, quum nemo compos mentis fuerit, qui non pluris vnum Thomam æstimet, q̃ Lutheros decem.

LVT. ¶ Ad hæc merita Christi sunt necessaria & præcepta haberi, sicut & fides, sic. 1. Corin. 1. dicit nobis Christum esse dei virtutem, & dei sapientiam, & Roman. 5. nos in solo sanguine eius iustificari, & Rom. 4. ipsum positum propitiatorium in sanguine suo. Sed indulgentiæ nec necessariæ, nec præceptæ sunt, sicut nec fidem habẽt, ideo nihil faciunt ad salutem prorsus.

EPIS. ¶ Gratiam certe quæ sola salus animi est, non conferunt indulgentiæ. Sed tamẽ ob id non sunt respuendæ, quum in alium finem profuerint non mediocriter. Conducunt enim ad celeriorem introitũ in gloriam, quemadmodum et venialium remissiones. Quis enim tam impudens est, vt remissiones venialium si posset consequi, repudiare voluerit, quum tamẽ neq; istæ gratiam conferunt, neq; præcipiũtur haberi. Nemo certe siue cum venialibus, seu cum reliquiis mortalium, cæleste regnum ingredietur. Quamobrem & ambæ necessariæ sunt, hoc est, tam venialium remissiones, quàm reliquiarum mortalium expurgationes. Cæterum quanquam ad gratiam consequendam indulgentiæ parum adiuuerint, plerisq; tamen occasionem præstant quærendæ

Indulgentiæ et si gratiam non cõferãt celeriorẽ, tamen aditũ in gloriã parant.

rendæ

rendę gratiæ,quam alioqui nunquam essent quæsituri,sed ob criminum multitudinem desperantes se præcipites in omne flagitium darent. Tuas vero scripturas (quas hic adducis) si quis excutere vellet,ostenderet facile q̃ nihil faciunt ad institutum tuum. Quid enim si Christus dei virtus sit & dei sapientia,num non eo magis passionum eius tolerantia,pro reliquiis offensarum nostrarum erit satisfactoria?proculdubio. Et sanguis Christi (quo solo iustificamur) nõ semper effunditur,sed semel effusi virtus adhuc remanet, tam præsentibus q̃ futuris peccatoribus communicãda. Quamobrem quum huius satisfactionis, peccator non protinus, vt fidem habet, particeps efficitur (sic enim omnes qui cum fide ex hoc seculo discesserint, protinus euolarent.) Fit igitur, vt huius satisfactionis thesaurus in ærario communi totius ecclesiæ,dispensandus relinquatur. Indulgentiæ plerisque gratię quærendę occasionẽ præbent.

¶ Quod vero dicunt, merita Christi accipi dupliciter,vno modo per modum satisfactionis, alio per modum iustificationis,respõdeo: Quid mihi & istis figmentis? LVT.

¶ Non sunt figmenta Luthere, ꝙ opera Christi sint & meritoria,simul & satisfactoria. Nã quicquid præstantiæ conceditur operibus hominũ, id operibus Christi negare non licet. Atqui superius ostendimus,opera piorum hominum,maxime pœnalia,pro peccatoribus aliquando fuisse satisfactoria,simul & sibiipsis nihilominus meritoria. Neq; enim fieri potest, vt quisquam (qui forte charitate ductus,siue pro viuis,seu pro mortuis, aut precatur,aut ieiunat, aut eleemosynas largitur,aut denique sacrificiũ altaris offert) mercede frustretur operis sui. Nam certe quo cuiusq; charitas purior est, & syncerior,eo libentius hæc facit pro aliis q̃ seipso. Nec est dubium quin maior charitas mercede EPIS.

cumulatiori præmiabitur. Sed nec amplitudo præmij, qua quis ob charitatem suam donatur in cęlo, quicquam obstat, quo minus ipse satisfactiōis fructus ad vtilitatē proximi cōuertatur, quū nihil minuat ex gloria Christi quod suę redemptiōis opus innumeris profuerit. Quamobrem velis nolis Luthere, hæc in operibus tam Christi q̄ cæterorū hominum distinguenda sunt, nempe meritum, & satisfactio. Quisquis enim ista secernere, vel nequeat vel nolit, aut ingenij certe crassities in caussa est, aut peruersa malignitas, quum & sæpe videamus apud seculares principes, quorum tamen haud infinita benignitas est, vt quispiam intercedens pro alterius offensa, nō solum illam obtineat, verumetiā & ampliorem apud eos gratiam plerunq; sibi conciliet. Quod si princeps aliquis secularis, cuius est vel nō syncera, vel nō immensa benignitas vnicā alicuius aulici operā, ceu satisfactoriā pro altero acceptet, et ob eandē nihilominus intercessori gratiā augeat ampliorē, quis nō videt Deum optimū maximum (cuius purissima benignitas omnē limitē supergreditur) nō idipsum eorū operibus tribuere, qui sibi sunt charissimi.

Meritū & satisfactio in operib⁹ secernēda.

A simili.

LVT. ¶ Scio hodie merita Christi etiā accipi per modum pecunię. Et in quo scelerū abusu nō prętexuntur hodie merita Christi? Hac fingendi libidine quiduis ē quouis facere licebit, etiā Deum ex ipso Satana, quod & faciunt atq; fecerūt impij isti indulgentiarij adulatores.

EPIS. ¶ Hæc nihil aliud sunt q̄ mera conuicia, & contumeliæ in pontificem summū, & fautores ipsius, ad quæ sæpe te conuertis, quum argumenta tibi solidiora defuerint. Neq; potest profecto quoduis indicium esse perspicacius hominis à veritate destituti, q̄ quū ita furiat, ac debacchetur in alios tam maledicentissime. Quam rem & ipse testaris in defensione

Suo telo repercussus Luth.

ſtone.xxxiij.concluſionis tuæ aduerſus Silueſtrum. Euidens,inquis, ſignũ eſt deſtituti à veritate,furor & indignatio. Sic enim agis, vt certe neſciam, an tuam hanc eximiam cæcitatem demirer,an deplorem potius,qui nõ erubeſcis eodem volutari luto, quo cęteros conſpurcari moliris. Sed hactenus pro hoc articulo.

ARTICVLVS XVIII.

LVT.

INdulgentiæ ſunt piæ fraudes fidelium,& remiſſiones bonorum operum,& ſunt de numero eorum,quæ licent, & non de numero eorum quæ expediunt.

EPIS.

¶ Multos fortaſſe mouet,indulgentiis iſtis non vſqueadeo fidere, ꝙ earũ vſus in eccleſia videatur fuiſſe recentior, & admodum ſero repertus apud chriſtianos.Quibus ego reſpondeo,non certo conſtare,à quo primũ tradi cœperunt. Fuit tamẽ nonnullus earum vſus(vt aiunt)apud Romanos vetuſtiſſimos.Quod vel ex ſtationibus in vrbe frequẽtatiſſimis intelligi datur.Sed &Gregorium primũ aiunt,aliquas ſuo tempore conceſſiſſe. Neque cuiquam obſcurum eſt, quin poſterioribus ingeniis multa ſint,tam ex euangeliis,quàm ex ſcripturis cęteris,nunc excuſſa luculentius & intellecta perſpicacius,quàm fuerant olim. Nimirum aut quia veteribus adhuc non erat perfracta glacies, neq; ſufficiebat illorum ætas,totum illud ſcripturarum pelagus adamuſſim expẽdere,aut quia ſemper in amplißimo ſcripturarum campo,poſt meſſores quantumuis exquiſitiſſimos, ſpicas adhuc intactas licebit colligere. Sunt enim adhuc in euangeliis, loca pleraque ſatis obſcura, quæ non dubito,poſteritati multo ſient apertiora. Cur enim iſtud deſperabimus, quum ideo traditum ſit Euangelium, vt à nobis penitus & ad vnguem intelligatur? Quoniam igitur in eccleſiam ſuam amor CHRISTI,non minus nunc ꝙ̃ antea fortis perſeuerat,

Non certe conſtat vnde ſint ortæ indulgẽtiæ.

Nonnulla in euangeliis adhuc exponẽda.

cuius etiam potestas nihil hactenus est imminuta, quumq́ȝ sacer ille spiritus perpetuus eiusdem ecclesiæ custos, & ædituus fuerit, cuius dona tam indefinenter, & æque copiose fluunt, sicut ab initio, quis ambigere potest, quin ad eorum (quæ iam in euangelio supersunt incognita) claram notitiã, ingenia posteriorum illustrabuntur. Cæterũ (vt dicere cœpimus) multa sunt de quibus in primitiua ecclesia nulla quæstio facta fuerat, quę tamen posteriorum diligentia subortis dubitationibus, iam euaserunt perspicua. Nemo certe (vt ad negotiũ nostrum redeamus) iam dubitat orthodoxus, an purgatoriũ sit, de quo tamẽ apud priscos illos, nulla, vel quàm rarissima fiebat mentio. Sed & Græcis ad hunc vsque diem, non est creditum purgatorium esse. Legat qui velit Græcorum veterum commentarios, & nullum quantum opinor, aut quàm rarissimum de purgatorio sermonem inueniet. Sed neqȝ latini, simul oẽs accensim, huius rei veritatẽ conceperunt. Neqȝ tam necessaria fuit, siue purgatorij, seu indulgentiarum fides in primitiua ecclesia, atqȝ nunc est. Nam tunc vsqueadeo charitas ardebat, vt paratissimi fuissent singuli pro Christo mortem oppetere. Rara fuerunt crimina, & ea, quæ contigerunt, magna fuerant canonũ seueritate vindicata. Nunc autem bona pars populi, magis christianismum exueret, q̃ rigorem canonum pateretur vt non absqȝ maxima sancti spiritus dispensatione factũ sit, ꝙ post tot annorũ curricula, purgatorij fides, & indulgentiarum vsus, ab orthodoxis generatim sit receptus Quàm diu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæsiuit indulgentias. Nam ex illo pendet omnis indulgentiarum existimatio. Si tollas purgatoriũ, quorsum indulgẽtiis opus erit? His enim, si nullum fuerit purgatorium, nihil indigebimus. Contemplantes igitur aliquandiu purgatorium incognitũ fuisse,

multa nũc perspicua quæ olim obscura.

De purgatorio apđ priscos mentio rara.

fuisse,deinde quibusdam pedetentim,partim ex reuelationibus,partim ex scripturis fuisse creditum, atque ita tandem generatim eius fidem ab orthodoxa ecclesia fuisse receptissimam,facillime rationem aliquam indulgentiarum intelligimus. Quum itaque purgatorium tam sero cognitum ac receptum ecclesiæ fuerit vniuersæ, quis iam de indulgentiis mirari potest,quòd in principio nascentis ecclesiæ nullus fuerat earum vsus? Cœperunt igitur indulgentiæ,postquam ad purgatorij cruciatus aliquandiu trepidatum erat. Tunc enim credibile est sanctos patres accuratius cogitasse,quibus modis aduersus illos cruciatus, suis gregibus consulere potuissent, & iis præsertim, quibus ætas non sufficeret,ad complendam per canones institutam pœnitentiam. Legentes igitur inter cætera,tantam Petro suisque successoribus,in euangelio collatã à Christo fuisse potestatẽ, vt quicquid ille solueret in terris,solutum foret & in cœlis,& eam exactissime librantes,non dubitarunt Petri successores (modo fideliter & prudenter id negotium egerint) pœnas (qua pro reliquiis peccatorum non sufficienter hic expiatis,in purgatorio luerentur) condonare posse Animaduertebant enim propensiores ad clementiam illos esse debere, quàm ad rigoris districtionem,simulque perpendebãt,quòd cum sacerdotibus potestatẽ donasset Christus, animas ab æterna pœna liberãdi,multo magis talem in ecclesia reliquit authoritatem, quæ posset à purgatorij pœnis identidem absoluere.Ex hoc fonte (ni fallor) indulgentiæ manarunt,& ad magnum animarum commodum,si per summos pontifices rite credanẽ,simulque recte suscipiantur à pœnitentibus. Neque negauerim,quin earum abusus vtrobique fieri potest. Potest enim & concessor indulgentiarum, id sinistro quodam intuitu facere, simul & suscipiẽtes eas,an-

Cœperũt indulgẽtiæ simul atque purgatorij metus mortales inuaserat.

Vnde manarunt indulgentiæ.

ſam ex eis accipere viuendi negligentius. Et quid eſt,quantumuis homini neceſſarium, quo non ipſe queat abuti,modo animum ad id intenderit. Cæterum ea culpa,non rei (qua quis ad eum modū abutitur) imputāda eſt,ſed abuſori potius. Nō ſunt igitur indulgētiæ fraudes fideliū,neq; remiſſiones bonorum operū, ſed illis (vt diximus) cōmodiſſime reſarciuntur,quæ peccatoribus deſunt, ad iuſtā pœnæ taxam,pro peccatis debitæ perſoluendam. Sed iam Lutherus pro ſua parte loquatur.

LVT. ¶ Erraui fateor,vbi dixi,Indulgentias eſſe pias fraudes fidelium , ſic enim á multis prouerbio dici audieram,quos tunc imitabar. Reuoco ergò & dico: Indulgētias eſſe impiiſſimas ſceleratiſſimorum pontificum fraudes, & impoſturas quibus & res, & animas fidelium fallunt & perdunt. Sed & hanc propoſitionem cum præcedente & quatuor ſequentibus reuocaui lib. de Captiuitate Babylonica.

EPIS. ¶ Hæc reuocatio iuxta prouerbium eſt: Mandrabuli more. Procedit enī hæc tua peruerſitas ſemper in deterius. Nam vt prius erraueras, ita nunc, & multo quidem magis aberras à ſcopo. Quæ res opinor,ſatis ex iis,quæ prius diſſeruimus, eſt dilucida. Tu certè fallis fidelem plebem,qui contra patrum omnium ſententias, ſimul & totius eccleſiæ tot retro ſeculis vſurpatam cōſuetudinē, polliceris auditorio tuo pęnæ ſimul & culpæ plenariā remiſſionem,cuius pollicitationis, nullam vales præſtare ſecuritatem. Quamobrem ipſe merus impoſtor es,& plebis oīno ſeductor, nō ipſi pontifices ſummi,quibus & euangeliū fauet,& generale ſubſcripſit concilium, ac recentiorum interpretum cœtus vniuerſus. Neq; enim à veteribus hæc res in quæſtionem venit. Conſentiunt tamen & hi peccatores ad ſatiſfactionē obligatos manere poſt remiſ-

ſam

ſam culpam. Quod ſolum ſatis eſt, ad tuas impoſtu ras dilucide manifeſtandas, & ad errorem tuum cō uincendum, quo nō vereris abſolutos aſſerere, tam à pœna q̄ à culpa liberos eſſe factos.

¶ Probaui enim ſuperius ſatisfactionē, aut nullam requiri à Deo, aut prorſus irremiſſibilem eſſe ab homine quam requiſierit, ideo indulgētias iſtas prorſus nihil eſſe. LVT.

Nec probaſti, nec probabis vnquam, niſi prius & ſcripturas ſacras, & interpretes omnes (quotquot præceſſerunt) erraſſe docueris. Nihil hactenus opinor (quod ad hanc rem attinet) in hoc aſſertionum libello prętermiſſum à nobis eſt, cui nō abunde ſatisfecimus, quin etiam oſtendimus cum ex patrib⁹ orthodoxis, tum ex ſcripturis dilucidis, peccatores ſublato reatu peccati, nihilominus ad pęnam teneri, quæ peccatis debetur actualibus, nō vt tu videri vis, originali duntaxat. Sed & eā oſten dimus eſſe remiſſibilem, tum aliis modis complu ribus, tum per condonationes à ſummo conceſſas pontifice. EPIS.

¶ Sic enim Adæ & Heuæ omnibusq́ nobis impoſuit laborem & mortem. LVT.

¶ Plurimum intereſt, inter Adę peccatū, quod is in paradiſo commiſit, & noſtrū, quod videlicet ab eo contraximus. Illud nimirum in ipſo peccatū auctuale fuit, quū tamen in nobis originale ſolum dicatur. Cæterum ex eo perſpicuum eſſe tibi poteſt, ꝙ non protinus ablata culpa, tollitur & pœna. Neq; enim dubito quin Adam ſtatim (vt reſipuit) acceperit culpę condonationem. Veruntamē ea condonata nihilominus Adam remanſit ad pœnam obligatus. Sed, inquis, hanc pœnā tollere ſummus pontifex haud potuit. Eſto non potuit. Num igitur & cæterorū hominum (quę peccatis eorum actualibus debentur) pœnas auferre non poterit? EPIS. Inter Adæ peccatū & noſtrū plurimū intereſt.

Non consequitur. Nam satis apertũ est eiusmodi pœnas,multis aliis modis deleri posse, qui tamen haud aliunde vim habent q̃ ex verbo Christi, per quod & indulgentiæ fulciũtur. Dissoluuntur enim illæ pœnæ vel eleemosynarum largitione,quia dixit Christus : Date & dabitur vobis,vel fraternæ iniuriæ dimissione, quia dixit idem : Dimittite & dimittetur vobis, vel demum assidua precatione, quia dixit:Petite & accipietis. Et cur non identidem pontificis condonatione? quãdo & ab eodem Christo dictum est: Tibi dabo claues regni cœlorum:& quodcunq; solueris super terram,erit solutum & in cœlis.

LVT. ¶Sic occidit & percussit multos in scriptura sancta pro peccatis.

EPIS. ¶Verissime.Sed quid inde moliris? Si velis inde colligere,quod pęna peccatis debita dissolui nõ potest,sequeris tuã solitam dialecticam, quæ prorsus inualida est. Nam etsi multos pro suis peccatis afflixit Deus,quibus nulla pœnę facta sit remissio, præter has tamen plurimi fuerunt,quibus animaduersionem hauddubiè remisit. An nõ ad preces Aaron (quemadmodum ante recensuimus) plaga vehementer sæuiens in populũ cessauit? Et ad preces Mosis,num lepra sororis suæ post septem dies non fuerat curata? Et Dauid seipsum affligente(quũ pestis triduum esset in populũ grassatura) num bidui vindicta sublata nõ erat? His nimirũ exemplis & innumeris aliis,quæ passim in scripturis inueniuntur,clarissime patet pęnã peccatis debitam ad aliorum preces auferri posse.

Ad preces Aaron plaga cessauit Num.16.

LVT. ¶Sic & Psal.88.dicit: Si peccauerint,visitabo in virga iniquitates eorũ. Ideo merum figmentũ est, quicquid de indulgentiis dictum, & creditum est.

EPIS. ¶Ineptissima nimirũ consequutio. Neq; enim oportet ob id indulgentias merum figmentũ esse,

ꝙ nequeant inflictas à Deo pœnas absoluere. Alioqui foret & sacerdotalis absolutio merum item figmentum, quum neq; ipsa virgã dei semper auersatur. Et tamen ipse fateris eã non solũ culpam, verumetiã pœnam auferre penitus. Deus enim, si peccator à nequitia sua resipiscens in semetipsum animaduertere studeat, parat⁹ est, flagellũ & virgã cohibere. suã, id quod proxim⁹ eiusdẽ psalmi versus indicat. Misericordiã autem meã, inquit, nõ dispergã ab eis, vbi siue Hieronymus is fuerit, siue alius quispiã interpres, subiicit in hunc modũ. Sicut diuina seueritas terret, arguente iustitia, ita pietas reparat, moderante clementia. Nota q̃ñ nõ sint indulgentiæ contemnendæ. Psal. 88.

¶ Non enim papa potest hoc verbum dei tollere. Damnent ergo psalmum istum, tum credam indulgentias aliquid esse. LVT.

¶ Esto Papa nequeat hoc verbũ dei tollere. Sed neq; sacerdos id potest, cui tamẽ tu tribuis, à pœna simul & culpa soluendi potestatẽ. Nihil ergo repugnat psalmus iste veritati indulgentiarũ, sicut neq; sacerdotali potestati cõtradicit. Neq; potes ignorare prafecto tu, qui toties euoluisse te iactitas ipsam bibliam, Deũ sępe destinatas animaduersiones propter pœnitudinẽ populi reuocasse clementer, et easdem etiã inflictas non raro subduxisse. Quo maior hauddubiẽ tua peruersitas est, & impudentia, quũ ista proferas, aduersante conscientia tua. Nam tibi satis conscius es, te contra scripturas sacras ista palam asserere. EPIS.

¶ Sed & Hebræ. 12. docet Paulus nos à Deo patre disciplinari, et. 1. Corinth. 11. iudicari & corripi à domino, ne damnemur. LVT.

¶ Sed & idẽ ipse Paulus, seipsum dissoluit quũ dicit: Si nosmetpsos diiudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur. Nam iuxta Paulum, hoc loco iudicari, corripi est. Quia sequitur: Dum autem iudicaremur, à do- EPIS. 1. Cor. 11.

 mino

Iudicari est corripi

mino corripimur Possumus igitur Dei correptionē vitare, si nosmetipsos diiudicauerimus, hoc est, si dignè librata peccatorum nostrorum magnitudine, pœnitentes confugerimus ad misericordiam dei. Sic enim per eleemosynas, per ieiunia, perq́ nostras ac aliorum precationes, Dei flagellum præuenire possumus. Et inter hæc quid prohibet si verbo Christi, de condonationibus à Pontifice datis, vere confidamus, nec proinde segniores, ad opera bona reddamur. Quid inquā prohibet, quo minus hac humiliatione nostra ad indulgētiarū susceptionē, etiam dei flagellationē effugiamus? Nā idem qui promisit ob eleemosynæ largitionē, munditiā animi consequuturam, pollicebatur futuram in cœlis condonationem, per eas venias, quas ipse Pontifex fecerit in terris.

Per indulgentias irā dei effugimus.

LVT. ¶ Et sanctissimus ille vicarius dei in terris docet se posse tollere, & remittere quę deus imponit, tam pulchrè conuenit cum principe & rege suo, sicut Belial cum Christo.

EPIS. ¶ Nunquā definis vbiq́ strophas, & malignas cauillationes tuas inserere. nusquā certe docet summus Pontifex se posse tollere, quæ deus imposuit, aut contra ipsius beneplacitū & ordinationem, se velle moliri quicquā. Veruntamē hoc ex Christi verbis, se polliceri confidit, nempè quod pœnā eā condonare posset, quam sacerdos arbitrio suo dignam censuisset, & quantam, vel ex canonibus, vel ex scripturis, æquā existimasset, quæ secūdū iustitiam diuinam imponeretur. Et quid vetat, quo minus hanc pęnam summus pontifex condonare posset quā posset sacerdos culpam, pro qua debetur illa pœna? Et maxime quando tam absolute concesserit ei Christus, vt, Quicquid solueret super terrā, esset solutū et in cœlis. Qui enim dicit quicquid, is penitus excipit nihil.

Nunq̄ nō cauillis ludit Lutherus.

¶ Si

LVT.

¶Si tamen aliquid essent indulgentiæ, quid aliud q̃ remissiones bonorũ operum essent? Nõne remittunt satisfactiones? Quid autẽ sunt satisfactiones, nisi bona opera, bonæq́ passiones? vt etiã hac ratione pestilẽtiores fuerint indulgentiæ si aliquid essent, q̃ nunc dum nihil sunt.

EPIS.

¶Et hic peruersissime cauillaris. Neq́ enim indulgẽtię sunt bonorum operum remissiones. Nam summus pontifex hoc non agit, vt qui suscipiunt indulgentias ob eas ad bene operãdum fiant remissiores. Quin potius (vt cum tanto iam intelligant ære alieno sese liberatos, quo pridem erant pressi) alacriores inde reddantur, ad sanctè syncereq́ viuẽdum. Nec intelligis (opinor) ipse, quum asseras vnumquemq́ curatum à pœna peccatis debita, suos absoluere parochianos, quòd à bonis eos absoluit operibus, aut quòd remittat opera bona. Cæterum quum ais, quod indulgentiæ satisfactiones remittunt. Falsum est. Non enim satisfactionem vllam remittunt, sed obligationem dũtaxat qua peccator ad satisfactionem tenebatur. Diuersa nimirum sunt obligatio ad pœnam, & satisfactio pro pęna. Nam obligatio vinculum est. At satisfactio non est vinculum, sed vinculi magis solutiua. Quãprimum enim quis satisfecerit, vinculũ (quo tenebatur) abrumpitur. Soluit itaq́ summus pontifex obligationem ad pœnam, vt iam non amplius ad eam pœnam teneatur pœnitens. At satisfactionem non tollit, quia potest nihilominus peccator (modo ita voluerit) satisfacere, quanquam ad eam de cætero non obligetur. Verumetiam si fecerit eã, tutius & melius est facturus. Nam quemadmodũ ante diximus error euenire nõnunquã potest, tam in eo (qui tales indulgentias largitur) quã etiam in eo, qui suscepturus est eas, vt longe tutius, eandem satisfactionẽ (si per ætatem & vires ei liceat) comple

Indulgentię nõ sunt bonorum operũ remissiones

Curatus parochianus à pœna pc̃tis debita soluit nõ à bonis operibus.

Diuersa sunt obligario ad pœnã, & satisfactio pro pœna.

complere, quàm omnino prætermittere

LVT. ¶ Quę fraus sceleratior, q̃ hominibus bona opera remittere, & licentiam dare pigritãdi sub specie pietatis, ad pecunias tantum exugendas?

EPIS. ¶ Si tantum ad pecunias exigendas, & non magis ad animarum vtilitatem aspiciat is, qui largitur indulgentias, vereor ne perparum istiusmodi indulgentiæ suscepturis profuturæ sint. Nam fidelis & prudens, in hoc negotio minister quispiã exigitur. Verũ si priuatis affectibus remotis, aĩarum inprimis cõmodo prospiciat, ausim asserere, nullum ita scelus, aut fraudem subesse cõdonationibus, sed plurimũ iis profuturas, quicũq; rite susceperit eas, & maxime aduersus ignis purgatorij cruciatus. Quod si quispiã ob eas licentius & negligẽtius viuat põtifex in culpa nõ est, sed ille qui tã vtilibus, in malũ suũ abutitur. Neq; enim põtifex, aut opera bona remittit (vt antè diximus) aut pigritãdi licentiã dat cuiuis, quin potiꝰ hortatur, vt deinceps viuãt circũspectius, ne si denuo labantur, deterior euadat eorum conditio.

Salus aĩarũ in largiendis indulgentiis vnicus debet esse scopus.

LVT. ¶ Reuoco etiã quod dixi eas esse de numero eorum quæ licent, hoc enim verum esset si aliquid essent. Quia quod non est præceptum nec consultũ, prorsus nec expedit, nec necessarium est, sed mere licitum & arbitrarium.

EPIS. ¶ Argutia ista tua, mera quædam argutia est, & nihil habet soliditatis. Quod, inquis, non est pręceptum nec cõsultum prorsus, nec expedit, nec necessarium est. Non consequitur. Nam vti supra diximꝰ, remissiones venialium peccatorum nec præceptæ sunt, neq; consultæ: & tamen vehementer expedit, ac necessarium est, vt venialia peccata nobis remittantur, priusquam hinc migrauerimus, alioqui propter hæc, hauddubie patiemur ignis purgatorij cruciatus. Quod similiter & de reliquiis mortalium,

talium, haud dubito futurum. Nam si non prius illæ, siue per indulgẽtias, seu per alios modos expurgentur, ignis illius omnino perferemus grauamẽ. Quanquam igitur earum condonationes, in scripturis neq; præceptæ fuerint, neq; consultæ, necessarium tamen est (si vitare cupimus illius ignis concremationem) vt priusquam hinc exierimus omnino condonentur nobis.

LVT. ¶ At tales essent indulgentiæ. Nunc autẽ dico, eas esse de numero eorum, quæ fallunt & perdunt, quum sint nihil nisi fraudes sceleratorũ sanguisugarum populi dei.

EPIS. ¶ Bona verba quęso. Satis ostendisse me puto, non esse fraudes indulgentias, nec iis falli quenquã modo tam ille qui suscipit, q̃ qui largitur, vterq; faciat animo recto. Si charitas magis, quã cupiditas moueat concedentem, & si suscipiẽs nõ inde negligentior, aut ad peccandũ audacior efficiatur, nihil ambigo, quin ad illũ finẽ profuturæ sint, quo fuerant cõcessæ, hoc est, vt à pœnis purgatorij liberẽt. Neq; solum id, verũetiam ad augmentũ gratiæ cõferunt, quãdo nemini cõceduntur, nisi propter operis aliquid, quod in se pietatẽ cõtineat. At proinde quęrẽs indulgẽtias, ad boni operis exercitiũ excitatur, quo et meretur nõnihil, dũ fuerit in gratia. Sed & fides eius etiam (quæ quũ primis necessaria est) semper aliquid promeretur. Tantũ igitur abest, vt fallãt indulgẽtiæ, vt et cõtra, magis prosint, ac pro moueant plurimũ. Atq; hæc sufficiunt, ad huius articuli confutationem.

Indulgentias nõ esse fraudes.

ARTICVLVS XIX.

LVT. INdulgentiæ his qui veraciter eas cõsequuntur, non valẽt ad remissionẽ pœnę pro peccatis actualibus debitæ apud diuinam iustitiam.

EPIS. ¶ Tres euangelij scripturas Lutherus, perinde ac si nihil omnino diuersitatis habuerint, velut vnã

sæpe

Tres euangelij partes Luth. confundit.

Quodcũq; ligaueris & cætera.

Quæcũq; ligaueris. & cætera.

Quorũ remiseritis & cætera.

quomodo explicãdæ sunt dictæ scripturæ Matth. & Ioan. & quid inter se discriminis habent

sæpe confundit, quũ inter se tamen (nisi vehemẽter fallor) discriminis habeãt plurimũ, & longe diuersas in Ecclesia potestates insinuent. Prima est, quæ traditur Mat. 16. Tibi dabo claues regni cœlorũ. Et quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum & in cœlis. Et quodcunq; solueris super terram, erit solutũ & in cœlis. Altera est, quæ scribitur Mat. 18 Amen dico vobis, quæcũq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo. Et quęcunq; solueritis super terrã erunt soluta & in cœlo. Tertia vero penul. Ioan habetur: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorũ retinueritis, retenta erunt. De duobus itaq; postremis loquamur primũ. Illa profecto (quod & manifeste patet ex iis, quæ circunstant) ad iurisdictionẽ ecclesiæ, & ad forũ, vt aiũt, publicũ, spectat magis. Nam postq̃ dixisset Christus: Si ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus, ilico subiunxit: Amen dico vobis, Quæcunq; alligaueritis super terram &c. Quibus verbis hauddubiè potestatẽ dedit Apostolis, quatenus possent à cõmunione Ecclesiæ separare quẽlibet, qui vel animo prorsus obstinato nolit Eccle-

I. siæ decretis obtemperare. Sed illa Ioannis penult. planè spectat ad forum priuatũ, & ad clàm ferendum in peccatorẽ iudicium pro suis admissis. Diuersæ ergo sunt hæ duę scripturę, & ad officia pror-

II. sus diuersa pertinent. Sed & alterum adhuc discrimen adest, nempè quod illa ligandi potestatem tribuit, ista retinendi peccati facultatem. At non est idem ligare & retinere, quũ ligare sit recens vinculum inijcere, retinere verò potius sit, in eodẽ seruare statu quo pridem quisquã fuerat. Sed neq; Luthero prorsus idem est remittere & soluere. Sic enim in confirmatione articuli secundi scribit: Aliud est omnia peccata remitti, aliud tolli. Baptismus omnia remittit, sed nullum penitus tollit.

Ter

Tertium insuper discrimen est, quod præter ingentem verborum discrepantiã, sit etiã in eis longe cõtrarius ordo. Nam in illo Mat. 18. de ligatione prius mẽtio fit, ac subinde de solutione. Sed in ista Ioãnis, de remissione prius agitur, ac subsequenter de retentione. Non est itaque credibile quod eandem omnino facultatẽ per vtramq; Christus voluit indicari. Sed vt recte credit Ecclesia, hæc in sacerdotes omnes cõpetit, illa solos maiores, hoc est, Episcopos, respicit duntaxat. Cæterum iam veniamus ad primam, nempè quæ scribitur Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Et quodcunq; solueris super terram, erit solutũ & in cœlis. Hæc profectò non minus ab illarum vtraq; discat, quàm inter se dissideant ipsæ. Et principio patet inter hanc & tertiam interesse plurimum ob easdem rationes, quibus ostendebatur discrimẽ secundæ ad tertiã. Quum enim ex iisdem locis petitæ sint, simili modo conficiunt, q; hæc prima non potest à tertia non dissidere. Quamobrem hoc reliquum est, vt quid inter primã ac secundam intersit iam exquiramus. Harum sanè veritatẽ superius articulo. 13. collegimus, tum ex eo, quòd in prima sit mentio de clauibus regni cœlorum, & vbique de cœlis pluraliter. In secunda nec de cœlorum clauibus mentio fit, neque de cœlis alicubi, sed de cœlo singulariter vtrobiq;. Quod certè discrimen Origeni, quemadmodum illic diximus, videtur insigne, & ducit adnotandum. Sed & istud item aduertendum est, quod in altera quidem distributio super pluralitatem cadit, in altera verò super singulare, quod nemo non perspicit aliquanto latius esse porrectum. Nam in illa dicitur: Quæcunque solueritis, in hac verò: Quodcunq; solueris. Ad hæc adde, quod solus Matthæus vtramque nobis tradit, nec

III.

Insigne numeri discrimẽ, Tibi dabo claues &c.

nec vllus Euangelistarum, vllam de alterutra facit mētionem. Nec est verisimile, quod idē Euangelista tanta verborum diuersitate duas has sententiolas vno solo capite distantes extulisset, si censuisset eas ad eandem omnino rem pertinere, & non variam in his exprimi potestatem. Huc accedit, ꝙ si Petrum Christus præposuit cæteris, & ampliori voluit authoritate donari, (de qua postea dicturi sumus) quis iam non facile discriminis huius rationem intelligit? Nempė vt prima quidem propter potestatis amplitudinem (quæ ad omnes cœlos extenditur) ad solum Petrum pertineat. Secunda vero quæ non vsqueadeo late patet, sed ad vnum dūtaxat cœlum, cæteros concernat Apostolos. Quoniam igitur diuus Petrus in suis successoribus semper in Ecclesia repræsentatur, & in cæteris Episcopis Apostoli, quibus deinde subsunt sacerdotes, quis non aduertet, ex iis compositissimum ordinē in ecclesia constitui, & cuiꝗ pro suo gradu congruam collatam esse potestatem? Nimirum vt infimis liceat à reatu peccatorum absoluere, id quod Christianis apprimė necessariū est. Deinde mediis præter hæc in foro publico aperta crimina vindicare. Summis deniꝗ præter hæc ex plenitudine supremæ potestatis, tam iis, ꝗ illis pęnas debitas condonare. Atqui Lutherus nullum ordinem admittit, sed rem omnium pulcherrimam, hoc est, ordinatissimam cuiusꝗ status distributionem aufert ab Ecclesia, confunditꝗ prorsus omnia, sacerdotes Episcopis æquans, & plebem sacerdotibus, parēꝗ muliercululis cum summo Pōtifice tribuit potestatem Multo sanė rectius Ecclesia cum euangelio consentit decorum in iis ordinem seruans. Nam quid ordine pulchrius? & cōtra quid confusius esse potest, ꝗ vbi nullus est ordo? Cęterum Lutherus hęc verba (quæ Petro dixit Christus) multis modis extenuare

Luth. indigestam Ecclesiæ molē struere conat⁹, ordinatissimā cuiusꝗ stat⁹ distributionem tollit.

nuare

nuare laborat. Et primum, quod eadem omnino contendit esse, quæ cæteris dicta fuerant Apostolis.
At palàm constat rem aliter se habere. Neque enim Christus, quæ dei virtus, & Dei sapientia fuit, quique nec iota quidem protulit vnquam, absque iusta ratione, non absque caussa credendus est toties in altera cœlos ingeminasse pluraliter, & in altera non nisi cęli singulariter fecisse mentionem. Nec potest huius causa prorsus alia reddi, quàm quod in his, diuersum omnino potestatis gradum voluit designari.
Rursum ex hoc restringere molitur, quod Petri successorem affirmat nihil amplius ex iis verbis arrogare sibi posse, quàm quod horum authoritate pœnas per canones inflictas tollere queat. Et hoc item longissime dissidet à vero. Quod vel inde cõstare potest, quia priusquã canones vlli fuissent conditi, Petrus hanc potestatem accepit à Christo. Non ergo propter canones (qui nõdum instituti fuerant) hac Petrum authoritate donauit Christus. Liquet igitur quanta sit horum verborum amplitudo, & maxime quòd Christus nullo potestatem istam limite coartauit, sed absolutam & cum summa plenitudine contulit. Quid enim plenius & absolutius dici potuit, quàm quodcũque ligaueris et solueris? Quisquis enim hoc dicit, nihil excipit. Nullum profecto vinculi genus hic eximitur. At perspicuum est, obligationem peccatoris ad pœnam pro peccatis debitã, vinculum quoddam esse. Sed & illud ad rem haud parum confert, si diligenter exquiramus, quãnam occasione Christus hæc verba protulerit. Nam ex ea longe magis perspicuum erit quod asserimus.
Postquam enim Petrus palã fuisset cõfessus, Christũ esse filium dei, pro merito confessionis huius, audiuit à Christo vicissim ad se dictũ: Beatus es Simon Bar Iona quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Fortassis

Manifestus Lutheri error.

Tãta petro pro fidei suę cõfessione data potestas.

arcanum istud mysterium adhuc nõ fuerat cæteris omnibus reuelatum. Et si fuerat, solus tamen Petr⁹ hoc iã ore suo testabatur. Propter qd & ei Christ⁹ subiunxit: Et ego dico tibi. Christus hauddubie cunctos interrogauit, quemnam se crederent esse? Sed quia solus Petrus confessionem hanc suæ fidei protulit, soli Petro Christus vicissim respondit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus. Quis aliorũ quæso nomenclaturam hanc à Christo sortitus est q̃ Simon, qui et dictus est Petrus? Solum ergo Petrum iam alloquutus est Christus, quum nemo cæterorum vocatus sit Petrus. Et ego, inquit, dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et portæ inferi non præualebunt aduersus eã. Et tibi dabo claues regni cęlorũ. Et quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatũ et in cœlis. Et quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Ecce pro merito suæ confessionis, hæc Petro dicta fuerunt, atq; id etiam postq̃ Christus ecclesiæ suæ meminit ædificandæ, atq; aduersus inferorum portas stabiliendę. Sed adhuc nõ desistet occursare Lutherus: Non potest, inquit, ex iis verbis inferri tam amplissima potestas. Neque enim latius extendi poterit solutio, q̃ ligatio. Quamobrem ad ea dũtaxat, quæ per Petrum ligata sunt, referri queunt & soluta. Sed et hoc falsum esse paucis monstrabimus. Nullus enim Petri successor, sed nec Petrus ipse, cuiusuis innocẽtis animum potuit alicuius delicti mortalis reum constituere. Potuit vtiq; Petrus leges cõdidisse, quas si quis cõtẽpsisset, transgressionis reus fuisset effectus. Verum non tunc Petrus, sed transgressor ipse seipsum reũ constituisset, nimirum qui sua sponte leges illas esset prætergressus. Sed Petrus, aut Petri successor, neminem facere potest reum alicuius peccati mortalis. Veruntamen Petri successor, id quod ipse ne

Nemo cæterorũ apostolorum vocatus est Petrus.

Confutatr ratio Lut. de æqua potestate ligandi & soluendi.

qua-

quaꝗ diffiteris, poteſt quemcꝗ peccatorem à mortali, quocunꝗ delicto penitus abſoluere. Latius ergo ſolutionem, quam ligationem extendi, quis iã non perſpicit? Nam ad lethalem vſcꝗ culpam ſolutio porrigitur. Sed non ad eam vſcꝗ protenditur ligatio, quum ſolus peccator ſua ſponte ſeipſum in culpa ligare queat. Verum quidem eſt, vbi quis lethale facinus admiſit, hũc Petri ſucceſſor, anathematis vinculo (donec reſipiſcat) ligare poterit. At ipſe iam peccator ſeipſum ante reum fecit, alioqui iuſte ligari nõ potuit. Veruntamen (vbi ligatus eſt peccator) tum ſucceſſor Petri, non modo vinculũ anathematis, verumetiam culpæ nodum plane diſſoluit. Quamobrem & latius patet ſolutio quæ duplex vinculum tollit, ꝗ̃ ligatio quæ ſolum vnum. Cæterum quia tertium vinculum adhuc relinquitur in peccatore, nimirum obligatio quædam ad pœnam pro peccatis debitam, & hanc ex plenitudine ſuæ poteſtatis, idem eccleſiæ princeps & caput, nempe ſucceſſor Petri, deleri poteſt. Alioqui mendacium (quod abſit) feciſſet Chriſtus, qui nullo penitus excepto vinculo, pollicit⁹ eſt illud ĩn cœlis oĩno fore ſolutum, quodcũꝗ ſuper terrã Petrus ſoluiſſet. Ex quibus nimirum & huius articuli deprehenditur error quo dicit Lutherus indulgẽtias his, qui veraciter eas conſequuntur, non valere ad remiſſionem pœnæ, pro peccatis actualibus apud diuinam iuſtitiam debitæ. Sed iam de hoc ſatis.

Lati⁹ ſolutio ꝗ̃ ligatio accipitᷓ

Sol⁹ peccator ſeipſum in culpa ligat.

Ab oĩ vinculo abſoluit eccleſię princeps.

ARTICVLVS XX.

LVT.

Seducuntur credentes indulgẽtias eſſe ſalutares, & ad fructum ſpiritus vtiles.

EPIS.

¶ Ego certe nõ dubito, quin multis profuerint ad fructum ſpiritus conſequendum. Quod & paucis oſtendere conabimur. Nunquam indulgentiæ conceduntur, niſi pro certo quodam opere, quod

Indulgentias eſſe ſalutares.

quod speciem habeat pietatis. At eiusmodi opus quisquis præteritorum pœnitens, intuitu dei fecerit, non potest non mereri, quum iam in charitate constitutus sit, & charitas (vt ait Augustinus) augeri meretur. Adde, ꝙ pleriq; spe consequendi indulgentias, suos animos ad deum leuant, seq; ipsos digna pœnitudine, & confessione præparant, quo fieri valeāt earū participes, quod sane facturi nequaq̄ essent, nisi talium indulgentiarum concessione fuissent prouocati. Huc accedit, quod non sit parui momenti ad fructum spiritus, vel comparandum, vel augendum, fidei in Deum renouatio. Quum igitur Christus Petro, suisq; successoribus fuerat pollicitus, quod ab omni vinculo possent absoluere peccatores, accedit quispiam huius verbi fiducia, qui se grauissimis ob sua scelera cruciatibus obnoxiū intelligit, condonationem à pontifice petiturus, nihil de Christi verbo prorsus hæsitans. Is hauddubie fidem renouat suam. Et quoniam ipsius fides, ante per sacerdotis absolutionem formata fuisset, oportet quòd iam nō solum eius obligationis qua tenebatur ad pœnam, condonationem suscipiat, verumetiam ampliorem apud DEVM gratiam hauddubie promereatur. Porrò gaudium (quod & alius spiritalis fructus est) dici reuera non potest, quantum peccator ex indulgentiis consequitur, quum intelligit sese, non à culpa modo, verumetiam à pœnarum acerbitate peccatis suis debita penitus liberatum. Pacem vero quis exprimat quam peccator sic absolutus post susceptas indulgentias, in corde conscientiaq; sua sentit, quæ nimirum omnem sensum exuperat. Sicq; demum & ad cæteros spiritales fructus excitatur, ad longanimitatem, patientiam, benignitatem, bonitatem, mansuetudinem, & temperantiam. Falsum igitur est, ꝙ seducuntur credentes indulgentias esse salutares

Indulgētię ad fructū spūs fidei, que reuocationem sunt vtiles

tares, & ad fructū spiritus vtiles. Cōducunt enim vehementer ad omnem spiritus fructum salutarē. Sed dicet forte quispiā, maior pars hominum ob eas licentius viuunt. Non reclamo. Sed idem faciunt identidē, ob immensam clementiā dei, & ob summam ipsius ad miserendum pronitatem. Quid ergò? Dei clementiam damnābimus? Haudquaquam, sed miseros et ingratos peccatores, qui tāta abutuntur clementia. Neq; secus hoc loco facere quempiā decet. Neutiquā incessere cōuenit indulgentias, sed ipsorū peccantium malitiam, qui sæpius araneorū more, venenū illic hauriunt, vnde salubrem succum haurire potuissent. At hæc sufficiunt pro articulo. Vtilitas indulgentiarum.

ARTICVLVS XXI.

LVT. Indulgentiæ necessariæ sunt solū publicis criminibus, & proprie conceduntur duris solūmodo & impatientibus.

EPIS. ¶ Nos cunctis peccatoribus (qui pœnarum debitores fuerint) necessarias esse nō ambigimus nedum publice criminosis. Cæterum quoniam articulus iste nullam habet probationem, hic operæpretium erit Lutheranis obiectionibus respondere quas opponit aduersus tria, quæ quidem statuere moliti sumus sub articulo. xvij. quum primum de indulgentiis loqui cœperimus. Primum erat, manere, vt plurimum post deletam culpā, pœnæ cuiusdam obligationem pro peccatis. Secundum erat, q; ea pœna tolli potest per indulgentias à summo Pontifice concessas. Tertium quod nihil ex eo diuinæ iustitiæ derogabitur, quum abunde resarciet ex Christi sanctorumq; meritis, quicquid ex pœnæ persoluendæ taxa, peccatori defuerit. Hic Luther. primum in resolutione sua, de virtute indulgentiarum conclusione. 5. nobis occurrit, Sex pœnarū genera cōmemorans, primam gehennæ, secundā pur- Cunctis pctōribus necessariæ indulgētiæ. Tria contra q̄ Lut. agit.

Sex pœnarum genera. gatorij,tertiam, quam appellat voluntariã et euangelicam, quartam, quæ dei virga peccantibus infertur, quintã,quæ per canones infligi solet,sextã, qua licet nolit agnoſcere, tamen diſceptandi gratia figit,vt eam improbet. Primã aſſerit in ſummi

Prima. Ponti.poteſtate non eſſe, ꝙ & vniuerſam eccleſiã opinari conſtãter affirmat. At iſtud non vſquequaque verum eſt. Facile quidem aſſentior ſummũ Pont. non poſſe quempiam á gehennæ pœnis eripere, poſtq̃ eis ſemel per mortem addictus fuerit. Verum ante mortem (q̃ diu quis hic vixerit)ſicut eum Pont. á culpa poteſt abſoluere, ita poteſt & á gehennæ pœnis liberare. Alioqui poſſunt & inferorum portæ aduerſus eccleſiam præualere. Sed neque ſtaret aliud Chriſti promiſſum,nempe: Quorũ

Secunda. remiſeritis peccata,remittuntur eis. Secundam vero(quæ eſt purgatorij) ſimiliter aſſerit,nulli⁹ hominis ſubeſſe poteſtati. In quo ſimiliter eũ erraſſe nõ dubito: Tũ quia certum eſt,pleroſq; diuorũ ſic in terris vixiſſe,vt pęnas illas (poſtq̃ hic diſceſſerint) euaſerint penit⁹. Tũ,quod vbi maior illa poteſtas Eccleſiæ conceditur, nempe liberandi pœnitentes ab ęterna gehennę pęna,multo magis ea nõ deerit, quæ á tẽporaria purgatorij pęna poſſet eripere. Tertiam ſubinde, quã voluntariã & euangelicam vocat,dicit,nec licere Pontificem tollere. Quoniam hæc(vt ait)pręcepta fuit á Chriſto. In qua re profecto(niſi toties eã expertus fuiſſem)demirarer plurimum hominis inconſtantiam, quippe qui ſecũ in hac parte vehementer pugnat. Quod vt palã fiat, oportet hic recenſeamus quæ locis aliis de hac pœnitentia diſſeruerit, Vult nimirum hanc voculã ex Græco verbo μετάνοια traductũ eſſe & μετανοεῖν nihil aliud eſſe q̃ reſipiſcere, aut vt expreſſius dicat, trãſmentari. Propter quod & aliquãdo pęnitentiã optimam aſſerit nouam eſſe vitam,aliquãdo vero

Tertia. Luth. inconſtãtia.

Pñia, Lut. quid ſit.

non sufficere nouam vitam, sed etiam oportere foris operari varias carnis mortificationes, pro qua re diuum Paulum adducit quem ait præcipere ad Ro.12. vt corpora nostra offeramus hostiam viuentem, sanctã, deo placentẽ. 2. Co.6. q̃ exhibeam⁹ nosmetipsos in multa patiẽtia, in ieiuniis, et vigiliis &c. Et Christũ citat Mat.5.6 qui docet ieiunare, orare, eleemosynas dare, & hæc oĩa tenet esse præcepta. Nõnunq̃ tamen affirmat opera nostra nihil omnino valere, sed solam cuiq; sufficere fidem.

Atqui iam cum homine congrediamur. Si præceptum sit Luth. Pœnitentiam agite. Quibus quæso præceptum est? aut iis, qui gratia carent, & vitæ nouæ nõ sunt adhuc participes? aut iis, qui nouam habent vitam? At non istis, hoc recte mãdari videtur, quippe quũ iam ipsi vitam habeant nouã, neq; potest ad eos apte dici, transmentemini, seu mẽtem aliam habeatis. Habẽt enim ipsi bonam mentem & vitam bonam, neq; possunt hanc mutare, nisi iã ex bona prauã faciant quod opinor nolis, facerent. Sed hoc forte velles vt se meliores quotidie redderẽt. At hoc nescio, an tuæ doctrinæ cõueniat, qui liberratẽ arbitrij negas. Neq; certe istud μετανοῆν est hoc est quemadmodũ tu ais, sensum aliũ & mentẽ induere. Superest igitur vt non iis qui iam mutati sunt, dicat, illud tuũ μετανοῆτε, hoc est trãsmẽtemini, sed illis, qui vitæ nouæ nondũ facti sunt participes. Ad quẽ modũ (haud tibi valde repugno) si dixeris Christũ, Ioannẽq; Baptistã, & Petrũ in Act. Apo. fuisse locutum. Eis aũt isti sunt locuti, qui nõdum gratiæ fuerãt participes, nõ aũt illis, qui iã vere fuissent vitã ingressi nouã. Quãobrẽ nec oĩbus hoc dictum fuit Christianis, nedum non pręceptũ fuerat. Credo tamen alibi commonefactos à Paulo christianos, quatenus carnem suam crucifigant, hoc est vitiis carnis repugnent, nec sic tamen, vt

Quibus dictum sit pœnitentiam agite

iis verbis ad perpetua ieiunia Christiani teneãtur, aut non liceat quibuslibet vesci, modo temperanter idipsum fecerint. Nã alioqui certe periret christiana libertas, quã ipse tantopere prędicas. Sed qd moror? Apertissimum esse cunctis potest, vel non cadere mortificationẽ sub præcepto, vel non adeo cadere, vt in se quisq; tantã exerceat, quantã sua caro ferre posset. At sufficiet tantam agere quanta satis fuerit ne superetur á vitiis. At hæc mortificatio tam iis, qui leuissime peccauerũt, q̃ illis, qui in maxima sunt prolapsi scelera, cõmunis est, & ab illis plerunq; rigidior exigitur quum sint adhuc virib9 integri membraq; simul habeant viuidiora. De cæteris vero, cũ sint ob suas priores intemperantias confracti magis, & viribus amplius exhausti, mitior carnis requiritur cruciatus. Sed præter hanc, certum est, (vti superius docuimus) modo sacris & literis et interpretibus fides adhibenda sit, maiorem pœnitentiam á sceleratis exposci debere, cum nulli sit rationi consentaneũ, vt ij, qui minimũ & qui plurimũ deliquerint, ad paria iudicentur. Huc accedit, q hęc mortificatio carnis, quã Lu. vocat pœnã euãgelicã, solũ respicit cautelã futurorum, hoc est, ne peccator quisq̃ relabatur ad vitia. Verũ hæc, de qua iam loquimur priorẽ vitã spectat magis, nimirũ vt pro pristinis peccatis hac pœna satisfiat deo. Et hæc est (quam opinamur in manu summi Pon. esse) vt infra latius dicemus. Sed hactenus pro tertia pœna. Quartam ait esse flagellationem á Deo missam, de qua psal. 88. scriptum est. Si deliquerint filij eius, et legem meam non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum. Et ad Heb. 12. Flagellat omnem filium, quẽ recipit. Et hanc affirmat in manu Ponti. nõ esse. Neq; nos admodũ reluctamur. Cæterum quod ait, eam tolli posse, per impositionẽ aliarũ pęnarũ;

Carnis mortificatio an cadat sub præcepto.

Mortificatio carnis cautela futurorũ peccatorum.

castigatio carnis, satisfactio p peccatis præteritis.

Quarta.

Attẽde lector.

abs lectori cupimus annotari. Ad quod & Niniuitarum exemplum introducit, qui per pœnitentias suas humiliter sese affligentes, meruerunt auertere flagellum subuersionis vrbi comminatũ suæ. Hic illum percunctarer, an cum hoc meruerint, erant in gratia, an gratiæ tum expertes? At istud si dixerit iam non sibi cohæret, quum sub artic. 6. doceat omnem eiusmodi contritionem, quæ paratur ex detestatione peccatorum, ponderando eorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, hypocritam facere vnumquemq;, & magis, quàm prius erat, peccatorem constituere. Sin illud asseruerit potius, nõ effugiet tamen quin iis pęnis ita satisfecerint deo quatenus eius indignationem penitus amolirẽtur. Adde, ꝙ nec dubium est, quin hæ pœnę plusquam euangelicæ fuerant, & supra q̃ exigebatur ad euangelicam illam, alioqui (quum sit hæc iuxta tuam opinionem cunctis præcepta) magno discrimine viuimus omnes, quum neminẽ reperies qui more Niniuitarum tantam indies agat pœnitentiã. Verum hoc oportet, si tamen illa præcepta fuisset. Perspicuum inde nobis esse potest, aliam pœnã hanc fuisse, q̃ solam euangelicam, & est ea nimirũ, quam satisfactoriam vocamus, & ad quam peccatorẽ obligari credimus, protinus vt à culpa soluitur, & ab æterna gehennæ pœna. De quinta vero pœna, quã canonicam ille vocat, nihil moror in manu pontificis esse, quanquam demirer Lutherum, hoc pontifici permittere, vt quod ecclesia tota decreuit, hoc ipse posset, vel tollere, vel moderari. Nã si hoc posset nõ est ambiguum, quin illius authoritas, aut totius ecclesiæ potestatem superabit, aut æquabit saltem. Id quod Lutherus (sat scio) nullo pacto sit admissurus. Cæterũ quid si canones isti nunquã fuissent instituti? Num propterea nullam pontifex habuisset authoritatem? Neq; enim credibile est, pro

Ionæ.3.

Alia sola euãgelica pœna, quę satisfactoria dicitur

Quinta.

pter solos hos canones (qui nondum erant conditi) potestatem tantam à Christo, quantam supra memorauimus, illi fuisse tributam, & tamē ad harum pœnarum remissionem, Lutherus cōtrahit summi Pontificis potestatem. Non enim, inquit, priores quatuor potest remittere, & quā aliam ergo remittit nisi canonicam? Sed nō hic illi respōdebo, quemadmodum ipse respōdet sibi, facile cuiq; fuerit suas ipsius respōsiones diluere. Dixi pridem, obligatum esse peccatorem ad pœnam suis peccatis debitam, postquā sibi culpa dimissa fuerit. Et hanc aio, Pontificem remittere posse, quum cuiuslibet spiritalis vinculi soluendi susceperit à Christo potestatem. Superius enim haud semel ostēdi, culpam momento posse tolli, sed tamen orthodoxorū omnium sententia, posthac manere pœnæ debitum. Sed hic Lutherus calumniatur, Pontificem mutare ius diuinum, & id relaxare, quod iustitia diuina inflixit. Et quid ni mutet ius diuinum cui iuris diuini mutandi sit concessa potestas? An non iure diuino quisquis reus peccati mortalis fuerit, æternas luet pœnas? Et tamen pontifex hunc & à reatu, & ab æterna pœna liberare potest. Quid ergo prohibet, quo minus posset temporariam pœnam (quæ secundū diuinam iustitiam peccatis debetur) auferre, quum æternæ pœnæ reatum & debitum ante sustulerit? Facetiis quoq; Lutherum non pudet in re tam seria ludere. Nam ait, Christum dedita opera restrinxisse clauem ad terram, futurum sciens, quòd perforaturi alioqui essent omnes cœlos. Atqui ludat vt velit, Nobis est satis, si quicquid super terram soluerit Pontifex, hoc in cœlis fuerit solutū. Hoc promisisse Christum nemo Christianus poterit inficiari. Quamobrem confiteamur oportet, summi pontificis authoritatem latius protendi q̄ ad solas pœnas canonicas auferendas. Ad illas nimirum quæ

Culpa sublata, pœnæ manere debitum.

Nota mutationē diuini iuris.

pro

pro peccatis debentur, si nulli canones fuissent. Nemo enim tam cęcus est, vt non videat iure ipso pœnas deberi peccatis, tametsi canones nunquã fuissent instituti. Nam ob id solũ canones à patribus excogitabãtur, quatenus ex eis cõiiceret sacerdos, quantã cuiq; peccato pœnã imponeret, quæ certe pœna (vel si nunquã fuissent canones) iure debebatur. Et hæc nimirũ est sexta pœna, quam Lutherus agnoscere nõ vult. Nam hæc neq; æterna pœna gehennæ est, neq; purgatorij temporaria, neq; ea quę per dei virgã infligitur. Sed neq; illa est, quã Lutherus vocat euangelicã. Nam ea nõ est peccatis prioribus debita, sed ad cautelam duntaxat futurorum spectat. Neq; est sola canonica, quandoquidẽ (si canones nulli vnquã fuissent) ipsa nihilominus fuisset debita. Cæterũ quia rationes alias cõplures, in eadem cõclusione producit, eas etiam diluamus erit necesse. Primũ obiicit, q̃ nulla authoritate scripturæ, doctorum canonum, aut ratione probabili, potest doceri, talem esse aliquam pœnã. Et vehementer absurdũ esse dicit, quòd in ecclesia quicquã doceatur, cuius nec in scriptura, nec in doctorib⁹, nec in canonibus, neq; saltem rationibus potest caussa dari. Hæc Lutherus. Cui respondemus his omnibus mòdis peccatorẽ ad pœnam teneri satis abunde superius fuisse mõstratũ. Et nisi vereremur prolixitatis tedio lectorem afficere, multo plura super essent, quæ produceremus. Nõnulla tamẽ (ne quis putet scripturas in hoc negotio deesse) superiorib⁹ adiiciemus. In Leuitico sic scriptũ est: Anima quæ iurauerit, & protulerit labiis suis, vt mali quid faceret, vel bene, & non fecerit, & illud ipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitaq; postea intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat agnũ de gregibus, seu capram, orabitq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur

Quare canones excogitati.

Sexta.

Euãgelica pęna cautelã dũtaxat futurorũ respicit.

Responde tur cauillis Luth.

Testimonia scripturarũ quæ docent pęnam p̃ctis deberi.

Leui. 5.

Satisface- re oportet pro pctis.

tetur ei. Ecce quomodo nõ sufficit ingemiscere & (quemadmodum tu dicis) à peccatis resipiscere, sed oportet insuper agnũ aut capram offerre, quod est satisfacere pro peccato. Nam iubet Moses, vt non solum pœnitentiam agat, verumetiam offerat alterutrum horum pro peccato. Cæterum inquies fortassis, idem esse pœnitentiam agere, & hoc offerre. Si velis ad hunc modum cauillari, saltem istud respondeas quæso. Num post impartitam peccatori gratiam, hoc offerendum putes? An prius, q̃ sit factus gratiæ particeps? At non opinor tuę doctrinę conquadrare, vt dixeris hoc sacrificium ante gratiã deo gratum fore. Sin ergo dixeris id post gratiã offerendum, tum erit dilucidum, non ad culpę condonationem (quæ iam facta est) hoc pertinere, sed ad satisfactionem potius pro pœna culpę debita. Rur-

Dan. 4

sum in Daniele traditur, quod quum Nabuchodonosor audierat somnij sui terribilem expositionẽ, Daniel ei mox cõsulit, vt eleemosynis peccata sua redimeret. Tum enim (si tamen Augustino credimus) facti sui pœnitens erat. Sed & Hieronymus super Danielem idem affirmat, & insuper q dilata fuit in eum sentẽtia, per menses. xij. Tam diu enim expectauit eum deus ad satisfaciendum pro peccato. Quam si facti pœnitens erat; tibi fuit etiã in gratia. Ad quid igitur attinebat eleemosynis peccata

Luc. 3.

redimere, nisi per satisfactionis modum? Sed ex nouo quoq; testamento, quæris testimoniũ. Audi primum Ioannem Baptistam, qui quum turba minis eius esset territa vehemẽter, & rogasset eum, quidnam essent facturi, respondit: Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas similiter faciat. Hæc opera quæ fieri iussit, nimirum eleemosynæ fuerunt, & eadem extra charitatem facta, nihil tua sententia profuerunt. Quamobrem quum post resipiscentiam iniuncta fuerãt, palam est ad satisfa-

ctionem

ctionem ea pertinere. Similiter & Paulus gaudere se dicit, quod tristati fuissent ad pœnitentiam Corinthij. Et laudat eam tristitiam quæ secundum deum est, nimirum quòd ipsa pœnitentiam in salutem stabilem operatur. At si tristitia quæ secundum deum est, pœnitentiam operatur, prior adsit (oportet) ipsa tristitia cordi, quàm pœnitentia, quæ per tristitiam efficitur, quum effectum caussa sequatur nunquam, sed præcedit magis, tristitia ergo hæc (quæ pœnitentiam in salutem stabilem operata fuit) aut erat absque gratia, & iam vides eam non fecisse illos hypocritas, aut magis quàm ante fuerant, peccatores, quod ipse tamen asseris in articulo sexto. Aut erat sub gratia, et iam pœnitentia, quæ subsequitur, quid aliud erit, quàm pro pœna peccatis debita, nonnulla satisfactio? Nam intelligis, quæ proxime sequuntur. Ecce enim hoc ipsum, secundum deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem, hoc est studium emendandi, quod reliquistis, defensionem, hoc est secundum Hieronymum, satisfactionem præcepti. Sed indignationem nimirũ in vosipsos, pro malis, quæ gessistis. Sed timorẽ, ne semel quidpiam in futuro vobis contingat. Sed desideriũ in melius proficiscendi. Sed emulationem præstantiarum virtutum. Sed vindictam, hoc est, castigationẽ vestri pro peccatis. Si quis ad hunc modũ vellet ab exordio scripturarum cuncta recensere, quibus continetur, post dimissam culpam remanere pœnam peccatis debitam, non pusillus profecto liber prodiret. Nam vt à primo homine Adam incipiamus, quis dubitare potest illũ (qui tanta fuerat sapientia præditus) post offensam statim resipuisse? Neque tamen ilicò fuerat à pœna peccato suo debita liberatus. Quid Moses & Aaron, quibus in pœnã, aut fastus, aut incredulitas suæ, non erat permissum, vt populum Iudaicum in terram promissionis inducerent? Num

Quãtis patriarcharũ & sanctissimorũ virorũ exẽplis probatur pœnã peccatis debitã manere.

Num credis eos diu ante nō fuisse reconciliatos in gratiam? Remansit tamen in vtroque pœna peccato
Num.20 debita. Sed & Maria Moseos soror, quis ambigit, quin á murmure contra fratrem suum concepto, resipuisset? & cum deo fratreque suo rediisset in gratiā, veruntamen in peccati pœnam & satisfactionem septē dies leprosa permansit. An nō fratres Ioseph, diu postquam hunc vendiderāt, pęnas facti sui de-
Num.12. derunt in Ægypto? vt & Ruben clamaret: Merito
Gen.13 hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum Et tamen credibile non est patriarchas tantos, nunquam interea pœnituisse, neque culpam eis fuisse di-
1.Reg.2. missam. Quid Hely memorem? qui quum audierat á Samuele negligentiam suam acerbe puniendam, patienter respondit: Dominus est. Quod bonum est in oculis suis fiat. Hæc tanta suæ voluntatis ad diuinam voluntatem conformitas non me sinit vt credam, quin cito pœnituerit. Veruntamen pœna nihilominus subsequuta est. Neque enim iàm in eius, vtpote senis, potestate fuerat correctio filiorum, aut fortassis & ipsi iam emendati fuerunt. Sed & Dauid, de quo supra diximus, postquam intellexit adulterij culpam sibi fuisse remissam, non destitit tamen in seipsum animaduertere, multo seuerius, quàm exposcebat illa, quam euangelicam pœ-
Psal.37. nam Lutherus vocat. Afflictus sum, inquit, & humiliatus sum nimis, rugiebā á gemitu cordis mei. Et pauló post: Quum ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniā iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro
2.Par.31 peccato meo. His confine est, quod Azarias rex, qui & Osias dictus est Ananiæ regis filius, qui quòd patris vestigia bona sequutus fuisset, in scripturis laudatur, quòd tamen incensum adoleuerit, offensam dei grauem incurrit, ob quod & lepra percussus, ita permansit adusque diem obitus sui. Verisimile ta-

le tamen eſt & hunc pœnituiſſe, quia iam perterri-tus templum exiit properãter, & in domo ſeorſum habitauit, relicta filio ſuo regni ſui gubernatione, cæterum pœna peccato debita nõ relaxabatur. Eo-dem pertinet, quod Ezechias rex, (tametſi culpa fuiſſet ei remiſſa) non tamen eius peccatum, omni penitus caruit punitione Multa prætereo. Neq; ta-men alienũ eſt ab hoc negotio ſi referamus, quod Zachariæ prophetæ contigit. Quis credat enim (quum eſſet vir ſanctiſſimus) nõ ſuæ protinus in-credulitatis pœnituiſſe, ac in gratiã cum deo rediiſ-ſe? Non fuit tamẽ ſublata pœna mutitatis inflictæ, priuſquã filius ei natus fuiſſet. Vides igit in oĩbus iis ſcripturis, apertũ eſſe, qd pœna quædã peccatis remanſit debita, quanquã culpa pridẽ remitteretur Sed & Paulus, quid, te quæſo, donauit illis, qui in-ter Corinthios peccauerunt? Neq; enim de ſolo il-lo, qui paternum polluit thorum (vt ait Hierony-mus) iam loquutus eſt, ſed & de cæteris pluribus. Quid inquam aliud eorum cuiuis donauit Paulus, quàm remiſſionem pœnæ? Fuit enim fornicator ipſe iam in charitate conſtitutus & gratia, quod et Paulus ipſe teſtatur quum ipſos Corinthios mo-neat, vt confirment in illo charitatem. Neq; enim confirmare potuerunt quod non erat. Condonauit itaq; Paulus, non culpam (quæ cum charitate non cohabitat) ſed pœnam, quæ certe peccatis debita ſuperfuerat. Sed hactenus pro ſcripturis. Iam quid patres in eadem re teſtentur, memorabimus. Et prædictis nimirum ſcripturis atque aliis id genus plurimis, orthodoxi patres compertiſſimum ha-buerunt, in peccato præter reatum, pœnam inſu-per peccato debitam contineri Propter quod & aſſerunt, cordis contritionem, et oris confeſſionem haud quaquam ſufficere, ſed operis præterea ſatiſ-factionẽ requiri. In corde (inquit Chryſoſtomus) contri-

Ezec. 39.
Luc. 1.
1. Cor. 2.
Condonauit Paulus Cor. non culpã, ſed culpæ pœnã. Suffragia patrũ, quę pœnã ſimiliter peccatis deberi docent.

contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, hæc est perfecta & salutifera pœnitudo. Sic enim ait sermone de pœnitentia. Sed quid vnicum ex patribus hic memorem? quando superius aduersus articulum quintum non solum Chrysostomum, verumetiam Ambrosium, Augustinum, Gregorium, Origenem, Leonem primum, Hieronymum, Cyprianum, et Cassianum, huic subscripsisse monstraui. Quorum sententias si Lutherus ignoret, quanta est hoīs inscitia? Quod si norit, quãta est eius impudẽtia, q tot sanctissimis, eisdemq; doctissimis patribus cõtradicere vereĩ, palamq; negare, q̃d nec per scripturas, neq; per doctores posset ostendi aliquã eiusmodi pœnã peccatis esse debitã. Id quod facit conclusione quinta inter resolutiones de virtute indulgentiarum. Cæterum prçter hæc, quanquam nemo non videat, quàm id sit identidem rationi consentaneum, tamen quia Lutherus eodem loco negat rationem probabilem afferri posse, neq; istud prætermittemus. Sed experiemur, an id posset ratione quoq; doceri. Quisquis iustitiæ rationem digne perpendit, mox intelliget culpam haud aliter, quàm per iustam pœnç sumptionem, & dationem ordinari posse. Nam hoc ad iustitiã vere pertinet, vt si quid in eam sit commissum, id haudquaquam inultum remaneat, sed per iustam vindictam in ordinem redigatur. Legat, quisquis velit Platonem, legat Aristotelem, aut cæteros philosophos, qui de ratione iustitiæ quicquã tradiderunt, & omnino reperiet apud hos necessarium esse, vt qui contra legem commiserit, pœnas luat, neq; aliter ex iniusto iustus iterato fieri posset. Id quod & diuus legislator Moses non ignorauit, quùm dixit: Pro mensura peccati, erit & plagarum modus. Quem locum Origenes super Num. differens, homilia octaua, dicit hunc in modum: Si peccator sum, nunquid eadẽ

Deut. 25.

erit

erit mihi pœna, si semel peccaui, quæ si secundo, & tertio, ac frequentius peccem? Non ita erit, sed pro modo, et numero, & mensura peccati, etiam pœnę quantitas metienda est. Quapropter & in Apocalypsi traditum est. Quantum glorificauit se, et in delitiis fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Sicut igitur ad iustitiæ decorem spectat, vt pro benefactis probi, iustum suscipiant prę́mium, ita & pro noxis improbi pœnas dent commeritas. Neq; seruatur iustitiæ pulchritudo, vbi quisquam absque condigno supplicio, leges impune violare sinitur.

Apoc.17.
Bñfactis prę́mium malefactis suppli cium iustitiæ decor persoluit.

Non abhorret igitur à recta ratione, imò quadrat plurimum, quod quum ex immensa clementia sua Deus, ad culpę condonationem sit vsqueadeo propensus, vt vel propter intensum cordis gemitum peccatori protinus ignoscat, expectet nihilominus ab eo pœnam, & iustum pro delicti qualitate supplicium, cuius ipsa vel in hac vita, vel in purgatorio luendi, post remissam culpam manet omnino debitor. Cæterũ vt etiã ex Canonibus rem istam cõprobemus. Negat enim Lutherus, & ex eis hãc rem doceri posse. Sic de pœnitentia dist. 1. cap. porrò de peccatoribus loquẽs dicit, quòd si sui iudices fiant, & veluti suæ iniquitatis vltores, hic in se voluntariam pęnam seuerissime animaduersionis exerceant, temporalibus pœnis mutabunt ęterna supplicia, & lachrymis ęx vera cordis cõtritione fluentibus, extinguent æterni ignis incendia. Et eadem distin. sic scriptum est: Vide benignum dominum misericordiam cum seueritate miscentem, & ipsius pœnæ modũ iusta & clementi deliberatione pensantem, & ideo non imperpetuum tradidit pœnæ delinquentes, sed quanto, inquit, tempore seruierũt cusarsaton, hoc est octo annis, disce & hoc ô tu auditor quisquis ille es, qui tibi cõscius es alicuius erroris, et quanto tempore errasse te nosti, & quanto

Suffragia canonum.
De pœni. dist. pri. c. porrò.

tempore deliquisti, tāto nihilominus tempore, humilia teipsum deo, & satisfacito ei in confessione pœnitentiæ. Non expectes vt humiliet te cusarsaton, & inuito necessitas extorqueat pœnitentiam, sed ipse præueni ipsius tortoris duritiam, quia si teipsum emendaueris, si teipsum correxeris, pius est dominus & misericors, qui vindictā temperet ab eo qui illam pœnitendo præuenit. Et rursus, de pœnitentia dist. iij. productior, scriptū est. Productior est enim pœna quàm culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna, ac per hoc, vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ pœnitentiæ, temporaliter detinet hominem pœna, quem iam ad damnationem æternam reum nō retinet culpa. Ad hæc. xxxvi. quæstio. vij. pro qualitate, citatur octaua Synodus, ad hunc modū: Pro qualitate delicti, tempus pœnitentiæ impendatur.

Citius herculi extorqueas clauam q̃ Luthe. ptinaciam.

Multa sunt in canonibus id genus alia, quib⁹ monstratur aperte, manere pœnæ debitum, postquā remissa fuerit culpa. Sed iis omnibus Lutherus non permouebitur, quin potius obiiciet, à nullo hominum pœnas illas (de quibus tot exempla protulerim) auferri potuisse. At quid si nemo hominū potuisset eas auferre, palam tamen est eiusdem generis pœnas (quæ partim erant intentatæ, partim inflictæ) cōdonatas fuisse. An nō ipsi Niniuitæ (quibus vrbis suæ comminatum fuerat excidium) per ieiunij tamen & pœnitentiæ seueritatem, hanc abs se cladem auerterunt? Et Nabuchodonosor si Danielis fuisset consilium sequutus, hoc est eleemosynis peccata redemisset, vitasset & ipse flagellum in se destinatum. Sed & si decem iusti fuissent in Sodomis reperti, qui pro cæteris orassent, non ignem & sulphur pluisset deus, super vrbes illas. Quid Achab & Manassen reges alioqui sceleratissimos me-

Ionæ. 3.

Dan. 5

Gen. 18

memorem? quibus tamen ob suam pœnitentiam ignouit deus, nec in eos animaduersionē quā medi tabatur exercuit. Sed hactenus pro pœnis intentatis. Iam pro iis quę cœptę sunt infligi. Nunquid ira dei in Hebræos sæuiente, nō profuerūt preces Aaron aduersus plagā, qua tam seueriter erant illi percussi? Obtulit enim (vt Num. xvi. scribitur) Aarō Thymiama, & stans inter mortuos ac viuentes, deprecatus est pro populo, & cessauit plaga. Sed & Dauid (quum esset triduana pestis in populū, quē numerari fecit, immissa) num tam acerbe seipsum non afflixit, vt diem vnum duntaxat, ea clades durauerit? Multa sunt eiusmodi in scripturis, non solum veteris, verumetiam noui testamēti (nisi prolixum nimis fuerit omnia recensere) quibus diluci dum esse potest, pœnas à deo vel intentatas, vel inflictas, per pœnitentiam, & ieiunia, perq; piorum preces & per eleemosynas auferri posse. Quo fit, vt etiam alterum Lutheri argumentū parui momenti sit. Sic enim argutatur secundo loco: Si, inquit, esset talis pœna aliqua, non tamen ad remissionē Papæ pertineret, quum sit volūtaria, & vltra canones imposita, imò nō imposita, sed sponte suscepta. Verum hic haud recte colligit. Neque enim pœna de qua iam agimus, haud est adhuc per sacerdotis arbitrium iniuncta, aut ab ipso pœnitente sponte suscepta, sed ipsa est, quæ iure peccato debetur, & ad quam peccator obligatus remanet, siue sacerdos eam iniunxerit, seu non iniunxerit, & hanc nos asserimus Petri successorem, authoritate pollicitationis, per Christū Petro factę, posse cōdonare. Quod autem dicit, per tertiam & quartam abunde satisfieri diuinæ iustitiæ, secundum mensuram, quam nouit Deus. Certe quantum ad quartam attinet, multa differt Deus in aliud vsque seculum, neque semper hic ad vnguem vsq; castigat. Sed neq; ter-

2. Re. vlt.

Pœnas à deo vel intētatas vel inflictas p pœnitentiā & preces auferri posse.

Alter Luthe. cauill.

tium pœnæ genus respicit peccata, quæ præterita sunt, sed pro futuris duntaxat adhibet cautelã. Porrò quod subiungit, nempe quòd non legitur vspiã deus aliquam requisiuisse, nisi tertiam aliquãdo & quartam. Quid si non legatur, non propterea consequitur, vt nulla sit. Hunc argumentandi modum ostendimus esse tibi consuetũ, quem & omnis dialectica clamat inualidum esse. Sed plane falsum est
Iohe.2. quod asseris. Nam quũ apud Iohelem legitur: Conuertimini ad me in toto corde vestro, hoc fuisset satis iuxta sententiã tuam, nimirum, vt resipiscerent, sed non hoc contentus dominus adiecit: In ieiunio & fletu, & planctu, & scindite corda vestra, et non
Iohe.1. vestimenta vestra. Et pauló superius: Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis tuæ. Et rursum ad sacerdotes: Accingite vos & plangite sacerdotes, lamẽtamini qui ministratis altari, ingredimini, dormite in saccis ministri dei. Hos vtiq; cruciatus adeo seueros, neq; tertia pœna, quæ euangelica dicitur exposcit. Sed neq; ad quartam pœ-
Esa.22. nam vllo modo pertinẽt. Rursum in Esaia legitur: Et vocabit dominus Deus exercituũ in die illa ad fletum, & ad planctum, ad caluicium, & ad cingulum sacci, quæ nimirum pœna, nec tertia, nec quarta dici potest. Nam si tam grauis euangelica pœna fuerit (quam tu dicis præceptum esse) quid de christianis innumeris, ne dicam omnibus, futurum sit, horror est cogitare. At quid tibi, aut vnũ, aut alterum prophetarum hic cito ? quando Hieronymus ipse fatetur, vocibus omnium prophetarũ nos vocare deum ad pœnitentiam, hoc est ad pœnam de-
Astutia Lutheri. bitam pro peccatis. Quam si nos nostra sponte dederimus, ille præterea nullam (si tamen Paulo credim⁹) illaturus est. Cęterũ de Magdalena, et adultera, q̃ ex aliis dici miratur hanc absq; satisfactione fuisse dimissam, illam vero nequaq̃, iam solitis stro
phis

phis vtitur, nimirũ vt proprias diluat obiectiões, quo sua pars munitior esse videatur. Sed nõ est dubium, quin absq; satisfactione, Christus vtriq; potuit sua relaxasse peccata. Nec tamen si hoc fecisset, trahi id iam debet sacerdotib⁹ nostris in exemplũ. Verum si satisfecissent (quod verisimilius est) neutra satisfactio cẽseri debet, aut de tertia, aut de quarta specie fuisse. Primum, nõ de quarta dici potest alterutra, quia non inflicta à Deo. Sed nec de tertia, quia nec tantam verecundiam, nec tantã ignominiam, sed neq; luctum, aut tristitiam tantã, ipsa tertia pœna postulasset, quam Lutherus vocat euangelicam. Quod vero proxime subinferre molitur, nempe potestatem soluendi parem esse, nec excedere posse ligandi potestatem, paulò ante falsum esse docuimus. Quod postremo dicit, neminẽ esse sub iurisdictione Papæ, quantum ad primam, secundã, tertiam, quartam, & sextam, æque falsum esse monstrauimus. Nam Papa liberans à culpa, liberat & à gehennæ pœna quæ prima est, & liberans à sexta, quod & ostendimus per eũ fieri posse, liberat à pœna purgatorij, quæ secunda est. De tertia vero & quarta nõ reluctamur. Corollarium autem (quod inducit) nihil in se veritatis continet. Nam sæpe diximus, non ob id solum deberi pęnam, quod sic ecclesia statuit, sed fuisse debitam, etiam si nullus vnquam ob hanc rem canon fuisset æditus. Canones enim ob id solum instituti fuerunt, vt à sacerdotibus dinoscceretur, quæ pœna fuisset peccatis debita. Expers & illud omnino veritatis est, quod sequitur, nempe quod per vitam nouam maxime satisfit deo. Neq; est diuo Cypriano quicquam auditu magis odiosum, quàm illa sit assertio. Nam apud eum nihil ferme crebrius est (quum de pœnitentia loquitur) quàm satisfactionis vocabulum, quam & affirmat non breuem esse debere. Quare instituti sint canones.

Cōstringitur Luth.

De scripturis (quas continenter adducit) prima est: Pœnitentiam agite. Ego paucis hic ab eo percontari soleo. An hoc Baptista dixerit his, qui iam in gratia constituti fuerant? an expertibus gratiæ? Si dixerit expertibus gratiæ, iā nō cōstat Lutherus secum, quum affirmet nullum opus ante gratiā peccatori conferre posse quicquam, quin potius obesse plurimum. Sin in gratia cōstitutis loquutū fuisse Baptistam dixerit, quis nō videt, eleemosynam (quam induxit) ad satisfactionem pertinere. Ait enim: Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat. Quòd si hoc ad præceptum pertinere contenderit, & proinde ad pœnā euangelicam, quid non erit sub præcepto? Et cur non hoc etiam ipsis militibus, & publicanis iniunxerat, si de præcepto fuisset? Baptista certe non aliter, q̄ pro prioribus indixit peccatis. Neq; enim se difficilem exhibere iam debuit, ne quos ad Christum allicere studuit effugaret magis. Porrò quod ex Ezechiele producit, facile diluetur. Si conuersus fuerit impius ab impietate sua, & fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet, & non morietur. Primum hic respondemus, quòd iis verbis nihil pollicetur aliud q̄ vitam gratię, ad quam consequendam non exigitur satisfactio, & ideo nihil hoc facit aduersum nos. Sed rursum dicimus, ꝙ iudicium & iustitia magnam in se continent satisfactionem. Si quis enim digne libret suorum peccatorum magnitudinem, & subinde iuste vindicet ea, is nimirum hoc iudicium & hanc iustitiam exequens, non paruam facere putandus est satisfactionē. Neq; talem quis condignam facere potest, etiam si plures victurus esset vitas. Quo fit vt neq; obstet nobis, Beati qui faciunt iudicium & iustitiam in omni tempore. Simili modo possumus & ad illud de Michæa respōdere. Vbi Michæas dicit; Indicabo tibi ô homo quid

Luc. 3.

Ezec. 33.

Iudiciū & iustitia nō vulgaris satisfactio

Mich. 6.

quid sit bonum, & quid dominus requirat à te, vtique facere iudicium & diligere misericordiam, & ambulare solicitum cum deo tuo. Dicimus q̄ ista sufficiunt ad vitam gratiæ, non autem ad purgatorij pœnas euadendas, nisi quis per iudicium accipiat, seueram condemnationem sui, & per misericordiam eleemosynę opera. Nam hæc sola possunt conscientiã à peccatis expiare, & pro reliquiis peccatorum satisfacere deo, quando & Christus polliceetur daturis eleemosynam, omnia munda fore. Epilogus.

Hactenus igitur enisi fuimus ea cõuellere, quę Lutherus obiecit aduersus id genus ipsa pœnæ quam nos sextam vocamus, nempe pro peccatis debitã, quæ certe re ipsa deberetur, si neq; gehenna foret, neq; purgatorium, neq; euangelica districtio, nec dei castigatio, nec demum vlli canones vnquã fuissent instituti. Et hãc asserimus, multis modis (Christo sic promittente) deleri posse, nunc per eleemosynas, nunc per dimissionem iniuriæ fraternæ, nunc per bonorum virorũ preces & demum per authoritatem S. pont. traditam ex ipso verbo Christi q̃d certe per se solum sufficit, omnem pœnam (quantacunq; fuisset peccatis debita) facillime condonare. Neq; enim credibile est id frustra fuisse dictum à Christo, post illam expressam suæ diuinitatis confessionem, & habita prius de stabilitate ecclesię suę memoria, & de clauibus item regni cœlorum Petro conferendis. Sed hęc sufficiunt, vt dilucidũ fiat, indulgentias aliis etiã vtiles esse, q̃ iis qui publicis criminibus irretiti sunt, & q duri sunt & impatientis animi. Et hæc pro articulo.

ARTICVLVS XXII.

LVT.

SEx generibus hominũ indulgentiæ nec sunt necessariæ, nec vtiles, videlicet mortuis, seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiserunt crimina, his qui crimina commiserunt,

ferunt, sed non publica, his qui meliora operantur.

EPIS. ¶ Nullis profecto magis necessariæ sunt indulgentię, quã euestigio morituris, quippe quod eis iam tẽpus nõ sufficiat, ad agendam pœnitentiam, hoc est ad satisfactionem pro peccatis. Quo fit, vt quod reliquum est pœnæ, pro peccatis debitæ (nisi prius per indulgentias fuerit condonatum) seuerius & acerbius expiabitur in purgatorio. Sed hic diutius remorari lectorem nolo, quòd hunc articulum vna cum proxime superioribus Lutherus ipse fatetur se reuocasse. Quo tamen ingenio idipsum fecerit, mox videbimus.

Indulgentiæ iã morituris maxime necessariæ.

LVT. ¶ Has propositiones, vt dixi, reuocaui antea, rogauiq́ & adhuc rogo omnes, tum Bibliopolas, tũ lectores, vt ea quæ de indulgẽtiis disputata & scripta à me sunt, exurant.

EPIS. ¶ Ecce vides lector quonam ingenio Lutherus hunc articulum reuocauit. Malo certe, prauoq́. Nam ante nonnihil indulgentiis deferebat, eas quibusdam fuisse necessarias asserens. At nunc prorsus nullius momenti facit, neminiq́ profuturas asserit penitus. Sic nimirum eorum superbia qui Deum oderunt ascendit semper, & magis atque magis increscit.

LVT. ¶ Nesciebam enim tum, cum ea laborarem, Papam esse Antichristum, qui his & similibus operationibus erroris, Satana imperante, orbem perderet Christianum.

EPIS. ¶ Mirum est, quanta sit odij virtus ac potestas, quę sic fascinat hominem, vt iam videat & sentiat, quod prius non aduerterit, hoc est Christi vicarium Antichristum esse. Quos iam (te quæso Luthere) nouos oculos induisti? quibus nunc summus Pontifex tibi videatur Antichristus? An non hoc didicisse potueras ab illis præclarissimis magistris tuis, vt Ioanne Wiclefo, & Ioanne Huss, cæte-

Vis odij Lutherũ nouis odiis ornauit vt facile videat q́d nusquã est

cæteriſq; Boëmicæ factionis principibus, à quib⁹ & perdoctus es alia nõ diſſimilis farinæ plurima? Sed iam deſperas in gratiam te poſſe redire pontificis. Quo fit vt nullum non moueas lapidem, quo tantæ poteſtati ſummam confles inuidiam. Sed expendamus, an tu non magis (imperante Satana) perdere tuis erroribus, orbem ſatagis chriſtianum. Si nos fallat pontifex, fallit & eccleſia, quæ veritatis firmamentum eſt, fallit & ſpiritus ſanctus, perpetuus eccleſiæ cuſtos, fallit & Chriſtus ipſe, qui nec portas inferi præualituras aſſeuerabat aduerſus eccleſiam ſuam. Nam pontifici plane ſuffragantur hæc omnia. Sed tu Luthere, qui contemptis omnibus iis, tuo confidis cerebro, Chriſtianum orbem fallere ſtudes. Et non abſq; ſuggeſtione ſatanę quē credibile eſt, quum ſis tot & tantis atq; tam impiis immerſus erroribus, prçceptorem fuiſſe tibi, quos nec aliunde q̃ ab ipſo concepiſſe potueris. Nã prope cũcta moliris euertere, quæ tota credidit hactenus eccleſia, quæq; patres orthodoxi nobis antea tradiderunt, vt non dubitem, ex eorum eſſe te numero, de quibus Paulus ad Timotheum ſcribit: Seductores proficient in peius, errantes & in errorem mittentes. An nõ tua dogmata iam indies euadunt peſtilentiora, & quotidie creſcit ac augetur errorum cumulus? Sed vt ad indulgentias veniamus. Quid in his facit pontifex, quo fallatur per eum orbis chriſtianus, magis q̃ per te? Nihil aliud illi pollicetur, q̃ pœnæ pro peccatis debitæ condonationẽ cui & Chriſtus ampliſſima ſua pollicitatione ſubſcripſit. Tu vero tãtũdẽ tribuis cuiuis ſacerdoti. Nã affirmas non ſolũ culpam, verumetiã pœnam omnem peccatis debitam, cõdonatã eſſe, per cuiuslibet ſacerdotis abſolutionẽ, hoc tu nõ vereris aſſerere, quum tamen huic tuæ ſententiæ, cõtradicant oẽs orthodoxi patres. Iam ergo reſpondeas

Lutherus cerberea percitus rabie, orbẽ chriſtianũ euertere ſtudet.

Æqua lãce perpẽde lector pontifex ne an Lutherus magis fallat.

precor, vter ex vobis potius imponit orbi christia nos? an pontifex, qui tam verbo Christi, quàm patribus totus innititur? An Lutherus, qui tam verbo Christi, quàm cæteris orthodoxis patribus reluctatur?

LVT. ¶ Fixa est sententia diuina Psal. 88. Visitabo in virga iniquitates eorum, qua indulgentiæ quæ virgam iniquitates visitantē impiissime præsumūt remittere, funditus subuertuntur, & nihil nisi inane nomen esse monstrantur.

EPIS. ¶ Nunquam eas pœnas, quæ dei virga peccatoribus infligunt, indulgētias posse remittere quisquam (opinor) asseruit. At quid prohibet, quo minus hi, qui pia fide susceperint indulgentias præuenire queant flagellum Dei? quando & Deus optimus pie confidentibus in se, tantopere sit propēsus ad veniam. Cæterum ante monstrauimus, pęnam, quæ pro peccatis debetur, & ad quam post reatū sublatū, manet adhuc peccator obligatus, non vno tantum deleri modo. Neq; enim semper hæc pœna per Dei virgam expiatur. Alioqui nec Paulus nobis erit audiendus, qui pollicetur nos haudquaquā à Deo corripiendos fore, si prius ipsi nosmet diiudicauerimus. Si nosmet igitur ipse digne castigauerimus, effugiemus vtiq; flagellum dei. Nostra enim castigatione satisfieri poterit pœnæ quæ peccatis debetur. Quamobrem nihil oportet, vt in eiusmodi, qui de seipsis supplicium sumunt, sæuiat virga Dei. Neq; psalmus ipse contrarium affirmat, quū nec de omnibus, sed de iis duntaxat, qui nolunt resipiscere, sed dereliquerunt legem Dei, & in eius iustitiis incedere contempserunt. Sic enim idem psalmus. Si autem derēliquerint filij eius legem meam & in iustitiis meis non ambulauerint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Nihil igitur aduersum nos qui resipiscentibus

Flagellū dei præueniri per indulgētias potest.

Sese corrigētes deus non corrigit.

Psal. 68.

tibus misericordiã pollicemur facit psalmus iste. Poteſt inſuper & pœnæ dictæ ſatisfieri per alienã caſtigationem, vtpote ſi quiſpiam vir ſanctus eo animo ſe afflixerit, vt in alterius vtilitatẽ id cedat, ac pro peccatis alterius omnino ſatisfaciat. At quẽ ſanè modum haud defuerunt ſancti, de quibus ante diximus, quòd idipſum ex magna feciſſe charitate leguntur. Et demum nec iſtis modis ſolis, Deo ſatisfacere queunt peccatores, verumetiã per canonicam pœnam á ſacerdote cõgruenter impoſitam. Cæterum vtcunq; fuerit, niſi (priuſq̃ hinc migrauerimus) ei prorſus debito ſatisfiat, in purgatorio tãtundem luituri ſumus. Neq; enim peccatũ aliquod euadere poteſt penitus inultũ, & abſq; omni prorſus vindicatione, aut in ipſum qui deliquit, aut in alium qui talem vindicationem ſubierit illius cõmodo.

Aliena caſtigatio pœnam tollit

LVT.

¶ Nec curanda hominum reproborum diſtinctio de cerebro ſuo conficta, de pœnis medicatiuis & ſatisfactoriis.

EPIS.

¶ Temeritati tuæ rectè conuenit omnia contẽnere. Attamen veritas eſt nemini contemnenda. Porrò verum eſſe cõſtat, vel ex ſcripturis ipſis pœnas quaſdam fuiſſe medicatorias, quæ non erant ſatisfactoriæ, quales opinor toleraſſe Paulum, ob ſtimulum carnis ſuæ, quibus inani gloriæ & arrogãtiæ (quę alioqui ex magnitudine reuelationũ ſuarũ ei propẽdebat) medela pararetur. Neq; enim pęna quæuis, quæ vel infligitur à deo ſemper ob ſatisfactionẽ adhibetur peccati. Nam cæcus ille (qui à natiuitate ſua paſſus eſt oculorũ orbitatẽ) nequaq̃ ob ſua peccata ſic punitus fuit, ſed magis, vt in eo manifeſtaret gloria dei. Et Iob ſimiliter atq; Tobias, nõ alia ratiõe, tot calamitates perpeſſi ſunt q̃ vt ex eis aliĳ diſcerẽt patientiam. At ediuerſo Nabuchodonoſor, & Maria ſoror Moſi, cæteriq; cõplures, ob iu

Temeritas Luth. quid non contẽnit.

Non quæuis pœna ob ſatisfactionẽ infligitur.

ob iustitiam castigati sunt,nimirum vt aliquousq peccatis eorum satisfieret. Sed & Dauid(postq̃ intellexit peccati sui reatum sibi fuisse dimissum) nõ desiit tamẽ dicere: Et secundũ multitudinẽ miserationum tuarũ,dele iniquitatẽ meam. Amplius laua me ab iniquitate mea,& à peccato meo munda me. Nunq̃ hæc profecto dixisset,ac multa id gen⁹ alia,nisi persuasissimũ haberet;se remãsisse adpœnas aliquas obligatũ. Quãobrem ex iis perspicuũ esse potest,non omnes vno fine pœnas immissas à deo fuisse,sed quasdam satisfactionis,quasdã solius medelæ caussa.

Psal.50.

Pœnarũ aliæ satisfa ctoriæ,me dicatrices aliæ.

LVT. ¶ Verba psalmi clare docent,peccata & iniquitates virga visitari.

EPIS. ¶ Quidnã aliud hæc psalmi verba sibi velint, non intelligo,nisi q̃ filij Dauid,qui legẽ dei dereliquerint, verberibus adigantur ad deum reuerti, si nolint idipsum facere sua sponte. Quod si sua sponte reuersi fuerint, & in semetipsos digne pro commissis animaduerterint,non video q posses ex hoc psal.probare,q̃ deus hac animaduersione nõ flectetur ad veniã ex clementia sua. Neq enim cõsueuit de⁹ bis in idipsum iudicare. Iudicaret aũt bis in id ipsum , si postq̃ ipsi semetipsos diiudicauerint ipse denuo vellet eosdem iudicare,idquod facturũ deũ omnino Paulus negat. Nequaq̃ igitur verba psalmi clare docẽt id quod tu moliris,& maxime quãdo pollicetur deus in eodẽ psalmo,se non cohibiturum ab illis misericordiã suã. Misericordiã(inquit) meam non dispergam ab eis,neq nocebo in veritate mea.

Deus sua spõte se affligentes, venia prosequitur.

1.Cor.11.

LVT. ¶ Et nemo nisi insanus queat negare, virgã illam esse pœnã pro peccatis inflictã,siue hanc satisfactionis,siue alterius negotij dixeris.

EPIS. ¶ Geminum intellectũ habet is tuus sermo,quũ asseris,Dei virgã esse pœnam pro peccatis inflictã

Pos

Possunt enim verbera pro peccatis infligi, quate-nus per ea quis excitetur à peccati somno, quēad-modum sæpe contigit filiis Israel, de quibus & scri ptum est. Quum occideret eos, reuertebantur ad eum. Et alibi: Multiplicatę sunt infirmitates eorũ, & postea accelerauerunt. Possunt & eadem intelli-gi pro peccatis inflicta iam his, qui conuersi sunt, quemadmodum & Dauid accidit qui simul atque pœnituerit ob censum populi factum, virgam ta-men dei sustinuit, qua & vehemēter afflictus fuit, nimirum ex peste, quæ multum atrociter desæuit in populum. Neuter horũ sensuũ non sufficit ad hu ius Psalm. veritatem. De posteriori satis apertum est. Et de priori quis negare poterit, ꝙ si deus quē-piã verberibus adegerit ad resipiscentiã, quin iam virga visitauerit ipsius iniquitates, et in verberib⁹ eius peccata? Nemo tamen recte colliget, ꝙ postq̃ quis à peccati somno per Dei virgam sic fuerit ex-cussus & expergefactus, ꝙ nihil pœnæ debitæ su-persit, quæ per indulgentias deleatur, quod tamen ipse moliris.

Duplex infligēdi pœnas ratio.

Psal.15

¶Non ergo credas, etiam si angelus de cęlo ali ud docuerit, contra tam manifestã scripturam, ne-dum si draco blasphemus de curia Rom. aliud fre-mat. Nõ remittet homo, vt tollat visitationem hu ius virgæ. LVT.

¶Iam furere incipis, perinde ac si triumphaue-ris, quum nihil feceris minus. Quid enim colligis ex hac scriptura, quam iactitas vsqueadeo mani-festam esse? Num hoc, ꝙ non aliter diuinæ iustitię satisfieri potest q̃ per virgam istam? At hoc falsum esse pluribus docuimus. Neq; enim sequitur. Visi tabo in virga iniquitates eorum. Ergo non aliter, nisi per hanc virgam peccatis satisfieri potest. Quis non videt huius argumenti stolidissimas ineptias? Nam ita Paulus, vt diximus parum verax fuisset dicens:

EPIS.

Ante victoriã laudes canit.

1.Cor.11

dicens:Si nosmetipsos diiudicauerims,nō vtiq; iudicaremur. Desine igitur istiusmodi maledictis summū incessere Pontificē, cui & impudentissima quidem impingere multa mendacia soles. Cuiusmodi & hoc vnum est,quod huius visitationē suis indulgētiis tollere pollicetur; quū tamen ille nunq̄ istud ne cogitauerit quidem. Quanq̄ & potest populus harum indulgentiarū confidentia,sic ad vitæ melioris emendam excitari, vt ab eis auertatur indignatio Dei, suumq; gladium ipse cohibeat, quē esset alioqui vibraturus. Sed hactenus hæc respondisse sufficiat.

ARTICVLVS XXIII.

LVT. EXcommunicationes sunt tantum pœnæ externæ, nec priuant hominem communibus spiritalibus Ecclesiæ orationibus.

EPIS. ¶ Si quis vel vnum errorem semel admiserit, inde plures quotidie suboriuntur, queadmodum in Luthe.iam fieri manifestum est. Nam error quē de fide cōcepit,errores sibi peperit innumeros,opinatur enim fidem vel solam cuiq; sufficere. Quo fit vt sacramentis nihil tribuat, satisfactionem oīno tollat, contritionem item aliquā existimet obesse peccatori. Sed neq; necessarium esse,vt quis omnia mortalia sua confiteatur, licereq; sordidissimis & sceleratissimis(modo fidē habeant) ad Eucharistiā accedere. Ac demum vnumquenq; sua fide,bonorum oīm(quæ totius ecclesiæ cōmunia sunt)ita fieri participem,vt nec per indulgētias,ei maiora cōferri possint,quā habeat,neq; per excommunicationes auferri. Ad hos nimirū errores, aliosq; plurimos, adegit eum error, quem de fide mordicus tenere decreuit. Contigit enim hic Luthero quemadmodum homini cuidam quopiam profecturo, qui male suum iter ab initio per loca multis diuisa sepibus instituit. Is enim(vbi primam ruperit sepem

De excommunicatione.

Ex fidei errore innumeros sibi Luthe.peperit errores.

Similitudo bona.

pem) ad alteram veniens & eam pariter euertat oportet, ac subinde tertiam & quartam, atq; reliquas omnes (quotquot obsistunt itineri suo) demoliri necessum erit, aut tandem retrouerti, & aliunde sibi quærere fœliciorem ingressum. Ad hunc modum profectò Lutherus mihi visus est fecisse. Nam principio de fide parum rectam imbibit opinionem. Sed quum eam defendere constituit, reluctabatur ei sacramentorum efficacia, quam idcirco protinus amoliri conatus est. Post hanc ei obstitit satisfactio quæ quum opus quoddam sit, & ad iustificationem peccatoris conducat plurimũ, hãc etiam tollere quãprimum curauit. Pariter & de cęteris (ne sim prolixior) idem omnino studuit efficere. Quicquid demum opinioni suæ (quam de fide sibi firmauit) aduersabatur, hoc euertere modis omnibus est molitus. Cæterum (vt ad articulum tandem veniamus) quia vidit Lutherus futurum, vt si per excommunicationes cuiquã habenti fidẽ, auferri possent spiritalia bona, iam nón sola fides sufficeret. Idcirco studet & hanc potestatem excõmunicationibus tollere, docetq; eas externas tantummodo pœnas esse, nec priuare quenquã posse cõmunibus Ecclesiæ precationibus, aliisq; spiritualibus bonis. Sed iam ipsum audiamus. Quare excõmunicationes Lu. damnat.

¶ Hanc satis firmiter probaui in sermone de excommunicatione. LVT.

¶ Primum igitur operæprecium fuerit hic tuã recensere probationem, quam in eodem sermone producis, & eandem (si possumus) deinde refellere. Distinguis illic fidelium communionem bifariam, quarum alteram internam vocas & spiritualem, alteram externam & corporalem. Illam dicis constare fide, spe, & charitate in Deum. Hanc dicis esse participationem sacramentorũ, quę fidei, spei, & EPIS. Cõio fideliũ à Luth. bifariã distincta.

chari

charitatis ſigna vocas. Eãdem inſuper ad commu- nionem vſq; rerum vſus, colloquij, habitationis, aliarumq; corporaliũ conuerſationem extendi vis. Aſſeris deinde, quod ſicut nulla creatura poteſt animam illa priori ſpirituali cõmunione, vel communicare, vel excõmunicatã reconciliare, niſi ſolus deus: ita nec poteſt alius quiſq̃ communionem illam ſpiritalem tollere, ſeu quenq̃ excommunicare, niſi homo ipſe ſeipſum per peccatum proprium. Sicq; tandem ex his colligis, excommunicationem eccleſiaſticam, eſſe communionis externæ duntaxat priuationem, hoc eſt, ſacramentorum, funeris, ſepulturæ, publicæ orationis, atq; id genus cæterorum.

Lutheri argumentatio inanis.

Hæc ſane totius argumentationis tuæ ſumma eſt, quę mihi profecto plurimum habere fuci videtur, perparum vero ſolidæ veritatis. Quid enim ſi nemo fidem, ſpem, aut charitatẽ auferre poſſet ab homine, niſi per peccatum has ipſe tollat ſibi, nũ non reſtant alia quæ per excommunicationem tollantur? Neq; nos negamus, quin indigne quiſpiam interdum excommunicetur, quũ nihil inde prorſus diſpendij patiatur. Sed nos de illo, qui iuſte fuerit excõmunicatus, loquimur. Cuiuſmodi ſunt hi, qui plerunq; fidem retinent, amiſſa charitate. Qualis nimirum & Corinthius ille fuerat, quem Paulus ſatanæ tradidit. Nũ (te quæſo) Corinthius iſte poſt traditionẽ et excommunicationem quam ei Paulus inflixit, non iam in ampliorem (q̃ ante fuerat) detruſus eſt ſatanæ poteſtatem? Quid enim prohibet quo minus id fieret? quum & de Iuda legimus, bis eum in poteſtatem ſatanæ veniſſe, ſemel quum cõcepit animum tradendi Chriſtum, atq; iterũ, quãdo buccellam accepit à Chriſto. Sic nimirũ & Corinthius ille, ſemel (quum peccauit) ſub ditionem ſatanæ venit, ac denuo (quum excommunicatus fuerat) & tunc multo quidem euidentius. Intellige quæ

1. Cor. 5.

Corinthius à Paulo excommunicatus.

Iudam bis in poteſtatem ſatanę veniſſe legimus.

quæ dico. Corinthius ille primo per baptismum communionis ecclesiasticæ factus est particeps. Deinde per culpam charitatem amisit, & dilapsus est in aliquam diaboli seruitutem, & quanquam erat spiritaliter in se mortuus, nimirum quia charitate caruit, erat tamen adhuc per fidem ecclesiæ mē brum, & mystico corpori coniunctus. Quo sane factum est, vt non quantum voluit satanas in illum potuit sæuire. Obsistebant enim ei preces, & cætera spiritualia totius ecclesiæ bona, quorum erat adhuc aliquo modo. Corinthius ille particeps, ne pro sua libidine vexarat hominem. Quid enim aliud (te precor) satanæ malitiam cohibuit tunc magis quàm posteaᶜ nempe cum illius potestati datus erat Corinthius: Aut cur nō æque prius vexauit illum, si non minus tunc ab eo fuerat possessusᶜ Verum inquies: Et si maiorem in corpus accepit potestatem, non tamen in animam identidem. At istud illic haudquaquam probas. Bene quidem ostēdis, nihil iis nocere posse, qui charitatis sunt participes. At de aliis, qui propter admissa sua charitatem amiserunt (de quibus magis attinebat loqui) nullā inducis probationem. Quæ res omnem argumentationem tuam prorsus inualidam reddit. Nam de iis & non de illis firmari necesse fuit, ꝙ excommucatio nullum inferat animæ nocumentum. At inquies: Paulus adiecit vt spiritus eius saluus sit in die domini. Quid tumᶜ An non interea dispendiū Corinthius ille passus fuit, etiam in animaᶜ Profecto. Nam & si Corinthio Paulus hanc intulerit excommunicationem, ob finalem animæ suæ salutē (modo Corinthius æquanimiter eam tulisset, & iusta pœnitudine seipsum emendasset) ipse nihilominus bonorum spiritualium, quæ in ecclesia quotidie multiplicabantur iacturam interea passus est non modicam. Quod si per hāc excommunicatio-

Attende lector.

Buccellã à Christo accepit Iudas vt resipisceret.

nem haudquaq̃ resipuisset ad maiorem damnationis cumulum tandem ei cõuerteretur. An Christũ credis quando buccellam Iudæ porrexit id ad detrimentum Iudæ fecisse? An non potius, vt Iudas tanta beneuolentia resipisceret? Et tamen accepta buccella, mox intrauit in eũ satanas ad mali sui cumulum. Multo magis hic quũ ex instituto Paulus Corinthium ab ecclesia separauit, & tradidit satanæ. Nunquid tu nõ malum putas à Christo separari? & malum quidem animæ? quũ & hæc inuisibilis vnio secundum animã potius, q̃ secundum corpus facta sit. At inquies. Iampridem per peccatum fuit separatus à Christo. Fuit certe nec viuaciter coniunctus, nec tamen penitus à Christo diuisus.

Comparatio elegãs.

Habuit vtiq; per fidem nonnullam vnionem, quẽadmodum & membrũ aliquod expers vitæ quod tamen corpori per neruos & pellem coniungitur, & nonnullo fouetur corporis calore. Ad quem modum & Corinthius ille (priusq̃ fuerat excõmunicatus) ecclesiæ per fidem iungebatur, & per ecclesiæ bona spiritualia fouebatur nonnihil. Sed postq̃ anathematis gladio percussus fuit, haud aliter à cõmunibus ecclesiæ bonis separabatur, q̃ brachium à corpore, si penitus dissecatum sit, vt nihil ab eo fomenti prorsus suscipiat. Ex quo nimirũ tuus error apertus est, qui negas excõmunicatum anathemate separari, aut satanæ tradi, sed ante fuisse separatũ & satanæ traditum. Excõmunicationem vero contendis haud aliud q̃ signum illius separationis esse. Sic enim ais sermone tuo de excommunicatione, quarto loco. Excõmunicatio iusta est, significat potius animã esse diabolo traditã & ecclesiæ cõmunione spirituali priuatã, quia fertur super eũ, qui peccato mortali seipsum priuauit cõmunione charitatis, & diabolo sese tradidit. Nos quod seipsum priuauerit bona parte cõmunionis spiritalis, et q; ali-

quousq; seipsum satanæ tradiderit, nō refragamur. Quàm diu tamen remansit in corpore, nō per excō municationē omnino separatus, non omni penitus emolumento bonorum illorū spiritualium caruit, neq; omnino in satanæ venit potestatē. Quæ duo iam firmabimus. Et primum istud quod posterius est. Exploratū cunctis esse potest, nō fuisse mentitum Paulum, quū dixit, se decreuisse in noīe domini nostri Iesu Christi, congregatis Corinthiis, & suo spiritu vna cum potestate Domini nostri Iesu Christi, quatenus fornicator ille traderetur Satanę in interitum carnis, vt spiritus eius saluus esset in die Domini Iesu Christi. Non hic dicit Paulus ꝙ sit traditus, sed quòd sit tradendus. Quæ res adhuc dilucidior est apud Timotheū, vbi ait se Hymenæum & Alexandrū satanæ tradidisse, vt discant non blasphemare. Si nō vere tradidisset eos satanæ, iam constat falsum dixisse Paulum, qui seipsum asserit hoc fecisse. Sed & illud quod sequitur, nempe vt discant nō blasphemare, rem ipsam indicat manifestius. Quomodo enim didicissent non blasphemare, nisi per hanc traditionem accepisset in eos satanas apertionem aliquam vindicandi potestatem Sed & Corinthius ille quem satanæ Paulus tradidit in interitum carnis, vt spiritus eius saluus fieret, quomodo non iam grauiorem à satana molestiam incurrerit, quàm ante sit perpessus? Palam est igitur excommunicationem non solum significare traditionem factam satanæ, sed per illam item excommunicatum iam eidem efficaciter tradi.

1. Tim. 1. Hymenæus & Alexander à Paulo satanæ traditi.

Excōmunicatio nequaq̄ signū est satanę traditionis, sed ipsa traditio.

Porrò quòd ante excommunicationem nemo sit penitus omni bonorum spiritualium emolumento priuatus, vel ex eo constare potest, quod malis etiam profuerit plurimum, inter bonos conuersari. Nam vt bonus potest operibus communicare malignis, quod & diuus Ioannes testatur episto-

la secunda, ita possunt vicissim & mali, bonorum operibus aliquousq; cõmunicare. Certum est, quã do Stephanus pro se lapidãtibus exorabat, preces eius Saulo profuisse, quanq̃ & tunc is esset inimicus Christi, & acerrimus quidem. Quid ergo dicemus? Paulo, quum infidelis erat, ac infidelium socius, Stephani precatio profuit, & fideli cum fidelib9 cõuersanti, tametsi peccatori, totius ecclesiæ suffragia nihil omnino conferant. Adiumento quinetiam fuit cuidam mortuo, quod inter Helizęi fuisset ossa sepultus, quemadmodum. 4. Regum. 13. scribitur, & nihil adminiculari posset peccatorib9, quod in medio sanctorum, conuersari sinuntur? Adminiculatur haud dubie. Veruntamen quum per excõmunicationem abscinduntur à totius ecclesiæ corpore, iã ab omni bonorũ spiritualiũ ope separãtur. In quo separationis malo tã diu perseuerant, q̃ diu permanserint in sua pertinacia. Clarũ igitur ex iis opinor esse quod nõ satis firmiter abs te probatus is articulus fuerat, sermone illo, quẽ tu super excommunicatione scripseras.

Bonorum consortiũ malis prodesse.. Act. 7

Excõmunicatus ab oĩ spirituali bono segregatur.

LVT. ¶ Etiã per ipsorũmet verba, vbi papa dicit. li. vi. de senten. excõmuni. medicinalẽ et non mortalem, non eradicantẽ esse excõmunicationem. At si priuaret spiritalibus cõmunibus bonis, certe mortalis esset, quia animam separaret à deo.

EPIS. ¶ Sunt quædam sane bona spiritalia, quibus excommunicatio neminem priuare queat, nempe fides, spes, & charitas. His hauddubie nemo per excommunicationem priuatur. At præter hæc sunt alia, quę non parum ipsis peccatoribus inter iustos commorantibus opitulantur, vti supra diximus. A quibus nimirum seiungit excõmunicatio multisq; non corporalibus modo, verumetiã spiritalibus eum incõmodis afficit, quisquis excõmunicatur. Et tamẽ medicinalẽ esse quid prohibet? Nam

Fidẽ, spẽ & charitatem excõmunicatio non tollit.

vt ea quæ purgant corpus, tametsi multis alioqui damnis ipsum afficiant, mederi tamen dicuntur. Sic pari modo, quid obsistit, quo minus id animæ salutare medicamen dicatur, quod ad salutẽ eius finalem exhibetur, quanq̃ interea spiritalis nocumẽti nõnihil inferat? Nã suo bono spiritale dispendiũ aĩa patitur, si per hoc dispendium, ex morte posset ad vitam reuocari. Nihil ergo pro tuo dogmate facit illud cap. Quum medicinalis, lib. vi. de quo tantopere gloriaris. Excõicatio medicinalis esse potest.

¶ Ego autem fortioribus nixus sum, quia in potestate hominis non est, vt quis credat vel non credat. Sola aũt fides vel incredulitas copulat vel separat animã ecclesiæ dei, sicut Christus dicit Mar. 16. Qui crediderit, saluus erit, qui non crediderit condemnabitur. LVT.

¶ At istud fulcimentum (cui te nixum dicis) q̃ sit inualidum, puto nos pluribus ostẽdisse, quoties de fide tecũ disseruimus. Sed nec grauabimur, hic alia quædam adiicere. Si sola fides vel incredulitas copulat vel separat animam ab ecclesia Dei, quomodo verum est q̃ peccator (qui adhuc fidem retinet) per mortale peccatũ seipsum priuauerit omni communione charitatis, & diabolo sese tradiderit? Hoc nimirum eodem sermone, sub quarto mẽbro tu affirmas. Multi ergo separantur à cõmunione charitatis, atq; ita consequenter ab ecclesia Dei, qui fidem nihilominus habent. Nam & Corinthius ille (qui per Paulum separatus ab ecclesia fuerat) fidem tamen habuit. Non ergo sola fides animã copulat, quam ab ecclesia dei disiungere sola posset incredulitas, sed & male citas euãgelium. Neq; enim Marcus ita recensuit Christum. Qui crediderit, saluus erit, sed adiecit. Et baptizatus fuerit. Non enĩ absque baptismo sufficit fides, sicut nec absq; gratia. An non Esau Deo credidit? de quo & Paulus EPIS. 1. Cor. 5. Mar. vlt. Heb. 12

ad Hebręos tradit,quod cum lachrymis frustra benedictionem inquisiuit. Qui enim cum lachrymis benedictionem quærit, videtur idipsum ex fide facere. Et si sola fides suffecisset, mirum est, cur non fuisset eam benedictionem consequutus. At Paulus affirmat eum non inuenisse pœnitentiæ locum. Cæterum dices te de fide formata iam loqui. Tum extra caussam declamitas. Nam in hoc omnino tecum conuenimus, quod qui talem fidem habet,nihil ei nocet excommunicatio, quum is in gratia sit, atque culpa vacet, ob quam solam vibrari iure posset excommunicatio. Sed de illo nobis est sermo,qui cum fide possessa, mortalis fuerit peccati reus. Is nimirum est ceu membrum quoddam in se mortuum,quod tamen vnitum corpori, refocillationem ab eo nullam accipit. Quid enim(te quæso) membrum aliquod mortuum (quod & sæpe videmus) vnitum corpori præseruat à putredine? Quid inquam aliud, quàm vnio ipsa? Nam si dissectum hoc membrum esset à corpore, confestim putresceret. Sic & peccator quàm diu manet in ecclesia,communibus aliquandiu suffragiis ecclesiæ, bonisque cæteris eiusdem spiritalibus fouetur. At simul atque per excommunicationem ab ecclesiæ gremio disiunctus fuerit, iam omnis boni spiritalis communione priuatur.

Peccator ceu membrum in se mortuum. Comparatio efficax

LVT. ¶Nullus est ferè articulorũ, qui manifestioris sit veritatis q̃ iste, vt ego nõ possum satis laudare diuinã prouidẽtiam, quę draconem istum antiquũ cũ Papa & rabidis papistis suis sic excęcauit, vt in tam clarã veritatem, etiam à seipsis statutã impingerent,qua vel vna cæcitate totius huius bullę authoritatẽ,non modo mihi,sed toti orbi merito cõtemptam reddiderunt.

EPIS. ¶Conuiciorum & calumniarum tuarũ nullus est fi-

est finis; Quid iam habes iustæ rationis, quod ad istum modum debaccharis. Nihil enim pro te facere decretalem illam (quam à papistis dicis esse statutam) superius ostendimus. Atq; tanto minus facit q̃ nihil quod in eadem adiicitur, nempe quod sequitur. Dum tamen is in quem lata fuerit, non cõtemnat. Quo verbo satis dilucidum est, in quos medicinalis fuerit excõmunicatio, nimirum in eos qui resipiscũt, neq; pergunt in obstinatia sua. Verum obstinatis & pertinacibus non medicamẽ est, sed gladius interimens. Nam hi contemnunt Ecclesiam, cui datũ est à Christo gladium hunc, in proteruos & contumaces filios exerere. Nam quemadmodũ in synagoga mors temporalis per corporalem animaduersionem infligebatur, ita nũc & in Ecclesia, qui spiritali gladio feriuntur, mortẽ incurrunt ęternam, nisi cõfestim à pertinacia sua resipiscant. Propter quod & Augustinus quæstione tricesima nona supra Deuteronomium affirmat, quod hoc agit in Ecclesia iam excommunicatio, quod in veteri lege fecisse legitur interfectio. Cui suffragatur & Cyprianus epistola vndecima, libri primi. Interfici deus iussit, sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis, non obedientes. Et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat, nunc autem quia circũcisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia eiiciuntur. Neq; enim viuere foris possunt, iam domus Dei vna sit, & nemini salus esse, nisi in ecclesia possit. Hactenus ille. Sed ista sufficiunt ad huius articuli conclusionem.

Null⁹ Lu. conuiciandi vel modus vel finis.

Excõicatio in ecclesia idem facit quod in veteri lege interfectio.

ARTICVLVS XXIIII.

LVT.

DOcendi sunt Christiani plus diligere excommunicationem q̃ timere.

¶Id profecto nouum esset docendi genus, quo neminem ex sacris & orthodoxis authoribus hactenus vsum fuisse legimus. Affirmat enim diuus Gregorius, quod sententia pastoris, siue iusta, siue iniusta fuerit, timenda est. Et Augustinus huic astipulatur, de excommunicatione loquens: Nihil sic debet formidare Christianus quàm separari à corpore Christi, si enim separatur à corpore Christi, non est membrum eius. Si non est membrũ eius, nõ vegetatur spiritu eius. Quisquis autem (inquit Apostolus) spiritum dei non habet, hic non est ei⁹. Hæc ille. Docet et Ambro. omnia prius tentanda, q̃ ad hoc disciplinæ genus veniatur. Cũ dolore, inquit, amputatur, etiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur, si potest sanari medicamentis, & si nõ potest, tunc à medico bono abscinditur. Sic episcopi affectus boni est, vt optet sanare infirmos, serpentia auferre vlcera, adurere aliqua, nõ abscindere. Postremo (quod sanari potest) cũ dolore abscindere. Hæc Ambr. cap. 27. lib. 2. de officiis. Intelligis hic ex Ambrosio, cũcta prius esse tentãda medicamenta, quâm exeratur excommunicatio, quæ non aliter ab ecclesiæ corpore peccatorem abscindit, q̃ ab humano corpore ferro secatur membrum quod putre prorsus est & insanabile. Quod si medico spiritali, nimirum episcopo tam modestum esse debet, quempiam hoc gladio ferire, quanto magis præcauendum est ei, qui percutitur, ne quicquam is agat, quo iure posset ad hunc modum feriri, ab ecclesiæ corpore penitus resecari. Timenda est igitur excommunicatio, & modis omnibus fugiẽda tanquam gladius, tanquam occasio, tanquam ipsa mors, quæ pertinacem hauddubie separat à Christo, neque sinit eum (qui excommunicatur) bonorum Ecclesiæ spiritualium esse participem. Nã in hoc statu si mori quempiam contigerit, extra eccle

Immedicabile vuln⁹ ense resecã dum est.

Excõicatio modis omnibus timẽda est & fugiẽda

ecclesiam moritur, extra quam nulla salus est. Et is hauddubie, qui sic moritur perpetuis gehennæ cruciatibus adiudicabitur. Quæ sola ratio merito potest cuique metum & formidinem excommunicationis incutere. Nam id cum primis metuendũ est in quo tantum animæ discrimen imminet, vt si casu forsitan illo moreretur in æternũ periret. Quando igitur nemo, vel ad momentum, de vita certus esse potest, quis non videt, quàm sit metuendũ vel ad vnam horam excommunicari? Cæterum erroris tui caussa, vel eo suboritur, quod existimas sacerdotes, nullam super hominum animas obtinere potestatẽ. Ad hunc errorem tuum nec paucis verbis Chrysostomus conuellet in dialogo de dignitate sacerdotum lib.3.cap.5. Hi qui terram, inquit, incolunt, atq;, in ea conuersantur cœlestia dispensare meruerunt, & potestatem acceperunt, quam neq; angelis, neq; archãgelis dedit Deus. Neq; enim ad illos dictum est: Quæcunq; ligaueritis super terrã, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque solueritis, erunt soluta. Habent quidem & mundi principes vincendi aliquam potestatem, sed qua in solis corporibus vti licet, hoc autem vinculum, quod sacerdotibus commissum est, ipsam contingit animam, transitq; cœlos, vt ea quę operati fuerint sacerdotes deorsum, DEVS confirmet in cœlis, sententiamq; seruorum dominus ipse corroboret. Quid ergo reliqui est, si omnis eis commissa est potestas cœlorum? Et paulò post: Quæ potest inueniri maior potestas? Omne iudicium dedit pater filio. Ad hoc video, à filio totum sacerdotibus esse commissum, ac sint sicut iam translati in cœlum, & humanam transcendentes naturam, atq; à nostris infirmitatibus liberati in tantum inuecti sunt principatum. Hęc Chrysostomus: Ex quibus dilucidũ est, quantum in subditorum animas, habeant sacer

Erroris lutheri causa

Ptãs sacerdotalis à Christo commissa.

Omne iudiciũ pater dedit filio, filius autẽ sacer. commisit.

dótes poteſtatem. Sed iam Lutheri probationem expendamus.

LVT. ¶Probatur,quia ipſe Papa dicit eam eſſe medicinalem,non mortalem, ſed diſciplinantem, ſed id quod medicinale & viuificās eſt,nemo debet timere,niſi ij qui hanc bullam impoſuerunt,furioſi ſcilicet,qui medicinam & vitam timere,& non amare docent, imò amari damnant, & timeri mandant. Neq; enim ipſos furioſos videas ſic à cōmuni ſenſu omnium rerum abhorrere,vt vitalia,& medicinalia timenda cenſeant. Verum digna bulla ſuis autoribus. Quis nō ſuperabit damnatus ab his perditis & miſeris hominibus?

EPIS. ¶Si non ipſe diffiſus eſſes probationi tuæ, non tot maledictis & probris,eā ſuffarcinaſſes, ad quæ ſemper confugis,quum tibi ſolidiora fuerint argumenta.Sed ipſa tibi conſcientia teſtis eſt eam nullius ponderis eſſe. Neq; decretalis affirmat excommunicationem eſſe viuificantem, neq; id cum tuo dogmate conſtare poteſt,quum tua ſentētia,Quicquid fit in nō habente gratiam , obeſſe credendum ſit magis quàm prodeſſe,quemadmodum cōtritione quantumuis ingenti,ſuperius articulo ſexto tradidiſti. Vbi igitur quiſpiam pro mortali iuſte excommunicatur,quum iam is gratia careat,quomodo poteſt ea excommunicatio ſalutaris viuificaq; ei fore?Poteſt nimirum occaſio quibuſdam eſſe reſipiſcendi,& eatenus medicinalis eſt. Verum contumacibus,& iis qui perſiſtunt in malitia ſua,qualis tu Luthere mihi viſus es, profecto lethalis & prorſus mortifera. Quod & decretalis ipſa palam indicat.Sic enim illic habetur. Quum medicinalis ſit excommunicatio non mortalis, diſciplinans nō eradicans,dum tamē is in quem lata fuerit nō contemnat.Ecce ſi is in quem lata fuerit excommunicatio,cōtemnat eam,tum plane mortalis eſt & eradicans.

dicans. Cæterum cunctis exploratum est, eam vſ-queadeo cunctis metuendam esse, vt corporalem quamlibet pœnam quis optaret subire magis, q̃ se-mel excõmunicari. Sicut & manus (si loqui norit) omnem potius cruciatum se malle perferre confite retur, q̃ semel suo corpore separari. Cæterum hacte nus pro articulo.

ARTICVLVS XXV.

Romanus pontifex Petri successor non est, nõ est Christi vicarius super omnes totius mun-di ecclesias ab ipso CHRISTO in beato Pe-tro institutus. LVT.

¶ Iam tandem præstare conabimur quod toties ante sumus polliciti, nimirum ostẽdere, q̀ summus pontifex sit totius ecclesiæ caput. Quod & bifariã efficere moliemur. Primum scripturis, quibus mul tæ prærogatiuæ Petro tribuuntur. Deinde patrum omnium orthodoxorum qui spectatissimi sunt, te-stimoniis. Et hæc quidem ante congressum facie-mus. At in ipsa conflictatiõe præter hæc, alias eiuſ-dem rei confirmationes accipiet lector adeo cre-bras, vt nisi pertinacia nimia cæcutiat, perspiciet haud dubie Luth. odio quodam, & animi sui ma-lignitate, potius hæc contra Pontificem euomuisse, quàm vlla subnixum veritate. Sed age, Primũ ex Petri prærogatiuis, quæ non paucæ sunt istud osten damus. Inter quas ordine prima est, quòd mutato nomine Christus illum Cephan, hoc est, Petrum vocari censuit, quum antea Simon vocabatur. Mutatio nominis indicium semper fuit altioris cu iusdam mysterij, quod vel ex veteri testamento patet, ex nominibus commutatis Abraham, Sara, Israel, vt nec iam absq; grandi mysterio CHRI-STVM putemus, huic apostolo nomen indi-disse nouum. Tribus nimirum Apostolis, qui præ cæteris apud CHRISTVM maioris

EPIS.

Summũ pont. toti⁹ ecclesiæ ca put esse bi fariã osten dimus. Petri prærogatiuæ ex euang. Prima. Mat. 16 Noĩa in vet. testa. non sine grãdi mysterio mutata.

Mar.3. Trib⁹ apostolis noia Christus indidit

erant authoritatis, hoc est, Simoni, Iacobo, Ioanni, nomina solus Christus indidit. Nam hi dicti sunt Boanerges, hoc est, tonitrui. Simō vero Petrus vocabatur. Sic enim Marcus tradidit, vbi duodecim apostolorum recenset nomina. Et imposuit, inquit Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina

Secunda. Mat.10

Boanerges. His tribus, præ cæteris Christus familiarius vtebatur, quos plerunq; solos suæ conuersationis testes assumpsit. Nam hi soli (dum trāsfigurabatur) præsentes erant & quum laici filiam suscitabat, & quum paulò ante passionem orabat prolixius, vt non sine caussa solis istis imposuerit nomina. Simon tamen (vt singularis eius præeminentia fieret apertior) nomen haud aliunde, q̄ ab ipso Christo deriuatum accepit. Christus enim (vt testatur Paulus) petra fuit. Ac proinde à Christo petra, dictus est Petrus. Nimirum vt hac nominis deriuatione, Christus nobis præsagiret Petro suas vices & pręcipuam authoritatem fuisse committendam Nam alioqui, cur à seipso nomē hoc desumptum,

Mar.3. Luc.6.

Petro communicaret? Huc accedit secunda prærogatiua, ꝙ quanquā Petrus non erat vocatione primus, euangelia tamen vbique primas partes ei tribuisse constat. Fuit equidem Andræa Petrus quantum ad vocationem posterior, veruntamen in ordine, primus huic tribuitur locus. Sic enim Matth. scribit. Porrò duodecim apostolorū nomina sunt hæc: Primus Simon qui vocatur Petrus, &c. Similiter & Marcus & Lucas hunc primum faciunt. Nec est credendū Euangelistas suis arbitriis quenquā (qui vocatione posterior fuerat) collocasse primum, nisi certo cunctis (qui tum aderāt) omnium nationum, & multis id miraculi temulenti scirent, eundem à Christo fuisse cæteris præpositum. Ter-

Tertia. Mat.16

tia subinde prærogatiua est, ꝙ propter illam eximiam

miam diuinitatis Christi confessionē, nempe Christum esse filium dei viui, Petro dictum fuit á Christo: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Perspicuum est hæc non cæteris, sed soli Petro fuisse dicta, quando nemo cæterorum, sed solus Petrus vocatus fuit Simon Bar Iona. Et hanc tanquam insignem Petri prærogatiuam. Interpretes omnes vnanimiter annotauerunt, de qua & fusius mox dicemus. Quarta vero post hanc sequitur, quòd soli Petro nominatim, claues regni cœlorum Christus fuerat pollicitus. Cæteri sane ligādi soluendiq́ꝫ potestatem acceperunt, sed in cęlo singulariter, Petrus autem pluraliter in cœlis. Simul & non vnius cœli, sed cœlorum claues Petro á Christo promissas audiuit. Nec hic mihi quispiam dixerit, eandem vtrobiq́ꝫ potestatem significari. Nam mihi persuasissimum est, ni si voluisset Euangelista diuersam aliquam rationē, & discrimen hic aliquod in his verbis indicasse, ne quaquā tanta fuisset vsus varietate, præsertim quū vno duntaxat intermisso capitulo, vtrunq́ꝫ tradat, & illud Petro pluraliter fuisse dictum, & istud singulariter cæteris apostolis. Sed & hæc Origenes diligentius obseruandum indicauit. Cæterum & de iis latius ante disseruimus. Quinta subinde prærogatiua non parui ponderis est, quod in soluendo didragmate, Christus, Petrum solum prę cæteris omnibus apostolis, sibi tanquā parem adiunxit. Quæ res tam apertum indicium, cuiusdam præeminentiæ fuit in Petro futuræ, vt inde mox inter cæteros (vt apud Matthæum patet) oborta quæstio fuerit, quis futurus esset maior in regno cœlorum. Sed de hoc plusculum infra dicturi sumus. Sexta prærogatiua

Quarta. Mat. 16

Quinta. Mat. 17

Mat. 18 Sexta. Luc. 22.

tiua nec obscura certè non multo post sequitur. Facta enim inter apostolos contentione (cuius et Lucas meminit) quis eorũ videretur esse maior. Christus exemplo sui docet, quem in modum is se gereret, qui maior inter eos esset futurus. Et mox ad Petrum conuersus ait: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. An nõ his verbis palam tribuit Christus Petro, maiorem quandam præ cæteris sublimitatem? Præsertim quum protinus, vt docuerat, quem in modum is qui maior esset futurus, seipsum gereret erga cæteros, subiecit, Satanam omnes illos expetiisse, se tamẽ orasse pro Petro, quatenus ipse persisteret in fide, vt sic tandẽ conuersus confirmaret & cæteros. Nisi enim hoc ita se habere dixerimus, insoluta manebit quęstio. Quis apostolorum videretur esse maior. At ad hunc modũ erit plenè dissoluta. Nam eum haud dubie (qui cęteros confirmaret) maiorem instituit.

Septima. Mar. vlt. Septima prærogatiua fuit, ꝙ ad Petrum nominatim Angelus miserit ipsas mulieres, quæ tam illi, q̃ cæteris apostolis nuntiarent, surrexisse Christum. Ite, inquit, dicite discipulis eius & Petro. Magnum id omnino fuit indicium præcellentię Petri, quòd eum angelus magis quàm cæteros nominauit. Sed hic forte quispiam dixerit, hoc ad consolationem Petri fuisse factum, nempe ne desperaret, quòd ter ante negasset magistrum suum Christum Quasi nõ abunde Christus illum consolari potuit, qui soli Petrõ præ cæteris apostolis primum apparuisse legitur. Certe qui dignatus fuerat seipsum illi rediuiuum ostendere, potuit omnem ab eius animo desperationem amoliri. Vtrumq; certe magnitudinis Petri non leue fuit argumentum, & quòd

Mar. 16

prius

prius q̃ cæteris apostolis, Petro Christus apparuit, & quòd illum nominatim angelus nuntians ipsas miserit mulieres. Sed & vt tertium iis accumulemus. Nunquam certe nisi Petrus fuisset præ cæteris illustrior, tam insignem eius lapsum, omnes Euangelistæ tanto studio expressissent. Octaua prærogatiua fuit, quòd primus ipse Christi monumentū ingressus erat. Et istud haud infimum indicium est præstantiæ Petri. Nimirum, quòd quum in eum locum primus introierit, vnde surrexerat Christus, primus Christi vices in ecclesia post Christum esset gesturus. Potuit enim Ioannes prius ingredi, quippe cursu prçuenerat Petrum. Currebant enim (vt testatur Euangelista) ambo simul, at Ioānes prçcurrit citius Petro, & quum venisset prior ad monumentum, substitit nec est introgressus. Verū Petrus vbi venit ad monumentum mox introiit. Primus ergo Petrus Christi locū intrauit, q post Christum primus erat in ecclesia futurus. Nona prærogatiua fuit, ꝙ præ cæteris Petro nominatim suarū ouium curā cōmiserit Christus. Neq; id negligenter fecit, sed cum ingēti studio & apparatu. Quum enim essent & cæteri præsentes, Petrum percontatus est, num se plus quàm illi diligeret. Simon Ioannis, inquit, diligis me plus iis? Respōdit ei Petrus: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit igitur ei Iesus: Pasce agnos meos. Et quum ad hunc fermè modum, iterum, ac tertio, Petrum interrogasset an se diligeret, Petroq; toties id affirmante, tertio suarum ouium ei curam iniungit: Pasce, inquit, oues meas. Quod documentum adeo clarum est pro magnitudine Petri, vt haud scio, an vllum potuit esse luculentius. Nam his verbis abunde testatus est Christus, totum ouile suum, hoc est ecclesiam vniuersam vna cum agnis & ouibus administrationi Petri fuisse creditam.

Octaua. Ioan. 20. Nona. Ioan. vlt.

Decima

Decima.

Decima prærogatiua fuit, quòd post hæc omnia, singulariter ei Christus dixerit: Sequere me. Quo sane verbo significatur Petri quædam præ cæteris in sequela Christi præeminentia. Quod & Chrysostomus diligēter annotauit: His, inquit, verbis, iterum curam, & familiarem in eum affectum, Christus ostendit. Insinuat vtique Christus, de Petro, sibi curam ampliorem esse, q̃ de cæteris, quod illi speciatim dixerit: Sequere me. Quare & Petrus iam audacior factus, interrogat de Ioāne (quem nouerat à Christo fuisse delectum intimius) quid esset futurū, & an ipse pariter sequeretur. Neq; enim in cœna fuit ausus interrogare de Iuda, sed Ioānem tunc mediatorem sibi fecit. An non nunc vicissim, postquam Petro tāta communicasset (vt ait Chrysostomus) & orbis terrarum curam demandasset, simul & testatissimum fecisset eius amorem. Ioannes tacet, Petrus autem loquitur, & quærit ipse à Christo, dicens: Hic autem quid? Sed audit à Christo rursus ingeminatum sibi. Tu me sequere. Porrò sequuti sunt, & Christum cæteri, sed Petrus propiori mortis similitudine, nimirum, vt simili quodam præ cæteris eum imitaretur mortis genere cuius in ecclesia vices præ cæteris erat administraturus. Quisquis igitur has decem prærogatiuas exactè pensitat, atq; inuicem adglutinat, quasi linum lino nectens, nihil dubito, quin eius conscientia rem ita vere se habere fatebitur. Hoc est, Christum voluisse Petrum maiori q̃ cæteros authoritate pollere, suumq; vicarium in terris eum constituisse, simulq; ei totius ecclesię commisisse curam pariter et administrationem. Cur enim ei præ cæteris cognomentum ex seipso petitum adhiberet? cur in ordine primum constitueret? Cur super ipsum ędificandam ecclesiam polliceretur? Cur donaret clauibus regni cęlorum? Cur sibi Petrum solum adiunxit in soluen-

Ioannes tacet, Petrus loquitur.

Oīm Petri prærogatiuorū collectio.

ſoluendo didragmate? Cur pro ſolo Petro, ne is deficeret in fide, orauit, quatenus ipſe conuerſus confirmaret cæteros? cur ſoli Petro ſingulariter & priuſquam cæteris apparuerit? cur ſimili mortis genere, hoc eſt in cruce finiri, voluit eum? cur, inquam, vni Petro præ cæteris tot inſignia contuliſſet Chriſtus niſi quia vicarius eius eſſet futurus, & toti eccleſiæ ceu princeps & caput præficiendus. Sed hactenus ex Euãgelio. Iam quibus veſtigiis idipſum ex Actis apoſtolorum, & ex iis, quæ poſt Chriſti aſcenſionem Petrus geſſit oſtendi poterit, indagabimus. Multa fortaſſis prima fronte, non parum huic inſtituto videbuntur aduerſari, quæ tamen ſi diligentius expendantur, non ſolum non officient, ſed & conducent plurimum. Neq; enim Petro tum par fuit omnimodam exercere poteſtatem, ſed ad multa neceſſe fuit condeſcendere, partim humilitatis, partim vnitatis gratia. Nam qui ſic vrgebãtur, vt immutarent ea, quæ Chriſtus ipſe poſtremis etiam verbis fieri mandauit, nempe de baptizandis gentibus, in nomine patris et filij & ſpiritus ſancti, ſimul et id genus alia nonnulla, quemadmodum articulo. xvi. memorauimus, quid mirum ſi de ſuo iure quiſquam nonnihil imminui pateretur? Petrus tamen vbiq; ſic ſuam à Chriſto ſibi traditam exequutus eſt poteſtatem, vt cuiuis compertiſſimum eſſe poſſet, illum principem & caput fuiſſe cæteris: Principio quidem, quum ipſe congruum & rationi conſentaneum eſſe iudicabit, vt in locum Iudæ quiſpiam ad ſacrum illum duodenarium explendum ſufficeretur, habuit ſuper ea re concionem, ad reliquam tum naſcentis Reip. chriſtianæ multitudinem. Erant enim tũc haud multo plures quàm centum. xx. Quibus & placuit ratũ habere quod tum hortabatur Petrus, atq; ita ſorte Matthiam delegerunt, vt is Iudæ locum ſuppleret. Atqui dicet hic

Confirmationes ex actis apoſtolorum.

Prima. Act. 1.

quiſpiam. Non ergo Petrus hunc elegit. Certe. Sed vide qua ratione ductus, id permiſit aliis. Quibuſdam ſane Ioſeph (qui & iuſti cognomen habuit) videbatur eo munere digniſſimus, quibuſdam vero Mathias, Nam in hos duos conſenſit tota multitudo. Petrus igitur, ne ſuo ſenſui nimis inniti videretur, & ne quicquam offenderet vnitati, ſimulq́ & ſucceſſores futuros erudiret, hoc geſtorum ſuorum initio, neminem in eiuſmodi muneribus conferendis, ſuum affectũ ſequi debere, voluit ſortibus hoc negotium agi quatenus in eo nullus humano affectui locus ſed tantũ diuinitus fieri crederetur. Propter quod & Diony. cap. 5. eccleſiaſticæ hierarchiæ ait: oportet, inquit, pontificem ſanctum non motu proprio, ſacerdotales ordinationes cõficere, ſed ſub Deo agente has pontificaliter cœleſtiq́ celebrare munditia. Hæc ille. Ob has, inquã, rationes ſuæ poteſtatis amplitudine tum vti voluit Petrus. Verum tamen autor ipſe præcipuus fuit totius rei geſtæ, quemadmodum ex Actis palam conſtat, huic conſine eſt & illud, quòd quum completis diebus Pentecoſtes, omniũ linguis tota ipſa multitudo, dono ſpiritus in eos de cœlo miſſi loqueretur, confluentibus ad miraculi nouitatem populis, ac ſtupẽtibus omnibus, ſolus Petrus, vt princeps & caput cæterorum, concionem habuit, qua ſtultam illorũ opinionem ex ſcripturis cõfutauit apertiſſime, perſuaſitq́ pluribus, Ieſum (quem ipſi crucifixerant) conſcenſus cœlis, ſanctum inde ſpiritum iuxta prędicationem ſuam, & aliorum prophetarum vaticinia, ſuper credẽtes tum effudiſſe. Qua concione ſic permota fuit ipſa multitudo, vt conuerſi ſint ex auditoribus, ipſa hora, circiter tria millia. Et hic aduerte, quem in modum ſcriptura ſeorſum à cęteris, Petrum nominatim exprimit. Stãs, inquit, Petrus cũ vndecim, quod & cap. 5. ſimiliter facit. Reſpondẽs

Secunda. Act. 2.

autem

autem Petrus & apoſtoli dixerunt. Num ita ſeiungeret eum à cæteris ſcriptura ſi non maior in eo, q̄ in cæteris fuiſſet authoritas? Tertio, nec illud prætereundum eſt, quod proxime ſequitur, quū videlicet occaſione claudi, quem Petrus in nomine Ieſu Chriſti ſanabat, tertiam habuit ad Iudæos concionem, qua & conuertit ex eis quinq; millia. Nec dixerit hic quiſquā Ioannem etiā affuiſſe. Affuit itaq; Ioannes. At ſolus Petrus hominem ſanauit. Argentum (inquit Petrus) & aurum non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge & ambula. Ecce Petrus in ſua ipſius perſona ſolum claudo loquitur. Nec potuit ea res latere populum, quum is quē ſanabat, claudus fuiſſet ab vtero matris ſuæ, vt & opera ſuorū quotidie baiulabatur, atq; ad quandā templi portā reponebatur, eleemoſynæ petendæ gratia. Vides vt hoc inſigne miraculum, & ſane primū, quod à quouis apoſtolo poſt Chriſti reſurrectionē factum legitur, ipſi Petro velut apoſtolorum principi ſit inſcriptum, ſimulq; & cōciones (quotquot hactenus habitæ fuerunt) nō aliunde manauerint, q̄ ab eodē Petro. Quarto loco ſuccurrit & illud quod de Anania & Saphira ſcriptū eſt, in quorum fraudulentiā Petrus ſeueriter animaduertit. Nam & illi rebus ſuis & poſſeſſionibus diuenditis, non vniuerſum pretium attulerunt ad pedes apoſtolorū, quemadmodum cæteri, ſed aliquā ſibi ſepoſuerāt portionē. Quo factum eſt, vt primum vir, deinde paulò poſt & vxor, quæ facinoris etiam conſcia fuerat (Petro fraudem vtriq; palam obprobrante) diuino iudicio percuſſi, protinus exſpirarunt. Quis iam non apertiſſime cernit, eximiā præ cęteris in Petro fuiſſe poteſtatē, quum ad eius verbū vterq; alter poſt alterum (facto tamen horarum trium interuallo) tam celeriter interierint. Accedit ad hæc &.v.

Act.5. Tertia. Act.3. Quarta. Act.5.

Quinta. Quòd cum Apostoli cęteri, multa signa prodigiaq́ue
Act. 5 palam ęderent in populo, de nullo tamen id scriptura nominatim hactenus expresserat, quàm de solo Petro. Sic enim de illis scriptũ fuit: Per manus apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe. De Petro vero traditũ est consequenter, quòd tam viri, q̃ mulieres, in plateas infirmos exportabant, illicq́ue in lectulis, & grabbatis eos reponebant, vt illac transeuntis Petri, vel vmbra saltem adumbraret illorum quenquam. Quòd etiã ægri, & qui vexabantur à spiritibus immundis (quos multitudo vicinarum ciuitatum eius rei gratia Hierosolymã attulit) omnes ab eo sanabantur. Ecce quantũ hic discriminis inter Petrum cæterosq́ue scriptura facit. Isti per manuum impositionem sanabãt, Petrus vero per suam ipsius vmbram. Illi confusim & indistincte, Petrus vero solus & nominatim. Illi denique (cum plures essent) plurimos, at Petrus seorsum omnes, quotquot ex vicinis vrbibus, ad eum
Sexta. sanandi caussa confluxerant. Occurrit iam sexto lo-
Act. 6. co, de constitutis ministris septem. Quem sane locum hi, qui nullam Petro prę cæteris authoritatem tribuunt, obiicere solent. Atqui si res accuratius expendatur, perspicuum erit, eam nihil nobis obfuturam. Primum non erat ea res magni momenti, sed quod à quouis episcopo fieri quotidie cernimus. Deinde nec apostoli, septem hos diaconos elegerunt, sed permiserunt id negotij, discipulorum vniuersæ multitudini. Tertio vide, quia res hoc exigebat. Fuit enim murmur Græcorum aduersum Hebræos, eo quòd non satis accurate prospectum fuerat illorum viduis. Ob quod & ministrorum horum electio, toti multitudini permittebatur, ne si forte quisquam parum diligens huic officio præficeretur, amplioris in ipsos apostolos murmuris inde surgeret occasio. Quarto & istud aduerte, quòd

non

non alia ratione res hæc refertur à Luca, nisi vt con staret nobis, Stephanum & Philippum (quorum acta consequenter explicat) ex numero septem dia conorum fuisse. Quid enim de constitutis vbiq; lo corum episcopis non meminit potius q̃ de septem illis ministris? Neq; enim quisq; apostolorum, sibi à suo arbitrio suscepisse credendus est episcopatū. De qua tamē re, nihil certi refert Lucas. Atqui no tum est, Paulum episcopos instituisse Titum et Ti motheum, quibus & potestatem fecit presbyteros locis congruis disponendi. Quid igitur dicemus? Licuisse istud Paulo, Petro non licuisse? Quid dici potest absurdius? Sed & Chrysostomus affirmat se credere, Iacobū à Petro totius orbis magistro fuis se Hierosolymis episcopum constitutum. Quis er go dubitare potest, quin & de cæteris quibusdam idem à Petro sit factum? Nec tamen ista memorat Lucas. Nihil ergo nobis oberit electio ministro rum, quin proderit magis, quòd ex eo iam claruit maiora Petro fuisse reseruata. Cæterum adhuc for te dicet quispiam. Non solum Petrum eis manum imposuisse, sed vna cum Petro cæteros item apo stolos. Profecto. Sed hoc nihil derogat authoritati Petri. Nam hoc ideo factum est, vt quo plures es sent comprecatores, qui manus imponerent, tanto copiosior in electos descensura gratia separaretur.

Iacobus à Petro episcopus institutus

Septimo loco quod ad rem nostram pertinet, offer tur ex actis de Petri gestis in Samaria. Id quod etiā aduersarij solent nobis opponere. Nimirum quòd Petrus eo missus fuerat per apostolos, quo moliun tur, & illum nihil præ cæteris apostolis plus autho ritatis habuisse. Veruntamen si diligentius animū intendant, intelligent id non imbecillum esse pro Petri authoritate testimonium. Primum res erat vehementer ardua, tum propter Magum quen dam nomine Simonem qui miris illam gentē pre

Septima. Act. 8.

ſtigiis illuſerat, vſqueadeo vt crediderint in illum omnes, à minimo vſq; ad maximum, appellantes illum dei virtutem, quę vocatur magna. Tum profecto Chriſti verbum, qui prædixit apoſtolos etiã in Samaria teſtes ſibi futuros. Et quanquã Philippus ipſos Samaritas, ſua prædicatione ſimul & miraculis conuertiſſet, non potuit tamen eis ſigno ſenſibili conferre ſpiritum, vt metus fuerat, ne mox in priſtinos errores relaberẽtur. Ob has igitur aliasq; rationes, neceſſaria fuit præſentia Petri, cui comes
Act. 3. erat Ioannes adiunctus. Nam cum his duobus hactenus præcipue cooperatum fuiſſe ſpiritum, apoſtoli compertiſſimũ habuerunt. Erant enim hi duo pariter in ſanatione claudi pręſentes ad portam ſpe
Act. 4. cioſam templi. Erat & inſimul, quãdo ad Petri prędicationem conuerſi ſunt ex Iudæis quinq; millia. Erãt & hi pariter in carcerem coniecti. Sed & vna contra ſacerdotibus & pontificibus examinati, die poſtera facti ſui, rationem reddiderunt. Quid ſi negotij difficultas pręſentiam ſummi pontificis expoſceret, cuiuſmodi & cardinalibus omnibus viſum fuit, quando Pius ſecundus expeditionem in Turcas parabat, num ea profecto derogauit authoritati ſuæ quicquam? an non auxit eam potius? quum negotij moles præſentiam tantę poteſtatis expoſce
Act. 8. ret. Sic nimirum & magnitudo Petri magis innotuit ex hoc facto. Nam à Philippo prius baptizati, protinus vt in eos manus Petrus impoſuit, ſpiritum ſanctum acceperunt, id quod Philippus alioqui ſanctiſſimus, & ſpiritu plenus præſtare non valuit. Sed & inſignem illum magum Simonem, pecunia cupientem emere donum ſancti ſpiritus, ita repreſſit, vt etiam adegerit ad veniam imploran-
Octaua. dam. Octauo loco dilucida fit Petri authoritas, ex viſione cœlitus oſtenſa, qua poſitus in mentis ex-
Act. 11. ceſſu vidit cœlum apertum, atque inde vas quoddam

dam velut lintheum magnum, quatuor initiis alli-
gatum, submitti è cœlo in terram, in quo erant om
nia quadrupedia terræ, bestiæq́, & reptilia, & vo-
latilia cœli. Et facta est vox ad eum: Surge Petre,
occide, & manduca. Qua nimirum visione, Petrus
admonebatur etiam gentes incorporare CHRI-
STO. Gentium enim immunditiæ per quadru-
pedia terræ, perq́ bestias, ac reptilia & volatilia cę
li, significabantur, & illas iam Deus intra lintheum
ecclesiæ recipiendas decreuit. Propter quod & Pe-
tro iussum erat, vt mactaret eas primum, hoc est
per verbum dei (quod & gladio quouis vtrinque
incidente penetrantius est) tetrum peccati sangui-
nem effunderet, eisq́ subinde vesceretur, hoc est
more cibi traiiceret eas in ecclesiæ corpus, & incor
poraret eas CHRISTO. Num ista nō indicāt
Petrum totius ecclesiæ caput fuisse? Cui sic ius-
sum est etiam gentes in ecclesiam recipere, & eas
corpori Christi adunare, simul & cui mysterium
istud (quod adhuc cæteros apostolos latuit) tam
aperte fuerat monstratum? Et ne scrupulus aliquis
dubitationis eum teneret, sic ter fuit admonitus. In-
super & euestigio post visionem venerunt à Cor-
nelio viro gentili quidam accersendi Petri gratia,
quatenus illum in fide CHRISTI erudiret.
Nam & ita præmonitus ab angelo Cornelius fue-
rat, vt quosdam eius rei gratia mitteret ad Petrū,
Petroq́ iussum est identidem á spiritu, ne quicquā
hæsitaret vna cum illis ire. Quum igitur accessisset
ad Cornelium Petrus, habita concione, nondum
finitis verbis, cecidit ilico super omnes gentes, quę
tum aderant, spiritus sanctus. Nono, quum diu Nona.
post hac, ob subortam quæstionem super obserua- Act. 15.
tione legalium, habita fuisset Synodus, in hac Pe-
trus, vt princeps & caput cæterorum, suam senten-
tiam primus dixisse refertur, nempe quòd genti-

bus ad Christi fidem conuersus non esset hoc iugum imponendum, & maxime, quũ per ipsius verba (deo sic eum præ cæteris ad hoc munus eligẽte) gentes aliquę credidissent, sanctumq́ (similiter vt Iudæi) recepissent. Quam sententiam subinde Paulus & Barnabas confirmabant, & postremo Iacobus, quippe quem et decuit in sua sede, totius Synodi recensere decretum. Fuit enim is (vt supra diximus autore Chrysost.) per Petrum illic institutus episcopus, quanquam ab aliis referatur, id à Petro, Iacobo & Ioanne fuisse factum. Et sane credibile est Petrum id fecisse, ex consensu cæterorum. Decimo, confert et illud, quod ad Galat. scribit Paulus, post annos tres se venisse Hierosolymam, Petri visendi gratia, & apud enndem mansisse dies quindecim. Et vide qua nam epistola Paulus id testatur.

Petrus vt princeps & caput cæterorũ in Synodo sentẽtiam primus dixit.

Decima. Gal. 1.

Nimirum in ea, qua cæteris apostolis suam authoritatem æquare vel enixissime conatur, & qua seipsum contraponit Petro. Nempe quod erat ipse in gentium apostolatum missus, quemadmodum Petrus in circuncisionis. Quanquam certe non potuit ignorare Paulus, Petro speciali quadam reuelatione fuisse commissum, vt per eum in gentes sancti spiritus gratia infunderetur, & maxime, quum interfuit concilio Hierosolymitano, vbi Petrum audierat hanc sibi reuelationem factam, exposuisse toti concilio. Cæterum ne suam Paulus apud Corinth. authoritatem minueret, non quid Petro Christus, sed quid sibi copiose donauerat, retulit. Et certe quidem id facere potuit, quando pseudoapostoli sub colore Petri magnos introduxerũt inter Corinthios errores. In hac tamẽ epistola tantũ honorẽ se Petro detulisse vel ingenue confitetur, q̄ eius visendi gratia, se Hierosolyma venisse testat. Nam, vt Hieronymus ait, quanquã nõ discẽdi studio Petrum conuenisset, qui & ipse eundẽ prædicatio-

catio-

cationis habebat autoritatem, honoris tamen defe rendi caussa id fecit. Quam rem et Amb. pariter at testatur. Dignũ, inquit, fuit, vt cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apostolos, cui delegauerat Saluator curam ecclesiarum. Non vtiq; vt aliquid ab eo disceret, qui iam ab authore didicerat, à quo & ipse Petrus fuerat instructus, sed propter affectum apostolatus, & vt sciret Petrus hanc illi datam licentiã, quam & ipse acceperat. Hæc Ambr. Quis iã nõ certo certius, ex his tot locis, partim ex euangelio, partim ex Actis apostolorũ deprompatis, intelligit Petrum fuisse principem, & caput totius ecclesiæ? Neq; enim spiritus ille sanctus hanc rẽ in scripturis toties inculcasset, tamq; variis insinuasset modis, nisi voluisset eandem à cunctis firmissime credi. Cæterum iis iam adiungamus ad sacrorũ interpretũ testimonia, quibus apparebit, eos ad hunc sensum priores illas scripturas intellexisse. Nam & hoc secundo loco fuimus polliciti. Mihi quidem videtur, haud mediocriter huic instituto conducere, si docere queam ecclesiæ proceres vnanimiter ita sensisse. Nam iis omni iure fides maior adhibẽda est, sententiam suã scripturis astruentibus, q̃ Luthero quantumuis pertinaciter negãti. Quamobrem & illorum sentẽtias in medium afferemus. Hilarius primum, quum aliis locis, tũ lib. 6. de Trinit. sic ait: O miseræ stultitiæ furor impius, non intelligens beatæ senectutis fideiq; martyrem, & martyrem Petrum, pro quo pater rogatus est, ne fides eius in tentatione deficeret, qui iterata à se dilectionis in deum postulata professione, tentari se adhuc tanquam ambiguum et incertum, tertia interrogatione cõgemuit. Per id quoq; à domino post tertiam tentationis purgationum infirmitatem, pasce oues meas, ter meritus audire, qui in cunctorum apostolorum silentio, dei filium reue

Sacrorum interpretũ testimonia qbus Petrũ cęterorum, & principẽ & caput esse cõstat.

latione patris, intelligens vltra humanæ infirmitatis modum, supereminentem beatæ fidei suæ cõfessione locum promeruit. Hæc ille. In qua sententia palam alludit quatuor Petri prærogatiuis superius introductis, et tandem asserit Petrum propter confessionem beatæ fidei suæ, locum supereminentẽ inter apostolos promeruisse. Subscribit & Ambrosius sermone quodam de pœnitentia Petri: Quum, inquit, tertio interrogaretur à Domino. Simon amas me? Respondit tertio: Domine tu scis quia amo te. Ait dominus: pasce oues meas. Et hoc tertio, quod quidem dictum ad compensationem prioris profecit erroris. Qui enim dominum tertio negauerat, tertio confitentur, & quotiens culpam delinquendo contraxerat, totiens gratiam diligendo conquirit. Videte ergo qnantum fletus profuerit Petro, antequam fleret lapsus est, posteaquàm fleuit electus est, & qui ante lachrymas præuaricator extitit post lachrymas pastor assumptus est, & alios regendos accepit, qui prius se ipse non rexit. Hæc Ambr. Quibus profecto verbis testatur, Petrum post lachrymas omnibus Christi ouibus præfectum fuisse pastorem, & eas in sui regiminis curam accepisse. Leo quoq; sermo.ij. de pontifice assumptionis suæ anniuersario sic scribit. De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarũ gẽtium vocationi, & omnibus apostolis, cũctisq; ecclesiæ patribus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multiq; pastores, omnes tamẽ regat Petrus, quos principaliter regit et Christus. Magnum & mirabile dilectissimi, huic viro consortium potentiæ suæ tribuit diuina dignatio, & si quid cum eo cõmune cæteris voluit esse principibus, nunq̃ nisi per ipsum dedit quicquid aliis non negauit. Hactenus ille. Ecce tria quæ plurimũ annotanda sunt. Primum quod vnus Petrus vniuersa

uersarum gentium vocationi,& omnibus aposto-lis,& cunctis ecclesiæ patribus præponitur, ita vt sit omnium sacerdotum et pastorum ipse sub Christo pastor et rector primarius. Alterum,quod huic diuina dignatio, suæ potentiæ consortium tribuerit. Tertiũ deniq;,quod sine Petro nihil eorũ cuiq̃ dedit,quod cæteris permisit apostolis. Astipulatur et Gregorius in registro epistola.xxxij. Cunctis,inquit,euangelium scientibus liquet,quod voce dominica sancto & omniũ apostolorum Petro principi apostolo, totius ecclesiæ cura cõmissa est. Ipsi quippe dicitur: Petre amas me? Pasce oues meas. Ipsi dicitur. Ecce satanas expetiit cribrare vos, sicut triticum & ego pro te oraui Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus,confirma fratres tuos. Ipsi dicitur. Tu es Petrus & super hãc petram ædificabo ecclesiam meam,& portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tib dabo claues regni cœlorum, & Quodcunq; ligaueris super terram,erit ligatum & in cœlis,& Quodcunq; solueris super terram,erit solutum & in cœlis. Et rursum inter homilias suas.xxi. Qua in re consyderandum nobis est,cur omnipotens DEVS eum quem cunctæ ecclesiæ præferre disposuerat,ancillę vocem pertimescere, & seipsum negare permisit. Quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, vt is qui futurus erat pastor ecclesiæ, in sua culpa disceret qualiter aliis misereri debuisset. Hactenus Gregorius. Vides igitur & hoc autore, Christum Petro totius ecclesiæ suę curam commisisse, proptereaque prius permisisse eum labi, vt in sua culpa disceret, qualiter aliis, quibus pastor futurus esset,misereri debuisset. Ad hæc Cyprianus, tractatu.iij.de simplicitate prælatorũ docet vnitatem ecclesiæ ab vnitate episcopatus Petri pendere,& quanquam ex Christi verbis

Cur Petrus labi permissus.

post

Vnitatem ecclesię ab vnitate episcopat⁹ Petri pendere.

post resurrectionem habitis, parem cæteris cũ Petro potestatem facit, nimirum quantum ad remissionem peccatorũ spectat. Nam in ea re nõ maiorẽ Petrus q̃ quisquã cæterorum potestatẽ habuit, tamen ex aliis quæ prius dixerat, ita præfert Petrum vt exordium ecclesiæ, post Christum à Petro, tanq̃ ab vnitate quadam fuisse profectum affirmet. Et paulò inferius, episcopatus eius, quẽ vnum esse dicit, singulos asserit in solidum, non nisi quandam tenere partem, ipsum deniq; fatetur, vnum caput, vnamq; originem esse cunctis, sed & vnam identidem omnibus cõmunem esse matrem, ecclesiã videlicet fœcunditatis successibus copiosam. Adde, quod & alibi sæpe fatetur Cyprianus super hunc Petrum, ecclesiã ædificatã fuisse, quẽadmodum inferius adhuc dicturi sumus. Augustinus itẽ serm.124 de tempore. Credendæ, inquit, erant Petro apostolo claues ecclesiæ, imò creditæ sunt ei claues regni cœlorum. Credenda quoq; ei erat populorum innumera multitudo, quę esset pro suæ naturæ vitiis passionibus, culpis inuoluta atq; peccatis. Deniq; sic ad eum saluator dicit: Tibi, inquit, dedi claues regni cœlorum. Deinde sequitur, dicens: Quæcũq; ligaueris super terrã, erunt ligata & in cœlis, videlicet, vt in clauibus fidelis ianitor in sententiis esset clementissimus dispensator. Erat enim reuera hic Petrus paulò durior & seuerius, sicut eius austeritatem truncata ob Christi iniuriã serui principis sacerdotũ declarat auricula. Hic igitur tam durus, tamq; seuerus, si donum nõ peccandi à Domino fuisset adeptus, quę venia cõmissis populis donaretur? Sed idcirco diuinæ prouidentiæ secretũ ita tẽperauit atq; permisit, vt primus ipse laberetur, ac rueret in peccatũ, quo erga peccantes, durior̃ sententiã proprij casus intuitu temperaret. Quantum igitur diuini muneris erga salutẽ hominum, quantum

Exordiũ ecclesiæ post Christum à Petro dimanans.

Mat.16.

tum curę, quantumcunq; solicitudinis impendatur, aduertite. Totius corporis morbum in ipso capite curat ecclesiæ, & in ipso vertice, componit membrum omnium sanitatem in ipsa cõfessionis Christi crepidine, in ipso immobili fidei fundamento, in Petro scilicet illo qui dixerat: Etiam si me oporteat mori tecum, non te negabo. Hæc ille. Ecce Petrum hic Augustinus vocat, & caput ecclesiæ, & verticem membrorum, ipsamq; confessionis Christi crepidinem, & demum immobile fidei monumentum, cui & claues ecclesiæ & innumeram populorum multitudinem asserit à Christo fuisse cõmissam. Consentit & iis Hieronymus: Nam præter hoc quod cum alibi, tum in commentariis epistolæ ad Gala. Petrum vocat principem apostolorum aduersus Iouinianum, lib. 1. scribens. Postquã obiecerit sibi, q super Petrum fundatur ecclesia. Respondet, q licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, tamen inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis quoq; tollatur occasio. Hoc Hierony. Nec est vt quisquam hic dicat, hanc electionem apostolos ex se fecisse. Nam palam est ex multis scripturis superius introductis, non apostolos, sed Christum hũc delegisse, qui futurus esset toti⁹ ecclesiæ pastor, & princeps, & caput cæterorum, à quo promanaret ecclesię cõcors vnitas; & omnis diuisio schismatica tolleretur, Nam proculdubio, nisi talis esset quispiam, q capitis vicem in ecclesia gereret, tam ob rebelles supprimendos, quàm ob controuersias & lites dirimendas, in schisma faciliter incideremus. Hic vides Luthere cunctos ecclesiæ proceres vnanimiter consentire, Petrũ fuisse caput & principem ecclesiæ. Quòd si quisquam velit ad hunc modum in medium adducere cæteros, hoc est, Bedam, Bernardum, Rabanum, Remigium, Hugonem, &

Richar

Richardum, aliosq́ innumeros, facillime id quidē facere posset. Verum illi quos produximus, longe spectatiores sunt. Cæterū inquiet aliquis, hi (quos citasti) Latini sunt, qui propterea videri possunt, in Ecclesiæ Romanæ gratiam hæc dixisse. Cui respondeo, non esse credibile, tot patres non minori sanctitate quā doctrina conspicuos tanta cōcordia rem affirmasse, quæ non illorum iudicio verissima fuit. Veruntamen si quis malit Græcos audire, non desunt ex eis quorum aperta citemus testimonia. Ex quibus nimirum sententia nostra testatior erit, quo magis constat Græcos Ecclesiæ Romanę semper aduersatos fuisse. Gręcos igitur audiamus. Chrysostomus imprimis apud Græcos author celeberrimus, id crebro palamq́ testatur in commentariis super euāgelia, tam Matthæi, quàm Ioannis. Illic homilia. 55. Petrum caput vocat iis verbis. Vt futura, inquit, ecclesia, tot tantisq́ fluctibus impetu irrumpentibus, immobilis maneat, cuius pastor & caput, & piscator homo atq́ ignobilis, terrarum orbe reluctante, adamantis naturam firmitate superet, hæc omnia Christus (quæ solius DEI sunt) pollicetur ei se daturum, Ecce quomodo Chrysostomus Petrum quem alioqui piscatorem & hominem ignobilem fuisse dicit, pastorem vocat, & caput ecclesiæ, & asserit ei promissa, quæ solius Dei sunt, Et paulò superius, eundem os & verticem appellat totius cōsortij. Quid igitur, inquit, Petrus omnium apostolorū os, & vertex cōsortij totius, quum omnes interrogati essent, ipse solus respōdet? Et similiter homilia. lxxxvij. super Ioannē. Quid tandem, inquit, aliis omissis Petrum affatur? Os erat apostolorum & princeps, propter quod et Paulus eum præter alios visurus ascendit, simul vt ei Christus ostenderet iam sibi fiduciam habendā. Tāquam enim negationis obliuisceretur, fratrum curam

Græcorū testimoīa quibus luce clarius omnibus patet, quā ta Petrus prę cęteris autoritate polluit.

curam ei committit,neq; negationis meminit,neq; exprobrat,tantum dicit, Si amas me,fratrũ curam suscipias. Et infra vocat idem Chrysostomus,Petrum totius orbis magistrũ, traditq; Iacobum ab eo fuisse constitutũ episcopũ Hierosolymitanũ.Et idem de laudibus Pauli. Non,inquit,hic solus talis fuit, sed ille quoq; qui fuit apostolorum caput, qui sæpe dixerat paratum se esse pro Christo animam tradere, & tamen mortem vehementer horruerat. Hæc Chrysostomus.Subscribit huic, & alter quidam ex Græciæ episcopis, Eusebius videlicet libro secundo,capite.xiiij. ecclesiasticæ historiæ. Continuo,inquit,in ipsis Claudij temporibus,clementia diuinę prouidẽtię,probatissimũ oĩum apostolorum & maximum fidei magnificentia, & virtutis merito, primorum principem Petrum,ad vrbem Romanam, velut aduersum humani generis communem perniciem,repugnaturum deducit. Ducem quendam & magistrum militiæ suæ,scientem diuina prælia gerere,& virtutum castra ducta re.Hæc ille. Ecce quantis Eusebius Petrum effert preconiis omnium apostolorum probatissimum, ac maximum, & primorum principem,fidei magnificentia, & virtutis merito. Quibus accedit & Cyrillus, & ipse quoq; Græcus, qui de Petro loquens ait, quòd quum Christus ab apostolis quæreret, Vos autem quem me esse dicitis? Petrus vt princeps,caputq́; cęterorũ,primus exclamauit, Tu es Christus filius Dei viui,quibus aperte Cyrillus testatur, Petrum fuisse principem, & caput omnium apostolorum. Similiter & Origenes super initium euangelij Ioannis, & idem Græcus quoque. Nemo,inquit,nos existimet Petro Ioannẽ pręferre. Quis hoc fecerit? Quis enim esset altior apostolorũ illo,qui est,& dicitur vertex eorũ? Ecce & Origenes Petrum verticem apostolorum vocat.

Atha

Athanasius quoq; Græcus Liberio Papæ scribēs, de hæreticis mentionem facit in hunc modum: Mutauerunt, inquit, gloriam catholicæ ecclesiæ, propria nouitate, siue per ea, quæ illicite in eis defensione gesta sunt, hæreticam turbulentiam intro ducentes, illud competenter ad nos retinētes, quod bene ad Iesum filium Sirach dictum est. Vsque ad mortem, certa pro veritate, & dominus pugnabit pro te, huius rei gratia, vniuersalis vobis à Christo Iesu commissa est ecclesia, vt pro omnibus laboretis, et cunctis opem ferre non negligatis, quia dum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Hæc ille. Ecce testatur hic Athanasius vniuersalis ecclesię curam, Liberio quondam pontifice Romano fuisse commissam. Sed & Theophilus eisdem astipulatur, illud Lucę explicans, Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Petrus, inquit, cui iam commissa ecclesia fuerat, quasi omnium curam gerens inquirit, vtrum ad omnes dominus parabolam protulisset. Hæc Theophilus. Subscribit & Basilius libro secundo aduersus Eunomium de signis quibusdam Petrum exprimētibus verba faciens. Per hanc vocem, inquit, intelligimus Ionam qui fuit ex Betsai de Andreę fratrem qui ex piscatore in apostolatus ministerium vocatus est, Qui quoniam fidei præstabat ecclesiæ, in seipso ædificationem suscepit. Hæc Basilius. Quibus verbis aperit se sensisse quod super Petrum ædificata fuisset Christi ecclesia, & quod Petro præ cæteris eximia quædam à Christo fuisset tradita potestas. Dionysius item, plerunq; summum, plerunq; verticalem, appellat Petrum præ cæteris, vt nihil mirer quū veteres istos ita conspirare video, quod in Florentino concilio tam Græci quàm Armeni, reiectis pristinis errori bus, ecclesiæ Romanæ se subdiderint in hunc modum

dum. Diffinimus sanctam apostolicam sedem,& Romanum pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, et ipsum Romanum pontificem, successorem esse beati Petri principis apostolorum et verum vicarium Iesu Christi, totiusq; ecclesiæ caput & omnium Christianorum patrem & doctorem existere,& ipsi in beato Petro pascendi, regendi, et gubernandi vniuersalem ecclesiam à domino IESV Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum & in gestis Oecumenicorũ & in sacris canonibus continetur. Hactenus ex cõcilio. Neq; res hæc raptim & properanter conclusa fuit, sed tractu mensium quindecim, acerrimis interim hincinde super hac re disceptationibus habitis. Græcis & Armenis pro sua parte tam scripturarũ q̃ autorum veterum testimonia proferentibus. Latinis contra pro sua. Cæterum, vti Blondus refert, qui tum Eugenio fuerat à secretis summo tandem animorũ consensu conuenerũt omnes, vt & Græcorum oratores omnia decreta Synodi palam approbarent hac subscriptione quæ sequitur.

Nos igitur oratores nomine nostro, nostriq; reuerendi patriachæ. & omnium Armenicorum, sicut & vestra sanctitas in ipso Decreto attestatur hoc saluberrimum Synodale Decretum cum omnibus capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & statutis, omnemq; doctrinam in ipso descriptam, necnon quicquid tenet & docet sancta sedes apostolica, et Romana ecclesia, cum omni deuotione & obedientia acceptamus, suscepim⁹ et amplectimur. Illos quoq; doctores & sanctos patres quos ecclesia Romana approbat reuerenter suscipimus. Quascunq; vero personas,& quicquid ipsa Romana ecclesia reprobat ac damnat, nos pro reprobatis, ac dãnatis habemus, profitentes tanq̃ veri obedientiæ filij, nomine quo

ſupra, ipſius ſedis apoſtolicæ ordinationib⁹ et iuſſionibus fideliter obtemperare. Hanc ſane concordiam, Frãciſcus Comes Mirãdulanus vir egregia literatura, teſtatur ſe ſuis oculis, inſpexiſſe manu Imperatoris conſignatã. Dilucidũ igitur eſt, nõ modo Latinorũ calculis, verumetiam Grçcorũ, Petro tãquàm apoſtolorũ principi, & capiti totius eccleſiæ curam & adminiſtrationẽ fuiſſe cõmiſſam. Sed iã tempus eſt, vt Lutherum audiamus, ſua ſtatuere molientem.

LVT. ¶ Hunc facillime probo per experientiã. Nunq̃ enim fuit ſuper oẽs eccleſias totius mundi Roma. Pontifex, ſed neq; adhuc eſt, neq; vnq̃ in futurum erit, vt ſpero. Quid ergo neceſſe eſt multis in hac re digladiari, cũ ipſe omniũ ſenſus nobis oſtendat rei veritatem? Neq; enim ſuper eccleſias Græciæ, Indiæ, Perſidis, Ægypti, & Affricæ vnq̃ fuit, neq; adhuc eſt quod cũ magna querela & dolore cõfitentur ipſimet, fruſtra tam multis ſtudiis in hanc rem conſumptis.

EPIS. ¶ Quid eas eccleſias, quæ tam procul ſitæ ſunt, memoras? Potuiſſes, exempli gratia Bohemorũ eccleſias nominaſſe, aut aliorum qui ſe ſepararunt ab eccleſia Romana, de quibus maiorem notitiam habere poſſumus. Nos tamen pro cunctis vnam reſponſionem dabimus. Aut enim ex malitia ſe ſubtrahunt, aut ex veniabili quadam ignorantia, quẽadmodũ de quibuſdã crediderim magis, cuiuſmodi ſunt pleriq; ſimpliciores, qui vel per tui ſimiles ſcripturarũ interpretes, in errores abducuntur, vel fortaſſis nunq̃ audierũt quicq̃ hac de re diſceptatũ. Hos ſi nulla idipſum ingenij prauitate fecerint, ſed implicite crediderint cuncta, quæ docuerit Chriſtus, libenter etiam hanc veritatẽ credituri modo fuerint eam ab aliis docti, non facile cõdemnarim. Sed illos (qui ex malitia ſe ſubtraxerint) palam au-

ſīm aſſerere, nihilo magis ad eccleſiam orthodoxo-
rum pertinere, q̃ eccleſias Arrianorum, aut Donati
ſtarum, aut aliorū id genus hominū. Nam horum
congregationes, ſatanæ potius cōciliabula dicēdæ
ſunt, q̃ eccleſię Chriſti. nihil itaq; prohibet, quo mi
nus quiſq; Petri ſucceſſor dicatur Chriſti vicarius
ſuper oēs eccleſias, quæ ceu membra quædā vni ca
tholicę ſunt eccleſię connexa. Quod & abūde ſatis
eſt ad tuam probationem refellendam. Secundo
reſpondemus, q̄ nō ſolū eorum (qui iam ſunt in ec
cleſia Chriſti) ſed & aliorum omniū etiam Turca-
rum, & Iudęorū cura ſpectat ad ſummū Pontificē,
quanq̃ ipſi nolint hanc in ipſo poteſtatē agnoſcere
Quid enim ſi rebellis quiſpiā & obſtinatus epiſco
pi ſui iuriſdictioni reclamet, num propterea non
pertinebit ad ipſius curam? pertinebit hauddubie
Sic nimirum & de cunctis hominibus, quantum-
uis rebellibus, certum eſt quod ad ſummū Pontif.
ſpectat eorum cura. Nam & Chriſtus dixit, alias
oues habuiſſe ſe, quæ non erant adhuc ex ouili ſuo.
Quo verbo poſſum9 intelligere, non ſolū eas, quæ
iam intus fuerant in ouili, verum eas etiam quę fo
ris vagabantur. Quando igitur Petro cōmiſit Chri
ſtus omnium ſuarum ouium curam, & paſtorem
ipſum ſua vice ſuffecit, quis dubitare poteſt, quin
ad ſuceſſorē Petri, hoc eſt, ad ipſum qui pleno iure
ſuccedit in Petri locū, cunctorū hominum, bono-
rū iuxta ac malorū, cura pertineat, vſq; adeo, vt quā
tum in ſe fuerit, ſtudere debeat oēs ad ouile Chriſti
hoc eſt, ad eccleſiæ gremiū & vnitatē reducere. Per
hāc itaq; curā, qua ſic tenetur ille cūctis, ſiue ſubdi-
tis, ſeu rebellibus, ſuperintendere, ſtudiūq; ſuum fi-
deliter adhibere, quo celerius redeāt ad ouilis vni-
tatem, omnino ſuper omnes omnium hominum
congregationes, ſummus Pontifex in beato Pe-
tro fuiſſe creditur inſtitutus. Neque enim rebel-
Ff 2 lio,

lio, quenq̃ ab omni pastoris cura studioq́ penitus eximere potest.

LVT. ¶ Sed dicent, de iure non de facto loquimur, et non quid faciant, sed quid facere debeant ecclesię il læ rebelles quærimus.

EPIS. ¶ Acu (quod aiunt) rem tetigisti. Sic enim haud dubie sunt dicturi. An tu Paulum existimas nō super eas ecclesias fuisse constitutū, quę postquā ad fidem ab eo conuersę fuerant, non perstiterunt in ea fide, sed per pseudoapostolos factæ sunt rebelles? Num hæc rebellio ius Pauli sustulit? Nequaq̃. Sic neq; Petri profecto, successorumq́; eius, propterea ius ablatū est, quod ipsorū moderationi plures hominum congregationes subdi neutiq̃ se patiantur, neq; gubernationi se subiiciant.

LVT. ¶ Respōdeo, hoc pro me facit. Sic enim iure diuino institutus esset hic primatus, esset sine dubio aliquando impletus, cum non prætereat à lege dei vnū iota, quod nō impleretur, etiā portis inferi nō præualentibus contrarium.

EPIS. ¶ Consultius respondisses, si particulam hāc adiecisses, vel implebitur. Nam certum est ꝙ à lege dei vel vnum iota non prȩteribit, quin aut iam impletum sit aut in posterum implebitur. Cæterū adhuc oīa, nequaq̃ impleta sunt. Neq; enim hactenus ꝑfecte completū est illud. Et erit vnū ouile, et vnꝰ pastor. Fuit nimirū ecclesia Christi, vt semper vna ita semper vnū ouile. Et fuit hoc ouile priusq̃ Gētes ad fidē conuertebātur. Sed Christus illis verbis intellexit Gentes, & Iudæos in vnum pariter ouile fore coadunandos, quod adhuc futurum est, quādo reliquiæ Israel saluæ fient, & Gentes omnes cōuertentur ad Christum. Nam si dixeris iam completum esse propter eos qui ex vtrisque tam Iudæis quām Gentibus nunc ad Christū conuersi sunt, iam ergo completus est (si dicam) pastoratus Christi,

sti, quem quum ipse eundem contulit Petro, neq; pastorat⁹ iste quicq̃ aliud sit q̃ primat⁹ Petri, certe & primatus Petri iam impletus est. Neq; enim quēq̃ ad Christi pastoratum dicere potes attinere, qui non idem attineat ad Petri pastoratū, & proinde ad primatum eiusdem. Eligas igitur vtrum horum licebit magis impletū iam esse, vel adhuc implendum, hoc Christi verbum. Erit vnū ouile & vnus pastor. Si dixeris iam impletum esse, propter eos qui nūc sunt vnius ecclesiæ filios, & in istos itē necesse est fateare iam impletum esse Petri primatum. Nam qui Petri primatū spernit, Christū spernit, nec iure potest vnq̃ ecclesię filius dici, sed ab ecclesia separatus est. Sin dixeris adhuc nō impletū, sed implendum fore, iam ipse tuam ipsius argumētationem dissoluisti, vt nos pluribus respondere nihil oporteat.

¶ Et omnia quæ Deus præcipit, sunt ab aliquibus saltem impleta, & quæ promisit, sunt simpliciter & semper & vbiq; impleta. LVT.

¶ Neutrum horum vsquequaq; verum est. Neque enim primum illud tuum admittit dogma, nēpe q omnia quę deus pręcepit, sunt ab aliquib⁹ saltem impleta. Quis enim iuxta tuam opinionē, aut illud præceptum. Non concupisces, adimpleuit vnquam? aut istud. Diliges Dominum deum tuū ex toto corde tuo, ex tota anima, ex omnibus viribus tuis. Non potes igitur ipse quouis asserere pacto, q omnia (quæ præcepit Deus) impleta sunt ab aliquibus. Sed et secundum etiam à vero dissidet. Nā promisit Deus, omnia Christo fore subiicienda, quod hactenus (Paulo teste) non est impletū. Necdum, inquit, videmus omnia subiecta ei. Pollicit⁹ est & Christus, suū Euangeliū per totum orbem prædicatum iri. Sic enim Matthæus ait: Et prędicabitur hoc Euangelium regni in toto orbe, in testimonium EPIS. Mat. 24 Mar. 3.

 monium

monium omnibus Gentibus. Et Marcus ita: Et apud omnes Gentes oportet prius hoc Euangelium prædicari. Diuus tamen Augustinus asseuerat, suo tempore nondum in partibus Æthiopiæ, fuisse quibusdam Gentibus auditum Euangelium. Quod & ante ipsum Origenes homilia vicesima octaua, multis verbis disseruit. His accedit & illud, quod paulo ante recensuimus, de vno ouili, & de vno pastore, quod neq; hactenus integre cōpletū est. Falsum igitur & illud est, quòd omnia quæ promisit Deus, sunt simpliciter & semper & vbiq; impleta.

LVT. ¶ At primatus iste, ne vna quidem hora impletus est vnquam.

EPIS. ¶ Primatum hunc impleri: geminū habet intellectū. Potest enim plenitudo primatus huius intelligi, vel quantū ad potestatis donū, vel quātū ad potestatis exequutionē. Si vis horū discrimem exemplo dinoscere, sic habe. Testatur Christus oēm sibi potestatem datam in cælo & in terra. Plenam hauddubie Christus & integram à patre potestatem hanc accepit. Sed tamen huius potestatis exequutionem non exercuit hactenus plene. Neq; enim (vt diximus) hucusq; cūcta subiecta sunt ei. Sic quanq̃ Petrus nō sit hactenus vsus plena suæ potestatis exequutione, nihil ob id oportet, vt non plena fuerit, ei donata potestas. Christus hauddubie primatum hūc ei plenissime contulit, super omnes omniū hominū cōgregationes, Iudæorū simul & Gentium, quanq̃ ad hūc vsq; diem, nec illi neq; successoribus suis omnes subiectæ sunt.

LVT. ¶ Impossibile autem fuisset eū non impleri, si vel præceptus, vel promissus fuisset.

EPIS. ¶ Primatus iste nimirum plenissime datus fuit, & à Petro susceptus. Sed tu de subiectione loqueris, quam ego præceptam fuisse non dubito, simul

& promissam, neq; tamen hactenus impletam, sed implendam aliquando. Nimirum quãdo illud implebitur, quod erit vnum ouile & vnus pastor, & quando reliquiæ Iudæorum saluæ fient, quæ videlicet adhuc nequaquam implentur. Palã est itaq;, tuã probationem pro vtraq; parte prorsus inefficacem esse. Nos tamẽ vtrãq; partẽ admittimus, & q ista subiectio præcepta fuerat omnib⁹, qui se velint saluos fieri, & q promissa quoq; fuit quanquam adhuc non sit impleta, quod & cunctis esse potest cõpertissimum. Probatio Lutheri vtrinq; inefficax.

LVT. ¶ Eligant ergo quod volunt, Deus primatum Petri instituit ac promisit, & nunquam impleuit. Ergo mentitus est. Si non mentitus est, nunquã instituit, neq; promisit.

EPIS. ¶ Et in hac quoq; ratiuncula tua plenissime deliras, quod vel ex iis apertissimũ est, quæ supra fuisse promissa memorauimus, necdum tamen impleta. Nam satis est ad veritatẽ promissionis, quod id vel tandẽ impleatur, quod promissum est, neque sic mẽtietur, qui promisit. Quanq̃ certe (quantũ ad primat⁹ attinet veritatẽ) Petrus & successores eius a Christo plenarium acceperũt, licet eiusdẽ exequutionem non adhuc plenã exerceant, neq; subiectionem plenam cuncti qui tenẽtur, hactenus exhibuerint. Sed hoc primatus veritatẽ non eripit, quæ nõ in subditorum arbitrio, sed in ipso præside sita est, cui fuerat primatus ipse donatus.

LVT. ¶ Hanc ratiunculam, neq; soluunt, neq; soluent vnq̃ omnes papistæ in vnum cahos confusi.

EPIS. ¶ Puderet te profecto, nisi frõtis esses pfrictissimę, tam inaniter fuisse gloriatũ de tã futili ratiuncula, perinde ac si plane solidissima fuisset, ac prorsus insolubilis, cũ nec tantillũ quidẽ valeat. Sed neq; sic cõtentus, conuitiũ insuper adiecisti, cũctis primatus huius fautoribus, quasi prorsus eos viceris, Ante victoriã laudes canit. Quid pudeat impudentem.

quum certe nihil feceris minus. Hæc an tuam professionem deceant, alij viderint. Ego tuis conuitiis non respondebo.

LVT. ¶Præterea quid nō audeant præsumere? qui primatum tribuunt Rom. episcopo, si nō mouētur insuperabili & à seipsis cōfesso argumēto. Quod omnes Apostoli æquales fuerunt Petro.

EPIS. ¶ Ex his quæ præmisimus abunde colligitur, non omnino pares fuisse Petro cęteros Apostolos Frustra enim tot prærogatiuis donasset eum Christus, si nulla prorsus in re fuisset cæteris maior. Sed

Mat. 20 eius pręeminentiam testatus fuit apertissime Christus, quādo propositæ à cæteris quæstioni, quis eorum esset maior, ipse respondit, ministrū illū oportere fore, qui maior inter eos esset futurus, simulq; Petro subiunxit, Simon, Simon, Ecce Satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticū. Ego autem oraui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Nónne verbis istis apertissime prodidit Christus, maiorem inter eos futurum fuisse Petrū, pro quo CHRISTVS se pollicitus est oraturum, quatenus ille conuersus cōfirmaret cæteros? An tu nihil istud opinaris, posse videlicet cæteros confirmare? Pares fuisse non negauerim, quantum ad remittendorum peccatorum attinet potestatem, & pares item in gradu sacerdotali fuisse constitutos. Verum ista non inferunt omnimodam paritatem. Nam alis gradibus multis antecessit illos Petrus. Nemo enim illorum primus præter Petrum constitutus fuit. Nemo pręter eum cognomen tum accepit à petra Christo deriuatum. Solus item ipse regni cœlorum claues sibi promissas audiuit. Ab ipso quoq; tanquam ab vnico post Christum principio, suam Christus pollicitus est emanaturam ecclesiam. Pro Petro iuxta ac pro seipso CHRISTVS tributum pependit, non

Maior inter apostolos Petrus q̄ cęteros cōfirmare à Christo iubetur.

Insigniores prærogatiuæ Petri.

pro

pro cæteris. Pro Petro quinetiam orasse se Christus asseruit, quatenus ille posset cæteros apostolos confirmare. Petro singulariter Christus, et priusquã cęteris apostolis apparuit. Petro suarum ouium curam cæteris audientibus, vel tertio commisit Christus. Sed & eundem præ cæteris eodem mortis genere, quò prius ipse passus fuit, præmonuit ab hac vita migraturum. Quid simile fecit pro cæterorum aliquo?

¶ Et nullum eorũ ipse elegit, fecit, confirmauit, misit, aut aliquid mandauit. LVT.

¶ Iam solita veteris dialectica tua. Sed mera negatiua nihil efficit. Quid si non elegerit, neq; fecerit, aut confirmarit eos in Apostolos. Num propterea nõ potuit Christus illum prę cæteris fecisse maiorem? Hoc certe maior fuit, quod (authore Christo) confirmauit in fide cæteros. Et quanquam non misisse legitur aut mandasse quicquam illis, an ob id non licuit misisse & mandasse, quum tanta fuerit ei data potestas illos in fide confirmandi? Pro subrogando sanè quopiam loco Iudæ, primus ipse cæteros hac de re commonuisse traditur, & quum forte Matthias electus esset, hunc Petrus suffecisse dicitur in Apostolorum numerum. Sic enim sacer scribit Dionysius capite quinto ecclesiasticę hierarchię. Et Beda in Actis tradit, quod Petrus numerũ Apostolorum duodenarium integrauit. Nec certè repugnant Apostolorum Acta, quum in illis scriptum sit, quod annumeratus est Matthias cum vndecim apostolis. Et quis alius quàm Petrus, illum cæteris annumerauit? Congruebat sanè, quatenus per eum, qui primus fuit inter apostolos, & sortis euentus promulgaretur, & electus cooptaretur cæteris. EPIS.

¶ Quid enim facerent, si semel missum aliquem à Petro possent ostendere, sicut nos ostendimus Pe- LVT.

trum ab aliis missum? Act. 8.

EPIS. ¶ Mirum est, quod non aduertis ipse, quam bellè quadrat istud cum Petri maioritate. Nonne dixit Christus, ministrum illum esse debere, qui futurus esset inter apostolos maior? Sic ergo decuit Petrum, sui magistri prædicationem implere, vt ministrum se cæteris exhiberet. Quanquam hoc negotium tantæ fuit arduitatis (vti superius ostendimus) vt vel maximè Petri præsentiam exposceret. In quo nimirū eximia Petri magnitudo, variis modis euasit illustrior. Partim ex Simonis magi reprehensione, partim ex donatione sancti spiritus, quam Philippus præstare nō valuit. Cæterum quia pluribus hac de re supra disseruimus, simul & de Ioanne, qui quum fuit inter cæteros, post Petrū, cum primis habitus, vna tamen cum Petro missum fuisse constat, vt ex iis tam egregiis nuntiis, rei difficultatem apertius intelligeremus. Quoniam, inquam, de iis omnibus late supra disceptauimus, iam vela contrahentes, pergamus ad alia.

Missio Petri authoritatem eius auget.

LVT. ¶ Miser ille homo Rom. episcopus suam ecclesiam Romanam, neque regit, neque pascit, sed neque potest. Deinde curiam suam omnium scelerum lernam, etiam nutrit ac fouet, & totius orbis ecclesias sibi arrogat ad regendum, imò nec suam personam regere iam à multis seculis potuit. Tam crassas tenebras temeritatis adhuc non palpamus? Et hæc figmenta verborum incompositissima adhuc admittimus, vere credentes eum vere pascere ac regere velle, aut posse omnes ecclesias, qui suam proximam etiam vastat. Lupus in suo ouili, pastor erit in alienis?

EPIS. ¶ Faciat necne summus pontifex ea quę caput & pastorem deceant, alienū est ab instituto nostro. Nos hoc loco tantum inquirimus, an caput reuera sit, & pastor à Christo constitutus. Nec defensionē scele-

ſcelerum (ſi quibus abundat Romana curia) iam ipſi meditamur, ſed an Petro, ſucceſſoribusq́ȝ ſuis, tanta ſit à Chriſto collata poteſtas, quãta creditur, & aſſeritur à ſacris omnibus interpretibus. Parum certe tuæ cõuenit religioni (qualiſcunq; fuerit ille) miſerũ eum appellare, cui tot ſacri interpretes, tanta vel ab ipſo Chriſto tributa confitentur. Sed iam perſpicio ſatis argumenta deeſſe tibi, quum ad iſta (quæ mera cõuitia ſunt) fugias. Nunc enim quum nequeas argumentorum viribus illius authoritatẽ minuere, malitiæ tuæ venenũ ſaltem in illum conſpuere ſtudes.

Quæſtio eſt de poteſtate, non de ſceleribus perſonæ.

LVT. ¶ Vnum hoc ego admiror, cur totus orbis, hoc primatu carere non poſſit, cuius opus & officium nunquam ſenſit, nec vnquam ſentire poteſt? Quid enim principatus ſine opere, imò contrario opere? Si eccleſia ſtat ſine illius opere & officio, etiam ſine ipſo primatu ſtabit, & ſine dubio melius ſtabit, perinde enim eſt, ac ſi nullus ſit, cuius opus & officium nullum eſt.

Chriſtus vnum aliquem ſuo gregi præſidere voluit.

EPIS. ¶ An totus orbis hoc primatu carere poſſet, id tuo cerebro diſcutiendũ relinquo. Chriſto ſane videbatur opportunum, vt vnuſquiſque ſuo gregi præficeretur, qui ſuarum ouium, non harum quidem, aut illarum, ſed generatim omnium curam gereret. Quod quàm ſit rationi conſentaneũ, mox dicemus. Si vero ſuum officium non agat ſummus Pontifex, aut Chriſti gregem curare negligat, non propterea conſequitur, vt eiuſmodi magiſtratus non ſit orbi toti neceſſarius. Sic enim & dioceſes plurimas, ſuis Epiſcopis carere poſſe, facile cauillaberis. Atque ita ſi tibi credimus, non modo pontificatum illum ſummum, ſed minores, etiam pontificàtus complures ab Eccleſia prorſus auferemus. Nec demiror ſanè, ſi non difficulter admiſeris iſta, quando vel abſque Sacerdotibus Eccleſias

quaſ-

quaslibet regi posse dogmatizes. Et nec sacramentis, neq; sacerdotibus opus esse cuiquam, sed fidem solam, & dei verbū sufficere cunctis opinaris. Nos vero, qui ex Christo & Paulo didicimus, in Ecclesia varios esse gradus & ordines oportere, nōn modo sacerdotes, verumetiam Episcopos, & summū etiam ipsum Pontificem (qui cæteris pręsit) necessarium penitus existimamus.

In ecclesia varios gradus & ordines esse oportere.

LVT. ¶ Quid ergo garriūt miseri, papatum esse oportere, ad regendam ecclesiam vniuersalem, ne sit acephala? quando regitur ab illo? Non est acephala, quæ capitis, neq; motum, neq; sensum, imò contrarium experitur? Væ maledictis illis figmentis quibus tot animas fallunt & perdunt, dicentes: Caput caput ecclesiæ, quum nullum sit capitis vspiam indicium.

EPIS. ¶ Multis rationibus congruebat, & vnus vice capitis toti præsideret ecclesiæ. Sic enim in Synagoga (quę fuit vmbra duntaxat ecclesię) pręfuit vnus, qui & princeps sacerdotū dicebatur, sub quo multi gradus & ordines fuerunt. Sic & ecclesia triumphans, cui velut exemplari nostra militans respondet, vnum habet præsidem Deum sibi, quo nouem angelorum ordines esse, cunctis est creditum. Quomodo igitur ecclesia quę media inter vmbrā & exemplar est, ex vna quidē parte respiciēs vmbram, ex altera vero spectās exemplar, carere potest vnitate præsidis. Sed & si naturæ modum intueamur, prospiciemus omnem multitudinem, quæ quouis modo dicitur vna, nunquam non ad vnum ceu caput et principium referri. In arboribus multi ramorum ordines sunt, sed ij omnes ab vnitate radicis proficiscuntur. In animantibus multa quoq; membra, sed hæc omnia reguntur vno capite. Ad hæc, vt Cypriani verbis vtar: Rex vnus est apibus, & dux vnus in gregibus, & in armentis rector vnus, & de-

Rationes multæ quibus congruit vt vnus vice capitis ecclesiam regeret.
Prima.
Secunda.
Tertia
Quarta

& demum in policia quauis non perperam institu-ta,referri debet ad vnum, totius rei prorsus admi-nistratio. Ex quibus nimirū discere possumus,nun-quam posse ecclesiam recte gubernari,nisi tanta ve-ritas ordinū ad vnum referatur. Id quod ex tribus fiet dilucidum. Primum quoties lites emergunt de rebus fidei, & quoties incidit de scripturarum sen-su controuersia, necesse est vt aliquem supremum iudicem habeamus,cuius iudicio stabitur:De qua re pluribus ante sub veritate tertia disceptatū est. Deinde quum plerunq; necessitas vrgeat, vt gene-ralia concilia celebrentur, per quendam ceu princi-pem (cuius mandato cęteri parituri sunt) conuoca-ri facilius poterit Episcoporū Synodus. Nam alio-qui fortassis accersiti nequaquam accederent. Ter-tio propter contumaces reprimendos, & maxime quum inter se dissentiant Episcopi, necessaria est capitis vnitas, quæ studeat eos ad concordiam re-ducere,ne fautoribus hinc inde multiplicatis,pusil-la principio lis in perniciosum tandē schisma pro-rumpat. Vides ergo, si non spontanea malignitate cæcutias,papatus necessitatem. Sed tu cōuitiis (vt soles) paginas reples.

Tria ob quę neces-sarium est ecclesiæ ca put.

¶ Quàm vere dixit Petrus, secunda epist. Petri secundo. Et fictis verbis in auaritia de vobis nego tiabuntur.

LVT.

¶ Hoc ad ipsum spectat Luthere, modo cæte-ra recensueris Petri verba. Nam paulò ante dixit Petrus,fuerunt vero & pseudoprophetæ in popu-lo,sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eū qui emit eos, deum negant,per quos via veritatis blasphemabi-tur. Et tamē proxime sequitur istud,quod ipse me-moras. Sed illa tu prætermittis, quæ te tuis colori-bus depingunt. Ecquis alius præter te,sectas perdi tionis introducere molitur? Ecclesia nimirum ea,

EPIS. 2.Pet.2.

quæ

quæ ductu sacri spiritus à maioribus nostris, viris vtiq; nō minori vitę sanctimonia, q̃ eruditiōe prę stantibus accepit, ad hūc vsq; diem sequitur. Sed eā tu nūc tuis nouitatibus scindere paras, & viam veritatis (quā hactenus ipse tenuit) execrandis blasphemiis tuis, iam conspurcare satagis.

LVT. ¶ Tamen quo magis pateat operatio Satanę in errore isto, videamus quibus verborū fallaciis & figmentis, eum primatum probauerunt. Primū adducunt illud Matth. 16. Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum. Quodcunque ligaueris super terram &c.

EPIS. Quodcunque ligaueris &c. ¶ Pro his Christi verbis explicandis, aduertendum est. Ecclesiam haud confusam quandam, et indigestam esse congeriem, sed ordinatissimam christianorum congregationem. In qua varios (vt nuper diximus) ordines, & gradus esse cōstat, qui tandem ad vnū ceu caput & principem referēdi sunt. Eam à Petro Christus exordium sumere voluit, et ab ipso per successiones continuas ad finem vsq; seculi perdurare. Compertissimū equidem est, pontifices summos, alterum post alterum hactenus in ecclesia successisse, nec interruptam fuisse successionis huius continuam progressionē, ad hunc vsq; diem. Qua successione præter cætera, diuus Augustinus haud mediocriter in fide se firmatū fuisse testatur, atq; in ecclesiæ gremio fuisse retentū stabiliter. Tenet me, inquit, ab ipsa sede Petri (cui pascēdas oues suas post resurrectionem dominus commendauit) vsq; ad præsentem episcopatum, successio sacerdotum. Hanc hauddubie successionem arbitramur generationem illam intelligi debere, de qua Christus
Mar. 13. in euangelio dixit: Amen dico vobis, quia nō præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Hæc, inquam,

quam, quæ tunc cœpit. Neq; enim cuiquam dubium esse potest, Apostolos ipsos iam præteriisse, simul & cæteros vniuersos, qui tum superstites erãt, nec tamen ad hunc vsq; diem, impleta esse cuncta, quæ tum prædixerat Christus. Palam est igitur ea verba de christianorum generatione, quę à Petro tunc sumpsit initium, intelligi debere. Et certe non absq; summa dei prouidẽtiã curatũ est, vt Petrus in ea mundi parte sedem firmaret suam, vnde cõtinua nobis, & interrupta pontificum & sacerdotum successio, propagata sit. Discurre per cæterorũ apostolorum sedes, et iam aut oẽs vacuas inuenies, aut nõ legitimos habere successores. Nec Paulus, nec Ioãnes, nec Iacobus, neq; cæterorũ fermè quisquã, successionem hodie reliquit vllam. Soli Petro, sua successio permansit incolumis. Quamobrẽ & huic recte dictũ fuit: Tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. Quam profecto successionem, quum nec tyranni, nec hæretici, nec machinæ demum vllæ diabolicæ, hactenus infringere valuerunt, aperte subiunxit Christus: Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

Sedes Petri firmata Romę.

Soli Petro sua sedes manet incolumis.

LVT.

¶ Hic per petram intelligunt potestatem Petri, seu Papæ monarchiam illã super quã ædificari volunt totam ecclesiam, id est subiici huic potestati. Hæc adulteratio & deprauatio huius verbi Christi, & impiissima & intolerabilis est.

EPIS.

¶ De potestate monarchica disquiremus aliás. At interea constat per petram in iis verbis Petrum intelligi posse, quemadmodum iam explicamus. In qua re cèrte nihil ipsis verbis adulterationis, aut deprauationis à nobis illatum est, quin potius sensum verè germanũ eis reddidimus. Cui & spectatissimi consentiunt sacrarum literarum interpretes. Et Hieronymus imprimis, qui rem aperit citra

Per petrã, Petrũ intelligi, sacrorũ interpretũ testimoniis cõprobatur.

citra fucum omnẽ. Nam super Matthæi, ipsa Christi verba sic interpretatur: Ego, inquit, dico tibi. Quid est quod ait, Et ego dico tibi? Quia tu mihi dixisti, Tu es Christus filius dei viui, Et ego dico tibi, non sermone casso, & nullum habente opus, sed dico tibi, quia meum dixisse & fecisse est. Quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, Sicut ipse lumen apostolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, cæteraq́ꝫ ex domino sortiti sunt vocabula, ita & Simoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. Ac secundum metaphoram petræ recte dicitur ei, Ædificabo ecclesiam meam super te. Hæc Hiero. En super Petrum ædificanda fuit ecclesia, Ædificabo, inquit, ecclesiam meam super te. Astipulatur & huic Chrysostomus homilia. 55. super Matthæum. Hæc inquam, omnia quæ solius dei sunt, se Christus pollicetur daturum Petro. Ita & pater ad Hieremiam dicebat: Sicut columnam ferream, & sicut murum æneum posui te. Sed ipsum quidem gentiũ pater, hunc autem vniuerso terrarum orbi Christus præposuit. Et pauló post ad lectorem ait: Tu vero mecum ex eis omnibus, quanta sit Petri potestas intellige. Ego tibi dico, inquit, Tu es Petrus, & ego super te ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum. Hactenus ille. Vides & hic super Petrum ædificandã ecclesiam esse. Basilius item ostẽdit idipsum aduersus Eunomium, libro secundo, quanquam paucis. Per hanc inquit vocem Petrum intelligimus Ionã, qui fuit ex Bethsaide, Andreæ fratrem qui ex piscatore in Apostolatus ministerium vocatus est, Qui quoniam fide præstabat ecclesiæ in seipso ædificationem suscepit. Hæc Basilius. Ecce & hic affirmat Petrum ecclesiæ in seipso ędificationem suscepisse. Ambrosius etiam apertissime Petrum affirmat petram fuisse, supra quam Chri-

Super Petrum, teste Hiero. ędificata ecclesia.

Chrys.

Basilius.

Ambro.

Christus erexit ecclesiam suam. Pro soliditate deuotionis, inquit, Petrus ecclesiarum petra dicitur, sicut ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Petra enim dicitur, eo ꝙ primus in nationibus fidei fundamēta posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis christiani compagem molemq́; contineat. Petra ergo, pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute dominus nuncupatur, sicut ait Apostolus: Bibebant autem de spirituali consequente eos petra. Petra autem erat Christus, recte consortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis. In eadem enim domo Petrus fundamentum posuit. Petrus plantat, dominus incrementum dat. Dominus irriguum subministrat. Hæc Ambrosius, sermone quadragesimoseptimo, de fide Petri.

Petra christus, & petra Petrus dicit, sed diuersa ratione.

Subscribit & huic Cyprianus, epistola quadam ad Quintinum. Nec Petrus, inquit, quem primum dominus elegit, & super quem ędificauit ecclesiam suam, quum Paulus de circuncisione postmodum disceptaret, se vindicauit, seu aliquid insolēter, aut arroganter assumpsit, vt diceret se primatum tenere, & obtemperari à nouellis & posteris sibi potius oportere. Ecce & hic multa notanda sunt. Principio, quòd dominus Petrum primum elegit. At nō vocatione profecto, sed dignitate. Deinde, quòd super Petrum ædificauit ecclesiam suam. Tertio, ꝙ de primatu etiam facit mentionem. Et rursum epistola .iij. ad Cornelium: Petrus, inquit, super quem ædificata ab eodē domino fuerat ecclesia vnus pro omnibus loquens & ecclesiæ voce respondens, ait: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus, & cognouimus, quoniam tu es filius dei viui. Hæc Cyprianus. In quo nec dissentit ab eo quem solitus est magistrū appellare, nempe Tertullianū. Nam is libro de præscriptionibus

Cypria.

Tertul.

hæreticorũ,de Petro sic interrogat. Latuit aliquid Petrum ædificandæ ecclesię petram,dictum claues regni cœlorum consequutũ,& soluendi,& alligandi in cœlis & in terris potestatem? Ecce quod affirmat Petrum dictum fuisse petram ædificandæ ecclesiæ,quodq́ regni cœlorũ claues consequutus sit, & potestatem soluendi ligandiq́ in cœlis & in terris. Et is Tertullian⁹ ex antiquissimis Latinis erat

Hilar. & temporibus Apostolorũ vicinus. Hilarius quoque de Petro loquens, & eadem interpretans verba,super Matthæum,sic ait: Beatus hic est,vt vltra humanum oculos,& intendisse,& vidisse laudatus est,nõ id quod ex carne & sanguine erat contuens, sed dei filium cœlestis patris reuelatione conspiciens,dignusq́ iudicatus, qui quod in Christo dei

Ecclesiæ fundamentũ Petrus

esset,primus cognosceret. O in nuncupatione noui nominis fœlix ecclesiæ fundamentum,dignaq́ ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas,et omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cœli ianitor,cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur,cuius terrestre iudicium præjudicata autoritas sit in cœlo, vt quæ in terris, aut ligata sint, aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant

Leo. & in cœlo. Hactenus Hilarius. Accedit his beatus Leo in sermone quodam de anniuersario pontificiæ suæ assumptionis die, prædicta Christi verba pertractans,ait: Et ego,inquit,dico tibi,hoc est,sicut meus pater tibi manifestauit diuinitatem meã, ita & ego tibi notam facio excellentiã tuam. Quia tu es Petrus,id est quũ ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis,qui facio vtraq́ vnum,ego fundamentum prçter quod nemo potest aliud ponere, tamẽ tu quoq́ petra es,quia mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecũ participatione communia. Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam,& portæ inferi nõ prçualebunt

ualebunt

ualebunt aduersus eam. Hæc ille. His assentitur & Greg.
Gregorius lib.vi.epistola.xxxvij.ad Eulogium:
Quis,inquit,nesciat sanctam ecclesiam in aposto-
lorum principis soliditate firmatam? qui firmita-
tem traxit in nomine vt Petrus à petra vocaretur,
cui veritas voce dicitur: Tibi dabo claues regni cœ
lorum. Cui rursum dicitur: Et tu aliquando conuer
sus,confirma fratres tuos. Iterumq́;:Simon Ioannis
amas me,pasce oues meas.Itaque quum multi sint
apostoli,pro ipso tamen principatu, sola apostolo-
rum principis sedes,in authoritate conualuit. Hæc
Gregorius. Augustinus insuper libro cōtra episto Aug.
lam Donati,de apostolo Petro sermonem faciens,
quanquam alibi petram Petri fidem interpretetur,
hic tamen affirmat, quòd in Petro tanquam in pe-
tra,fundata sit ecclesia, suamq́; sententiam confir-
mat carmine quodam Ambrosij, quod de Gallo
gallinaceo scripsit,nimirum isto, Hoc ipsa petra ec
clesiæ canente culpam diluit. Et idem inter sermo-
nes de tempore,sermone.xvi.eadem omnino ver-
ba recenset, quæ supra protulimus ex Ambrosio.
Sed & de sanctis,sermone.xxvi.sic ait: Primum si-
gnum mirabile, quod beatus apostolus Petrus fe-
cit,claudo, pedum restituendo (vt diximus) vesti-
gia. Audistis frequenter ipsum Petrum à Domino
petram nuncupatam, sicut ait: Tu es Petrus & su-
per hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Si er-
go Petrus petra est,supra quam ædificatur ecclesia,
recte prius pedes sanat, vt sicut in Ecclesia, fidei
fundamentum continet, ita & in homine, mem-
brorum fundamenta confirmet. Recte, inquam,
pedes Christiano curat, vt iam non trepidus quis,
nec imbecillis possit supra petram ecclesiæ stare,
sed robustus & fortis incedere. Hactenus Augu-
stinus. Nec dissentit Origenes, ad hunc modum
scribens; Magno illi Ecclesiæ fundamento, pe-

treq; solidissimæ, super quam Christus fundauit ecclesiam suam, vide quid dicatur à domino: Modicę fidei quare dubitasti? Hoc Origenes homilia. 5. super Exodum. Intelligis ex iis nostram sententiam, cui tot maiores ecclesiæ, tam Gręci, q̃ Latini suffragantur, non adulterinam esse, neq; verborum Christi deprauatricem. Nos itaq; cum iis, & ij nobiscũ sentiunt, Petrum exordium ecclesiæ Christi fuisse, & ab eodem Christi ecclesiam profluxisse, velut à summo capite, & supremo post Christum. Ab ipso certe promanauit christianorum (qui iam sunt quiq; post hac futuri sunt) generatio, cuius & successio perpetuabitur finem nullum habitura, quandiu seculum hoc durauerit. Nonne cernimus christianos è sacerdotibus nasci, sacerdotes autem ex episcopis, Episcopos quoque ab ipso pontifice summo (quoties necesse fuerit) propagari? sed & ipsum denique qui iam summus est, ab ipso Petro per successionem, quæ nullis dæmonum insidiis hactenus interrumpi potuit, rectissima quadam linea descendisse.

Petrus exordium ecclesię Christi.

LVT. ¶ Quod euidenter monstrabo, in hunc modum: Christus dicit, q portæ inferi nõ sunt prævalituræ vnquam aduersus hanc, siue petram, siue ecclesiam super petram ædificatam. Nihil enim refert, siue aduersus petram, nihilq; æstimandũ est, siue aduersus ecclesiam non prævalere intelligantur, imò periculosius est aduersus petrã, q̃ aduersus ecclesiam prævalere illas, cum ruente petra, ecclesiam super petrã sitam necesse quoque sit ruere, non autem econtra. Quum autem nemo possit negare, papam & omnem potestatem eius, sępius fuisse vna cum iis, qui sub eo etiam pertinacissime agunt, sub peccato & impietate, pessimoq; abusu ac per hoc portas inferi horribiliter in eos pręualuisse, eosq; occupauerint, maxime in hodiernam diem possideant, quum hodie non

dic non seruiat ea potestas, nisi ad vastationem ecclesię, vt omnium sensus cognoscit, manifestum est petram aliud quippiam significare, quàm potestatem illam portis inferi tam horribiliter subiectam & seruientem.

¶ Per petram Petrum intelligi posse multis aperuimus. Et stat inuicta prorsus interpretatio nostra, stant & sententiæ patrũ inuictæ quas ante memorauimus. Nihil his obsistũt illa tua blateramenta, quæ tot verbis effutiueras. Quid enim si præualuissent astutiæ dæmonum in quosdam ex summis pontificibus? Successio tamen hæc (quæ à Petro sumpsit initium) omnino perseuerat, nec violentissimis tyrannorũ infestationibus, nec acerrimis hæreticorum argutiis, sed nec vlla Satanæ malignitate valuit vnquã impediri. Manet Petrus, huius generationis immobile fundamentum. Nec ab hoc principio suo potest vllis aduersariorum insidiis ecclesia diuelli. In quosdam ex pontificibus, fraudes præualuisse diabolicas non refragor. Præualuerunt & in Petrum, citra quam ad ipsum ea verba Christus habuerat, nimirum quia peccato succubuit. Et quem ex vniuersa mihi dabis ecclesia, qui non etiã interim peccato succubuerit. Veruntamẽ aduersus hanc ecclesiæ promanationem à Petro, præualere dæmonum artes, nec potuerunt, nec poterunt vnquam. Quamobrem, per petram recte Petrus intelligitur, & per ecclesiam quoq; promanatio christianorum à Petro, aduersus quam inferorũ portæ nunquam sunt præualituræ.

EPIS.

Quid per petram & quid per ecclesiam.

¶ Quare impiam & intolerabilem blasphemiam esse dico, per petram qua solus Christus, id est, verbum & fides eius insuperabilis significatur intelligere potestatem illam monarchicam, Satanæ seruam & officinam. Sola enim fides in CHRISTVM est, quæ nullis inferi portis ad vllum pec-

LVT.

catum potest subuerti.

EPIS. ¶ Hæc inter cæteras, vna ex Strophis tuis est, nec sane rarius abs te vsurpata, nempe quū vnum aliquid duabus aut pluribus queat rebus accommodari, tu talem adhibeas fucum, vt vni soli, cæteris exclusis, appropriari videatur. Sed excutiamus quàm dialectice idipsum facias. Tria quidem sunt, Petrus, potestas Petri, et fides. Tu colligere studes, super fidem, cæteris exclusis ecclesiam ædificatam esse, & quod aduersus fidem, præualere nequeant inferorum portæ. Num igitur hæc consequutio tibi iusta videtur? Non super Petri potestatem ædificatur ecclesia, ergo super solam fidem ædificatur? Et similiter ista. Portæ inferi præualuerunt aduersus potestatem Petri, quamobrem non de potestate Petri, sed de sola fide Christus est loquutus. Primum hæc posterior consequutio tua multifariam vitiosa est, tum quod verba Christi palam est, rectius ad ecclesiam referri debere, quàm ad petram. Et portæ, inquit, inferi non prævalebunt aduersum eam, nimirum ecclesiam, de qua proxime loquutus est. Quanquā ergo non potuerint hæc verba de potestate Petri congruenter intelligi, intelliguntur nihilominus de ecclesia, & nō quod tu moliris de sola fide. Deinde nec satis efficaciter adhuc ostēdisti, quòd aduersus potestatem Petri præualuerint inferorum portę. Neque enim sequitur. Pręualuerunt in Petrum, aut in successores Petri, ergo præualuerūt in potestatem, quæ vel Petro, vel Petri successoribus per Christum data fuit. Nam integram & incolumem eam potestatē esse, non ambigimus, tam in episcopis quàm in sacerdotibus, nedum in summo pontifice, quantumuis ipsi vitiis inquinati fuerint. Tertio, non tantam habet fides in quouis homine firmitatem, quantam habet hæc potestas à Christo pontifici tradita. Nemo enim vsqueadeo stabi-

Petrus, potestas Petri, fides trifida calle secernunt.

Posterioris argutię Luth. confutatio.

Potestas à christo data in pont. & episcopis manet firma licet ipsi peccatis inquinentur.

2. Cor. 10.

ſtabilis in fide eſt, vt labi non poſſet, alioqui non dixiſſet Paulus: Qui ſtat videat ne cadat. Quę res vel in Petro fuit euidentiſſima, qui ter magiſtrum ſuũ Chriſtum negauit. Verum poteſtas iſta, quam Petro & ſacerdotibus dedit Chriſtus, nullis dæmonũ artibus poteſt infirmari. Præualeat quantumcunq; libuerit Satanas in homines, aduerſus hanc certe poteſtatem pręualebit nunquam. Sed inquies, Neque aduerſus eccleſiæ fidem præualere poteſt vnquam. Hoc ideo fit, quoniam aduerſus eccleſiæ ſucceſſionem nunquam pręualebit. Semper enim eccleſia perdurabit in fide. Quia ſemper hæc generatio, & ſucceſſio promanans à Petro, perpetuabitur Cæterũ ex eccleſia nullum deſignabis membrum, de quo certum aſſerere poſſes, quòd eius fides non periclitabitur. Et vbi te quæſo manet eccleſiæ fides? An tu ſeparatam aliquam fidem eccleſiæ ſeorſum manere putas, ex qua pendeat eccleſia? Non alia certe eſt, quàm quæ in mentibus hominum reponitur. Quamobrem quum in ſingulo quoque chriſtiano fides periclitari poteſt, poteſtas tamẽ Petri manet incolumis, multo ſolidius à poteſtate Petri deriuatur eccleſia, quàm ſuper alicuius hominis fidem collocetur. Sed iam priorem ſimiliter conſequutionem expendamus. Eccleſia tametſi non fuiſſet ædificata ſuper poteſtatem Petri, potuit nihilominus ſuper Petrum ædificari, & non ſuper ſolam fidem excluſo Petro. Quamobrem nec conſequitur. Non eſt eccleſia ſuper hanc poteſtatem ædificata, igitur ſuper ſolam fidem ædificatur. Cæterum vt ingenue fatear, hanc conſequutionem inſinuas magis quàm explicas. Inuoluis enim hanc rem tuo more, neq; vſquam aperte probas, ꝙ non ſuper Petrũ ædificata ſit eccleſia, Sed callide priori parte verborum Chriſti dimiſſa, mox incipis ab altera, nimirum hac. Et portæ inferi non præualebunt

Eccleſia ſemp manebit in fide.

Vbi eccleſiæ fides manet.

Prior Lutheri cauillus expenditur.

Verſutia Luth. puppim facit ſine prora.

bunt aduersus eam, hoc est, iuxta tuam expositionem, aduersus petram. Nimirũ vt ita versuta posses inferre, per petram intelligi non posse potestatẽ hanc (in quam vt ais horribiliter inferorum portę præualuerunt) sed fidem solam. De superiori vero particula nihil explicatim disseris. At id oportuit cum primis. Nisi enim ostẽderis super Petrum nõ fuisse ædificatam ecclesiam, nihil agis. Sed hanc callide pertransis, & repugnante dialectica, colligis fidem solam esse, aduersus quã portas inferi non prę ualituras affirmauit Christus. Quum tamẽ ipse rectius potest de ecclesia q̃ de fide esse loquutus. Neutrum igitur expugnasti, aut quod super Petrũ, aut quod super potestatem Petri, non sit erectum ædificium ecclesiæ, quum tamen alterutrum abunde sufficiet pro nostra parte.

LVT. ¶ Patet ergo quàm insigni blasphemia, multi pontifices in suis decretis petram detorserunt ad suam potentiam, & verbum ædificare, ad ecclesiæ æternam subiectionem. Si enim ędificatur super petram, qui papæ monarchiam colunt, necesse est vt portę inferi nihil in eos possint. Quum vero portæ inferi in nullos homines plus possint, quàm in eos, religiosissimi papæ subiecti sunt (sunt enim omnium, quod vidimus, sceleratissimi & impiissimi omnium dęmonum et vitiorum serui) patet, quòd nihil minus potestas illa sit, quàm petra ista, & illi nihil minus sint, quàm ædificati super hanc petram.

EPIS. ¶ Isto more argumentandi, nec ecclesia super petram ędificabitur. Quis enim est ex tota ecclesia, qui prorsus omni peccato careat? Et maxime si tua dogmata sequamur. Quum asseras in omni opere bono peccatum esse & opus quodque bonum optime factum, veniale nihilominus esse peccatum, sed & veniale quodlibet suapte natura morta-

mortale esse. Quòd si quoduis ecclesię membrum, sic immersum est peccato, Et tota pariter ecclesia peccatis erit immersa. Nam quid aliud est corpus aliquod totum, quàm omnia sua membra? Sed & tibi serua diaboli sit necesse est ecclesia, & eatenus sub illius potestate, quatenus ea peccatis est subiecta. Qui enim confitetur, inquis, se non habere dei regnum, quod petit quum orat: Adueniat regnum tuum, certe seruum diaboli se ex parte confitetur. Hæc tua verba sunt, negare non potes. Quòd si diaboli serua sit ecclesia, propter peccatum quo certe carere non potest, & propter absentiam regni dei, quomodo tibi super petram ædificatur? Quòd si ipsa non obstantibus peccatis super petram ædificata sit, cur nō etiam alij (de quibus loqueris) possunt etiam super petram ædificari? Ad hæc. Si per petrā, vt tibi placet, sola fides intelligi debeat. Et tibi aduersus hanc nec dæmones præualere queunt. Quomodo cernimus in tantam quotidie Christianorū multitudinem præualere dæmones, quum tamen illi se fidem habere confiteantur? Quòd si dixeris, in homines dæmones præualere non illorum fidē, Sic & ego vicissim tibi respondeo, non in potestatem pontificum, sed in ipsos pontifices, quatenus homines sunt, posse dæmones præualere. Quamobrem & subruit ista consequutio quam affers. Si ædificantur supra petram, qui papæ monarchiam colūt, necesse est, vt portæ inferi nihil in eos possint.

Ecclesia Christi si Luth. audiend⁹, serua sit diaboli necesse est.

Alia ratio.

LVT.

❡ Adeste ergo huc papa & omnes papistæ in vnū, conflate studia vestra oīa in vnū, si forte possitis hoc vinculū dissoluere. Saltē hæc autoritas cōtra vos euicta triūphataq; est. Nōne hæc authoritas hactenus fuit vestrum vnicū pręsidium? Nōne per omnia Decreta iactata ceu rupes inuicta huius potestatis? Prorsus in nullo alio verbo vobis credi-

mus, donec hoc mendacium & hanc blasphemiã dilueritis. Suspecti inquam eritis in omnibus aliis, semel deprehensi in tam crassa temeritate deprauãdi verbi dei.

EPIS. Lutheri tela in seipsum remissa.

¶ Hæc iam exprobras orthodoxis ecclesię catholicæ mẽbris, quæ suo capiti studiose fauent, vt par est. Et ego vicissim eadem in te verba retorquebo. Huc adsis & tu Luthere, cum Lutheranis omnibus tuis & omnia studia vestra in vnum conflate, neque vnquam efficietis quin vera prædixerit Christus: Nempe, ꝙ super petram, hoc est Petrũ, ædificaturus esset ecclesiam suam. Stat contra vos hæc autoritas inuicta, quæ etiam de nobis triumphat, et triumphabit. Neq; vnicum hanc nobis prę sidium esse credatis, quum non desint plura, & sane ꝗ hæc multo validiora, quæ nunquã infirmabitis.

Solutio di dragmatis Oratio Christi ꝓ Petro.

Et vt ex illis viginti locis, quos supra recensui, partim ex euangeliis, partim ex Apostolorum Actis duos solos memorẽ, nempe de didrachmate, quod pro se & Petro Christus persolui voluit, & de oratione quam pro solo Petro fecit Christus ne deficeret in fide, quatenus ipse conuersus confirmaret cæteros. Hos inquam duos locos nullis verborũ ambagibus, nullis fucis, nullis imposturis, pro vestra parte contorquebitis vnꝗ. Et iã Luthere, postquã hic tãtopere gloriaris, & exultas, quasi rẽ euiceris, dic mihi precor vtrauis harũ id rationum feceris? An quia crassioribus ingeniis (licet aliter tua cẽseat cõscientia) videri vis, hic peperisse victoriã? Et tum demiror quomodo te non pudet, qui religionem professus es, ad hunc modũ illudere plebi christianæ. An magis, ꝙ ex animo rem ita vere se habere confidis? et tum certe nullo deinceps alio verbo credendus, donec hoc mendacium et hanc blasphemiam dilueris. Suspectus, inquam, eris & merito quidem in omnibus aliis, semel deprehensus in tã cras-

crassa temeritate deprauandi verbi dei.

¶ Mitius sane errassetis, si per petrā intellexisse- LVT.
tis sanctum Petrū, quem aliquot sancti patres fun-
damentum ecclesiarum appellarunt.

¶ Si vel vnicus ex iis (quos produximus) hoc EPIS.
affirmasset Luthere, nō is vsqȝadeo leuis esset auto
ritas, quin tibi tuisqȝ præponderaret. Quamobrem
quum tot sint, & ex mactis spectatissimisqȝ quis
nō iis omnibus fidem adhibebit magis, q̄ vni Lu
thero, & eidem in tot iampridē, et tam crassissimis
deprehenso mendaciis?

¶ Sed propter fidem suā, non propter potentiā LVT.
id dixerunt. Non enim idē est, Sanctus Petrus, pro
pter fidem verbi Christi, & potestas papæ sine fide
& verbo, superabilis per portas inferi.

¶ Quacunqȝ dixerint patres id ratione, comper EPIS.
tissimum est, eos id de Petro sensisse concorditer.
Et certe propter fidei suæ confessionē, hoc ei Chri
stus pollicebatur, & prius item q̄ Christus pote-
statis illi creditę fecerit mētionē, Prius enim dixit
ad eum Christus: Tu es Petrus, & super hanc pe-
tram ædificabo ecclesiam meam, ac deinde paulò
post. Et tibi dabo claues regni cœlorum. Cæterū
hi qui Petro succedunt, tametsi non parē habeant
cum Petro fidei firmitatem, successores tamen Pe-
tri sunt, per quam successionem hactenus ecclesia
perpetuatur. Neqȝ solum in Petri locum succes-
runt, verūetiam in potestatem cum Petro parem,
saltem quantum ad ligandi, soluendiqȝ pertinet au-
toritatem. Quæ potestas nimirū insuperabilis est,
nec per vllas inferorū portas infringi valebit quā-
tumuis hi peccato subiaceant, qui præditi sunt ea
potestate.

¶ Quòd si etiam aliquot patres in sententia ve- LVT.
stra habeatis, frustra eos iactatis. Quia nos clarum

euangelij sensum habemus merito omnibus præferendum.

EPIS. ¶ Nam aliquot ex patribus Luthere, sed omnes ad vnum pro nostra sententia faciunt, & suos huic addunt calculos. Quod quum ipsi faciant tam vnanimi consensu, frustra tu prouocas ad euangelium, quasi patres illi non intellexerint euangelium. Sed & Tertullianus, libro de præscriptionibus hæreticorum, potenter ostendit hæreticos haudquaquam admittendos ad ineundam de scripturis prouocationem, quin etiam eisdem interdictam esse docet de scripturis disputationem cum in ipso congressu firmos fatigent, infirmos capiant, medios cum scrupulo dimittant. Non est igitur interpretationi tuæ Luthere de euangelio contra tot ecclesiæ proceres credendum, quum aliter ipsi, vno ore, cuncti dictum euangelium edisserant. Cæterum finge neminem eorum sic interpretatum fuisse, ipsa tamen euangelij verba pro nobis militant apertissime, quæ tu per vim torquens, & in diuersum sensum rapis vel inuitissime. Id quod monstrabo adhuc luculentius.

Interdicta est hæreticis scripturarũ interpretatio.

Nota. Tu supra fidem solam vis ecclesiam ędificari. Nos super fidelem Petrum qui primus Christum vere confessus erat fuisse filium dei. Alij quidem antea, confessi sunt Christum esse dei filium, tam Nathanael, quam qui in nauigio sedatam viderant tempestatem. Sed ij Christum, quendam inter multos à deo magis dilectũ putabant, nõ autẽ ex ipsa patris natum substãtia. Petrus vero filiũ dei ex ipsa dei substãtia genitũ cõfitebatur. Cuius cõfessionis merito dictum est illi, Beatus es Simõ Bar Iona. Solus vtique Petrus hac nomenclatura notus erat, nempe, quod erat Simon filius Ionę. Quamobrem & in hunc solum, quicquid sequitur referri debet, non ad cæteros. Nemo enim illorum fuit Simon Bar Iona, præter Petrus. In præconium itaque Petri, simul

& suæ

& suæ confessionis prӕmium Christus, quæ sequitur, omnia protulit. Beat⁹ es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Non enim hæc docere te potuit pater tuus Ionas, qui caro & sanguis est, sed pater meus cœlestis, qui spiritus est, hæc tibi cœlitus reuelauit. Miserum te progenuit Ionas pater tuus. At è diuerso beatum hac reuelatione, meus pater effecit te. Cæterum, & ego quia me sic confessus es esse filium eius, plusculum adiiciam. Ego vicissim dico tibi, ꝙ tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam. Magnum sane donum fuit quod deus pater contulerat Petro, nempe reuelationem diuinitatis filij sui, quam adhuc nec Iudā, nec alios quosdam ex apostolis, accepisse reor. Quale donū Petri.

Sed iam Petro propter vsum huius doni, Christus præmium longe cumulatius adiecit. Verum age, singula quæso verba diligentius expendamus. Primum illud excutiamus cur dixerit. Ædificabo ecclesiam meam. An non erat ecclesia iam pridē ædificata? Erant certi iam olim qui Christum crediderunt. Nihilꝙ inter illorum & nostram fidem interfuit, quàm ꝙ illi venturum Christum crediderint, nos autem venisse. Sed quia primus omnium Petrus hanc fidem confessus erat, iccirco Christus non à prioribus illis, sed à Petro voluit exordium ecclesiæ suæ sumere. Nam hi quos Christus iam colligere venit, peculiariter ad ecclesiam Christi pertinebant. Propter quod & congregationē hāc, quæ cœpit à Petro, peculiariter suam Christus vocabat ecclesiam. Quoniam igitur hæc futura iam erat, iccirco dixit. Ædificabo ecclesiam meam. Cęterum vt intelligamus super Petrum ecclesiam hāc ædificari, Quid aliud est Petrus (si quis interpretet̃) ꝙ̃ saxum? Et quid aptius cogitari potest, quod ceu fundamentum, in ædificio quouis locetur, quā solidum

Quare Christ⁹ dixerit, ędificabo ecclesiam.

Petrus qd aliud ꝙ̃ saxuum.

dum saxum, Porrò quid inter saxum & petram interest? Nihil omnino, nisi sola vocis diuersitas. Pensitemus itaq;, q̃ apposite sequitur. Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Audis hic Petrum, seu petram, audis ædificationem, audis & ecclesiam. Quid est aliud ecclesia, q̃ viuorum lapidum, nec confusa quidem, sed ordinatissima constructio? Lapidum inquam rationaliũ, qui fide non mortua viuunt. Propter quod & ipse

1.Pet.2

Petrus ait ad ædificatos. Et ipsi tãquam lapides viui superædificamini domos spirituales. Hæc nimirum domus ecclesia non potest non intelligi. Quãdo igitur apertum est, ecclesiam ex eiusmodi lapidibus constructam esse, quid tam coacte fundamẽtum aliud huic ædificio quæris, q̃ quòd iis congeneum sit? Quum enim homines hanc structuram, ceu viui lapides, ingrediuntur, quod fundamẽtum aliud citra Christum, magis congeneum erit, q̃ ipse Petrus? Quem & propterea saxum Christus nũcupauit. Cæterum quantum ad fidem attinet, palã est nullum huius ædificij membrum, carere posse fide. Nam si fide caruerit quispiam, iam foris est, & non in ædificio. Quòd si quodq; membrum fidem habere necesse sit, quomodo nõ etiam vnumquodque debeat ecclesiæ fundamentum dici? Nam cur huius aut illius fides, pro fundamento magis reputabitur, q̃ alterius cuiuslibet? Neq; enim (opinor) separatam aliquam fidem, & imaginariam (quæ nõ sit mentibus hominum) esse fingis, super quam ædificata sit ecclesia. Quòd si cuiuslibet christiani fidem asserueris ecclesię fundamentũ esse, iam quęq; pars huius ædificij, fundamentũ erit & nihil pręter fundamenta totũ ędificiũ continebit. Quòd si dixeris, quis nõ videt, q̃ mõstruosam hanc structurã efficies? Fides hauddubie qualitas quædã est tã fundamẽto, q̃ cæteris huius ædificij partibus, omnino

Petr⁹ post Christum natiuũ ecclesiæ fundamẽtum.

Fidẽ nõ esse fundamentũ ecclesiæ.

necesse

necessaria. Sed fundametum quid aliud est, quã primum & præcipuũ ecclesiæ membrũ? cuiusmodi nec cogitari quidem fides potest, quũ ea nequaq̃ sit cęteris cõgenea mẽbris. Adde, ꝙ neq; fides iam primũ cępit, sed in ipsis etiã priscis fuerat. At ecclesiæ futuræ fundamentũ, Christus iam primũ iecit & locauit. Ad hæc, nec Christus hoc modo fundamentũ ecclesię dici poterit, quũ fide careat, vtpote, qui vera semper fruitus sit visione, Nobis vero Christus etiam fundamentũ est, nec duo tamẽ ob id erunt fundamẽta, quũ Petrus non nisi vicem occupet Christi. Et propterea vides, petræ nomen quod Christo propriũ erat, Petro fuisse cõmunicatum, in signum cuius & didrachma pro se et Petro duntaxat, soluit. Pro Petro quin etiã orauit, vt ipse confirmare posset cęteros Sed et solius Petri sedes, ad hunc vsq; diem absq; hæreseos aliqua nota manet inuiolata, solidiorq; saxo quolibet ipsa perdurat. Iam si quis reliqua velit explicare, quomodo nec constructionem hanc diruere valeant inferorũ portæ, simul & quomodo claues cœlorum soli Petro fuerant promissæ, perspiciet, omnia vel Sole clarius pro nostra sentẽtia penitus dimicare, sed & cunctos sensu carere communi, simul & quauis talpa cęciores esse, qui id non vident.

Fundamẽtũ ẽ primũ & pręcipuum ecclesię membrũ.

Christus ecclesiæ fundamẽtum primus iecit, nõ duo fundamenta.

Petrꝰ sub Christo ecclesiæ fundamentũ.

Petræ nomen quod Christo ꝓprium erat Petro fuisse cõmunicatum.

¶ Atq; ne alienis virtutibus glorier, Ioannis. Huss. iniquissime á vobis combusti, hæc est victoria in hoc verbo Christi, imó ipsius CHRISTI, ob quem ille exustus est, non enim ex meo capite, sed ex illius libro de ecclesia scripto, et á vobis damnato, hæc habeo.

LVT.

¶ Dignus hoc magistro discipulus es, cuius per uersissimo dogmate gloriaris. At hoc es illo nequior, ꝙ postquam illum noris totius concilij sententia fuisse condemnatum, illius tamẽ hæresim te susci-

EPIS.

Impudentia Lutheri

ſuſcitare non pudet. Nec potes illius condemnatio nem imputare ſummo pontifici, quippe quod hi q ſententiam in illum tulerunt, & brachio tradiderunt ſeculari, multis pōtifici nominibus tum parum accepti fuerant, et mores pōtificios modis omnibus ad normam redigere curarunt. Non igitur hoc egerunt, aut in pontificis gratiam, aut per pontificem inducti, ſed ſola veritate permoti, nimirum quod compertiſſimum habuerant hominem contra ſanctorum interpretum communem aſſertionem, etiam contra ſcripturas ſacras, ſuo ſenſui pertinaciter adhæſiſſe. Neq; negare potes quin de ſacramento altaris non recte ſenſit, ob quem errorem, etiam te iudice, vel emendandus & condemnandus eſſet. At hoc etiam demiror, quomodo te non pudet hoc magiſtro gloriari, quem non ignoras errore tam peſtilenti fuiſſe prolapſum, & in eodem ad mortem vſq; perrexiſſe, vel ſumma pertinacia.

LVT. ¶ Alteram quoq; afferunt autoritatē Ioannis vltimo. Dixit Ieſus Petro: Simon amas me, paſce oues meas &c.

EPIS. ¶ Si cuiq; liceat ad hunc modum ſcripturas ab inuicem ſeparare, atq; ſeparatas ſeorſum villicare, quid eſſe firmum poteſt, & à calumniis tutum? Ingentem ſanè ſcripturis iniuriam facit, qui ſic eas aggreditur? Sed oportet accuratius penſitare, ſi quas alias habuerint, vna ſecum cōſpirantes. Nam quo maiorem habet ſcriptura quæuis cum aliis multis confœderationem, tanto fulcitur magis illa connexa, quàm ſi ſeiungatur à cæteris. Vt enim ſcitè quidam ait, quæ non proſunt ſingula, multa iuuant, facillime quiſpiam equinę caudę ſingulos vellicabit pilos, at ſimul cunctos euellere nemo facile poteſt. Scylurus (vt eſt apud Plutarchum) quum relictis octoginta maribus filiis, obiturus eſſet iaculorum

Lutherus ſcripturis iniuriam facit.

ſaſci-

fasciculum vnicuiq; proponens, confringere iubebat. Verum singulis se id posse negantibus, ipse cū singula iacula excepisset, facile omnia perfregit. Sic illos docens, si vna esse perseuerarent, firmos validosq; fore. Sin dissoluti diffidentesq; forent, infirmos ac debiles futuros. Sic nimirum, & confoederatio scripturarum plurimum habet roboris, & simul iunctæ multo validiores sunt, quā si quis eas carpserit seorsum singulas. Quam rem & Lucas in actis docuit de Christo tradens, ꝙ apostolis præbuerat seipsum viuum post passionem suam multis argumentis. Porro si quis hæc argumenta seorsum singula carpserit, nullum eorum proteruienti satis fuerit efficax, tametsi cuncta simul, rem commonstrent vel apertissime. Vt igitur hæc scriptura, cui iam calūniari studes genuino robore nequaquam destituatur, consyderabimus quantam non modo cum cæteris noui testamenti scripturis, verumetiam veteris habet conspirationem. Neque enim semel astruit Paulus quædam esse diuini iuris, & euangelici quæ tamen ex veteri testamento deprompta sunt quemadmodum & illud est (exempli gratia) quod Apostolis licuit ab illis victum exigere, quibus prædicabant. Hoc nimirū, idem quod ad Corinthios nono Paulus docet esse diuini iuris. Et quonam argumento? Scriptum est, inquit, in lege Mosi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtique hæc dicit. Nam propter nos vtiq; scripta sunt. Quoniam debet in spe qui arat arare. Hactenus ex Paulo. Vides itaq; Dialecticam Pauli, qua (sumpto veteris legis testimonio) probet aliquid euangelici iuris esse. Neq; id sane ratione caret, quum nihil aliud erant omnia veteris legis, quām figuræ quædam legis nouæ, & quædam adumbrationes eorum, quæ in euangelio continentur.

Act.1.

Quędā euāgelici iuris ex veteri desumpta lege.

1.Cor.9.

Deu.25

Pauli dialectica.

Heb.10.

1. Cor. 10. Synagoga Iudæorũ, Ecclesiæ christianorũ vmbra iter pp̃li Israelitici p solitudinẽ q̃d prefigurauit. Pulcherrimũ de arbore exẽplum figurarũ explicatio. Attende lector. Christ⁹ & Petr⁹ christianorũ duces, quẽadmodũ genti Iudaicæ Moses & Aaron.

tur. Propter quod & ipse Paulus ait: Vmbram habens lex futurorum bonorum. Et alibi: Omnia in figura contingebant illis. Palam est igitur Synagogam Iudæorum, ecclesiæ (quæ iam Christianorum est) vmbram quandã fuisse & populum illũ huius populi fuisse figuram. Sed & iter quod illi per solitudinem egerunt versus terram eis promissam, nostrũ iter, quod per huius mũdi desertũ agimus, versus patriam cœlestem, quæ nobis est promissa, significat. Cæterũ ductores populi, nempe Moses & Aaron, suis adũbrationibus carere non possunt. Cernimus plerunq; lucente sole, quandam arborẽ ramis dilatatam, foliis opertam, onustamq; pomis super tellurẽ vmbrã proiicere, vsqueadeò sibi similem, vt quicquid ramorũ, foliorũ, aut fructuum in arbore fuerit, id in vmbra quiddam habeat sibi respondens. Et vicissim, quicquid in vmbra contineatur, id quiddam in arbore solidum respiciat. Vt & oculis vmbram cum arbore conferens, & vmbrę quamlibet portiunculam obseruans, dicere potest, Hæc vmbræ portio hanc arboris partem spectat, & ista notat ramum, illa folium refert, alia pomum repræsentat, sic & quædam stipitem, quædã autem arboris summitatem. Quamobrem si cuncta (quæ Iudæis contigerunt) futurorum vmbræ fuerant, necesse fuerit eiusmodi duos inuenire quorum alter sub altero duxerit in hac ecclesię peregrinatione, quales constat Mosen & Aaron fuisse Iudæis. Nam quando cætera videmus tum vel ad amussim respondere, nempe Pharaoni, diabolum. Ægypto, peccatum. Exitui ab Ægypto, exitũ à peccati tenebris. Iudæis, christianos, iter, itineri, Deserto, mundum, Cœlestem patriam, Iudææ, ita Mosen & Aaron velut vmbras item quasdam suis veritatibus respõdere necessum est. Et hi nimirũ sunt Christus & Petrus, Quod & nos quatuor indiciis compro-

comprobabimus. Primum erit ratione sacerdotij. Erant itaq; Moses & Aaron sacerdotes veteris legis. Christus autem & Petrus legis nouæ. Cæterū vt à solo deo Moses consecratus, fratrem suum Aaron vna cum cæteris huius filiis in sacerdotes consecrauit, ita tamen, vt Aaron esset cæterorum princeps, Sic & Christus à solo patre Deo sacerdos secundum ordinem Melchisedech effectus, Petrum ipsum vna cum cæteris apostolis constituit eiusdē ordinis sacerdotes. Sed Petrum cæterorum principem effecit, cui vel soli suam nuncupationem communicauit, vt diceretur à petra Petrus, quum antea Simon vocaretur, hoc cognomine prorsus indicans Petrum supra cæteros vicarium suum esse constitutum. Sed hic operæpretium fuerit audire, quid Lutherus obiectet. In libello nanq; cui titul⁹ est, Resolutio de potestate papæ, versiculum hunc tractat, imò lacerat magis, Moses & Aaron in sacerdotibus eius. Anacletus enim qui post Petrum quartus fuit, inter paucula quædam, quæ suo tempore Decreta scripsit, hoc versiculo vtitur ad idem institutū, quod & nos meditamur. Extant nimirū in variis huius regni monasteriis pulcherrima volumina quę canones apostolorum, & quasdam pōtificum decretales epistolas simul & concilia patrū continent, quorū voluminū quædam Bedæ temporibus scripta fuisse creduntur. Et tamen audacia Lutheri nihil veretur hanc decretalē Anacleti, aut Gregorij noni, aut Bonifacij octaui, aut Clementis quinti tribuere. Semper (haud dubium est) fuere canones apostolorum summa apud patres habiti reuerētia, sed et hanc Anacleti decretalē citant vetustissimi decretorū compilatores, vt de ea dubitari non posset, nisi quis velit Academicorum more, cuncta in dubium reuocare. Cæterum quem in modum Lutherus hāc decretalis huius partem di-

Obiectá Lutheri.

Anacleti decretales

Mos Lutheri. Lutheri documēta.

fcerpere ftudet,iam attendamus. Quid,inquit,audio? q̄ non fruftra hos canones lego? q̄ egregie difco fcripturas intelligere? Sic Lutherus. Cæterum hic aduerte lector.Iam puluerem ob oculos offundere molitur. Quoties iis ftrophis incipit ludere, iam fecurus fis illi folida deeffe argumenta. Quod & rei exitus comprobabit. Primum,inquit documentum. Qui vnum folum fummum facerdotem, in veteri lege, noui nūc didici duos fuiffe primos. Hoc fibi Lutherus fatis putat ad rem totam eludēdam.Sed mihi refpondeat. Compertum eft Aarō facerdotem fummum à Mofe fuiffe confecratum vna cum cæteris ipfius filiis. Conftat & Mofen haud quaquam illi fubditum fuiffe,cum nec ab eo confecratus fuiffet, nec ab aliquo filiorum eius, fed à folo Deo. Adde,quod in omnibus negotiis,quę ad Deum attinebant,Mofes erat,quàm Aaron fuperior. Sed & fcripturæ paffim præferunt Mofen, quemadmodum in Pfalmo legitur. Deduxifti populum tuum in manu Mofi & Aaron, & alibi locis compluribus. Quamobrem & Mofes abfolute fummus fuit,Aaron vero non abfolute,fed comparatione cæterorū.Sicut et in noua lege,Chriftus abfolute & fimpliciter fummus eft, Petrus vero nō nifi cæterorum comparatione. Et quid hoc modo prohibet duos effe fummos? Sed iam fecūdum documentū quod irridet, audiamus. Secuudo,inquit,etiam nouam grammaticam vide. In facerdotibus eius, idē eft quod primi inter eos fuerūt quū hucufque hoc verfu pfalmi intellexerim, nihil aliud dici q̄ Mofen et Aarō facerdotes, vel de numero facerdotum fuiffe,ficut Samuel inter inuocantes nomen eius,nihil de primitate vel cogitās.Hactenus ille: Cui refpōdemus id nobis fatis effe,quod negare nō poteft,vtrūque fuiffe facerdotem. Nam ex hoc facile colligetur vtrumque fuiffe fummum, alterum ex com

Primum.

Pfal.75. Mofes abfolute fummus fuit Aaron cōparatione cæterorū.

Secūdum.

ex comparatione, quemadmodum prædiximus. Tertium documentũ quod eludere nititur Lutherus, est, summum sacerdotem veteris legis fuisse figuram Rom. pontificis. Et istud eludere conatur hoc pacto. Apostolus, inquit, ad Hebr. me mirũ in modum decepit cũ vniuersis ecclesiæ doctoribus, docẽs, non Rom. pontificem, sed Christũ solũ fuisse per summum & vnũ pontif. significatum. Hæc Luth. Nos vero negamus Paulum hoc docuisse, ꝙ sol⁹ Christus per Aaron fuisset significatus, sed nec vllus interpretum id vnꝗ asseruit. Tribus equidem personis quæ legi veteri nonnullam tribuebãt dignitatem, hoc est, Angelo, Mosi, & Aaron, Paulus Christum in ipsa epistola comparat & singulis horũ ostendit Christũ fuisse superiorem. Primum Angelo, deinde Mose, tertio pariter et Aarone. Et docet certe Paulus per vtrũq; horum, Christum fuisse significatum. Per Aaronẽ quidem, quia summus iste pontifex dicebatur. Per Mosen vero, ꝙ vt is lecto omni mãdato, sanguine cuncta asperſit. Ita & Christus proprio sanguine efficatius respersit omnia. Sed quid prohibet eandem rem diuersorum esse figuram? Quoties in sacris literis istud nobis occurrit? An non Leo Christum figurat? Figurat insuper & diabolum. Sed & fermentum alibi fidem, alibi peccatum significat. Non consequitur itaq; Aaron Christum significat, ergo solum Christum. Sed potuit & figura Petri fuisse, vt et reuera fuit, quemadmodum & Anacletus in sua decretali testatur. Moses igitur & Aaron Christum & Petrum figurabant, vt sicut Aaron sub Mose princeps erat sacerdotũ, ita Petrus sub Christo, priceps apostolorũ fuit. Propter quod (vt diximus) à semetipso Christus ei nomẽ indidit. Et super eum identidem, se pollicebatur suam ecclesiã ædificaturum, necnon et claues regni cœlorũ ei se daturum, vt quic-

Tertium.

Angelo Mosi & Aaron Christum comparat Paulus.

Heb. 7.

Heb. 9.

Exod. 24.

Eadẽ res diuersorũ potest esse figura.

Qũo Aaron figura Petri fuit, variis modis ostenditur.

PRIMO.

vt quicquid Petrus ligasset in terris, in cœlis ligaretur, & quicquid soluisset, id etiã in cœlis esset persolutum, Hanc sane rem, pauld superius ostendim⁹ tot ecclesiæ procerũ sententiis ita fuisse roboratã, vt nemini christiano deinceps liceat super hac ambigere quicquã. Quid enim si Lutherus calumnietur iis, qui pontifices ipsi fuerũt, & dicat eos quidam humanũ passos quemadmodum & de Leone primo, viro sane doctissimo, similiter & sanctissimo cauillatur. Quid tamen habet, quod Latinis cæteris obiiciat, qui sane quasi tot ecclesię sydera, tam eruditione, q̃ vitæ sanctimonia fulserũt? Nihil profecto, nisi voluerit in suspicionem eos adducere, ꝙ Latinæ fuissent ecclesię, ac proinde Rom. pontifici plus q̃ æquum esset, detulissent. Veruntamen de Græcis, qui neque pauci sunt, nihil habet penitus, quod obiectet. Istud igitur indiciũ tot patrum calculis comprobatum, non parui momenti cunctis esse debet vere Christianis. Sed iam alterum etiam indicinm huius rei proferamus. Alterum est, quod iam inter respondẽdum adduximus, nempe quod quemadmodum Aaron comparatione cæterorũ, summus habebatur, et princeps, et caput, quã quã ipso Moses adhuc superior erat. Sic & Petrus cęterorũ comparatione summus, & princeps, atq; caput dicitur, tametsi Christũ habuerit superiorẽ. Quam rem vel ex Euangelio palàm ostendimus. Erant vtiq; Romanis Iudæi tributarij, pro quo & census annuus à singularum familiarum capitibus exigebatur, ad valorem didrachmatis pro singulo quoque capite. Venerunt igitur exactores ad Petrum, eius rei gratia (quemadmodum Euangelista Matthæus enarrat) Petrum percontati, num esset magister eius tributum soluturus? Christus itaque iussit Petro, quatenus ipse mox accederet ad mare, staterem'q; illic in ore piscis reperiendum, exactori-

Secundo.

Petrus cæterorũ cõparatione summ⁹ dicitur, tãetsi Christũ habuerit superiorẽ.

Mat. 17

actoribus daret. Erat autem stater duplex didrachma. Voluit itaq; Christus, non pro se solo tributũ hoc dari, quanq; ipse caput esset totius familiæ, verumetiã pro Petro, cui suas vices cõmittere meditabatur. Quando igitur hoc tributum pro nemine pendebatur, qui non esset alicuius familiæ gubernator & caput, & Christus vtriusq; nomine dari iussit, tam suo q̃ Petri, palam est q; Petrum ecclesiæ totius gubernatorẽ instituit, & totius familiæ suæ caput. Propter quod & August. lib. quęstionũ noui & veteris testamenti quæst. 75. sic scribit. Didrachma capitũ solutio intelligitur. Et paulò post. Saluator quũ pro se & Petro dari iubet, pro omnibus exoluisse videtur, Quia sicut in Saluatore erãt omnes caussa magisterij, ita & post Saluatorẽ in Petro omnes continentur. Ipsum enim constituit caput eorũ. Hactenus ille. Ecce Petrum hic Augustinus affirmat caput à Christo cæterorum fuisse constitutum, ac propterea quum pro se Christus esset tributum soluturus, pro vtroque, tam pro Petro, quàm pro se voluit ipsum pendi, quo cæteri liberi forent. Nam familia sub capite comprehenditur. Duplex igitur didrachma Christus dari iubet, quum tamen simplum exigebatur, nimirum vt hoc facto suam familiam duo significaret habere capita. Quis itaque non perspicit, & hoc indicio, Iudaicam vmbram Mosis ac Aaronis, Euangelicę veritati, hoc est, Christo & Petro, vel adamussim conquadrare? Accedit his & tertium. In vmbra illa Iudaica, Moses apud Deum Aaronis agebat negotium. Aaron vicissim apud populum vice Mosi, negotia Dei gerebat. Sic enim in Exodo Mosi constitutum fuit à Deo. Ipse (inquit nimirum Aaron) loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. Tu autem eris ei, in iis quæ ad DEVM pertinent. Sic, inquam, in vmbra

Solutio stateris Petri autoritatis indicium fuit.

Duplex didrachma duo familię Christi capita indicabat.

Tertio.

Exod. 4.

bra fuit Iudaica. At quomodo respondet huic vmbræ Christianorum veritas, jam inuestigemus.

Luc. 22 Dixit enim vero Christus ad Petrum: Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Quē quæso rogauit Christus pro Petro, quum is esset in tanto discrimine constitutus, vt pote per Satanam expetitus, vt tanquam triticum cribraretur? Quem, inquam, nisi Deum patrem. Fuit ergo Christus tanquam os Petro, in iis, quæ ad deum attinebant, nempe quum patrem orabat, ne fides Petro deficeret. At Petrus vicissim, quomodo fuit os vice CHRISTI, in iis quæ spectabant cæteros? Nimirum quia sequitur. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Num ipse qui cæteros in fide confirmabat, non erat os Christi? An non eius rei gratia vel maximè Christus hunc in modum venit? Qui enim potius quàm fidem Christus vbique quærebat? Quamobrem cum Petrus in fide cæteros confirmabat, velut os Christi, tum ipsius vice fungebatur. Quisquis hunc locum digne pensitauerit, inueniet certe Mosen & Aaron, mirifice CHRISTO & Petro conquadrare, non aliter q̃ vmbram corpori de quo pendet, Simul & perspiciet, istud ingentem Petri prærogatiuam esse, quod suū negotium sic apud patrem egit Christus, vt ille vicissim Christi negotium, apud cæteros ageret Apostolos, nimirum vt illos confirmaret. Sed & hoc aduerte quod Augustinus eundem locum enarrans ait: Non orauit CHRISTVS pro Iacobo & Ioanne, atque pro cęteris, sed pro Petro, in quo continebantur cæteri. Erat enim (vt supra memorauimus ex eodem August.) Petrus constitutus caput cæterorum & totius familiæ CHRISTI. Quamobrem sub ipso cōprehendebantur cæteri, quemadmodum & sub capite familia contine-

Christ⁹ p̄ solo Petro orauit, vt⁹ pote in q̄ continebā tur cæteri.

continetur. Quartum indiciũ hoc eſt, quod quemadmodum Moſes conſcenſurus montem, vt cum Deo colloquium haberet, poſt ſe reliquit Aaron, cui & vices ſuas ſuper curanda plebe commiſit. Sic & poſt paſſionem ſuam Chriſtus cœleſtem montem ad patrem conſcenſurus, Petro ſuarum ouium curam tradidit. Conſcendit enim Moſes in montẽ Synai, vt cum deo negotia populi tractaret. Conſcendit & Chriſtus montem, vt (Paulo teſte) appareat vultui dei pro nobis, & ſicut Ioannes vult, vt eſſet pro nobis apud patrem aduocatus. Priuſquã igitur cœlum aſcendiſſet, Petro ſuum gregem paſcendum commendauit, id quod non oſcitanter fecit, ſed ſerio quidẽ, & cum ingẽti ſtudio. Ter enim (cæteris illic præſentibus) Petrum percontatus eſt, num plus q̃ illi ſe diligeret: Simon Ioannis, inquit, diligis me plus his? Soli Petro loquebatur, & præſentes cæteros indicabat. Nec erat alius quiſquam inter eos, qui Simon Ioannis vocabatur. Ad ſolum itaq; Petrum hæc interrogatio ſpectabat, quandoquidem & ipſe præ cæteris magis dilexit Chriſtũ. Diligis, inquit, me plus his? Apoſtolos nimirum indicans tum præſentes. Licuit hic eadem facilitate rogaſſe cunctos, num ſe diligerent, ſi non magis propter Petrum, q̃ propter cæteros hæc dicebãtur. At ſolum Petrum hauddubie ſciſcitabatur Chriſtus, an ſe plus q̃ cęteri dilexiſſet. Solus itaq; Petrus reſpondit, dicens: Etiam domine, Tu ſcis ꝙ amem te. Subiungit ideo Chriſtus: Paſce agnos meos. Potuit & hic ſubſtitiſſe Chriſtus, ſi nõ rem vehementer ſeriam & quæ cordi ſibi plurimum fuerat, iam tractaſſet. Iterum itaq; percontatur Petrum: Simon Ioannis diligis me? Et iterum Petrus reſpondit: Etiã domine, Tu ſcis quòd amem te. Adiecit Chriſtus: ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Quod ſi quis ad verbũ interpretetur. Eſt rege oues meas, ποιμαίνω certe

Quarto. Exo. 24. Heb. 9. 1. Ioan. 2. Chriſtus cœleſtem collem aſcenſurus, Petro ſui gregis curam cõmiſit. Ioan. vlt. Frequens interrogatio rei vehementer ſeriæ argumentum fuit.

ποιμαίνω. & regere, & pascere significat.

vtruncp significat, & pascere, & regere. Sed quum Christus iam mutarit verbũ, certe nobis insinuat & sensum voluisse mutare. Et non incongruè quidem. Nam quum agni nouellos & teneriores designant christianos, eos mitius tractari iubet Christus, & pasci solum. Oues autem (quibus robustiores indicantur) durius (quum opus fuerit) coherceri mandauit. Cæterum ne pastus istis negetur, quærit tertio Christus: Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? Quamobrem & respondit: Domine tu omnia nosti, tu scis q̃ amem te. Subiecit itaq; Christus: Pasce oues meas. Ecce iam tertio loco pascendas easdem oues Petro commendauit. Et hoc nimirum post suam resurrectionem fecit Christus, quum esset summũ illum montem, cœlum videlicet, ad patrem conscensurus. Confer itaq; diligẽter inuicem hæc omnia & nisi te malitia prorsus excæcauerit, perspicies, nullam vmbram suo corpori congruere posse magis & adamussim exactius respondere, q̃ vmbram illam Iudaicæ administrationis rerum Christianorum veritati. Sed cauillatur hic Lutherus, per oues istas Iudæos solos intelligi debere.

Agni teneriores designabant christianos, Oues vero adultos.

Cur Petrꝰ apud Iudęos suam sedem nõ locauerit.

Dicat ergo nobis, cur non apud Iudæos Petrus sedem locauerit suam? Cur Iudæos relinquere non metuit, & ad Gentium curam se conferre? An non ad Samaritas concessit, qui Iudæis odiosissimi fuerant, vt & illis spiritũ sanctum daret? An nõ Acta Apost. testãtur, per Petrum, & in nationes effusam fuisse spiritus sancti gloriam? Cur ausus fuisset relictis Hierosolymis Antiochiam discedere, atq; ita tandem Romam? Ista planè conuincunt nõ Iudęos modo, verumetiam vniuersos (quicunq; pertinuerint ad ouile Christi) Petro fuisse creditos. Sed & orbis totius curam ipsi fuisse commendatam, vel ex eo patet quod apud eam vrbem (quæ totius orbis, tum

Act. 8.

bis, tum caput fuerat) sedem postremam delegerit Quis hoc humana factum industria credat, & non diuino potius instigante spiritu? Qualem enim sedē haberet hodie Petrus, vel Hierosolymis, vel Antiochiæ. Profectò si nullum aliud esset testimonium, euentus ipsius rei, palàm docet oia firma esse quæ de Petro credimus. Sed quum huic vndiq; tot suffragentur testimonia, tam sacrorū interpretum quā etiam veteris ac noui testamenti, quis tam insanus est, vt iis nō adhibeat fidem? Liquet igitur q̄ iniquè Lutherus hanc scripturā seorsum vexet, & vellicet, relictis oībus aliis, cum quibus tantā ipsa confœderationem habet. Sed iam quibus cauillis eam eludere studet, aduertamus.

Orbis totius cura Petro cōmissa.

LVT.

¶ Hic volunt omnes oues Petro & Papę commissas, iterum solita impietate verbum Christi figmentis suis adulterantes.

EPIS.

¶ Tu profectò pro solita loqueris impudentia tua nō autem patres vlla scripturas impietate adulterantur. Res nimirū apertior est, q̄ vt facile queat adulterari. Quid enim in iis verbis obscurū est? palàm est ad quem dirigit sua verba Christus, ad eū qui Simon Ioannis vocabatur, quę nomenclatura, non alteri q̄ Petro conueniebat. Nec seorsum, et in aurem hæc dixit Petro, sed cæteris audictibus. Iussit agnos pascere, iussit item oues regere, simul & pascere. Et ne cuiquam dubium foret cuius agnos & oues pasceret, adiecit vbiq; meas. Quotquot igitur ad Christum attinebant, siue agni, siue oues, illis verbis Petro commendabantur. Sed ne quis Iudæos solos existimaret oues Christi fuisse, Christus alibi se testatur, alias oues habere præter Iudęos. Alias oues, inquit, habeo, quæ non sunt ex hoc ouili. Quid hic coactum est, aut contortum, aut demum (vt tuis vtar verbis) quid hic fictum aut adulteratum est? quòd si Petro tum commissę fuissent oues

Ioan. 10

Nō tantū Iudæi, sed oēs homines Petro cōmissi.

oues Christi,conuenit vt Petri successor (quisquis ipse fuerit) eadem solicitudine teneatur. Nisi quis dixerit pro solis illis (qui tum nati fuerant) Christum obiisse mortem, sanguinemq́; suum effudisse, quod planè falsissimum est. Quamobrem si posteriorum curam habuisset Christus, vt & habuit, & iā habet hauddubie nihilo minorē, nō solū hāc solicitudinem Petro commisit, sed & ei quisquis Petri locum & sedem esset occupaturus. Neq; enim

Mat.18 pro solis præsentibus, dixit Christus: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Nam illi propediem morituri fuerunt. Quamobrem de successione fideliū id debet intelligi, cum quibus (licet nō corporaliter) virtute tamē sua præsens est Christus, & erit semper ad finem vsque seculi. Ipsa successio & generatio (de qua supra diximus) perdurabit in æuum. Quando igitur & nos (qui iam in ecclesia præsentes sumus) nihilominus Christo curæ sumus, quàm qui tum præsentes fuerant, neq; minoribus quàm illi versamur periculis, æquum est vt quispiam loco Petri deputetur, cui iam pro pręsentibus ouibus solicitudo committatur, quemadmodum & tunc Petro factum fuit.

LVT. ¶ Christus enim amare et pascere exegit. Illi verò impudenter contra os Christi dicunt nō esse necessarium amorem pastori, cum potestas sit ferenda etiam si in malo sit vsu, & non amet.

Calūniatur Luth.

EPIS. ¶ Quid agis Luthere? cur nō probas, q; Petro non fuerunt oues à Christo commendatæ? Cur ad calumnias te conuertis? Quid hoc ad rem nostram si pastor non pascat, aut non amet? Nos, an Petro suas oues pascendas Christus commiserit disquirimus, & non an Petrus rectè suum officium egisset. Tu iam aliud introducis, nimirum an amor pastori necessarius fuerit, & an ferenda sit potestas, quæ

malo

malo fuerit in vsu, & non amauerit gregem. Hæc certè quum extra caussam nostrã sint, nihil ad me.

¶ Deinde verbum pascere veneno suæ glossæ exponunt pro eo, quod est præsidere & superiorem esse. Et sic verbum Christi extinguunt, & cõtrariũ sensum sub eodem proponunt. LVT.

¶ Inficias ire nõ potes, quin duplici verbo Christus illic sit vsus. Bis nimirum dicit βόσκε, quod est pasce, & semel ποίμαινε, quod est vel rege, vel pasce. Quod verbum etiam habetur secũdo Psalmo: Rege eos in virga ferrea. Vbi Græcè scriptum est, ποιμανεῖς. Similiter & in Actis Apostolorum, secundo capite: Attendite vobis, inquit Paulus, & vniuerso gregi in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere ecclesiam dei, vbi pro verbo regere, habetur ποιμαίνειν. Ad hæc. 1. Pet. 5. sic traduxit Hiero. ad Euagrium. Presbyteros in vobis precor compresbyter & testis passionum Christi, & futuræ gloriæ quæ reuelanda est particeps, regite ecclesiam Christi. Vbi etiã Græcus codex habet ποιμάνατε. At regere certè præsidis & superioris est. Quã obrem nec venenum aliquod subest huic glossæ, neq; per eam Christi verbum extinguitur, sed neq; sub eodem (quod tu tamen asseris) sensus proponitur contrarius. EPIS. Aliud est pascere, aliud regere.

¶ Dico ergo: Si potestas mala est ferẽda, hoc nõ docetur à Christo, in hoc verbo. LVT.

¶ Satis apertum ex iis Christi verbis, oportere vnumquemq; (qui cupit ad ouile Christi pertinere) ouis habere symbolum, hoc est simplicitatem, humilitatẽ, modestiam, patientiam. Nõ enim murmurat aduersus pastorem vel iniquum ouis, nõ cõqueritur, nõ gregem scindere parat nec sodales abducere meditatur. Væ (inquit Iudas) illis, q in contradictione Chore perierũt. Et paulò ante: Quum Michael, inquit, Archangelus, cum diabolo dispu- EPIS. Ouis symbolum habeat oportet quisqs ad Christi ouile pertineat. In Epist.

tans

tans altercaretur de Mosi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiæ, sed dixit: Imperet tibi deus. Quod si Michael Archangelus sic cum diabolo se gessit, quis tu es, qui aduersus potestatē à Deo constitutam, hoc est aduersus Ecclesiæ principem, tot & tam virulenta iacularis, imò fulminas conuicia. Quem certè non dixerim, sed omni vipera sæuiorem.

LVT. ¶ Hic nō nisi amans Christi Petrus requiritur, qui si amans Christi nō fuerit nihil ad eum verbū istud. Quare sequetur, & Papam non esse Papam, si non amat Christum, & eum qui amàt, etiam nō Papā esse papam, sic hoc verbo papatus instituitur Amor inquam hic instituitur, non potestas, quæ sine amore esse potest.

EPIS. ¶ Petrus vtiq3, quia præ cæteris amplius amauit, hanc à Christo præ cæteris accepit prærogatiuam, vt cunctis illius ouibus ceu pastor præficeretur. Neq3 ignorare potuit Christus, quis præ cæteris esset sui studiosius magis. Et sanè deceret eum, qui ad tantum fastigium sublimaretur, ampliori q̄ cæteros amore Christum prosequi. Veruntamen quia diuersa res est primatus iste, quàm amor, potest alter ab altero separari. Et potest manere primatus, vbi non fuerit amor. Neq3 enim quum ista Christus Petro dixit, amorem tunc ei contulit, sed amanti dedit primatum. Prius igitur amor fuit in Petro quum non esset is primatus, & potuit etiam ex amore postea Petrus decidere, primatu manente nihilominus. Nam quàm diu non fuerat à spiritu sancto confirmatus potuit hauddubie peccasse mortaliter, & tibi certè sic peccauit, etiam post acceptum spiritum sanctum, quemadmodū in commētariis tuis ad Gal. scribis. Periit igitur amor manente primatu. Quamobrem & falsa sunt hæc omnia, quæ colligere moliris. Neq3 enim oportet, vt prima-

Primatus manere potest vbi non fuerit amor.

primatum amittat Papa, quoties nõ fuerit amans Christi. Neq; sequitur, Papam non esse Papam, si non amet Christum. Sed neq; quisquis amauerit, hũc oportet esse Papam. Falsum & istud est, quod hoc verbo (Simon amas me) papatus instituitur, quum hoc verbo duntaxat sciscitatur Christus, nihil autem instituit. Falsum est & postremum, q sine amore nequeat hæc potestas esse. Nam sicut manet absoluendi potestas, & baptizandi, atq; etiam consecrandi eucharistiam, amore per peccatũ sublato, ita manet & hæc potestas, quanquam ad tempus deperierit amor. Cæterũ hic tu patrissas, priores patres tuos imitatus, hoc est hæreticos, qui negant potestatẽ eiusmodi spiritalem nisi super amore fundatam. Quod & á plerisq; doctissimis copiose satis explosum est.

Falsum est papam esse quisquis amauerit.

LVT.

¶Secundo verbum pascere significat, non præsidere, sed seruire, non enim potestatis, sed seruitutis verbum est, licet & hic suis torsionibus, illusionibus, & confusionibus verborum potestatem illam seruitutem faciant. Verum quum pascere sit Euangelium Christi prædicare & tractare, impossibile est, vt papatum significet, quum aliud sit esse papam, vt videmus, & aliud Euangelij ministrum, vt non possint ambo, eodem verbo significari, nisi quomodo petra significauit illis papatum & fidem Christi.

EPIS.

Tam regere q̃ pascere ad pontificem attinet.

¶Dixi supra, Christũ hic duobus verbis vsum fuisse, quorum alterum significat pascere & regere, alterum pascere duntaxat. Vtrumq; ad papam spectat, nimirũ esurientes verbo pascere, & duros regere virga iustæ correctionis. Neq; quicquam obsistit impugnatio tua. Quoniã & si pontifices, nunc aliis pressi negotiis regnent solum, non pascant, fuere tamen optimi pontifices, qui munus vtrumque, tam regendi, quàm prædicandi, per seipsos imple-

impleuerunt. Quanquam igitur alterum verbum obsequium indicet magis, quàm potestatem, & seruire potius, quàm presidere, tamen alterum è diuerso potestatem, & præsidentiā insinuat potius, q̃ seruitutem. Neque repugnant ista mutuò, quando & Christus mandauit, vt qui maior inter eos foret, esset item tanquam minor, et qui princeps, sicut ministrator. Porrò de petra quid significet, satis superque supra diximus.

LVT. ¶ Eademq; ratione cōcluditur, toties ecclesiam sine papatu esse, quoties papa nec amat nec pascit, id quod & verum est.

EPIS. ¶ Quid quando dormit Papa? quid quū aduersa laborat valetudine? quid quum negotiis vrgentissimis occupatur, vt ocium prædicandi nullum ei sit? Num toties Papa non erit? Sed & quis tam confirmatus est, vt nunquam peccet mortaliter? Quod si tūc papatum amiserit, quomodo recuperabit ipsum, quæso? Num oportet vt denuo iam eligatur? Et certe si peccato pontificatum amittat, nō potest non inuasor eiusdem esse, donec ab electoribus iterato ius ei restituatur. Quod & toties oportet fieri, quoties illum peccare contigerit. Sed hęc quis non videt, q̃ sint absurda, & quanta passim ex his commoda sequantur?

Propter peccata nō amittitur papatus.

LVT. ¶ Nam vbi non est verbum dei, ibi non potest esse ecclesia, quum per verbum nascatur, alatur, viuat, & seruetur, quum autem papa multis seculis, nec amauerit, nec pauerit, vbi mansit papatus & ecclesia, præsertim quum ecclesiam sine papatu, id est, amore, & pastu esse non posse tam fortiter asserant.

EPIS. ¶ Ista parum sibi cohærent. Primum illud verum est, quod ecclesia durare non potest sine verbo dei, quum per ipsum nascatur, alatur, viuat, & seruetur. Ad quid prohibet interea per alium, q̃ per

pontificem ipsum ecclesiæ verbum dei ministrari, quum pontifex legitime fuerit impeditus? Atque ita pontifex & ecclesia seruabitur incolumis, alio quopiam verbum administrante. Nō probo tamē quod pontifex (nisi quum vrgentibus negotiis occupetur) ecclesiam non pascat. Veruntamen si neglexerit hoc facere, non protinus ob id adimitur ei pontificatus. Nulla enim consequentia istud subinfertur. Non concionatur pontifex, ergo nō est pontifex. Neq; est quisquā, qui vel papatū asserat absq; amore et pastu, vel ecclesiam sine pontificis amore, & pastu nequaquam esse, prter vnum Lutherum, & qui lepra pari laborant.

Ecclesia esse potest absq; pōtificis pastu.

LVT.

¶ Verum ad has rationes oculos & aures claudunt, qui tamen, si vicesimam partem huius roboris pro se haberent, cœlum & terram clamoribus replerent, quum nec sic vociferari desinant, cum nihil nisi mendacia infirmissima pro se habeant.

EPIS.

¶ Miror impudentiam tuam, qua te non pudet has rationes vocare, quū nihil sint minus. Meri cauilli sunt, & ineptiæ meræ, nihil omnino ratiōis habentes. Male profecto sentire videris de præsentis ætatis ingeniis, si putes ea nō posse reprehendere q̄ sint inania, friuolaq;, quę adduxeris, & tamen de iis gloriaris perinde ac si essent robustissima. Quis ferre posset hanc tuam comparationē, qua negas pontificis fautores, vigesimā habere partem tui roboris, quum illi pro sua sentētia tantam habeant confœderationem, & veteris & noui testamenti, cum tot celebratissimis autoribus, tot scripturas ex euangelio, & Actis tam apertissimas, tu vero q̄ paucissimos ex autoribus affers, & eosdem vel non intellectos, vel aliis sibi contradicentes locis. At ex scripturis nullum omnino producis testimonium quod non vel inefficax sit, vel non contra tuam potius opinionem faciat. Et tamen cœlum & terram

repleſ clamoribus,neq; deſiuis vociferari,tanta eſt audacia,& inuerecundia tua,quum nihil tamen afferas quod perſpicacibus alicuius momenti ſit.Sed vt tua in te regeramus, mera mēdacia multiplicas, & eadem infirmiſſima. Magnam certe congeriem in tua reſolutione ſuper poteſtate papæ cumulaſti, quorum quædam hoc loco,quæ præ cæteris digna viſa ſunt quibus reſpondeatur,recenſebimus.Illud in primis quod ex Actis allegas. Petrum & Ioannem ab aliis apoſtolis miſſos fuiſſe Samariam, q̄ nihil pro te faciat,ſuperius oſtēdimus.Sed & Chriſti,qui maior eſt in vobis,fiat ſicut minor, & qui præceſſor,ſicut miniſtrator,Si Hieronymi,ſimul & Eraſmi traductionē ſequamur, nihil inſeruit tibi. Sic enim hi traduxerūt.Qui maior eſt in vobis,fiat ſicut iunior, & qui princeps,ſicut qui miniſtrat.

Loca quædam ex reſolutione Luth. de poteſtate papæ conuulſa. Primus.

Hic certe Chriſtus quanquam ad humilitatem inuitet,affirmat tamen inter eos quendam eſſe maiorem & principem, id quod aduerſum te palam facit.Cæteri (quos producit ex euangeliis) loci eandem rem tractant, hoc eſt hortantur ad humilitatem,quam ſi Romani pontifices,pompa,faſtuq; ſepoſitis, aliquando præſtarent,nihil haberes, quod vel hiſceres aduerſum eos. Atq; vtinam vel tandē aulæ ſuæ mores reformarent, ambitione,auaritia, luxu,fugatis. Alioqui nunquam iſtiuſmodi maledicis, ſilentium imponent. Porrò quæ ex Actis ad oſtendendam Petri cum cæteris apoſtolis æqualitatem citas,tantum abeſt,vt pro te faciāt, vt & noſtram partem adiuuent plurimum, quemadmodū ſupra docuimus.Præter has ſcripturas (quoad ſcio) nullam attuliſti,cū quibus ſi quis noſtras conferat, facile videbit, quantum te numero ſcripturarū ſuperamus.Ex autoribus vero tres duntaxat illic memoras,Hieronymum,Cyprianū,& Gregorium. Et hi profecto ſi tibi quicquā faueant, parū conſtabunt

Si Ro. pōtifices (luxu, faſtuq; conſepultis) miteſcere iā tandē diſcāt, abeat ἐς κόρακας Luth. cū ſuis.

Secundus.

Tertius.

bunt sibi, ꝗ in tantis autoribus neuus est, & macu la nequaquã admittenda. Hieronymum primo lo co citas in epistola ad Euagrium, vbi presbyteros (vt ais) pares facit episcopis. Verum si diligentius expendas, quid hic Hieronymus moliatur, intelliges cur hoc loco tantopere presbyteros extulerit. Faciunt plerunq; scriptores, quemadmodũ hi, qui quum virgam curuam dirigere studeant, tanto magis eam retrorsum flectunt, quantũ in contrariam partem ante fuerat inclinatior, Quod & Hieronymus hoc loco facit. Diaconum enim quendam, qui se presbyteris antetulit, reprimere conatur, ob quã rationẽ presbyteros tot verbis afferre studet. Sed lege Hieronymũ aliis locis, quos supra citauimus, & perspicies neminẽ Romanæ sedis & pontificiæ dignitatis assertorem seueriorẽ esse, ꝗ̃ Hieronymũ Legas etiam eiusdem epistolæ calcem, quæ sic habet: Et vt sciamus, inquit, traditiones Apostolicas sumptas de veteri testamento, quod Aaron, & filij eius, atq; Leuitę in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, & presbyteri, & diaconi vendicent in ecclesia. Hoc Hieronymus in eiusdem ad Euagrium episto læ calce. Aduerte primũ hic discrimen positũ inter episcopos, presbyteros, & diaconos, ex traditionibus Apostolicis ad nos manasse, quæ non sunt minoris autoritatis, ꝗ̃ ipsemet apostolicæ scripturæ: Deinde ꝗ discrimẽ deprompserint apostoli ex veteri testamento, vbi similes tres ordines fuerũt, hoc est Aaronis, filiorum eius, & Leuitarũ. Quis ignorat Aaron summum fuisse sacerdotem, & lõge maiori præditũ potestate, ꝗ̃ cæteros inferiores? Nam vt Paulus ad Hebræos nono testatur. Solus pontifex quotannis, secundum tabernaculum (quod sanctum sanctorũ dicebatur) ingressus est (id quod cęteris non licuit) sacrificandi gratia. Sed & huius imperio qui non obtemperabat, morte fuerat ple-

Ob quas res Hiero. presbyteros tantũ extulit.

Discrimẽ episcoporũ, sacerdotũ, & diaconi.

ctendus. Nō ita cæterorum imperio plebs tenebatur obedire. Ecce quemadmodū Epistola quam citas, summi pontificis authoritatem non mediocriter cōmendat. Nec obsistunt ea testimonia, quæ ex Petro, Paulo, Ioanneq́ producit. Nam eadem inducit in epistola ad Rusticum episcopum Narbonensem, vbi tamen presbyterum ab episcopo distinguit & Episcopum asserit esse legem presbyteri, presbyterumq́ ætatis nomen esse, episcopum vero dignitatis. Presbyteros adhuc apostolis respondere facit, sed Episcopum Christo. Ac demum, vt celsiorem omnibus episcopum ostendat, sic ait: In fossariis spiritus prophetarū prophetis subiectus est, In ostiariis, doctores, In lectoribus, prophetæ, In subdiaconis, angeli, In diaconibus, archangeli, In presbyteris, apostoli, In episcopis, deus. Hæc Hieron. illic. Nec est vt quisquam cauilletur hanc non esse Hieron. quandoquidem ipse stilus rem palam indicat. Nec obstat, quòd etiam ad Damasum scripta legatur. Potuit enim eam Hiero. scripsisse duobus, & potuit nunc integram, nunc truncatam ædidisse. Porrò quantū ad commentarios in Tim. attinet, quis dubitat ipsum aliorum opiniones crebro referre? Quod & ipse testatur, in sua defensione ad Aug. scribens. Et hactenus pro Hieronymo. Cyprianus autem, nisi velis eum sibi repugnantem efficere, nobis apertissime suffragatur, nimirum in illis testimoniis, quæ supra protulimus. Sed & idem epistola. ij. lib. iij scribit ad Cornelium pontificem summum, se non prius quosdam (qui negarunt primatum summi pontificis) intra suam Ecclesiam admisisse, q̄ ipsi primatum illum denuo confiterentur, in hunc modū: Nos, inquiunt, Cornelium episcopum sanctissimæ catholicæ ecclesiæ erectum à deo omnipotenti, & Christo dn̄o nostro scimus. Nos errorem nostrum confitemur. Circumuenti sumus perfi-

Episcop⁹ presbyteri lex est.

Eps Christo, presbyteri apostolis cōparātur

Quartus.

perfidiæ loquacitate factiosa amentes, videbamur quasi quandam communicationē cum schismatico homine habuisse. Syncera tamen mens nostra semper in ecclesia fuit, nec ignoramus vnum deum esse & vnum Christum esse dominū, quem confessi sumus, vnum spiritū sanctum, vnū episcopum in catholica ecclesia esse debere. Hæc Cypr. Ecce Cyprianus adegit eos, primatum summi pontificis palam confiteri, Corneliumq́ tum Rom. pontificem ab omnipotenti deo, & Christo Iesu fuisse toti ecclesię erectum, debereq́ in ecclesia catholica vnum episcopum esse, quemadmodū in eadem est vnus deus pater, & vnus dn̄s Iesus Christus, & vnus spiritus sanctus. Deniq́ quantum ad Gregorium spectat, eiusdem verbis quę ex ipso producis, teipsum cōdemnas, & diluis cuncta, quæ ex eodem citaras. Gregorius, inquis, prim⁹ lib. 4. registri, epistola. 32. licet per authoritates illas, pasce oues meas, & tu es Petrus &c. Petro apostolorū principi, totius ecclesię curam á domino commissam dicat, tamen in hac cura nullum episcopum ei successorem patitur Hactenus tua verba sunt. Vides quemadmodum pro nobis facit prior huius sententiæ pars, nempe qua fateris Gregoriū ex illis duabus scripturis asseruisse, Petrū apostolorū fuisse principem, eidemq́ totius ecclesiæ curam á domino fuisse commissam. Hæc pars copiose pro nobis militat. Alteram vero partem, nempe ꝙ Gregorius in hac vniuersali cura nullū episcopum Petro succedere patitur, quā ratione statuere conaris, iam dicam. Nimirum ex eo in quod eadem epistola sequitur, Sic, inquis, ait Gregorius. Cura totius ecclesiæ, & principatus Petro cōmittitur, et tamē vniuersalis apostol⁹ nō vocatur Ex hoc probatum putas, ꝙ Gregorius nullum, in hac generali cura patitur episcopum Petro succedere. Sed quia ista probatio est, Petrus nō vo

Quintus. Gregorij testimonio sese iugulat Lut.

catur vniuersalis apostolus, ergo nō erat vniuersalis, nec successorem habuit, cui cōmissa fuerat vniuersalis ecclesiæ cura. Quanquā enim humilitatis gratia talem nuncupationem renuerit Petrus, fuit nihilominus reuera talis id quod ipsa Gregorij verba confitentur. Nam Gregorius affirmat totius ecclesiæ curam, & principatum fuisse Petro commissum. Et quis non est ecclesiæ pontifex vniuersalis habendus, cui totius vniuersalis ecclesiæ cura, principatusq; committitur? Nō igitur hac ratione Lutherus conuincit; ꝙ Gregorius non patitur aliquē episcopum in hac cura Petri successorē fuisse. Neq; enim sequitur. Non patitur Gregorius quenquam dici & vocari vniuersalem, ergo neminem patitur vniuersalem esse, aut quòd nō patitur in illam Petri generalem & vniuersalem curam, alium vllum succedere. Certe quicquid de Petri successoribus in ecclesia Romana Gregorius statuisset, omnino pati non debuit Antiochænum episcopum vniuersalem vocari. Et quanquam recusasset ipse Gregorius nomē vniuersalis, quum ei per Synodum Calcidonensem fuisset oblatum, non id fecit quia non reuera fuerat vniuersalis, sed ambitionis vitandæ caussa & vt cæteris exemplum præberet, fugiendi nomina tam gloriosa. Neq; certe credendū est tanta Synodum (si nō eo nomine Gregorius fuisset dignus, aut nō diuino iure sic vocari licuisset) hoc illi nomē vnquā in gratiam adulanter obtulisse. Et hactenus pro Greg. Cernis igitur ꝗ nihil pro te faciant autores isti. Et prçter hos tres, aliū recensuisti neminem. Cæterum & hos, & cæteros tam Græcos ꝗ Latinos, pro nostra parte subscribere, superius palam cōstituitur. Historias demum, & ratiunculas cōgeris. Sed quantū ad historias attinet, quū singula (quæ ex iis producis) facti sint, nō iuris, nihil ad nos. Ratiunculæ vero quales fuerint, vel ex

Quintus. Ratio Lutheri.

hac

hac vna metiemur cęteras, hanc inuenies lector inter historias & rationes loco nono positā. Sic enim illic ratiocinatur. Quid ad hoc dicemus? Vera ne illa sententia, quam tota ecclesia, omnia etiam decreta, omnes doctores tenent, esse videlicet episcopos apostolorū successores, vt dist. 21. cap. In nono. Si est falsa, quid iactatur tāta autoritate. Si vera, quomodo solus Rom. pontifex est successor vnius apostoli Petri, & cæteri omnes Rom. pontificis sunt subditi? Cur non & alij apostoli habent successores, aut fuerunt cæteri apostoli successores vnius Petri? Cur cæteris apostolis aufertur sua gloria, & tribuitur soli Petro? Cur non quilibet episcopi habent quod apostoli eorum habuerunt? quū Romanus habeat quod Petrus, suus successor habuit. Muta ergo verbum & dic, quod episcopi sunt apostolorum successores, sed vnus episcopus Ro. est vnius apostoli successor. Summa rationis est, Episcopi dicuntur apostolorum successores, ergo sicut Petro succedit Rom. episcopus, ita cæteris apostolis, Episcopi cæteri. Sed attende lector, quanti Lutherus venditat hanc rationē. Ista nō fateor, inquit, nisi ego sum insensatior trunco, cogit & omnium obstruit os, esse episcopos omnes æquales. Hactenus de ratione Lutheri. Nos autem principio respōdemus, Decretum iam citatum, plurimum aduersari Lutheri instituto. Nam plane testatur Petrum apostolorum fuisse principem, quippe quem primum à Christo ligandi, soluendiq́ue potestatem asserit accepisse. Legat quisquis velit Decretum, sic prorsus inueniet. Deinde negamus illic inueniri, quod episcopi sunt apostolorū successores. Nusquam enim ea verba leguntur in toto Decreto. Verum sic habetur. Ipsis (hoc est apostolis) decedentibus, in loco eorum surrexerunt episcopi, hoc est apostolos episcopi referebant, non quod in locum cuiusuis

Rationis Luth. confutatio.

apostoli quispiam successerit episcopus, sed & ipsa verba de cæteris vndecim, Decretū accepit & non de Petro. Nam postquā decretum asseruerit Christum voluisse Petrum apostolorū esse principem, ilico subiungit. Qui etiam, iubente domino, in toto orbe terrarum dispersi, Euangelium prædicauerunt. De illis nimirum apostolis hoc dicitur, quorum Petrus cōstitutus fuit à Christo princeps. Neque enim suiipsius princeps est dicendus. Et tum proxime sequitur: Ipsis quoq; decedentibus, in loco eorum successerunt episcopi. Nec dixit, in locis eorum, ita cuilibet apostolorum quispiam succederet episcopus, sed in loco eorum, hoc est, iuxta mentem Decreti, quòd apostoli sub Petro typum gesserunt episcoporum, quemadmodum & paulò post asserit. lxxij. discipulos typum presbyterorum gerere, vt iam in ecclesia Romanus pontifex, Petrum omniū principem referat, qui & vices gessit Christi, post ipsum episcopi cæteros repræsentent apostolos, tertio quoq; loco presbyteri. lxxij. discipulos exprimant. Hoc plane Decretum sentit. Stat ergo Romanum pontificem, solum Petri successorem esse, quia vere successit in sedem Petri, nedum cum refert. Cæteri episcopi loco cæterorum apostolorum sunt, quia referunt eos, non quia successerint in eorum sedes. Quis hodie, vel Ioannis, vel Andreæ, vel Iacobi, vel alicuius cæterorum, occupat sedem? Stat & Romanum pontificem cæteris episcopis prælatum esse, quemadmodum & Petrus apostolorum princeps fuerat. Et hęc demum successionis gloria, cæteris adempta est apostolis, soliq; Petro collata, vt aliquando tandem intelligas Petro totius orbis terrarum curam fuisse commissam, & ab ipso ceu capite quodam & fundamento post Christum ecclesiam promanasse. Quam promanationem inferorū portæ nunquam inter-

Ro. pont. Petrū & succedit & refert. Cæteri episcopi apostolos solum referunt.

interrumpere præualebunt. Sed nimia prolixitate fatigo lectorem. At non possum aliter huius hominis ineptias detegere. Alteram & huic similem illic euestigio rationem subdit, quam quia inuictam vocat, identidem subiiciemus. Responde, inquit, si Roma. pontifex præcepto Dei est vicarius generalis in tota ecclesia sequitur ineuitabiliter peccare eos, imò esse hæreticos, qui non sub eo fuerint. At tunc ecclesia tota primitiua, saltem vsque ad.cccc. annos, cũ tot martyribus, & sanctis, hæretici erũt. Obsecro quid prodest tantam blasphemiam in ecclesia pro fumidę potestatis põpa statuere? Deniq; etiam sanctus Petrus erit hæreticus, qui ante Romanam ecclesiam cũ apostolis fuit Hierosolymis, vincit me hæc ratio inuicta. Respondemus. Romanus pontifex diuino iure, & prærogatiua, quæ per Christum Petro donabatur, vicarius est in tota ecclesia generalis. Nec tamen sequitur ineuitabiliter eos omnes peccare, & hæreticos esse qui primatũ hunc non agnoscunt, si tamen id non fecerint, ingenio malo & animo pertinaci. Potest enim vel simplicitas eos excusare, ꝙ non aduerterint, vel ꝙ nõ exegerit ab eis hanc obedientiam Roma. pontifex. Supra diximus enim Corinthios diuino iure victum Paulo debuisse, quem tametsi nec ipse petiit, nec illi præstiterunt, nõ ob id, aut is, aut illi peccauerunt, nec erant habendi tanquam hæretici. Veruntamen si Paulus istud ceu debitum quoddam exegisset, tum certe quisquis recusasset reddere, peccasset mortaliter. Et si pertinaciter docuisset non reddendum, plane fuisset hæreticus. Sic & si qui sint, qui subduntur Roma. pontifici, quum ipse nullam ab eis exigit obedientiam, nec illi nulla id pro teruitate non præstent, non facile dixerim eos, aut peccare, aut hæreticos esse. Cæterum si quis animo proteruo, vel non subditur Romano pontifici,

Altera Luth. ratio.

Rationis conuulsio.

1. Cor. 9.

vel dogmatizat non debere cunctos ei subdi, is & peccat, & hæresim tenet hauddubie, nec potest in hanc partem vlla, vel pro Bohęmis, vel pro Græcis, afferri excusatio. Super qua re & diua Brigitta, fœmina sanctissima, diuinisque visitationibus clarissima, talem accepit reuelationem. Nam libro septimo reuelationum eius, capite decimono no scriptum est, CHRISTVM hæc illi, inter cætera dixisse, Græci hi qui sciunt, quòd omnes Christianos tenere oportet vnam tantā fidem Christianam catholicam, & vni tantummodo subesse ecclesiæ Romanæ, vnumq; solum vicarium meum generalem, in mundo videlicet Roma. pontificem, supra se spiritualem habere pastorem & tamen nolunt se eidem ecclesiæ Romanæ, & vicario meo spiritualiter subiicere, & humiliter subiugare propter eorum pertinacem superbiam, aut propter cupiditatem, vel propter carnis petulātiam, siue propter aliquod aliud, quod ad mundum pertinet, indigni sunt post mortem, veniam á me & misericordiam obtinere. Alij vero Græci qui desideranter vellent, sed scire non possunt, tamen si scirent, & possent, deuote & libenter susciperent, et Rom. ecclesiæ se humiliter subiugarēt, & nihilominus secundum ipsorum conscientias, in statu & fide sua in qua sunt, abstinent á peccando, & pie viuunt, istis talibus post ipsorum mortem in suppliciis misericordia mea debetur. Hactenus ex reuelatione. Ex his profecto dilucidum est, rationem (quam sic iactasti) non solum nō inuictam, verumetiam nullius omnino ponderis esse. Sed & Græcorum imperium huius sanctissimę fœminæ minas persensisse creditur. Nam potuit & ad hunc perstitisse diem, modo permansissent ipsi in obedientia, quam dudum ecclesiæ Romanæ præstiterunt. Quoniam & in eadem reuelatione CHRISTVS Brigittæ dixisse

Brigitta.

xiſſe legitur. Sciant etiam Græci quòd eorum imperium & regna ſiue dominia nūquam ſtabunt ſecura, neq; in pace tranquilla, ſed inimicis ſuis ſemper ſubiecti erunt, à quibus & grauiſſima damna ſuſtinebunt, & miſerias diuturnas, donec ipſi cum vera humilitate, & charitate eccleſiæ & fidei Romanæ ſe deuote ſubiecerint. Hoc certe dictum fuit longe priuſquam perfido Mahumeti Conſtantinopolis in prædā data fuit. Sed quia minas iſtas parum curarunt imò contempſerunt, idcirco iam & totum amiſerunt imperium. Nec alia ſane ratione crediderim alias nationes, quæ dudum chriſtianæ fuerunt, ſua pariter amiſiſſe regna, nempe quia pontifici Roma. colla ſubdere recuſarunt. Quando igitur has rationes, de quibus tantopere fidit Lutherus, vt eas vocet inuictas & potētes ora cunctorum obſtruere, ſi tamē ipſe non fuerit inſenſatior trūco, iam conſtat nec pilo dignas eſſe, quid de reliquis opinandum ſit, lectoris iudicio duxi relinquendum.

Ratio quare multorū regna perierunt.

LVT. ¶ Reliquum eſt ergo, vt ſicut Auguſt. & ipſimet ſentiunt, hunc locum Ioannis, nihil ad monarchiam, ſed ad generalē omnibus paſtoribus eccleſiarum doctrinam pertinere.

EPIS. ¶ Semper mihi ſuſpectus videris Luthere, quoties Auguſtinū citas, non indicans eius rei locum pro qua illū producis. Nam & in ſuperioribus deprehenſus es & mēdaciter eum recenſuiſſe, quum locum non indicaris. Neq; enim dubito, ſi palam pro te facerent eius verba, non prætermiſiſſes ea recenſere, ſimul & oſtendere locum. Nuſquam equidem apud eū legi, ꝙ is locus nihil ad monarchiam petri faciat, nec opinor te poſſe docere, quonā loco ſic dixerit. Vnū ſcio, ꝙ Auguſtinus vbiq; Petrum facit & principē apoſtolorū, ac magiſtrū & caput
cæte-

cæterorum,in quo & cæteros contineri dicit, ficut in capite cuiufuis familię reliqua comprehenditur multitudo. Quando igitur Chriſtus hic eidem Petro ſuarum ouium tradit curam, quod & Auguſtinus aperte confitetur, quomodo non illum etiam hoc loco præfecit, & præponit cunctis? Quiſquis enim ouem Chriſti ſe confitetur, eum iis verbis oportet ſubiici Petro. Propter quod & Chryſoſtomus hunc locum enarrrans,Petrũ etiam principem apoſtolorum vocat, & totius orbis terrarum curam aſſerit hic ei fuiſſe cõmendatam.Nec certe quicq̃ id minuit autoritatem Petri,ꝙ ipſe typus ſit cæteris eccleſiarum paſtoribus, à quo & ipſi generalem paſcendi doctrinam accipiant. Nullus enim ſcripturæ locus ita cuidam eſt accõmodatus perſonę,qu in & inde cæteri complures exemplum trahere queant.

Qui ſe ouẽ fatetur Petro ſe ſubiicit.

LVT. ¶ Et eam eccleſiam quæ ſub papa regitur,quia ſine amore & paſtu verbi dei regitur, nihil minus q̃ eccleſiam eſſe.

EPIS. ¶ Profecto ſi tam diu ſteterit eccleſia Romana ſine amore & paſtu verbi dei,quis nõ inde ſolidius confirmabitur,vt prędictis Chriſti verbis credat? Quippe quũ ipſe pollicitus ante ſit,portas inferi nequaq̃ aduerſus eccleſiam(quæ ſuper Petrũ cõſtituta eſt) præualituras. Nam video nunc illã perpetuari ſolo Chriſti vaticinio, non aliquo merito pontificũ.Sed tibi fidem adhuc Luthere nõ habeo, quin in vrbe illa plurimi ſint,qui non ſolum amẽt, verumetiam creberrime cæteros inſtruant in verbo Dei.

LVT. ¶ Et ipſum papam nihil minus q̃ paſtorẽ eccleſiæ dei eſſe, ſed idolũ aduerſarium Chriſto & euãgelio eius.

EPIS. ¶ Hoc eſt quod moliris. Huc ſpectant omnia quæ garris. Solo Romanorum odio rem hanc peſſimam

ſimam aggreſſus es. Doluit ſane tibi tot moleſtias audire, quas Romani Germanis tuis inferunt. Quas quum aliter amoliri nequeas, nullum nō mo ues lapidem, quo pontificis autoritas, aut tollatur funditus, aut certe minuatur. Quo fit, vt torqueas, et per vim trahas ſcripturam ſacram in ſenſum om nino repugnantem, nihilq; non agis quo Romanis inuidiam concites apud cunctos. Sed eſto patria ti bi chara fuerit, certe pro religione, quam es profeſ ſus, multo chariores eſſe deberent Deus & ſcrip turæ. Fruſtra niteris aduerſus Deum. Gamalielis illud non ignoras. Si eſt ex deo, ſtabit. Stabit vtiq; velis nolis eccleſia Romana. Schiſmatis qđē autor eſſe poteris. Nam & diſceſſionem futuram Paulus prædixit. Sed væ homini illi, per quē diſceſſio fiet. Poſtquam omnia feceris Luthere, manebit Petri ſucceſſor, qui ſi mores aliquādo ſuę curię reforma re ſtuduerit, non dubito quin te valde pœnitebit horum. — Act. 5. 2. Theſſ. 2. Schiſmatis autor Luth.

¶ Vbi ergo nunc ſtabit fictitius iſte primatus? poſtq̄ duo hi loci, quib⁹ nititur principaliter, pror ſus contra eum facere conuincuntur. — LVT.

¶ An conuiceris, aliorum erit iudicium. At cer te calumniarum & conuiciorum aduerſum hos lo cos, abunde ſatis congeſſiſti. Sed hoc non eſt con uincere. Hi nimirum loci cum tot ſcripturis, ac ſan ctorum patrum aſſertionibus vſqueadeo colligan tur, & indiſſolubiliter adglutinantur, vt infirmari non poſſint, niſi cæteris omnibus infirmatis. Si quicquam valeat, aut Pauli, aut Lucæ dialectica, qua vel ille colligit ex vmbra veritatem, vel iſte ex multis argumentis Chriſtum reſurrexiſſe. Faci lius Ioui (quod aiunt) ſuum fulmen eripueris, & ex Herculis manu detraxeris clauam, quàm huic primatui veritatem auferas. Stat nimirum & ſta bit primatus iſte, non fictitius (vt tu cauillaris) ſed verus, — EPIS. Stat & ſtabit primatus Petri.

verus. Quis enim vnquam hæsitare de hoc primatu poterit, qui vel alterum prædictorum locorum probe intellexerit atq; expenderit, quàm expressis verbis Christus Petrum cæteris præposuerit apostolis. Quid si deinde reliquos euangelii locos & Actorum contulerit, qui non pauci sunt, sed & veterem adumbrationem aduerterit, quam adamussim his respondeat. Ad hæc si probatissimorum interpretum adiecerit testimonia, aut demum (quod non leuissimi ponderis est) euentum rei trutinauerit, quomodo non Hierosolymis, nec Antiochiæ, nec alibi locorū postremam sedem elegerit Petrus q̃ in ea vrbe, quæ tum erat totius orbis caput, in qua iam ad hunc diem prosperatur, quum cæterorum apostolorum sedes, vel papæ venerantur, vel prorsus euanuerint. Quisquis, inquam, hæc omnia simul ceu linū lino (vt in prouerbio est) connexuerit, & tua q̃ sint inania friuolaq; perpenderit, quanquam aduersus ipsum pontificem odio furias plusquam agresti, nō poterit opinor amplius super hoc primatu dubitare.

Sedes Petri prosperabitur.

LVT. ¶ Non ergo tantillum curo, quod longitudinem temporis, & multitudinem cōspirantium mihi obiectant, quod talibus argumētis mundus contra apostolos quoque vsus fuerit, & tamen ab hoc veritatem euangelij recentem, à paucis & idiotis prædicatam, redarguere non potuerunt.

EPIS. ¶ Non fuit æquum certe, vt contra apostolos quicq̃ præualeret cōsuetudo, quantūuis longæua. Quando illi, quæ docuerāt apertissimis omnia miraculis cōfirmarunt. Et tu Luthere si tot, & tā euidētibus, tua dogmata miraculis astrues totus fortassis orbis tibi creditur⁹ est. Sed nostra interim satis copiose non miraculis modo, verūetiam ipsius Christi verbis, & priorum patrū cōcordibus senti-

tenti-

rentiis, qui iam pridem ſpiritu ſancto fuerãt inſtru cti, ſtabilita ſunt, vſqueadeo vt ſi non iſtis ſolidati fuerimus, erimus omni vento mobiliores, ſemper diſcentes, & nunq̃ ad ſcientiæ veritatem peruenie͂tes. Et hactenus ad huius articuli confutationem ſufficere putamus.

ARTICVLVS XXVI.

Verbum Chriſti ad Petrum, Quodcunq; ſolueris ſuper terram &c. extenditur duntaxat ad ligata ab ipſo Petro. LVT.

¶ Nihil oportet vt in hoc articulo prolixi ſimus, quando ſuperius de hoc non ſemel diſſeruimus. Errorē igitur huius, hoc loco paucis demonſtrabimus: Petrus neminem ligare potuit ad peccatū, potuit autem ſoluere quotquot ad eū acceſſerunt, tam à reatu peccati, q̃ à pœna peccatis ipſis debita. Quamobrem hæc verba non ad ligata ſolū à Petro, verū etiam ad ea, quæ nunquam ligauit Petrus, extenditur. Adde, q̃ ſi neminem Petrus ligare potuiſſet, niſi per excommunicationis vinculum, tum ſi nullū vnquam excommunicaſſet, nullū potuit ſoluiſſe, ſed nec eos qui per alios fuiſſent excommunicati, ſoluere potuiſſet vllo pacto. Accedit iis, quod alibi Lutherus affirmat, neminem videlicet excōmunicari poſſe, niſi qui ſeipſum ante per peccatū proprium excommunicauerit. Petrus ergo neminem inuitum, & qui non ſua ſponte peccaſſet ante mortaliter, ita ligare potuit, hoc eſt excōmunicatione vincere. Quamobrem ſi nec aliū quenq̃ poſſet ſoluere, nullo pacto veram hoc verbo Chriſtus Petro contulit poteſtatem, ſed mere fictitiam, quum neq; vere liget aut ſoluat Petrus, verum iudicet ſolum, quæ ſint ligata ſolutave. Fruſtra ergo dixit Petro Chriſtus: Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis, Sed iam æquum eſt, vt Lutherum audiamus. EPIS. Lutheri deliratio.

¶ Pri-

LVT. ¶Primum nego ad solum Petrum hoc Christi verbum esse dictum, neque ego hoc vnquam dixi. Interrogauit enim omnes discipulos dicēs: Quem vos me esse dicitis? Et Petrus omnium persona respondit: Tu es Christus, ita & in omnium persona accepit claues.

EPIS. ¶Probabile est, non omnibus fuisse reuelatum, quod Christus esset filius dei, & vide qua ratione, Nā quod Paulus dicit de Iudæis, Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Idem de Iuda dicendum opinor, si Iudas cognouisset Christū fuisse filium Dei, & dominum gloriæ, nunquam crucifigendum vendidisset. At plane Iudas illum fuisse filium Dei cognouisset, si fuisset hoc ei reuelatum. Consequens igitur est hoc omnibus haudquaquam fuisse reuelatum. Sed neque singulariter Christus beatificasset Petrum, si res hæc tam archana cęteris æque reuelata fuisset atque fuerat Petro. Nunc autem soli Petro dixit Christus: Beatus es Simon Bar Iona; quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cęlis. Potuit ad omnes pari compendio dixisse: Beati estis vos, quia caro & sanguis non reuelauit vobis, sed pater meus. Cæterum quia nomine proprio compellabat Petrum et ei factam reuelationem asseruit, iccirco verisimilius est solum Petrum beatificasse, & eidem pro cōfessione suæ fidei, claues donasse regni cœlorum. Neque enim quia credidit, clauium accepit promissionem, sed quia primus confitebatur. Multi enim olim crediderūt, quibus ea promissio facta nō fuit Ob id igitur, quia primus & solus confitebatur Petrus, iccirco vel soli, ceu confessionis suæ pręmium claues conferebantur. At, inquies, tibi verisimilius contrarium videri, nempe quod soli Petro claues hæ conferebantur. Sed istud qui probas? Cernis quantum verba ipsa pro nostra parte faciant, & quantum

Nō oībus apostolis. reuelata omnia.

Petrus nō ob fidem, sed ob fidei confessionē clauium accepit pmissionem.

tum omnes interpretes sacri, nostræ sententię subscribant. Nec ignoras totius ecclesiæ cōsensum, & vis vt (contēptis his omnibus) tui capitis vertiginem sequamur, hoc an æquum fuerit, lector quiuis iudicet.

¶ Quare notandum, quod sanctitas sanctissimi domini papę, hoc loco mētitur, sicut est moris eius atque stili. LVT.

¶ Qua in re (te quæso) mentita est sanctitas sanctissimi domini nostri? Lege articulū. An non ita se habet verbum Christi ad Petrum? &c. An non ad Petrū loquutus est Christus? Quis hoc negare potest? Sed, inquies. Non ad solum Petrum loquutus est. Istud non asserit articulus. Neq; enim dicit. Verbum Christi ad solum Petrum. Sed verbum Christi ad Petrum. Quis hoc loco poterit excusare mendaciū tuum? Et tamen hic (vbi palam ipse mendax es) nō te pudet summo pontifici, et eidē in culpato, mendaciū impingere. Constantinus Cæsar, cū episcopi se mutuo criminarent, sic dixisse fertur. Si propriis oculis peccare sacerdotē viderim, mox operire vel mea chlamide peccantē studerē. Ecce laicus inferiorū episcoporū vera crimina tegere studet, & tu Luthere (qui religionē professus es) summo sacerdoti fictū crimen imponere nō erubescis? quin & insultas velut mendaci, quū sit tamen ipse veracissimus.

EPIS. Impudentia Luthe. in summū sacerdotē.

Cōstātini cæsaris in sacerdotes reuerentia.

¶ Quòd autem potestas soluendi latior sit, q̄ potestas ligandi æque mētitur sanctissimus ille, non enim hoc poterit probare vllo modo. LVT.

¶ Quid est quod non audeas Luthere? tanta est temeritas impudentiæ tuæ. Nimis quàm temere iactitas, hoc probari non posse, nempe latiorem esse soluendi potestatem q̄ ligandi. Quod nos ita breuiter ostendere tentabimus. Summus Pontifex soluere potest à peccato, quod nunquam ligauit, aut

EPIS.

soluēdi potestas latius protēditur q̄ ligandi.

ligare potuit, Ergo latius extenditur soluēdi potestas, q̄ ligandi. Hoc scio nunq̄ dilues, nisi velis negare summum pontificem à peccato soluere posse. Quod si feceris, negabis etiam potestatem vllam his verbis contineri, ac proinde cōfiteberis, frustra Christum aliquam, de ligandi soluendiue potestate, fecisse mentionem. Quoniam si peccatū non soluat pōtifex, quid est quod soluat? Nec est quod ad Canones confugias, vt dicas Pontifices ad pœnas Canonum ligare posse quempiam, & ab eisdē soluere. Quoniam antequā de Canonibus quicq̄ erat cogitatum, hæc potestas Petro collata fuit. Et si nūquam fuissent Canones conditi, non ob id frustrari potuit donatio Christi. Soluere igitur Pontifex à peccato potest. At neminem inuitum, hoc est qui nolit peccare, ligare potest peccati vinculo. Quam obrē, quū idipsum non ligauit, quod tamen potest soluere, necessum est, vt soluendi potestas longius porrigatur q̄ ligandi.

LVT. ¶ Quia sicut Christus dicit: Quodcunq; solueris, ita dicit: Quodcunq; ligaueris, vtrobiq; eodē signo vniuersali vtens, quare parem vtrāq; potestatem, apertissima verba probant Christi.

EPIS. ¶ Quid si Christus vtatur eodem vtrobiq; signo? Num propterea necessum erit, tot per Petrum esse ligabilia, quot & per ipsum solubilia sunt? haudquaq̄. quę res apertior fiet, si Christi pollicitationem ad multitudinem hominū contraxerimus, perinde ac si dixisset Christus: Quoscunq; Petre ligaueris homines in terris, erunt & in cœlis ligati, & quoscunq; solueris homines, erunt identidem in cœlis soluti. Quis dubitat, ex hominibus complures esse, qui mortali peccato careant. Et hi nisi sponte sua deciderint in peccatum, ligari per pontificem nequeunt, quod & ipse Luthere mordicus asseris, & creberrime quidē. Sunt e diuerso pleriq;

qui

qui mortalib⁹ grauantur admissis,quos(nõ est du/ biũ)põtifex,modis suis parere monitis voluerint, absoluere potest.Perspicuũ igiẽ est,plures esse quos Petrus soluere potest,ꝗ quos ligare,ac proinde cõ stat solutionem latius patere,ꝗ ligationem.

¶ Vt nihil moueant quæ sanctissimus in cõtra rium blasphemat,non enim ei credimus nuda dicẽ ti,multo minus contra apertam veritatem insani/ enti et blasphemanti. LVT.

¶ Quæ(te quæso)põtificis hic vlla blasphemia est? Nõne verissimum est ita Christum dixisse Pe/ tro? Quodcunq; ligaueris &c. Et nũquid non ostẽ dimus,soluenda longe plura esse ꝗ liganda? Quód si pauciora sint hæc ꝗ illa,quis non illico videt,sol/ uendi longius,ꝗ ligandi potestatem propagari? Quòd si verum sit,vbi quæso falsi quicꝗ dixit sum mus põtifex? An non ipse magis blasphemiã con/ tra Christũ et eius euãgeliũ iacularis? Tu plane si datã iis verbis vllã Petro fateris potestatẽ, ea erit qua peccatũ soluitur, quod nequaꝗ Petrus ante li/ gauit. Atq; ita porrectior erit solutio,ꝗ ligatio.Et tu qui hoc negas,insanis, et blasphemas in sanctũ euangeliũ.Sin vero nullam Petro datam potestatẽ asseris,ita mendacẽ facis Christũ,quæ summa quo que blasphemia. Atq; hęc ad conuulsionem articu li sufficiunt. EPIS.

ARTICVLVS XXVII.

CErtũ est in manu ecclesiæ aut papę prorsus nõ esse statuere articulos fidei, imò nec leges mo/ rum seu bonorum operum. LVT.

¶ Non hic me fugit quosdam opinari,& inter hos in primis Ioannem Scotum,cuius acumen mi/ hi summopere probatur,ꝙ ecclesia nõ potest,quic quid ipsa velit,verum,aut non verum cõstituere. Sic enim ipse distinctione.xi. quęstione.iiij.quarti, de cõmutatione substantiæ panis (quæ fit in corp⁹ EPIS. Ecc̃ia nõ potest qc/ quid vult.

Christi) credenda, loquens dicit, quod quanq̃ Innocentius tertius in concilio Lateranensi decreuit idipsum fore credendum, non fuit tamẽ in potestate Ecclesiæ hoc verum facere, aut non verum, sed dei instituentis. Cęterum tametsi nequeat summus pontifex, vna cum concilio, hoc est ecclesia catholica, quicq̃ aut verũ, aut falsum facere, ac proinde nouos articulos fidei constituere, tamen quicquid hi nobis credendum tradiderint ceu fidei articulũ, id cunctos vere christianos, haud aliter q̃ articulũ fidei quendã, oportere credere. Quod & ipse Scotus eodẽ affirmat loco: Dicendũ est, inquit, ꝙ ecclesia declarauit istũ intellectũ esse de veritate fidei in illo symbolo ædito sub Innocẽ. iij. in concilio Lateranẽsi firmiter credimus, &c. Vbi explicite ponitur veritas aliquorũ credẽdorũ, magis explicite, q̃ habeatur in symbolo apostolorũ, vel Athanasij, vel Niceno. Breuiter quicquid ibi dicitur esse credẽdum, tenendum est esse de substantia fidei, & hoc post istam declarationem solennem factã ab ecclesia. Hæc Scotus. Cuius verba nõ iam ob id cito, ꝙ te putem his velle credere, sed vt intelligas quantum ecclesiæ Scotus detulit, qui tamen alioqui suo iudicio, plurimũ solet tribuere. Sed ecclesiam credidit eatenus spiritu sancto fuisse afflatam, vt errare in istiusmodi rebus haud potuit. Propter quod & subdit. Supponendũ est, ꝙ ecclesia catholica eo spiritu exposuit, quo tradita est nobis fides, spiritu scilicet veritatis edocta. Et ideo hũc intellectũ elegit quia verus est. Nõ ꝙ hunc verũ ecclesia fecerit, sed à Deo traditũ explicauerit, directa in hoc vt creditur à spiritu veritatis. Hæc Scotus. Sic igitur argumentamur. Non inanem nobis pollicitationem Christus fecit, quando spiritum veritatis promisit in Ecclesia mansurum, quæ nos de omni veritate certiores faceret. At inanis fuisset ista pollicitatio si con

ſi concilium ligitime conuocatum, & eo pręſertim intuitu, vt de fidei negotiis eccleſia certior fieret, er rare permitteretur. Quamobrem certo credendum eſt, quicquid conciliū ſic à pontifice congregatum decreuerit eſſe de ſubſtantia fidei id tanꝗ articulū fidei recipiendū eſſe. Cōfirmabimus iſtud hoc modo. Nā vnde ſcimus, quis fuerit articulus fidei an ſecus, niſi per eccleſiā? Sed neq; euangelia ſcimus euāgelia eſſe, niſi per eccleſię diffinitionē. Negat enim Auguſtinus ſe fuiſſe crediturū euangelio niſi quia catholicæ prius credidiſſet eccleſiæ, quæ teſtimonium Euāgelio perhibuit. Et certe ſpiritus ipſe veritatis (quo vere credimus eccleſiam regi) nunquā pateretur eam in iis negotiis hallucinari. Sed & de legibus morum, ac bonorū operū (quandoquidem ſuperius oſtendimus, non ſolam fidem nobis ad ſalutē ſufficere, ſed opera bona ſimiliter exigi) quis ambiget quando pontifici ſimul & toti cōcilio viſum fuerit, mores & opera quædam condēnare tāquam chriſtianorū ſaluti contraria, quin ea fugere (velut animarū ſuarū perniciem) ſinguli chriſtiani teneātur? Alioqui Paulus fruſtra dixiſſet. Obedite præpoſitis veſtris. Et Chriſtus item. Qui vos ſpernit, me ſpernit. Et alibi: Qui Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. At quando potius Eccleſiam audituri ſumus, quàm quum pontifici concilium cōſentit, & pontifex cōcilio? Nam hi (procul omni controuerſia) catholicam eccleſiam repræſentāt Sed iam cum Luthero congrediamur.

Argumentatio.

Heb. 13. Luc. 10 Mat. 18

¶ Probo hunc ſic. 1. Corin. 3. Fūdamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus: hic habes fundamentū ab apoſtolis poſitū an omnis articul⁹ fidei eſt pars huius fundamenti, quare poni alius articulus, ꝗ poſitus eſt nullus poteſt. Superædificari autē poteſt, vt

LVT.

idem dicit: Et ideo papa debet nobiscum poni & superædificari, non autē ponere, oĩa enim credēda sunt in scripturis exposita plene.

EPIS. Multa tā credenda ꝗ̃ agenda christianis q̃ in sacris literis non habentur.

¶Si cuncta credenda, plene sunt in scripturis exposita, nimirum est, aut vnde tibi cum patribus de scripturis tantum est dissidium? aut quibus oculis ipse cernas quod illi contueri nequaq̃ potuerunt? Sed vt ista prætermittamus dic mihi vbi in scripturis inueniam diem dominicam obseruari præceptum, quem tamen Ecclesia colendum præcepit? Nec est hoc neotericum inuentum, sed à primordiis Ecclesiæ traditum à christianis hactenus accuratissime custoditum. Veruntamen quia nō habetur in sacris literis, iam per te, non amplius obseruandum est, neq; credendum obseruari. Dic rursum vbi iussum fuerit in scripturis, diuorum imagines esse venerandas? Certe septima Synodus (quæ fuerat. 367. patrum) condemnauit execratores earum, & voluit omnes christianos eas digna veneratione complecti. Dic tertio, quæ scriptura tradat patrem ingenitũ dici? Nam Augustinus hoc ipsum in scripturis nusquam inuenire se potuisse testatur. Et tamē ad substantiã fidei pertinet. Sed nec quod filius omousios dictus alicubi fuerit (ꝗ credim⁹ Augustino) posset illic inueniri, et tamē hoc ipsum est articulus fidei. Dic qua scriptura cogemus proteruientē, vt fateatur spiritũ sanctum à patre simul & à filio procedere? & tamē idipsum est articulus fidei. Dic vbi reperiemus, ꝙ Pascha nō alio q̃ dñico die celebrandum sit? profecto nusq̃ in sacris literis istud cōperies. Et tñ hoc à priscis illis obseruari districtius imperatũ est. Dic vbi scriptũ in sacris literis, ꝙ baptizatus ab hæretico nō debeat rebaptizari? Et tñ hoc (etiã autoritate Cypriani renitēte) post mortē eiusdem Cypriani, per cōciliũ Carthaginēse decretũ fuit. An nō Christus asseruit multa se ha-

I. Diei dñici obseruatio

II. Imagines venerãdę.

III. Pater ingenitus.

IIII. Filius omousios.

V. Spm̃ sanctum à patre & filio procedere

VI. Pascha dominico die celebrãdũ

VII. Baptizat⁹ ab hæretico non est

se habuisse, quæ dicturus apostolis fuisset, si tūc ferre ea potuissent? Et vbi quęso sunt illa scripta? Sed & Paulus post suum reditum quędam Corinthiis pollicitus est se dispositurum. Cætera, inquit, quū venero disponā. Et hæc in sacris literis nusq̄ scripta inuenies. Falsum igitur est, quod omnia quę vel ad fidem pertinent, vel ad leges morum & operū plene sunt in scripturis exposita. Id quod oportet confitearis, alioqui probatio tua nulla est. Residuum autem argumentationis tuæ, nullius momenti est. Quid enim si Christus (quod & nos affirmamus) fundamentum statuatur? Num propterea cuncta quæ nobis credenda sunt, in scripturis plenè sunt exposita? Quid hac consequutione potest stolidius cogitari? Sed & Petrum quid prohibet in Christo fundari, & nihilominus ecclesiasticæ structuræ fundamentum esse? Nobis enim fundamentum omnino primum Christus est. Subinde post Christum Petrus. Tibi vero nec Christus fundamentum esse potest, quando fides (quam tu fundamentum collocas) in Christo nequeat esse. Per fidem vtiq; Christiani super Christum fundantur. At hæc fides haudquaq̄ in ipso Christo est, sed in ipsis Christianorū pectoribus, Quam quia Petrus primū confessus fuerat, & ipse primus post Christum lapis viuus in huius ædificij structura repositus fuit.

rebaptizandus.

VIII. Oia q̄ ad fidē attinēt, in scrip. expo. fal. est.

Fundamentum ecclesiæ.

¶Permitto tamen, q̄ Papa cōdat articulos suæ fidei & suis fidelibus, quales sunt, Panem & vinū transsubstantiari in sacramento Essentiam dei, nec generare, nec generari. Animam esse formam substantialem corporis humani. Se esse imperatorem mundi, & regem cœli, & deum terrenū. Animā esse immortalem. Et omnia illa infinita portenta in Romano sterquilinio decretorū, vt qualis est eius fides, tale sit Euangelium, tales & fideles, talis &

LVT.

Ecclesia,& habeant similem labra lactucam,& dignum patella sit operculum.

EPIS. Curr⁹ boue trahit. ¶Permittis ipse Pontifici? Bene scilicet agetur cum pontifice, si necessum ei sit ex tua permissione pendere. Sed vbi (te quæso) Pontifex regem cœli, deumq; terrenum se vocauit? Quis te ferrre potest ita semper & vbiq; mendacem? Illud vero essentiam Dei nec generare nec generari, quid tibi videtur, verum ne, an falsum hoc existimas? Si falsum putes, quod essentia generat, aut generatur, cur debeat tolerari? An opinaris, vel minimum de Deo mendaciū, leue quiddā esse? Quādo igitur tui similes nihil veriti sunt, hoc de Deo mendacium confingere, qualem tu pontificem illum dixisses, qui passus hoc fuisset impune doceri? Recte igitur pōtifex (qui tum fuit) Christianos admonuit, quid super hac re credere debuissent. Sed nec cæteri (quos obiicis) articuli, suis carent rationibus. Id quod palàm ostenderem, nisi quod ex versutia quadam eos introduxisse te iam video. Hoc in te sæpius obseruaui, quoties efficaces tibi desunt probationes, ad conuitia te vertis, & alia moues, quæ nihil ad rē attinent. Firmandus abs te potius articulus esset, quo certum asseueras esse, quod non sit in manu ecclesiæ, aut papæ, statuere articulos fidei, nec leges rectè operandi. Sed quum istum nequeas probare, ne nihil interim egisse videaris, tuo more latras in pontificem.

LVT. ¶Nos vero, qui non papani, sed Christiani sumus, scim⁹, ꝙ nihil est fidei & bonorū morū, quod non abūde in literis sacris sit expositū, vt neq; ius, neq; locus sit, alia statuendi vllis hominibus.

EPIS. Notatur Lutheri inscitia. ¶ Tu te his verbis hoc scire iactitas, quibus palàm cunctis ostentas inscitiam tuam. Nos enim plurima superius memorauimus iam credēdā quā facienda Christianis, quę nusquam in sacris literis haben-

habentur. Nec satis est quòd dixeris te hoc scire, nisi præter hoc, iustas item dixeris probationes. Mihi profectò neutiquam satisfacis, quum te scire dixeris, nisi me quoque feceris idipsum scire. Rectius aliqua recensuisses, de quibus ambigitur an in sacris literis contineantur, & indicasses vbi reperiri queant, q̃ tot aliena citasses decreta, nempe de panis & vini transsubstantiatione, de essentia dei nec gignente, nec genita de forma substātiali corporis humani, atq; alia nonnulla quæ nihil ad rem pertinent. Nos (vt vides) recensuimus plurima, quę nemo verè Christianus negare poterit, ad fidē & bonos mores pertinere, nec tamē vbi sint abunde tradita vel exposita in sacris literis vllus indicare potest. Et tu nihilominus, tanta est inuerecundia tua, audes asserere, Nihil esse fidei & bonorū morum, quod non abunde sit in sacris literis expositum.

LVT. Inanis Lutheri philosophia.

¶ Porrò cæremonias potuit ecclesia ordinare, sed eę in arbitrio sunt omnium fidelium, sicut dicit 1. Cor. 7. Empti estis pretio, nolite fieri serui hominum. Et Col. 3. Videte ne quis vos decipiat per inānem philosophiam & fallaciam, secundū traditionem hominū, secundum elementa huius mundi, & non secundum Christum.

EPIS. Sine cæremoniis friget dei cultus.

¶ In cæremoniis profectò quisquis reposuerit spem salutis, longè fallitur. Attamē haudquaquam inutiles habendæ sunt cæremoniæ. Tolle cæremonias ab ecclesia, & apud maximam christianorum partem dei cultum statim extingues. Fac ne quisquam leuet manus, neue genua flectat, aut ne tundat, aut oret non velato capite, aut nō in pedes erectus stet, dum legitur Euangelium, aut id genus reliqua prætermittat, videbis intra paucos dies, eam (quam vocamus deuotionem) euanescere penitus. Nam ea quæ adhuc viget in paucorum Christianorum pectoribus, quanquam sit pertenuis illius

Kk 5 cul-

cultus ſcintillula, cæremoniis tamen enutritur. Et niſi ad has cogerentur Chriſtiani, propediem q̃ frigidiſſimus cultus dei futurus eſt. Neq; ſcripturæ, quas adducis, cæremonias damnant. Quum enim

1. Cor. 7. Paulus ait: Empti eſtis pretio, nolite fieri ſerui hominum. Hoc propter eos dixit, quorum aliqui ſe Paulo, quidam Apollo ſe addicebãt, velut in hominibus ſpem ſalutis ſtatuentes, atq; per hunc modũ in miſeram ſe tradentes ſeruitutem. Sed & alia ſcriptura Pauli nihil aduerſus eas cæremonias, quibus eccleſia iam vtitur, militat, ſed veteres Iudęorũ obſeruantias duntaxat vitare iubet.

LVT. ¶ Concedo ergo Papam habere poteſtatem cõdendi leges, ſicut Aſſur Nimrod habuit, vt eſſet robuſtus venator in terra corã domino, vt extinguat libertatem Chriſtianam.

EPIS. ¶ Tu videri vis Chriſtianæ libertatis aſſertor eſſe, quum nihil ſis minus. Nam tua libertas mera ſeruitus eſt. Sola fides tibi liberum facit quemq;, quantumuis inquines vitiis vel ſordidiſſimis. Tuę libertatis eſt Eccleſiæ ſacramenta contemnere, quę ſemper apud patres fuere ſacroſancta. Tantam tu Chriſtianis libertatem, imò verius licentiam permittis, vt nullis aliis Eccleſię legibus obtemperẽt, q̃ quæ in Euangeliis aut Apoſtolicis literis palàm ſunt traditæ. Tua libertas omnem cæremoniarum ordinem euertit, confuſionemq; proinde maximã pariet tandem in eccleſia dei. Aptè profectò libertatem hanc tuam depinxit diuus Petrus, quum vetuit Chriſtianis, ne quaſi velamen haberent malitiæ libertatem.

Speciosa Lutheri libertas, Ægyptiaca ſeruitute deterior.

1. Pet. 2.

LVT. ¶ Probatur hęc poteſtas per illud Chriſti Mat. 24. Videte ne quis vos ſeducat, multi enim veniẽt in nomine meo dicẽtes, ego ſum Chriſtus, & ſeducent multos.

EPIS. ¶ Quis non videt hanc ſcripturam teipſum exprime-

primere? quippe qui tot sub Christi prætextu sedu xeris, & quotidie seducis. Quis nō hic strophas tuas exploratissimè cernit, quum Christi vaticinium (quod tibi nemo non obiiceret) tua vafrities adaptat pōtifici? Quis alius, quæso, plebem seducit potius, q̄ qui eam auertit à patrū cōmentariis, in quibus ab apostolorū temporibus, ad hanc ætatē vsq; christiana plebs scripturā sacram didicerit. Ab his pascuis nunc tandē Lutherus abducit plebem, atq; id quidē sub prætextu nominis Christi. Quis itaq; nō aduertit hunc ex eorum esse numero, de quibus Christus dixit: Multi venient ad vos in nomine meo, & seducent multos. Lutherus se suis coloribus depingit. Christi oues Lut. ab antiquis pascuis ad desertum seducit.

¶ Et iterum: Quum videritis abominationem stantē in loco sancto (quæ dicta est à Daniele propheta, qui legit intelligat) Surgent enim pseudoprophetæ, & pseudochristi, & seducent multos. Tunc si dixerint. Ecce hic aut illic est Christus, nolite credere, dabunt enim signa et prodigia vt in errorem ducant, si fieri potest etiam electos. Ecce prę dixi vobis. LVT.

¶ Et hæc ad te quoq; spectant & tui similes. Quisquis enim prętexens Euangelium hęresim docet, rectè dicitur abominatio stans in loco sancto. Et eiusmodi Christus ipse pseudoprophetas & pseudochristos vocat, à quorum erroribus admonet cauendum. Propter hanc quoq; caussam, & spiritum ipse veritatis misit, quo sicophantias eorum ecclesia discerneret. Nec erit quisquā ab eis tutus, nisi qui doctrinæ per ecclesiam traditæ firmiter adhæserit. Ob quam rationem, & Paulus eam vocat columnam, & firmamentum veritatis. EPIS. Abominatio est ipse Luth.

¶ Et. 1. Tim. 4. Spiritus manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & LVT. 1. Tim. 4.

caute-

cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentiũ nubere, & abstinere à cibis, quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fideli bus, & his qui cognouerunt veritatem.

EPIS. ¶ Profectò & prior huius pars te delineat ad vnguem. Nam vbi credis alibi manere fidem, q̃ in ecclesia Christi? Ego (inquit Christus ad Petrum) rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua. Petri fides, ne dubita, semper in successione Petri manebit, quæ est Ecclesia. In hac fide iampridem educatus ipse fuisti, quã nunc deseris, & ab ea discedis, attendens spiritibus erroris, nõ veritatis. Nam si veritatis attenderis spiritui, ecclesiam vtiq; non contemneres, in qua spiritus veritatis & residet, & loquitur. Palàm igitur est te non veritatis audire spiritum, sed attendere spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum.

LVT. ¶ Ecce non solum hic probatur potestas papisticarum doctrinarum & legum, sed etiam admonitio nostri, ab iis pseudomagistris caueamus qui cęremoniis hic & illic Christum ostentãtibus, nos à fide syncera alienant. Nam & Daniel. 8. prædixit Antichristum fore regem impudentẽ facie, hoc est sicut Hebræus habet, potentem speciebus, pompis & cæremoniis externorum operum extincto interim spiritu fidei, sicut videmus impletum, tot religionibus, ordinibus, collegiis, ritibus, vestibus, gestibus, ędificiis, statutis, regulis, obseruantiis, vt numerum nominum eorum vix recites, quorum nullus euangelium curat, donec irrita facta sint omnia mandata dei, pręsertim princeps iustitię fides Christi, propter traditiones has hominũ impiorum. Et hæc quidem milites fecerunt. Et hæc regno Antichristi conueniebant.

EPIS. ¶ Hic te video, puluerem ob oculos effundere molitum, nimirũ ex Hebraica literatura. Sic istud inge-

Ingenium tuum prorsus Anaxagoricum,quicquid vult,vbilibet se posse reperire confidit, & vnam quamlibet scripturam personæ cuilibet adaptare. Quò fit, vt ansam iam ex Hebræo captatam,molis in pontificem torquere, quæ nihil ad eum spectant. Vt donemus igitur hunc locum sic traduci posse,non quadrat tamen in pontificem id quod sequitur.Et intelliget ænigmata,seu potius (vt quen dam reddidisse legi) diuinationes. Porrò quòd in arte diuinandi pontifex peritus fuerit,nondum à quoquam audiui. Ingenium Lutheri Anaxagoricum.

Sed planè Hierony.ac cæteri interpretes,de Antiocho filio Seleuci literam hanc interpretātur, quā tu per vim torquere conaris ad pontificem,vt eum Antichristum facias.Si nobis ad hunc modum scripturis vim inferre liceret, multo quadrantius hæc in te competere doceremus. Nam si quis tuas versutias expendat,mendacia numeret, impudentiam exploret,hypocrisim excutiat,conuitiandi libidinē exprimat,charitatis prætextum aperiat,malitię venenum detegat,cęterosq́ dolos et artes innumeras (quibus ipse conflatus es) depingere velit, nonne plures te formas ac species habere monstrabit, q̄ Protheus habuisse refert? Profectò verius hæ tuæ dici possunt species,quàm quas attribuis pontifici. Quid enim tanta religionū varietas & cætera(quę congeris) ad pontificem spectāt? aut quomodo poterunt hæc omnia species & formæ dici pontificis? Ecclesiæ nimirum ista varietas, rectius existimabitur. De qua & scriptum est: Astitit regina à dextris tuis,in vestitu deaurato circundata varietate. Et sanè perquam mirificè facit hæc varietas ad ecclesiæ decorem,si quis non colubrinis, sed columbinis eā oculis inspexerit. Neque certè pontificem incessere deberes,ob hāc tam multiformem varietatem,sed sanctissimos illos patres potius Basilium,Hieronymum, Psal.44.

Religionum diuersitas priores hæreticos semp malehabuit.

mum, Augustinum, Benedictum, Dominicum, & Franciscum, quorum vel minimo nequaquā conferendus es. Hoc semper malehabuit progenitores tuos, hoc est, priorum hæresum seminatores, ꝙ tanta fuisset in ecclesia religionum varietas. Tu potius (quod iam incumbit tibi) articulum astrue, quemadmodum promiseras, & desine vim scripturis inferre, quo pontificem, Antichristum esse monstres. Certum enim est ex sacris literis, haud dum Antichristū venisse, nisi forsan tu nobis Antichristus sis futurus. Istis nugis, quod tibi in morem est, nos in obliuionē prioris instituti moliris inducere. Redi potius ad institutū, & proba nobis articulū, quemadmodū es pollicitus, nempe, ꝙ nec ecclesia, nec pōtifex posset quicquā de nouo credendū, aut operandū statuere, præter ea quæ in sacris literis explicantur, id quod scio nunquā cōprobabis. At propterea nugas istas introduxisti, quemadmodū soles, quoties tibi solida defuerint argumenta. Sed ista pro articulo sufficiant.

ARTICVLVS XXVIII.

LVT. SI Papa cum magna parte ecclesiæ sic vel sic sentiret, nec etiam erraret, adhuc non est peccatum aut hæresis contrarium sentire, præsertim in re nō necessaria ad salutem, donec fuerit per concilium vniuersale alterum reprobatum, alterum approbatum.

EPIS. Secum frequēter dissidet Lut. & ideo veritatis hostis.

¶ Nihil magis tibi fidem abrogat & tuū dogma commōstrat esse veritatis expers, q̄ quòd in eo tam parum tecum constes, & tibi tam malè cohæreas. Nam (vt quidam ait) omnia vera veritati consonant, falsum autem tam à seipso, q̄ à veritate discrepat semper. Tuum igitur dogma, quando nec sibi conuenit, nec veritati, merito cunctis exibilandū est. Sed age, istud doceamus ita se habere. Proximo quidem articulo, non displicuit in ecclesia, tanta ce-

ta cæremoniarum varietas. Nunc autem in hoc articulo, nō displicet animorum dissidium. Et vtrum horum quæso magis indecorū Christianis esse censes, animis ne an cęremoniis dissidere? Animis profectò, quisquis non insanit, dicturus est. Nam si debeant se Christiani, ritibus & cęremoniis inuicem conformare, multo magis animorum sensus inter eos vnus esse deberet. Et tamen tu permittis Christianos animis dissentire, cæremoniis vero dissentire nō pateris. Quàm pulchrè scilicet tibi congruis. Cæterum cum tria sint, quæ Christiano cuiq; conueniant, animus, corpus, & opera, quicquid de corporibus & operibus hominū fuerit, quę nequeunt non multiformia esse, tamen inter Christianos animorum vnitas deberet esse coniunctissima. Quam sanè rem & Paulus, Corinthios per dei nomen districtius adiurat obseruare: Obsecro, inquit, vos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes: & non sint in vobis schismata. Sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Ecce quomodo non tibi solum, verumetiam Apostolicæ veritati repugnas plurimū. Iubet enim ipse Christianos, vt idipsum omnes dicant. Et tu doces christianis diuersa licere. Damnat ille schismata, tu schismata probas. Illis vnam mentem, vnamq; sententiam cunctis esse vult, tu singulis diuersam & dissidentem esse permittis, atq; nō solum fratribus inter sese, verumetiam à pontifice, & ab ecclesia dissidium admittis, defendisq; non esse peccatum, sic ab eis Christianos dissentire. Hic iam vrgebo te paucis. Si peccatum hoc non fuerit, id quod tu nimirum asseris, vtiq; nec improbandum erit, profectò tibi probandum sit oportet. Nam apud te, medium nullum est, neque opus aliquod tibi neutrum, aut indifferens vllo pacto creditum. Quoniam igitur istud, vt audis, Paulus repro-

Cæremoniarū varietas Lu. nō placet, at contra animorū dissidium nō displicet.

Animorū vnitas chri stianis debet esse cō iunctissima.

1. Cor. 1. Paulus animorū vnitatem Corinthiis iūgit. Luth. christianis pectora pugnantia facit.

Paulus sententię Lutheri repugnat.

reprobat, palàm est tuæ sententiæ repugnare Paulum. Quamobrem aut ipse falsa docuit, quod, scio, nemo dicturus est, aut tuũ dogma, velut totius veritatis expers, merito cunctis erit explodendum. Porrò, ꝙ ais, conciliũ expectari debere, certè Paulus de cõcilio nihil est loquutus, sed suæ voluit Corinthios authoritati confidere. Quod & quemq; facere Christianum decet, postquam pontifex vna cum Ecclesia, sic sentiendum fore, semel docuerit. Cæterum quem in modũ hunc articulum firmes, iam audiamus.

LVT. ¶Hæc in indulgentiis dixi, minus tunc rerũ peritus. Stultè enim dixi, quare articulum damno ipsemet, quũ enim in eo quæstio de rebus nõ necessariis ad salutem versetur, nõ debui papæ aut cõcilio tribuere, tantũ potestatis, vt è nõ necessaria re, necessariam facere possent. Sed sic debui dicere, sicut & nunc dico. Si Papa & conciliũ sic desiperent, vt in rebus nõ necessariis ad salutẽ determinãdis, tempus & studia perderẽt, habendi et contemnendi essent pro fatuis & insanis, cũ omnibus suis determinationibus larualibus, cum tam multa sunt necessaria ad salutem, quæ sola tractari oporteat.

EPIS. ¶Si de rebus ad salutẽ nihil conferentibus (dimissis vtilioribus) pontifex cum concilio tractet, nõ istud probarim. Sed plerunq;, res quædam vni videtur necessaria, quę forsitan alteri superuacanea iudicatur. Quamobrem oportet inter christianos, quendam loco iudicis constitui, cuius decreto par est cæteros omnes obtemperare. Nam alioqui maxima inter Christianos erit dissentio, quibusdam asserentibus, rem quampiã saluti conducibilem esse, quibusdam contra negantibus. Et quis, te quæso, iudex potior habendus est de re quauis, an ipsa fuerit ad salutem necessaria, q̃ is qui fuerat in hoc muneris à deo destinatus? maxima quum ei bona

Iudex quidam inter Christianos constituendus.

pars

pars ecclesiæ consenserit. Neque enim credibile est Christum (quum ipse corporaliter esset in cœlum ascensurus) ita suam ecclesiam, absq; omni duce & rectore destitutam reliquisse, vt nemo prorsus esset ad quem in rebus dubiis diffiniendis, in litibus & controuersiis dirimendis, in reprimendis opinionum nouitatibus, in rebellionibus & contumaciis coercendis, ac demum in sedandis cæteris ecclesiæ perturbationibus accederent Christiani, sed oporteret pro leuissimis quibusuis negotiis congregare concilium. Quis tam impudens est, vt non perspiciat, quantam hæc res in ecclesia confusionem fuisset paritura, si nemini talis authoritas cõmissa fuisset. Quando igitur is, qui primus est, & totius ecclesiæ princeps, cui totius orbis cura, Christi decreto commissa fuit, hunc vel illum sensum vna cum cæteris ecclesiæ proceribus approbauerit, istis nimirum alios (qui reliqui sunt) nisi rationem efficacissimam in contrarium attulerint, se conformare decebit. Quod nisi fecerint, Pauli decretis planè contraueniũt, qui iubet vt idipsum dicturi sint omnes, ne sint inter eos schismata, sed q̃ sint omnes in eodem sensu, & in eadem mente perfecti. Quisquis huic præcepto repugnat, nõ video quis eum à peccato poterit excusare.

Pontifici ecclesiæq; procerib9 aliquid approbantibus cæteros christianos subscribere oportet.

LVT. ¶Talis autem fatuitas est, q̃ de indulgẽtiis, de primatu Papæ, de transsubstantiatione panis, & infinitis aliis nugis, ad rem nihil pertinẽtibus, sæpius in conciliis determinarunt, de quibus Paulus. 1. ad Tim. 4. Stultas autem & aniles fabulas deuita.

EPIS. ¶Hoc est quod dixi: Quoniam hæc tuo palato fatua videntur, quæ tamen alij censent non esse fatua, cur in his tibi vis credatur potius, q̃ pontifici, vel ecclesiæ toti? Iam omnino iudex quispiam audiendus est, cuius iudicio stare cunctos decet christianos. Tu scripturam vis esse iudicem, sed hãc ra-

Scriptura nõ est iudex.

tionibus plurimis, ostendimus iudicem fieri non posse, & maximè cum acriores nunquã inter Christianos, q̃ de scripturis habitæ sint contentiones, vt super his necesse fuisset alios habere iudices. Nam hæretici vsqueadeo pertinaciter illi sensui quem semel de scripturis imbiberint, adhęrent, vt dirumpi citius scripturas paterentur, q̃ à suis opinionibus diuelli. Si non hoc animo fuissent Arrius Macedonius, Eutices, Donatus, Pelagius, ac Hæresiarchæ cæteri, nemo mihi credat. Quod si compertissimũ sit eos tales fuisse, cur tuo iudicio de scripturis contra pontificis & ecclesiæ decretum stabimus? Æquum hoc tibi videtur, vt tu iudex cunctorum habearis? Verbis Euangelij te compello, quis te iudicem cõstituit super nos? At hoc certè moliris, quum neq; Pontificem, neq; bonam ecclesiæ partem, neq; concilium ipsum generale, sed scripturã sacram solam admittis iudicem.

Quare Luther. vult scripturã esse iudicẽ

Et hanc hauddubie non alia ratione, nisi quòd speras eam ad instar nasi cærei te vertere posse in quamlibet partem. Cæterum quantum ad hos articulos attinet (quos tibi nugas placet appellare) quoniam de duobus prioribus nonnihil ante diximus, de tertio iam identidem breuiter differemus. Ego certè persuasissimum habeo ecclesiam errare non posse, in iis quæ ad substantiam fidei pertinẽt, simul et credo, scripturas id omnino velle, maximè quum probatissimo pontifici concilium generale consentit. Nam pontificem vna cum concilio, non est dubium, ecclesiam vniuersalem repræsentare.

Ecclesia in iis quæ fidei sunt errare nõ potest.

Pontifex cũ cõcilio vniuersalem ecclesiam refert

Quũ igitur in eucharistia panis substantiã, in substantiam corporis Christi conuersam esse, conciliũ Lateranense sub Innocentio .iij. credendũ censuit. Et iis põtifex (vt Platina, vir alioqui parũ sacerdotibus fauens, testatur) fuit in quouis vitæ genere probatissimus, & planè dignus, qui inter sanctos

Ponti-

Pontifices numeretur. Quis ergo dubitare potest, quin id (quod iste pontifex cum toto concilio diffiniuit) verè sit credendum? Porrò ꝙ tua sententia, nec pontifex, nec ecclesia potest articulum fidei nouum condere, idipsum ego facilè concedo, tametsi non omnino iuxta sensum tuũ. Neq; enim opinor pontificẽ vna cũ cõcilio posse quicquid libebit indiscriminatim decernere, de substãtia fidei esse, q̃d nõ ante fuerat de substantia fidei. Nam in eorũ arbitrio nõ est situm (vt Scotus ait) vt quicq̃ tale vel nõ tale faciãt, sed spiritu potius veritatis edocti, id quod reuera pridem de substantia fidei fuerat, iam declarãt esse de substantia fidei. Quando igitur palàm est pontificem illum, Innocentium inquam tertium, tam doctrina, q̃ sanctitate præstantem, cũ toto cõcilio declarasse, transsubstantiationẽ panis credendam esse, quis ambigere potest, quin idipsum prius fuerat de substantia fidei? Neq; enim (vt scite Scotus ait) ob id vera fuit hæc diffinitio, quoniam illi potius hanc partem, q̃ contrariã diffinierũt, sed retrorsum magis, hoc est, ob id illi partem hãc diffinierũt, quia vera fuit, & quia spiritus veritatis nequaquam eos aberrare permisit.

¶ Laudo ergo egregiam Bullam istam, quæ papæ & concilio tribuit negotium, rerum non necessariarũ ad salutem, neq; enim digni sunt alio negotio, quàm vt statuant, definiant, seruent aliena, impertinentia & non necessaria ad salutem. Quid enim illis & saluti? Sed & Bulla ipsa, & proles imitatur parentes suos, ferè non laborat, nisi in articulis ad rem prorsus nihil pertinentibus. Quum ergo è non necessariis necessaria faciant, & hæc, neglectis interim fidei documentis pro articulis, obtrudant populo dei, non intelligimus adhuc eos, operante Satana, operationibus erroris ecclesiam vastare? Qui enim potest esse nisi error, quód quũ LVT.

necessarium nō sit, necessarium arbitrio hominum efficitur, vt hominū spem ædificent super arenam, vt credant necessarium, quod necessarium non est. O vos impiissimi animarum seductores, quàm scelerate illuditis populo dei.

EPIS. Recipit se in sua castra Luth.

¶Iam id (quod & lectorem sæpius admonui) quis nō aduertit? Ecce Lutherus ad cōuitia se vertit, quoties efficacia defuerint argumenta. Nihil hactenus attulit pro huius articuli roboratione. Nusquam enim probat, quòd liceat à pontifice & à bona parte ecclesię dissentire, aut quòd non sit pontificum cōcilio sentienti credendum penitus. Nos vero docuimus id necessarium esse creditu, quod pontifex cum ecclesia decreuerit esse credendum, nō quòd ecclesia quicquam verum, aut nō verum faciat, sed quòd id, quod ante verum fuerat, quanquam à plerisque dubitatum, iam explicatius et apertius verum esse diffinierit.

LVT.

¶Igitur siue papa, siue pars, siue conciliū sic aut sic sentiat, nemini debet esse præiudiciū, sed abundet quisque in suo sensu, in eis rebus quæ necessariæ non sunt ad salutem.

EPIS. Christiani diuersū nō sequantur.

¶Non possunt nō esse necessarię res ad salutem ipsæ, quas pontifex cum concilio tales esse declarauit, non quòd illas pontifex efficiat salutares, sed quia pridem tales fuerant, idcirco pontifex à spiritu instructus iam eas esse salutares diffiniuit. Præiudicatum igitur est cuique christiano, ne diuersum sequatur sensum, hoc est ne dissentiat ab iis, quæ summus pontifex vna cum concilio credenda decreuit, sed iis oportet, & fidem & consensum pariter adhibere. Quis enī alio pacto scire potest, quæ pro veris euāgeliis Christi tenenda fuerint, & quę respuenda, nisi per ecclesiæ decretum? Sed non ita, quòd ecclesia potest quicquam euangelium efficere, quod non ante fuerat euangelium, aut id repudiare,

diare, quod verum sit euangelium, sed spiritu veritatis infallibiliter edocta, quatuor nobis euangelia tradidit, quibus nos firmam adhibere fidem oportet, atq; ad hunc modum de cæteris, quæ pontifex cum ecclesia decernit, credendum est.

LVT. ¶ In libertatem enim vocati sumus, vt non sit necesse credere verum, quod alius homo sentit vel dicit, contenti eis credere, quæ in scripturis docti sumus.

EPIS. De libertate in quã vocati sumus. ¶ In libertatem sane vocati sumus, sed hac abutimur libertate, quando licentius, aut sentimus, aut loquimur, quàm ecclesiæ decreta permittunt. Tunc enim libertas nostra, malitiæ velamen est potius, q̃ libertas. Nec verum est (quemadmodum tu prætexis) quòd vrgetur quiuis credere, quicquid alius quilibet credit, sed quicquid pontifex cum cõcilio credendũ decernit, id omnino credere tenetur quiuis, quanquam in scripturis idipsum non habeatur Nam plurima sunt (vti supra diximus) quæ tenemur credere, simul & facere, de quibus nihil in scripturis agitur.

Defectus Lutheri. Cæterum ingentem his verbis licentiam sacerdotibus concedis, quum iam tua sententia non tenebuntur ad tam prolixas preces, quas horarias vocant, nec ad alia multa, ad quæ per ecclesiam obligati sunt, quoniam in sacris literis nusquam ista præcipiuntur.

LVT. ¶ Si vero Papa poterit vllo iota probare se habere ius condendi etiam minimam legis literã, nedum articulos fidei statuendi, libẽter hęc reuocabo

EPIS. ¶ Sæpe diximus, quòd papa, quanq̃ nouum articulum fidei condere nequeat, tamẽ si cum cõcilio generali, quiddam, ceu fidei articulum credendum decreuit, id quisque christianus recipere & credere tenetur, certus quòd ecclesia spiritu veritatis regitur, in iis quæ sunt fidei. Cæterum quis hic tuas ar-

tes non deprehendit, qui pontificem oneras huius rei probatione, quum tibi potius incumbit probare tua. Pontifici nō desunt, quæ pro sua parte copiose producat. Sed tu qui tuis hęresibus totam vexas ecclesiam, quid hactenus ad hunc articulum comprobatum attulisti?

LVT. ¶ Usum & præsumptionē, quib⁹ hactenus pręualuit, nō curo, scripturas sanctas quæro, quandoquidem oīa quę in ecclesia fiunt, ė scripturis sanctis authoritatem & exemplum habere debent.

EPIS. ¶ Certè quæ præcipiuntur ab ecclesia, nō absq; scripturarum authoritate pręcipiuntur, quanquam ipsa quæ sic præcipiuntur non semper in sacris literis prodita sint. Dies enim dominicus, aliaq; id genus multa (quæ supra recensuimus) ab ecclesia pręcipiuntur obseruari, & non sine scripturarum ratione, nec tamē ipsa reperiuntur in sacris scripturis vsquam expressa. Sed & apostoli multa post ascensionem Christi ad patrem, nobis tradiderunt, nec sine authoritate Christi, quanquam antea de eisdem nihil ab ipso palàm accepissent.

Multa nobis tradita p̄ apostolos tantū.

LVT. ¶ Sicut dicit Deut. 4. Non addetis ad verbum quod loquor vobis, nec auferetis ex eo. Et Zach. 2. Legem dei requirent ex ore sacerdotis, quia angelus domini exercituum est.

EPIS. ¶ Quid tibi velis cum iis scripturis Luthere? Si tuum institutum ex iis probari confidis, falleris q̄ longissime. Nam citra q̄ priorē enunciasset Moses, multa sunt adiecta, multa quinetiam adempta sunt. An tu putas hæc nō obligare christianos, quę Christus eatenus adiecit, vt christianorum iustitia fieret, q̄ Iudęorū cumulatior? Sed inquies, De Christo Moses prædixit, quod illi nō minor q̄ sibi fides adhiberetur. Hoc tamen responde. Cur ipsius Christi verbis, & iis præsertim, quæ proximè discessurus dixerat, nempe de baptismatis forma, detrahere quic-

re quicquam ausi sint apostoli? Cur de non edendo suffocato & sanguine legem á Christo nunquã traditam, ipsi gentibus imposuerunt? At cur posteaq̃ apostoli semel hanc legem imposuissent, ausus fuerat Paulus eandẽ immutare? Scribit enim ad Tim. Omnis creatura dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Vnde factum est vt nullo nõ ciborum genere vescerentur christiani. Quamobrem aut illos omnino condemnabis, aut quũ eodem spiritu iam regatur ecclesia, cuius instinctu docti sunt apostoli prędicta facere, confiteberis ecclesiæ præceptis iam esse christianis omnibus æqualiter obtemperandũ. Sed & assentieris ecclesiæ iam licere, pro ratione temporũ, & personarum, alia quædã adiicere prioribus præceptis et institutis, nihilo minus q̃ apostolorum licuit temporibus. Cæterum porrò altera (quam affers) scriptura perparũ ad rem facit. Quid enim si lex dei requirenda sit ab ore sacerdotis? Num propterea sequitur, ꝙ nemo sacerdotibus, nisi in iis duntaxat (quæ in sacris literis prodita sunt) obtemperabit? Quis nõ videt hanc consequutionẽ, q̃ nihil omnino roboris habeat? Hæc igitur ad huius articuli confutationem sufficiunt.

Apostoli aliquid á Christi verbis detraxerunt.

Act. 15.

1. Tim. 4.

Fatua Luthe. cõclusio.

ARTICVLVS XXIX.

LVT.

Via nobis facta est eneruandi autoritatẽ cõciliorum & libere contradicendi eorũ gestis, & iudicandi eorũ decreta, & confidẽter confitendi quicquid verũ videtur, siue probatum siue reprobatũ fuerit á quocunq; concilio.

EPIS.

¶ Nõ potest quisquã articulus hoc vno pestilentior excogitari. Tollit enĩ vniuersum totius ecclesiæ robur, sed & aĩos christianorũ prorsus incertos reddit, cui potissimũ credere debeãt. Nã si generali concilio secure credi nõ posset, cuius erit autoritati credendum? Neq; enim quisq̃ audire potuit

vnquam vniuersalem ecclesiam (postquam semel ipsa per orbem dispersa fuerat) hoc vel illud affirmantem. Sed nec possibile fuit, vt in vno loco tanta multitudo congregaretur, vnde posset audiri. Quamobrem si concilio plenario quod pontificis & singularū prouinciarū assensu coadunatur, certo credi non posset, haud scio, cui fidem indubiam adhibebimus. Neq; erit internoscendi facultas, hæreticum ab orthodoxo, quū ille nō minori constantia contēdat, apud se veritatem scripturarum esse, q̄ orthodoxus apud se, si nullum præter scripturas, eius litis iudicem admitti patiamur. Si pontificem recusamus, si concilia contemnimus, non particularia solum, sed etiā ipsa plenaria, quid iam reliquum est, nisi vt is præualeat, qui loquacior fuerit, & contentiosior, atq; temerarius magis, quemq; non pudet mendacia pro verissimis audacter asserere, modo posset vtcunq; mendaciū fucare suum, vel contortis scripturis, vel argutiis verisimilibus, vel (si cætera desint) conuitiis & probris in contranitētes acerbissime iaculatis. Eneruа conciliorū authoritatem, sit licētia cuiq; contradicendi gestis eorum. Sinatur quisq; pro suo cerebro conciliorū esse iudex, & si libet condemnator, Nihil curet quiuis, quicquid á conciliis siue probatum, seu reprobatum sit, sed impune quisq; pronuntiet quicquid suæ temeritati verū videbitur, & tum, nunquid eiusmodi, qualē supra depinximus, nō maxima fides á bono christianorū parte firmiter adhibebitur? profecto. Sed tūc qualē habituri sumus ecclesiā? q̄ inconstantem, quāve ancipitē? omni cameleōte mutabiliorē atq; versatiliorē omni cothurno? Si Luthero, si Ario, Macedonio, Nestorio, Eutichi, Eluidio, Donato, Iouiniano, Pelagio, Wiclepho, magis q̄ cōcilio generali credendum sit, quomodo posset deinceps ecclesia columna dici, firmamentumq; veritatis?

Tolle conciliorū authoritatē, & omni Protheo mutabiliorem effici es ecclesiā.

Quis

Quis vsq adeo captus est oculis, vt nō perspiciat, q̄ futura sint oīa confusa, promiscua, turbata, incon dita? Aut quomodo nō vacillabit omniū christianorum fides, si propter quaslibet phantasticas here ticorū opiniones (quæ nunq̄ non insurgere consueuerunt in ecclesia) nouis quotidie dogmatibus imbuemur, & vniuscuiusq; somniis credendū sit magis, q̄ pōtifici cū vniuerso concilio? Sed iam audiēdi Luth. tempus est.

¶ Quàm maligniter & insidiose sanctissimus ille Christi vicarius captat mea verba. LVT.

¶ Iam aduertit in quas angustias perduxerit eū sua temeritas, & negare studet, quæ palā scripserat, atq; ita subterfugere, sed non effugiet. Quomodo pōtifex tua verba Luthere captat nescio, sed tu ꝓfecto maligniter & insidiose cōtra pontificem atq; adeo totā ecclesiam ista scripsisti volēs per hūc modū tuis hæresibus autoritatē conciliare. Cuius rei non minimā spem concepisse videris. nam cū ipse scholasticos omnes pro nihilo reputes, cūctosq; sacros interpretes (qui tibi non subscribūt) omnino reiicias, Pontificū decreta respuas penitus, conciliorumq; acta prorsus cōtēnas, confidasq; te posse, pro maligno ingenio tuo, scripturas inuertere, quomodo non iam Luthe. vel solum se regnaturū sperat, et pontificem vna cū orthodoxis et ecclesia conculcandum opinatur? EPIS. Captat sibi gladiū. Luth. oēs prę se cōtēnens solū se regnaturū sperat.

¶ Sic enim ponit hunc articulū, ac si ego voluerim conciliis resisti pro cuiusuis libidine. LVT.

¶ Tua certe verba magis aperta sunt, quā vt reuocare iam posses. Si bulla pontificis, aliter tua verba (quàm ipse scripsisses) recensuisses, tum rectius incusasses pontificem. Sed quum palam asseras, viàm vobis factam, nempe tibi tuisq; confœderatis, eneruandi conciliorum autoritatem, & libere contradicendi eorum gestis, & indicādi eorū decreta, EPIS. Palinodiā occulte parat.

& confidenter confitēdi quicquid verum videtur, siue probatum, siue reprobatum fuerit à quocunq; concilio, quum hæc tam plane scripseris nō est subterfugiendi locus. Nam qui dicit à quocunq; concilio, nullum omnino concilium excipit. Sed & iis verbis licentiam cuiq; facis sequendi quicquid sibi verū videbitur, nihil obstantibus cuiuscunq; Concilij decretis.

A quocūq; cōcilio dissentire docet Lu. q̄d iā reuocare studet.

LVT. ¶ Ego enim docui conciliis dissentire, & resistere, si quando contraria vel scripturę, vel sibiipsis statuissent.

EPIS. ¶ Quicquid alibi docueris nihil refert, quandoquidem, hæc abs te fuisse scripta, negare non poteris, hic hauddubie loqueris non solum de conciliis illis quę vel sibi, vel scripturis, contraria statuerūt, sed generatim de vnoquoq; concilio, prorsus nullum excipiens.

LVT. ¶ Scripturam, inquam, volo iudicem esse conciliorum.

EPIS. ¶ Et ego quoq; scripturam nō recuso iudicem, modo non hęreticus eam, sed orthodoxus interpretetur. Si scriptura per seipsam loqui norit, aut si spiritus veritatis in scripturis loquēs audiri posset, esset ipsa nimirū optima sui interpres. Sed hæretici crebrius eam ita trahunt, & torquent ad sensum suum, vt scriptura per eos deprauata conciliis repugnare videatur, quū ipsis alioqui maxime quadret.

LVT. ¶ Quod dixi, propter cōcilia illa nouissima, in quib9 nihil definitū est, iuxta scripturas, sed omnia secundū mera hominū statuta & somnia, si qua optima statuta sunt, vt potius hominum conciliabula, q̄ ecclesiæ concilia dicere possis. Nam quid Cōstantię statutum sit videbimus infra.

EPIS. ¶ Si de nouissimis conciliis illud voluisses intelligi, non tam generatim, de quocunq; concilio fuisses loquutus. Neq; dixisses viam vobis factā eneruandi

Vltra vallū progres

uandi conciliorum autoritatem, cum is sermo pro tinus de cunctis accipitur. Neque ego penitus cuiuscunque concilij decreta probanda censeo, sed eius quodcunque fuerit in spiritu sancto pontificis autoritate, cũctisque præmonitis, quorum intereſt adeſſe, conuocatum. Tale concilium in iis, quæ ad fidem pertinent, errare non poſſe firmiter opinor. Cæterum quædam erant concilia, quæ nec in spiritu sancto, neque pontificis authoritate congregabantur, cuiusmodi nonnulla fuere Donatiſtarum, in quibus ipsi iactitabant se multos episcoporum centenarios habuiſſe. Fuit & Arimini quoddam olim celebratum numeroſa episcoporum multitudine, sed nec spiritu sancto, nec pontificis authoritate congregatum, de quo Hieronymus affirmat, quod in eo sub nomine vnitatis et fidei, scripta fuit infidelitas. Et huius cõcilij res geſtas Damaſus papa nouo cõuocato concilio reſcidit penitus. Fuit etiam Conſtantinopoli concilium contra sanctorum imagines, pari modo ſine spiritu sancto, ſineque pontificis authoritate coactum, in quo. 330. fuerunt episcopi. Sed hoc concilium poſtea reuocatum fuit, non modo per Stephanum papam in Romano cõcilio, verumetiam per Synodum ſeptimam omnino condemnatum, ſed & contra cunctos defenſores eius anathema ſeueriſſime fulminatum erat. Præter hæc & quædam fuerunt concilia, per pontificis authoritatem cõgregata, ſed abſque ſpiritu ſancto, quale fuit concilium Stephani ſexti (quemadmodum Platina ſcribit) aduerſus prædeceſſorem ſuum Formoſum, cuius acta magis odio parcitus, quam vllo charitatis affectu reprobauit. Similiaque nõnulla ſubſequuta ſunt, quum, (vt Platina tradit) longo tẽpore poſt hæc fieri conſueuit vt acta priorum pontificũ ſucceſſores aut infringerent, aut omnino tollerent. Dilucidum igitur ex iis eſſe poteſt multa

con-

ſus iam reprimit ſeſe

De variis cõciliis, & cui ſit ſtandum.

Platina.

concilia frequenter errasse, sed nos de plenariis loquimur, quæ per pontifices conuocata fuerunt, quibus iidem plenum in spiritu sancto præbuerunt assensum. Nam semper mihi suspecta videntur, vbi vel à concilio pontifex dissideat, vel conciliũ à põtifice, nisi manifestissima pontificis culpa factum id fuerit. Verum vbi mutuo consenserint, & in charitate conuenerint, non est dubium, quin quicquid ad fidem pertinens decreuerint, id firmum solidũq; cunctis habendum sit.

LVT. ¶ Quòd si etiam nunc dicerem cuilibet pro libidine licere conciliis resistere, recte dicerem, quia articulo præcedente confitetur sanctissimus vicarius dei, se conciliis determinare ea quæ non necessaria sunt ad salutem, eaq; posse vertere in necessaria, ideo non solum resisti licebit, sed etiam sicut delirum aut morionem rideri à morionibus oportet, vt qui in rebus sacris tanta vel leuitate vel amentia etiam iocari & nugari tum audeat ipse, tum cogat alios.

EPIS. ¶ Profecto nisi frontis esses perfrictissimę, te puderet toties de pontifice mentiri. Nihil huiusmodi pontifex in articulo superiori dixit. Errorem certe tuum reprobauit, quo tibi placet, quaten⁹ cuiq; liceat absq; peccato sentire contrarium eius, quod pontifex cum magna sentit ecclesiæ parte. Ego tamen nihil ambigo, quin pontifex vna cum concilio posset ea quæ pridem absq; periculo salutis explicite non fuerunt credita, facere necessaria creditu. Quòd si posse constiterit, quis iam negabit illũ, ex non necessariis ad salutem, posse facere necessaria? Palam enim est articulũ de processione spirit⁹ sancti à patre, simul & à filio, sine discrimine salutis aliquandiu non fuisse creditum. At postquam per conciliũ & pontificem approbatus erat de substantia fidei fuisse, iam cuncti de necessitate salutis illũ

Ex non necessariis posse facere necessaria.

cre-

credere tenentur. Neq; ita tamen, q pontifex hūc, ceu nouum articulum condiderit, sed q eum (qui prius de substantia fidei fuerat) iam de nouo talem esse declarauerit.

¶ Adduxi autem pro mea sententia Panor. de elect. C. Significasti, dicentem, plus esse credēdum vno priuato fideli, q̃ toti concilio, aut papæ, si meliorem authoritatem vel rationem habeat. Cur hūc nō damnauit sanctissimus Christi vicarius? Quid in meis verbis odiose criminatur, quæ aliunde pēdent? si vni priuato plus credendū est, q̃ concilio, in aliquo casu, nōne authoritas conciliorum quoq; subiecta est eidem priuato fideli? LVT.

¶ Multa à nobis hic discenda. Et primum, q nō recte nobis obiicias hic Panor. Nam quid hunc producis, quem in iure solum, non item in theologia doctum fuisse probe nosti? Et certe quando ipse tam odiose iurasti incessis, inepte suades, vt nos eis contra theologos fidem adhibeamus. Deinde quum sint magni nominis theologi & iidem haud exiguo numero, qui contra sentiunt, cur huic vni fidem adhibendam censes, tanta reiecta multitudine? Tertio, si tu quę pauló superius asseruit Panor. admittere velis, nos ea lege pollicemur, eadē haud quaquam reiecturos. Sin tu legem istam spreueris, ea nolis, prioribus Panor. verbis teneri, non æquū postulas, vt ista, quæ subsequenter dixerit verba nos obligare debeant. Sic vtiq; pauló superius scripsit idem Panor. Licet potestas fuerit data papę & toti ecclesiæ, papæ tamen fuit attributa tanquam capiti, vnde debet moueri corpus, ad dispositionē capitis. Audis hæc verba Luthere? Admittas ex iis oportet, pontificem esse caput ecclesiæ, & ad eius moderamen reliquum corpus moueri debere. Istud si concesseris, & nos (quod reliquum est) non aspernabimur. Quarto, videamus an ipse Panormita

EPIS. Primo. Secundo. Tertio. Quarto.

mitanus ea solide probet quæ dixit, an secus, Concilium inquit errare potest sicut alias errauit super matrimonium contrahendum inter raptorem & raptam, et dictũ Hieronymi melius sentientis postea fuit prælatum toti concilio, vt probatur. xxvi. quæst. ij. in cap. Tria, iuncto. cap. Placuit. Hæc Panormitanus. Huic nos respondemus, quòd non iis capitulis efficaciter ostendit, quod solus Hieronymus se contra concilium opposuit. Nam Meldense cõcilium prius idipsum diffiniuit, nempe quod raptori liceret peracta pœnitentia, raptam in coniugem ducere, quemadmodum pauló superius eadem quæstione, cap. Si autem constat. Non recte igitur ex hoc pacto, Panormitanus colligit, plus credendũ

Quinto. esse vno priuato fideli, quàm toti concilio. Quinto, finge neminem præter Hieronymum, huic opposuisse sese concilio, tamen quia concilium hoc plenarium non fuit, nec pontificis autoritate conuocatum, vti Iuristæ tradunt, nihil facit aduersum nos.

LVT. ¶ Sed finge Panormitanũ hoc non dixisse, quid ad Paulum dicemus qui Galat. 1. dicit, Si angelus de cœlo aliud euangelizauerit, anathema sit? vide hic sanctissime papa, Paulus anathema iubet esse, etiam si angelus de cœlo aliud docuerit. Et quanto magis anathema esse debet, si papa de terris, vel cõcilium de inferno aliud docuerit.

EPIS. ¶ Certe si angelus de cœlo quicq̃ aliud docuerit, hoc est, diuersum & repugnans euangelio, non iniuria foret anathematizandus. Sed quid prohibet alia, præter ea quæ in euãgelio cõtinent, quæque vel ad illustrandã fidẽ, vel ad bonos mores cõferri possent, adiicere? Nihil profecto. Nã id priores patres (vt supra nõ semel ostendimus) sæpenumero fecerũt, vt nihil hic sit, cur incuses pontificẽ, quem tu toties cum ironia sanctissimum nominas.

Idem

¶ Idem.1.Cor.14. Q. si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat. Nõne & hic apostolus, docenti et maiori obstruit os, vbi sedenti, & inferior aliquid fuerit reuelatũ, & plane maiorem subiicit minori? quid ergo sibi arrogat papa et conciliũ, contra hęc scripturæ sanctæ exempla & documenta? LVT.

¶ Nihil omnino locus iste, aut certe q̃ minimũ pro te facit. Nam Paulus hic molitur, ꝙ in Corinthiorum ecclesia nullus fieret vocũ tumultus, sed vt ordine quodam imperturbato, scripturæ cunctis exponerentur. Propter quod & præmisit inquiens. Prophetæ verò duo aut tres loquantur, cæteri vero diiudicent. Ecce duos aut tres in hoc officium deputari voluit, ita ꝙ nõ simul omnes loquãtur, sed vicissim vnus post alium, ne confusio vocum fieret. Ob quod & iussit ei, qui prius verba fecit, protinus, vt paratum alterum ad loquendum viderit, conticescere. Neq; alia ratione subiecit Paulus, quod tu iam citaras. Quòd si sedenti reuelatũ fuerit, prior taceat. Et profecto nisi consorti dictu ro mox ille cesserit, vterq; simul verba faciet, atq; ita confusionem non exiguam parient auditorio. Porrò qui præsentes fuerint, facile diiudicabunt, si propius ad rem loquatur, alioqui velut impudens, confestim exibilabitur. Cæterum, neque voluit Paulus ipsum qui sermonem inchoasset interrumpi, nisi fuisset alteri quiddam quod plebem potius ædificaret, reuelatum. Et sane, cui reuelatum quidpiam eiusmodi fuerit, is merito dignus est, qui prę cæteris audiatur. Sed priusquam ipsi fides vlla fuerit adhibita, diiudicare quid dixerit auditores debent. Cæteri (inquit Paulus) diiudicent. Quod & in conciliis identidem fieri notissimum est. Audiuntur singuli, si quis de re proposita quicquam dicere velit, & tandem quod omnium calculis maxime comprobatur (siue pontifex, seu quiuis inferio- EPIS. 1.Cor.14

inferorum id dixerit) id in modum decreti redigitur. Ad vniuersum itaq; cętum diiudicare spectat, quid quiuis dixerit. Et nemo proprie sententię suę iudex admittitur. Neq; credibile est, si plenarium concilium, ea charitate, quæ Christianos decet, cõgregetur, quin id quod de necessitate pręsens negotium spectat eorum alicui, qui præsentes fuerint, potius reuelabitur, q̃ externo cuilibet. Ex iis itaq; (quę diximus) nemo nõ intelligit, hanc scripturam quam ex Paulo produxisti, nihil aduersus conciliorum authoritatem facere.

LVT. ¶ Paulus etiam reprehendit Petrum Galat. 2.

EPIS. ¶ Quid si reprehenderit? Num propterea nulla conciliis remanebit authoritas? hoc enim est quod te probare iã oportet. Neq; enim iam de pontificis authoritate, sed conciliorum disserimus magis. At qui neq; licet cuiuis, quod licuit Paulo. Profer quẽpiam, qui Pauli dotes æquare posset, qui sic vocatus à Christo, sic missus ad homines, tanta fide illustretur, tanta charitate ferueat, sapientia tanta præstet cæteris, tot reuelationibus afflatus sit, miraculis deniq; cuncta (quæ dixerit) comprobet tã apertissimis. Talem, inquam, profer, & (nihil hæsito) concilium, hũc audiet quàm libentissime. Verum non ita, si quispiam Arrius, aut Nestorius, aut Macedonius, aut alius horũ similis emerserit, qui pro suo cerebro, scripturas contra patrũ omnium sententias inuolueret, nemo Christianus aut pontificem, aut concilium, ab eiusmodi belua reprehẽdi sustineret.

Non cuiuis licet quod Paulo licuit.

LVT. ¶ Et Iacobus Actuum. xv. mutauit Petri sententiam.

EPIS. ¶ Certe, si Iacobus Petri sentẽtiam mutauit, falsum est quod Hieronymus ad Augustinũ scribit. Nam postquam paucis Petri sermonẽ perstrinxisset, ilico subdidit. Tacuit autẽ omnis multitudo, & sen-

& sententiam eius Iacobus apostolus,& omnes si mul presbyteri transferunt. Ecce palam hic affirmat Hieronymus,Iacobũ vna cum cæteris in Pauli sententiam transiisse. Et subiungit protinus. Hæc non debent,inquit,molesta esse lectori,sed & mihi & illi vtilia,vt probemus ante apostolũ Paulum non ignorasse Petrum principem esse huius decreti, legem post euangelium non esse seruandam. Hoc Hieronymus.Ex quo satis apparet,Iacobum haudquaquam sententiam Petri mutasse.Sed fingerem ita se habuisse, nempe ꝙ Iacobus Petri sententiam mutasset, quid istud conciliorum authoritati præiudicat? Nemo prohibitus in eo concilio fuit, suam sententiam dicere. Sed licuit cuiqꝫ,quod senserit libere pronuntiare. Petrus primum,ceu princeps & caput loquutus est,Deinde Paulus & Barnabas,Postremo Iacobus. Cæterum decretis concilij nemo repugnabat,sed cõcordibus animis omnes consenserunt. Nihil igitur concilio derogabat, quanquam à Petro Iacobus dissenserit. Quo & perspicuũ efficitur,non posse tuũ institutum ex eo probari, vel si donauerimus hoc ipsum tibi, nempe ꝙ Iacobus mutarit Petri sententiam, quod tamen ex Hieronymo falsum fuisse constat. Sed & hodie,dũ per pontificem concilia celebrantur,licebit cuiuis, qui se putat meliorem habere sententiam, etiam si à pontifice dissideat, in mediũ eam proferre, sic tamen, vt eam non pertinaciter defendat, sed aliorũ submittat iudicio.

LVT. ¶ Nec ipsi in suo concilio quicquam statuerũt de sola præsumptione spiritus, sed per scripturas sua probauerunt.

EPIS. ¶ Cuius,te precor, spiritus præsumptionem intelligis? humani ne? an diuini magis? Si diuini falsum est. Nam alioqui,cur iidem apostoli dixerũt: Visum est spiritu sancto & nobis? Et Paulus ait: Act.15.

Apostoli docēte spiritu sancto multa gesserūt, quæ nulla scriptura corroborari potuerunt.

Spiritus manifeste dicit. Neque hæc certe, de quibus ita loquuntur, prius erant in scripturis tradita. Sed & pro septem diaconis, qui per concilium deputati fuerunt, nullam apostoli scripturam attulerunt, neque pro aliis id genus multis, quę docente spiritu, recēter adiecta fuerāt. Q. si nihil præter scripturarum autoritatem, aut fecerint, aut docuerint apostoli, quomodo quæso, contra Christi mandatum expressum, baptismatis formam ausi sint immutare?

LVT. ¶ At nos incomparabiliter minores, statim vt nobis quicquam rectum visum fuerit, concilij titulo in articulum fidei vertimus.

EPIS. ¶ Vtcunque fuerint ij, qui iam sunt in ecclesia, minores apostolis, eadem nihilominus ecclesia iam esse creditur, quę tunc fuerat, nimirum apostolorum temporibus, paremque vtrobique sortita potestatem. Neque enim pro solis illis Christus suū fudisse sanguinem, neque pro solis illis sanctum è cœlo demisisse spiritum putandus est. Quamobrem, vt illi concilio spiritus nonnulla mutarūt, ita nunc quid prohibet ecclesiam cum pontifice similia facere? Prę ser tim quum quotidie nouis succrescentibus morbis, noua necesse sit remedia prouidere. Non habuit (fateor) ecclesia primitiua, tot explicatos articulos fidei, quot habentur hodie. Nimirum quia nondum hæretici tot emerserant. Si nunquam aliquis Arrius emersisset, non hodie forsitan inter articulos haberetur filij consubstantialitas, quam Augustinus affirmat nusquam in scripturis esse repertam. Sic propter Macedonium, Nestorium, Euticen, Theodorum, Macharium, & aliis ingenti numero, explicatior euasit articulorum numerus. Nam quia cōpertissimum habuerunt patres, plerosque Christianos plus satis hæreticis fuisse credulos, apprime necessarium fore duxerunt, eorum errores condemnare,

nare, & quæ pro singulis erroribus è regione credenda forent, per concilia decernere. Quamobrem, quod hodie tot articuli nobis traditi sint, hæretici fuerunt in caussa, qui tot pestilentes hæreses nobis suscitarunt. Nam hi scripturas longe quidem irreuerentius tractarunt, quàm ipsi milites (de quibus supra loquutus es) tunicam Christi inconsutilem. Hi certe reuerebantur hāc tunicam scindere, sed hęreticos sacras literas dilacerare nihil puditum est. Hæc itaque pro articuli huius explosione sufficere putamus.

ARTICVLVS XXX.

ALiqui articuli Ioannis Huss condẽnati in concilio Cōstantiensi, sunt christianissimi, verissimi & euangelici, quos nec vniuersalis ecclesia posset damnare. LVT.

¶ Plus satis bonarū horarum, ob hos articulos tuos cōfutandos absumpsimus, ne nunc iterato nouis articulis nos oneres. Sic enim (renitente prouerbio) Thylaco maior erit accessoria sarcinula. Sed nobis est satis, quod per ipsum Constātiense concilium (in quo viri totius christianitatis tā eruditione, q̄ morū probitate spectatissimi fuerunt) articuli dicti condemnati sint. Neq; enim credibile est, tot & tam egregios patres (nisi prius accuratissime dictos articulos excussissent) eos, aut iugulare voluisse, aut carbone penitus notare. EPIS.

¶ Erraui, & hunc articulum reuocaui, & adhuc reuoco, in hoc quod dixi, aliquos articulos Ioannis Huss esse euangelicos. Quare nunc sic dico. Nō aliquos sed omnes articulos Ioannis Huss Constātiæ esse damnatos, ab Antichristo & suis apostolis in synagoga illa satanæ, ex sceleratissimis sophistis congregata. LVT.

¶ Iam experior, quod olim puer audiui, vel ob id cauendos hæreticos, ꝙ ex eorum cineribus alij EPIS.

facile renascantur. Nunc enim in te reuixisse video Ioannem Huss. Cæterum hoc vnum consultissime prouidit deus, vt nemo vestrum plene cum cæteris consentiat, sed in q̃plurimis ab inuicem disside atis, & vnus alteri frequentius aduersetur. Nec ipse Ioannes Huss præceptori suo Wiclefo subscripsit in omnibus. Nec tu Ioãni tuo, quemadmodum infra mox videbimus.

Intestina hæreticorũ bella.

LVT. ¶ Et in faciem tuam sanctissime vicarie dei, tibi libere dico, omnia dãnata Ioannis Huss esse euãgelica & christiana, tua autem omnia prorsus impia & diabolica. Ecce reuocationẽ quam tua Bulla exegit, quid vis amplius?

EPIS. ¶ Quid ista nunc exprobras huic pontifici, qui necdum natus fuit, quum hæc agerentur? Insanis profecto. Nam fingas iniquissime damnatum fuisse Ioannem Huss, non potes tamen hoc facinus in istum impingere, nisi cũctas priorum pontificum res male gestas in huius caput accumulare velis. Quòd si moliris, cur non pariter & cuncta bona, quorum priores optimi pontifices autores fuerũt, huic etiam referas accepta? Neque enim recte cũcta prædecessorum suorum mala congesseris in eum, nisi pariter & eorundem bona feceris ei communia. Quòd si concesseris, quomodo non summa temeritas in verbis tuis erit? quum asseris omnia, quæ pontificis huius sunt, impia & diabolica esse.

LVT. ¶ Secundo non recte faciunt, qui me Hussitam vocant. Non enim mecum ille sentit.

EPIS. ¶ Hoc est quod paulò ante dixi. Neminem vnũ cum aliis consentire, id quod apertissimum est, erroris et falsitatis, quę in vobis est iudiciũ. Nam verò cuncta consonant. Falsum autem tam à seipso, q̃ à vero dissidet semper. Tu quanquã de sacramẽtis cæteris pessime sentis, non negas tamen quin in euchari

Erroris in hæreticis iudicium euidẽs mu

eucharistia, verum Christi corpus contineatur, id quod Ioãnes Wiclefus auus tuus prorsus negauit. At benedicatur deus, qui vos eodem schismate laborare facit, quod in ecclesiam ipsi totis viribus introducere molimini. tuũ inter ipsos dissidium.

¶Sed si ille fuit hęreticus, ego plus decies hæreticus sum, quum ille longè minora & pauciora dixerit, velut inchoans lucem veritatis aperire. LVT.

¶Si verum est (quod dixit Christus) ex verbis suis quisq; condemnabitur. Profecto verba tua te condemnabunt. Ex more nimirum tuo iudicandus es. Ego quidem nihil dubito, quin Ioannes Huss, qui potius ignem pati voluit, quàm tot eximios audire patres, proprię sententiæ contra ecclesiam nimis quàm pertinaciter adhæsit. Ac proindè manifestarium cunctis hæreticum se fuisse, prodidit. Quod si tua confessione plus illo decies hæreticus ipse sis, nemini succensere potes, qui te vocat hæreticum. Sed ais illum inchoasse aperire lucẽ veritatis. Profecto si lux veritatis (quã olim ecclesia per Christũ recepit) ita prorsus euanuit, vt per hãc rimam necessè fuit reparari, frustra deus in mundũ post tot Prophetas filium suum misit. Sed & filius post Apostolos frustra spiritum sanctum in ecclesia reliquit. Si lux ista veritatis sic extincta fuit, vt per Ioannem Huss restituẽda foret, mirũ est, quod nec in huius hominis vita, nec post eius mortem, Christus vlla pro lucis illius confirmatione miracula monstrasset. Nam ita facere consueuit, quoties nouam aliquam doctrinæ lucem aperire voluit mundo. EPIS. Luc. 19

¶Hoc ideo dico, vt intelligat lector, quàm scelerati & impij fuerint homicidæ illi Constantiensis concilij Pontifices & Pharisæi, qui illum exusserunt, quum ego me fatear Christianum, nolimque LVT.

eorum damnationem agnoſcere.

EPIS. ¶ Cupis vt intelligat lector,q̃ ſcelerati & impij fuerint homicidæ,nempe pontifices & phariſęi (ſic enim vocas eos) qui tẽpore conſtantienſis cõcilij Ioãnem Huſs exuſſerunt. Cuius rei duas probationes adducis. Alteram quod tu te fateris chriſtianum eſſe. Alteram ꝙ ipſe nolis eorum damnationẽ agnoſcere. Non opinor lectorem quenquam, niſi tui ſimilem,iis rationibus adduci poſſe,vt tibi credat. Nam quid ſi nolit vnus fraterculus damnationem hanc(quę à tot ſanctiſſimis eccleſiæ proceribꝰ emanauit)agnoſcere. Num ob id tam reuerẽdo cõuentui minor adhibenda ſit fides? Quod autem te chriſtianum eſſe fateris, quomodo nõ & in hoc te mendacẽ lector ſuſpicabitur?quum tot de eccleſia, de ſcripturis, de Chriſti vicario mendacia finxiſſe manifeſtiſſime conuincaris.

Vide lector & ride firmiſſimas Lut. rationes duas.

LVT. ¶ Niſi forte permiſſus eſt exuri,quia non parum detulit Ro.idolo & ſuis ſatanicis ſtatutis operationibuſq; erroris. Conatus enim fuit vir ille & pius et doctus,id quod & ego in principio conabar,vt decretis papalibꝰ veritatis opinio ſalua maneret. At iis ſaluis ipſum perire neceſſe erat vna cũ Chriſto & fide & veritate.

EPIS. ¶ Validiſſimum argumentum eſt,prophetas et apoſtolos ab eodem authore veritatis,nempe deo fuiſſe miſſos, quod inter ſe maxime conueniebãt, nec in ſuis diſcrepationibus. Et è diuerſo ſignum euidentiſſimum eſſe cuiq; poteſt,quod à patre mẽdacij,nimirũ diabolo, ſuſcitati ſunt hæretici,quod nemo repertus eſt ex eis, qui non ab altero diſſideat. Ecce confiteris iam ſecundo tibi non probata fuiſſe cuncta Ioannis Huſs et maxime,quod ille tãtum detulit Rom.pontifici, Quo factum putas vt ſit permiſſus exuri,alioqui nihil eum læſiſſet ignis. De te fortaſſis,qui nihil omnino defers põtifici,ſed

quibus

quibus possis probris & conuitiis illum insecta-ris, visuri sumus hoc miraculum quod ignis non ausit te contingere.

¶ Igitur Ioannes Husß non repugnare videtur, quò minus sit Monarchia papæ, hoc tantū agit, impium pontificem non esse membrum ecclesiæ, multo minus papam, ferendum tamen, sicut quemuis alium tyrannum. LVT.

¶ Recte profecto Monarchiam credidit Ioannes Husß, nec dubito, quin à sacris literis adactus fuerit idipsum confiteri. Et certe (quemadmodū sæpe diximus) nisi reliquisset in ecclesia Christus vicariū aliquem & ducē, postquam in cœlū ipse conscendisset, maxima totius ecclesiæ fuisset inde suborta cōfusio, vix enim aliqua multitudo, aut sibi, aut cū aliis, in iis quę sunt fidei conueniret, sed vbiq; factiones & schismata forent. Vbiq; sectarū & opinionū varietates, tā quoad fidē quàm quoad bonos mores attinet. Nulla cuiuis christiano certitudo foret, cuius potissimū sententia sequeretur. Et deniq; quantum vnus hodie ædificaret, alius cras demoliretur. Quamobrē in hoc probādus fuit ille Ioannes tuus, quod Monarchiā vere crediderit. Et contra, tu qui dissides ab eo, vehementer improbandus. EPIS.

¶ Ego vero etiam si sanctus Petrus hodie prę-sideret Romæ, negabo Romanum Episcopum esse papam. Papa enim res ficta est in mundo, neq; fuit, neq; est, neq; erit, sed fingitur esse. LVT.

¶ Non satis est ista dicere, nisi validissimis item argumentis, quę reuinci nequeant, eadem cōprobaueris. Tibi forte videris robustissima produxisse argumenta, sed aliorum iudiciū erit, an ea per nos abunde sunt conuulsa. Nos papatum ostendimus non esse rem fictam, vt tu putas. Atq; id multis quidem & scripturarum, & sacrorum interpretum testimoniis, quæ nunc denuo non erit opus EPIS.

recenſere. Sed qui deſiderat ea, legat, ſi placet articu li. 25. confutationem.

LVT. ¶ Quare ipſam ſedem beſtiæ nego, nihil moratus ſit ne bonus, an malus qui in ea ſedet. Sedes, inquam, quæ ſit ſuper oẽs ſedes, nulla eſt in eccleſia ſuper terram, iure diuino, ſed omnes ſunt æquales. Quia vna fides, vnum baptiſma, vnus CHRISTVS, vnus pater, qui operatur omnia in omnibus, qui eſt ſuper omnia, per omnia, & in omnibus, ad Epheſios. 4.

EPIS. ¶ Nos non ſolum ex Latinorum interpretum ſententiis, verumetiam ex Græcorum ſuffragiis, Romanam ſedem oſtendimus principatum ſupra cæteras obtinere. Quam rem & iterum ex Cypriano conformare non grauabimur. Is enim epiſtola octaua libri primi ſic ſcribit. Deus vnus eſt, & CHRISTVS vnus eſt, vna Eccleſia, & cathedra vna, ſuper Petram Domini voce fundata. Aliud altare conſtitui, aut ſacerdotium nouum fieri, præter vnum altare, & vnum ſacerdotium non poteſt. Quiſquis alibi collegerit, ſpargit. Adulterum eſt, impium eſt, ſacrilegum eſt, quodcunq; humano furore inſtituitur, vt diſpoſitio diuina violetur. Ecce hic Cyprianus palam fatetur cathedram vnam, in vna Eccleſia, voce domini & diuina diſpoſitione fundatam, quam alibi, quàm in Romana ſede præfigere non poteſt. Rurſum in epiſtola tertia eiuſdem libri ſic ait: Poſt iſta adhuc inſuper pſeudoepiſcopo ſibi ab hæreticis conſtituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram, atq; eccleſiam principalem, vnde vnitas ſacerdotalis exorta eſt, à ſchiſmaticis & prophanis literas ferre nec cogitare eos eſſe Romanos, quorum fides, Apoſtolo prædicãte laudata eſt, ad quos perfidia habere nõ poteſt acceſſum, hæc ille. Ex quibus liquet eccleſiã Rom. principalem eccleſiam eſſe et in ea cathedrã vnam

Cathedra vna in vna eccleſia.

diui-

diuina fundatam diſpoſitione. Nec tua ſcriptura quam ex Paulo citas, quicquam illis patribus aduerſatur. Quid enim ſi fides vna fuerit, & vnum baptiſma, et Chriſtus vnus, atq; pater vnus. Num ob id nulla eccleſia poteſt alia ſuperior eſſe? Nihil oportet. Nam eadem ratione colligeres omnes chriſtianos æquales eſſe debere, quod tamen Paulus aperte negat, quum in eadem epiſtola, & eodẽ capite, varios gradus in eccleſia Chriſtum ſtatuiſſe teſtatur. Ephe. 4. Varios in Eccleſia grad⁹ chriſtus ſtatuit

¶ Deinde decretales papæ, non dico Apocryphas, ſicut wiclefus & Huſs dicere iactãtur, ſed impias & Chriſto aduerſarias ſolo ſpiritu ſatanæ afflatas, qua cauſſa & eas exuſſi cum fiducia. LVT.

¶ Quid aliud iis verbis iactas q̃ temeritatem et impietatem tuam, paulò ſuperius, te plus decies, q̃ illi fuerunt, confeſſus es hæreticum fuiſſe. Nunc certe multo magis præ illis te & temerarium & impium oſtentas impudẽtiſſime. Quis dubitare poteſt, & illam impiiſſimam temeritatem, & hanc impudentiſſimam iactantiã ab ipſo ſpiritu Satanæ fuiſſe concitatam? Ex illorum te prodis eſſe numero, de quibus ſcriptum eſt: Lętantur quum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. EPIS. Pro. 2.

¶ Fortaſſis & in hoc peccauit Ioannes Huſs, ꝙ duodecim conſilia Euangelica fecit, quum non ſit niſi vnicum virginitatis ſiue cœlibatus. In qua tamen re, deceptus eſt per impiam Thomiſtarum theologiam. LVT.

¶ Non ſolum Thomas & Thomiſtæ, verumetiam ex probatiſſimis authoribus complures docuerunt alia, q̃ ſolius virginitatis, aut cęlibatus pleraque per Chriſtum tradita fuiſſe concilia. Auguſtinus in multis locis, ſuper ſermone Dñi in monte ſubnotauit, nullos niſi perfectos ad ſingula teneri, quę Chriſtus illic tradidit. Et idem inter peccata fa- EPIS. Plura q̃ ſolius virginitatis cõcilia euangelica.

cit discrimen, vt non omnia gehennæ supplicio digna arbitretur, nisi quæ præceptis Christi contrauenfunt. Sed & Basilius palàm affirmat, consilium fuisse non præceptum, quum dixit Christus: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, et da pauperibus. Falsum est igitur quod asseris, vnicum esse virginitatis siue cœlibatus consilium. Cæterum, quia super hac re prolixius, in commẽtariis sermonis eius (quẽ in monte Christus habuit) disseruimus, ista sufficiant.

Commentaria super sermone dominica in monte.

LVT. ¶ Ita boni isti viri, ea quæ in Ioãne Huss, optima sunt, damnauerunt: quæ vero non bona, probauerunt.

EPIS. ¶ Quale sit in his rebus iudicium tuum, abundè satis supra cuiq; constitit. Tu damnanda probas, & reprobas quæ probatissima sunt, tu bona, mala facis, & mala vicissim bona. Quamobrem & prophetæ interminationi te relinquimus, qui talibus minatur inquiens: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

LVT. ¶ Articulos Ioannis Huss omnes damnatos suscipio, paratus defendere eos, per Christi gratiam, inuito illo rerum portento & abominatione, quæ sedet in loco sancto.

EPIS. ¶ Nunquã istud per Christi gratiã facies, quanquam per satanicæ fraudis instinctũ, idipsum moliri possis. Hoc certè mihi visus es imprudentissimè facere, q́ ei tantum inniteris, quem & in quibusdã errasse palàm confiteris. Nam si diuino fuisset concitatus spiritu, spiritus ipse nõ tam pertinaciter eum in errore suo perseuerare fuisset passus. Docuisset enim illum vnctio spiritus, si tamen idipsum diligẽter implorasset, ne tot erroribus inuolueret. Sed vnum istud mihi quæso dicas: Num tu præ illo maiorem

iorem adeptus es certitudinem, ne possis errare? Si iam tibi compertũ sit illum errasse, qui vel ad ignẽ vsq; permansit in errore suo, quæ tibi reuelatio facta nunc est, ꝙ non ipse similiter errare poteris & à diabolo seduci, quemadmodum & ipse seductus fuit? Hoc si velis exactius tecum expendere, nõ inuenies credo, quod respondeas.

¶ Verum omnia Ioãnis Huss, & si ab illis probata, non admitto, vt dixi. LVT.

¶ Optimè pro nobis facis, ꝙ toties prædicas, ab illo te dissentire. Nam quũ sint alia plurima quę meam fidem aduersus ecclesiæ communes hostes roborant, hæc tamẽ eorum inter se discrepantia palàm ostendit eorũ dogmata non aliundè fuisse profecta, q̃ ab erroris, & mendacij patre, nimirum Satana, q pestes istas in hoc ipsum excitauit, vt Ecclesiæ fidem quibuscunq; possent machinis oppugnarent. Porrò quæ meam fidem aduersum hos hæreticos roborant, hæc sunt. EPIS. Hæreses à dæmone excitãtur. Christianę fidei propugnacula aduersus hæreticos.

Primum quòd Christus & Apostoli, nõ solum apertissime tales futuros prædixerunt, verumetiã, vt ab iisdem caueremus præmonuerunt studiosissime. Primum.

Deinde, ꝙ nullus eorum hactenus vllo miraculo clarus fuerit, quũ tamen ad sui dogmatis confirmationem ignis incendium nonnulli passi sunt. Secundũ.

Tertio, quòd nulla prorsus eorum cineribus vsquam habita sit veneratio, quũ tamen ea reliquiis martyrum passim à christianis deferatur. Tertium.

Quarto, quòd eorum libri & dogmata per scriptores orthodoxos, cõfutata sunt. Et venenũ quod intus latuit plenè renudatum. Quartum

Cæterum ediuerso non pauci ex patribus, quorum eruditionem & doctrinã approbauit ecclesia, tam in vita, q̃ in morte clarissimis effulserũt miraculis. Quintum

culís. Eorum quoq; cineres & ossa summa veneratione per sacras ædes habentur. Libri deniq; leguntur, & approbantur ab omnibus. Hæc, inquã, meã fidem roborant, vt orthodoxis potius, quàm hæreticis credam. Cæterum præter hæc, & illud (quod primo loco positum est) nimirum q tanta sit inter illos dogmatum repugnãtia plenissimè conuincit, nõ ex spiritu veritatis, sed erroris potius impulsos eos fuisse, vt tanto molimine rectam ecclesię fidem euertere studerent. Nam si diuini spiritus instinctu fuissent ista moliti, profectò concordiam ipse præstitisset veritatis, simulq; suppeditasset cætera, quibus eorum conatus potiorem essent effectum sortiti. Sed pro hoc articulo iam satis.

ARTICVLVS XXXI.

LVT. IN omni opere bono, iustus peccat.

EPIS. ¶ Referre plurimum opinor, an asseramus iustum neminem carere peccato, an iustum in omni opere suo peccare. Nam vt illud omnibus pro confesso est, ita istud vehementer offendit plurimos. Illud enim vbiq; sacris literis & sacris interpretibus optimè quadrat. Nam in Ecclesiastæ scribitur: Nõ est homo iustus in terra qui faciet bonũ, & nõ peccet. Et Psal. 142. Nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et in oratione quã Christus voluit etiam iustos precari, dicitur: Dimitte nobis debita nostra. Et in epistola Ioãnis: Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Cæterum, quòd in omni opere bono iustus peccet, id quum auditur, non absq; graui offendiculo, corda multorum percutit. Nec me fugit, quin euitando nomen peccati, facilè posset articulus nõ excusari solum, verumetiam defendi. Sed quid opus est, quum de re cõstiterit, pro voce pluribus digladiari? Peccatum vtiq; nihil verè dici potest, nisi quòd rationem habeat voluntarij.

[Margin: Aliud est iustum neminem carere pctõ, aliud iustũ in omni opere suo peccare.]

[Margin: Eccl. 7.]

[Margin: Mat. 6.]

[Margin: 1. Ioan. 1.]

[Margin: Peccatũ quid sit.]

Quic-

Quicquid enim voluntarium non est, id nec peccatum quouis pacto censeri debet. Hoc August. ipse crebrò testatur, quum alibi, tum contra Fortunatū disputatione secunda: Ego, inquit, dico peccatū nō esse, nisi propria volūtate peccetur. Et hinc esse pręmium, quia propria voluntate, recta facimus. Et paulò superius: Qui non voluntate peccant, nō peccant. Hoc omnibus præterquam Lutheranis apertum arbitror atq; perspicuum esse. Cuius rei paulò post, idem Aug. exemplum hoc profert. Si quis verbi caussa, ligaretur, ab aliquo cæteris membris, & de manu eius falsum scriberetur sine eius propria voluntate, quęro, si hoc iudici patefieret, posset hūc hominē falsitatis crimine condemnare? Hæc Aug. En Ambrosius item affirmat lib. 1. de Iacob & vita beata cap. 3. Nemo, inquit, tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Cæterum ab Aug. Lutherus in hoc negotio suppetias sperat maximas. Nam & ille neminem in hac vita, plenissimā assequi posse charitatem asseuerat. Quo fit vt nemo sit, qui non in quouis opere bono, deficiat à summa charitatis plenitudine. Propter quod & Lutherus irreuincibiliter se collegisse putat iustum in quouis opere bono peccare. Sed vt non omnino negarim neminem summam charitatis plenitudinē in hac vita consequutum fuisse, nō ita facilè concesserim quamlibet huius plenitudinis deficientiā esse peccatum. Nam quum non sit in potestate iusti, quouis opere proposito, non deficere ab illa summa plenitudine, si iam omnem eiusmodi deficientiam peccatum esse dixerimus, confitebimur & aliquid non voluntarium esse peccatum. Id quod sententiæ Augustini, simul & Ambrosij, cæterorumq; patrum penitus aduersatur. Non est igitur quæuis à summa charitatis plenitudine deficiētia, peccatum, sed ea sola, quam vitare potuimus, quæ & proinde nō potest

Non quæuis à summa chari-

tatis pleni tudine defi ciētia pec catum est. August. Nemo pec cat in eo quod vita re non po test.

potest non voluntaria dici. Tritissimum enim est illud Augustini. Nemo peccat in eo quod vitare non potest. Nec est vt quisquam obiiciat, nec hac ratione venialia delicta peccata dici posse, quū & nemo vitare posset cuncta venialia. Cæterum tam etsi nemo cuncta queat cauere venialia, cauere ta men potest (modo sit adiutus gratia) singulū quod que veniale, quod proposueris. Sed longè aliter se habet hæc, de qua loquimur, deficientia. Nā quod cunque proposueris opus iusto, & ille quantamuis adhibuerit diligentiā, nō poterit tamē illud agens, ab ipsa summa charitatis plenitudine non deficere. Quamobrem & manifestum est, aliquam deficien tiam non esse spontaneam, ac proinde nec peccatū esse. Quæ res vt adhuc dilucidior euadat, tria distin guemus hominū genera. Primum est eorum qui nonnihil operis faciunt quod charitati repugnat, quemadmodum hi, qui furtum, adulterium, homi cidium committunt, qui longissimè deficiunt à cha ritate. Alterum est eorum qui charitatis opus ali quod agūt, sed per negligentiam, quæ subrepit, vel ex incogitantia, vel ex humana fragilitate, non om nem, quem (si intenderent animum) adhibere pos sent, conatum exhibent. Et hi quoq; deficiunt ab aliquo charitatis gradu, quem consequi potuissent, modo fuissent in rem attentiores, quanquā non pe nitus à tota charitatis exorbitant latitudine, quem admodum priores defecisse constat. Tertium ge nus est eorum, qui gratię adiutorio totā animi con tentionem (quantum per carnis fomitem menti re pugnantem licet) adhibent operi charitatis. Et hi nihilominùs ab ipsa summa charitatis plenitudine deficiunt, quanquā is defectus omnino sit inuolun tarius, & penitus contra voluntatem operantis. In ter hos itaq; tres defectus hoc discriminis est, quòd primus est mortalis culpæ. Secundus est venialis.

Tria ho minum ge nera.

Primum.

Secundū.

Tertium.

Tres defi ciētiæ gra dus.

Plerique mortali peccato ca rent.

Ter-

Tertius verò, nec mortalis, nec venialis, quia nihil habet volũtarij Primo defectu multos in suis operibus hodie carere non dubito. Quia pleriq; sunt in ecclesia (quantum opinor) qui mortalibus careant delictis. Secundo verò tametsi nemo viuentium in cunctis suis operibus careat, iuxta illud. 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est, non desunt tamen, qui in aliquo opere suo nõ peccent, quod vel ex scripturis enitar ostendere, si prius Hieron. huic meæ sententiæ monstrauero scripsisse. Sic enim Hieron. 3. lib. aduersus Pelagianos scribit: Nos dicimus, posse hominem nõ peccare, si velit pro tempore, pro loco, pro imbecillitate corporea, quàm diu intentus est animus, quàm diu chorda, nullo vitio laxatur in cythara. Quod si paululum se remiserit, quomodo, qui aduerso flumine lembum trahit, si remiserit manus, statim retrolabitur, & fluentibus aquis, quo non vult, ducitur. Sic humana conditio, si paululum se remiserit discit fragilitatem suam, & multa se non posse, cognoscit. Hęc Hieronymus. Ecce quàm diu fuerit animus hominis attentus, nec se remiserit, sed pro viribus iam possibilibus, gratia cooperante, seipsum ad deum erigit, nõ peccat, hoc est in illo opere peccato caret. Cæterũ quia per lassitudinem animi, nequit seipsum quisquã semper in hoc statu tenere, sed crebro per subrepentem fragilitatẽ remittitur animus, hoc quàm primum fit, ilico delabitur ad veniale peccatum. Quemadmodũ & de Paulo mox exemplum producit: Putas ne, inquit, apostolum Paulum eo tempore quo scribebat, Lacernam siue penulam quam reliqui Troadæ apud Carpum, veniens affer, ac libros, & maximè membranas, de cœlestibus cogitasse mysteriis? Remisit ergo iam animum suum Paulus, neque penitus ad cœlestia fuit attentus,

In aliquo opere quidam non peccant. Quõ homo potest non peccare.

Hieronymi de Paulo exemplum.

2. Tim. 4.

tentus, & tamen eundem alias crebrius vsqueadeo fuisse attentum non dubito, vt totis viribus ei pro statu viæ possibilibus, ferebatur in deum. Fuit ergo quãdo Paulus defecit à charitate mortaliter, nimirum ante conuersionem suam. Fuit (si Hieronymo credimus) & quãdo defecit à charitatis gradu, sed venialiter. Vtpote qui post conuersionem, per quandam lassitudinem, & subrepentem in eum humanam fragilitatem, remisit animum. Fuit & tertio, quando nec venialiter, nec mortaliter defecit, et tamen defecit, quia nemo vnquam in hoc corpore positus, summam charitatis plenitudinẽ valuit assequi. Sed age, Paulum ipsum audiamus, hæc de seipso prædicantem. Ad Philip. enim ita scribit: Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim. Ecce negat hic se plenissimam & perfectissimam charitatem accepisse. Et tamen paulò post subiungit: Quicunq; perfecti sumus, idem sentiamus. Supra negauit Paulus se perfectum fuisse, quòd pro statu viæ nemo summam illam perfectionem assequutus sit. Et iam se numerat tamẽ inter perfectos, quoniam pro statu viæ perfecti censentur, qui pro viribus sibi permissis, omnino sectantur, vt apprehendant, quemadmodum apprehensi sunt à Christo Iesu, & qui eorum quæ à tergo sunt; obliti, ad ea, quæ à fronte sunt enitentes, iuxta præfixum signum insequuntur ad palmam supernę vocationis dei. Huic nimirum operi, tametsi nemo semper totis viribus animũ intendere potest, quotiès tamen id fecerit (quanquam nõ omni prorsus peccato careat ex operibus reliquis) tamen quantum ad hoc opus attinet, peccato carere nõ dubito. Paulus igitur in quibusdam operibus suis peccato caruit. Alioqui quum raptus in tertium cœlum, operam dedit audiendis arcanis illis verbis, quæ non licet homini loqui, peccasse credendus est. Adde, quòd Pau-

Triplex Pauli defectio.

Philip. 3.

Paulus seipsum perfectum esse negauit

Paulus in quibusdã suis operibus peccato caruit.

Paulus affirmat eum qui matrimonio iungit virginem suã benefacere, atq; ita benefacere vt nõ peccet. Nam supra dixerat: Si acceperis vxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit. Quod si quis in actu nubendi, potest benefacere vt non peccet, multo magis in illis præcellentibus operibus suis Paulus omni vacasse peccato, iustissimè creditur. Sed & idem Paulus. 1. Corin. 15. iustos monet, quatenus ita vigilent, vt non peccent: Euigilate, inquit, iusti & ne peccetis. Id quod neutiquam fecisse credendus est, si nullo prorsus opere possent non peccare. Ad hæc, Christus eum, cuius oculus verè simplex fuerit, hoc est intẽtio recta, nullam in opere suo tenebrarũ habere partem asserit. Quod si nullum habet tenebrarum partem, certè nec peccati quicquam in eo præsertim opere possidet, quum Paulo Christoq; peccata tenebras dici notissimum sit. Adde, q Petrus in epist. 2. cap. 1. postquam egregias aliquot virtutes enumerasset, subiungit: Hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Ecce Petro nõ peccat, quisquis illas virtutes operatur. His accedit, q Ioannes in epistola. 1. tradit de perfecta charitate, quam & eum asserit assequutum esse quisquis verbum dei custodit: Qui, inquit, seruat verbum eius, vere in hoc charitas dei perfecta est. Cæterum hæc perfectio non est plenissima charitas, qualis futura est in patria, sed qualem adiutus quis per dei gratiam assequitur. Nimirum quoties animus (vt Hieron. ait) ad instar chordæ cuiusdam in cithara protensæ, quantum carnis fomes sinit, in dei proximiq; amorem intẽditur. In hoc opere proculdubio nec mortale, nec veniale peccatum reperitur. Adminiculatur & Iacobus, qui dicit: In multis offendimus omnes; hoc est, nemo tanta circumspectione viuit, quin offendat in pluribus. De venialibus ipse loquitur, Quod si nullum opus pecca

Paulus iustos monet ne peccent.

Mat. 6.

1. Ioan. 2.

Iaco. 3.

to carere posset veniali, eadem facilitate dixisset: In singulis offendimus omnes, quemadmodum dixit, in multis offendimus omnes. Sensit ergo Iacobus quædam esse iustorum opera, quæ peccato careant veniali. Ex quibus opinor satis liquere, Nō in omni opere bono peccare iustum. Sed Lutherus quia malè cœpit, nullum non mouet lapidem, vt etiam inchoatum malum, malè cōsumet. Vt enim qui semel à tramite recto diuerterit, quò longius pergit, eò longius aberrat ab itineris fine. Sic nimirum & Lutherus facit. Nam quum dei pręcepta nobis impossibilia fecerit, quid aliud ex eo sequitur, nisi vt ea nō facientes, ipsi semper & in omni opere quantumuis bono peccemus. Illum igitur errorē semel ingressus Lutherus, nunquam errare desinit, sed ab errore in errorem facilè pręcipitatur. Cæterum dei

Dei præcepta cuiq; possibilia.

præcepta nobis esse possibilia tam scripturæ sacræ, quàm orthodoxi patres vbiq; clamāt. Nam in Euangelio Christus ait: Iugum meū suaue est, & onus

Mat. 11.

meum leue. Et Ioannes affirmat, mandata dei gra-

1. Ioan. 5.

uia non esse, nedum impossibilia. Et Hieronymus

Deus impossibilia non præcipit.

ad Damasum inquit: Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini præceptum esse, & mandata nō à singulis posse seruari. Et aduersus Pelagianos ait: Deus possibilia mandauit, hoc nulli dubiū est. Et Augustinus plerunque testatur, nec Deum aliquid impossibile homini præcepisse. Similiter & Chrysostomus ait, possibile est dei iussa perficere, si modo velimus omnem naturæ trepidationem alacriter virtute superare. Nihilq; impossibile est eorum quæ à Christo hominibus imperantur. Hoc Chrysostomus. Sed & ratio suadet hoc ipsum. Quoniam si Deus exigat ab homine, quod homo vtcunque adiutus præstare potest, quum id nō fecerit, merito culpam incurrit. Cæterū si quod exigit Deus eiusmodi fuerit, vt

rit, vt istud homini præstare sit impossibile, quomodo non magis Deus id iubendo, quàm homo nō faciendo, videri poterit iniustus? Quamobrem cum omni careat iniustitia, quicquid homini mandat, possibile sit oportet. Et idcirco dicit Augustinus: Nec impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est. Nec damnaturus est hominē, pro eo quòd non potuit vitare, quia pius est. Tota igitur (vt aiunt) via Lutherus aberrare cœpit cum duobus vltimis præceptis, vetitam nobis esse voluit carnis concupiscentiam, quam hauddubie nemo vitare potest. Et tamen eandem ille peccatum vocat. Quo fit vt dum illam positionem tueri conatur, vndique corradat, quicquid iis vtcunque possit suffragari. Propter quod, & eò tandem amentiæ peruenit, vt iam dicat etiam in omni opere bono peccatū esse. Sed nunc tempus est vt rationes eius audiamus. Deus impossibile prçcipere nequit, qa iustus est.

¶Finitis tandē articulis illis nugalibus, in quibus nec pietas, nec eruditio doceri vel audiri potuit, sed de superbia & abusu Romanæ abominationis coacti sumus perdere verba, operas & tempus, reuertimur nunc ad res serias & salutares, nempe ad gratiam, liberum arbitrium, peccatum, de gloria hominum ad gloriam Dei transeuntes, de quibus rebus & primis articulis nonnihil tractauimus. LVT.

¶Vtinam & tu nugarū item aliquando finem faceres, vt & articulorū illorum fecisti. Et vtinam cū iis melioribus articulis, meliores ipse mores induere velis, & à conuitiis ac maledictis istiusmodi cessare, quę profecto caussam tuā deteriorē efficiūt Ac religioni tuæ parum conueniunt, sed & doctrinę Christi plurimum aduersantur. EPIS.

¶Hunc autem articulum ego in Galatis meis, deinde in resolutionibus, atque aduersus doctri- LVT.

nales damnatores, & incendiarios Louanienſium tam copioſe, præterea eundem duo eruditiſſimi viri theologi D. Andreas Carleſtadius, & Ioannes Dolitius æditis libris ſic declarauerunt, vt in aduerſariis incredulis nihil aliud videam quàm aures aſpidis ſurdæ, & obturâtis auditũ ſuum, ſeu vt Apoſtolus ait ad fabulas eos conuerſos, à veritate auditu auerſo. Quid illi admittent, qui nubes has teſtimoniorum ſanctorum non admittunt? Attamẽ inſtandum eſt mandante eodẽ Paulo, oportunè, importunè, ob hoc ipſum, quòd ſanam doctrinam volunt obtinere.

EPIS. ¶ Adhuc te video pergere in prioribus nugis tuis & eos conuitiis inceſſere, qui tibi reluctantur, quum ſatius eſſet validis aut ſcripturis aut argumentis eoſdem reuincere. Quid enim damnatores tuos, doctrinales, & incendiarios atque incredulos probro vocas? cum iſti cuncta hæc rectius in te retorquebunt. Et te verius aures aſpidis ſurdæ & obturantis auditum ſuum habere contendẽt, qui nec ſacris authoribus fidem habeas. Sed hæc aliquando miſſa facias, & argumentis validioribus inſiſte.

LVT. ¶ Quid ergo meum articulum damnant? damnent illud Eſa. 64. Et facti ſumus immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ.

EPIS. ¶ Teſtimoniũ illud nihil pro te facere, nõ vno ſolum oſtendimus modo. Et primo iuxta Hieronymi interpretationẽ. Nam eo tempore dixerat hæc Eſaias (vti Hieronymus hũc locum interpretatus, affirmat) quando necdum ſaluator aduenerat, nec de vtero virginali naturæ noſtræ, atq; ſubſtantiæ aſſumpſerat hominem, hoc eſt ſub tempore legis, quando populus imaginem terreni portauit, non autem adhuc imaginem ſupercœleſtis. Vbi etiam paulò poſt & illud conſyderandum idem Hieronymus

[Margin: Teſtimoniũ Eſaiæ nihil pro Luthero facere. Primo. Iuſtitia legis ad veritatẽ euã-]

mus admonet, quòd iustitia, quæ in lege est, ad cō- gelicā cō-
parationem euangelicæ puritatis, immunditia no- parata.
minetur. Quamobrem et multis scripturæ testimo
niis confirmat, quæ quiuis illic legere potest. Sed et
tandem ita concludit. Si quis igitur post Euange-
lium Christi, & aduentum filij dei pedagogæ legis
obseruat cæremonias, audiat populum confitentē,
quòd omnis illa iustitia panno sordidissimo com-
paretur. Ex quibus verbis (si Hieronymo credi- Duo in
mus) duo colligere licet. Alterum quòd Esaias hic verbis E-
de Christianorum iustitia nequaquā sit loquutus. saiæ notan
Alterum, quòd ea, quæ tum dixerat, in persona po- da.
puli fuere dicta magis. Eligat ergo lector, an Hie- Secundo.
ronymo velit, an Luthero potius habere fidē. De-
inde si Hieronymus hæc non dixisset, ipsius tamen
Esaiæ verba, quæ proximè sequuntur, idipsum do-
cent, nempe, quòd in persona grauiter peccantiū,
hæc dicta sunt: Et cecidimus quasi folium, vniuer- Esa. 64
si & iniquitates nostræ, quasi ventus, abstulerunt
nos. Non est qui inuocet nomen tuum, qui consur-
gat & teneat te. Nec est putandum, quòd vir iste
sanctissimus Esaias non inuocaret nomen dei, aut
quòd iniquitates eius, perinde atque ventus quidā,
separassent eum à deo, sed de populo potius hæc di
xisse manifestum est. Neque enim de illorum nume-
ro credendus est Esaias fuisse, qui non inuocarent
nomen dei, sed flatu diabolico per suas iniquitates
deciderunt. Nam hi non iniuria sordidi, velut mu-
lieris menstruatę pannus, habendi sunt. At inquiet
Lutherus, seipsum Esaias annumerat illis. At hoc
non cogit vt & ipse cum illis habeatur sceleratus.
Nam & Hieremias idem facit, atque Prophetæ cæ-
teri. Sic enim Hieremias, qui tamen dum esset in
matris vtero, sanctificatus erat, se peccatoribus an-
numerat dicens: Dormiemus in confusione nostra, Hier. 3.
& operiet nos ignominia nostra, quoniam domi-

no deo nostro peccauimus nos & patres nostri ab adolescentia nostra vsque ad diem hanc, & non audiuimus vocē domini Dei nostri. Hæc Hieremias tertio capite.

Tertio. Querela Esaiæ temporaria fuit.

Tertio dicimus, quod ex verbis ipsis dilucidum est, hanc Esaiæ querelam, deplorationem alicuius calamitatis esse, quæ nō erat continua. Quando dicit eos tum factos vt immundos & omnes iustitias suas, quasi pannos menstruatæ, quodq; cecidissent, quasi folium, vniuersi. Et quod iniquitates suæ quasi vētus abstulissent eos, nec esset inter eos, qui inuocaret nomē dei. Quod si nō perpetua fuisset hæc querela, sed temporaria, quomodo poterit ex his verbis Lutherus colligere, q̄d in omni opere, quocunq; tempore perpetrato, peccatum fuerit. Nam licet in eorū operibus pro illo tempore peccata non defuissent, nihil oportet, vt aliis itidē temporibus singulum quoduis eorum opus, peccato fuisset inquinatum. Erat enim quando nomen inuocabant dei. Et quando non, quasi ventus, iniquitates eorum abstulissent omnes, & tunc non erant omnes immūdi, neq; sicut pannus menstruatæ cunctæ iustitiæ suæ. Sed neq; tunc in vnoquoq; opere peccabant. Porrò quòd temporaria solū fuisset hęc conquestio, verba quæ prope finem capitis eiusdē scripta sunt perspicue dilucidāt. Ciuitas sancti tui facta est deserta. Sion deserta facta est, & Hierusalem desolata domus sanctificationis nostræ & gloriæ nostræ, vbi laudauerunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinā. An non istud manifestat cuncta priora pro illo populo simul & pro captiuitatis tēpore fuisse dicta? quamobrem & hæc scriptura nihil contra nos facit.

LVT. ¶ Et illud Eccle. 7. Non est homo iustus in terra, qui

ra, qui faciat bonum & non peccet.

¶ Omittis hic Luthere causalitatis notam, qua palam docetur hanc scripturam ad alterius probationem fuisse introductam. Nimirum ad istam: Sapientia confortabit sapientem super decem principes ciuitatis. Cuius ratio redditur consequenter: Non est enim, inquit, homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet. Sensus igitur est, quòd sapientia (quæ Christus est) seu gratia Christi confortabit sapientem, plusquam vllus principatus. Quoniam absq; sapientiæ seu gratiæ illius adiutorio, nemo quantumuis iustus suis viribus cauere peccatum potest. Et quid proderit habenti principatum, si per peccatum ipse diaboli mancipium efficiatur? Dilucidum est igitur hanc scripturam non asserere, quod in omni opere, quod iustus facit, idē peccat. Nam ad hunc modum nulla prioris sententiæ ratio reddi potest, sed oportet subintelligi, nisi diuina quis fuerit adiutus sapientia. Hęc si defuerit ei sapientia (quæ Christus est) quæq; plus confortat & roborat sapientem, quàm decem principes ciuitatis, non euitabit peccatum. Cæterum & in Hebræo non est præsentis temporis, peccat, sed futuri peccabit, perinde ac si dixerit: Non est iustus, qui nunquam peccabit. Nam de præsenti certum est, aliquod opus esse, quod sic dei gratia protectū est, vt careat peccato. Maximè quum dicat Ioannes: Sanguis filij eius mundat nos ab omni peccato. Quod tum fieri Hieronymus asserit, quādo vel baptisma, vel sacramentum absolutionis accipimus. Sic enim loquitur aduersus Critobolum. Quod autem scriptum est: Et sanguis Iesu filij eius mundat nos ab omni peccato, tam in confessione baptismatis, q̄ in clemētia pęnitudinis accipiendū est. Opus igitur illud (quo vel baptisma suscepim⁹ vel absolutionis sacramentū) caret omni peccato.

EPIS. Nō integre reddit scripturas Luth.

Eccle. 7.

Absq; sapientiæ adminiculo iustus nemo peccatū deuitet.

Opera q̄ manifesto pctō carēt

Cæterum hoc non eſt in noſtra poteſtate, peccato carere, ſed dei gratia, propter quod & Hieronymꝰ ſubiicit: Aliud eſt mundari á deo, aliud per ſe eſſe ſine vitio. Suis itaque viribus nemo poteſt in vllo opere, quod facit carere peccato, ſed per gratiam et auxilium dei poteſt, per ſapientiam (quæ Chriſtus eſt) poteſt. Et propterea dixit Salomon: Sapientia confortabit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis, quia non eſt iuſtus in terra, qui facit bonum & non peccet, niſi per ſapientiam (quæ Chriſtus eſt) fuerit adiutus.

Suis viribus nemo peccata fugiet

LVT. ¶ Obſecro, qui vniuerſas iuſtitias noſtras immundas dicit, nonne opus bonum, peccato pollutum aſſerit?

EPIS. ¶ Diffiſus igitur de hac ſcriptura Lutherus, mox reuertitur ad priorem, quæ ſanè nihilo melius ipſum iuuat. Neq; enim de noſtris, vt dixi, loquutus eſt operibus, ſed Iudæorum & eo nimirum tempore, quo ſub captiuitate poſiti, nec templum accedere, nec ſecundum inſtituta legis Moſaicæ ſacrificia potuerunt offerre. Quo factum erat, vt quum priſtinis vti purificationibus minime licuerit, ſe penitus immundiſſimos exiſtimarent. Propter quod & in eorum perſona dixit Eſaias: Et facti ſumus immundi omnes nos, et quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Nec voluit Eſaias hanc querelam pro quouis tempore cunctis Iudæis accommodatã eſſe, ac multo minus chriſtianis. Nã dum floret eccleſia, quomodo potuiſſent in eam, cætera quæ ſequuntur quadrare? Oĩa deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas. Quis iſtud quauis extorſione poſſet ad eccleſiã florentẽ cõtrahere? Cæterũ finge ſcripturã illam ad chriſtianos, ad quemq; iuſtum attinere, non aliter tamen accipi poteſt, q̃ pro ſingula cuiuſq; viri iuſtitia. Nam opera, vt tu mox dicturus es, non faciunt quenquam iuſtum, ac proinde non

Verba Eſaiæ in florentẽ eccleſiam accõmodari non poſſunt.

non sunt dicenda iustitiæ. Satis igitur est ad huius scripturæ veritatem, quod nullius iusti vita sic splē deat, quin multis venialium peccatorum maculis respergat. Vt non iniuria (si districtius à deo iudice tur) multo fœdior eius apparebit conspectui, q̄ turpis aliquis menstruatæ pannus. At ex isto nequaq̄ consequitur, quod vnumquodq; opus cuiusq; iusti sic sit fœdatum. Potest enim iustitia cuiusuis iusti, quæ ex totius vitæ suæ conflatur actionibus, propter admixta venialia sic polluta videri, quum tamen aliqua sint eiusdem opera quæ non polluantur. Quamobrem non consequitur facti sumus im mundi omnes nos, & quasi pannus mēstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, igitur & pollutum erit opus vnūquodq; quod à nobis proficiscitur, vt vere debeat dici peccatum. optima cuiusq; vita venialib⁹ respergit.

¶ Damnent & illud Psal. cxlij. Non intres in iudicium cū seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. LVT.

¶ Facile donamus neminem viuere, qui sic iustificatur, vt omni prorsus peccato careat. At non propterea necessum est, quatenus in omni opere quod facit, idem peccet. Nam inter hæc, vt ab initio diximus, plurimum interest. Neq; istud ex illo consequitur. Non enim rectè subinfertur. Nemo tam iustus est, vt omni prorsus peccato careat, quo circa iustus in omni opere bono peccat. Nā aliud est & longe diuersum in omnibus peccare, et in aliquo non peccare. EPIS. In oībus peccare in aliquo nō peccare, multum differunt.

¶ Deus enim iustus iudex, bonum opus damnare non potest. Cum autem hic dicat, non iustificari nullum viuentem, etiam seruū dei, planum est, nullum opus bonum posse iustum iudicium dei sustinere, quare nec plene bonum est. LVT.

¶ Ista mihi videntur haud satis cohærere. Deus iudex bonum opus damnare non potest. Et nullū EPIS.

Male cohę rentia. opus bonum poteſt iuſtum iudicium Dei ſuſtine, re. Nam ſi bonum opus fuerit, id per priorē à Deo damnari non poteſt. Et idem per poſteriorem dam natur, quia non poteſt ſuſtinere iuſtum iudiciū dei. Quo fit, vt damnabitur, & nō damnabitur, quę nō cohærent in eodem. Sed hic elabi conaberis, ꝙ de opere plene bono vis dictum tuum intelligi. Ergo & iſtud fuit adiiciendum in priori, & ſic dixiſſes, deus iuſtus iudex opus plene bonum damnare nō poteſt. Sed iam oportet doceas nullū opus eſſe ple ne bonum, id quod hactenus non feciſti. Nam hæc ſcriptura non de ſingulo quoq; opere, ſed de ſingu lo quoq; viuente debet intelligi. Et fieri poteſt, vt quis, tametſi multa, quæ plenè bona ſunt, opera fe ciſſet, propter vnicum tamen quod inter cętera ma lum eſſet, iuſtificatione ſua fruſtraretur. Quamobrē & collectio qua iā vteris, prorſus inefficax eſt, ne que enim oportet, ꝙ ſi dixerit propheta, nō iuſtifi cari vllū viuētem etiam ſeruū dei, ꝙ nullum prop terea bonū opus poſſet iuſtum iudiciū dei ſuſtine re. Si enim tu moliris inferre verbis iſtis, quum, in quis, hic dicat propheta non iuſtificari vllum viuē tem, etiam ſeruum dei, planum eſt, nullum opus bo num poſſe iuſtum iudicium dei ſuſtinere. Sed hæc tua conſueta dialectica eſt.

LVT. ¶ Et ad ea quæ primis articulis diximus redeū do, probauimus hominem ſanctum, ſpiritu concu piſcere aduerſus carnem, & carne aduerſus ſpiritū. Eſſeq; per hæc duo cum Apoſtolo Paulo, ſeruum peccati, ſecundum carnem, & ſeruum dei ſecūdum mentem. Ac per hoc perſona ipſa iuſti, partim eſt iuſta, partim peccatrix.

EPIS. ¶ Et nos etiam lectorem oratum facimus, ne ſit ei moleſtum legere noſtras, ad eoſdem articulos re ſponſiones. Sic enim opinor intelliget, illum (qui mente ſeruit Deo) non item peccato, ſecundum ve

ram

ram peccati rationem,seruire posse. Nam vt in illis responsionibus nostris nonnihil adiiciã. Paulus ad Romanos. vi. Prohibet omnino,ne seruiamus peccato. Vetus,inquit,homo noster crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Et infra: Gratias autem deo,quod fuistis serui peccati,liberati autem à peccato,serui facti estis iustitiæ. Absit igitur,vt dicamus bonos viros,carne seruire peccato, secũdum veram rationẽ peccati. Sed propter fomitem duntaxat quẽ prorsus abiicere nullo modo possunt. Circunferentes enim hunc fomitem in carne sua,quum ipse fomes à Paulo peccatum vocetur,propter hunc fomitem dicuntur carne seruire legi peccati. At hoc non est secundum veram peccati rationem peccato seruire. Nã ita Paulus sibiipsi non cohæret, quod est absurdum dicere. Neque si iustus in carne sic seruiat legi peccati, propter hoc oportet, vt persona iusti partim peccatrix dicatur,nisi quatenus occasione fomitis huius in veniale peccatũ labatur. Veruntamen si fomes vere peccatũ esset,recte colligeres. At nos omnino reclamamus, & prorsus negamus fomitẽ aut motum fomitis(cui non assentitur volũtas)vere peccatum esse.

Iust⁹ propter fomitẽ dicit̃ carne seruire legi peccati.

Fomes vere peccatũ non est.

LVT. ¶Si ergo omnis persona simul peccatrix est,dũ iusta est, quid euidentius sequi potest, q̃ vt opus quoq; partim sit bonum,partim malum.

EPIS. ¶ Sicut fomitem negamus esse peccatum, sic nec admittimus quamcunq; personam hoc fomite præditam esse peccatricem. Id quod de paruulis baptizatis supra constitit. Quos apertissimum est,nec originale peccatum habere,nec actuale,sed esse per sanguinẽ Iesu Christi prorsus ab omni peccato mundatos. Similiter et adulti,momẽto ipso, quo baptizant̃,oĩ peccato vacãt, & tamen fomite nõ carẽt. Cæterũ vtrosq;(simul atq; manẽte gratia colla

Articul⁹.ij In baptizatis puulis nullũ prorsus peccatũ regnat.

collapsi fuerint in aliquod veniale) concedimus partim esse peccatores, partim iustos. Nec tamen inde recte colligis, quòd opus quodlibet ab eis patratum partim bonum sit, & partim malum, nisi docueris ex veniali peccato, simul & ex gratia bonum opus vnumquodque proficisci, nimirum vt ita posset gratia suam in illo opere partem vendicare, & peccatum item suam. Sed illud nos omnino negamus.

LVT. ¶ Cum Christus dicat et naturam monstret talem esse fructum qualis est arbor, vitium arboris certe in fructu sentitur.

EPIS. ¶ Certe Christus ex arbore bona, bonum prodire fructum affirmat. Omnis, inquit, arbor bona, bonos fructus facit. Vbi & per arborem bonam, hominem gratia iustificatum intelligit. Cæterum gratia, si Paulo credimus, multo potentior est, quàm fomes. Sed non sicut delictum inquit Paulus, ita et donum. Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia dei, & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Gratia igitur quũ sit fomite potẽtior, quid prohibet, quo minus opera quædam, hoc est quosdam producat, vitio carentes & peccato. Nam sicut fomes in multis hominibus vsqueadeo dominatur, vt nullum fructum non faciat malum, ita par est, vt vicissim gratia in bonis dominetur, vt aliquẽ fructum pariat, qui sit inculpate bonus. Cęterũ quod de naturę documẽto producis, nihil ad nos pertinet, nisi mõstrare queas, omne opus ex fomite proficisci, quod nos omnino damnamus. Nam radicem boni operis Paulus charitatem facit, ad Ephe. 3. Radicati, inquit, in charitate & fundati. Sed et volũtas per gratiam multa profert opera, tanto nisu, tantáque contẽtione, vt fomes nec tantillum in eis habeat, quod culpæ possit imputari.

Mat. 7
Gratia potentior quàm fomes.
Rom. 5
Efficax ratio, quòd nõ in omni opere bono iustus peccet.
Ephe. 3.
Radix boni operis charitas.

Non

¶ Non enim opera bona faciunt iustum(vt sæpe diximus)sed iustus facit bona opera. At talia faciat,necesse est,qualis est ipse, imperfectus,imperfecta:iustus,iusta:malus,mala. Si hæc ratio & authoritas non mouet,nescio quid mouere possit. LVT.

¶ Hæc certe ratio non conuincit, quin iustus posset opus quoddam facere,in quo nullum sit peccatum. Neq; enim prorsus verũ est,quod assumis, nempe q bona opera non faciunt iustum. Nam articulo primo superius ostendimus, duplicem esse iustificationem. Alteram quæ per gratiam acquiritur ante omnia opera,quemadmodum in paruulis fieri constat,quando baptizantur. Alteram in adultis per bonorum operum accumulationem, nempe resistendo fomiti, & eum quotidie minuendo. Primam iustificationem tametsi non præstent opera,præstant tamen secũdam cooperante gratia quę vires tam operibus,q̃ etiam aduersus fomitem prębet. Quum autem subinfers. At talia faciat necesse est qualis est ipse,quid ex hoc tibi velis,haud intelligo. Num opinaris fomitem & gratiam simul ad boni operis concurrere productionẽ? Si sic opinaris,erras hauddubie. Nam Paulus quædam omnino tribuit fomiti,quædam soli gratiæ. De fomite sic ait,ad Rom.7.Si (quod non volo ego)hoc facio, non iam ego perpetro illud, sed inhabitans in me peccatum. Ecce negat se perpetrare,quæ sibi prorsus inuito prorumpunt in carne,sed peccatum affirmat hæc operari.Nõ ergo sibi,sed fomiti(qui tyrannidem exercet carnis) hæc tribuit Paulus. De gratia verò sic loquitur.1.ad Cor.15.Copiosius q̃ illi omnes laboraui,non ego tamẽ,sed gratia dei, quæ mecum est.Ecce Paulus ea (quibus antecessit cæteros apostolos) opera,gratiæ diuinæ tribuit nõ fomiti. Nisi igitur gratiam,aut imperfectam,aut malam esse,quomodo poteris in eius operibus asserere

EPIS.

Duplex iustificatio.

Quã iustificationem opera præstant.

Operaquędã soli fomiti, quædã soli gratiæ tribuit Paulus.

ſerere quicquam delituiſſe peccati. Erant nimirum hæc opera Pauli iuſta, perfectaq́, quantum ad humanam iuſtitiam ſpectat. Nam alia creditur hominum eſſe iuſtitia, q̃ angelorum, & iſtorum adhuc alia q̃ dei. Si iuſtitiam angelorum cum dei cõferas iuſtitia, num non imperfectam eam cenſebis, et ab ipſa ſumma rectitudine lõgiſſime deficiẽtem'profecto. Veruntamen ipſa peccato caret, et longe perfectior eſt, q̃ humana quæuis iuſtitia. Simili modo ſi iuſtitiã humanam cum angelica componas, quãquam imperfecta ſimul & iniuſtitia videatur, habet nihilominus ipſa limites ſuos, quos ſi prætergreſſa non fuerit, nihil abſurdum eſt, vt opera quædam pariat abſq; peccato.

LVT. ¶ Forte dicent et admittẽt, iuſtũ in opere bono deficere quidem, ſed non peccare. Verũ ſuperius abunde probaui, hunc defectum eſſe vere peccatũ.

EPIS. ¶ Paulò ſuperius oſtendi, quempiã poſſe trifariã deficere, vel à tota latitudine charitatis, vt quũ peccat mortaliter, Vel ab aliquo gradu, quẽ (ſi fuiſſet attentus) potuiſſet conſequi. Et is defectus eſt venialis. Aut tertio, à ſumma charitatis plenitudine, cuius nemo vnq̃ in hac vita compos eſſe poteſt Et is defect⁹, nec eſt mortalis, nec venialis, ſed abſque omni peccato. Si igitur de hoc tertio defecto loqueris, quũ dicis, te ſuperius abunde probaſſe defectum hunc eſſe peccatum, Ego viciſſim aſſero, te neutiq̃ hoc ꝓbaſſe, nec vnq̃ poſſe probare. In qua re non recuſo quenq̃ iudicẽ, modo rationes eas legat, quas tam aduerſus hunc, q̃ aduerſus ſecundum articulum ante produximus.

Triplex defectus.

LVT. ¶ Eſt enim omiſſio illius præcepti, Diliges dominum deũ ex toto corde tuo, ex omnibus virib⁹ tuis, ex tota anima. Cum autem caro reſiſtat ſpiritui, clarum eſt, ꝙ vires carnis non diligant Deum, ac per hoc peccant in hoc præceptum.

Ta-

¶ Tametsi quum cumulatius quispiam, sublato fomite, diliget in patria, tamen hic etiam, qui quantum potest per fomitis impedimentum, conatu diligit, is nihil omittere dicẽdus est, quod ad hoc praeceptum attinet. Nam si possibilia sint pręcepta dei (quemadmodum esse supra docuimus) non plus à nobis exigit deus, quàm quod per gratiam eius adiuti, pręstare valebimus. Quum enim vires omnes pro nostra fragilitate possibiles, diligendo deo fumus impartiti, si quid praeterea defuerit culpae, nequaquam is defectus nobis imputabitur. Id quod ex August. manifeste confirmabimus. Is enim in libro de spiritu et litera cap. vlt. sic loquitur: Dici potest quaedam iustitia minor huic vitae cõpetens, quo iustus ex fide viuit, quanuis peregrinus à domino, et ideo per fidem ambulans nondũ per speciem nõ absurde dicitur, etiam ad istam pertinere ne peccet Neq; enim si esse nondum potest tãta dilectio dei, quanta illi cognitioni plenae perfectaeq; debetur, iam culpae deputandum est. Ecce Augustinus, cui et Hieronymus astipulatur, vt mox dicemus, duplicem opinatur hominis iustitiam. Alteram pro futura vita maiorem, vbi plenè diligemus absq; vllo fomitis renisu. Alteram maiorem, quae in hanc vitam competit, qua diligimus non ita plene. Affirmat tamen Augu. haud absurde dici, quod ad hãc iustitiam quoq; pertinet, ne in quibusdam operib⁹ peccemus. Et quod culpae non est deputandũ, quã quam non sit nobis tanta dilectio dei, quãta futurę cognitioni, quę plena et perfecta erit, debetur. Plurimos eiusmodi iustos scriptura memorat, qui tãet si plerunq; propter animi lassitudinem, etiã ab hac minori iustitia defecerint, nihilomin⁹ in multis operibus suis, eadem grauiter adiutorio gratiae praestiterunt, Talem Enoch fuisse nõ ambigo, de quo liber Geneseos affirmat, quod ambulauit cũ Deo.

EPIS. Non plus exigit de⁹ quã gratia adiuti pręstare valebimus.

quorundã iustorũ catalogus.

Gen. 5

Gen. 6

Gen. 7

Talem

Iob.1. Talem & Noë quem eadem scriptura virum iu- stum & perfectum vocat. Talem & Abraham, cui dixit Deus, ambula coram me, & esto perfe- ctus. Talem & Iob, quem scriptura virum simpli- cem & rectum vocat. Talem & Dauid, de quo de- us ipse testatur ad Hieroboam loquens. Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & ambulauit post me, in toto corde suo. Nũ putas fomitem in carne Dauid non huic instituto renisum fuisse? Renitebatur profecto. Et tamen au- dis deum ore suo testari quod ille toto corde suo post deum ambulauit. Sed & idem non est veritus ad deum dicere. In toto corde meo exquisiui te. Et deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo. Et rursum: Clamaui in toto corde meo. An non hunc amasse putas, quantum ad huius vitæ iustitiam suf- fecerat, ex toto corde suo? Sed vires, inquis, carnis non dilexerunt deum, ac per hoc peccauerũt. Ego certe non intelligo quemadmodum vires carnis (quæ nulla rationali voluntate dicuntur) aut deum diligere, aut peccare queant. Sed tamen quid de car- ne sua dixerat idem ipse Dauid, non ignoras. Cur, inquit, meũ & caro mea exultauerunt in deum vi- uum? Et. 2. Reg. 6. scribitur, quod totis viribus sal- tabat ante dominum. Et. 1. Para. 29. Quod totis vi- ribus parauit impensas domus domini dei sui. Si fomes quicquam restiterit, vt restitisse non est du- bium, præsertim quum in deum viuum (vt ait) ex- ultauerit eius caro, ea resistẽtia nec Dauidi tribu- enda fuit, sicut neq; Paulus eã sibi tribuit, quũ ait: Iam non ego operor illud, sed quod inhabitat in me peccatum. Si fomes carnis quicq̃ virium à dile- ctione dei subtraxerit penitus inuito, id huic certe vitio verti non debet, neq; culpæ deputari. Nam si quisquam onustus ingenti pondere ferri, mõtem aliquem, quanta possit celeritate, conscendere mo- liretur

[Margin notes: Iob.1. — Dauidquã uis retinente fomite deum toto corde est sequutus. — Psal.118. — Vires carnis nec diligere, nec peccare queunt. — Psal.83. — 2.Re.6. — 1.Par.29 — Rom.7 — Pulchra cõparatio.]

liretur, certum est eum multo celerius facturum onere deposito, quàm cum sic onustus esset. Verun tamen si pro virium suarum possibilitate conare‑tur ascensum illum perficere, nihil amplius ab eo iure deberet exigi. Atq; ita nimirum est, quantum spectat ad dilectionem dei. Nam & si fomes suo pondere renitatur, si nos tamen gratiæ vigilanter innixi, pro nostra virili dilexerimus, quoties id agi mus, audemus asserere nullū in illis operibus esse peccatū. Cæterum quia propter animi lassitudinē (vt ait Hieronymus) nemo sic in perpetuū perseue rare potest, iccirco nemo viuit, qui non multoties offendat & peccet. Propter quod et idem Hierony mus ait Critobolo: Nec quia ad breue possum, co‑gis me vt possim iugiter, hoc est, nec quia possum aliquoties nō peccare, oportet vt impperuū carere peccato queā. Cuius rei rationē eueſtigio subdit: Possum ieiunare, vigilare, ambulare, legere, psalle re, sedere, dormire, nunquid imperpetuum? Hæc Hieronymus lib. iij. aduersus Pelagianos. Possem & alia sanctorum virorum exempla, quæ sententi am nostram confirment, innumera producere, quē admodum de Aza quod scriptum est, cor eius fuis se cum deo perfectum. De Ezechia quoq; quod re ctum fecerit in oculis Domini. Et vt idem ait de seipso: Obsecro domine memento quoniam am‑bulauerim in conspectu tuo, in veritate, & corde perfecto, & bonum in oculis tuis fecerim. Sed prio ra confido suffectura.

Propter animi lassitudinē perseuerare negmus.

2. Re. 15

3. Reg. 20

¶Si enim sic elabi volunt per nomen defectus, ne peccatum cogantur admittere, elabor & ego & dicam adulterium non esse peccatū sed defectum. Qua enim ratione illud carnis concupiscere cōtra spiritum non est peccatū, eadem & adulterari non erit peccatum. LVT.

¶Præclusimus hanc tergiuersationem tibi. Nō EPIS.

elaberis ad hunc modum. Perspicuum enim opinor est ex iis, quę diximus inter hos defectus ingēs interuallū esse. Non adulter, vt diximus à tota charitatis latitudine defecit, per opus quod agit, charitati penitus repugnans, nimirū quia peccat mortaliter. At hi de quibus iam loquuti sumus, quanq̄ à summa charitatis plenitudine (quam expectamus in cœlo futuram) defecerint, habuerunt nihilominus pro statu viæ, & (vt Hieronymus ait) pro tempore, pro loco, pro possibilitate corporea, iustam charitatis mensuram, quæ saltem in quibusdam operibus omni peccato careat. Propter quod & iusti vocabulum (vt ait Hieronymus) possident. Nō enim ex eo ꝙ parua peccarunt, iustitiæ nomen admittunt, sed ex eo, ꝙ multa bona fecerunt, iusti vocabulū possident. Nequaq̄ igitur ad hunc modum elabi poteris. Porrò carnis concupiscere, nec in iustis ipsis, nec in adulteris peccatū est, sed consensus in cōcupiscentiam solus, quem, quia iusti nunquā contra dei mandatum admittunt, iccirco iusti nomenclaturam merito sunt sortiti.

Iustitię nomē ob paucula slabes nō deperditur.

Carnis cō cupiscere nec in iustis, nec in iniustis peccatum est.

LVT. ¶ Quanquam (vt dixi) propriū sit eorum inuentum, appellare defectum, quod scriptura peccatum appellat. Et sicut ipsi fabulantur, suos defectus non esse contra legē, sed defectiones à legē, ita ego quoque negabo adulterium esse contra legem, sed solū defectum à lege.

EPIS. ¶ Si potes ita frontem perfricare, vt inter hos defectus nihil interesse cōtendas, nullo vnq̄ impudētiæ metu reuocari poteris, quo minus pergas in errore tuo, nempe quos putas defectū in adulterio nihilo magis peccatū dici posse, q̄ defectū à summa charitatis plenitudine. Cęterum si queas ex scripturis hunc defectum ostendere peccatū esse, vti nos illum ostendimus, victoriā vltro cōcedemus tibi, & arena (quod aiunt) cedemus ilico.

Et

¶Et quid faciunt his suis loquutionibus, nisi ꝙ aliis quidem verbis, idem quod Pelagiani docent. An referre putas, quibus verbis veritatem eludas, & mendaciũ statuas? Quid enim ex ea doctrina capit auditor, ꝗ post se acceptam gratiam, mundũ esse, & iam gratia ad peccati vlterioris purgationem non egere? id quod propriissime Pelagianũ est, sed sub verbis catholicis propositum. Ita Christo non habent opus ad iustitiam, nisi in primo instanti cõtritionis, nisi quod Pelagiani, nec ipso primo instãti, gratia indigere voluerunt. LVT.

¶Neminem certe vsqueadeo mundum opinamur quicunq; sumus orthodoxi, quin post semel acceptam gratiam, adhuc eadem egeat. Non solum vt in pristina peccata non relabatur, verũetiã vt cętera futura vitet, atq; carnis fomitem quotidie magis ac magis imminuat. Quod qui sentiunt, longissime dissident à Pelagianis. Nam ij liberum arbitriũ existimant, absq; gratia quodque peccatũ vitare posse. Nos autem sine gratia peccatum posse cauere putamus neminem. Nullis ergo verbis nos veritatem eludimus, aut mendacium statuimus. Tu potius videris, quibus id facias, qui contra cunctos ecclesiæ patres asseris neminem (quantumuis adiuuetur gratia) vitare posse peccatum vllo prorsus opere, sed in quouis opere, quantumuis bono, iustum peccare. Sic enim dicens, quum Pelagianorum hæresim vitare cupias, incidis in Manichæos, quod est iuxta prouerbium, vitare Scyllam & in Charibdim incidere. Tua nimirum hæresis deterior est & magis ab ecclesia dissidet, quàm Pelagianorum. Lege quotquot hactenus contra Pelagianos quicquam scripserunt, & hoc vbique testantur sibi cum Pelagianis conuenire, ꝙ præcepta dei possibilia sunt, & à libero possunt

EPIS.

Pelagianorum error.

Flãmã fugiens in ignem decidit.

Lutherana hæresis multo pestilẽtior q̃ Pelagiano rum.

arbitrio seruari. Sed hoc diffidere, quòd Pelagiani contendunt, id sine gratia fieri posse, orthodoxi cõtra, non sine gratia. Tu verò non solum præceptorum possibilitatem negas, verumetiam arbitrij libertatem tollis funditus. Quare multo perniciosiorem hostem ecclesiæ te constituis, quàm fuerant Pelagiani. Et Manichæorum errores sectaris apertissime.

LVT.

¶ Cur non damnant Grego. super Iob. 9. dicentem: Sanctus vir, quia omne meritum virtutis nostræ vitium esse conspicit, si ab interno arbitro, districte iudicetur, ideo recte subiungit. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei vnum responde re pro mille. Nõne articulum hunc meum hic Gregorius euidenter docet?

EPIS.

Gregori⁹, vt citat Beda de gestis Anglorum, li. 1. c. 22. In qbusdam actis Gregori⁹ nullam culpã ponit.

Greg. Iob nec corde nec lingua peccasse testatur.

Iaco. 3.

Mat. 15

Greg.

¶ Gregorium tuæ sententiæ repugnare, non ex vno solum ostendi potest loco. Nam ad Augustinum Anglorum apostolum scribens, ait: Bonarum est mẽtium illic agnoscere culpam vbi culpa non est. Ecce in aliquibus operibus opinatur Gregorius nullã culpam esse. Similiter & Moraliũ secũdo, capite. 9. super illo verbo. In omnibus his nõ peccauit Iob, neq; stultũ aliquid contra deũ loquutus est, ait in hũc modũ. Beato Iob & oris testimonium perhibetur & cordis. Prius enim dicitur, nõ peccauit, & tunc demum subditur: Neq; stultũ aliquid contra deũ loquutus est. Qui enim loquutus non est, culpã à lingua cõpescuit. Sed quum premititur, non peccauit. Constat quod murmurationis vitiũ etiam à corde restrinxit. Nec ergo peccauit, nec stultum quid loquutus est. Quia nec per conscientiam tacitus timuit, nec linguam in contumeliã relaxauit. Ecce Gregorius cum scriptura cõfitetur, Sanctum hunc virum in his, quæ hactenus gessit, nec corde, nec lingua peccasse. Quæ duo membra quisquis poterit à peccato tueri, is omnino potest

in ali

in aliquo opere non peccare. Nam de lingua Iacobus dicit: Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir. Et de corde Christus ait. De corde exeunt, quæ coinquinant hominē. Et idem Gregorius lib. 10. cap. 16. super illo verbo. Leuare faciem sine macula. Omne peccatum, inquit, aut sola cogitatione committitur, aut cogitatione simul et opere. A quibus duobus quisquis manum & mentem immunes seruauerit, hunc consensu scripturæ Gregorius docet, posse faciem ad deū sine macula leuare. Quod si sine macula, certe & sine peccato potest, quū peccatum vnumquodq; sit macula quædam. Sed & aliis locis pluribus hunc sanctum virū, in plerisq; suis operibus Grego. ostendit caruisse peccato. Cæterum vt ad ea verba, quæ ex libro nono protulisti, tandem respondeam. Prætermittis hic ea, quæ rē totā elucidant. Neq; enim absolute Greg. asserit, in singulis virtutibus nostris esse peccatum, sed de virtute iustitiæ nostræ loquitur, quum diuinæ fuerit iustitię comparata. Sic enim inchoat sermonem suum. Vere scio, quòd si ista sit. Et nō iustificabitur homo compositus Deo, homo quippe, quum Deo non componitur, iustitiam percipit, compositus amittit. Ecce hoc principio Greg. asserit hominem, si non conferatur cum Deo, iustitiam aliquam habere, sed hanc protinus vt Deo fuerit compositus, hominem amittere confitetur. Cuius caussam subdit. Quia quisquis se autori bonorū comparet, bono se, quod acceperat, priuat. Qui enim accepta bona sibi arrogat, suis cōtra deum donis pugnat. Vnde ergo despectus erigitur, dignū est, vt erectus inde destruatur, Hucusque Greg. Et iam sequuntur verba quæ Luth. memorat. Sanctus autē vir, quia omne virtutis nostræ meritū vitium esse cōspicit, si ab interno arbitro districte iudicetur &c. Hoc profecto, non de aliqua vna peculiari virtute vult

Prætermissa à Luth.

Homo cū deo nū collatiue iustiā habet, quam deo cōparatiue ilico amittit.

intelligi,sed de iustitia ipsa, quam superius nominauit,quęq; virtutes nostras omnes complectitur, simul & totius humanæ vitæ progressum. Huius vtiq; iustitiæ meritum,si ab interno arbitro districte iudicetur,multis vitiis scatet,ꝓpter opera plurima,quæ venialibus nō carēt delictis. Licet enim aliqua sint opera,quæ peccato careant, tamen multo maior est eorum numerus, quæ venialiter saltē inquinantur. Et quanquam venialia nobis parui momenti putentur, tamen in oculis Dei (modo se censorem districtum exhibeat) parua non sunt. Iustitia igitur nostra propter taliū operum arenam, innumeris videri potest respersa maculis, & velut pannus menstruorum sordibus inquinatus. Verūtamen propter alia quædam opera, quę per gratiā dei omni peccato caruerunt,iustitiam nostram clementissimus ipse respicit. Atqui si totius huius iustitiæ meritum,seuerus ipse iudex districtius excuteret, profecto non tam propter opera bona meritum inuenietur,q̄ propter maculas venialium ipsa censeretur vt vitiū.Hæc hauddubie mēs Gre.fuit. Cæterū quanq̄ ipsa tota vita,velut vitiū existimaretur propter ipsas venialium resperſiones,nihil tamen oportet,vt nullum in ea sit opus quod nō polluatur. Et proinde non recte colligis,ꝙ in omni opere bono peccatū sit. Nam eiusmodi(vt diximus) iustitia,quædā habet opera,quæ prorsus omni peccato vacāt,quędā quę saltē venialibus inquināt. Propter quod et Hieron.aduersus Pelagianos, duplicem distinguit iustitiā, quemadmodū et Augustinū fecisse paulò superius cōstitit. Perspicuū est, inquit, duas in scripturis sanctis esse perfectiones, duasq; iustitias. Primā perfectionē, & incōparabilem veritatē,perfectāq; iustitiā,Dei virtutibus coaptandam. Secūdam autē quæ competit nostrę fragilitati,iuxta illud quod in psalmis dicitur; Non iustifi-

Duplex perfectio.

ſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Hoc Pſal.142
Hiero.lib.1.contra Pelagianos. Hæc certe iuſtitia,
quæ noſtræ fragilitati competit, eadem eſt,de qua
Gregorius hic loquitur,dicens,ꝙ homo q̄diu non
componitur deo,ſed ſeorſum conſyderatur,iuſtitiā
habet,quam tamen compoſitus deo,protinus amit
tit.Et huius iuſtitiæ meritū ſi diſtricte iudicetur,vi
tiū poſſe cenſeri.Nō negat tamē, quin hæc iuſtitia
multa pariat opera,quæ peccatis carent,imò teſta-
tur hoc pleriſq; in locis,vt diximꝰ,apertiſſime.Ali- Iob.11
oqui quomodo leuaſſet interdū ſuā faciē Iob abſq;
macula? Et quomodo ſæpius inter operandū, nec
mēte,necmanu peccaſſet,ſed nec corde,aut lingua?
Certe quiſquis dū operatur, in nullo horū peccat,
is in illo ſaltem opere,peccato caret. Nō igitur ex
præfatis verbis, articulum tuum Gregorius (vt tu
aſſeris) euidenter docet.

¶ Idem ſuper illud eiuſdem.Si habuero quippi LVT.
am iuſtum,non reſpōdebo,ſed meum iudicem de-
precabor. Vt enim,inquit,ſæpius diximus omnis
humana iuſtitia iniuſtitia eſſe conuincitur, ſi diſtri-
cte iudicetur.

¶ Prioribus illis verbis Iob non negat ſe quip- EPIS.
piam iuſtū habere. Sed ſi habuero, inquit,quippiā
iuſtū,hoc eſt, ſi opus aliquod iuſtū (quod nihil ha-
beat omnino culpæ) fecero , qualia dubio procul
habuit plurima,non defendā hoc eſſe iuſtū, ſed me
um iudicem deprecabor,ne propter alia in quibus
peccaui,me condēnet. Cuius cauſam ſubiicit Gre.
Quia omnis humana iuſtitia,vt ſępe diximus,iniu
ſtitia eſſe conuincitur,ſi diſtricte iudicetur. Cæterū
iis verbis nō cōficitur in oī opere bono iuſtū pec-
care,ſed iuſtū nō carere peccato.Quod et nos cōfi-
temur,ſimul et humanā iuſtitiā,tāetſi quędā pariat
opera peccati expertia,parere tamē et alia,quę pec
catis ſaltē venialibꝰ inquinātur.Propter quę velut

Gregoriꝰ. Iuſtus non caret pec-cato, at nō in omni o-pere bono iuſtus pec-cat.

iniustitia quædam plane conuincitur, si censorem districtum nacta fuerit.

LVT. ¶Et Augustinus libro vndecimo confess. Væ hominum vitæ, quantumcunque laudabili, si remota misericordia iudicetur.

EPIS. ¶Neque testimonium istud Augustini quicquam refragatur iis, quæ iam diximus, si non seorsum illud à cæteris illic ab eo dictis, exemeris. Loquitur enim illic de matre sua, quam supra mirificis extulit laudibus. Nunc autem hæc subiungit. Quanquam enim illa in Christo viuificata, etiam nondum carne resoluta, sic vixerat, vt laudetur nomen tuum in fide moribusque eius, non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptismum regenerasti, nullum verbum exiisse ab ore eius contra præceptum tuum. Et dictum est à veritate, filio tuo. Si quis dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis. Et væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Quia verò non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum inuenire indulgentiæ. Quisquis autem enumerat tibi vera merita sua, quid tibi enumerat nisi munera sua? O si cognoscant se omnes homines, & qui gloriantur, in domino glorientur. Ego itaque laus mea, & vita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis eius actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor. Hæc August. illic. In quibus verbis bonos actus suæ matris à peccatis eiusdem separat, et vera merita dicit munera fuisse dei. Verumtamen haud negat, quin propter alia, quæ deliquerat, si tota matris vita discuteretur exactius, non posse Dei se verum sustinere iudicium. Tantum igitur abest vt August. hoc loco quicquam pro te faciat, vt etiam suis verbis vehementer condemnat articulum tuum, quando vera matris suæ merita,

Vera merita munera Dei.

Augustini verba Lutherum condemnant.

rita, dei munera confitetur. Et bonos ipsius actus à peccatis eximit, ita vt pro illis quidẽ gratias agat, pro iis verò precetur veniam. Quamobrem & palàm est, in pontificem ea quæ sequũtur, iniquissimè te iam oblatrasse, & nimis q̃ cinice.

¶ Vides ergo ô miser sanctissime, quorum sententias impia tua Bulla damnaris? Certũ est cum iis scripturis & patrum sententiis permanere, & te idolum abominationis cum fiducia contemnere. Non ergo meus ille articulus, sed Esaiæ, Dauid, Salomonis, Pauli, Christi, Augustini, Gregorij inuentus est, cũ quibus damnari ab Antichristo isto, superba gloria est. Hac enim diabolica damnatione firmatur opinio illa Papam esse Antichristum, & Romanam curiam sedem Sanatæ, & abominationem desolatiōis esse in Babylone illa mystica. Amplius nõ fallit specie veritatis, sicut hactenus fecit, sed prodit seipsam abominatio ista peccati & perditionis. LVT.

¶ Profecto nullus horũ (quos iactitas) tuæ sententiæ quicquam in hac re subscripsit, neq; Esaias, neque Dauid, aut Salomon ipse, neque Paulus, aut Christus. Sed neque Gregorius, aut Augustinus in iis testimoniis (quæ iam ab eis citaras) imò contra te potius (vt ostendimus) singuli pugnãt efficacissime. Pro nostra vero parte dimicãt scripturæ quas supra citauimus. Dimicat Christus, qui testatur in habente oculum simplicem dum operatur, nullam in eius opere tenebrarũ partem esse. Dimicat Paulus qui clamat: Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui nõ secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Potest igitur quispiam, ita secundum spiritũ ambulare, vt in aliquo saltem opere nihil habeat damnationis, aut peccati, quo damnetur. Pugnat Iacobus, qui non dixit in omnib⁹, sed in multis offendimus omnes. Pugnat

EPIS.
Ne vnus eorũ quos Luth. produxit, eidẽ suffragatur.
Catalog⁹ authorũ q̃ pro nobis dimicant contra Lutherum.
Mat. 6.
Rom. 8
Iaco. 3.

1.Ioan.1. & Ioannes qui prorsus affirmat sanguinē Iesu mundare nos ab omni peccato, quod fieri saltem debet in opere aliquo, quemadmodum & testatur Hieronymus.

Iudas. Pugnat & Iudas, qui dicit: Et qui potēs est vos ab omni peccato seruare. Ergo potest ita nos in aliquo saltem opere seruare immunes. Cęterum præter hæc scripturarum testimonia, certat pro nostra parte Hieronymus, qui sic aduersus Pelagianū scribit: Tu dicis nō esse hominem sine peccato, sed esse posse, quum ecōtrario ego tibi tribuam quod negasti. Esse hominem sine peccato per dei gratiā, & tamen per se non posse. Ecce per dei gratiam adiutus potest in aliquo opere iustus cauere peccatū. Certat Augustinus pro nobis, quū Pelagiano pro se testimoniū Hilarij proferenti, respondit, cap. 60. libri de natura & gratia, contra Pelagianos: Quid dixit, inquit, Hilarius contra id quod dicimus? Vel quid istum adiuuet vere nescio, nisi quia posse esse hominem mundo corde, testatus est. Quod quis negat? Sed gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, non sola arbitrij libertate. Ecce, hic Aug. confitetur etiam ex Hilario posse hominē per Dei gratiam esse mundo corde, quod (quū nequeat fieri in cunctis operibus) in aliquo tamen erit, necesse est. In quo libro citantur etiam testimonia Chrysostomi, Sixti papæ & martyris, atq; etiam Hieronymi, quibus vbiq; subscribit Augustin⁹, gratia dei, non sola arbitrij libertate, peccatum in aliquo opere vitare posse, sed et Origenes huic etiam accedit sententiæ super Lucam, homil. ij. Qui volunt peccatis suis ostendere aliquam excusationē, æstimāt nullum esse absq; peccato, & vtuntur testimonio, quod in Iob scriptum est: Nemo mundus à sorde, nec si vnus quidē diei fuerit vita eius super terrā. Numerabiles autem menses eius cuius sonum tantummodo proferunt, interpretationē penitus ignorantes.

Qui peccatis suis fucum induunt nemi nem esse absq; pctō autumant

rantes. Aduersus quos breuiter respondebimus. Quoniam absq; peccato esse, in scripturis dupliciter intelligitur. Vt sit alterum, nunquā omnino peccasse, alterum peccare desiisse. Si igitur aiunt eum absq; peccato dici, qui nunquam peccauerit, & nos assentimus, nullum esse absq; peccato, quia omnes homines aliquando peccauimus, licet postea virtutem sequuti sumus. Si vero sic intelligunt, hominē non esse absq; peccato, vt negent, quempiam post vitia, ita se ad virtutes referre, vt nunquam omnino peccet, falsa eorū sententia est. Ecce quàm aperte sententiā eorum falsam Origenes esse testatur, qui negant quempiam ita se ad virtutes post vitia referre, vt nunquā omnino peccet. Ergo aliquando est, quando Origeni non peccat iustus. Consentit eiusdem etiam verbis Ambrosius in suis super Lucam commentariis. Vides iam Luthere, quot pro nostra parte, contra te reluctantur? Quamobrem si nihil aliud ipse robustius habes quo firmes articulum istum, consultius faceres meo iudicio, si tandē ab hac insania resipiscas, q̄ frustra gloriaris, & scripturas, & patrū sentētias huic articulo tuo fauere. Vt de cōuitiis taceam, quæ tam superbè cōtra pontificem iacularis, perinde ac si solidissimis essent fulcita præsidiis, quum nihil sint minus. Sed hactenus ad articuli tui labefactationem ista sunt dicta.

In peccato esse dupliciter intelligitur.

ARTICVLVS XXXII.

LVT.

OPus bonum, optime factum, est veniale peccatum.

EPIS.

¶ Quoniā articulo proximo satis superq; monstrauimus virum iustum pleraq; opera facere, quæ peccato prorsus omni careāt, nihil opus est multis ad huius articuli conuulsionem. Nam si iustus aliquid operis faciat in quo nō peccat, protinus ex eo sequitur, opus optimè factum, nec veniale peccatū esse. Nam hoc opus nec peccatum est, nec vllo censeri potest inquinari peccato.

LVT. ¶ Hic manifeste sequitur ex priore.

EPIS. ¶ Profecto, si prior articulus tuus verus esset, Opus vnumquodq; quod á quouis, quãtumuis iusto, proficiscitur, non modo veniale peccatum, verumetiam esset & mortale. Nam quis mortaliter eum peccare nõ dixerit qui mandato dei cuiuis cõtrauenerit? Si is non peccet mortaliter, haud scio quis dici poterit mortaliter peccare. Verum is, huiusmodi putandus est, quicunq; vel non diligit ex summa charitatis plenitudine (si tamen hoc tam rigidè sit intelligendum, vt tu interpretaris) vel qui aliquãdo patitur in se carnis concupiscentiam, si tamen hęc dei mãdato prohibeatur. Nam alter (si tibi credimus) peccat contra præceptum illud quod & primum & maximum á Christo vocatur, Nempe, diliges dominũ deum tuum ex toto corde &c. Alter aduersus postrema duo præcepta, quibus (vt asseris) omnis carnis concupiscentia, prohibetur. Et quanquam cætera quoq; præcepta coneris impossibilia monstrare. Hæc tamen sic se habent, sententia tua, quòd nemo (quicquid operis boni moliatur) effugere potest, quin vel in illud de dilectione dei, vel in istud de concupiscentia, protinus impingat. Verũ hæc q̃ horrida sint auditu, nemo (qui quicquam sapit) non intelligit.

Opus q̃dque á iustissimo p̃fectum, si Luth. audiẽdus, nõ solum veniale, sed & mortale est.

LVT. ¶ Nisi quod addendũ est, quod alibi copiosius dixi hoc veniale peccatum non natura sua, sed misericordia dei tale esse.

EPIS. ¶ Quòd peccatum veniale solum ex dei misericordia veniale sit, in hoc tecum sentio. Sed quoniã & nos mortale quoq; peccatum, per dei misericordiam fieri posse veniale credim⁹, vellem apertius nobis exponeres quid ipse discriminis arbitreris, inter mortale venialeq; peccatũ statui debere, Nec opinor te dicturum, quin mortale, protinus vt fit, effugiet ab animo gratiã, & in odio dei constituat ipsum

Venialis peccati á mortali discrimen.

ipsum peccatorē. At veniale non ita. Quòd si mortale gratiam auersetur, nō autem veniale, profecto palàm est, non mediocre discrimen esse venialis à mortali, nec exiguum inter ipsa repositum interuallum. Hactenus conuenire te par est, vt opinor, nobiscum de veniali mortaliq́ꝫ. Cæterum in hoc dissidemus, ꝙ tu quemcunqꝫ defectum à plenitudine summæ charitatis, peccatum, & ad minus veniale putas. Nos vero tres deficientiæ modos ponimus, quorum primum esse mortalem existimamus, eò quòd sua sponte & ex instituto contra dei mandatum agat. Secundum autem venialem opinamur, ꝙ præter institutum, & ex leui quadam diligentia, per lassitudinem animi subrepentem, nascitur. Postremum deniqꝫ non dubitamus, omni prorsus carere peccato. Nimirum quia penitus nihil habet in se voluntarij.

Oīs defectus Luthero peccatum est.

Tres deficiētiæ modi.

LVT.

¶ Non enim dixit Dauid, Nō præmiabitur, sed non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Non iustificari certe est damnari, ita omne opus iusti damnabile est, & peccatum mortàle, si iudicio dei iudicetur.

EPIS.

¶ Huic ego vicissim respondeo, nō dixisse Dauid, nullum opus viuentis, sed nullum viuentē iustificari. Aliud enim (vt diximus) est opus aliquod viuentis, aliud ipse viuēs, qui multa complectitur opera. Nos ingenuè confitemur, neminem esse, qui nō in multis delinquat. At vicissim haud veremur cum patribus asserere, fuisse quosdā, qui in aliquo saltē opere nihil deliquerunt, quales èxemplis multis è scriptura petitis, complures ostēdimus fuisse, quibus & iam adiicimus Zachariā & Elisabeth, de quibus Lucas tradit: Erant, inquit, iusti ambo ante deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela. Ecce non dixit Lucas, vt tuo interim argumento vtamur, ꝙ erant

Aliud opꝰ viuentis, aliud ipse viuens.

Luc.1.

ante homines, sed ante Deum iusti. Quod, quid aliud est, q̃ quòd oculis dei iusti fuerant. Neq; dixit in aliquibus mandatis, sed in omnibus mandatis & iustificationibus domini: & demũ adiecit, sine querela. Nullum ergo mandatorũ dei non operati sunt absq; querela. Et quomodo te quęso potuerũt mandata cuncta sine querela peragere, si quędam illorũ impossibilia fuissent? Putas istos nõ perpessos fuisse concupiscentiam carnis, aut summam illam charitatis plenitudinẽ in suis operibus habuisse? Neutrum profectò verum est. Et tamen hic Euangeliũ affirmat eos ante Deum fuisse iustos, & incessisse in omnibus mandatis, & iustificationibus ante deum sine querela, nõ hominum dico, quorum haud dubie latebit oculos, quænam Zacharias & Elisabeth intra cordium suorum penetralia gerebãt, sed absq; querela coram deo. Nec tamẽ eos omni prorsus caruisse peccato, reor in suis omnibus operib⁹, sed saltem in compluribus, id cõfiteamur oportet.

Quõo in omnibus dei mandatis sine querela quis ambulet.

Quærit hoc loco super Lucam Orige. Quomodo potest euenire, vt in omnibus mandatis et iustificationibus dei quis ambulãs sine querela sit? cui breuiter se responsurũ pollicetur. Nisi hoc, inquit, ita esset vnquam in alio loco nosceremus scriptum referri. Iustè id quod iustum est sequere. Nisi enim esset iustum aliquid, quod non iustè sequeremur, nequaquam nobis præciperetur, vt iustè id, quod iustum est sequeretur. Quando enim facimus mandatum dei, & in conscientia nostra, vanæ gloriæ sordes respargimus, vt placeamus hominibus, aut alia quæcunq; non placent deo, boni operis caussa precedit, & quamuis faciamus præceptum dei, tamẽ illud absq; querela non facimus, & iniustè id quod iustum est sequimur. Difficile est ergo ambulare in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela, secundum testimonium & laudem dei

Deut. 16.

in Chri

in Christo Iesu. Quæ laus reddenda est in die iudicij, ab eo cui omnes nos manifestari oportet ante tribunal eius, vt recipiat vnusquisque quæ per corpus gessit, siue bona, siue mala. Omnes enim stabimus ante tribunal dei, vt recipiamus quod meremur in Christo Iesu. Hęc Origenes. Vt igitur ad institutum redeamus. Non dixit, inquit, Dauid. Non præmiabitur, sed nō iustificabitur in conspectu tuo omnis viuēs. Et hoc nos concedimus, quippe, quia nemo viuentium est, qui penitus omni peccato careat. Sed ex hoc non sequitur, quemadmodum ipse moliris inferre, quòd nullum opus cuiuslibet viuentis omni peccato careat. Nam & Zacharias & Elisabeth, ac alij complures, de quibus ante loquuti sumus, in multis operibus suis peccato caruerūt, tametsi non penitus in omnibus. Nisi enim in multis operibus peccato caruissent, non dixisset Euangelium eos ante Deum fuisse iustos, & incessisse sine querela. Propterea Hiero. aduersus Pelagianos ait: Iob quoque & Zacharias & Elisabeth iusti dicti sunt, secundum eam iustitiam, quæ possit in iniustitiam aliquando mutari, & nō secundum illam quæ nunquam mutari potest. Iustitia nimirum eorum fuit aliquibus maculis venialium peccatorum respersa, & hanc Hiero. eodem loco vocat iustitiā & perfectionem quæ competit fragilitati nostræ, iuxta illud vt ait, quod in Psalmis dicitur: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Porrò quū subiicis Luthere. Non iustificari, certè est damnari, atque ita omne opus iusti est damnabile, ineptissimè colligis. At sic colligendum esset. Omnis itaque iustus viuens est damnabilis, & non omne opus iusti. Quod certè non inficior si Deus vnumquemque districtè iudicaturus esset, quum nemo viuentium omni careat peccato. Rursum neque istud rectè subinfers, Peccatum veniale damnabile est

Rom. 14.

Iustitia duplex.

si di-

si districte iudicetur. Ergo peccatum veniale, mortale est. Nam supra constitit inter nos, quòd mortale peccatum fugat à nobis gratiã, propter quod & merito damnandũ venit, non autem identidem veniale. Quod discrimẽ abundè satis est, vt veniale dici mortale nequeat.

LVT. ¶ Et Augustinus non dixit, Væ vitæ hominum aliquo modo laudabili. Sed væ quantumcunque laudabili. Væ autem istud, damnationem sonat. Et quantumcunque laudabilis vita, optimam vitam sonat.

EPIS. ¶ Væ vitæ hominum Augustinus dixit, & non væ singulis hominum operibus. Nam vita nullius est vsqueadeo integra, vt non multis sit respersa venialium saltem peccatorum maculis, verum opera multa sunt viuentium, quæ diuus August. peccato carere non negat. Vt & manifestum est ipso eodem loco, vnde tu citaras eius hoc testimonium. Nam ibi confitetur, quædam esse vera merita, & munera dei. Sed et bonos actus matris suę seorsum à peccatis separat, pro illis quidẽ gratias agens, pro istis verò veniam implorans. Optima igitur vita (quia peccato non prorsus caret) si districtè iudicetur, damnabilis est. At hoc nihil officit, quin talis vita quædam habeat opera, quæ penitus nullo peccato dei labefactantur.

LVT. ¶ Et Grego. non dixit, Iustitia humana conuincitur imperfecta, sed iniustitia esse, si iudicio dei iudicetur.

EPIS. ¶ Iustitia quæuis humana (si districto Dei iudicio iudicetur) cõuincitur iniustitia esse propter ipsos venialium peccatorum neuos, quibus ipsa respargitur. Veruntamen (si nõ simul opera quædam haberet peccati expertia) nec humana iustitia dici posset. Quamobrem & in hoc, quòd Greg. humanam aliquam iustitiam esse confitetur, comprobat eam

Ad Augustinũ Anglorũ episcopum.

eam & opera quædã habere, quæ peccato careant & in quibus omnino nulla sit culpa. Quemadmodum & alibi dicit, piarum esse mentium illic agnoscere culpam, vbi nulla est.

LVT. ¶ Item non dixit, aliquod meritum nostrum vitiosum, sed omne meritum vitium esse.

EPIS. ¶ Neq; certè dixit omne meritum nostrum vitium esse, sed viro sancto Iob ita videri. Sic enĩ ait, Sanctus vir, quia omne meritũ virtutis nostræ, vitium esse conspicit, si ab interno arbitro districtè iudicetur. Non iis verbis asseritur, omne meritum iustitiæ nostrę vitiũ esse, sed ita conspici viro sancto, ei nimirũ, qui opera sua cuncta veritus est. At qui nec absolutè pronuntiauit hoc ipsum, sed ista conditione, nempe, si ab interno arbitro districtè iudicetur. Cæterum cur totum nostræ iustitiæ meritũ, si discutiatur exactius, vitium videri potest, non semel supra diximus. Nimirũ, inter pura merita, nemo quantumuis iustissimus fuerit, non intermiscet multas veniales negligentias.

LVT. ¶ Quare his patrum & scripturæ rupibus nixus, reuoco vel modero hũc articulum hoc modo: Opus bonũ optimè factum veniale peccatũ est secundum misericordiam dei, sed mortale peccatum secundum iudicium dei.

EPIS. ¶ Si bonum opus optimè factum, mortale peccatum sit secundum iudiciũ dei, cur Deus ob eiusmodi opera, non ilico suam aufert gratiam, quemadmodum pro mortalibus eum facere nemini dubium est? Verum contra, pro bonis operibus optimè factis, innumeros constat ex scripturis deo vehementer placuisse. Num non in Genesi ad Abraham loquitur dicẽs? Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigeto propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum &c. Aduerte quid dicit. Quia, inquit, fecisti

Bonis operibus deo placuerũt.

cisti hanc rem. Et Phinees (quemadmodũ Numeri vigesimoquinto cap. traditur) pro opere quodam, quod ingenti zelo patrauit, audiuit: Ecce do ei pacem fœderis mei. Et erit tam ipsi, q̃ semini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro deo suo. Sed & Deut. 12. scriptũ est: Obserua & audi omnia, quæ ego præcipio tibi, vt bene sit tibi & filiis tuis post te in sempiternũ, quum feceris quod bonum est, & placitum in conspectu domini Dei tui. Et Ioannes dicit: Quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea, quæ sunt placita coram ipso, facimus. Ecce quomodo bonis operibus placemus Deo, quæ (si fuerint, vt tu dicis, secundum iudicium eius mortalia) profectò magis odio, q̃ gratia digna forent.

1. Ioan. 3.

Bonis operibus deo placemus.

LVT. ¶ Neq; enim ego tam hæreticè sum loquutus, sicut Gregorius, qui totum meritum non solum vitiosum, sed vitium esse asserit.

EPIS. ¶ Non hoc asserit Greg. neq; vsquam dicit, q̄ totum meritum iustitiæ nostræ vitium sit, sed ita visum esse viro sancto Iob: Vir, inquit, sanctus, quia omne virtutis nostræ meritũ, vitium esse conspicit, si ab interno arbitro districtè iudicetur. Et quid mirum est, vt si sic illi videbatur, qui sua cuncta verebatur opera, & maximè, quũ proximè ante dixit. Verè scio, quòd ita sit, q̄ nõ iustificetur homo compositus deo. Minima enim scintilla iustitię dei, protinus humanã iustitiã tenebris offundit maximis, vt tota vitium putetur magis, & supplicio longè dignior, q̃ vllo præmio.

LVT. ¶ Vide in quas palinodias me cogit Antichristi Romani rudissima ruditas, & impiissima impietas, qui quum sit homo peccati, et filius perditionis satisfacturus his suis nominibus, conatur nobis abscondere peccata nostra, & secũ in peccatis incrassare, & ad perditionem trahere.

Opi-

¶ Opinabar sanè te nugis & conuitiis cunctis impofuisse finem, neq; in his amplius verba, tempus, operas perditurum. Sic enim paulò ante pollicitus es. Sed comperio verum esse, quod in euangelio, veritas dicit: Ex abundãtia cordis os loquitur. Nosti Luthere, nemo melius, quid de praua lingua Iacobus copiosè disseruit. Nihil amplius hic quàm vnum istud verbum te percontabor, quod inter cętera diuus ille proposuit. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amarã aquam? Id si fieri nõ potest, quomodo putabimus ex fonte cordis tui dulcem posse fluere charitatẽ, ex quo tam amarulenta prodeunt conuitia? EPIS. Iaco.3.

¶ Quid est homo peccati, nisi qui peccare docet, qui peccata abscõdit, & iustitiam iactat, qui timorem dei extinguit, & fiduciam operum exigit, homines superbire & præsumere facit, misericordiã & iudicium dei longè à facie nostra ponit? At hoc facit qui negat bonum opus esse peccatũ, ne homines in timore & humilitate, ad misericordiam dei vnicum refugium confugiant. Væ illi. LVT.

¶ His profectò maledictis immerito pontificem incessis Luthere. Neq; enim solus ille docet, opera bona quædam carere peccato, sed orthodoxi cuncti interpretes, atq; vniuersalis prorsus ecclesia. Tu nec vnum quidem producere potes qui tecum sentiat. Opus optimè factum, esse peccatum. Et certè quum hoc dicis, magnã ipse peccatoribus non peccandi solum, verumetiam excusandi peccata prębes ansam Quod & Orig. sagaciter olfaciẽs, super Lucam affirmat: Qui volunt, inquit, peccatis suis ostendere aliquam excusationẽ, æstimant nullum esse absq; peccato, hoc est in omni opere (quod faciunt) peccare cunctos & opinantur & asserunt, quo suam pallient peccandi consuetudinem. EPIS.

Ingentem Luth. peccandi fenestram omnibus peccatoribus aperit.

Cæterum quis hic non videt quantum hæc verba torqueas, & per vim vel inuito conaris adaptare pontifici, quem hominē peccati vocas, & filiū perditionis. Multò certè rectius vtrumque vocabulum in te competit. Primum, quū ille sub deo pater patrum sit, cuius & tu filius esse deberes, haud rectè filius abs te vocatur. Nā eius filij sunt oēs, quicunque catholicam ecclesiam, matrem communem agnoscunt. Et hi nimirum acquisitionis filij dicuntur, nō perditionis. Nam hos deo genuit ipsa communis mater. Cæteri vero (qui vel huic patri vel matri maledixerint) Deo perditi sunt, & meritò perditionis filij vocantur. Nam hi sectas perditionis (vt est apud Petrum) introducūt. Et apud Paulum filij dicuntur subtractionis in perditionē. Quamobrem in te rectius, q̄ in pontificem hoc vocabulum competit, vt perditionis filius esse voceris, Nempe qui matrem ecclesiam contemnis, & patrem tuū tantis probris, & maledictis insectaris. Secundum etiam vocabulum aptius in te quadrat, q̄ in pontificem. Nam homo peccati verius ille dicitur qui peccatū amplificat, et q fimbrias eius dilatat, q̄ qui minuit, & in angustum cogit. Quum igitur tuum dogma, peccatum amplificet, & extendat ad oīa opera, etiā quantumuis bona, pontifex autē cum ecclesia contrahat in angustiorē limitem, tu potius homo peccati censendus es q̄ pontifex. His accedit, quod tu peccandi fiduciā præbes, qui pœnam peccatis nullam deberi suades. Tu timorem extinguis dei, qui ex ipso prostibulo, citra conscientiæ quantumlibet excussionem, mittis vel sordidissimos & sceleratissimos ad ipsam eucharistiam. Tu deniq; nimium securos de Dei misericordia reddis peccatores ipsos, quos & fidei mortuæ confidētia fallis, & foues in flagitiis. Sed ista pro huius articuli confutatione sufficere putamus.

Filius perditionis. 2. Pet. 2. Heb. 10.

Homo peccati

ARTI

HÆreticos comburi, est contra voluntatem spiritus. LVT.

¶ Neque hæresis hæc neoterica est, quippe quæ multos annos iam vexauit Ecclesiam. Nihil enim hæretici magis cupiunt, q̃ vt suis pestiferis dogmatibus, impunè possint Christianã inficere plebem, cui deuorandæ student auidius, quàm ouibus lupi. Propter quod & lupos eos Christus in Euangelio vocat: Attendite, inquit, à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et quis tam imprudens est, vt lupos cum ouibus committat? aut nõ potius arceat illos ab ouili. Sed inquies, Aliud est arcere, aliud interimere. Arcere licet, Nã hoc permisit Christus. At interimere nõ licet. Ego quidem & interimendos opinor, vbi non potes aliter saluare gregem. Quam rem & Christus ipse mihi visus est, apertè satis indicasse, quandoquidem & rapaces lupos vocauerit eos. Quis enim rapacem lupum (vbi gregi metuit suo) non prius occiderit, quàm sinat oues ab ipso dilaniari? Quis est q nesciat, quod pastori charior esse debet suarum ouium salus, quàm luporum vita? Quamobrem quum alterutros perire necessè sit, hoc est aut oues, aut lupos, quid stolidius cogitari potest, quàm ita lupis indulgere, vt gregis tandem vniuersi iacturam patiaris? Id quod hauddubie futurum est, si lupos non interimeris.

EPIS.

Mat. 7.

Interimendi hęretici, vbi nõ aliter tueri poteris gregem.

Et vt istis lupis nemo prudens pastor ita fauere debet, vt interim oues pereant, ita nec hæreticis parcendum est, ne per eorum virulenta dogmata depereant orthodoxi. Nam hæreticorum sermo multò pernicio sior est hominibus, quàm ouibus lupi. Sermo enim illorum (vt ait Paulus) velut cancer serpit. Quod genus morbi, nisi quàm primum ei subueniatur, vt nullum admittit remedium, ita nec hęreticorum sibilus (vbi semel eius virus per aurem

2. Tim. 2.

ad cor penetrauerit) remediū accipit vllum. Nam irremediabiliter (vt Hieronymus ait) mentes auditorum vulnerat. Quamobrem si liceat, feras non arcere solum, sed etiā interimere, ne pecudibus noceant, multò magis id licebit de hæreticis statuere, ne tantum animabus Christi sanguine redemptis, inferant perniciem. Nam qua, precor, alia ratione Christiano gregi contra lupos istos succurrere poteris? Num censuris Ecclesiæ? Sed has ipsi contemnunt penitus. An amissionis rerum suarum metu? Sed isti nec Deum, nec homines metuunt. An exilio? Sed per literas hæreses disseminare suas poterunt. An carceribus? At custodes crebrò per illos corrupti sunt. Breuiter, quocunque locorum viuere permittantur, nunquā ab eorum dentibus tuta fuerit Christiani gregis salus. Cæterum quibus articulum istum rationibus confirmat Lutherus, iam attendamus.

LVT. ¶ Primum ab experiētia totius ecclesiæ probo, quæ ab initio sui vsque huc nullum combussit hęreticum, nec aliquando comburet. Mirum autem esset, in tot seculis non esse aliquos combustos, si voluntas spiritus hoc voluisset.

EPIS. Act. 5. ¶ Multa sunt Luthere, de quibus mirari possumus, quę tamen haud satis iustam probationem faciunt eorū quæ cupimus. Mirum est etenim, quòd citra, quàm Ananias & Saphira propter fraudē publicæ pecuniæ factam, morte mulctati sint, de nemine altero per tot annos sic vindicatum legitur. Et tamen hoc nō probat, quin illud processerit ex voluntate spiritus. Tu prius rationē redde, cur vsque adeo sæueram vltionem in principio nascentis ecclesiæ, & ob rem tam exiguam spiritus ille sumpserit, quum tamen citra id temporis nihil eiusmodi factum ab eodem legatur. Et ego tibi subinde referam, cur tandem post tot annorum curricula, spiri-

Sæuera vltio spūs in nascente ecclesia

tui

tui placuit, vt in hæreticos tam sæuiter animaduerti constitueretur. Hæretici nimirum in re longè maioris momenti, quàm pecunia sit, hoc est orthodoxa fide Christianorũ animos circumueniunt, ac miserabiliter interimunt. Id quod cuiuis Christiano videri debet incomparabiliter grauius, quàm fraudare quosuis, quantumuis maxima pecuniæ summa. Sed & istud item respondere possumus, quod & Augustinus Donatistis respondit, ad Bonifacium scribens: Obiecerant enim illi, quòd per Apostolos nunquam ab imperatoribus aut regibus terræ, fuerat petitum, vt vim inferrent hæreticis. Quibus & Augustinus ait: Quis tunc in Christum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietatem legis inferendo seruiret? Quando adhuc illud propheticum complebatur: Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerũt in vnum aduersus dominũ & aduersus Christũ eius? Nondum autem agebatur, quod paulò post in eodem Psalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodo ergo reges domino seruiunt in timore, nisi ea, quæ contra iussa domini fiunt, religiosa ſęueritate prohibendo atq; plectendo? Aliter enim seruit quia homo est, aliter quia etiam & rex est. Quia homo est, ei seruit viuendo fideliter. Quia verò etiam rex est, seruit, leges iusta præcipientes & contraria prohibentes conuenienti vigore sanciendo. Sicut seruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelsa, quæ contra dei præcepta fuerant constructa destruendo. Sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciendo. Sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando, & inimicos

Respõsio Augustini Donatistis de vi hæreticis inferenda.

Aliter seruit Deo rex quia rex est, aliter qa homo.

4.Reg.18.

4.Reg.23.

Dan.vlt. eius leonibus ingerendo. Sicut seruiuit Nabucho-
Dan.3. donosor, de quo iam diximus, omnes in regno suo positos à blasphemãdo deo lege terribili prohibendo In hoc ergo seruiunt Reges, in quantũ sunt Reges, quum ea faciunt ad seruiendum illi, quæ non possunt facere nisi Reges. Quum itaq; nondum Reges Domino seruirent temporibus Apostolorum, sed adhuc meditarẽtur inania aduersus eum, & aduersum Christum eius, vt Prophetarum prædicta omnia complerentur non vtiq; tunc possent impietates legibus prohiberi, sed potius exerceri. Sic enĩ
Ioan.16 ordo temporum voluebatur, vt & Iudæi occiderent prædicatores Christi, putãtes se officium deo facere, sicut prædixerrat Christus: Et Gentes fremuerunt aduersus Christianos, vt omnis patientia martyrum vinceret. Postea vero quàm cœpit im-
Psal.71 pleri quod scriptum est: Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes seruient illi. Quis mente sobrius, Regibus dicat: Nolite curare in regno vestro à quo tueatur vel oppugnetur ecclesia domini vestri? Non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse, siue religiosus, siue sacrilegus, quib9 dici non potest non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicus? Cur enim, quum datum sit diuinitus homini liberum arbitrium adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur. An fidem non seruare leuius est, animam Deo, quàm fœminam viro? Hactenus Augustinus. Donatistis respõdet, & in eodem opere dicit: Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum. Quo factum est, vt quum mitiora medicamina nihil omnino profecissent, ad acerbiora tandem necessitas ecclesiam adegit. Hæretici primum amissione pecuniæ mulctati fuerunt, quemadmodum Aug. illic ostendit. Ait enim: Piissimæ memoriæ Cæsarem Theodosium,

Grauioribus morbis acerbiora adduntur pharmaca.

ſium, in omnes hæreticos legẽ promulgaſſe, ꝙ ſin-gulus quiſq; decem auri libris mulctaretur. Poſt hunc & alij quoq; grauiores adiecerunt pœnas, vt exilij & bonorum omnium amiſſionem, ſperantes ita peſtem iſtam reprimi poſſe. Cæterum interea virus hoc ſerpebat in Chriſtianos, nec vllum pro-ficere medicamen potuit, q̃ diu ſuperſtes remanſit hæreticus. Nullus grex (quantamuis curæ ſuæ vigi lantiam adhibuiſſet paſtor) ab hęreſeos infectione peſtifera tutus eſſe potuit. Quocirca neceſſe fuit, aut per ſupplicium mortis, hæreticos auferre, aut neces animarum innumeras & quotidianas ſuſti-nere.

Qualis fue rit olim in hæreticos animad-uerſio.

¶ At dicent, Conſtantiæ, Ioannes Huſs, & Hie ronymus de Praga exuſti ſunt. Reſpondeo, Ego de hæreticis loquor. LVT.

¶ Nec ſolos iſtos memorabunt, ſed pręter hos alios item haud paruo numero, quos in variis mũ di partibus fuiſſe combuſtos apertiſſimum eſt. Sed & Ioannem Wiclefum magnum illorum parentẽ, hic prætermittis, cuius apud nos cadauer (poſtquã exhumatus fuit) erat ignibus iniectum. Et hos (quã quam ipſe nolis id agnoſcere) palàm eſt hæreticos fuiſſe. Quod vel ex Tertulliani deſcriptionibus fa-cile monſtrabo. Sic enim ipſe libro de præſcriptio-nibus hæreticorum eoſdem variis deſcribit colori bus. Imprimis, inquit, quis cathecuminus apud eos, quis fidelis incertum eſt. Pariter adeũt, pariter audiunt, pariter orant. Ecce color vnus quo depin-xit hæreticos, qui quidem adamuſſim non illorum ſolum, verumetiam tuæ doctrinæ congruit. Nullis enim ſacramentis poteſtatem ipſe tribuis quàm fi-delis à cathecumino diſcriminetur, ſed vniuerſos fide metiris, ſolam fidem aſſerens cuncta præſtare. Sequitur & alius color in Tertulliano. Etiã Ethni ci ſi ſuperuenerint, ſanctũ canibus & porcis marga ritas

EPIS.

Wiclefus neotheri-corũ anteſi gnanus.

Tertullia-ni colores aliq̃t qui-bus Luth.s ſuiq; ſimi-les tã pul-chre expri mit quàm olim Apel les Vene-rem.

Primus.

Secundus.

ritas, licet non verſis iactabunt. An non et hoc tibi cum illis cōmune eſt? Aſſeris enim ſceleratiſſimos peccatores (modo fide acceſſerint) ſecure poſſe diuinum iſtud percipere ſacramentum. Sola, inquis, fides facit eos puros & dignos. Sequitur tertius apud eundem. Simplicitatem volunt eſſe proſtrationem diſciplinæ, cuius penes nos curam lenociniū vocant. Nunquid & tu dicis optimam ad hūc modum pœnitentiam, nouam eſſe vitam, vt neq; ſatiſfactionem vllam fieri permittas? Sequitur quartus. Pacem quoq; paſſim cum omnibus miſcens. Et iſtud vobis conuenit, qui nullas excommunicationes fieri ſuſtinetis. Prolixū foret vniuerſam eius deſcriptionem recenſere, ſed paulò poſt ſequitur et quintus. Ipſæ mulieres hæreticæ q̄ procaces, quæ audent docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. Tu vero Luthere quid nō cū wicleſiſtis iſtis audes permittere mulieribus? Puer, inquis, aut mulier, et quilibet Chriſtianus abſoluere poteſt. O rem pudendam, & Chriſtianorum auribus penitus execrandam. Sed & alibi teſtaris, eoſdem itidem Euchariſtiam poſſe conficere. Sequitur in Tertulliano ſextus. Ordinationes eorum temerariæ. Et paulò poſt. Nā & laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Nū & tibi laici cūcti ſacerdotes non ſunt? nempe per illud Petri. Vos eſtis regale ſacerdotiū. Sequitur in eodem ſeptimus color. De verbi adminiſtratione quid dicam? cum hoc ſit negotiū illis nō Ethnicos conuertendi, ſed noſtros euertendi. Et hoc Luthere vobis ſemper ſtudiū fuit, vt hos (qui vere orthodoxi ſunt) ad veſtra dogmata peruerteretis. Sequitur paulò poſt octauus. Cæterū, nec præſidibus reuerentiā nouerunt. Qualem te quæſo non ſolū iſti quos recenſuiſti, ſed & wicleſus tuus atq; etiam tu ipſe Luthere, ſummo pōtifici Chriſti vicario cæteriſq;

Tertius. Quartus. Quintus. Mulier Luth. abſoluere poteſt, pariterq; ſynaxim cōficere. O digna magiſtro diſcipina. Sextus. Septimus. Octauus.

risq; præsidibus ecclesiæ reuerentiā exhibetis. Vbi que dilucidum est ex libris vestris, vt nihil mihi necesse fuerit in præsentiarū aliud memorare. Sequitur in eodē nonus. Deniq; penitus inspectæ hæreses omnes in multis, cū authoribus suis dissentientes deprehenduntur. Et tu profecto male cohæres, cū illis magistris tuis. Nam vt cætera taceā, tibi verū Christi corpus in eucharistia est, quod illis solū creditur esse figura. Illi primatū, vtcunq; tolerant summi pontificis, tu nihil ei censes deferendū. Postremus color quo depingit eos Tertullianus, est. Negant hęretici deum timendū, itaq; libera sunt illis omnia et soluta. Et tu Luthere, timorem doceri prohibes, amorem solū inculcans. Sic enim amori totum tribuis, vt timori relinquas nihil. Quadrat igitur in te & tuos, hæc hæreticorum descriptio, quam Tertullianus non heri tradidit, sed retro nō paucos annorum centenarios.

Nonus. Lutheri à suis maioribus dissidium.

Decimus. Hæretici deū timendū negant

¶ Nam Ioannem Huss & Hieronymum viros catholicos combusserunt, hæretici ipsi & apostatæ & Antichristi discipuli, vt ex superius dictis patet.

LVT.

¶ Non est hoc nouū Luthere, q orthodoxi vobis hæretici putantur. Sic Marcionitæ fecerunt & Valentiniani. Vtriq; se catholicos & orthodoxos dici voluerūt, cæteros appellarūt hæreticos. Sic Nouatiani se catharos, hoc est puros, vocant, cæteros omnes impuros, Sic Arriani cunctos (qui vere orthodoxi fuerūt) criminabātur, tanq̄ fidei scripturarūq; peruersores. Et Donatistæ se solos in Ecclesia fuisse prędicabāt, cæteros oēs foris ab ecclesia. Eiusmodi calūniis hęretici semper suā improbitatē defendere moliti sunt. Et tu Luthere patrum tuorum vestigiis incedens, nunc eos qui (quantum ad doctrinam fidei spectat) vere catholici sunt, hęreticos & apostatas atq; discipulos Antichristi facis. Ac ediuer-

EPIS. Marcionitæ. Valentiniani. Nouatiani. Arriani. Donatistę

ediuerso quos ecclesia pro hæreticis cōdemnauit, tu catholicos appellas. Sed væ iis (inquit Esaias) qui dicunt bonum malum, et malum bonū ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Sed nihil aliud esset, nisi quod istos approbas quos ecclesia tot patribus congregatis, carbone notauit, hoc vnum sufficeret ad tui condemnationem.

LVT. ¶ Quorum exemplū & multi alij homicidæ imitati, in diuersis locis sanctos Christi exusserunt & occiderunt, inter quos Hieronymus Sauanorola cum suis numerandus videtur

EPIS. ¶ Hieronymum Sauanorolam non ob id exustum opinor, quod contra fidem quicquam publice docuerit, sed propter contumaciam & excommunicationis contemptū. Satis enim ex libris (quos ędidit) exploratum est, neminem tuas assertiones cōdemnasse magis, quam Hieronymum illum. Quod & erit perspicuum, si quis per singulas decurrere velit, præter vnam illam de excōmunicatione. Nam Romanū pontificem vbique caput totius Ecclesiæ fatetur. De sacramentis per omnia catholicè loquitur. De sacerdotio, de eucharistia, de pęnitentia consentit cū patribus. Nihilque prorsus in eius doctrina reprehendi meretur (quoad meminerim) præter hoc solum, quod ad excommunicationis articulū attinet quodque tam apertè se contumacem præstitit, cōtra censuras Ecclesiæ.

Hieronymus Sauanorola, quare exustus. Idē ille Lutheri assertiones condemnat.

LVT. ¶ Secundo ex scriptura. Esaię. 2. Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces.

EPIS. ¶ Significatur his verbis diuturnitas pacis, quæ facta est nato seruatore nostro Christo Iesu. Propter quod & Hieronymus hunc locum interpretatus, ait: Omne bellandi studium vertetur ad pacē. Et pro discordia erit in toto orbe concordia. Gladij mutabuntur in vomeres; & lanceę in falces. Vt omisso furore bellādi, agriculturę seruiant, & vber

rimas falcibus messes secent. Et paulò post: Veteres reuoluamus historias, & inueniemus vsque ad vicesimum octauum annũ Cæsaris Augusti, cuius quadragesimo primo anno Christus natus est in Iudæa, in toto orbe terrarum fuisse discordiam, et singulas nationes contra vicinas gentes arsisse studio præliandi, ita vt cederent & cederentur. Orto autem Domino saluatore, quando sub præside Syriæ Cyrino prima est in orbe terrarum facta descriptio. Et Euangelicæ doctrinæ pax Romani imperij præparata, tunc omnia bella cessauerunt. Hæc Hieronymus. His ergo verbis non interdicitur quo minus de hæreticis iustum per ignes sumatur supplicium.

¶ Eiusdem. 11. Non occident & non nocebunt in vniuerso monte sancto meo. LVT.

¶ Neque is locus quicquam prohibet, quo minus exurantur hæretici. Nam de regulo & aspide cæterisque venenatis aut feris animãtibus (de quibus ante loquutus est) intelligi debet. Nocere (inquit Hieronymus) & occidere nequaquam poterunt venenata prius animalia, eos qui habitauerũt in monte sancto Dei, quod interpretatur Ecclesia. De quo in euangelio dicitur. Non potest ciuitas abscondi super montem posita. At ne hoc putemus dici de monte Sion iuxta Hebræorum errorem, sequenti versiculo euangelicæ prædicationis sacramenta monstrantur. Quia repleta est terra scientia domini. Hactenus Hieronymus. Ecce iis qui scientiam habent Domini, nihil nocere potest aspidis aut reguli venenum, neque tales regulus aut aspis occident, quàmdiu velint Ecclesiæ cohęrere. Et quid per regulos & aspides intelligi magis debeat quã hæretici? qui virulento sibilo stultorum animas interimunt. EPIS. Mat. 5.

¶ Et Christus apostolis nihil prorsus armorum LVT.

com

commisit, nec aliam pœnam imposuit, quàm vt haberetur pro Ethnico qui Ecclesiam non audiret. Matthæi. 18.

EPIS. ¶ Iam ad consuetam redis Dialecticam. Sępe diximus, argumento negatiuo nihil confici. Quid enī si Christus non exurēdos hęreticos instituerit. Nū ob id pastor vigilans eo patietur impune Christi gregem deuorare? Parū equidem istud prudentiæ boni pastoris conueniret. Sed & Christus ecclesiæ suę multa permisit instituēda, de quibus ipse nihil ante tradidit. Quamobrem nec satis efficaciter colligis istud minime debere fieri, quod Christus ante nunq̄ instituit. Sed & illud potius erat ostendendum, vbi Christus id vetauerit vsq̄. Simul et istud consydera, quid fecerit Christus nūmulariis in tēplo sedentibus, & iis qui colūbas illic vendebant. An nō flagello de funiculis facto cecidit eos, ac fugauit è tēplo subuersis eorū mensis & cathedris? quod sane plusculum est, q̄ tanquā Ethnicos habere, qui nummulariis hoc fecerit, quod is hæreticis tot animarum necatoribus, quas & ipse tam carè mercatus est, non fecisset?

Mat. 21.

LVT. ¶ Et Apostolus Tit 3. hęreticum hominem vitari docet, non occidi iussit armis vel igne.

EPIS. ¶ Et hæc argumentatio ex eadem Dialectica proficiscitur. Non iussit Paulus, inquit, hæreticos igne vel armis occidi, quare nec occidendi sunt. Sed respondeo. Nec Paulus iussit suspendi fures, & tamen nisi per leges in furtum animaduerteretur, nulla foret ciuib⁹, vel in oppidis, tuta securitas. Et sane quemadmodum reipublicę necessitas exigit, vt patibulo fures adiudicentur, ita et publica salus animarum exposcit, vt ad ignis supplicium cōdemnentur hæretici.

LVT. ¶ Et ad Corinthios dicit. Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt manifesti fiant.

Fieri

¶ Fieri non poteſt quin ſint hęreſes. Nam vt nemo poteſt ex horto ſuo malã omnem herbã prorſus euellere, ſic nec ex eccleſia penit⁹ eradicare quis poterit omnem hæreſim. Naſcuntur enim hæretici ex malo ſemine, quod diabolus in eccleſiæ agro ſeminauit, nec deinceps vnq̃ extirpari potuerunt. Agant magiſtratus quicquid velint, exurent & mactent hęreticos, non efficient tamẽ, quin ex eorum cineribus naſcantur & alij. Nec iis verbis iubet Paulus, vt hæreſes tollerentur, nec cẽſet hæreticos ingenio ſuo permittendos. Sic enim Hieronymus hunc locũ edilſerit. Nõ hoc, inquit, dicit apoſtolus quia debẽt eſſe hæreſes. Sed quia Corinthij inter ſe ſciſſuras habebant, ideo dicit, Oportet hoc eſſe & neceſſe eſt hæreſes eſſe. Sicut ſi dicas. Ille qui tãtum bibit, neceſſe habet inebriari. Sic & Paulus dixit. Quia tales cõditiones habetis, neceſſe eſt vos etiã vſq; ad hæreſes peruenire. Hæc Hieronymus. EPIS. Vnde oriuntur hęretici. 1.Cor.11.

¶ Sed quid hic dicet, Domine ſanctiſſime, Sanctitas veſtra. Lucæ.11. vbi diſcipuli volebant ignem de cœlo deducere, & ciuitatem perdere, compeſcuit eos Chriſtus dicens: Neſcitis cuius ſpiritus filij ſitis, non venit filius hominis animam perdere, ſed ſaluare. LVT.

¶ Facile reſpondebit Sanctiſſimus, Iacobũ & Ioannem, hic à Chriſto iure fuiſſe reprehẽſos, quoniam iſtud vindicandi ſtudio fieri petierũt, non ob ſalutem animarũ. Cæterum non ita reprehendẽdi ſunt magiſtratus, qui de hæreticis eo ſolo intuitu ſuppliciũ ſumunt, ne multarũ animarum ſalus periclitetur. Nec habet hic locum, quod illic obiecit Chriſtus. Non venit, inquit, filius hominis animas perdere, ſed ſaluare. Nam hac via non paruus animarum numerus ſaluatur, quas certum eſt alioqui fuiſſe perituras. At ſpes eſt, inquis, vt reſipiſcat hæreticus. Nulla penitus. Et maxime, poſtquã ſemel aut EPIS. Iacobus et Ioannes iure à Chriſto correpti. Luc.9. Optima via ſeruandi animas.

aut iterum admonitus,nõ emendauerit sese. Nam
Tit.3. is(vt ait Paulus)euersus est, & suopte iudicio con-
demnatus. Quando igitur nulla spes est, vt hæreti-
Impiũ est nõ cõburere hæreticos. cus ab errore suo resipiscat,quin verisimilius est,vt
innumeros secum trahat in perniciem, quis, cui
salus animarum cordi est, illum diutius cuperet es-
se superstitem? At inclementia est,inquis,hominẽ
ignibus tradere. Nõ refragor,modo nihil idipsum
fuerit meritus,talisq́ sit,cuius vita vel sibi,vel aliis
esset profutura.Sed eiusmodi hominem, cuius vi-
ta prolixior,tam sibi quã cæteris, summam esset al
latura iacturam,nec rei temporariæ solum, de qua
minus esset curandum, sed & omnium pretiosissi-
mæ,hoc est rectæ in Deum fidei,talem inquam ser
uare non inclementia solũ,sed summa foret crudeli
tas. An non multis partibus præponderat gehẽnæ
supplicium,cuius cruciatui,qui potest in hac vita
cogitari? At hoc quãto prolixius viuere finitur hæ
reticus,tanto sibi cumulatius augeat, necessum est.
Quamobrẽ si diutius foret superstes permittatur,tã
suo damno , quàm cæterorum pernicioso dispẽdio
tolerabitur.

LVT. ¶ Hoc est,quod & ego dixi,& dico. Christo
magistro,eos qui igne persequuntur homines,non
esse boni spiritus filios. Cuius tunc? mali spiritus,
qui erat homicida ab initio.

EPIS. ¶ Quid mali spiritus erat in Christo , quando
Mat.21. flagris è templo numularios eiecit,calumbarumq́
cecidit venditores? Nihil omnino,quin potius exi
Act.5. mia charitas. Quid item in Petro,quando de Ana-
nia et Saphira sumptum fuerit mortis supplicium?
nihil quoq; malitiæ,sed salutis alienę studium. Nõ
illorum exemplo terrere voluit cæteros, & pluris
faciẽdos ostendit, aliquot animarum millenarios,
q̃ vnius homunculi,suæq́ consortis salutem. Et in
magistratibus identidem,qui publicæ quietis stu-
dio

dio malefactores patibulis affigunt, & maioris faciunt vnius oppidi, imò regni tranquillitatem, quàm paucorum hominum vitas, nihil maligni spiritus esse putatur, sed amoris potius & charitatis erga Remp. exhibitio. Et demũ qui membrum putridũ, & toti noxium corpori, quum desperatur in illo sanitas, gladio rescindit, et à reliquo separat corpore, multorũ membrorum saluti cõsulit, & pluris facit totius corporis incolumitatẽ, q̃ vnius membri vitam cæteris nocituram. Propter quod & Hieronymus ait, Resecandæ sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quoniam non statim oppressus est, per totũ orbem eius flamma populata est. Et alibi clamat. Quæ est ista misericordia, quæ ista bonitas, vni parcere, & omnes in discrimen adducere. Hęc Hieronymus.

Membrũ putridũ & immedicabile à corpore secandũ est non fouendum

Arrius.

¶ Christus non voluit vi & igne cogere homines. LVT.

¶ Nec istud in primordio nascentis ecclesię cõgruum fuit, quando per stultos conuertere sapientes, et per imbelles voluit robustos ad fidem trahi. Nunc vero qui sunt ad fidem conuersi, hi cogendi sunt quatenus in fide persistant. Quod si prauis erroribus, aut suam, aut aliorum peruertãt fidem, postquam semel aut iterum admoniti non emendauerint sese, tanquam insanabilia membra (quæ cæteris quoq; perniciem allatura sint) gladio secularis potestatis resecanda sunt. Ad quid enim gladium alioqui portat secularis potestas, nisi ob salutis publicæ cõmunes hostes interimendos. Nã et hęc potestas à deo est, neq; sine caussa, vt Paulus ait, gladium portat. Quod si liceat potestati seculari, ob salutem Reipub. temporariam, neci dare salutis huius EPIS.

Secularis potestas gladiũ ad quid portat.

perturbatores, quanto magis id facere poteſt ob ſalutem ſpiritalem, quæ & æternæ ſalutis initiũ eſt. Quamobrem & hæreticos, qui ſalutis huius inimici capitaliſſimi ſunt, quiq; peſtifero ſuorũ dogmatum ſibilo chriſtianorum animos interimunt, mox vt incorrigibiles reperti fuerint, hui⁹ poteſtatis imperio ſunt reprimendi, vel gladio vel igne tollendi penitus.

LVT. ¶ Dedit ob id gladium ſpiritus, vt in hoc pugnarent, qui ſui ſpiritus filij ſunt.

EPIS. ¶ Dedit vtiq; gladium hunc, quo pugnaremus aduerſum incredulos. Verum vbi certo conſtiterit hoc pugnandi genere nos nihil profecturos, quin magis & ipſis hæreticis, & noſtratibus obfuturos ilico receptui canendum eſt. Quod & non ſolum ex illis (quæ ſuperius recenſuimus) Tertul. admonuiſſe liquet, verumetiam ex iis quæ ſequuntur.

Tertullianus.

Quid promouebis, inquit, exercitatiſſime ſcripturarum? quum ſi quid defenderis, negetur ediuerſo, Si quid negaueris, defendatur. Et tu quidem nihil perdes, niſi vocem in contentionem. Nihil conſequeris, niſi vilem de blaſphematione laudem. Ille verò, ſi quis eſt (cuius cauſſa in congreſſum deſcendis ſcripturarum) vt eum dubitantem cõfirmes ad veritatem, an magis ad hæreſes diuerget, hoc ipſo motus quòd te videat nihil promouiſſe, æquo gradu negandi & defendendi diuerſa parte ſtatutum. Certe & pari altercatione, incertior, diſcedet neſciens quam hæreſim iudicet. Hæc vtiq; & ipſi habẽt in nos retorquere. Neceſſe eſt enim & illos dicere nobis potius adulteria ſcripturarum & expoſitionum earum mendacia inferri, qui proinde ſibi defendant veritatem. Ergo non ad ſcripturas prouocandum eſt, nec in iis conſtituendum certamẽ, quibus aut nulla, aut incerta victoria eſt, aut parũ certa. Hæc Tertull. Ecce ꝙ paucis armaturã, in qua cõfidis,

Tertul. loricã hæreticis detraxit.

fidis, vobis abstulit penitus.

¶ At gladiũ spiritus, quod est verbum dei, Dominus papa cum suis papistis, subter scamnum inter blattas & tineas posuerunt. LVT.

¶ Quid isti faciant haud scio, fuerunt tamen ante hæc tēpora sanctissimi patres, qui singulis dominicis, ad populũ Homilias declamitarunt. Extant enim ad hunc diem eorũ conciones, presertim Leonis & Gregorij, quas & in ecclesiasticis officijs legimus. Q. si recensiores pontifices id officij non præstiterint, hoc aut multitudini negotiorũ (quib⁹ obruũtur) ascribi debet, aut si culpa fuerit, nō ea sedi culmini ve apostolico meretur imputari, sed iis, qui desidia quadā negligunt munus hoc obire, tam sibi q̃ suis apprime frugiferum. EPIS.

¶ Et rursum facti sunt robusti venatores, et Nimroddi in terra, qui denuo in deo Chaldæorum, qui Vr seu ignis fuit, oīa quę volũt faciũt. Ne quid Babylō nouissima discrepet à Babylōe prisca. Illa exussit patres Christi, Ista exurit filios Christi. Et vtriusq; idem deus Vr, semper vrit & sæuit. LVT.

¶ De cæteris eorũ factis (quorum sum ignarus) nihil disputo. Verum, q̃ liceat pōtificibus, eos, qui de hæresi post abiurationem eius, denuo conuicti sunt, potestati tradere seculari, satis opinor dilucidum est, ex iis quæ superius disseruimus. Nec si potestas secularis tales hæreticos exurat, propterea Christi filios putabitur exussisse. Nā eiuscemodidi abōli filij sunt, nō Christi. Diabolus enī mēdacij pater est, et illi probe patrissantes, errores & mēdacia de scripturis sacris fingere non erubescunt. Et volunt hoc impune licere sibi. Prætexunt enim pietatem, quum sint ipsi tamen animarum sæuissimi deuoratores. Venient (inquit Christus) ad vos in pellibus ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et quid sunt istæ pelles ouium, nisi Christiani EPIS. Hæretici traduntur potestati seculari. Mat. 7.

nominis forinseca superficies? Quid lupi rapaces, nisi sensus & spiritus subdoli, quibus ad infestandum Christi gregem intrinsecus inhiant? Volunt igitur hi lupi specie quadam clementiæ, suis parci corporibus quum ipsi tamē oues & gregem Christi plus q̄ crudelissime dilaniant.

LVT. ¶ Sed ipsi quoq; in suis sacerrimis Canonibus prohibent clericis arma, & clericum foro seculari traditum, volunt per ecclesiam efficacibus precibus redimi à morte. Verum iis verbis ludunt in mortibus innocentum.

EPIS. ¶ Haud recte vocas eos innocentes. Nā haudquaquam innocentes hi sunt, qui potestati sic traduntur seculari, sed ab innocentia quàm longissime distant. Nec verbis ludit Pontifex, imò seriò res agitur. Didicit enim ecclesia tādem, q̄ his (qui relapsi sunt) nullum adhiberi medicamen possit.

Q̄ variis ecclesia modis hæreticos reuocare tentauit.

Multis etenim ac variis hoc negotium ecclesia tentauit modis. Primum certe cuiusdam pecuniæ mulcta, deinde bonorū omnium amissione, tertio per carceres, quarto per exiliū, quinto per pœnas quascunq; forum seculare duxerit infligendas, sic tamen vt vita seruetur hæretico. Cæterum, quum pontifices nihil his modis se profecisse comperissent, verū contra potius in Mandrabuli morem (quod aiunt) rem in deterius processisse, nec dominicum gregē ab illorum rabie quouis pacto tutum seruari potuisse, quàm diu superstites hæretici fuissent, decreuerunt tandem, vt relapsi & super hoc conuicti, sine omni audientia, seculari potestati traderentur, quē admodum extra de hæreticis in ca. Ad abolēdam, aperte liquet. Porro, q̄ ais eos velle clericum foro seculari traditū, per ecclesiam efficacibus precibus à morte redimi, nusq̄ id scriptum inuenies, præterquam in ca. Nouimus, de verborum significatione, q̄ neutiquam de singulo degradato loquitur,

sed

ſed de falſario aut grauiter flagitioſo, qualis & hæreticus eſſe poteſt, qui poſt primam condematio- nem perſiſtit in hæreſi, nec animam habet ad eccleſiam redeundi. Eiuſmodi ſi clericus fuerit, primum degradari debet, ſubinde vero degradatus, poteſtati tradendus eſt ſeculari (quemadmodum extra de hæreticis cap. Excommunicamus, proditũ eſt) animaduerſione debita puniẽdus. Pro hoc, (quámdiu non conſtiterit eũ fuiſſe relapſum in hæreſim, quantumuis alias grauiter deliquiſſet) eccleſia poteſt efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum ſententia (quæ per ſeculares in eum lata eſt) moderetur. Cæterum de relapſo, ne verbum quidem habetur in toto ca. Nouimus.

Pro clerico non relapſo eccleſia intercedere poteſt.

LVT.

¶ Nam interim papa clericorum princeps cum omnibus regibus cru[illegible]iſſime belligeratur, imò quæ ſtrages non illius imperio fiunt? Quando non inuocat brachium ſeculare, & morte vtraq; terret mundum? Et tamen interim clericus ipſe primus non fert arma, tum efficaciter orat pro occidendis, dum inſtat ne mors eorum differatur, in omni orbis angulo exquiſitiſſimè perquirantur. O Satan, O Satan, O Satan, væ tibi cum papa & omnibus papiſtis tuis, qui tam impudenter in rebus tam ſeriis eccleſię luditis, et animas cum corporibus occiditis.

EPIS.

Nõ laudãtur põtifices belligeri.

¶ Nec ego bellorum patronus vnquam eſſe volo. Nec pontifices qui negotiis bellicis immiſcent ſeſe, laudarim vnquam, niſi maxima fuerint adacti neceſſitate. Sed iſta palam eſt te ob id memoraſſe, vt pontificibus inuidiam confles. Verum hoc tu mihi reſponde, quid ſi quiſpiam excommunicatus nolit à communione fidelium, & ab ingreſſu eccleſiæ cohibere ſeſe, num põtifex id tolerare deberet? Non id dices opinor, nam iſto præſente ceſſare debent omnia ſacra. Neq; tamen æquum eſt, vt pro-

 pter

pter vnius aut paucorum obstinatiam, cæteri qui nihil deliquerunt, mysteriorum solamine destituãtur. Id quod sane fiet, nisi dum alij sacris intersint, canes etiam contra Christi præceptum, mysteriorum efficiamus participes. quamobrem & iis omnino vis inferenda est, arcerię́ debent ab ędibus sacris. At quid si multos habeant suæ contumaciæ consortes, vt nec plebanus cum sacerdotibus & clericis possit eos eiicere? An non iam aduocare necessum est brachium seculare, quatenus vi & armis illi contumaces redigantur in ordinem? Ne videlicet per eorum malignitatem omnia confundãtur. An non satius est, vt isti pereant, q̃ vt rebus Christianorũ ordo nullus omnino seruetur? Si bella non licent, cur militibus accipere stipẽdia licet?
Luc.3. num iis Baptista non dixit? contenti estote stipendiis vestris. Sed & Aug. Bonifacio comiti consulere non veretur vt bellũ iustum aggrediatur. Grauiter, inquit, de pugna conquereris, dubites nolo, vtile tibi tuisq́ dabo consiliũ. Arripe manibus arma, oratio aures pulset autoris. hæc Aug. epistola. 194. Quæ certe moriturus haud scripsisset, nisi compertissimũ habuisset christianis licere bella. Q. si christianis bella nequaq̃ prohibeantur, quid tu Luthere sacerdotibus ipsa vetas, quũ nullũ inter hos & prophanos cõstituas discrimen? Sed opinor ad hũc articulum labefactandum ista sufficiunt.

ARTICVLVS XXXIIII.

LVT. PRæliari aduersus Turcas est repugnare deo, visitanti iniquitates nostras per illos.

EPIS. ¶ Mihi videris hoc articulo plurimum à teipso diffidere. Quippe qui paulò posterius opinaris oĩa ex mera necessitate prouenire, quum tamen hic dissuadeas contra Turcas præliandũ. Nam si cuncta, quæ fiunt, absoluta necessitate fiant, non est in arbitrio nostro sitũ, an præliabimur nec ne, sed necessitas

Hic diffidet Luth. à seipso.

tas ad hoc ipsum nos impellit et adigit. Quãobrẽ si necessitas est q̃d præliemur, frustra dissuades quo min⁹ id faciamus. Quoniã si possum⁹ istud nõ facere, quod suades, hoc est nõ præliari, iam nõ est absolute necessariũ, vt præliemur. Et cõtra, si non possumus non facere, iã omnino frustra dissuades id à nobis fieri. Atq̃ ita prorsus cohærent hæ tuæ assertiones, nẽpe q̄ à bello turcico licet abstinere, Et q̄ oĩa necessitate quadam absoluta proueniũt. Sed hac ratione nec medicorũ ope, contra morbos & pestes vti licebit, neq̃ aduersus famẽ & caristiã agricularum industria. Nam hęc ex deo nostras iniquitates visitante sæpius immitti, æquæ atq̃ de Turcis, credendum est. Quamobrem si repugnare deo creditur quisquis Turcis aduersatur, & his item reluctari deo putandus est, qui famem, ignem, pestẽ, morbos, ac cętera id genus mala fugare molitur. Adde, q̄ nec aduersus carnis fomitem quicquam reluctari licet, quando propter peccatũ datus nobis à deo sit. Est enim ipse ceu tyrannus quidam ad nostrum exercitiũ à deo missus, & in pœnã & vindictã peccati primi, quiq̃ bellũ indesinenter gerit aduersus spiritũ nostrum. Quamobrem & si iuxta rationem tuã ei restiterimus, deo videbimur repugnare. Ad hęc, si possessiones nostras vel bello defendere licet aduersus christianos (quemadmodũ superius ostendimus licere non solum ex Augußt. testimonio, verumetiam ex Baptistæ doctrina, quam ipse militibus tradidit) quanto magis hæc aduersus Ethnicos & Turcas facere poterit? Licebit igitur aduersus Turcas præliari. Nec Deo repugnare putand⁹ est quisquis idipsum aggredietur. Cæterum quàm parum validæ fuerint argumentationes, quas pro huius articuli probatione Lutherus adducit, iam experiamur. Luc. 3.

¶ Et hunc probo duplici experientia infęlicitatis no LVT.

tis nostræ. Prior est, ꝙ hactenus nihil habuimus prosperum aduersus Turcam, & vires eius atq; imperium nostris bellis aucta sunt in immensum. Vbi si Deus non esset contra nos, & Turcam non haberet pro virga iniquitatis nostræ, longe aliter sors cecidisset. Adhuc tamen obstinata cæcitate, opera Dei non agnoscimus.

EPIS. ¶ Sed hæc probatio parum valida est, quũ falsum assumat, nempe, quòd hactenus aduersus Turcam nihil habuimus prosperum. Testantur enim historiæ, cum aliis temporibus, tum sub Vrbano secundo, Balduinum Siciliam, & Bohemundum Antiochiam ambos egregios duces, è Turcarum manibus recuperasse. Et rursum sub Paschali secundo Hierosolymas fuisse captas, Gothifredũq; Christianorum omnium consensu, regem illic fuisse constitutum. Sub Eugenio deinde quarto Ladislaũ Hungariæ regẽ, Amurati Turcarũ imperatori armis & bello tam strennue restitisse, vt is cãpo cedere cogeretur. Sed & sub Calixto.3. Mahumetes Amuratis illius filius & successor apud munitissimum Belgradi oppidum, copiis eius omnibus tum præsentibus per Ioannem Huniadem, parua manu cruce signatorum, fugatus fuit. Sed & Cassianus (quem Calixtus authoritate sua mouit, vt bellum in Turcas verteret) prælia multa prospere gessit, cum Othomani ducibus. Nam vno prælio.xxx. millia Turcarum, & altero. xl. millia cæsa sunt. Falsum igitur est, quod nihil hactenus habuimus prosperum aduersum Turcas: At fingerem sic se habuisse, finge, nihil prosperũ successisse Christianis. Neutrum tamen ex eo recte colligis, vel quod nõ liceat Christianis cum Turcis cõgredi, vel ꝙ Deus rebus aduersetur nostris. Constat enim ex lib. Iudicũ, ꝙ prœliantibus filiis Israel aduersus tribũ Bẽiamin, ob illud memorabile scelus in

Victoriæ Balduini in Turcas Hierosolymæ captæ.

Amurates Turcarum imperator à Ladislao fugat⁹ Mahumetes à Ioãne Huniade profligatus. Prospera Cassiani cũ Turcis pugna.

Iudic. 20.

in vxorem cuiusdã Leuitæ commissum, tribus ipsa bis aut ter prçualuit. Et tamen Israeli Deus ita fauit, vt nõ solum eis licuit, imò consultum fuit, quatenus aduersus Beniamin confligarẽtur. Fallit igitur prior experientia, quam pro articuli huius confirmatione producis. Nam (vt hoc exemplo dilucidum est) Israelitici bis aut ter à fratribus suis fusi sunt, et superati. Nec tamẽ ob id illicitum illis fuit, aduersus istos arma sumere, neq; deus illorum cœptis aduersabatur.

Qũo fusi sunt filij Israel.

Mẽdacissime oggannit Luth. Christianos nihil prosperũ aduersum Turcas habuisse.

¶ Præter hæc non dedit nobis Deus hactenus, nisi votum & iactantiam belli in Turcas suscipiendi. Toties conuentum est, toties consultum, toties propositum, & palpauimus vota nostra, imperante Deo irrita fieri, donec Turcis in fabulam venerimus, dicentibus, nos bullis & literis veniarum bellare.

LVT.

¶ Liquet ex Hebræorũ historiis, eos tribus potissimum ex caussis hostibus succubuisse. Aut q; negligẽtia desidiaq; sua, passi sunt hostes aduersum se præualere, aut quòd libidinibus deditos, & diuina contemnentes mandata, deus eos flagellari permisit, Aut demũ quòd successibus suis nimium gloriantes, non diuinæ gratiæ, sed propriis viribus victorias (quas pepererunt) adscripserint. Horum exempla passim in scripturis occurrunt. Nec sane dissimilibus ex caussis fit vt Christiani toties ab hostibus superentur. Sæpe negligentia desidiaq; nostra vincimur. Sic enim & Constantinopolis olim Bisantium dicta per Mahumetem capta fuit, dum cæteri Christiani nullam huic vrbi voluissent opem ferre. Nonnunquã ex eo, quòd luxum, libidinemq; sequuti, vitam suam milites in offendiculum christiani nominis fœdissime conspurcarunt. Quæ res in illa expeditiõe quæ sub Vrbano aduersum Turcas facta est, multarum cladium occasio fuerat. Ali-

EPIS. Hebræi tribus potissimum ex caussis ab hostibus superati.

Christiani quare aliquãdo victi.

Constantinopolis p Mahumetem quare capta.

quoties vero quū de prospero successu superbientes, propriis viribus nō deo gratiam pro victoriis detulerimus. Quod malum Ioannem Huniadem, post clarissimas de Mahumete partas victorias, adduxit in perniciem. At quum nihil horū in causa fuisset, nunquam aduersum Turcas non prospere dimicatum est, vsqueadeo, vt immensas eorum copias, exigua christianorum manus diuinitus adiuta, sæpius fuderit fugaueritq́3. Quæ res apertissime docet deum nostra vota iuuaturum, si à vitiis resipiscentes, dignos ipsi nos præstiterimus, quibus opem ipse laturus esset. Cæterū si Christiani Turcis hactenus haud restitissent, sed permisissent, omnia quæcunq; libuisset facere, quantula, quæso, pars Europæ nobis hodie superesset? vsqueadeo sane profecerunt Turcæ, vt etiam Italiæ nonnulla parte potiti fuerant. Verum opitulante Christo, simul et milite Christiano strennue rem agente, protinus eiecti sunt.

Immensæ Turcarū copiæ exigua christianorum manu fusæ fugatæq́3.

Turcæ Italia expulsi.

LVT. ¶ Altera vero infelicitas, maioris dedecoris & ignominiæ, q̄ tot iam annis passi sumus nos deglubi per impostores & legatos Romanos, toties ad bellum Turcicum, indulgentiis ac facultatibus impudentissime venditis, pecuniam & substantiā nostram deuorantes, quam vidimus nō solum nō venisse, quo mendaces illi & fallaces homines, venturam promiserunt, sed etiam in turpissimas eorū libidines & pompas profusam.

EPIS. ¶ Pecunia certe cumprimis opus erit, si quando bellum cum Turcis gesturi sint Christiani. Nam ea neruus belli dicitur, quam & ab vnaqualibet natione Christiana, conuenit in hoc negotium suppeditari. Neq; collectionis fiendæ quisquam autor magis idoneus habendus est, q̄ summus pontifex. Sed & cum ista contributio, res non omnino nullius meriti sit, quid malū est, si contributuris ve-

niæ

niæ mediocriter concedãtur. Nam eas alicuius momenti esse superius constitit. Postquam autem collectio pecuniæ facta sit, si per improbos in libidines & pompas turpissime sit profusa, hoc non eorũ tollit meritum, qui pridem contulerunt. Nam & si collecta (quam Iudas Machabæus duodecim millium dragmarum argenti fecerat ac miserat Hierosolymas) aut altera quam fecit Paulus, illic itidem mittenda, in manus improborum præter ipsorum institutum venisset, ac in vsus fuisset distracta nefarios, Num ob id vel illi perperam fecissent hãc collectionem promouẽdo, vel hi, qui suas in idipsum portiunculas elargiti sunt, retributione (quam expectarunt à Deo) fuissent frustrati? Neutrum opinor dicendum esse. Quamobrem nec altera ipsa experientia, quam attulisti, magni cuiuspiam ponderis est, vt bellum contra Turcas ineundum dissuadeas, quando iam satis exploratum est, vt bellum eiusmodi pro salute Christianorum vsqueadeo necessario suscipiendum sit, vt nisi suscipiatur, verisimile fuerit rem christianam propediem in summas angustias esse credendum.

2. Mac. 12.
2. Cor. 8.
Bellũ aduersum turcas necessarium.

¶ Verum hæc minor querela, hoc demum omnium atrocissimũ & intolerabile, quod nos indulgentiarum negotio fallacissimo, primũ in anima, ceu bruta pecora falsis persuasionibus occupauerũt, & seduxerunt ad vniuersam nostrã substantiam compilandam, donec eo ventũ sit, vt ne altare quidẽ sit reliquum, quod nõ seruiat Rom. auaritiæ, semper nouis excogitatis imponendi artibus. LVT.

¶ Negotium indulgentiarum non esse fallacissimum, supra satis, opinor, constitit. Neque vllis vnquam, aut cauillis, aut argutiis efficies, quin plusculum authoritatis Petro, suisque successoribus Christus hac sua pollicitatione cõtulerit, nempe, Quodcunque solueris super terrã, erit solutũ & in cœlis, quam illa, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

EPIS. De indulgentiis

Sic vsus ecclesiæ catholicæ tenet. Sic plurimæ sanctorum patrum interpretationes docēt. Sic & pontificum nō minus vita quàm eruditione clarissimorum concessiones dilucidè testantur. Quādo igitur pro nobis tam clara sunt testimonia, frustra calumnias istas aduersus indulgentias nectere moliris. Quid enim, si quidā ad auaritiæ suæ satietatem explendam, & ad vniuersam Germanorum substantiam compilandam his abusi fuissent? Num iisdem propterea non posset alius rectè vti? An non satis apertum est vsibus hominum vsqueadeo nihil esse conducibile, quo quis abuti non posset? Quòd si nihil in vsus hominum recipi debeat, pręter id quod nemo posset abuti, nec ignem, nec aquam admitteremus. Vnum hoc admiror, quòd te nō pudet, tot & tam eximiis pontificibus (de quorum vitæ sanctimonia nemo dubitat) vsum huius negotij, quòd vsqueadeo fallacissimū affirmas, obiicere, nec vereris asserere tot grauissimos patres falsis persuasionibus suis occupasse, seduxisseq́ christianorum animos. Atq; id quidem ob suam explendam auaritiā. O frontem prorsus inuerecundam, et temeritatem nimis quàm insanam.

Abusum nō obesse indulgentiis.

Impudentia Luth.

LVT. ¶ Sic in vindictam iniquitatis nostræ, dedit nobis Deus è Roma truculentiores, cruentiores, insaturabiliores Turcas, q̄ illi vnquam fieri possunt.

EPIS. ¶ Ah, iam tandē intelligo quid velis, Non tam studes ne bellum aduersus Turcas geratur, q̄ ne pecunia sub prætextu belli Turcici è Germanis tuis expiletur, Hoc est, q tibi tam odiosum efficit bellum aduersus Turcas. Ob quod & longe paratiorē ţe video, qui cum Romanis, quos & multis malis nominibus infamas, prælium ineas, q̄ cum Turcis ipsis. At ni velis agnoscere, plurimum inter hos & illos interesse, vereor ne te malitia prorsus excæcauit. Sunt enim Romæ, quantum audio, viri com-

Pecunia, belli turcici dissuadendi vnica Luth. caussa.

plures tum doctrina, tum sanctitate conspicui, quibus (quicquid erroris in curia fuerit) nihilo minus q̃ tibi molestum est. Cęteris vero licet vita nõ omnino probata sit, eandem tamen habent nobiscum fidem, et sacramentorum communionem, à quibus longè Turca abest. Nec est cur illos truculentiores aut cruentiores q̃ Turcas voces, quum in nulla re vobis noceant, nisi ꝙ pecuniæ subsidiũ à vobis postulant. Quam nisi contuleris, futurum est, vt nõ pecunia solum, verumetiam patria, simul & vita vobis per Turcas eripiantur. Exemplum vobis esse potest magna pars Europę quam à Christianis abstulerũt Thracia, Macedonia, Achaia, Mysia superior & inferior, aliæq; prouinciæ multæ, quæ dudũ Christianorum fuerãt, nunc autem per Turcas occupantur. Et qui has incolebant christiani, partim cæsi, partim acerbissime seruitutis iugo subacti sunt. Tanta fuit illorum in Christianos, & tam truculenta crudelitas, vt stuprare matronas, virgines rapere, fœdare sanctimoniales, adolescẽtes trucidare, pueris ad turpitudinem abuti, infantes à matronarum gremiis ad cædem & cruorem abstrahere, pregnantes demum fœminas vnà cum fœtibus interimere, nihil miserebat. Quid templa sacra memorem, quæ suis abominationibus Turcæ polluerunt? quid diuorũ statuas, quas in frusta diuiserũt? quid Christi saluatoris nostri, suæq; genitricis imagines, quas non solum pedibus turpissime conculcarunt, verumetiam luto deturparunt & stercore? Hæc nimirũ & alia multò plura, q̃ iam otium commemorare sinit, Turcas in maximum Christiani nominis opprobrium fecisse compertissimum est. Nec est, quòd speretis eos vobis futuros mitiores, si non à vestris oppidis arceantur vi armata, robustaq; manu.

Magna pars Europæ ꝑ Turcas occupata.

Immanis turcarũ in christianos crudelitas.

¶ Adhuc peiores hi Turcæ nos insensatos, præstigiis

LVT.

ſtigiis ſuis incitant aduerſus meliores Turcas, tantum vt interim omnia noſtra conficiſcentur, ſub titulo belli Turcici. Et in iis omnibus non eſt auerſus furor domini, necdum intelligimus manū Dei percutientis nos in corpore & anima, per hos Romanos turciſſimos Turcas.

EPIS. ¶ Mirum eſt, quòd te non pudeat iſta proferre, quum nihil erga vos vnquā, his, quę iam diximus, Romani ſimile fecerunt. Et niſi corpora ſimul & animas in burſis & ſcriniis ſuis habere putes Germanos tuos, nō intelligo, quem in modum per Romanos Deus vos in corpore ſimul & anima percutiat. Nihil enim pręter pecuniam à vobis exigitur, quam & hi pontifices (quod palam eſt viros ſanctiſſimos fuiſſe) à cæteris nationibus ob communem chriſtianorum rem, partim defendendam, partim repetendam, poſtolarunt. Et vt ab Vrbano ſecundo incipiam, quem Platina ſcribit virum fuiſſe tam doctrina, q̄ vitæ ſanctitate, vel ſummo magiſtratu digniſſimum. Is anno Domini ſupra milleſimum. 84. concilium habuit apud clarum montem, in quo principes Chriſtianos ad bellum aduerſum Turcas ſuſcipiendū animauit, in quo negotio mirifice quoq; profecit. Poſt hunc Paſchalis ſecundus pontifex factus bello cœpto fauit, quem & Platina diuinitus electū fuiſſe tradit, diuq; renuiſſe munus pontificium, nec ante ſuſcepiſſe quàm à populo ter acclamatū fuiſſet: Sanctus Petrus nobis Rauerium (hoc illi nomē erat) virum optimum pontificem elegit. Subinde Gelaſius, quem Platina (ſi quis, vt ait, vitam eius continentiſſimam, ſi mores, ſi doctrinam inſpexerit) virum ſanctiſſimum omniq; laude digniſſimum aſſerit. Is nō diu poſtquam aſſumptus fuiſſet in pontificem, Balduinum literis & nuntiis adhortatus eſt, vt Turcarum & Saracenorum impetū tam diu ſuſtineret, quoad in Aſiam noua

Catalog⁹ ſanctorū pontificū qui bellū turcis inferendū príncipes chriſtianos hortatí ſunt.

Vrban. ij.

Paſchal. ij.

Gelaſius.

noua supplementa mitterentur. Calixtus quoq; ij. quem de deo deq; hominibus bene meritum Platina tradit, habito Laterani noningentorum patrum concilio, ex eorum assensu decreuit, vt primo quoque tempore supplementa militiæ iam deficientis, Christianis in Asia bellum gerẽtibus subministrarentur. Qua spe (vt idem Platina scribit) electus Balduinus Hierosolymitanus rex, Gazin regẽ turcarum minorem Asiam incolentium, cum magno exercitu in se mouentem superat, & captum in carcerem conijcit. Damasci quoq; regem, Hierosolymas cum exercitu hostili animo petentem, fundit, fugatq; duobus millibus hostium cæsis, milleq; captis. Eugenius item. iij. quem idem Platina testatur Cardinales nutu diuino percitos delegisse, nauigio postquam electus fuisset, ad Gallias se cõtulit, vbi Ludouico Galliarũ regi persuasit, vt cruce signatus aduersus Turcas proficisceret. Post hos Lucius. 3. quẽ & virum optimũ Platina vocat, concilio Veronę habito, Christianos principes adhortatus est, vt nostris in Asia pro fide Christi laborantibus succurreretur, nulla de suis iniurijs (quæ & grauissimę fuerãt) mentione habita. Subinde Gregorius. 8. vir vtiq; sanctissimus, vt Platina scribit, postquã omnium consensu pontifex creatus esset, statim nuntios et literas ad principes christianos mittit eosdẽ cohortatus, vt viribus omnib9 vnã secum comparato exercitu terra mariq; Hierosolymam ab hostibus captam recuperarent. Rursus Clemens. iij. vir sanctissimus, & rerum ecclesiasticarum componendarum studiosissim9, plerosq; principes christianos excitauit, vt arma sumerẽt aduersus Turcas, quorũ de numero præcipui fuere, Fœdericus imperator, Philippus Franciæ, Richardus Angliæ reges, & Oddo Burgundiæ dux, subsequentibus (vt ait Platina) multis episcopis, archiepiscopisq;.

Calixt. ij.
Eugen. 3.
Lucius. 3.
Greg. 8.
Clemẽs. 3.

Cele-

Celest. Celestinus item tertius, vir insigni pietate (si Sabellico credimus) & cui vni præ cæteris cura semper hæsit animo, vt Hierosolymam ex impiorũ manibus extorqueret, ingentem pecuniæ summam Richardo Anglorum regi misit in subsidium, qui tum Hierosolymam oppugnabat, inde Turcas exturbare molitus. Innocentius insuper tertius, doctrina moribusq; insignis, Cardinalium omnium consensu põtifex acclamatus, bello Asiatico sic adiecit animum, vt Germanos propter Henrici mortem in Asia tumultuantes, literis, nuntiis, præmiis, pollicitationibus in officio retinere non grauaretur. Honorius identidem tertius (quem Platina bene beateq; vitam, & vt bonũ pastorem decet, duxisse scribit) Ioãnem Columnam Cardinalem ad res Asiæ componendas legatũ cum ingentibus copiis, quas Innocẽtius ad eam rem collegerat, misit, in quo negotio mirifice profecisse traditur. Nimio sane tædio lectores afficerem, si cęteros omnes commemorare voluero, nempe Gregorium nonum, Innocentium. 4. Alexandrum quartum, Gregorium decimum, Ioannem vigesimumsecundum, Martinum quartum, Nicolaum quartum, Innocentium sextum, Vrbanum quintum. Quos omnes & viros optimos ac belli Asiatici studiosissimos historici fuisse tradiderunt.

Inno.3.

Honor.3.

LVT. ¶ Quid ergo dicam ego quãdo hic video plus quàm quadragintos Prophetas Baal suum Achab circumstare, & vt ascendat in Ramoth Galaad suis prophetiis animare, & omnia prospera ei nunciare? Forte sicut Michæas, qui & ipse odiosus erat, quia non prophetabat nisi malum, dicam & ipse meo Achab. Ite præliamini contra Turcas, vt resistatis virgæ dei & cadatis sicut & ille cecidit.

EPIS. ¶ Quis te prophetam constituit, nescio, nisi forsan te spiritus quisquam malus inuaserit quemadmodum

modum Saul. 1. Regum legitur, quod inuasit eum spiritus dei malus, & prophetabat in medio domus suæ. Sic & tute tibi prophetiæ spiritum arrogas apud tuos. Porrò nullus Romanorum pontificum (quoad audierim) sibi prophetiæ munus vsurpauit. Quamobrem tu videris, ne sis ex eorum numero de quibus in Euãgelio Matthęi Christus dicit: Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus? At illis ipse respondebit: Nunquam noui vos. Vnum ausim asserere, quicquid ipse fueris vaticinatus, multis patrum centenariis olim visum fuisse perquã necessarium, vt aduersum Turcas bellum à Christianis gereretur. Quod ni suscepissent, nihil vero dissimile est, hodie rem Christianam multo (quàm sit) minorem esse. Nã si vel Amurati, vel Mahumeti, vel Othomano nulla manus armata mox opposuisset sese, profecto (ni Deus nobis tulisset opem) de re Christiana iam penitus fuisset actum. 1. Reg. 18. Mat. 7.

LVT. ¶ Quanto rectius faceremus, si primum orationibus, imò totius vitæ mutata ratione, Deum propitium faceremus?

EPIS. ¶ Nemo qui sapit, iam huic tuæ sententiæ refragabitur. Nam vita per austeritatem pœnitẽtiæ primum emendanda est, ac subinde clementissimus deus orationum sedulitate nobis est conciliandus. Hac nimirum via sæpius expertũ est, Christianos aduersus Turcas profecisse. Sic enim Innocentius tertius fieri mandauit, quòd singulis mensibus, seorsum viris à fœminis constitutis, supplicationes ad Deum fierent pro terræ sanctæ liberatione. Singulis quoq; diebus inter sacrorum solennia, publicas omnium prostrationes in terram cum psalmo: Deus venerunt Gentes, fieri decreuit. Indixit item orationi ieiunium, quo facilius ipsa penetraret ad conspectum Dei. Calixtus quoque pontifex tan- Inno. 3.

Calixtus meridianum campanarũ sonitum instituit. tam in precationibus fiduciam posuit, vt mandauerit in meridie campanarum sonitu signum dari fidelibus omnibus, quatenus orationibus eos iuuarẽt, qui contra Turcas assiduè dimicabant. Ob quam rem, Platina se credere dicit publicis illis precibus Christianos ad Belligradum contra Turcas dimicantes, eosdem ingenti clade superasse. Sed & Cassianus, qui Calixti suasu bellũ contra Turcas iniit, post egregias partas victorias ad pontificem scripsit, se tantũ de Turcis reportasse successum ob preces à Christianis ad Deum habitas. Da mihi tales pontifices qui precationes assiduas fieri procurent. Da militem qui (quod Bonifacio comiti consuluit Aug.) manibus arripiat arma, orationeq; pulset aures authoris. Da tertio ducem qualem historiæ tradunt Gothifridum fuisse, qui (quum Hierosolymorum esset rex constitutus) ab ambitione tam alienus fuit, vt aurea recusaret vti corona in ea vrbe, in qua Christus fuerat spinis coronatus. Si tales duces, tales milites, talesq; pontifices haberemus, nemini dubium sit, quin cuncta nobis aduersus Turcas prospera succederent. Cuius rei vel vnicã hanc experientiam vicissim opponam tibi. Quum olim vniuersam illam terram (quæ sancta dicitur) amiserimus, & Turca eam integre cum adiacentibus insimul possideret, an non ad Vrbani pontificis exhortationem, cruce signati milites intra paucos annos eam, eiectis inde Turcis, recuperaruntq; vsque adeo, vt Hierosolymis Christiani circiter annos centum regnarent. Alter post alterum, ne inde per Turcas aut Saracenos euelli potuerant, donec mutuis tandem inimicitiis & odiis ab inuicem seiungerentur.

Cassian.

Gothifridus.

Vrban.

LVT. ¶ Tum idolo illi Romanus Cęsar & principes modum ponerẽt tyrannidis, illusionis, perditionis animarum.

Nun-

¶Nunquã desistis pontificibus conuitiari, quin semper eos, & rabidissimè quidem probris ac maledictis insectaris. Id quod si feceris in vnum aut alterum è pontificibus, cuius vita publicitus esset detestabilis, vix tolerabile foret. At quũ in omnes indiscriminatim, & cõtra sedẽ illam (in qua tot olim sanctissimi pontifices successerant) oblatres plus q̃ cynice, quis æquanimiter hoc ferre potest? Nemo certè qui christianus & in Christum fidelis haberi velit. Sedes illa nec paruo numero põtifices habuit doctrinæ præcellentis, simul & vitæ probatissimę, qui nec illusioni, nec animarum perditioni studuerunt, quorũ gesta si cũ Cęsaribus conferas, nõ erit, cur negotiũ turcicum & pecuniæ collectam, his, q̃ illis credas potius. Nulli quoq; huic negotio magis restiterunt, q̃ Cæsares ipsi, neq; maiorẽ in collectis fraudem fecerũt. Nam Fœdericus eius nominis secundus, postquã suscepisset profectionẽ in Asiam aduersum Turcas, direptis Christianorum bonis, ęgritudinemq́; & ventos excusans, Brundusium rediit. Moxq; bellum contra pontificem Gregorium nonum mouebat, cõductis in hoc Saracenorum copiis, quib⁹ & vsqueadeo fauebat, vt vrbem & magistratum eis donauerit in Italia. Sed & quum Ludouicus Galliæ rex ad exhortationem Innocentij quarti in Asiam contra Turcas esset profectus, idẽ Fœdericus sic totã Italiam assiduis peruexauit bellis, quò minus ipse Gregorius ex Italia promissas copias mitteret ipsi Ludouico. Prætereo quot incommoda Cæsares plerunq; Christianis illuc proficiscentibus intulerint, et variis affecerint damnis. Neq; enim otium est vt omnia commemorẽ. Sed istud ex prędictis satis dilucidum esse potest, quòd si belli huius aliquando suscipiendi necessitas immineat, nemini potius quàm pontifici pecuniæ collecta credi debeat.

EPIS.

Fœderici fraus.

LVT. ¶Nam vt & ego prophetem semel, licet non audiar, quod scio, Nisi Roma. pontifex redigatur in ordinem, actum est de omni re christiana, fugiat sicut Christus docuit, in montes qui poterit, aut vitam homicidis Romanis cum fiducia offerat in mortem.

EPIS. ¶Et ego vicissim ausim prophetare, quod si Rom. pontifex in vllum ordinem redigatur, quem tu cupis, hoc est vt nihil prę cæteris sacerdotibus, aut laicis habeat authoritatis de tota re Christiana breui penitus actum erit. Si nemo præsit vt caput, qui reliquo posset consulere corpori, quid aliud expectare possumus, quàm vt hæreticis, nedũ Turcis præda simus omnes futuri? Tum certè nec montes ipsi nobis erunt tuti, quò confugiamus. Nam & si deus nostri misertus, Turcarum in nos malitiã refrenet, ne trucidẽt corpora, multò perniciosius adhuc discrimen ab istis animicidis hæreticis imminebit, qui sanguinem animarũ nostrarũ sitiunt insatiabiliter, quiq; truculẽtiores, cruentiores, insaturabiliores in animas nostras sunt, q̃ in corpora Turcę.

Suppresso papa nihil nõ cõtemptum erit.

LVT. ¶Nihil nisi peccatum et perditionem papatus operari potest. Quid vis amplius?

EPIS. ¶Nimis quàm temerarium est istud asserere, quod papatus nihil præter peccatũ & perditionem operatur, quum nemo non scit, qui pontificum vitas euoluerit, quin fuerint optimi sanctissimiq; viri cõplures, qui munere illo functi sunt. Et vt de cęteris taceam qui præcesserunt Siluestri tempora, de quibus nemo dubitat, quin fuerint sanctissimi, quãdoquidem & martyres fermè cuncti fuerũt, illos memorabo, qui post Siluestrũ successerunt, inter quos & Selestinus eius nominis primus, præter peccatũ & perditionem, præclara quædam opera gessit, nisi præclarum opus fuisse negaueris, ingentium hæresum confutationẽ. Nam eius tempore Nestorius habi-

Papatus aliud est q̃ pditio & peccatũ. Pontifices ante Siluestrum fermè oẽs fuere martyres. Post Siluestrũ cõplures

habita synodo ducentorũ patrum apud Ephesum condemnatus est. Similiter & per Germanum Antisiodorensem episcopum, quem in Britanniam misit, hæreticis inde fugatis, insulares ad catholicam fidem redegit. Scotisq́ subinde fidei doctrinam optãtibus, Palladium episcopum dedit, ac demum eius studio magna pars Occidentis (vt Platina tradit) ad fidem conuersa est. Hæc Luthere plusculum aliquid fuerunt præter peccatum & perditionem. Post hunc successit Leo primus, cuius sanctitas tanta fuit, vt in concilio Chalcedonensi summa patrũ omniũ cõcordia, ter sanctus acclamatus est, eiusq́ monitis Attilam obtemperasse ferunt, ne captam Romam deleret funditus. De qua re quum Attila rogaretur à suis, cur ita fecisset, respondit oportere sic fieri, quando medio affatu, duo sibi visi fuissent dextra leuaq́ viri, pro pontifice astare, qui strictum sibi ferrum intenderent, si nõ illius dicto temperasset. Damnauit & is pontifex Euticem simul & fautorem eius Dioscorum in cõcilio Chalcedonensi, cui. 630. antistites aderant. Sed & Acephalorum hęresim multis epistolis ad Christi fideles scriptis, acerrimè confutauit. Ioannes item primus quòd Arrianis nõ fauisset, in carcerem à Theodorico detrusus est, vbi pedore simul & inedia confectus interiit. Quam Theodorici sæuitiam vltio diuina paulò post (vt Platina tradit) est sequuta. Agapetus quoq́, quum fuisset à Iustiniano Cæsare suasus, vti sententiam & doctrinam Euthicianam confirmaret, non veritus est ei respondere. Putabam ad christianissimũ principem accessisse me, sed planè Diocletianum te repperi. Qua loquendi libertate percussus Iustinianus, fidem catholicam amplexatus est. De Gregorio primo nihil opus est dicere, quũ eius vita gestaq́ cunctis notissima sint. Sed & nimis prolixum foret de cæteris catalogum retexe-

optimi sanctissimiq́ viri fuerunt.

Selestin. 1.

Hæresis Nestoriana.

Leo primus.

Eutices hæreticus.

Ioannes. I.

Agapetus

Greg. I.

re, quandoquidem ex historiis constare poterit plurimos fuisse pontifices, qui nō peccato & perditioni, sed è diuerso saluandis animabus enixissimè studuerunt, vt planè si non fueris impudētissimus nunquam ista dixisses.

LVT. ¶ At quis redigет eum in ordinem? Christus illustratione aduentus sui, & nō alius. Domine quis credidit auditui nostro?

EPIS. ¶ Non est vt credamus auditui tuo, quum hæc hauddubie nō aliundè, q̄ ab ipso diabolo audieris. Is enim in aures tuas instillauit, papam Antichristum esse. Propter quod & autumas ea (quę de Antichristo scripta sunt) ad illum pertinere, quum tamen alio longè spectant. Neq; hæc ideo dixerim, quòd nolim aut pontificem aut aulam eius reformari, si quid in eorum vita fuerit à doctrina Christi discrepās. Multa vulgus in eos obloquitur, quę si vera sint, haud scio. Relatione tamē constanti res hæc asseritur ita se habere. Vtinam (si quid eiusmodi fuerit) ipsi seipsos reformarent, & à pusillorum animis tollerent offendicula. Nam omnino verendum est, nisi quàm primum id fecerint, vltionē diuinam haud diu defuturam. Nec sanè conueniret, vt Cæsar aut laici principes id negotij tentarent, et illos ad frugaliorem viuendi normam adigerent. Docuit hoc exemplo sui Cæsar Constantinus vir sanctissimus, qui mutuas episcoporum criminationes suis manibus oblatas ignibus iniecit, dicens: Haudquaquam se decere iudicare deos, nimirum pontifices innuēs. De quibus illud intelligi potest: Diis non distrahes. Sunt enim vice dei iudices hominibus constituti. Sed nolim confidant omnes alios Cæsares eiusmodi se præbituros, quibus nō inest ille spiritus.

Precatur pontificię aulę reformationē.

Exo. 22.

LVT. ¶ Qui habet aures audiendi, audiat, & à bello

turci

turcico abstineat, donec Papæ nomen sub cœlo valeat, dixi.

¶ Ergo semper abstinebitur, quum absque dubio Papę nomen in ecclesia manebit, quàm diu militatura sit in terris Ecclesia. Oportet enim vnum præesse cæteris, à quo totius Ecclesiæ res communis administraretur, alioqui tot futuræ sunt scissuræ, quot fuerint capita. Sed quoniam hac de re supra pluribus disseruimus, nolumus iam amplius remorari lectorem, quem ista, precamur, secum diligenter expendat. Primum si nemo Turcis repugnet, num credibile sit idem reliquis Europæ prouinciis propediem euenturum, quod aliis pridem contigisse deflemus? Deinde cogitet num sit paranda belli materies, ne quod olim Constantinopolitanis vsu venerit, nos identidem opprimat inexpectata clades haud dissimilis. Tertiũ, si parari quicquam debeat, circumspiciat, cui potius in hoc negotio credendum sit, quàm totius ecclesiæ præsidi. Nam verisimilius est hunc, rem communem fidelibus administraturum, quàm alium quemlibet. Non solum, quòd illi commissa sit totius Christianitatis cura, verumetiã quia periculo vicinior est, & suam rem tum agi credet, dum proximus ardebit paries. At is, inquies, patietur collectam in turpissimas libidines & pompas distrahi. Profectò si bonus est, non id patietur. Et qui scis, an quisquam alius non sit idem facturus? Quam securitatem ipse nobis de quouis alio præstabis? Quod si nullam ipse præstare poteris & collecta prorsus fieri debeat, eaq́ cuipiam omnino credenda sit, neque potest quisquã huic negotio magis idoneus assignari, q̃ summus Pontifex, cur eius moderationi de summa rei nõ stabitur ergo nõ intelligo. Sed hactenus pro articuli huius conuulsione dictum sit.

EPIS. Expendat secum diligentius lector q̃ grauia incommoda subsequutura sint, si nemo Turcis repugnare curet

Vbi possunt hæc discerni?

LVT. NEmo eſt certus ſe non ſemper peccare mortaliter, propter occultiſſimum ſuperbiæ vitium.

EPIS. ¶ Non capio quem in modum is articulus cum vndecimo tuo conueniat, quò quemq; prorſus á peccatis ſuis abſolutum aſſeris, qui ſe tradiderit abſolutum. Sic enim in ipſius articuli calce ſcribis: Crede fortiter te abſolutum, & abſolutus vere eris, quicquid ſit de contritione. Et rurſum articulo ſecundo ſic aſſeris. Si confeſſus credat ſeſe abſolutum, veriſſimè eſt abſolutus. Sufficit igitur ex iis articulis, vt quis ab omni peccato ſe certo ſciat abſolutum, ſi propter Chriſti verbum á ſacerdote prolatum, ſe verè crediderit abſolutum. Et ne quis dixerit, quod de fide ſaltem & crudelitate ſua quiſpiam dubius eſſe poterit, hunc ſcrupum item in explicatione decimiquarti articuli palàm ſuſtuliſti. Sic enim illic affirmas, fidem autem certiſſimè ſentire poteſt in corde, ſi eam habet. Quamobrem aut nemo fidem habet, aut ſi quis eam habuerit, is omnino certus & ſecurus eſſe poteſt, ipſo momento, quo per ſacerdotem abſoluitur, ſe omni penitus carere peccato. Neque enim tua ſententia quenquam oportet omnia ſua peccata confiteri, ſed quum credens abſoluitur, tam ab iis quàm ab illis quæ confeſſus eſt, euaſit omnino liber. Quæ ſi vera ſint, falſum ſit oportet, quod nemo certus eſt, ſe non ſemper peccare mortaliter. Tunc enim haud mortaliter peccat, quum ab omni peccato ſe verè crediderit abſolutum. Ad hæc, de gratia quoque iuxta tuũ ipſius dogma quis eſſe poteſt certus quòd eam habeat. Nam quum alibi, tum ſub articulo ſeptimo doces, eam infundi cum magna animi concuſſione. Sic enim ais: Sis ergo certus, dum homo cõteritur, ſimul et gratia infunditur. Et paulò poſt: Pro-

Quàm malè 35. Lut. arti. cũ 11. ſuo & 2. conuenit.

Probaui enim sæpius, infusionem gratiæ fieri cum magna animi concussione. Rursum sub articulo. 11 dixi, inquis, per impossibile, quia satis supradictū est, fidem sine contritione esse non posse, quum gratia non infundetur, nisi cum magna cōcussione animæ. Ecce fides non sine contritione & gratia: Quāobrem vt de fide quis certus esse potest, ꝙ eam habeat, et ꝙ eam certissimè sentiat in corde suo, sic cōsequenter & certus esse potest, de gratia, quū sine gratia fides ipsa non sit. Porrò gratia non secū vllo modo cōpati superbiæ culpā, quum scriptū sit. Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiā. Quò sit, vt cui compertū fuerit, se gratiā habere, is identidem certus erit, se carere superbiæ peccato. Sed iā Lutheri rationes expendamus. Iaco. 4

¶ Si ea quæ dicta sunt in trigesimoprimo & secundo, intelligimus vera esse, & hic articulus verus est. LVT.

¶ Nos abundè satis à nobis expugnatum confidimus articulum vtrūq;, quod & relinquimus lectoris iudicio. Nihil etenī sub iis efficaciter probatum est, quo necessario cōfiteamur, nos semper peccare mortaliter. EPIS.

¶ Si enim opus bonum iusti, peccatum mortale est, si ad iudicium DEI deferatur, quanto magis tota vita mortalis est, si misericordia non succurrerit. LVT.

¶ Sequela neutiq̄ esset improbanda, si quod assumpserit, verū esset, nempe quod opus quodq; bonum viri iusti, peccatū sit mortale. Verum istud nequaq̄ firmabis. Putas autem hoc ipsum ex scripturis sacris pariter & authorū testimoniis, quæ sub articulis ipsis produxeras abundè satis consequi. Sed planè falleris. Id quod ex nostra respōsione cuiuis constare posse non dubitamus. EPIS.

¶ Breuiter, hic articulus nō est meus, sed Iob. 9. LVT.

Etiã si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.

EPIS. ¶ Qua(te precor)arte conficies,vt ex huius viri verbis,quę iam exprompseris,asseueres articulum tuum? Nihil etenim cum hoc sermone cõfine tuus articulus habet. Neq; enim negat his verbis Iob simplicitatem suã,sed non agnoscit dũtaxat.Si sim- Iob.9. plex,inquit,fuero,hoc ipsum ignorabit aĩa mea. Perinde ac si dixerit: Nolo vt simplicitatem(si qua in me fuerit) meus animus agnoscat,humili⁹ vtiq; de meipso mihi sentiendũ est,q̃ vt eiusmodi quicq̃ de meipso comprobem. Cæterum quanquam hæc per humilitatẽ vir sanctus dixit,nõ ex eo colligitur,quod in ipso mortale peccatũ delituerit,imò contrariũ potius inferri potest. Nam dixit: Si simplex fuero:simplex vero si fuerit vir ille sanctus(vt videri quidem ex hoc verbo potest) longè recessit ab eo quęuis peccati duplicitas,et ea maximè,quę lethalis est. Quãobrẽ nec potest ex his verbis colligi,ꝙ fuerit in eo peccatum mortale.

LVT. ¶ Et Gregorius ibidem super illo,Verebar omnia opera mea,sciens quoniã non parcis delinquenti, dicit: Quia quæ apertè egerim video, sed quid intus latenter pertulerim,ignoro.

EPIS. ¶ Tu particulam illic ex interpretatione Gregoriana pro tua vafricie carptim decerpsisti, qua tuã comprobes sententiã.Sed nos priora quædã abs te prætermissa,nõ grauabimur abiicere. Nimirũ vt tua sycophãtia clarius intelligatur.Postq̃ enim'eximia quędã opera sancti Iob Greg.in mediũ attulisset,subdit tandẽ:Quid ergo est,ꝙ mira opera faciens,hęc ipsa etiã veretur patiẽs,quũ dicit:Verebar opera mea,nisi quod in sancti viri actibus vbique colligimus, vt si placere DEO veraciter cupimus, postquam peruersa subegimus, ipsa in nobis etiã bene gesta timeam⁹.Hæc in fine.25.cap.Sed & pau

Quisquis deo placere studet etiã bene gesta in se timeat.

lô post in fine cap.26.subdit: Ipsa igitur bona opera nostra, quia insidiantis culpæ euadere gladium nequeunt, nisi solicito quodam timore muniantur, per sanctum virum nūc rectè dicitur: Verebar omnia opera mea, ac si humili confessione diceretur: Quæ apertè egerim, video, si quid in eis latēter pertulerim ignoro. Nihil aliud quàm humilitatem his in verbis docere Gregorius molitur. Nimirū vt de nostris operibus, quantumuis eximiis, non efferamur, sed metuamus semper, ne in aliquo minus rectè sint gesta. Non quòd nulla rectè gesserimus, sed quòd humilitate quadam timeamus, ne sint in partu prorsus periclitata. Nam & alibi dicit: Piarum mentiū est illic agnoscere culpam, vbi nulla est. Bona opera quare timenda.

¶ Idem Gregorius apertissimè in fine Moraliū. Quis inter ista remanet salutis locus? quādo et mala nostra pura mala sunt, & bona nostra (quæ nos habere credimus) pura bona esse nequaq̄ possunt. Quid dicis Gregori? pura bona non solū non sunt, sed nec esse possunt? LVT.

¶ Haud rectè facis Gregorium tuæ percontationi respondere. Nusquam enim hæc asseruit, quòd bona nostra non solum non sunt pura, sed nec esse possunt. Neq; enim absolutè bona dixit, sed bona quæ nos habere credimus, hoc est, quæ nostro iudicio nobis bona videntur, & approbantur. Nam in talibus plurimum nobis placemus, et censemus alicuius esse momenti, ac proinde facilè superbim⁹ Nam quàm primum de nostris operibus quantūuis purissimis ita iudicemus, iam ipso iudicio nostro facta sunt impura. Ad puritatem enim operis tria quædam exiguntur. Nempe, q̄ nec lucrum ex eo spectetur temporarium, neq; laus hominū inde quæratur, nec demum vt operās in eo sibi complaceat per inanem gloriam. Vt sic in ipso propheticū illud EPIS. Ad puritatem operis tria exiguntur. Esa.32.

illud impleatur, Beatus qui excutit manus suas ab omni munere. Propter quod & ipse Grego. lib. 9. Moraliũ. cap. 26. Tres sunt, inquit, acceptiones munerum. Munus à corde, est capta gratia à cogitatione. Munus ab ore, est gloria per fauorẽ. Munus ex manu, est præmiũ per dationem. Sed iustus quisq; ab omni munere manus excutit. Quia in eo quod recte agit, nec ab humano corde inanẽ gloriã, nec ab ore laudem, nec à manu recipere dationẽ quærit. Solus ergo in Dei opere fraudem non facit, qui quũ ad studiũ bonæ actionis inuigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis verba, nec ad humani iudicij gratiam anhelat, Hactenus ipse Gre. ex quibus dilucidum est, opus aliquod posse fieri tam purũ & integrũ, vt in eo penit⁹ nulla sit fraus. Perspicuũ item est, ꝙ opera nostra, de quibus nobis placemus, et quę approbamus tanq̃ bona, pura bona non sunt, nec esse possunt.

Triplex munerum acceptio.

Op⁹ quodd ã ab omni fraude alienum.

Qua consyderatione motus Gregorius dixerat, bona nostra quæ nos habere credimus, pura bona esse nequaq̃ possunt. Cęterũ quod ad hunc sensum Gregorius hæc ipsa verba protulerit, apertissimũ esse potest, tum ex illis, quæ toto ipso postremo capite dicuntur, tum ex verbis proximè antecedentibus, quæ sic introducit. Fatendum est igitur, quod rectam quidem intẽtionem nostram (quæ soli deo placere appetit) nonnũq̃ intentio minus recta (quę de donis Dei, placere hominibus quærit) insidiando comitatur. Si autem de his diuinitus districtè discutimur, quis inter ista remanet salutis locus? quando mala nostra pura mala sunt, & bona (quæ nos habere credimus) pura bona esse nequaquam possunt.

Opera quibus nobis placemus pura non sunt.

En ipsa verba quæ citasti, quibus perspicuũ esse potest, ꝙ non de cunctis bonis nostris loquitur Gregorius, sed de solis his quæ nos ceu bona appro-

De quibus bonis loquutus est.

probamus,et de quibus placemus nobis,ob quod & dixit,Bona,(quę nos habere credimus)pura bona esse possunt. Propterea, quod in eis nobis applaudimus,& ea bona censemus.

LVT. ¶ Damna, mi papa,damna hos sanctos viros, Iob & Gregorium.

EPIS. ¶ Non est quod papa damnet istos cum nulla in rę vel sibi aduersentur vel tuæ sententiæ subscribant,quin magis articulũ tuũ ipsi damnent. Neq; enim Iob negat quempiam esse posse simplicem. Quod vbi admiseris, iam ineuitabiliter sequitur eiusdem opus esse purum. Nam in euangelio Matthæi Christus asserit, Cuius oculus fuerit simplex, huius totum corpus lucidum erit, & quemadmodum Lucas adiicit, non habens aliquam partem tenebrarum. Tale nimirũ opus omnino purum sit, necesse est. Et Gregorius item concedit, quempiã sic posse iustum esse,vt manus suas excutiat ab omni munere,tam proprię cogitationis, quam alienæ laudis,atq; etiam lucri temporarij. Qualem si dederis, eius opus hauddubie parum erit. Tantum igitur abest,vt hi sancti viri quicquam faciant pro articulo tuo, vt eundem efficacissime condemnent, quũ ex eorũ dictis palam inferatur, quod iustus opera quædam potest habere pura. Cæterum quòd in omni opere iustus peccet mortaliter,quemadmodum ipse statuere moliris, ne verbum quidem ab eis eiusmodi prolatum est.

Mat.6

Luc.11.

Iustus operaquędam habeat bona.

LVT. ¶ Adde his ea quę dicta sunt,Dauid. Non iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuens,vt & te damnet dominus Iesus propediem.

EPIS. ¶ Quanquã huic Dauidico testimonio satis copiose respondemus, Artic.32.iam itidem nonnihil adiiciemus.Quicunque subit iudicium dei,de tota vita sua iudicatur, In qua,si vel minimum opus repertum fuerit iniustum,tota vita propter hãc vnicam la-

cam labeculam, si districte iudicetur, condemnari potest. Quando igitur nemo est, qui prorsus omni peccato careat, recte prophetam dixisse credimus: Non intres in iudiciũ cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens:

Psal.142 Sed aduerte quid dixerit. dixit enim omnis viuẽs, & nõ omne opus viuẽtis. Nã quid prohibet, quo minus idẽ iudicãdus alia cõplura fecisset opera, in quibus nihil fuisset peccati? Nam si mille quis haberet opera purissima, propter vnicã tamen peccati labem in aliquo repertam opere, Deus (modo velit vti seueritate districta) posset omnia reliqua penitus repudiare.

LVT. ¶Tu doces introire in conspectum Dei superbos & qui sese damnatione dignos non esse iactitant coram eo, quem columnæ cęli tremunt, & sub quo curuantur qui portant orbem, quũ Dauid nõ sustineat iudicium eius.

EPIS. ¶Aliud est quenq̃ esse damnatione dignum propter nonnulla quæ fecerit. Et aliud esse damnatione dignum, quicquid operis quiuis fecerit. Nemo enim vnq̃ tam pure vixit, vt nulla omnino peccati macula fuisset inquinatus. Quod et omnes orthodoxi fatentur, et summus item pontifex ipse docet. Quamobrem si secundum iustitiæ diuinæ rigorem quisq; iudicetur, damnatione dignus videri potest. Cæterum, ꝙ nemo diuorum vllum vnq̃ opus in hac vita fecerit, quod erat expers peccati, hoc ab omnibus negatur orthodoxis, & pontifex item ipse recte negat. Non ergo verũ est quod asseris pontificem docere superbos introire in conspectũ dei, & iactitare se non esse damnatione dignos, quum ille doceat omnes peccatores esse, & egere misericordia Dei.

Nemo oĩ peccato carat.

LVT. ¶Et Augustinus, Vę omnium hominum vitę laudabilissimæ denuntiet, hoc est optimam vitam

dam-

damnatione dignam faciat coram deo. Si enim digna non est alicuius vita tali damnatione, poterit sese coram Deo sistere, & gloriari in vitæ suæ dignitate. Sed væ abominationi isti abominatissimæ, quanto impetu nos rapit in peccatum & perditionem.

EPIS. ¶ Et huic testimonio superius respondimus, articulo.32. non dixisse Augustinum, Væ singulis hominum operibus, quum & ibi confitetur matrem suam mera quædã habuisse merita, sed dixisse: Væ vitæ hominum quantumcunq; laudabili, quoniã nullius vita reperiri queat, quæ non quibusdã peccatis inquinata sit. Separat tamen Augustinus hoc eodem loco, quo tu testimoniũ hoc citaras, bonos actus (quos dicit egisse matrem) à peccatis, quæ fecisse non negat eandem. Illos quidem vocat mera merita, & munera Dei, pro quibus & nomine suæ matris gratias agit Deo, pro cæteris vero veniam implorat. Quanq̃ igitur optimam cuiusq; vitã dãnatione dignam Augustinus asserat, modo remota misericordia iudicetur, non tamen de singulis hoc affirmat operibus, quorum quædam vocat vera merita, & munera dei.

Boni act⁹ nostri separantur à malis.

LVT. ¶ Reuoco ergo hunc articulum, & moderor in hunc modum. Nemo non certissimus esse debeat, se semper mortaliter peccare, si sua vita ad iudiciũ Dei iustissimum comparetur, tam iniusta enim eius vita necessario est, q̃ iustum est iudiciũ dei, coram quo stare ipsa non potest. At ipsum est iustissimum, quare vita eius est iniustissima, soliusq; misericordiæ velamento seruanda.

EPIS. ¶ Aliud est Luthere, de vita cuiusq; loqui, & aliud de singulo cuiusuis opere, vitam nullius esse cõcedimus, quę non aliquo fuerit peccato cõtaminata, ac proinde condemnanda, si remota clementia iudicetur à deo. Cęterum opera quędam in multis opti-

Vita hominis peccato non caret, at op⁹

quoddam eo carere potest. optimis viris fuisse non dubitamus, quæ peccato caruerint, & proinde pura merita sint, vt nihil propter hæc oporteat, vnumquemque in omni opere suo peccare mortaliter, Imò nec tu subterfugere poteris, quin liceat cuiuis aliquando credere, se non peccare mortaliter. præsertim in illo actu quem tu tanti prædicas, vt quisquis hunc operatur, non peccet, hoc est, quū humiliter se peccatorem agnoscit,
1.Ioan.1 credens per Christum à peccato liberari. Sic enim
1.Ioan.3 Ioannem sibi cōciliare moliris, quum duo alioqui (vt tu ais) sibi repugnantia fateatur. Nempe si dixerimus quia peccatum non habemus, &c. Et omnis qui ex deo natus est, non peccat, & non facit peccatum. Nam si mortaliter etiam ipso actu peccet, iā non est natus ex deo, quū per hunc actum, vtpote mortale facinus alienetur poti⁹ & inimicitior deo constituatur. Quamobrem & tibi necessario constendum est, aliquem actum esse cuiuspiam, in quo non peccet, & maxime quū in eodem Ioāne sequitur. Quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

Necessario Luthero fatendū est aliquē actum esse purum.

LVT. ¶ Vt stet Paulus Roma.3. vt obstruatur omne os, & obnoxius fiat mundus deo.

EPIS. ¶ Nequaq̄ ex his Pauli verbis recte colligis, nos in omni opere peccare mortaliter. neque voluit hoc Paul⁹, sed quod omnes peccatores sumus, & nemo sit qui prorsus omnis peccati fuerit expers. Istud enī sufficit ad hoc, vt obstruatur omne os, & obnoxi⁹ fiat omnis mundus Deo. Nec oportet, vt in omni peccato peccet quisque mortaliter.

LVT. ¶ Et.11. cōcludit omnia sub incredulitate, vt omnium misereatur.

EPIS. ¶ Neque istud quicq̄ pro te facit, nisi velis nos adhuc incredulos esse. Sic enim adhuc & in singulis operibus peccare necessum fuerit, quū sine fide nihil gratum Deo esse poterit. Cæterum Paulus propterea

Quō deus oīa sub incredulitate cōclusit.

pterea Deum omnia ſub incredulitate concluſiſſe teſtatur, ꝙ gentes prius fuiſſent incredulæ, quēadmodū et nūc viciſſim Iudęi ſunt. Sic eni ait ad Ro. 11. Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis deo, nunc autem miſericordiā conſequuti eſtis propter incredulitatem illorū, ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiā, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Et tū continenter ſequitur. Cōcluſit enim deus omnia in incredulitate, vt omniū miſereatur. At iſtud ad articulū nihil facit, vt comprobet omnes peccare mortaliter propter occultiſſimū ſuperbiæ vitium. Sufficiunt igitur iſta (quæ diximus) ad articulum conuellendum.

ARTICVLVS XXXVI.

LVT.

Liberum arbitrium poſt peccatum res eſt de ſolo titulo, & dū facit quod in ſe eſt, peccat mortaliter.

EPIS.

Is articul⁹ duas habet partes. Prior pars ꝙ liberum arbitrium poſt peccatum eſt res de ſolo titulo.

¶ Duas partes habet is articulus, Priorem, ꝙ liberum arbitrium poſt peccatum res eſt de ſolo titulo, Poſteriorem, ꝙ quum idem facit quod in ſe eſt, peccat mortaliter. Sed de priori dicemus primū Liberum arbitrium præſumptuoſis, & plus ſatis audacibus hæreticorum ingeniis, ſemper velut ſcopulus erat, in quē impingentes graue ſunt naufragium paſſi. Manichæi primū duas in homine mentes faciunt, alteram quam dicūt malam & ſubſtantiam quandā mentis aduerſæ, nimirū eandē quā et nos vocamus concupiſcentiā carnis. Alterā aiunt eſſe mentem bonā, quam & nos vocamus ſpiritū. Has duas aſſerunt in hoībus mutuū habere conflictū, cum caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritū, & ſpiritus aduerſus carnē. Peccata vero quæ fiūt, ex mala mente proficiſci cōtendūt, nec per liberū arbitriū vitari quouis pacto. Iouinianiſtæ cōtra longe quidem ab illis diſſentiūt, quū negent quempiā accepto regenerationis lauacro, peccare poſſe, quēadmo

Iouinianiſtæ.

dū Aug. & Hiero. prodidere. Post hos exorti sunt Pelagiani, quorū hęresis est, ꝙ liberū arbitriū suis viribus, quodq́ꝫ peccatū vitare posset, neqꝫ egeat gratia qua bonum faciat, sed qua facilius operetur. Emersit demū et wiclefus, cuius sectatores asserūt cuncta necessitate quadā prouenire, & nihil oīno fieri contingenter, Iudamq́ꝫ & cæteros peccatores, quicquid egerint, ex mera necessitate, nō spōtanea libertate fecisse volunt. Non recta igitur, & regia via incedunt hæretici, sed vel hac, vel illac nimiū deflectentes, in scopulos incidunt. Aut enim supra modū, libero cōferunt arbitrio, aut cōtra plusquā oportet, detrahunt ei semper. Propter quod & Augustinus homilia 53. super Ioannē ait. Quosdā nimia volūtatis suæ fiducia extulit in superbiā, quosdam nimia voluntatis suæ diffidentia, deiecit in negligentiam. Illi dicunt, vt quid rogamus Deum, ne vindicamur tentatione, quod in nostra est potestate? Isti dicunt, vt quid conamur bene viuere, quod in dei est potestate? O domine, ô pater, qui es in cęlis, ne nos inferas in quamlibet istarum tētationū, sed libera nos à malo. Detrahit Manichæus, qui neminem asserit posse peccare. Iouinianus cōtra plusquam par est tribuit, asseuerans baptizatum neminem posse peccare. Detrahit wiclefus, quosdā affirmans necessitate peccare. At Pelagius contra, nimium largitur, quum dicit voluntatem, suis viribus sine gratia vitare peccata posse. Cæterū orthodoxi, nec ad leuā nec ad dexteram declinantes, medium obseruant tramitem, & liberum arbitrium, quædam auxilio diuinæ gratiæ facere confitentur. Nemo tamen eorum vnq̄ arbitrij sustulit libertatem, sed omnes eam astruunt, et concordibus animis et q̄ꝫ validissime possunt. Augustinus in primis (quem tamē Lutherus inferius pro se citat) de vera religione, cap. 14. sic ait: Si non voluntate malefaci-

Pelagiani.

Wiclefus.

Hæretici sibiipsi contrarij.

lefacimus, nemo obiurgandus est omnino, aut monendus. Quibus sublatis, christiana lex, & disciplina omnis religionis, auferatur necesse est. Ecce q̃ paucis verbis Augustinus hunc articulum efficacissime conuincit. Ad quid enim obiurgatur quis, aut monetur, si non sua sponte delinquat? Immerito certe puniuntur adulteri, aut sacrilegi, si seipsos ab his sceleribus cohibere nõ possent. Quòd si possint & nolint, manifestum est, in iis arbitrium esse liberum. Et rursum pauló superius, Nunc vsque adeo peccatum voluntarium malũ est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et hoc quidem ita manifestum est, vt nulla huic doctorũ paucitas, nulla indoctorũ turba dissentiat. Quare, aut negandũ est peccatum committi, aut fatendũ est, voluntate cõmitti. Hæc Aug. Hiero. quoq; ad Damasum scribẽs, sic ait: Qui diuisit eis substantiã. Significantius Græce legitur, καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον, id est, dedit eis liberum arbitrium, dedit mentis propriæ libertatem, & vt viueret vnusquisq;, non ex imperio dei, sed obsequio suo, id est, non ex necessitate sed ex volũtate, vt virtus haberet locum, vt à cæteris animantibus distaremus, dum ad exẽplum dei, permissum est nobis facere quod velim⁹. Vnde & in peccatores æquum iudicium, & in sanctos aut iustos, iustum præmium retribuetur. Rursus ad Hedibiam. Deus autem æquali cunctos sorte generauit, & dedit arbitrij libertatem, vt faciat vnusquisq; quod vult, siue bonum, siue malũ. In tãtum autem dedit omnibus potestatem, vt vox impia disputet contra creatorẽ suum, & caussas volũtatis illius perscrutetur. Et in altera quoq; epistola ad Damasum scribens, sic ait: Liberum sic confitemur arbitrium, vt dicamus nos semper dei indigere auxilio, & tam illos errare, qui cũ Manichæo dicunt, hominem peccatum vitare non posse, q̃ illos

Peccatũ esse voluntarium.

Viuit vnusquisq; non iperio dei, sed obsequio suo, non ex necessitate, sed ex voluntate.

Arbitrij libertas. Attende lector.

Hominē semper & peccare, et non peccare posse.

qui cū Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque enim tollit arbitrij libertatem. Nos vero dicimus hominem semper & peccare, & non peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. Hactenus Hieron. His subscribit Ambrosius lib. primo de Iacob & vita beata, cap. iij. inquiens: Non est q cuiquam nostram ascribamus culpam, nisi nostrę voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habēt crimen, quæ inferuntur reluctantibus. Voluntaria tātum cōmissa sequitur delictorū inuidia quod in alios deriuemus. Voluntariū sibi militē legit Christus, voluntarium seruum sibi diabolus auctionatur. Nemiuem iugo seruitutis astrictum possidet, nisi se prius peccatorum ære ei vendiderit. Quid carnem, quasi infirmā, accusamus? membra nostra arma sunt iniquitatis, & arma iustitiæ. Hæc ille.

Leo. Accedit his, et Leo papa, docens. Nec Iudā, nec cęteros, qui Christo necem intulerunt, id vlla necessitate fecisse, sed sua sponte & arbitrij libertate. Nūquid iniquitas persequentium Christum ex Dei est orta consilio? & illud facinus (quod omni maius est crimine) manus diuinæ præparationis armauit? Non hoc plane de summa iustitia sentiendum est, quia multum diuersum, multumque contrarium est, id quod in malignitate Iudęorum est pręcognitum, & quod in Christi est passione dispositum. Non inde processit volūtas interficiendi, vnde moriendi, nec de vno extitit spiritu atrocitas sceleris, & tolerantia redemptoris. Non enim impias furētiū manus, immisit in se dominus, sed admisit. Nec præsciendo, quod faciendum esset, coēgit, vt fieret. Et rursum paulò inferius. Quòd itaque dominus Iesus Christus furorem frementiū pati voluit, in nullo autor eorum criminum fuit. Nec egit vt hęc vellent, sed cessit vt possent, & sic vsus est obcęcatæ

plebis

plebis insania, quomodo et perfidia traditoris, quē ab immanitate concepti sceleris & beneficiis est reuocare dignatus & verbis, assumendo in discipulum, prouehendo in apostolū, monendo signis, cōsecrando mysteriis, vt cui nihil beneuolentię deesset ad correctionem, nihil occasionis superesset ad crimen. Hæc Leo serm.16. de pass. & resur. domini. Sed & his longe antiquior Tertul. aduersus Marcionem, lib.2. sic ait: Nec boni nec mali merces iure pensaretur ei qui aut bonus aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate, in hoc & lex cōstituta est, non excludens, sed probans libertatem de obsequio sponte præstando, vel transgressione sponte cōmittenda, ita in vtrūq; exitū libertas patuit arbitrij. Si enim semel homini permiserat arbitrij libertatem & potestatē, & digne permiserat, sicut ostēdimus, vtiq; fruendas eas ex ipsa institutionis authoritate permiserat. Et rursum libro de Monogamia sic ait: Qui potest capere, capiat, inquit. Idem, qui non potest, discedat. Discessit & ille diues, qui non ceperat substantiæ diuidendæ egenis præceptū, & dimissus est sententiæ suæ à domino. Nec ideo duritia imputabitur Christo de arbitrij cuiuscūq; liberi seruitio. Ecce, inquit, posui ante te bonum & malū, Elige quod bonū est si nō potes, quia nō vis (posse enim te si velis ostendit) quia tuo arbitrio vtrūq; proposuit, discedas oportet ab eo, cuius nō facis voluntatē, Quę igitur hic duritia nostra si nō facientibus voluntatē dei, renunciamus. Eccl.15.

Astipulatur & Chryso. homi. 60. ca.18. super Mat. sic inquiens. Nam si malignitates à seipsis nō sunt, noli tuos seruos castigare, nec vxorem si peccat increpa, nec liberos verbera, nec amicos incusa, nec offendentibus inimicis infensus sis. Nā hi omnes, nisi sponte delinquant, non punitione, sed miseratione digni sunt, Non possum, inquiens, ita philoso- Chrysost.

phari, certe si non illorum culpa quicquam factum conspexeris, sed quadam alia necessitate incumbente non poteris nō ita philosophari. Nam quando seruus ægritudine oppressus, iussa non fecerit, nō modo non criminaris, verumetiam valde commisereſceris. Quare tu ipse testimonium perhibes nonnihil ab ipso fieri. Et pauló post. Verum inde quoque ora istorum obruere facile possumus, non vndique veritatis affluunt adminicula, si eos interrogabimus, quamobrem nunquam seruos criminantur, si facie formosi non sint, si non procera statura, si non quasi volucres in eundo, cæteraque huiusmodi, quia videlicet natura hæc non voluntate conceduntur, immunis est ergo ipse eius culpæ, quam sibi natura inuexit, nec vllus vnquam huic orationi cōtradicet. Cum igitur accusas tunc ostendis profecto non à natura, sed à volūtate mala, quippiam processisse. Nā si quæ minime culpamus, ea naturę delicta esse, aut saltē non volūtate testamur, patet ea solū culpari, quæ volūtate cōmittuntur. Noli ergo peruersas in mediū ratiocinationes inferre, nec sophismata, & orationis contextū telis aranearū viliorem.

Athanasi⁹. Hactenus Chrys. Athanasius quoque in epistolā ad Ro. sic ait: Velim tamē intelligas, quod quemadmodū non ficti ratione, sed vtentiū, partim hæc vasa pretiosa reddūtur, partim vilia, ex vno eodēque luto cōfecta sint. Sic in hoībus nō natura quippe, quę mater sit oīm, sed volūtas hos facit supplicio dignos, corona illos, et p̄miis. Hęc ille. Nec dissentit Dam. lib. 2. ca. 26. ad hunc modū scribens; Hæc ergo sunt quæ nobis sunt adæque contingentia, vt moueri, & non moueri, quippiā cum concitatione agere, et non agere, appetere quæ non necessaria sunt, et nō appetere, mentiri, & non mentiri, erogare & nō erogare, gaudere in quibus par est, & non gaudere, similiter & in quibus minime decet, & quæcunque

Damascenus.

sunt eiusmodi in quibus sunt virtutis & vitij opera. Horum enim arbitrij libertatem per se, liberáq; potestatem adepti sumus. Et rursum, cap. 27. sic ait: Verum homo rationalis quum sit, ducit magis naturam, q̃ ducatur, quapropter appetens vbi quippiam velit potestatẽ habet, refrenare appetitũ, aut ipsum sequi. Hęc Damas. Porro quid aliud facit Ori. ca. quodã integro, lib. 3. de principiis, vbi de libertate arbitrij tractat, q̃ vt ostendat etiã in peccatoribus esse libertatem arbitrij? quod & facit tam copiose, vt et scripturas plurimas quæ maxime videntur hanc libertatẽ oppugnare, clarissime dissoluat. Consentiunt & orthodoxi cæteri, cõcordibus sententiis, culpã peccãdi, nõ in deũ, neq; in diabolum, sed in ipsam arbitrij libertatem omnino reiiciẽtes. Ex his perspicuũ cũctis esse potest, quid ecclesiastici proceres de libero sentiant arbitrio, nempe, q nõ solo titulo potest peccatum in hominibus maneat arbitrij libertas. Sed est aduertendũ, q in scripturis libertas trifariã accipi solet. Prima libertas dici potest naturæ, quę et apud Paulũ potestas vocatur, hoc, vel illud faciẽdi. Iuxta quã libertatẽ quisque potest (vt ait Aug.) pro suo arbitrio cuncta vitæ præsentis opera, quæ ex bono naturæ proficiscũtur, operari. De quibus & multa subdit exempla, tam de bonis, q̃ de malis. De bonis primũ, vt velle in agro laborare, velle manducare et bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem velle ducere, atq; id genus similia. De malis vero subiicit, vt velle idolũ colere, velle homicidiũ, velle adulteriũ facere, res alienas diripere, deũ viuentẽ in secula blasphemare, velle turpiter viuere, velle maleficia discere, velle inebriari, & luxuriose viuere. Quæ cuncta, libero docet Aug. arbitrio fieri. Sed & hac libertate, quantum ad naturæ bonum spectat, potuit Paulus

Origenes.

Libertatẽ in scripturis trifariã sumi.

Prima libertas naturæ.

1. Cor. 9

1.Cor.11. mulierem secum circunduxisse, potuit & à Corinthiis & à Thessalonicensibus, vitæ necessaria postulasse. Verũ(vt ait)noluit hac vti potestate. Rursum quãtum ad mala, dicit idem ad Hebræos: Heb.10 Voluntarie peccantibus nobis, post acceptam notitiã veritatis. Quòd si voluntarie quis peccet, non adigitur necessitate, sed sua spõte, & libero facit istud arbitrio. Palam igitur ex his est, liberam aliquam voluntatis operationem esse cunctis, qui rationis participes sunt, siue bonis, siue malis. Sed præter hãc, est & altera libertas, quæ potest libertas gratię dici. Nã idẽ Paulus ait: Vbi spiritus dñi, ibi libertas. Et hæc libertas non nisi piorũ hominũ est, & existentiũ in gratia. Quanq̃ neq; ab iis ea plene possideatur, quũ nemo tam pfectus hic esse possit, vt diu carere queat omni peccato. Si dixerimus(inquit ille Christo dilectissimus) quia peccatũ nõ habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis nõ est. Tertia demũ libertas est, quã & Paulus gloriæ libertatẽ appellat. Et ipsa, inquit, creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatẽ glorię filiorum dei. Ecce libertas gloriæ, quæ sola plena libertas est, quæq; nemini mortaliũ in hac vita donatur, cũ nemo sit hic liber à seruitute corruptionis sed hanc in cœlis expectamus libertatẽ. Prima harũ libertatũ est, posse velle aut nolle, quod propositũ est. Secũda est meritorie velle. Tertia demum est, quicquid volueris, efficaciter exequi posse. Prima inquã harũ libertatũ est, posse velle, aut nolle quod pponitur. Et hoc certe nõnihil est libertatis, quanq̃ haud semp voluntas assequatur, quod velit Neq; enĩ hoĩ primo tanta fuit ante peccatũ libertas, vt quicqd voluisset, potiref, et tamẽ erat vere liber. Nõ admittit igiť arbitrij libertatem, si volũtas cõseq nequeat oĩa, quæ velit. Nã ea libertas solis beatis cõuenit. Sed et meritorie velle, nec homo pri

Secũda libertas gratiæ.

2.Cor.3.

1.Ioan.10

Tertia libertas gloriæ.

Rom.8

Libertas primi hominis ante peccatũ

primus ante peccatum sine gratia potuit, quod & oēs confitentur, & tamē idem (vt diximus) erat vere liber, nam fuit ei libertas ad alia multa, quanquā ad illud, nulla fuerat ex suis viribus absque gratia, quia non potuit absq; gratia mereri vitam æternā. Sed neq; si iam quispiam in meris (vt aiunt) naturalibus á deo crearetur, quanquam vere libertatis esset compos, haudquaquam posset absq; gratia mereri beatitudinem. Quamobrem nec absentia gratiæ, prorsus eripit libertatem. Cęterum quia peccator post peccatum, per præsentissimū auxilium dei (quod vt mox dicemus nemini deest) ad gratiam se præparare potest, ex hoc nimirum ingentis libertatis esse conuincitur. Neq; enim auxiliū dei quod & cuiq; præsens est, libertatem arbitrij minuit, sed adauget potius. Nec obstat, si dixeris, peccatorem absq; illo auxilio non posse bene velle. Non enim consequitur. Nō potest absq; auxilio dei bene velle, ergo non habet voluntatem liberam. Sicut nec sequitur. Homo nec velle quicquam potest, absq; dei assistentia, & generali, quam dicunt, influentia, quamobrem nec liber est. Nam vt influentia illa, semper adest voluntati, ita & auxilium diuinæ gratiæ, cunctis ad manum est pręsens. Et vide ne Ioannes euangelista voluit hoc ipsum, quum dixit: Dedit eis potestatem filios dei fieri. Quibus (te quęso) potestatem hāc fecit Christus? An solis iustis? Nequaquam. Nam hi, si qui fuissent tales, hauddubie iam erant filij dei. Quia nemo iustus est, nisi per gratiam, per quam & dei filius identidem cōstituitur. Peccatoribus itaq; quantumuis ingētibus, hæc potestas oblata est, vt si faciant quantum in se fuerit, ad hanc gratiam consequendam; præsto aderit auxilium dei. Propter quod & Hilarius primo de trinitate, fieri filios dei, non necessitatis esse dicit, sed voluntatis. Quia proposito vniuersis dei munere,

Absentia gratiæ nō prorsus eripit libertatem.

Auxilium diuinę gratię cunctis ad manū est pręsens

Ioan. 1.

Fieri filios dei non necessitatis est, sed voluntatis.

nõ per naturam gignentium adfertur ea filiatio, sed voluntas præmium consequitur. Ecce quòd nemo per necessitatem, dei filius efficitur, sed potestatis eius est, an eiusmodi fieri voluerit. Vniuersis insuper hoc munus affirmat esse propositum, & nõ per naturam gignentiũ acquiri, sed per liberam voluntatem auxiliante deo. Sed & Aug. idem asserit super Ioan. homi. xciij. Audiamus, inquit, Euangelistam dicentem: Dedit eis potestatem filios dei fieri, ne omnino existimemus in nostrą potestate nõ esse, quod credimus. Veruntamen in vtroq; illius beneficia cognoscamus. Nam & agendæ sunt gratię, quia data est potestas, & orandum, ne succumbat infirmitas. Hæc Aug. Accedit his, quòd cuiuis peccatori, visi prorsus derelicto, liberum est suorũ admissorum pœnitere. Nam alioqui nõ dixisset Paulus: Ignoras quoniam patientia dei, ad pœnitentiã te inuitat. Certe si diuina patientia nos ad pœnitentiam inuitat, nõ modo liberum nobis pœnitere, verumetiam eius benignitatis præsto nobis adest, vt opituletur. Ad hæc Apocal. 2. de Iezabele, quæ se propheten dixit, ac seduxit seruos dei, scriptum est: Dedit illi tempus, vt pœnitentiã ageret, & noluit pœnitere à fornicatione sua. Verum igitur vtrunque fuit, & quòd liberum isti fuerat pœnitere, si voluisset, & quòd auxiliũ dei, quatenus id faceret, nequaquam illi defuerat. Quum itaq; liberum sit cuiuis, per dei auxilium de peccatis suis pœnitere, pœnitentibus vero negare veniam peccatorum nemo potest, nisi Nouatianus quispiam, vt postea dicturi sumus, quis non videt consequens esse, vt ad gratiam consequendã se pararẽ peccator posset. Nam si veniam peccatorũ quisq; pœnitens assequi poterit, & ea nemini, nisi per gratiã cõfertur, quomodo nõ est liberum peccatori, vt se per dei auxilium ad gratiã præparet, & faciẽs quod in se est, nõ suis meritis,

Rom. 2

Apoc. 2.

In potestate peccatoris est, se parare ad gratiam.

ritis, sed diuina miseratione, gratiam consequatur? Quanquam igitur postremis duabus libertatibus (quas nec Adam ad Luth. sensum ante peccatũ habuerat) peccator in mortali aliquo crimine constitutus caruerit, manet tamẽ ei prima libertas, quemadmodũ superius ostendimus. Quamobrẽ et prior huius articuli pars, á vero plurimũ dissidet, nempe ꝙ liberũ arbitriũ post peccatũ res est de solo titulo. Posterior vero pars tametsi fuerit á nobis superius copiose confutata, nonnihil tamen hic ob eandem conuellendam breuiter adiiciemus. Si liberũ arbitrium, faciens quod in se est, peccet mortaliter, quomodo toties in scripturis peccatores excitat deus, vt ad se redire conentur? Nam si conãtes, peccent mortaliter, profecto deus eos ad mortale peccatum inuitat. Sed nos quibus per prophetas id faciat deus, aliquot locos proferamus. Esaiæ primũ 31. Conuertimini, inquit, sicut in profundũ recesseratis filij Israel. Hier. 3. Reuertere auersatrix Israel, & non auertam faciem meam á vobis. Ezech. 18. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Et quid aliud his verbis præcipitur, q̃ vt reuerti peccatores enitantur, et faciant quantum in se fuerit. Talibus inuitatiũculis referti sunt omnes prophetarum libri. Per Iohelem dicitur: Conuertimini ad me in toto corde vestro. Quod quid aliud est, quàm toto conatu vestro conuertimini. Et per Zachariam dicitur: Conuertimini ad me dicit Dominus deus exercituum, & conuertar ad vos. Ecce si peccator velit ad Deum conuerti, confestim & ad eum conuertetur Deus. Ista profecto nequaquam dicerentur, si conatus peccatoris ad bonum, esset mortale peccatum, & nisi liberum esset in peccatoribus arbitrium. Similia quædam & in nouo testamento leguntur. Iacobus ait: Appropinquate deo,

Pars posterior præsentis articuli, ꝙ liberũ arbítriũ faciẽs ꝙ in se est, peccat mortaliter.

Iohe. 2.

Zach. 1.

Iaco.4. te deo, & appropinquabit vobis. Et Paulus ad
1.Cor.4. Cor.ait:Imitatores mei estote,sicut et ego Christi.
1.Cor.6. Et paulò post: Fugite fornicationem. Inaniter ista commonuisset Paulus,si vel Corinthij liberum nõ habuissent arbitrium,vel dum ista molirentur,pec
Mat.11. cassent mortaliter.Sed & Christus quum dicit:Venite ad me omnes,q laboratis et onerati estis,quid imperauit aliud,q̃ vt accedere pro sua virili cuncti molirentur.Et palam est eum omnibus, etiam sceleratissimis hoc fuisse loquutum. Quamobrem necesse est vtrunq; confiteamur,et liberum in eis arbitrium fuisse,et idipsum enitẽtes haud peccasse mortaliter.Sed Lutherũ quibus modis hunc articulum astruere moliatur,iam auscultemus.

LVT. ¶Infœlix liberũ arbitrium,iustus in bono opere peccat mortaliter vt videmus, & ipsum iactatur,ante iustitiam aliquid esse & posse.

EPIS. ¶Nondum hoc vidimus. Neq; hactenus abs te probatũ est,nempe,q́ iustus in bono opere peccat mortaliter.Hoc vtiq; superius ostendere conatus es. Sed vt in prouerbio est,& oleum & operã perdidisti.Inanis enim omnino fuit conatus tuus. Nam & multa istorum opera non dubitamus vsqueadeo bona esse,vt nec venialiter quidem in eis peccetur. At tibi nullum est opus vsqueadeo bonum,quin saltem venialiter in eo iustus peccet. Et si venialiter, quum tibi quoq; veniale sit,iuxta dei iudicium,etiam & mortale, consequens erit, vt in omni opere bono,mortaliter,etiam iustus peccet. Hæc est illa præclara collectio, qua docuisti, iustũ in bono opere peccare mortaliter. Neq; aliã prorsus huius rei probationem superius attulisti. Cæterum opinor neminem vsqueadeo mente captũ esse,vt nõ perspiciat huius tuæ collectionis ineptias. Nam si cuncta iustorum opera, mortalia peccata sint,cur æquioribus oculis iustos inspectet Deus q̃

impi

impios? Dauid enim dicit: Oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum, vultus autē domini super facientes mala. Neq; enim cuiquam orthodoxo dubium est quin mortale peccatum (protinus vt fit) auersetur gratiam dei, & eum (qui pridem iustus fuerat) iniustum faciat & impiū. Quam obrem & per Ezechielem dicit dominus: Si conuersus iustus à iustitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem, ipse morietur, & non erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit. Ecce quisquis, quantumuis iustus fuerit, si tamē fecerit iniquitatem, quam patres mortale peccatum vocant, vita gratiæ priuabitur, & nihil ei priores iustitiæ profuturę sunt. Sed dices te loquutum fuisse, de peccato veniali secundū iudicium dei, & nō secundū misericordiam eius. Tu scholasticas distinctiones sępius irrides, sed in hac, ipse multo magis omnibus te præbes irridendum. Profecto veniale peccatum, siue secundum iudicium dei, siue secundum eius misericordiam nunquā eam amicitiam dirimit, qua deus iustum prosequitur. Nam si dirimat, tum nihil intererit inter ipsum & mortale. Sed neq; iustus erit iustus, quum nemo nisi per gratiam iustus fit, qua iam ipsa caret per iniquitatem. Quòd si veniale peccatum, vitam gratię non aufert, palam est nec ipsum mortale peccatum dici posse. Nā cum gratia vita sit animæ, nihil huic mortiferum esse potest, quod hanc vitam non eripit, & inducit mortem. Quando igitur veniale peccatum animam gratia non priuat, mortale dici nequaquam potest.

Psal. 33. Ezech. 3. Veniale peccatum eam amicitiam nō dirimit qua deus iustū prosequitur. Gratia, vita nostra.

¶ Est autē articulus nixus primo in verbo Augustini de Spir. & lit. cap iiij. Liberum arbitrium sine gratia non valet, nisi ad peccandum. Rogo quę est ista libertas, quæ non nisi in alteram partem potest, eamq; peiorem? Est hoc esse liberum, non posse nisi peccare?

LVT.

Augu

EPIS. ¶ Auguſtinus plane tibi non ſuffragatur, cum vbiq; liberũ ipſe faciat arbitriũ. Nã poſtquã libro de vera religione, cap. 14. collegit, voluntate quenque peccare, mox ſubdit: Et quoniam peccari non dubium eſt, nec hoc quidẽ video dubitandum, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Rurſum in hyponoſticon. 3. Eſt igitur, inquit, liberum arbitrium, quod quiſquis eſſe negauerit, catholicus non eſt. Ecce Luthere, vel eius teſtimonio, quẽ citaſti contra liberum arbitrium, hoc eſt Auguſtini, tu catholicus non es, ſi neges liberum voluntatis arbitrium. Cæterum quàm inique citaris Auguſtinum, cunctis erit dilucidum, qui quid ab eo reſecueris audituri ſunt. Sic enim habet Auguſtinus eiuſdem libri quem citaras capite tertio. Nam neque liberum arbitrium quicquam niſi ad peccandum valet. Hactenus pro te facit. Sed adiecit Aug. pluſculum, quod tu prætermittis, quodq; non parũ ad rem noſtram facit, & contra te, nempe particulam hanc, ſi lateat veritatis via. Quam particulam ſi nõ dempſeris, quid poteſt eſſe verius? Nam ſi via veritatis ignoretur, quomodo rectè poterit in ea quiſquã incedere? Sed ſi liceat autores ad hunc modum producere, quis illorum tuæ ſententię nõ ſubſcribere videbitur? Si reſcindere liceat, ad hunc modum & eam ſentẽtiæ particulam truncare, quęcunque tibi auerſatur, quicquid volueris teſtimoniis autorũ facillimè ſtatues. At inquies: Poſt hanc particulam adhuc ſubiicit Auguſtin9, quod meas partes iuuat. Nam ſequitur. Et quum id quod agendũ & quo nitendum eſt, cœperit non latere, niſi etiam delectet & ametur, non agitur, non ſuſcipitur, non bene viuitur. Et hoc quoq; veriſſimum eſſe nemo negat. Nam bonã vitam, nullus vnquam aſſequitur ſine gratia. Sed hoc neutiquam infertur, quod ſine gratia liberum arbitrium nõ valeat quicquã, niſi

Quiſquis liberũ arbitriũ eſſe negauerit, catholicus non eſt.

Iniquitas Luth. in allegando.

nisi ad peccandum. Quum & in pessimis hominibus, vt idem August. in eodem libro testatur, inueniuntur & bona opera. Sic enim ait cap. 28. Sicut non impediunt á vita æterna iustum quædam peccata venialia sine quibus hæc vita non ducitur, sic ad salutem ęternam, nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. Sed adhuc obiicies, August. hoc toto libro moliri, vt sine gratia nemo posset operari bonum. At hoc non moliri August. vel ex eo patet, quod iam proximè citauimus, nimirum opera quædam bona, vel in pessimis hominibus inueniri, quæ & sine gratificante gratia fieri nõ est dubium. Sed hoc conatur August. vt ostendat sine gratia neminē posse meritoriè viuere, aut opera facere quæ digna sint æterno præmio. Hæc certè molitur August. in libro, quod & cuiuis lectori perspicuum erit.

¶Sed Augustino non credam, Scripturas audiamus. Christus dicit Ioannis. 15. Sine me nihil potestis facere. Quid est hoc nihil, quod sine Christo facit liberum arbitriū. Præparat se, inquiunt, ad gratiam, per opera moraliter bona. Sed ea Christus hic facit nihil, ergo per nihil se pręparat. Mira pręparatio quæ per nihil fit. LVT.

¶In scripturis noui testamenti, crebrius id nihil dicitur, quod nullius meriti sit, quantum ad ęternæ vitæ præmium. Sic enim Paulus. 1. ad Corint. 7 Circuncisio nihil est & præputium. Et ad Galat. 6. In Christo, inquit, Iesu, neq; circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura. Rursum 1. ad Corinth. 13. Si habuero prophetiam, & nouero mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et infra: Si distribuero in cibos pauperum, omnes faculta- EPIS. 1. Cor. 7. Gal. 6. 1. Cor. 13.

cultates meas,& si tradidero corpus meum, ita vt ardeam,charitatem autem nō habuero, nihil mihi prodest. Et ad Gal 6. Qui se putat aliquid esse quū nihil sit. Ad hunc itaq; modum,intelligi debet,ꝙ Christus dixit: Sine me nihil potestis facere,hoc est,nullum meritum,aut fructum absq; me. Nam paulò superius dixit: Sicut palmes non potest ferre fructum à seipso,nisi manserit in vite,sic nec vos nisi in me manseritis. Quum itaq; Lutherus quęrit, Quid est hoc nihil,quod sine Christo facit liberum arbitrium? Respondemus: Liberum arbitrium sine Christo,si per Christum intelligas gratiā Christi, quam dicimus gratum facientem multa potest facere,tam bona q̄ mala, de quibus ex Augustino superius exempla protulimus. Potest etiam præparare se per opera quædam bona, quæ tametsi nihil sint secundum vsum loquendi scripturarū, nō sunt tamen simpliciter nihil Neq; hoc mirum cuiquam

Act.10. esse debet, quādo & Cornelius (authore August.)
Luc.18 hoc modo se præparabat,& publicanus, vt refert
Act.8. Christus, atque etiam Simon Magus per Petrum admonebatur,ita se præparare,quemadmodum in Actis traditur.

LVT. ¶ Verum quid illud nihil sit, ipse sequenter exponit dicens: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes,& arescet,& colligūt eum,& in ignem mittunt,et ardet. Obsecro,quæ est tua frons meretricia sanctissime vicari Christi,qua sic audeas domino tuo contradicere. Tu dicis,ꝙ liberum arbitrium possit se parare vt intret ad gratiā. Contra,Christus dicit, quòd mittatur foras vt longior fiat à gratia. Quàm pulchre concordat tua Bulla cū Euangelio.

EPIS. ¶ Sic Luthere, non recordaris quod Christus
Luc.6. apud Lucam ait: Bonus homo de bono thesauro cordis sui,profert bona; & malus contra,malum.

Iam facile coniicio argumēta deesse tibi, quum ad ista conuitia te conuertas, Nec pontifici modo conuitiaris, verum etiam Christo non vereris tribuere, quæ nusquā ipse dixit. Neqꝫ enim Christus vnquam dixit, peccatorem ita mitti foras, vt longior â gratia fiat, nec posset ad gratiā se prẹparare, Nam si peccator semel excisus, nequeat ad reditum se parare, vt denuo inseratur, cur (te quęso) Christus tot parabolis ad reditum inuitauit peccatores. Cur de filio prodigo meminit, quem post longum miseræ peregrinationis exilium, docet ad se reuersum, suas cogitasse miserias, eaqꝫ cogitatione permotum ad patrem rediisse? Cur de oue, & drachmate perditis sermonem habuit, aut cur petere, quærere, pulsare peccatores admonuit, & delictorum veniam implorare, si nihil ista conferant ad gratiam impetrandam? Ego certe cum Ambrosio, nec Iudam opinor fuisse repellendum, si facinoris sui veniam à Christo postulasset. Horrendū est vel cogitare, in quantum desperationis barathrum his verbis ipse miseros præcipitas peccatores, si qui tibi fidāt. Quomodo enim audebūt aut de peccatis cogitare suis, aut suas ingratitudines deplorare, aut demum veniam petere de sceleribus, si modis istis potius ad iracundiam Deum prouocent, quàm flectant ad clementiam? Quicquid de Bulla pontificis fuerit, tuū vtiqꝫ dogma, sat scio, plusquam bis diapason ab Euangelio discrepat. Luc.15. Mat.7.

¶ Christum ergo audiamus, qui palmitis excisi ponit quinqꝫ perditionis gradus, quibus ostendit eum se non modo non posse ad bonum parare, sed necessario peiorem fieri. LVT.

¶ Iam aperte fateris, Christum iis verbis ostendere neminem, qui semel excisus fuerit, ad bonum se posse denuo parare, sed necessario fieri peiorem. Quòd si verum sit, profecto Paulus non recte Co- EPIS. 1.Cor.15.

rinthium illum, qui fuit, ob insignẽ fornicationem excisus à stipite Christo compulit ad pœnitentiã. Vt quid enim pœnitentiam ageret, qui nihilo melior, sed necessario peior esset futurus? Sed nec in

2. Cor. 13. virga se venturũ, iuste minatus est, ob eos qui peccauerunt, & nondum egerunt pœnitentiam. Cur enim ad pœnitendum adigeret eos, quos nouit per pœnitentiam fieri deteriores? Et infra rursum ait: Prædixi enĩ & prædico, vt præsens vobis, & nunc absens, his qui ante peccauerunt, & cæteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam. Profecto si necessario peior euadat is qui gratiã amisit, frustra Paulus aut verbis, aut verberibus, eiusmodi prouocat ad eam denuo conquirendã. Haud recte igitur hoc loco Christum interpretaris. Neq; enim quisquam excisus, ita foras mittitur, vt redire non posset, modo quantum in se fuerit, diligentiam sit præstiturus. Christus ergo nequaquam de redituris loquutus est, sed de his, qui suos animos obfirmarunt in malitia secum constituentes nunquam esse reuersuros. Nam ipse palam cunctis pollicetur. Ioannis sexto, quòd neminem foras eiiciet, qui ad se venerit. Eum, inquit, qui venit ad me, nõ eiiciam foras.

Palmites excisi qui sunt.

LVT. ¶ Primus est, q; foras mittitur, ergo non intromittitur, datur in potestatẽ Satanæ, qui nõ permittit eum conari ad bonũ, quid enim aliud, foras mittere, potest significare?

EPIS. ¶ Inepte colligis, non posse rursum intromitti, qui semel foras mittitur. Verum equidẽ est, quod pro tunc nõ intromittitur, quando foras mittitur, sed quòd postea non posset intromitti neutiquam ex illo consequitur. Porrò tua sententia est, quòd nequaquam denuo posset intromitti, quoniam, ais, in potestatem Satanæ traditur, qui non permittit eum conari ad bonum. Aberras Luthere, toto (vt

aiunt)

aiunt) cœlo. Nemo enim dum viuit, sic in potestatem venit Satanæ, vt non posset ad bonum conari. Nullis ecclesiæ communis matris gremium claudi tur, quantūcunq; sceleratis, modo redire velint, & pœnitentiā cōdignā agere. Sed et Corinthius ille, q palam ex gratia decidit, & ex hac vite meritissime fuit excisus, haud aliter tamen in potestatem traditus, nisi vt spiritus eius saluus fieret. Demiror sane te, qui de scripturarum notitia tantopere gloriaris, hæc adeo mordicus asserere velle, neminē (qui fuerit excisus) posse ad bonum sese parare, sed necessario fieri peiorem, traditumq; in potestatem Satanę, nec permissum vt ad bonum denuo redire conetur Sed & vrges adhuc percontando. Quid enim inquis aliud, foras mittere, significare potest? Potest vtique diligens scripturarum lector tibi respondere, quod quum hæc omnia græce præsentis temporis sint, ad vnum tempus referri debeant, nimirum ad iudicij diem. Nam & tunc quemadmodum in parabola de sagena piscium traditur, quòd electis bonis, mali foras mittentur. Sic quid prohibet de malis palmitibus idem intelligi? Tunc enim (cuiq; dilucidū est) colligentur excisi palmites, & in ignē mittentur in perpetuum arsuri.

1.Cor.13.

Foras mittere qd sit.

Mat.13.

LVT. ¶Secundo, arescit, hoc est, quotidie peior fit sibi relictus.

EPIS. ¶Sed iam addis hanc particulam, sibi relictus, id quod vellē apertius explicares. Dic nobis (quęso) quando tu relictum sibi peccatorem existimas? An propter inopiam generalis influentiæ dei, qua cuncta viuunt, mouentur, & sunt? An propter defectum gratiæ gratis datæ, qua iuuari potest liberum arbitrium, vt resipiscat, quomodo & filium prodigum reuerti fecit miseriæ suæ contemplatio, & multi per conciones quotidie resipiscunt? An denique propter gratiæ gratum facientis

Quando peccator dicitur sibi relictus

amolitionem,qua certum eſt deſtitui cunctos, qui mortali peccato ſunt affecti? Hos enī tres modos tuus ille Gregorius Arriminenſis diſtinguit & palam aſſerit, ſine gratia, quæ facit opera Deo vitam æternam accepta,peccatorem poſſe bene & moraliter agere. Nimirum pœnitere,& orare,et eleemoſynas dare,atq; id genus alia facere. Hæc inquam aſſerit fieri poſſe, ſine gratia diuina gratum faciēte, quanquam non omnino ſine omni auxilio gratiæ.

Act.10. Huius generis opera, Cornelium Centurionem, etiam autore Aug.multa feciſſe tradit idem Greg. priuſquam gratiā qua ad cœleſtis regni præmium gratificaretur,accepiſſet.Sed & cathecuminos aſſerit eodem autore, ſimilia priuſquam baptizentur, operari poſſe.Si igitur eum,qui ſola gratia gratum faciente deſtitutus fuerit,ſibi ſic relictum credas,vt reuerti non poſſit, longè diſſidemus à ſententia tua Nam innumeros ipſe fuiſſe non dubito, qui poſtquam hanc gratiam amiſerūt,ſe tanto conâtu præpararunt ad reditum, non dico abſq; omni auxilio gratiæ, ſed abſq; gratia qua peccator ad cęleſte pręmium acceptatur, vt in Chriſtum ſtipitem denuo ſint inſerti.

LVT. ¶ Atq; hæc ſunt opera duo liberi arbitrij, ſcilicet peccare, & perſeuerare,augeſcereq; in peccatis, foras mitti & areſcere. Si enim aliud poteſt liberū arbitrium,Chriſtus certè mentitur.

EPIS. ¶ Certiſſimum eſt,non mentitū eſſe Chriſtum. Quin tu potius videris,ne ſis mentitus, qui falſo Chriſtum interpretaris. Cur enim mentitum eſſe

Ioan.15 Sine me nihil poteſtis facere. Chriſtum putas? An quia dixit:Sine me nihil poteſtis facere? Nihil hoc repugnat iis, quæ iam diximus,modo non perperam intelligatur. Nihil enim fructus,hoc eſt meriti,peccator operatur abſq; gratia. Nam hæc niſi adſit operantis animo, nullum opus quantumuis optimè factum, æterno præmio

dignum

dignum acceptatur. Et quicquid eiusmodi nō est, id scriptura (quemadmodum ex Paulo docuimus) nihil vocat. Non quòd sit penitus nihil (vt sæpe diximus) sed quòd nō tantę reputationis sit apud deum, vt æterna beatitudine præmietur. Potest ergo peccator extra gratiā constitutus, multa facere, quibus (si perseueret) diuinam sibi gratiam poterit cōciliare. Alioqui non dixisset August. Si non traheris, ora vt traharis. Nam qui nō trahitur, adhuc extra gratiam est, si per precationē impetrare posset vt trahatur, potest per precationē gratiā obtinere. Cæterum de peccatore qui reditum molitur, facilè concesserim ꝙ quotidie magis ac magis in profundum vitiorum demergatur. Nam peccatum (vt ait Greg.) quod per pęnitentiam nō diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Verum nos de tali peccatore non loquimur, sed de illo, qui resurgere ex hac sordida peccatorum fece, pro viribus conatur, cuiusmodi plurimos esse nihil dubitamus, qui per assiduas preces, & multas lachrymas, ingentemq́ꝫ pœnitudinem ad Deum redire student. Atqꝫ ita facientes, palàm est, ꝙ nō deterius peccant, neqꝫ peiores fiunt, aut augent sibi peccandi malitiam.

Peccator extra gratiā constitutus qd potest facere.

¶ Tres sequentes pœnæ sunt, colligunt, scilicet ad iudiciū, vt conuincātur cū aliis, deinde data sententia, in ignem mittunt æternū, vbi tandem non nisi ardet, id est, pœnam luent æternam. LVT.

¶ At cur nō identidem & priores ad idem tempus referuntur? Nam vnius temporis omnia Græce sunt quanquam tu quædam præsentis, quædam futuri pro tuo cerebro facias. Omnia tamē hæc, ad futurum iudicij diem spectant, quando cum corporibus suis resurgere habēt cuncti, & reddituri sunt de factis propriis rationem. Tunc enim mali palmites à bonorum consortio separabuntur, & hoc est foras mitti. Sic enim in parabola de virginib⁹, EPIS.

Foras mitti. quæ futuræ sunt foris excluduntur. Et in parabola de talentis, is qui suum talentum abscōdit in terra,
Mat.25 proiicitur in tenebras exteriores. Rursum in parabola de separatione ouium ab hœdis, separantur à bonis impij, & eiiciuntur à facie iudicis. Et in parabola de sagena, quòd illic mali pisces foras mittun
Mat.13 tur, Christus ipse de separatione malorum hominum à bonis (quæ in iudicio futura est) docet intelligendum. Foras ergo mitti, est à bonorum consortio separari. Arescere verò nunc impij dicūtur, vel vt significetur corporū qualitas cruciatibus ignis idonea, vel certe tunc arescent impij, nimirum præ timore & expectatione malorum, quæ superuentura sunt eis. Tertiò colligentur iidem in fasciculos, ad comburendum. Quarto mittētur in ignem. Et quinto demū illic sine fine sunt arsuri. Hæc oia toties in Euangeliis Christus inculcat, & ad iudicij diem attinere monstrat, vt frustra Lutherus ad alium sensum ea torquere nitatur.

LVT. ¶ Nihil ergo posse liberum arbitrium, non est, vt illi fingunt, non meritorium operari, sed et foras mitti & arescere. Palmes excisus non sese parat ad vitem, neque enim potest, sed longius fit à vite, & magis ac magis perit, ita & liberum arbitrium seu impius homo.

EPIS. ¶ Naturalis profectò palmes, quū excisus fuerit, non potest ad vitem se parare denuo. Hoc rectè
Naturalis palmes. dicis, quia libero caret arbitrio. Verum id mystico palmiti nō negatur, quin per libertatem arbitrij se parare possit. Quis vsqueadeo truncus est, vt non cernat hominē quantumuis peccatorem posse (modo velit) precari veniam, tundere pectus, atq; cum publicano dicere: Deus propitius esto mihi peccatori. Et hac nimirum via, Christus affirmat hunc
Mysticus palmes. publicanum ad iustificationis gratiam accessisse. Falsum est igitur quòd mysticus palmes semel excisus,

cisus, necessario peior efficitur, aut quòd non posset ad gratiam denuo parare sese. Nec vrget similitudo producta, nimirũ quia naturalis palmes nec sensum habet nec arbitrij libertatem. At mysticus vtrunq; possidet. Quò fit vt potest de periculis imminentibus audire commonitorẽ, simul & quũ audierit, remedia conquirere.

LVT. ¶ Gene. 6. & 8. Sensus & cuncta cogitatio cordis humani ad malũ prona omni tempore, obsecro, qui cunctam cogitationem cordis malam facit, idq; omni tempore, quam relinquit bonam, quæ præparet ad gratiam? An malum disponit ad bonum?

EPIS. ¶ Quanquam & multum sycophanticè recenseas hanc scripturam, non tuo tamen inseruire potest instituto. Nam esto fuerit omnis humani cordis cogitatio prona semper ad malum, quod tamẽ scriptura non asserit, vti mox dicemus, nõ inde cõsequitur, quòd mala sit, hoc est per peccati malitiã inquinata, quemadmodum tu colligere studes. Pronitatem enim hanc frenare potest aliquousq; libertas arbitrij ne mala fiat, hoc est, ne peccatum ipsa, vel pariat, vel concipiat. Neque enim concupiscentia ista, quando primum stimulat peccatum est, sed postea per consensum mẽtis peccatum ex ea concipitur. Quod & diuus Iacobus confitetur, inquiens: Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua, abstractus & illectus, deinde concupiscentia (quum conceperit) parit peccatum, peccatũ vero quum consummatũ fuerit, generat mortem. Iaco. 1. Ista nimirum concupiscentia, de qua loquitur ipsa cordis humani cogitatio intelligi potest, quam scriptura Geneseos tibi videtur asserere pronam ad malum semper. Cæterum id neutiquam asseritur Gene. 6. sed malitia duntaxat illius temporis me-

moratur, quo generatim vniuersum hominum genus, spurca libidine fuerat inquinatum. Nam paulò inferius dicitur: Omnis quippe caro corruperat viam suam. Propter hanc igitur carnis immunditiam, hoc ipso tempore tam latè diffusam, scriptura illic prodidit, vidisse Deum, quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore. Sic enim ad verbum Gen. 6. scribitur: Et hoc nimirum ad illa solum tempora spectabat. Rursum. 8. sic habetur: Sensus enim & cogitatio humani cordis, in malū prona sunt ab adolescētia sua. Quibus verbis nihil amplius asseritur, q̄ pronitas ad malum in sensu & cogitatione cordis humani. Sed hanc pronitatē (vt diximus) moderari potest arbitrij libertas, ne semper prorumpat in malum. Tu tamen vtrunq; locū callidè permisces in vnū, nimirū vt tuam sententiā statuas, quum neutro loco sic habeatur vt tu recenses. Neq; enim aut hic aut ibi sic legitur: Sensus & cuncta cogitatio cordis humani prona sunt ad malum omni tempore.

LVT. ¶ Nec est quod hanc authoritatem eludat quisquam quasi cogitationem suam malam possit homo cohibere aliquando. Quæ enim cogitatio hoc facit aut patitur, vtraq; bona est, sed inter eas, quæ cunctæ dicuntur, non numerabitur. Si vna bona in eo esse potest, mentitur Moses qui cunctas malas esse affirmat.

EPIS. ¶ Nimis q̄ sophisticè stringis ista, vel si adesset Gen. 8. vox ipsa distribuēs, nempe cunctæ, quę nequaquā hic adest. Nam si Moses hoc. 2. Gen. loco, qui sanè generatim ad omnes pertinet, dixisset, Sensus est, cuncta cogitatio humani cordis prona sunt ad malum omni tempore, quod neutiquā dixit, nō deberes tamen ita stringere, vt nullam omnino cogitationem, in quouis homine bonam esse colligas.

Nam

Nam certum eſt, Noë ſaltem & ſuos multa benè cogitaſſe, quum ſcriptura tradat, eum virum fuiſſe perfectum. Quamobrem non de ſingulis humani cordis cogitationibus id accipiēdum eſt, ſed de iis duntaxt quæ per fomitis miniſterium ebulliebāt. Nam erat Noe, vt cap. 6. ſcriptum eſt, vir iuſtus atq; perfectus, & cum deo ambulaſſe legitur. Sed nec in cæteris vſqueadeo ſepulta fuit ratio, quin potuiſſent interdum quædam bona cogitaſſe. Verum vtcunq; fuerit, nec ſingula quęq; cordis humani cogitatio mala fuit. Neq; Moſes mentitus eſt, qui nec iſtud de cunctis affirmauit cogitationibus vti lectori compertiſſimum eſſe poteſt. Gen. 6

¶ Inſuper textum Hebræū ſic referre licet. Quoniā quicquid cupit & cogitat cor hominis ſolummodo malum eſt, omni die, additur enim particula excluſiua, ad malum, quam noſtra translatio nō reddidit. Nec verbum cupit, reddidit, nec plenè verbum cogitat ſeu cogitationem vertit. LVT.

¶ Hoc eſt quod ſuperius dixi te ſycophanticè moliri, quatenus complices, & conuoluas in vnū hos duos locos, nimirum vt ita tuus articulus cōprobetur. Atqui nihil agis Luthere. Neuter enim locus ita reddendus eſt. Sed Geneſ. 6. ſic habetur ad verbum: Et vidit Deus ꝙ multa malitia hominū in terra (ſupple fuit) & omnis machinatio cogitationū cordis eorū mala duntaxat omni die. Nam יצר non ſolum cupiditatē, & deſiderium, verum etiam figmentum ſeu plaſmationem ſignificat. Sic enim Hieron. pſal. 103. traduxit, vbi vox eadem habetur. Et ipſe cognouit plaſmationem noſtram, יצר eni fingere, ſeu formare dicitur. Et inde יצר, fictio ſeu machinatio dici poteſt. Nomen enim eſt יצר, non verbum, vt cuiq; vel mediocriter in Hebraicis erudito, dilucidum eſt. Nam ſi verbū eſſet præſentis temporis (vt tibi viſum eſt) eſſet יצר, EPIS. Ietzer. Iatzar. Ietzer. Ietzer.

Iotzer nõ Ietzer. Machuſne Chaſhab.

non יצר, Alterum verò, nempe מחשב nomen verbale eſt, ab חשב, id eſt cogitauit diſcedẽs. Cęterum ſi recta foret traductio tua, quis adhuc non proſpicit iſtud pro illius ætatis hominibus fuiſſe dictũ, quando omnis caro præter Noë & ſuos, corruperat viam ſuã, vt nihil cuperent, aut cogitarent præter voluptates carnis. At quod Gen͂. 8. traditur, ſic ad verbum reddi poteſt. Et dixit Deus in corde ſuo. Non addam ad maledicendum amplius terrę, propter hominem. Quoniam machinatio ſeu deſiderium humani cordis malum à iuuentute ſua. Et hoc nimirũ generatim ad omnes pertinet. Quum nemo ſit qui fomite careat, à quo praua cõcupiſcẽtia ſuggeritur indeſinẽter. At ex his verbis, Lutherus argutiam ſuã ſtabilire nequit, quũ hic vniuerſitatis nota defuerit. Neq; enim dicitur, Omne deſiderium cordis humani malum. Quandoquidem multa ſunt humani cordis bona deſideria. Cuiuſmodi & Dauid ſe habuiſſe teſtatur, quum dixit: In toto corde meo exquiſiui te.

Pſal. 118.

LVT. ¶ Vult enim Moſes, nõ modo otioſas & ſpontaneas, ſed etiã ingenioſas & eas, quibus homo de induſtria cogitat aliquid facere, atq; has etiam nõ niſi malas dicit, vt nihil faciant Pelagiani iſti, qui libero arbitrio tribuunt, ſi ſtudioſe laboret, ad bonum aliquid valere.

EPIS. ¶ Neutro ſanè loco Moſes dicit, vt lectori palàm eſſe poteſt. Sed illic vbi particulam adiicit excluſiuã de ſeculo tum præſenti loquutus fuit, quòd nec ad poteſtatẽ trahi, torqueriue debet. Altero vero loco, qui cũctos reſpicit, excluſiua particula nõ adiicitur, quemadmodũ ſupra docuimus. Fruſtra igitur Lutherus ex his colligere molit̃, voluiſſe Moſen oẽs cogitationes hoĩm non ſolũ ocioſas, & ſpõtaneas, verũetiam ingenioſas, et eas quibus homo de induſtria cogitat aliquid facere, nõ niſi malas eſſe. Moſes enĩ de ſolis illis cogitationibus, quas ca

Gen. 6

Gen. 8

ro ſuggerit, loquutus eſt, nõ quas ſpiritus human⁹ adminiſtrat. Habẽt enim hæc duo perpetuũ in homine bellũ, niſi forte Paulũ etiã mẽtiri dixerimus, qui ſpiritũ ait aduerſus carnẽ cõcupiſcere, quod & de ſpiritu humano accipiendũ eſt. Quamobrẽ vt caro prauas, ita ſpiritus cõtra, bonas humano cordi cogitationes immittere putãdus eſt. Neq; Pelagianorũ hęreſim hic habere locũ vlla formido eſt, quando non dicimus hoĩem abſq; gratia gratũ faciente cogitationẽ habere meritoriè bonã, id quod illi poſſe fieri pertinaciter aſſeruerũt. Nã hoc præcipue damnat in eos Aug. ꝙ in bono propoſito meritũ poſuerint, cui merito iam merces ſecundũ debitum, non ſecundum gratiam redderetur.

¶ Iterum Gen. 6. Nõ permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt. Si homo caro eſt, quid poteſt in bonũ? An ignoramus opera carnis propria Gal. 5 quæ ſunt fornicatio, immũditia, laſciuia, irę, inuidiæ, homicidia &c. hæc ergo ſunt, quæ lib. ar. facit, dum facit quod in ſe eſt, Hæc autem oĩa ſunt mortalia. Nam Ro. 8. Prudentia carnis mors eſt, et inimica deo. Quomodo mors ad vitam, quomodo inimicitia ad gratiam ſe diſponet? LVT.

¶ Et hic rurſum ſycophantia tua cunctis innoteſcere poteſt. Satis enim noſti nõ ſic Hebraicè ſcriptum eſſe. Sed quum tibi placet, nunc Hebraico ſiue Græco, nunc Latino vteris codice. Nihil apud te refert, quocunq; modo poſſis hęreſim fucare tuã. Negat certe Hiero. hic haberi verbũ, permanebit, ſed in Hebręo ſic ſcriptum eſſe teſtatur. Nõ iudicabit ſpiritus me⁹ homines iſtos in ſempiternũ, quia caro ſunt. Quã ſententiã & hac illuſtrat periphraſi, Hæc eſt, inquit, quia fragilis eſt in homine conditio, non eos ad æternos ſeruabo cruciatus, ſed hic illis reſtituã quod merentur. In quibus verbis & hoc aduertendum eſt, ꝙ de illius ſeculi hominibus Hiero. Moſen loqui cẽſuit. Non iudicabit, inquit, EPIS.

ſpiritus meus homines iſtos in ſempiternũ. Tum enim fuerant vſqueadeo brutales effecti, vt nihil præter carnis deſideria ſectarentur. Rabbi Samuel tamen apud Lyram ait hanc eſſe literæ veritatem. Non diſceptabit ſpiritus meus in homine in æternum, perinde ac ſi dixiſſet deus. Hactenus per modum diſceptationis in ſuſpenſo tenui ſententiam, de deletione generis humani per diluuium. At nũc ſententia feretur, quia caro eſt, hoc eſt peccatis carnalibus ſupra modum implicatus. Hæc Samuel ille. Breuiter quotquot Hebraicè ſapiunt, negant hic haberi verbum permanebit, ſed & concorditer aſſerunt id intelligi debere non de toto genere humano, ſed de illis duntaxat, qui ſeculo vixerunt ipſo. Quamobrem ſi veritatem Hebraicam ſequi volumus, nihil hæc ſcriptura pro te facit. De Latinis verò mox dicemus.

LVT. ¶ Si enim in hominibus nõ manet, mortui ſunt coram deo. Mortuus autem non vitæ, ſed mortis opera neceſſario faciet, opus autem mortis ad vitã non diſponit. Figmenta ergo ſunt omnia, quæ de præparatione liberi arbitrij ad gratiam tot libris tractata ſunt.

EPIS. ¶ Qui verò Latinam ſequuntur interpretationem, ſpiritum hic nequaq̃ accipiũt pro ſpiritu dei, quemadmodum tu videri vis, ſed pro indignatione dei, & carnem intelligunt, fragilitatem, ſeu pronitatem ad peccandum, vt ſit ſenſus. Non pergam aduerſus hominem indignari, quia fragilis eſt, & pronus ad peccãdum. Sed temporaria mihi potius de illo pœna ſumenda eſt ne pereat in æternum. Tu verò putas his verbis, dei ſpiritum hominibus ademptum fuiſſe, neq; paſſum vt in eis diutius permaneat, ac proinde mortuos cunctos aſſeris corã Deo. Sed & opera quæ faciunt omnia, neceſſario mortis opera cõtendis eſſe, non vitę. Qualibus (vt

ais)nemo se potest ad vitam disponere. Hæc haud dubie si non mera figmēta sint, nulla vnq̄ à quouis cogitari figmenta potuerunt. Sunt enim meracissima mendacia, & contra omnem veritatem, non modo sacrorum interpretum, verumetiam scripturarum, vt mox ostendemus. Lutheri figmenta.

¶ Esaias etiam dicit. 40. cap. Suscepit de manu domini duplicia, pro omnibus peccatis suis. Quid hic dicent? gratiam dicit à domino nō dari nisi pro peccatis, scilicet pro malis. LVT.

¶ Nisi pudorem omnem exuisses, nunq̄ scripsisses ista. Cedo vbi dixit hoc Esaias, nempe q̄ gratia nemini datur à deo nisi pro peccatis. Esto q̄ per duplicia, quę Hierusalem hic suscepisse dicitur, gratia simul & gloria possunt intelligi. Num ob id tibi videtur, hæc iusta consequutio? Donatur huic populo gratia pro malefactis. Ergo nemini nisi pro malefactis donatur gratia An quia Matthęus qũ nihil egisset boni, neq; vllam ante fecerat præparationē vocatus fuit ad gratiam? Cornelius qui precationibus & eleemosynis se præparauit, vocari non potuit ad gratiam? Nihil oportet. Quid enim hac Dialectica fingi potest insulsius. Nam de Cornelio certum est, q̄ ante gratiam gratum facientē, eius orationes & eleemosynæ fuerūt acceptæ deo. Dixit enim angelus: Orationes tuę & eleemosynę tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. EPIS. Luth. insania, gratiā nō dari nisi pro peccatis. Mat. 2. Luc. 5. Act. 10.

Cæterum Hiero. hunc locum ad literam sic docet accipiendum. Superius equidem Esaias præmisit. Consolamini, consolamini popule meus, dicit Dominus deus vester. Caussa consolationis (inquit Hiero.) remissio peccatorum est, & caussa remissionis, quia suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis. Qui enim scit voluntatem domini, & non facit, plagis vapulabit multis. Et pauló inferius: Iuxta historiam, inquit, recepit Hie- Hierony. Esaiæ. 40.

rusalē de manu domini duplicia peccata sua, semel à Babyloniis, secūdo à Romanis. Iuxta historiam igitur vltio magis q̃ gratia debet intelligi. Duplicem enim vltionem acceperūt peccata Hierusalē, alterā à Babyloniis, alteram à Romanis. Propter quod & superius dixit Esaias. Completa est malitia eius. Quod non de malitia culpę potest intelligi Quia nondum Christum occiderūt, sed de malitia pœnæ. Perinde ac si dixisset, finita est malitia, hoc est afflictio ipsius & dimissa est iniquitas ei. Quod si literalis is sensus huius scripturæ fuerit, frustra tu ex mystico sensu colligis argumentum vel si cōsequutio validissima foret. At multò magis id frustraneè facis, quū neruis omnibus careat collectio tua. Cæterum Orig. hom. 5. super Matthæū, locum hunc in Esaia prorsus interpretatur pro duplici punitione non pro gratia duplici.

Duplicem vltionem non duplicem gratiā recepit Hierusalē de manu dñi.

LVT. ¶ Atq; id quod dicit, omnibus, id significat, quod nihil nisi peccata fecerit ante gratiam, seu omnia opera eius peccata fuerint.

EPIS. ¶ Et simili prorsus dialectica colligis istud, nempe quoniam dixit Esaias, Hierusalem suscepisse de manu domini duplicia pro peccatis suis omnibus, ideo subinfers, omnia opera Hierusalem ante gratiam peccata fuerunt. Si per gratiam intelligas eā, quæ gratis dari, nō gratum facere dicitur, facilè recipio quod infers, quanq̃ ipsa consequutio nullius omnino momenti sit. Sin per gratiā intelligi velis gratū facientem, nihil absurdius est, q̃ q; ante istā gratiam, nemo quicq̃ boni fuit operatus. Nam cui nō credibile est in tanto populo fuisse, multos Cornelij Centurionis similes, hoc est, qui nondū accepta hac gratia plurima fecissent opera bona. Talem enim opinor fuisse Tobiam, qui non propter peccata sua, sed propter orationes & eleemosynas suas acceptus fuisse deo legitur, Angelumq; Raphaëlem

Tobiæ. 5.

lem accepisse consolatorem. Talē & Iudith vidua arbitror fuisse, per quā nō quia peccatrix fuerat, sed quia sanctè & castè vixerat, atq; in precationibus & ieiuniis, ac cæteris suæ carnis castigationibus erat assidua, Deus Bethuliā, & proinde totam Iudæam, ab Holofernis tyrannide liberauit. Et Hester reginā, quæ non propter admissa, sed propter summam humilitatem, et corporis afflictionē, ac precationes ardentissimas obtinuit, vt à maximis calamitatibus per Dei gratiam eriperetur. Sed ne multis morer, Zacharias & Elizabeth, quos Euāgelista iustos fuisse memorat, & in omnibus dei mādatis, ac iustificationib⁹ incessisse sine querela, nō propter peccata sua, sed propter vitę sanctimoniā, filium, quū essent ætate prouecti et steriles acceperūt, & talem quidem quo maior inter natos mulierum non surrexit. Iudith.13. Hester.8. Luc.1.

¶Si autem de manu domini contingit suscipere gratiā, pro operibus congruis quæ peccata non sint, falsum hic Esaias dixit, & gratia Dei vilescit, vt quā non penitus indignis dedit, sicut Pelagiani docuerunt, à quorū sensu, nisi solis verbis distam⁹. Siquidem & nos mereri gratiam, licet non de condigno, prædicamus, quod & ipsi concessissent, neq; enim gratiam dei tam vilem habuissent, vt ea digno merito donari dicerent. LVT.

¶Nec Pelagianos rectè docuisse putamus, qui sine meritis nemini donari gratiā existimant. Sed neq; Lutheranos, qui nemini nisi pro peccatis conferri gratiā opinantur. Sed cum orthodoxis mediū iter incedimus. Nos enim aduersus Pelagianos asserimus neminem posse mereri gratiam. Et contra Lutheranos affirmamus, neminem à gratia repudiandum esse, qui totis viribus eā quærit. Scimus enim dixisse Petrum. In veritate comperi, quia nō est personarum acceptor Deus; sed in omni gente, EPIS. Pelagianorū hæresis. Lutheran. hæresis. Orthodoxi, Neminē à gratia repudiabunt, qui

qui

totis viribus eam quærit. Act.10.

qui timet deum, et operatur iustitiam, acceptus est illi. Quisquis ergo pro virili sua conatur, & timere deum & iustitiam operari, deo certè futurus est acceptior, & gratiam suam tanta & tam immensa benignitas illi negare non potest. Verum haud ita, ꝙ quisquam suis operibus se dignum efficere posset, cui gratia conferatur vti Pelagianorum dogma fuit, sed ꝙ pronior sit deus ad miserēdum iis, qui spe clementiæ suæ prouocati, suam pro viribus adhibent diligentiam, & nullum (vt aiunt) non mouēt lapidem, quo possent ab eo veniam cōsequi. Quid enim indignius de clementia Dei cogitari posset, quàm ꝙ supplicum et veniam postulantiū lachrymis nolit flecti? sed quòd his grauius offendatur, & inde reddatur implacabilior atque indignabundus magis.

LVT. ¶Idem Esaias ibidem. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos fœni. Exiccatum est fęnum, & flos cecidit, Quia spiritus domini sufflauit in illud. Verbum autem domini manet in ęternū. Da fœnum & florem eius. Nonne caro, homo, seu liberum arbitrium, & quicquid est hominis? flos eius & gloria, nonne est virtus sapientia, iustitia liberum arbitrium vnde possit gloriari, aliquid esse & posse?

EPIS. ¶Haud rectè florē hic intelligis Luthere. Neque enim flos graminis id dici potest, ꝙ nō ex gramine suppullulat. Donemus vt caro fœnum dicatur, aut gramen. Et esto flos carnis, quicquid ex carne pulchrum exoritur. Est enim species, & decor, ac pulchritudo carnis, flos eius. Sit insuper cogitatio carnalis, & omnis eius prudentia, atqꝫ (vt vno verbo dicam) quicquid ex homine (quatenus imaginem terreni refert) germinat, sit inquam vti flos fœni. Sed hæc nostræ sententiæ, nihil officient. Nos enim de operibus loquimur, quæ non caro sugge-

ſuggerit, aut prudentia carnis, ſed quæ ſpiritus, nē pe ſuperior animi portio, quæ carni perpetuo reluctatur. Hic enim ſpiritus, audito verbo Dei, per fidem citra gratiam, poteſt peccata ſua deteſtari, & veniam implorare, ſeduloꝗ́ gratiam quærere. Poteſt inſuper & penſata iactura, quam intulit ſibi caro, non ſolum amiſſi temporis, verumetiam ingētis cumuli meritorum de carne pœnas ſumere. Et quis ita dicet ex carne naſci? Aut quis de ſeipſa carnē vlciſci velle ſibi perſuadebit vnq̃? Rectius igitur hoc loco Hiero. Florem carnis, pro ſpecie carnis accipit, non pro virtute animi. Si quis, inquit, fragilitatem carnis aſpiciat, & ꝙ per horarum momenta creſcimus, atq; decreſcimus, nec in eodē manemus ſtatu, ipſumq́; quod loquimur dictamus, & ſcribimus, de vitæ noſtræ parte præteruolat, nō dubitabit carnem fœnum dicere, et gloriam eius quaſi florem fœni, flue prata camporum. Qui dudū infans, ſubito puer, qui puer repente iuuenis, & vſq; ad ſenectutem, per ſpacia mutatur incerta, & ante ſe ſenem intelligit, q̃ iuuenem non eſſe ſe miretur. Pulchra mulier, quæ adoleſcentulorum poſt ſe trahebat greges, arata fronte cōtrahitur, & quæ prius amori, poſtea faſtidio eſt. Quod & egregius apud Græcos ſcribit orator. Speciē corporis aut tempore deficere aut languore conſumi. Ecce Hieronymus hic per florem carnis, ſpeciem corporis intelligit, non fidē, non ſpiritum, neve quicquam aliud quod ex his proficiſcitur.

LVT. ¶ Qua ergo ratione fit, vt flante ſpiritu, exiccetur & cadat, & manente verbo pereat? Nōne ſpiritus eſt gratia, qua tu dixiſti librum arbitrium iuuari, & eius præparationem conſummari.

EPIS. ¶ Neq; minus erras in interpretatione huius vocabuli ſpiritus. Nam hic per ſpiritū interpretes intelligunt, ſpiritū diuinæ ſentētię & indignationis,

Exiccata est (inquit Hieronymus) caro, & cecidit pulchritudo. Quia furoris spiritus dei atq; sententię flauit in ea. Leuis flatus vltionis dei, mox dispa rere facit oēm carnis florem, & pulchritudinē. Neque enim semper deperit species carnis, ad afflatū diuini spiritus. Nam erant cōplures forma corporis eximia præditi, qui spiritus gratiā nihilominus acceperunt. Quocirca non potest de hoc spiritu accipi, quū dicitur, Exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus dei flauit in eo, sed de spiritu furoris & vltionis diuinæ.

LVT. ¶ Cur ergo hic exiccatū & cecidisse dicit quicquid est etiam optimū carnis? Nondum vides spiritum & liberum arbitrium esse contraria, Siquidem illo flante, hoc cadit & nō manet cum verbo. Nan autem caderet et periret, si afflatum spiritus et verbi apertum & præparatum esset.

EPIS. ¶ Ex hoc dilucidum est, q̄ nihil non rapere studeas & ad sensum tuum non torquere, quum huic scripturæ tantam vim inferas, vt liberum arbitriū carnem facias, & spiritum vindictę, spiritū sanctū & gratiam. Nam ex eo quod propheta dixit: Exiccatum est fœnum & cecidit flos, quia spiritus Dei flauit in eo, tu colligis liberum arbitrium cecidisse ad flatum gratiæ, Ais enim. Nondum vides spiritum, & liberū arbitrium esse contraria? Siquidem illo flante hoc cadit. Sed multum aberras Luthere. Neq; enim ad flatum gratiæ, quod tu fieri contendis, liberum arbitrium cadit, imò tūc erigitur ma-

2.Cor.3. gis, dicēte Paulo. Vbi spiritus domini, ibi libertas, iuuatur enim arbitrij libertas per gratiam spiritus, nō opprimitur, erigitur, nō obruitur, et demū à seruitute peccati (quo sub diaboli tyrānide premebatur) exempta, diuini iuris euasit compos.

LVT. ¶ Hiere. quoq;. x. ca. sic dicit: Scio domine, quoniam nō est hominis via eius, nec viri est, vt dirigat

greſſus ſuos. Quid potuit apertius dici?

¶ Duplicem hæc verba ſenſum habent, quum poſſent, vel de Babyloniis intelligi, vel de Iudęis. Superius enim de Babyloniorũ acceſſu, ad vlciſcẽda Iudæorum peccata dixit Hieremias. Vox auditionis ecce venit, & cõmotio magna de terra aquilonis, vt ponat ciuitates Iuda in ſolitudinem. Propter quod iã ſubiicit. Scio domine, quia non eſt hominis via eius, hoc eſt, nõ proprio venit inſtinctu, ſed per te, cuius benignitatem offendimus, excitatus eſt contra nos, & hoc quod à Babyloniis ſuſtinemus (vt Hiero. verbis vtar) non eſt eorũ fortitudinis, ſed noſtri meriti, & indignationis tuæ. Et is ſenſus apertiſſime quadrat prioribus. Cęterũ, ſi q̃d proxime ſequitur aduertamus, nempe, ꝙ in perſona populi Iudaici propheta corripi poſtulat, vt vel ſic emẽdetur. Corripe me dñe, verũtamen in iudicio, & nõ in furore, ne forte ad nihilũ redigas me, ſic vtiq; ſenſum aliũ habere poteſt, nimirum hunc. Scio domine, ꝙ nõ eſt hominis (ſi ſuo dictui relinquatur) ſuos greſſus in iuſtitiæ via dirigere, ſed opus eſt auxilio tuo, & ſtimulo correptiõis tuę, quoties à via cęperit deflecti, vt ſic denuo redire cõpellatur. Secundũ verò neutrũ ſenſum, homini liberũ arbitriũ aufertur. Nã ſiue de Babyloniis dictũ intellexerimus, nẽpe, ꝙ diuino inſtinctu cõtra Iudæos acceſſiſſent, nihil tñ ipſi fecerunt, niſi ſponte ſua, ſiue de Iudęis, ꝙ hi iuſtitię viam incedere nequeãt, niſi caſtigati. Ex hoc quoq; palam eſt, ꝙ caſtigatio potuit eos, quũ extra viã eſſent ad reditũ impellere. Quod certe non cõtigiſſet eis, niſi liberũ fuiſſet in eis arbitriũ. Fruſtra enim flagellum quoduis adhibetur vbi neceſſitas eſt, non arbitrij libertas. EPIS. Hiere. 10.

¶ Si via ſua et greſſus ſui non ſunt in poteſtate hominis, quomodo via dei & greſſus dei erunt in poteſtate eius? LVT.

EPIS. ¶ Edissere quæso nobis, quid euãgelista sibi velit asserens datam hominibus potestatem filios dei fieri? Aut enim illis datur ea potestas qui iam habent gratiam, & sunt reipsa filij Dei? aut aliis qui nondum habent, neq; adhuc eam dignitatem adepti sunt? Non illis opinor dicturus es, quum illi per gratiam, quam possident, filij dei iam facti sint. Neq; enim solum ita nominantur, sed reuera sunt, quemadmodum & idem euãgelista alibi testatur dicens: Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij dei nominemur et simus. Quòd si cũctis, qui nondum acceperunt gratiam, data sit hæc potestas, vt filij dei fieri valeant, quum non sint cur non identidem & gratiæ comparandę facta sit potestas quandoquidem sine gratia nemo potest filius esse Dei? Non sic tamen, quòd suis viribus aut gratiã aut filij nomenclaturam, quis assequi valeat, sed, ꝙ si (quantũ in se fuerit) conetur, & obnoxius paret ad hãc gratiã sese, deus optimus & benignissimus non sinet eũ expectatione sua frustrari. Non est igitur, vt quisq̃ dubitet ad hunc sensum, in hominis potestate sitam esse viam, & gressum ad deum, quãdoquidem præsto sit deus cuiq; volenti fidẽ & gratiam elargiri suam, iam huius incomparabilis thesauri cunctis facta potestate.

Ioan. 1.

Via ad gratiã & gressus ad deũ, quõ in potestate hominis sunt

LVT. ¶ Via enim hominis est ea, quam ipsi vocant, naturalem virtutem faciendi, quod est in se. Ecce hæc non est in arbitrio hominis, seu liberi arbitrij, quid ergo liberum arbitrium est, nisi res de solo titulo?

EPIS. ¶ Triplex intelligi potest hominis via. Vna qua sectatur carnis concupiscentias aduersus commotionem spirit⁹, id quod non facit absq; generali, quã vocant, influentia dei. Altera, qua sequi nititur ea, quę suggerit spiritus & reclamãte carne, ꝙ nõ agit absq; speciali auxilio dei. Tertia est, qua meritorie gradi

Triplex hois via.

Triplex dei gratia.

graditur in via iustitiæ mādatorum dei, ꝙ sine gratia gratū faciente, nec fit nec fieri potest à quopiā. Est & harū vnaquęq; modo quodā in hominis potestate, arbitrioq; posita, quāq̄ de tertia maxime dubium sit, quā tamen iam ostendimus in hominis esse potestate, non ꝙ suis viribus id posset quisq̄ assequi, sed per dei gratiā, quę nemini deest (vt inquit Aug.) nisi qui sibi defuerit. Paratus enim est Deus hanc impartire cuiq; gratiam, modo quis eam congrue petierit, quæsierit, & pro ea deniq; pulsauerit. Alioqui Ioannes (vt diximus) haudquaquam affirmasset, dedisse Deum hominibus potestatem filios Dei fieri, Gratia dei nemini deest nisi qui sibi defuerit.

¶ Quomodo potest sese ad bonum præparare, quū nec in potestate sua sit, suas vias malas facere? Nam & mala opera in impiis deus operatur. LVT.

¶ Neutrum sane potest sine deo, nec ad bonum se parare, neq; malū op⁹ facere, Neq; enim adulter absq; generali fluxu dei, potest adulterandi facinus committere, sed neque postquam ipsum admisit sine speciali auxilio DEI conari valebit, vt resurgat. Et ratio est, quoniam vtrobiq; pręsens est, tam generalis influxus ille, q̄ istud auxiliū speciale nec deest aut hoc, aut ille cuiq̄ peccatori, nisi vel indurato, qualis Pharao fuerat vel in sensum reprobū tradito, de cuiusmodi Paulus loquitur ad Roman. primo. De quibus vtrisq; certū est, ꝙ auxilio Dei speciali fuerunt destituti. At non opinor quosq; peccatores ita cōmuniter à deo deseri, sed quanq̄ in peccato mortali fuerint et extra gratiā, nihilomin⁹ hoc auxiliū speciale pręsens esse, quo deus ad eorū corda pulsat vt intret. Hoc dixi propter patres, quorum sententiam sequi malui, quā scholasticorum, quum in hac re mutuo sibi pugnent. Patres enim asserunt neminem posse quicquam boni velle sine speciali Dei auxilio, nec sufficere generalem illum EPIS. Exo. 7. Qui sunt speciali dei auxilio destituti.

Neminē posse quicquā boni velle sine speciali dei auxilio. Nec sufficere generalem illū fluxum.

influxum. Nonnulli contra, scholastici sic contendunt hunc sufficere, vt quis absq; illo auxilio bene moraliter agere, & bonum facere posset, nō solum ex genere, verumetiam ꝙ debitis vndiq; circunstantiis ornatum sit. At si scholasticorum argutiam aduersus patres admittemus, sequetur etiā vt absq; hoc auxilio Pharao, quantumuis indurati cordis fuisset, etiam hi qui traditi fuerunt in reprobū sensum potuissent bene moraliter agere. Quod mihi sane credibile non est, quum non solum quantum ad gratiam gratum faciētem attinet, verumetiam auxilio Dei speciali reor eos fuisse destitutos. Palā equidem est istos hoc auxilio magis destitui, q̄ cæteros peccatores. Quamobrem, quum cæteri peccatores interna præsentia gratiæ destituantur, hos oportet etiam externo quouis auxilio carere. Sic vt communibus inquinati peccatis, mediȷ sint inter iustos qui sunt in gratia, & illos à Deo derelictos qui traditi fuerant in reprobum sensum. Nam

Iusti. iustus præter influxum, quem vocant generalem, habet auxilium Dei speciale, simul & gratiam in

Mediȷ. eius anima præsentem. Communes vero peccatores gratia carent interna, sed præter generalem influxum, non deest eis auxilium speciale, quo miris

Derelicti. modis stimulantur ad reditū. Reprobi & indurati ita generalem duntaxat habent influxū vt cæteris careant. Sed iam ad Lutherum reuertamur. Nō potest, inquit, ad bonum peccator se præparare, quū nec sit in eius potestate suas malas vias facere. Si secludas & influxū dei generalem, & auxilium speciale, certe neutrum erit in peccatoris potestate, hoc est, neq; bonas neq; malas facere suas vias potest. Quoniam nisi deus eidem operanti concurrat, neutrum opus agere potest. Nam quantum ad substantiam actus, etiam operibus malis cooperatur deus, Neq; tamen recte quisquam deo peccatū imputabit,

putabit, Quia tametsi cooperetur deus ad substantiam actus, non tamen ipsam deficientiā operatur, sed hoc agit sola voluntas. Ac propterea sola ipsa peccat, non deus.

¶ Vt prouer. 16. dicit: Omnia propter semetipsum operatus est dominus, etiam impium ad diem malum. LVT.

¶ Nihil magis vnquam execrati sunt orthodoxi patres, q̄ vt peccatorum autor existimet Deus. Nā quia summe bonus est, solius boni confitentur autorem, nō peccati, quod malum est. Neq; patres solum, sed & scripturæ penitus eidem astipulantur. Nemo cum tentatur, ait Iacobus, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est & neminem tentat, multo minus peccatum ipse facit. Et Ioannes ait: Deus lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ. At essent in eo tenebrę, si peccatum operari posset. Et Christus in euangelio dicit: Solus Deus bonus est, nimirum q ab eo nullum malum procedit. Et Sapientia testatur, deum non fecisse mortem, nec in perditione viuorū lætari. Sed & Manichæi tantum abhorrent, Deo bono peccatum tribuere, vt præter ipsum, alium constituant, qui sit malorum & peccati caussa. Sed nec scripturę (quas Luth. producit) istud efficiūt. Primam enim ita Hier. edisserit. Nulla domino caussa fuit creaturam visibilem vel inuisibilem faciendi, ni volūtas sua, vt suam videlicet bonitatem rationabili creaturæ (quam perpetuo beatā faceret) ostenderet. Eū quoq; qui bonū conditionis propria sponte deseruit, id est diabolū cum suis sequacibus iusta seueritate damnauit. Ecce diabolus, qui ad diem malum seruatus est, nequaq̄ à deo, si Hiero. credimus, factus est impius, sed ipse bonum, quo fuerat cōditus, propria spōte deserens, seipsum impium fecit, & damnationem promeruit. Per impium igitur hoc lo-

EPIS.

Iaco. 1.

1. Ioan. 1.

Manichæi abhorrent asserere deum bonū esse autorē peccati q̄d Luth. non pudet.

co Hiero. diabolum intelligit, quem negat impiũ à deo cõditum fuisse, sed talem euasisse sponte sua, ꝙ bonum vltro deserens, in quo conditus fuerat, sua voluntate malus & impius est factus.

LVT. ¶ Et Ro. 1. Tradidit illos deus in reprobum sensum vt faciant quæ non conueniunt.

EPIS. ¶ Sæpe diximus animam, inter spiritum & carnem, quasi loco medio constitutam, sic vt in eius libertate fuerit, vel commonitorio spiritus obtẽperare, vel carnis acquiescere concupiscentiis. Si spiritũ audiat, habet cum primis fautorẽ deum, & angelos ac virtutũ vniuersum chorũ. Sin carni inclinetur, habet diabolum impulsorem, & dæmones, ac demum vitiorum agmen vniuersum. In eius arbitrio situm est vtri parti se velit addicere. Si carni cohæreat, tota carnalis efficitur, & talis homo sæpius in scripturis caro vocatur. Sin spiritum sequuta fuerit spiritalis euadit. Propter quod & Paulus ad spiritales loquens ait: Vos non estis in carne, sed in spiritu. Anima igitur, quæ spiritus instinctum deserit, carnis concupiscentias sequuta, si sic pergat, nec vllis velit admonitionibus redire, merito tandem à Deo deseritur. Et sic deserta, tradi dicitur in reprobum sensum, vt faciat, quæ non conueniunt, quemadmodũ omnes orthodoxi patres ad vnũ interpretantur. Neq; quisquam eorũ ausus fuit hoc malũ in deum refundere. Neq; enim autore deo, sed propria nequitia prolapsi sunt ij, de quibus hoc scripserat Paulus. Nam proxime superius dixerat, illis deum inuisibilia sua patefecisse, vt sint inexcusabiles. Cur enim inexcusabiles dixisset eos Paulus, si non vltro & propria volũtate tales euaserint? Propter ingratitudinẽ itaq; suã, desertus à deo fuisse palam est, nimirũ, ꝙ sua sponte delegerint impietatem, nẽpe ꝙ deum (quem vtiq; nouerant) non vt Deum glorificauerint, sed contempserint ingratissimi.

Aĩa media inter spiritũ & carnem.

Rom. 7

Quando anima est à deo derelicta.

Non autore deo, sed propria nequitia prolapsi sunt reprobi.

Nihil

Nihil ergo pro te facit illud testimonium.

¶ Et.11. Quem vult indurat, cuius vult misere- retur. LVT.

¶ Quoties instituto tuo poterint inseruire, nemo tropos & loquendi figuras, diligentius obseruat, quàm ipse facis Luthere. Quamobrem & quū idem hic nōn facias, palam est id ingenio prauo fieri. Cur hic (te quæso) sermonis figuram non agnoscis, quam & satis indicat consuetudo communis? Nā vt Origenes ait: Benigniores domini frequenter ad ministros eos qui per multam patientiam et benignitatem, insolentiores improbioresq; facti sint, dicere solent: Ego te talem feci. Ego te perdidi. Mea patientia te pessimum reddidit. Ego inquam (qui de tuis admissis non ilico pœnas sumpserim) huius tantæ insolentiæ tuæ caussa fui. Sic nimirum vulgo dici solet, & figura loquendi communis hęc est. Nec tamen hærus seruum, sed seruus ipse seipsum sua sponte facit improbum. Hoc quum non ignores Luthere, sed & compertissimum habeas, huiusmodi tropos in sacris literis passim occurrere quid calumniam infers verbo, quum satis exploratè sensum teneas? Profectò res hæc palam indicat parum candidi spiritus esse te. Nam cur non simili modo, quum audis scripturam dicentem? Quem vult indurat, & cuius vult miseretur. Cur inquam similem figuram, hoc loco nō agnoscis, vt deum intelligas nihilo magis alicuius indurare cor q̄ hęrus aliquis, cuius nimia indulgentia seruus euadit contumax, aut pater quispiam, qui nō assiduo flagello, filij sui duritiem, & insolentiam fugat? EPIS.

¶ Sicut & Exod.9. de Pharaone dicit, in hoc ipsum excitaui te, vt ostendam virtutem meam in te, ideo enim est terribilis deus in iudiciis & operibus suis. LVT.

¶ Hebræorum codex habet. Propterea feci sta- EPIS.

Exo.9. re te, vt ostenderem in te fortitudinem meam, & vt narretur nomē meum in vniuersa terra. Cui ve tus litera epistolę ad Rom. in hunc modum respon det: In hoc ipsum seruaui te ad quem sensum intelligi debet, quod iam dicitur, Excitaui te. Nam vt medicus plerunq; damnato reo, vitā à præside prolixiorem impetrat, quatenus ex illius corpore, mor borum caussas inquirendo multis aliis procuret sanitatem. Et Iudex sæpenumero (quum posset crimi nosum statim punire) procrastinat tamen eius necem aliquot dies, nimirum vt ex diuersis cruciatibus (quibus illum afficiat) erudiantur cæteri, atq; per eum modum cunctis malefaciendi timor incu tiatur. Ita nec dissimili fine Deus Pharaonem vel seruauit, vel excitauit, quum eum alioqui potuisset merito mulctasse. Excesserat enim Pharao peccandi modum, propter quod & iuste plecti potuit, verum non id protinus facere voluit Deus, sed illius prorogauit vitam, quatenus ex flagellis eius erudirentur cæteri, diuinaq; potestas cunctis innotesceret, & nomen dei per vniuersum orbem prædicaretur.

LVT. ¶ Sic rursus Prouer.16. Hominis est prępare cor, Domini autem est gubernare linguam.

EPIS. ¶ Nō tam huius prouerbij particula posterior tuam sententiam iuuat, quàm prior nostram. Nam si fuerit in hominis potestate præparare cor, quis dubitare potest quin hoc ipso liberum habeat arbitrium? Si potest homo præparare cor, potest & bonis ac sanctis seipsum exercere cogitatiouibus, potest & prauas (modo velit) repudiare. Et hoc ni mirum ingens est animi libertas. Neq; enim loqui semper homini liberū est Nam lingua, teneri mor bo vel arceri vinculo potest. Neq; semper aut stare, aut sedere, progredi ve seu quicquā foris operari liberum est, quum ab iis agendis multifariā impediri

pediri posset homo, & per vim cohiberi.

¶ Hoc est, homo multa solet proponere, quum tamen adeo non sint in manu eius, vt nec verba in hoc ipsum habeat in potestate sua, coactus mirabili dei prouidentia, & loqui, & facere aliter, q̃ cogitauit, sicut in Balaam monstratum est. Num. 24. Et Psal. 124. Non est sermo in lingua mea. LVT.

¶ Hoc est quod diximus, vim inferri posse membris quibuslibet humani corporis, vt nõ pro suo regantur arbitrio. Voluntati tamen inferri vis nulla potest. Duci quidem potest voluntas, cogi vero non potest. Quæ res item in Balaam satis constitit. Nam & si linguam eius ad benedicendum adegit spiritus, mansit tamen ei voluntas libera. Studuit ei modis omnib' maledixisse potius. Quare palam est in ipso Balaam volendi, nolendive liberum arbitrium fuisse, tametsi lingua libera non fuerat. EPIS. Duci potest voluntas, cogi vero non potest.

¶ Et clarius infra, Prou. 16. Cor hominis cogitat viam suam & dominus dirigit gressus suos. Ecce non sicut homo cogitat, via eius procedit, sed sicut dominus ordinat. LVT.

¶ Quod dominus gubernet linguam, aut dirigat gressus, neutrum horum aufert homini liberũ arbitrium. Dauid enim dicit: Nisi Dominus ædificauerit domum, inuanum laborauerunt qui ædificant eam. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Et quanquã hæc vera sint nihilominus & artifices, & vigiles, suas operas impendunt. Neq; enim ita vel structuram, vel custodiam ciuitatis à Deo fieri speramus, vt omnis illic humana, vel opera, vel industria cesset. Deo nimirum est tribuendum, si quid bene succedat, quin etiam laborantes iuuat, vt eorum labores dignum exitum sortiantur. Et ad eundem item modum, in EPIS. Psal. 146.

guber-

gubernanda lingua, gressibusq; dirigendis facere credendus est, vtrobiq; manente nihilominus arbitrij libertate.

LVT. ¶ Ideo &.21. dicit: Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu domini quocunq; voluerit, inclinabit illud. Vbi ergo est liberũ arbitrium? figmentum est penitus.

EPIS. ¶ Esto quocunq; voluerit deus cor inclinet Regium, num propter hoc inuitum cogisse creditur? Haudquaquam. Neq; enim per vim, sed sua sponte magis vnusquisq; tractum dei sequitur. Quemadmodum si quisquam à cõsiliis regi sic se gereret, vt rex haberet persuasissimum illum nolle, nisi quę fuerint optima sibi consulere, quippe cuius prudentiam & fidem sæpius ante fuisset expertus. An non auditis huius viri rationibus, rex facillime, si quid vel aliter faciendum constituisset, esset mutaturus? Esset hauddubie. Et quo melior atq; prudẽtior ipse rex foret, tanto libentius esset id facturus. Sed & quũ idipsum fecisset Rex, quis dubitaret eum sua sponte, nullaq; vi coactum id fecisse? Sic pari modo, quum Deus aut Reges, aut hominis cuiusuis animum, inclinet ad hoc vel illud faciendum, nulla prorsus violentia voluntatem adigit, sed potiore monstrata ratione, potius allicit, vt aliud faciat, q̃ ipse pridem, secum facere constituerat. Quòd si nõ per vim adacta, sed sua sponte mutata, voluntas aliud agit, quàm decreuerat, nihil est, cur debeat figmentum dici, & non magis res vera liberum arbitrium. Non enim vi res agitur, vt ait Origenes, neque necessitate in alterã partem anima declinatur. Alioqui nec ei culpa nec virtus posset adscribi, nec boni electio, nec declinatio mali supplicium mereatur, sed seruatur ei in omnibus libertas arbitrij, vt in quodcunq; voluerit, ipsa declinet, sicut scriptum est: Ecce posui ante faciem tuam, vitam & mortẽ & ignem

Liberũ arbitriũ nõ figmentũ, sed vera res est.

Eccle.15.

& ignem & aquam. Et pauló post. Habet ergo in arbitrio sua anima si velit eligere vitã Christum, aut in mortem ad diabolum declinare. Hæc Orig. in epistolam ad Romanos lib.1.

¶ Atq; si scriptura non doceret hæc, abunde ex omnibus historiis hanc veritatem disceremus, & vnusquisq;, ex vita sua propria. Quis enim est, qui omnia quæ voluit effecit? imó quis id cogitauit facere, nõ sæpius alia statim cogitatione mutauit, nesciens quomodo mutarit. LVT.

¶ Neq; istud aufert á nobis arbitrij libertatẽ. Fieri quidem potest, non inficior, & fit plerunque, quód cogitatione cogitatio variatur, & ea quę nobis ante placuerunt, postea displiceant, & demum quæ pridem voluimus, iam nolimus. Neque enim semper in eodem statu permanet homo. Voluntas hauddubie mutari potest, sed quando mutatur, sua sponte mutatur, nulla vi cogitur. Cæterum nemo tam insensibilis est, vt nõ istud identidem experiatur, se quædam instituta perfecisse, quæ non mutarit. Quis enim vsqueadeo truncus est, vt non intelligat, se (quomodo velit) posse leuare stramen & idem iterato deponere? Nemo est cui non sit compertissimum, se multa sua spõte facere, & quæ posset eadem libertate dimittere, modo sibi libuerit. Quód si quorundam instituta mutentur, non id libertatem labefactat, imó statuit magis. Nam ex eo libertas eorum magis innotescit, nempe quód verti poterit & mutari. Ignis enim vrit necessario neq; mutari potest, quia non est ei liberum nõ vrere. Voluntas contra, quia non solũ velle potest, sed sursum nolle, quod pridẽ voluerat, ideo palam est, in eis esse potestate situm vtrunq;, hoc est, tam velle quám nolle pro suo arbitrio. Petrus enim q pauló ante pollicitus est, pro Christo se moriturũ, subinde mutauit animum. At hoc fecit nulla necessitate coa- EPIS. Mar.14.

te coactus,sed sua sponte,vsqueadeo vt nisi sponte sic fecisset,non peccasset. Mori timuit,ob quod & Mat.26 mentiri maluit potius q̃ mori. Negauit Christum, sed volens negauit, quia nondum paratus fuit pro Christo mori. Si tum ęque paratus fuisset mori pro Christo,atq; postea fuerat,nō negasset Christū,sed mortem obiisset potius,id quod postea fecit vltroneus. Volūtas itaq; Petri,ipsa se vtrobiq; mutauit, in altero ex seipso deficiens,in altero per gratiā adiuta. Sed volens vtrunq; fecit,ad quod nec necessitate,nec vi quauis adigebatur.

LVT. ¶ Quis audet negare, se etiam in malis operibus, sæpius coactum aliud facere quàm cogitauit? An non putas huius Bullæ autores in eo fuisse totis & summis liberi arbitrij viribus,vt pro se contra Lutherum loquerentur? Et ecce,quàm non fuerit in eorū arbitrio,hæc cogitatio & operatio,omnia enim contra se, in caput suum operati sunt, vt nunquam legerim quę se fœdius abominabiliusq; dedecorauerint, & in omnem turpitudinem errorum,hæresum,malitiarum, apertissime tradiderūt excæcati & ignorantes,adeo nō est homo in manu sua,etiam mala operans & cogitans.

EPIS. ¶ De coactione iam opinor satis diximus, voluntatem cogi non posse. Porrò quantū Bulla profecerit,alij viderint. Tu vero nisi supra modum esses excæcatus,palam cerneres teipsum multo fœdius,& abominabilius dedecoratum,atq; in omnem turpitudinem errorum,hæresum,malitiarum,ac (si quid execrabilius cogitari posset) impietatū,apertissime traditum esse,& longe magis q̃ alium quenquam hæreticorum,quos vnquam ipse legisti. Neque enim credibile mihi fuisset, iam post tot & tā apertas expugnationes à patribus ante factas quenquam hæc asserere denuo voluisse, nisi partim fide digna relatione, partim tot libris æditis , res euidentis

dentiſſima foret.

¶ Et vere Paulus Ephe. 1. dixit: Deus operatur omnia in omnibus. LVT.

¶ Haud recte citas Paulum. Neq; enim dixit vt tu ais, Deus operatur omnia in omnibus, ſed quòd operatur omnia ſecundũ conſilium voluntatis ſuę. Quod vtiq; verum eſt, modo ſane intelligas. Neq; noſtram libertatem, iſtud aufert. Nam Paulus his verbis non hoc egit, quòd Deus in adulteris adulterium operatur, aut in ſacrilegis ſacrilegiũ. Alioqui foret apud Deum iniquitas, quod Paulus vehementer execratur. Hoc forte fefellit te, quod in fine capitis illius de Chriſto ſcripſit, quòd omnia in omnibus adimpletur. At hoc nihil ad hanc rem attinet, quum impleri pati ſit, non agere. Et plane Hieronymus ſic legendum aſſerit, paſſiue, non actiue. Neq; enim dixiſſe Paulum ait, Qui omnia in omnibus adimplet, ſeu qui omnia in omnibus adimpletur. . EPIS.

¶ Periit itaq; hic etiam generalis illa influentia, qua garriunt, eſſe in poteſtate noſtra, naturales operationes operari, ſecus rem habere, mõſtrat experientia omnium. LVT.

¶ Quæ (te precor) experientia monſtrat, naturales operationes in noſtra nõ eſſe poteſtate? Hoc præter te, reor experiri neminem. Et mirum eſſet, ſi tu ſolus ita ſis conditus, vt tam acute cernas quod mortalium alius nemo facere poteſt. Ego certe vſqueadeo neceſſariã cunctis rebus generalem illam influentiam opinor, vt ſine hac, nec motus agere ſuos, nec eſſe omnino poſſe, confitear. Per hanc etenim viuimus, mouemur & ſumus. Quam ſi vel ad momentum ſubduceret Deus, cuncta protinus interirent. Nam vt exempli cauſſa quiddam proferamus. Stella quæ ducatum ipſis Magis exhibuit, mox vt ei Deus hanc ſubtraxiſſet influentiam, rediit EPIS.

Generalis influentia cunctis rebus neceſſaria.

Act. 17

rediit in nihilum. Nō operatiō solum eius, verum & esse, & essentia, deperiit funditus. At in fornace Babylonis, vbi vera mansit ignis essentia, nullam tamen læsionem corporibus Danielis sociorumq́ suorum intulit eius vis, quia non astitit huic operationi Deus, per influentiam illam. Cooperatur itaque Deus cuiq; creaturę, per huiusmodi influxum, non ad esse solum, verumetiam ad operationes singulas. Et per eundem exercere voluntas actum suum potest, aut volendi, aut nolendi, quoties libuerit. Neq; id solum, verumetiam operationes naturales agere, si non impediatur, vt ambulare, stare, sedere, loqui, & id genus alia. Quæ nemo non experitur in sua potestate esse. Quis enim nō compertissimum habet, se posse per influentiam illam generalem, quum voluerit stare, vel sedere, silere, vel loqui?

LVT. ¶Et vide nos insensatos, ipsam radicem operū, nempe vitam ipsam, quæ caput est omniū operū, scimus oēs nullo momento esse in manu nostra, & audemus dicere aliquam cogitationē esse in manu nostra? Quid absurdius dici potest? Qui ergo vitā nostrā in manu sua retinuit, motus nostros & opera, in manu nostra posuit? Absit. Vnde nō dubium, Satana magistro, in ecclesiam venisse, hoc nomē liberum arbitriū, ad seducendos homines à via dei, in vias proprias.

EPIS. Ineptissima Luth. collectio. Mat. 5. ¶Ineptissime colligis. Propterea neminem suorum operum autorem esse, quia nec vitæ fuit, quæ radix est operū. Nam satis experimur lapidem sursum proiectum, suapte natura deorsum ferri, ignē cōtra, perpetua quadam agitatione conari sursum. Et horum sane motuum caussam quandam internam habet vterq;, quæ sic horum motuum est autrix quomodo suæ non fuerat essentiæ. Nihil enim est essentiæ suæ caussa. Sed præter hæc ea (quæ vi-

uunt

uunt solum) & non sentiunt, etiam quiddam intra se, suorum motuum effectiuum habere dnoscuntur, quod vtiq; seipsum non effecit. Porrò quæ sentiunt, identidem internum quoddam principium obtinent, quo se crebrius ab vno loco in alterum queant transferre, nec tamen istud principium, aut illis, aut sibi præstitit vitam. Quum igitur ita videmus in iis creaturis, quæ rationis & voluntatis expertes sunt, solosq; motus naturales habent non liberos, hominem (qui longe præcellentioris conditionis est) negabimus intra seipsum suorum motuum habere principium, quia nec in eius potestate suam vitam habeat? Quis enim nõ experitur in seipso, vim quandam rationis, tam de suis quàm de cæterarum creaturarum naturalibus motibus iudicare posse, & quosdam ita probare, vt admittat, quosdam sic reprobare, vt reiiciat? Aut quis nõ sæpius periculum fecit in seipso, quũ esset ex præsentia cuiuspiam fœminæ vehementer in libidinem concitatus, hunc motum nihilominus, ne longius progrederetur, cohibuisse? Quod certe non potuit, ni fuisset ei liberum. Quisquis profecto secum caste, pureq; viuere constituit, quanquam aliquando consenserit in libidinem, se tamen potuisse motum illum, ne perageretur, cohibere, scio non negabit. Alioqui Christus in Euangelio non tanta seueritate, cordis mœchiam condemnasset. Sed & si necessitatis, non libertatis esset hos motus sequi, cur in foro, cæterisq; locis publicis, vbi fœminæ viris, et viri fœminis coram præsentes sunt, abstinetur, vt nõ more canum, se publicitus cognoscant, & ea quæ sunt necessitatis peragãt? Quod si dixeris humanũ pudorẽ id prohibere, palàm ex eo fit, & voluntatẽ seipsam cohibere posse, ne res tam oĩno pudendas faciat. Dilucidũ igitur est, quod quanquã in nostra manu vita (quæ radix est operũ) nequaq̃ sit, in no-

ſtra tamen poteſtate ſitum eſt,quo motus iſtiuſmo di coercere poſſimus, ne progrediantur ad opera, modo noſtrā adhibuerimus diligentiā. Nec eſt dubium,quin is (qui cōtra ſenſerit) magiſtrū & præceptorem habeat Satanā,Sataneq́ꝫ diſcipulus ſit,nō Chriſti Ieſu ſeruatoris noſtri.

LVT. ¶ Fratres Ioſeph, omnes cogitauerunt eum occidere,& ecce ipſa cogitatio à Deo nō erat in eorū arbitrio,vt etiam in contrariū mox omnia cogitarent, ſicut dixit: Vos cogitaſtis de me malum, ſed Deus vertit illud in bonum.

EPIS. ¶ Cogitarūt hauddubie fratres Ioſeph eum occidere,quam etiam cogitationē mutauerunt,nulla vi coacti. Refert enim ſcriptura Iudam dixiſſe fratribus ſuis: Quid nobis prodeſt,ſi occiderimus fratrem noſtrum & celauerimus ſanguinē ipſius? Melius eſt,vt venundetur Iſmaelitis,& manus noſtrę nō polluantur,Frater enim & caro noſtra eſt. Hac ſanè ratione permoti, ſententiam ſuam ilico mutarunt,& vt Moſes illic ſcribit,acquieuerunt ſermonibus Iudæ.Parcentes itaqꝫ vitæ Ioſeph,eum de ciſterna leuatū, Iſmaelitis tum forte prætereuntibus vendiderunt. Palàm eſt igitur eos ſponte ſua feciſſe,quod fecerāt. Et quanquam deus in bonum verterat hanc venditionē, quam illi ceu malum quiddam & diſpendium fore cogitabant, quid hoc arbitrij libertatem impedit? Nam arbitrij libertas, nequaquam in opere complendo repoſita eſt, ſed in aſſenſu,vel diſſenſu voluntatis. Et quid ſi Deus in hoc opere non ſinebat priorem illorum cogitationem adimpleri,num propterea neminem alium patitur,vt quę cogitat,opere perficiat? Stultum eſt aſſerere, nedum impium, & auribus Chriſtianorum execrabile.

LVT. ¶ Habes miſerande Papa, quid hic oggannias. Vnde & hunc articulum neceſſe eſt reuocare. Male enim

le enim dixi, quòd liberum arbitriū ante gratiam sit res de solo titulo, sed simpliciter debui dicere, liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re. Quia nulli est in manu sua, quippiā cogitare mali aut boni, sed omnia (vt Wiclefi articulus Constantiæ damnatus recte docet) de necessitate absoluta eueniunt.

EPIS. ¶Si cuncta quæ fiunt, necessitate quadam absoluta proueniant, & si prǽsentia dei, rebus euenturis necessitatē imponat, tum profecto liberū (vt dicis) arbitrium nihil aliud esse potest, q̄ titulus absq; re. Verū hoc apertissime falsum esse cōuincitur nō solum ex constanti patrum omnium orthodoxorum sententia, verumetiā ratione quæ palam docet, nihil humanæ conuersationi pernitiosius posse cogitari. Nam ad hūc modum industria penitus omnis humana periret. Quid enim aut ægris medici peritia conferret, aut agris colendis agricolæ studium, aut demum vrbibus administrandis prudentium consilia? Nam vbi semel ægro persuaseris omnia ex mera necessitate prouenire, Deiq; prouidentiā rebus cunctis euenturis ineuitabilem inferre necessitatem, mox ille subiiciet, se frustra medicamen ali quod suscepturum. Aut enim, inquiet, deus ex hoc morbo me conualiturū prǽscit, aut emoriturum. Si conualiturum tum frustra medici consiliū aut medicamen quæsiero, quum certum sit ex hac prænotione, me necessario salutem cōsequuturū. Sin emoriturum præscierit, nihil prodesse medicamen poterit aduersus præscientiā dei. Pariter & agricola respondebit, & præfectus cuiusq; ciuitatis, atque ita peritia quæuis, & industria, consiliumq;, protinus omne cessabit humanum.

Nō oīa de necessitate absolūta eueniunt.

LVT. ¶Quod & poëta voluit, quando dixit: Certa stant omnia lege.

EPIS. ¶Quasi poëtis in hac re maior adhibenda sit fi-

Prestantia philosophiæ Lutheranæ.

des, q̃ aut philosophis, aut theologis, & perinde ac non illis fuisset semper æqua libertas cum pictoribus, fingendi quicquid libuisset. Mirũ sane est, poẽtas te velle citare quũ philosophos exploseris. Sed huc adegit te necessitas, non tua libertas, quæ tibi nulla prorsus est.

LVT. ¶ Et Christus Matthæi sexto: Folium arboris non cadit in terram sine voluntate patris vestri qui in cœlis est, & capilli capitis vestri omnes numerati sunt.

EPIS. ¶ Et hic etiam vt mentiaris, te forte necessitas impulit. Neq; enim in toto Matthæo reperitur, q̄ folium arboris non cadit in terram sine voluntate patris vestri qui in cœlis est. De passeribus vtique scriptum est, q̄ vnus eorum non cadit in terram sine patre vestro. Sed donemus ita scripsisse Matthæum, nõ tamen protinus ex eo consequitur, euenire cuncta de necessitate, cũ diuina prouidentia (quemadmodum supra pluribus ostendimus) nõ auferat rerum contingentiã, neq; necessitatem absolutam rebus euenturis inferat.

LVT. ¶ Et Esaias. 41. eis insultat, dicens: Bene quoq; aut male, si potestis, facite.

EPIS. ¶ Oculatius inspicias Esaiam, & inuenies non ad homines, sed ad idola magis hoc fuisse dictum. Nã proxime ante prędixit Esaias ad Idola loquẽs: Annunciate quæ futura sunt in futurũ, & sciemus quia dij estis vos. Et continuo sequitur: Bene quoque aut male, si potestis facite. At hęc Luthere, tibi nequaq̃ imputanda sunt, sed necessitati, siquidẽ omnia de necessitate proueniant.

LVT. ¶ Vnde & ego hos liberi arbitrij seu Baal prophetas exhortor cum Helia. Agite, estote viri, facite quod in vobis est, tentate saltem aliquando, id quod docetis, præparate vos ad gratiã, & obtinete quæ vultis, quandoquidẽ dicitis, deum nõ negare

quic-

quicquam, si feceritis quod liberum arbitrium potest, vehementer turpe est, vt vestrę doctrinę nullū exemplum adducere, nullum opus vos ipsi præstare queatis, & solis verbis sapientes sitis.

¶ An non tenes, quæ Iacobus ait? Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte. Si nō potest conuerti peccator, frustra Iacobus ista tradidit. Frustra monuit impēdendam operā conuertendo fratri. Et frustra quoq; tot conciones quotidie fiunt, ob conuertendos peccatores. Sin potest conuerti peccator, profecto non deest ei libertas arbitrij, quo conuertatur. Nā si necessitate peccator quisquā est, nō voluntate, frustra conabitur, quisquis ipsum cōuertere studebit. Nec desunt exempla plurima, quæ proferamus, eorum qui per conciones ad viam rectam, à turpi luxu, ad vitę sanctitatē, & à maximis demum sceleribus ad virtutem capescendā sunt conuersi. Verū tu, quoscunq; producemus, confestim clamabis, & hos per gratiā, emendationem hanc inchoasse. Neq; istud nos negamus ad sanum sensum, nempe, quod non sine auxilio gratiæ, verū quod tunc omnes accepissent gratiam gratificantē reclamamus omnino. Præparantur enim fide, & bonis operibus, quemadmodū de cathecuminis Augustinus tradit. Quæ nimirū pręparatio, nō semper habita gratia gratū faciente fit, tametsi nō fiat absq; omni prorsus auxilio gratiæ. Neq; enim assensus in articulos fidei fit absq; gratię auxilio, quanquā fieri posset ab eo, qui non adhuc per gratiam fuerit actu iustificatus, sicut et in malis christianis quotidie fit, in quibus nō est ipsa gratia quæ deo facit ipsos gratos. EPIS. Iaco. 5.

¶ Verum Pelagium sub iis studiis alunt. Quid enim refert si neges gratiam ex operibus nostris, et doceas tum per opera nostra dari? idem manet impietatis sensus, quò gratia nō gratis, sed ob nostra LVT.

 dona-

donari creditur. Neque enim Pelagiani alia opera docuerunt & fecerunt, propter quæ gratiā dari voluerunt, quam vos docetis & facitis. Eiusdem sunt liberi arbitrij opera eorundemq; membrorum, sed alia vos eis nomina & alia illi dederunt, ieiunium, oratio, eleemosynæ eadē erant, sed vos congrua illi condigna ad gratiā vocauerūt vbiq; tum idem Pelagius triumphator perseuerauit.

EPIS. ¶ Plurimum (vt ante diximus) inter orthodoxos ac Pelagianos interest. Nam hi nec gratiam necessariam esse putant qua cœlum consequamur, sed posse vnumquenq; suis viribus promereri beatitudinem. Orthodoxi contra, negant id fieri posse sine gratia. Quod vtiq; discrimen satis est, vt orthodoxus à Pelagiano dinoscatur. Porrò quod opera bona citra charitatem facta, nihil omnino præparent ad gratiam, falsissimum esse superius constitit tam ex scripturis, q̄ ex patrum vnanimi concordiq; sententia. Sed & inaniter iis, q grauioribus noxis pressi resipiscere moliūtur, aut orare suademus, aut eleemosynas dare, siue ieiunare, seu quicq̄ aliud operis boni facere, si necessitate sic peccēt, vt nequeāt vllis modis, aut studiis, deū sibi facere propitiū. Cęterū quæ fuerit ipsa Pelagianorū opinio, siue quantum ab orthodoxis discrepet, hi (qui Pelagio cōtemporanei fuerunt & qui confutarunt eius hęresim) multo certius nouerūt, q̄ Lutherus iam potest nosse, vt nihil nobis metuendum sit præparationes animorum ad gratiā, per orationes, ieiunia, eleemosynas atq; peccatorū detestationē & lachrymas, ac id genus alia fieri posse, quum idem ipsi patres, qui Pelagium vna cū sectatoribus eius condemnarunt, ista doceant à peccatoribus oportet fieri, quatenus ipsi gratiam facilius impetrent.

Plurimū inter orthodoxos et Pelagianos interest.

LVT. ¶ Fallit hos miseros homines rerum humanarū inconstantia seu (vt vocant) contingentia, oculos enim

enim suos stultos mergũt in res ipsas,operaq́ rerũ, nec aliquando eleuant in conspectum dei,vt res su pra res in deo cognoscerẽt. Nobis enim ad inferna spectantibus,res apparẽt arbitrariæ & fortuitę,sed ad superna spectantibus, oĩa sunt necessaria. Quia non sicut nos, sed sicut ille vult, ita viuimus, facimus,patimur omnes & omnia.

¶ Nemo sane teipso miserior est, qui tanta Deum insectaris blasphemia,vt illum facias autorem omnium flagitiorũ. Nam quid magis execrandũ cogitari potest, q̃ quòd Deus optimus maximus, quem Paulus velle testatur omnes homines saluos fieri,cogat eosdem adulteros esse,& sacrilegos,ac si quid esse flagitiosius potest? Quodq́ tales non sua sponte sint,sed mera necessitate, nempe,quia Deus vult eos tales esse. Quid potest insanius dici? An oblitus es dixisse Paulum: Hæc est volũtas dei san ctificatio vestra? Et id quidem Thessalonicẽsibus dixit,inter quos & erant, qui non omnino castè vi xerant. Et tamẽ hos affirmat Paulus Deum voluisse castè sanctéq́ viuere. Sed & Dauid: Mane,inquit,astabo tibi & videbo,quoniam non deus vo lens iniquitatem tu es. Quod si nolit iniquitatem Deus,non est putandus iniquitatis autor. Anathemate igitur meritò feriendus est,quisquis deum asserit iniquitatem velle, aut peccati alicuius autorẽ esse. Nam hoc planè falsissimum esset docet Aug. quum in aliis passim locis,tum in libro de casibus, falsò sibi per Pelagianos imputatis, sic inquiens: Non casus ruentium nec malignitatem iniquorũ, neq́ cupiditates peccantium prædestinatio dei,aut excitauit,aut suasit,aut impulit,sed planè prædestinauit iudicium suum, quo vnicuique retributurus est, prout gessit, siue bonum, siue malum. Quod iudicium futurum non esset,si homines dei voluntate peccarent. Erit autem iudicium manifestissi-

EPIS. Sacrosancta Lutheri doctrina deũ omnium flagitiorũ autorem facit.

1.Tim.2.

1.Thes.4.

Psal.5.

Nõ casus ruentium prędestinatio dei aut excitauit, aut suasit, aut impulit,sed planè prædestinauit iudiciũ suũ deus.

me,& omnis homo, quem discretio diuinæ scientiæ, in sinistra constituerit parte, damnabitur, quod nō dei, sed suam exequutus est voluntatem. Ecce nec dei voluntate peccant homines, neque quod voluit Deus, sed quod peccator ipse voluit, operatus est, propter quod & in sinistra parte constituetur, iustè meritoque damnandus, nec præsentia dei quenquam adigit ad peccandum. In quod apertissimè monstrat in prędestinatione & gratia. Respondetur, inquit, dei præscientiam non cogere hominem vt talis sit, qualem præsciuit Deus, sed pręscire talem futurum, qualis futurus est, quanuis eum non sic fecit Deus. Hæc August. Et Ambro. libro. 2. de vocatione omnium Gentium, posteaquam de Dei præscientia multa disseruit, tandē subinfert. Contra hanc inuictæ veritatis splendidissimam lucem, solent quidem nō sobriè dicere, superfluo ad acquirenda bonorū & operū merita laborari. Frustra etiā orationibus qbus deus exorādus speratur, insisti, si ex incommutabili proposito eius Christianæ gratiæ subsistit electio, nec aliter quicquam procedere potest quàm omnipotentis voluntate dispositum est. Sed qui se ingeniosè hoc arbitrantur opponere, nō intelligunt scientiam dei, quæ & præterita & præsentia, & futura complectitur, tempore non teneri. Et tam in conspectu eius astare ea quæ gerenda sunt, quàm illa quæ aut geruntur aut gesta sunt. Quod quum verissimum sit, non indiget mora cernendi & discernendi illa virtus, quæ perpetuo veroque contuitu creata, & creanda, simul aspicit, & quicquid in vniuersitate rerum per secula præfinita euoluitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totum in eo iam ordine comprehendit, quē ex ipsius summa illo perfectoque iudicio mundi huius finis accipiet, Hactenus Ambrosius. Subscribit & his Hieron. super Hieremiam, libro quinto.

Non Dei voluntate peccāt homines.

Dei pręscientiā non cogere hominē vt talis sit quale præsciuit deus. Sed præscire talē futurū qualis futurus est.

Verbum

Verbum ambiguum, forsitan maiestati Domini non potest conuenire, sed nostro loquitur affectu, vt liberum homini seruetur arbitrium, ne ex praesentia eius, quasi necessitate vel facere quid, vel nō facere cogatur. Non enim ex eo ꝙ Deus scit futurum aliquid, iccirco futurum est, sed quia futurum est, Deus nouit, quasi praescius futurorum. Et rursum super Ezech lib.3. Loquitur autem haec Deus ambigentis affectu, vt liberum hominis monstret arbitrium, ne praescientia futurorum mali vel boni immutabile faciat, quòd deus futurum nouerit, Non enim, quia ille ventura cognoscit, necesse est nos facere ꝙ ille praesciuit, sed quòd nos propria voluntate sumus facturi, ille nouit futurū quasi deus. Haec Hiero. Et Leo papa quoq; suffragatur sermone de passione domini.16. Nunquid iniquitas persequentium Christum ex dei orta consilio? & illud facinus quod omni maius est crimine, manus diuinae praeparationis armauit? Non hoc planè de summa iustitia sentiendum est, quia multum diuersum, multumq; contrarium est id quod in malignitate Iudaeorum est praecognitum, & quod in Christi est passione dispositum. Non inde processit voluntas interficiendi vnde moriendi, nec de vno extitit spiritu atrocitas sceleris & tolerantia redemptoris. Non enim impias furentium manus immisit in se dominus, sed admisit. Non praesciēdo quod faciendum esset, coëgit vt fieret. Haec ille. Accedit his Orige. in epistolam ad Ro.lib.7. Neq; in praescientia dei, vel salutis, vel perditionis nostrae caussa consistit, neq; iustificatio ex sola vocatione pendebit, neq; glorificari de nostra penitus potestate sublatum est. Nam & si communi intellectu de praescientia sentiamus, nō propterea erit aliquid, quia id scit deus futurum, sed quia futurum est scitur à deo anteq̄ fiat. Nam & si (verbi gratia) fingimus deum

Non ex eo ꝙ de⁹ scit futurū aliquid, iccirco futurū est, sed q̄a futurū est, deus nouit quasi praescius futurorum.

Non quia prophetæ dixerunt iccirco ꝓdidit Iudas, Sed quia futurus esset proditor prædixerunt prophetæ.

non prænoscere aliquid, futurum sine dubio erat, quod ita, vtputa Iudas proditor factus est, & hoc ita futurũ prophetæ prædixerunt. Non ergo quia prophetæ prædixerunt, iccirco prodidit Iudas, sed quia futurus esset proditor, ea quæ ille ex propositi sui nequitia gesturus erat, prædixerunt prophetæ. Hæc Orig. Consentit Chrys. hom. 60. super. Mat. 10. Quid autem necessitatem sic dicat, nõ quia volũtatis libertatẽ, potestatẽq; liberi arbitrij tollat, nec quia necessitati rerũ, humanã subiiciat, hoc dicit, sed quod omnino venturũ est prænunciat. Quod

Luc. 17

Lucas aliis verbis expressit, nõ esse susceptibile dicens, ꝙ nõ veniant scandala. Quæ porrò sunt scandala? Rectæ ac probæ vitæ cõfusio atq; peruersio. Sic etiã qui versantur in scena, eos qui corpora peruertũt, scandala vocant. Non ergo prędictio ipsius scandala inducere putanda est. Non enim quia futura scandala prędixit, iccirco veniunt, sed quoniã omnino ventura erant, iccirco prædixit. Nõ enim flerent si nollent ea excogitare nequam homines atque pestiferi, ꝙ si ventura non fuissent, nec ipse futura prædixisset. Ventura vero erant, quia multi erant grauiter ægrotantes, quæ noluerunt non agere maligne, & ipse quod futurum erat prædixit. Sed si illi curati fuissent, quispiam dicet, ac nemo esset, qui scandala faceret, nonne hic sermo falsitatis crimine teneretur? Certè si curari sanariq; omnes voluissent, non dixisset, necesse est scandala venire. Sed quia sua sponte incurabiles futuros perspiciebat, ideo ventura omnino prædixit. Hæc Chryso. His assentitur & Damasc. lib. 2. cap. 30. Operæpretium est agnoscere, omnia præstare Deum, non autem omnia prædiffinire atq; prædestinare. Pręscit enim & ea quæ in nobis, non prædiffinit autẽ hęc, nam non prauitatem fieri, neq; cogit, neq; vim affert virtuti. Hæc ille.

Non quia futura scãdala prædixit, iccirco veniũt, sed quoniã oĩno futura erant iccirco prædixit.

Ces-

¶ Cessat liberũ arbitrium erga deũ, quod appa ret ergà nos, et tẽporalia, illic enim, vt Iacobus ait, non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Hic verò omnia mutantur & variantur. LVT.

¶ Vtrumq; sanè verissimum est, & deum præsci re cuncta priusq̃ fiant, & multa quoq; cõtingenter fieri. Videntur equidem hæc sibi repugnare, sed mi nimè repugnãt. Neq; enim aut rerũ contingẽtia, di uinæ prænotioni quicq̃ præiudicat, aut diuina rursum prænotio rerum cõtingentiæ. Si deus nõ prænoscet õiã priusq̃ fierent, profectò non esset Deus. Quum deũ oportet summæ sapientẽ esse, nec vllo posset ipsẽ carere sapiẽtiæ gradu. Et rursum si rerũ contingentia nulla fuerit, oĩs humana cessaret indu stria, nec agris colẽdis vllam necessè foret operam dare, nec pecoribus alendis vllũ studiũ, aut pueris demũ rectè educandis solertia quæuis adhiberi de beret. Fateri igitur oportet vtrũq;, nimirum, et in deo rerũ oĩm futurarum esse prænotionem, & earũ dem nihilominus in seipsis esse contingentiã. quod & diuus Petrus testatur, inquiens: Quapropter fratres magis satagite vt per bona opera certã vocati onem vestram, & electionem faciatis. Quid enim hortaretur nos Petrus ad opera bona, si non volun tate, sed necessario, si non contingenter, sed necessi tate quadam ea fierent à nobis? An non præscientiæ necessitas, ea fieri cogeret, vel Petro non hortãte? Et cur per hæc affirmat Dei vocationem et ele ctionem in nobis posse fieri certam, si dei præscien tia necessitatem illis imponat? Sed vtinam ij, qui sic rerum contingentiam negant, & cuncta fieri cõ tendunt absoluta prorsus necessitate tam diu cruci atibus exponerentur; vt quidam rectè consuluit, donec agnoscerent, se contingenter, & non necessa rio sic cruciari. Neq; aliter certè ab hac insania libe rari facile queunt.

EPIS.

Cum præsciẽtia dei stat cõtingentia in rebus.

2. Petri. 1.

Et

LVT. ¶ Et nos ſtulti, diuina æſtimamus ſecundũ hęc temporalia? vt libero arbitrio pręſumamus deum pręuenire, et gratiam extorquere velut dormienti, quoties libitum fuerit, quaſi ille mutari nobiſcum poſſit, & velit quod aliquando noluit, idq; noſtro libero arbitrio operante & volente. O furor furorum omnium nouiſſimus.

EPIS. ¶ Vtrumq;, ſicut diximus, compertiſſimũ eſt, & deum cũcta præſcire priuſquam fiant, & nos nihilominus noſtra ſponte, multa contingenter operari. Quod & Auguſt. lib. 5. de ciuitate dei palàm confitetur, inquiens: Nullo modo cogimur aut retẽta pręſcientia dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio, Deum (quod nephas eſt) negare præſcium futurorum, ſed vtrumq; amplectimur, vtrũq; fideliter & veraciter confitemur. Hactenus Auguſtinus. Vtrumq; igitur verum ſit oportet, hoc eſt prænouit Deus quæcunq; ſunt futura, & tamen liberam ſinit hominibus agendi libertatem. Nam vt idem paulò inferius dixit. Multa facimus quæ ſi nollemus, non vtiq; faceremus. Neq; prorſus deſerit operantes Deus, aut auxilio ſpeciali deſtituit eos, qui nituntur & ſe præparant ad rectè operandum. De talibus enim propheta di-
Pſal. 9. xit: Præparationẽ cordis eorum audiuit auris tua. Nemini deeſt auxilium illud ſpeciale, niſi prorſus induratis & traditis in reprobum ſenſum, à quibus nec iniuria propter ſummam ipſorum ingratitudinem, id ſubtractum eſt. Et quoniam hoc auxilium nunquam non adeſt cuiq; peccatori, poteſt (quum velit) ad bene operandum ſe conuertere. Quod ſi fecerit, ſcripturis innumeris pollicetur Deus pecca-
Ezech. 18 torum veniam. Si pœnitentiam, inquit, egerit impius de peccato ſuo, omnium iniquitatum eius nõ
Mat. 23. recordabor. Et in Euang. Chriſtus dicit: Hieruſalẽ quoties volui congregare filios tuos, quemadmo-

dum gallina congregat pullos sub alis, & noluisti. Ecce voluit Christus, & ipsi noluerunt. Quamobrem & spontanea voluntate nō absoluta necessita te, Christo restiterunt. Quis ergo non videt liberū esse peccatori, præsertim quum non absit auxilium Dei, quod & præsto semper est, se parare posse ad veniam? Quod quā sua sponte, non coactus faciat, contingenter vtiq; facit. Nec tamē per hoc aut præuenitur Deus, aut mutatur, aut de nouo quicquam vult, quod ante noluerat. Quæ res tanto & tā vnanimi patrū oīm orthodoxorum assensu traditur & docetur, vt horū sententiis repugnare, non potest nō furorum omniū furor amentissimus esse.

Liberū esse peccatori se parare posse ad gratiam.

LVT.

¶ Et Paulus Ephes. 2. dicit: Eramus & nos natura filij iræ sicut & cæteri. Si oēs extra gratiā sunt filij iræ ex ipsa natura, ergo & liberum arbitriū est filius iræ ex natura sua, multo magis ex omnibus operibus suis. Quid autem esse potest, natura filius iræ, nisi ꝙ omnia quæ facit sunt mala, non ad gratiam, sed ad iram præparantia, imò iram merentia? Ite nunc Pelagiani & operibus vestris præparate vos ad gratiam, quum hic Paulus nō nisi iram illis mereri oēs dicat. Mitius erat si solum dixisset, Eramus filij iræ, sed addens, natura certè totum quod sumus & facimus ex natura, non nisi meritum iræ, nequaq̄ gratiæ intelligi voluit. Vix breuiorem & apertiorem potentioremq; in scripturis inuenias sententiam aduersus liberum arbitrium.

EPIS.

¶ Profectò nec ista scriptura quicq̄ tuæ peruersitati suffragatur. Eramus vtiq; per naturā filij iræ. Tales enim nati fuimus, sed per immēsam Dei benignitatem, filij gratiæ facti sumus. Nam sequitur continenter in eodem Paulo: Deus autē (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, quum essemus mortui in peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis

Ephe. 2.

estis saluati. Non opinor te dicturum, nos simul et mortuos, & viuificatos esse, neq; simul, & iræ filios, & gratiæ factos, sed alterum post alterum vicissim. Neq; rursum ab hoc coacti sumus, vt gratiam reciperemus, sed nostro assensu, et nostra spōte gratiam hanc accepimus, deo liberaliter eam nobis offerente, & nos ad tantā inuitante dignitatem, qua fuimus alioqui indignissimi. Per mortem enim filij sui Iesu, cunctis credituris potestas hæc donata est, nimirū vt filij dei fierent, modo velint in ipsum credere. Neq; dubium cuiq̃ esse potest, quin hæc potestas ante sit eis facta, quàm crederent, nempe quū essent in peccatis mortui, & adhuc inimici dei. Quamobrem quū nemo potest inuitus hac affici gratia, sed opus est, vt vltro et sua spōte quis in eā assentiat, et quū his offertur q nondū amici sunt palam est, ꝙ amicitiā dei quærentibus, ipse propēsius erit ad miserandū, q̃ iis qui contemnunt. Neq; enim credibile est, deū, iis qui quęrūt eius amicitiā & modis omnibus possunt, conantur ipsius amici fieri difficiliorē & duriorem exhibiturū sese, q̃ contemptoribus maiestatis suę, pręsertim si nihil illi de suis operibus pręsumāt, sed de clementia dei, simul et pollicitationibus in scriptura sacra per eius filiū apertissimè traditis. Verū hoc te fallit ꝙ etiā hāc præparationem existimas natura sola fieri, ac proinde nihil præter irā promereri. Nā peccator quiuis non prorsus derelictus à deo, potest ad eiusmodi pręparationē faciendam, per fidem excitari, citra gratiam. Quod aūt per fidem citra gratiā fit, non sola natura fit, quū fides oīno sit supra naturam, Dei enim donū est fides, vt inquit Paulus, et non ex hominibus. Quamobrem & apertissime falsum est, quod colligere moliris, nempe ꝙ (omnia quę facit liberum arbitrium extra gratiam,) sunt mala, & non ad gratiā, sed ad iram præparantia, imò iram
merēn-

merentia. Nam, vt ostēdimus, multa fiunt à libero arbitrio per fidem, supra naturā, et tamen extra gratiam, quibus nō iram promeretur peccator, sed magis ad gratiam præparatur.

¶ Et quid multis modis agimus? Ex supradictis abundè cognouimus etiam iustos magno certamine contra suam carnem laborare, vt faciant bonum, resistitque eis liberum eorum arbitrium & prudentia carnis summis viribus concupiscens contra spiritum, odiens ea quæ sunt spiritus & legis Dei. LVT.

¶ Si liberum arbitrium (vt tu ais) in iustis illis, qui magno certamine contra carnem suam laborarunt, vt facerēt bonū, restitisset eis id conantibus, ergo non volentes, sed inuiti bonum, agere conati sunt. Quod si verū sit, nec iusti possunt dici. Quis enim mereri potest, ob id, quod inuitus facit? Quū dicat Paulus: Non ex tristitia, aut ex necessitate, hylarem enim datorem diligit deus. Non est ergo iustus dicendus, qui quantumuis boni faciat, non sua spōte, nec libero facit hoc ipsum arbitrio. An nō legis Paulū, qui de iustorum numero fuit, quos magno certamine compertū est aduersus carnē laborasse, quid dixerit? Nō quod volo bonum, inquit, hoc facio, sed quod nolo, malū hoc ago. Ecce Paulus cū spiritu contra carnē, vult bonū quod non facit, & nō vult malū quod facit. At satis cōstat, velle et nolle nō alterius esse potestatis q̄ liberi arbitrij. Quamobrē et arbitrio Paulū aduersus carnē cū spiritu laborasse, certissimū est. Nequeunt igitur ista, tuis institutis conquadrare, nēpe, qui liberū arbitrium, et prudentiam carnis, vnam rem videris asserere, quam & facis ita contra spiritum cōcupiscere, vt ea quæ sunt spiritus ac legis Dei non odire non posset. Cui sententiæ, cuncti quos legerim orthodoxi patres reclamant penitus. Nam hi mediam EPIS. 1. Cor. 9. Rom. 7

Caro. Anima Spiritus. inter ſpiritum,& carnem, animam conſtituunt,atque in eius arbitrio ſitum eſſe dicunt,cui potius velit adhærere, ſpiritui ne,an carni magis. Poteſt enī, ſi velit prudentiā ſpiritus ſequi, poteſt & identidē prudētiam carnis. Tibi verò non hæ tres hominis partes,ſpiritus,inquam,& anima atq; caro. Quæ res potiſſimum erroris tui cauſſa eſt.

LVT. ¶ Et quomodo poſſibile eſt,vt ſine ſpiritu ex natura ſua poſſit pro ſpiritu concupiſcere, ſeu ad ſpiritum ſe præparare,faciendo quod in ſe eſt.

EPIS. ¶ Quid hic aſſerit liberum arbitrium ſine ſpiritu eſſe, ſi de ſancto ſpiritu velit intelligi, quantum ad malos verum eſt, ſed quantum ad bonos omnino falſum. Cæterum & in malis,quanquam abſit Dei ſpiritus, poteſt nihilominus liberum arbitriū, non dico per naturam,ſed per fidē (quæ ſupra naturam eſt) ad ipſum ſpiritum ſe præparare,& pro ſpiritu concupiſcere,modo nō defuerit auxilium dei, quod & peccatoribus deeſſe nunquam ſolet. Falſum igitur eſt,ſi pro Dei ſpiritu, quod dixit intelligit. Nec ſanè minus eſt falſum,ſi pro ſpiritu humano velit accipi. Nūquam enim hæc Trinitas in homine ſeparatur,animæ ſpiritus,& carnis. Sed caro ſemper (vt Paulus ait) aduerſatur ſpiritui, & ſpiritus identidem carni. Anima verò media,nunc cū carne contra ſpiritum in malis pugnat,nūc ediuerſo cum ſpiritu contra carnem in bonis. Alioqui nō dixiſſet Paulus:Si autem quod nolo,illud facio,cō ſentio legi dei,quoniā bona eſt. Et quomodo Paule conſentis legi Dei? Num quia libere volens bonum, & quod humanus tibi ſuggerit ſpiritus, id perficere nequeas? & libere nolens malum (quod caro ſuggerit)hoc tamen in te fomes operatur? Sic vtiq; legi Dei libero conſentis arbitrio,quia bona eſt. Nimirum quia vetat malum, & bonum contra præcipit.

Gal. 5. Rom. 7.

In gratia

¶ In gratia dum fuerit, natura eius talis est, vt contra gratiam indomitam pugnet, et extra gratiã talis esse poterit natura eius, vt spiritũ iuuet. Quid insanius fingi potest? LVT.

¶ Nemo certè præter Manichæum hoc dixerit, qui & naturam animæ vsqueadeo malum arbitratur, vt neq; posset non peccare. Nam ad hunc modum liberum arbitrium tibi peccabit semper. Ais enim ipsum peccare quicquid ante gratiã agit, sed & quia post acceptam gratiã, aduersus ipsam gratiam idem pugnare contendis, similiter & peccare confiteris. Quoniam qui cõtra gratiam reluctatur, à peccato non est immunis, atq; ita iuxta te nunq̃ non peccabit. Sed & si liberum arbitrium gratiæ reluctatur, quomodo gratiã retinere posset? Quũ gratia nõ diutius in anima cuiusuis maneat, quã sponte retineatur ab eadem. Cæterũ non est eiusmodi naturæ liberũ arbitrium, quemadmodũ ipse fingis, vt solũ ad ea, quæ mala sunt, addictũ sit. Sed est naturæ vertibilis, ad bonũ, aut ad malũ, & nunc carni quidem ad malum, nunc verò spiritui consentit ad bonũ. Quamobrem & nos retrorsum, hanc tuam in te collectionem verius retorquebimus, ad hunc modum. Liberum arbitrium extra gratiam potest auxilio Dei (quod nulli peccatori deest) se sua vertibilitate ad spiritum præparare. Ergo non est eius natura talis, vt sub gratia constitutum, gratiæ semper aduersetur. EPIS. Liberũ arbitrium quid sit.

¶ Esset enim hoc monstrum nouum simile huic. Si quis indomitam feram vinculis custoditam, domare non possit, & tamen insanus iactet eam ante vincula, & sine vinculis esse tam cicurem & mansuetam, vt sponte se domet, seu vt dometur, laboret. LVT.

¶ Nihil enim mõstri est, quod nos hic dicimus. Nam hoc ipsum priores patres vnanimiter affir- EPIS.

marunt. Neq; patres modo, verumetiam scriptu ræ prorsus atteſtãtur. Sic enim ad Hieremiam de⁹ ait ca.26. Sta in atrio domus dñi, et loquaris ad om nes ciuitates Iuda, de quibus veniunt vt adorent in domo dñi, vniuerſos ſermones quos ego mãdaui tibi, vt loquaris ad eos. Noli ſubtrahere verbũ, ſi forte audiant, & cõuertatur vnuſquiſq; à via ſua mala, & pęniteat me mali quod cogito facere eis propter malitias ſtudiorũ eorũ. Ecce mali fuerunt iſti, ad quos Hieremias miſſus erat, et niſi liberum fuiſſet eis reuerti, nõ dixiſſet deus in hac ſcriptura, ſi forte audiant, & cõuertatur vnuſquiſq; à via ſua mala, & pœniteat me mali quod cogito facere eis. Sed tu mihi videris hic liberũ arbitrium pro cõcu piſcentia carnis accipere. Hæc enim talis indomita fera eſt, qualem tu fingis. Neq; enim domari vnq; poteſt ipſa concupiſcentia, ſpiritui ſemper aduerſatur, ſemperq; aduerſus gratiam pugnat. At liberũ arbitrium longe ab illa diuerſæ naturæ eſt. Nam ipſum adiutum gratia, cõtra carnis concupiſcentiã ſtrennue dimicat, & patres agit ſpiritus, factaq; carnis, iuxta Pauli monita, modis omnibus morti ficare ſtudet.

EPIS. ¶ Deſiſtite quæſo ab hac inſania miſerrimi Pelagiani. Si liberum arbitrium in gratia peccat, et inſanit aduerſus gratiam, ſicut cogimur omnes ſentire, & queruntur Apoſtolus & omnes ſancti, certe contra omnem ſenſum eſt, vt extra gratiam probũ ſit & ad abſentem ſeparet, quam præſentem odit & proſequitur.

LVT. ¶ Tu potius ab inſania tua deſiſtas Luthere. Nihil enim nobis cõmertĳ eſt cũ Pelagianis. Sed tu plane qui liberũ arbitriũ vſqueadeo naturæ deprauatæ ſtatuis, vt non poſſet nõ peccare, Manichæorum errore ſeductus es. Inſuper et incompoſſibilia quædã ſimul & in eo coadunas, nempe gratiam &

Lutherus Manichæ⁹

odium

odium gratię. Nam affirmas liberū arbitrium pręsentem gratiā odire semper & persequi. Et rursum Liberum arbitrium in gratia peccare, simul & aduersus gratiam insanire. De qua re quum alios sanctos, tum Apostolū conqueri facis. Sed quo (te quęso) loco queritur Apostolus de libero arbitrio? De carne sæpe queritur, & de carnis fomite. Nimirum quū clamat. Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? Sed & hoc ipsum an nō optauit liberè Paulus? & an non libero prorsus appetiit arbitrio? Nam supra dixit. Non quod volo bonum hoc ago. Voluit ergo bonum, & libero certè voluit arbitrio, cæterum, fomite carnis irretitus, explicare se non valuit, & ad effectum perducere, quod volebat. Rom. 7

¶ Necesse est ergo mera figmenta & hypocrises esse, quæcunq; & docent et fiunt ante gratiam, pro gratia impetranda, præuenire enim nos necesse est misericordia dei, vt velimus. LVT.

¶ Hic hallucinaris (ni fallor) qꝑ putas omnes accepisse gratiam, qui quouis modo stimulantur, & præueniuntur misericordia dei, At hoc certe falsissimū est. Pulsat enim dei misericordia multorū corda, quę nondū gratiā amiserunt, sed spreuerūt ablatā. An nō Christus, Luc. x. Corozain et Bethsaide, pręclaris oppidis exprobrat non admissam gratiā, quæ vltro fuerat eis oblata: Væ tibi Corozain, inquit, vę tibi Bethsaida. Quia si in Tyro et Sydone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent. An nō igitur præsto fuit illis auxilium dei, modo pęnitere voluissent? Fuit hauddubie. Et profecto si nō idipsum in eorum arbitrio situm fuisset, nūquam istud eis Christus exprobrasset. Fuit igitur præsentissimum eis auxilium dei, quo pœnitere potuissent, et ad gratiam parasse sese. Quòd si fecissent, gratiam EPIS.

Apo.2. accepissent hauddubie. Sed & in Apocalypsi dicitur ad eum qui primam suam charitatem reliquisset. Memor esto vnde excideris & age pœnitentiã, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiã egeris. Rursum alteri quoq; qui spiritu mortuus erat, illic consultum fuit vt pœnitentiam ageret. An non his locis palam indicatur, in arbitrio peccatoris (vt pœniteat) situm esse, simul & diuinam opẽ minime defuturam ei, qui pœnitere velit, quique modis omnibus, quantũ in se fuerit, id facere conetur? Ordo igitur quo peccator ad gratiã redit, eiusmodi statui potest. Stimulatur primum auxilio diuinæ gratiæ peccatoris animus, vt peccata detestetur. Subinde pœnitet illum eadem admisisse. Verũ quoniam hæc pœnitentia non semper ilico formata est, sed potest adhuc informis manere, ideo tandem, aut continuato pœnitentiæ motu, aut sacramentorum virtute, Deus gratiam infundit pœnitenti, quo pœnitentia quæ prius informis erat, iam euadat formata. Non sunt itaq; mera figmenta & hypocrises, quę fiunt ante susceptionem gratiæ. Quia tametsi peccator nequat absq; dei auxilio, se præparare ad gratiam, potest tamen priusq̃ eandẽ admiserit, ad eã suscipiendã se prępararc. Qua præparatione quis cogitare potest inimicitiorẽ illi deum fieri, & nõ magis ad largiendũ (quod postulat) propensiorem? Nam vt Augustinus ait, Deus ex se bonus est, sed idem rogatus magis.

Ordo quo peccator ad gratiã redit.

EPIS. ¶Sicut et Augustinus contra epistolas Pelagiani dicit. Quod nolentes deus cõuertit & reluctantes. Sicut in exẽplo Pauli monstrauit, quẽ tunc conuertit, quando erat summo ardore persequutionis insanus & contrarius gratiæ.

LVT. ¶Nihil aduersus ea quæ diximus, illic affirmat Augu. Neq; enim nos asserimus, q; sine misericordia

dia præueniente quisq̃ poteſt benefacere. Nec tamen opinamur illa miſericordia quenq̃ inuitũ cogi. Quod & Auguſtinus eodem libro (quem tu citas) hoc eſt cõtra epiſtolas Pelagianorum teſtatur, vbi & de Pauli vocatione facit mentionem, capite decimonono, libri primi. Quis, inquit, trahitur, ſi iam volebat. Et tamen nemo venit niſi velit. Trahitur ergo miris modis vt velit ab illo, qui nouit intus in ipſis hominum cordibus operari. Non vt homines (quod fieri nõ poteſt) nolentes credat, ſed vt volentes ex nolentibus fiant. De quo tractatu fuſius agit ſuper Ioannem, tractatu. 26. vbi (& ſi nõ trahimur) orare monet vt trahamur. Quod vtique non moneret, niſi per orationem peccatoris, Deum crederet ad veniam flecti poſſe. Sed & ouium ac puerorum exemplo docet qualis fuerit is tractus, non violentus, vtiq;, ſed placidus. Neq; enim vim inferri voluntati, ſed amore potius eam duci putat. Talis, inquit, eſt acſi quũ ramum viridem oſtendis oui, & illa trahitur, & quum nuces puero demonſtrantur, & trahitur ipſe. Duplex itaq; tractus eſt, alter per timorẽ, per amorẽ alter. Sed prior ille ſic poſteriori inſeruit, velut amori timor. Præcedit enim timor, & poſt timorẽ amor ſubſequitur. Sic et Paulus vehementi primum timore concuſſus, ſubinde tractus amore fuit. Quemadmodum et de correctione Donatiſtarum ad Bonifaciũ libro primo, capite decimoquinto ſcribit idem Auguſtinus. Quem maior timor compulit ad charitatem, perfecta charitas ab eo miſit timorem. Quando ſic timore concuſſus fuit Paulus, nondum fuit in gratia, & tamẽ Dei miſericordia ſic præuenit eum, vt poſtea conſentiret in gratiam, & ad eandem ſe pararet. Atque hoc eſt quod nos diximus, tria momenta diſtinguẽtes. Primum, quo peccator horrore quodam ſui percutiatur id quod extra gratiam fit, quanquam

Exempla Auguſtini

Duplex tractus.

Tria momẽta in reditu pctõris ad gratiã diſtingui pñt.

non desit auxilium gratiæ. Secundum, quo peccator se conuertit, & parat ad gratiam. Tertium, ipsius gratiæ infusio.

LVT. ¶ Et Petrus non respexit dominum, vt recordaretur verbi quod dixerat ei Iesus, sed Dominus respexit Petrū in media et maxima illa negatione, et sic recordatus verbi, fleuit amare.

EPIS. ¶ Et hoc exemplum idem confirmat. Nam per negationem suam, Petrum satis constat à gratia decidisse. Sed postea quum respexisset eum Christus, recordatus est verbi quod prius ad eū dixerat. Cuius verbi recordatione vehementer animo cōcussus, exiens foras, fleuit amare. Atque ita tertio loco gratiam accepit. Neque enim priusquam verbi recordatus fuisset, accepit gratiā. Nā adhuc fuit in peccato. Nec tū recordatus verbi fuisset, nisi respexisset illū Christus. Christus enim ante verbi recordationē Petrum respexit, & ad hanc recordationem misericorditer eundem excitauit. Sic vtique misericodia Christi Petrū præuenit, vt verbi prius ad se dicti recordaretur, & vt sic recordantem, ingratæ negationis peniteret, atque ita per gratiam tandem assequeretur veniā. Nemini sine proprio consensu præstatur venia. Nam vt Chrysostomus ait homilia. 5. de laudibus Pauli. Spōte nos vult Deus effici bonos, non necessitate atque violentia. Et paulò post. Si traheret inuitus, eriperet ipse quod contulit, id est, arbitrij potestatem. Hæc Chrysostomus. Cæterum, vt donemus vtrumque, hoc est, tam Petrum quam Paulum absque omni penitus præparatione gratiam accepisse. Num ex eo consequitur, quod nullus omnino posset ad gratiam se præparare? Nihil oportet. Nā hos peculiari quadā præ cæteris benignitate, Christus ad suam attraxit misericordiā. Sed nostra questio, de singulo quouis agit peccatore. An scilicet extra gratiam constitutus peccator per Dei tamen

Spōte nos vult Deus effici bonos, nō necessitatis violentia.

auxili-

auxiliũ,quod neutiq̃ illi deeſt,poſſet ad gratiã cõſequendã ſe præparare? Ceterum & extra cauſſam iam fuimus. Nihil enim ad hũc articulum(quẽ tractamus)attinet. Quid enim,ſi non in mea poteſtate ſitum ſit,vt fiam ſummus pontifex,quod ex electione dominorũ Cardinalium pendet? Num propterea non ſum arbitrij liberi? Non conſequitur. Atq; ita pari modo,quanq̃ non fuerit meæ poteſtatis accipere gratiam,quæ pendet ex dono dei,num propterea meum arbitrium non erit liberum? Satis cõſtat peccatorem orare poſſe,eleemoſynas dare poſſe,ieiunare poſſe, quum velit, & ab eiiſdem abſtinere poſſe,modo velit. Quid ſi non fuerint hæc extra gratiam bene moraliter facta? nihil iſtud auferet arbitrij libertatem. Sed quia peccatori liberum eſt hæc facere, ſatis abunde poteſt ex hoc apparere libertas arbitrij.

¶ Videmus itaq; in huius articuli ſentẽtia,q̃ fallax fuerit operatio erroris,magiſtro Satana. LVT.

¶ Certe quantũ ad libertatem arbitrij ſpectat, aut cuncti qui retro fuerant eccleſiæ proceres operante magiſtro erroris Satana,ſeducti ſunt,quod nemo ſanus dixerit,aut tu qui liberum negas arbitriũ illis omnibus reclamantibus, Satanam erroris huius magiſtrum habuiſti. Nam ſi cuncta (quæ fiunt) prorſus eueniãt neceſſitate,ſic vt nulla ſit arbitrij libertas,cur Paulus toties hortatus eſt fideles,vt pro ſe deum precarentur? Sic enim ad Roma.decimoquinto ſcribit: Obſecro vos fratres per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum & per charitatem ſpiritus, vt adiuuetis in orationibus veſtris pro me ad dominũ,vt liberer ab infidelibus. Si cũcta neceſſitate prorſus eueniant, cedo, cur ſic obſecrauit eos Paulus? Nã tua ſententia quod futurum erat,neceſſario futurũ erat,non neceſſitate conſequentiæ,ſed abſoluta neceſſitate,ſic vt Deus nequiuit auertere, EPIS.

Mat.10 nedum aliquorum precibus flecti potuit, vt auer-
Luc.12. teret. Adde, cur Christus hortatus est suos, aut pe-
tere quicquam, aut quærere, quum etiam non pe-
tituris, nec quæsituris euenturum esset, si necessita-
te cuncta fiant? Aut cur timere iubet eum, qui po-
test & corpus, & animam mittere in gehennā, quū
nec quisq̃ deum timere poterit, si necessario non ti-
meat, neq; talis vllus, qui nō timet, poterit in gehē-
nam non mitti? Sed & cur ait Lucę.2. Viri Niniui
tæ surgent in iudicio cū generatione ista, et condē-
nabunt eā, quia pęnitentiā egerunt in prędicatione
Ionæ. Cur inquam (si non fuisset eis liberū pęniten
tiā egisse) cōdēnandi sunt? Aut cur dicturus est his
Mat.25. qui a sinistris statuēdi sunt? Esuriui, & nō dedistis
mihi māducare: sitiui, & nō dedistis mihi bibere.
Cur, inquam, hæc illis exprobraturus est, & tandē
eosdē in ignem missurus, si nō suę potestatis fuisset
ista facere, sed necessitate prorsus absoluta fecerūt,
cuncta quæ fecerūt? His accedit quod in euāgelio
Lucæ dixit ad omnes nō modo bonos, verūetiam
Luc.9 peccatores. Dicebat (inquit Lucas) ad omnes. Si qs
vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat
crucem suam, & sequatur me. Sane quod ad omnes
dixit, omnibus liberum fuit facere voluissent nec
ne. Alioqui Christus eos non fuisset hortatus, vt
hoc ipsum facerent. Ad hæc quum in eodem euan
Luc.9 gelio Iacobus, & Ioannes Christo dixerūt, Domi-
ne, vis dicamus, vt ignis descendat de cœlo, et cōsu
mat illos, quemadmodū & Helias fecit; nunquid
liberum fuit eis, hoc petiisse? Verum tamen ab hoc
per Christum admoniti, destiterunt. Et rursum
quando CHRISTVS apostolis dixit: Qui vult in-
ter vos maior fieri, fiat sicut minor. An non ita fa-
cti sunt minores, vt in ambitione sua (modo sic
voluissent) potuissent perseuerare? Quamobi
rem libera voluntate, non absoluta necessitate;

facti sunt minores. Cæterum cum his scripturis cuncti consentiant interpretes orthodoxi, perspicuum fit, vt nemo (nisi docente Satana) in tantum potuisset errorē præcipitare sese. Recte igitur ais, quòd in huius articuli sententia (quantum ad necessitatem operum voluntatis attinet) fallax error introiit Satana magistro. Sed huius erroris solus Lutherus cum paucis aliis hæreticis se discipulum præbuit.

¶ Quum enim negare non possent, nos per gratiam Dei saluos fieri oportere, nec eludere possent hanc veritatē, alia via ingressa est impietas ad eludendum, fingens & si nostrum non sit saluare nosipsos, nostrum tamen esse, parari ad hoc vt saluemur gratia dei. LVT.

¶ Quanquam ex disputatoribus nonnulli, quorum iudiciis ipse non subscribo, sentiant eum, qui mortali peccato grauatus sit absq; speciali auxilio gratiæ, posse bene moraliter agere, ac proinde se præparare possent, nō quidem vt ex merito, sed vt ex congruo deus ei sit daturus gratiam, iis tamē eorum error, si quis fuerit, tuum lapsum excusare non potest. Nam esto, Sine auxilio dei qui foris pulsat, nemo posset ad gratiam parare sese. Nō ob id protinus consequitur, vt si quid pro gratia consequenda conetur peccator ante gratiā, id sit mortale peccatum. At hæc fuit altera sectio præsentis articuli, nempe, quòd dum facit liberū arbitrium (quod in se est) peccat mortaliter. Hoc opinor, intelligi vis ante susceptam gratiam. Peccauit ergo mortaliter Publicanus, cum orationis caussa templum cōscendit, cum sua peccata detestabatur, cum percusso pectore precatus fuit: Deus propitius esto mihi peccatori. Peccauit & Zachæus mortaliter, quum nō valens præ turba conspicere Iesum, ascendit in arborem Sycomorum. Peccauit & filius, male frugi EPIS.

Luc.19 qui suæ miseriæ contemplatione reditum parabat
Mat.3. ad patrem. Sed quid istos memoro? Peccauit Pau-
Luc.13. lus mortaliter, qui Corinthium nondum accepta gratia, compulit ad mortale peccatũ, nimirum ad opus pœnitentiæ, quod tibi ante gratiam est mortale. Peccauit & Baptista mortaliter, qui plebi nõdum accepta gratia, suasit vt ageret pœnitentiam, quæ tibi tum ante gratiam fuerat culpa mortalis. Peccauit demum Christus ipse, qui suis auditoribus (quorũ pleriq;, gratiam haud dum acceperant) suggessit pœnitentiam, vel vt tu vis, resipiscentiã, quæ tametsi fieri nequeat absq; dei auxilio, fieri tamen potest citra gratiam. Nam & illos (qui sub Ioanne resipuerunt) nõ omnes accepisse gratiam opinor, quum neq; baptismus eis gratiam conferebat. Liquet igitur ex his, atq; aliis compluribus conatum peccatoris ad gratiam (qua iam caret) nõ esse mortale peccatũ, quũ fiat auxilio Dei peccatorẽ ad hũc conatũ excitantis. Cæterũ conatus iste, quia sine dei auxilio frustra fit à nobis, non ita noster dicendus est, vt nostris viribus penitus asscribatur, sed eius laus humiliter deo tribuenda est, quum dicat Paulus: Quid habes quod non accepisti? Dei igitur est, vel quòd saluamur; vel quod præparamur. Quia neutrum sine deõ fit à nobis. Nostrum etiam vtrunq; esse, non vereor asserere. Quia sine nobis, hoc est absq; nostro consensu neutrum fit. Propter quod & Paulus proxime quàm ad Philip-
Philip.2. penses dixisset: Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate, præmisit: Cum metu & tremore vestram salutem operemini. Quę verba diuus Augustinus de gratia & libero arbitrio capite.9. sic ait: Non enim quia dixit, Deus est, operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, Ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quòd si ita esset, non superius dixisset,

Conatum peccatoris ad gratiã non esse mortale peccatum

Cum timore & tremore, vestram ipsorum salutem operemini. Quando enim iubetur vt operentur, liberũ eorum conuenitur arbitrium. Hæc Augustinus.

¶ Quæ (rogo) manet gloria deo, si nos tantum possumus vt saluemur per gratiam eius. LVT.

¶ Nihil omnino derogat eius gloriæ, quòd tantum possumus per eius gratiam. Neque enim hoc possumus, nisi per opitulationem dei. Et hoc nimirum immensæ largitatis eius est, quod ita paratus sit, cunctis eam imploraturis hanc suam opem præstare. Nemini enim deest hæc opitulatio dei specialis, qui nõ defuerit sibi. Et præsertim nunc sub hoc tẽpore gratiæ. Alioqui nõ dixisset Christus: A diebus Ioannis Bapt. regnũ cœlorum vim patitur, & violenti rapiũt illud. Nihil ergo diuinę glorię subductum est, si iam per inenarrabilem eius clementiam, & misericordię largitatẽ, peccatores valeant gloriã sibi rapere. Non quòd istud possent inuito deo, sed quòd per nimiam suam charitatem, qua vel inimicos dilexit deus, hanc iam cunctis offert potestatem, nimirũ vt cum humilitate confessionis, & veræ pœnitentiæ, gratiam consequi possent, qua perueniant ad cęlestem gloriam. Propter quod & Augustinus sermone. 37. de sanctis non veretur asserere, nostra in potestate repositã esse cœlestem illam gloriam. Reposita est, inquit, in potestate facientis. Quia regnum cœlorum vim patitur. Res ista ô homo, id est regnum cœleste aliud non quærit pretiũ, quàm teipsum. Tanti valet quantum tu es. Te da, & habebis illud. Et rursum sermone. 20. explicans eadem Christi verba dicit: A diebus Ioannis, regnum cœlorum vim patitur. Et pauló post: Non, inquam, sine violentia fieri potest, vt vnusquisque iracundiam patientia, superbiam humilitate commutet, amore paupertatis, diuitiarum ac suffi-

EPIS.

Mat. 11.

sufficientię affluentiam superet, violentiam sobrietate, luxuriam castitate condemnet, & homo subito in virum transformetur perfectum, & quodam modo alter reddatur ex altero, ac sic à talibus per violentiam regnum cœleste diripiatur. Hæc Aug. Cunctis ergo qui suis affectibus vim inferunt potestas hæc facta est rapiendi cœlum. Nam præsentissimum est eis auxilium dei, modo non id suis viribus se consequi sperēt, sed eius auxilio munificentiæq́ꝫ tribuant quicquid operantur. Propter quod & Augustinus contra Fœlicem Manichæum lib. ij. cap. viij. Iam, inquit, diximus, & probauimus q scripturas esse liberum arbitrium, deum autem esse liberi arbitrij iustum iudicem, & remuneratorē fidelium eiq́ꝫ subiicientiū, & volentiū sanari, damnatorem autem superborum & impiorum. Quia ergo ad peccatores sanandos venit, sanat vtiq́ꝫ peccata confessos, sanat pœnitentes. Et paulò inferius: Qui concipiunt timorem dei, & per liberum arbitrium subdunt se sanādos optimo medico, & sicut bono curatori, ita et misericordi creatori per humilitatem confessionis & pœnitentiæ sanantur. Hæc Aug. Sed quid vnum aut alterum ex Aug. locum produco, quum vbique testetur hoc ipsum, nempe cunctis factam sanitatis & gratiæ potestatem, modo velint per confessionis & pœnitentiæ humilitatem, misericordiæ Christi, & eius medicationi se subdere.

LVT. ¶ An parum esse videtur hoc posse, si gratiā nō habens, tamen tantum virtutis habet, vt gratiā habere, quando voluerit possit?

EPIS. ¶ Nemo parum id esse fatetur, sed maximum dei beneficium, & ex maxima dei libertate nobis donatum agnoscimus, nimirum vt cum eius auxilio possimus admissa pœnitere, & pœnitētes ab eo gratiam obtinere. Quod & futurum audet mater

ecclesia cunctis ad eius gremium confugientibus polliceri. An nō infidelibus haud dum baptizatis, apostoli cœleste regnum pollicebantur modo credere voluerint & baptizari? At non fuit istud, inquis, in eorum potestate sine dei auxilio. Nō refragor. Sed nullis deest auxilium dei, qui suæ voluntatis assensum exhibuerint. Auxilium dei paratū est omnibus, tantū hoc ab vnoquoq; requiritur quòd sibi non desit, & ꝙ æque præsto sit huic auxilio cor suum aperire, atq; deus hocipsum pręstare paratus est. Vtinam (inquit Augustinus) tam cito peccator homo resurgat ad pœnitentiā, q̄ cito etiā Deus diffinitam vult mutare sententiā. Audi ipsum Dominum per Prophetam spem maximam humano generi promittentem. Repente, inquit, loquor ad gentem, vt pro peccatis suis faciam eis malum, & si pro iniquitatibus suis egerit pęnitentiam, & ego pœnitentiam agam super malo, quod cogitaui vt facerem eis, & non faciam. Videte fratres quanta sit circa nos pietas dei nostri, et agnoscite, vtrū velit negare misericordiam, qui de conuersione nostra suam dixerat mutare sententiam. Hęc August. inter sermones de tempore, sermone. cij. Quem autorem ob id toties produco, quòd eum tuæ sententiæ suffragatorem facis. Sed & idem plerisq; locis, securitatem audet promittere cunctis, qui (dum sani sunt) pœnitentiam agunt, & per ecclesiæ sacramenta Deo reconciliantur. Nostrū igitur est, si velimus gratia potiri, non tamen ita, quòd solis nostris viribus id fieri queat, sed per auxilium Dei, quod cunctis ad manum est, qui non sunt ab eo penitus derelicti.

Auxilium dei paratū omnibus.

Hiere. 18.

¶ Quid refert si dicas, sine gratia nos saluari cū Pelagianis, quū gratiam dei iam ponas in arbitrio hominum. LVT.

¶ Dixi sæpius, Quoniam dei auxilium cunctis EPIS.

hoc

hoc tempore gratię paratum est,& iidem liberum habent arbitrium, idcirco per confessionis & pœnitentiæ humilitatem, Ecclesiæ se subdere possunt, & amissam gratiam recuperare. Nõ ꝙ solis humanis id fieri queat viribus, sed clementia benignitateq; dei, qui per scripturas suas id futurum spopondit. Hoc vt orthodoxi patres cuncti, & constantissime protestantur, atq; vno ore prædicant, ita damnant Pelagianos, qui sine gratia nos asserunt saluari posse. Quare plurimum refert, an cum Pelagiano quis dixerit, sine gratia nos posse saluari, an gratiã in hominis arbitrio sic posuerit, vt cum auxilio dei quod nulli nõ paratũ est, eam posse comparari confidat. Neminem enim nisi prorsus derelictum, non adiuuat deus, quatenus posset pœnitere, peccataq; detestari sua, veniã quoq; pro commissis implorare, modo velit ad eius clementiam se conuertere. Quamobrem, quũ dei nõ desit adiutoriũ, vt haud dubie nõ deest, potest vnusquisq; peccator, per fidem, & liberum arbitriũ prædictis insistere. Quòd

Augustini consilium. si fecerit, veniam proculdubio reportabit. Nos igitur iuxta consiliũ Augustini, tractatu. 54. super Ioannem, nec sic liberum defendimus arbitriũ, vt orationem, qua dicimus: Et ne nos inducas in tentationem auferamus. Neq; rursum sic negamus arbitrij libertatẽ, vt nostri peccati deum constituamus autorem. Sed deo credimus tam præcipienti, q̃ opitulanti, tam iuberi quid facere debeamus, q̃ adiuuanti vt possimus implere.

LVT. ¶ Videris mihi peior esse Pelagio, dum gratiã dei necessariam in potestatẽ hominis ponis, quam ille penitus negauit necessariam.

EPIS. ¶ Quicquid is tibi visus fuerit, tu mihi profecto videris Manichæo deterior. Nam is reueritus,

Luth. Manichæo deterior. deum bonũ autorem mali facere, duo rerum principia constituit, alterũ bonum, alterum malum, hoc malo-

malorum omnium scaturiginem faciens, illud con tra bonorũ. Tu vere nihil vereris deum optimum maximum peccatorũ nostrorũ autorem asserere. Id quod hactenus omnes orthodoxæ religionis pa tres, ceu blasphemiam quandã refugierunt. Et vbi Manichæus duas in homine facit naturas, alteram bonam, alteram malam, & eam, quæ bona est, affir mat non posse malefacere, & quæ mala est, nõ pos se non peccare. Tu naturam liberi arbitrij cum pru dentia carnis eandem facis, & illam asseris relucta ri spiritui dei semper, etiam in sanctissimis viris. Cuius itidem naturam ceu feram quandam indo mitam, ais gratiæ nunquã non repugnatricem esse, semperq́ peccare mortaliter, vel sub gratia positã, etiam tum, quum optime conatur operari. Sed & cuncta nihilominus, quæ fiunt ab eo, contendis, ne cessitate prorsus absoluta fieri. Hæc si Manichæum non exprimant, aut quiddã omni Manichæo pesti lentius, ego certe nihil intelligo. Quòd verò tibi visum est absurdius gratiã dei necessariã in homi nis potestate reponi, q̃ eam negari prorsus necessa riam, in hoc haud tui dissimilis es, q negas alibi sa cramentis conferri gratiã. At reclamat tibi totius ecclesiæ consuetudo, vel ab ipsis Apostolorũ tem poribus hactenus obseruata, quæ credit deum ita sacramẽtis infallibiliter assistere, vt quoties rite su scipiuntur, præstetur hauddubie susceptoribus gra tia. Cæterũ si nõ sit in hominibus potestate gratia, cur eam Paulus asserit manibus hominũ tradi? Sic enim. 1. ad Tim. 4. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impo sitione manuum presbyteri. Et rursum. 2. ad Tim. 1. Resuscites gratiã dei, quæ est in te, per impositio nem manuũ mearũ. Et Petrus in Act. apost. cap. 2. Quomodo fuisset ausus Iudæis polliceri, quòd si pœnitere vellent & baptizari, spiritus sancti do-

Sacramenta rite suscipientibus præstatur gratia.

Deum sacramentis assistere.

Act. 7.

num essent accepturi? nisi certo nosset deum his assistere sacramentis. Aut qua temeritate suas manus ipse & Ioannes Samaritis præsumerent imponere daturi spiritum sanctum, nisi compertissimũ haberent, quod ad hanc manuum impositionem diuini numinis auxilium haudquaquam esset defuturum Nec Samaritæ solum hoc modo spiritum acceperunt, verumetiam cæteri quibuscunq; suas apostoli manus imposuerunt. Vt & Simon magus istud fieri cernens ingenti pecunia voluit hanc sibi potestatem coēmisse. Nemini igitur dubiũ esse potest, quando nõ pro solis illis Christus mortuus est, verumetiã pro nobis, ꝙ ecclesia dei sic hodie regitur, ꝙ per sacerdotũ manus, & sacramentorum administrationem, spiritus sancti gratia, cunctis rite sacramenta suscipientibus communicatur.

LVT. ¶ Minus, inquam, videtur impium, gratiam in totum negare, q̃ eam nostro studio et opere parari, ac velut in manu nostra reponere.

EPIS. ¶ At nõ ita summis illis ecclesiæ proceribus visum fuit. Nam hi passim cunctis pœnitere volentibus, gratiam audẽt polliceri, Cyprianus in primis vbiq; peccatores ad pœnitentiã hortatur, quibus, si grauiter eam exerceant, audacter spondet veniam. Et rursum vbi dominicam orationẽ tractat, sic ait: Qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit, & veniam sequuturam. Subscribit huic & Basilius: Magnũ, inquit, Christi humilitatis pelagus, vbi misericordia est, non exigitur ratio. Vbi, inquam, misericordia, iudicium vacat, salus promissa deniq; salutaria omnia. Itaq; quamuis extra gratiam sis, clama: Dic miserere mei, non labra mouendo, sed mente vocem emittens. Nã, & silentes audit deus. Nec locus, sed propositi initium requiritur. Hęc Basi. in exhortatione ad baptismũ. Ecce Basilius hic peccatorẽ, licet extra gra-

tra gratiam constitutum, hortatur tamen ad deum pro venia clamare, nec veretur sic clamanti, salutẽ polliceri. Chrysost. insuper de reparatione lapsi. Talis, inquit, mihi crede, est erga homines pietas dei, quod nunquam spernit pęnitentiam, si ei syncere & pie offeratur, etiam si ad summum perueniat quis malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam, suscipit libenter & complectitur, & facit omnia, quatenus ad priorem reuocet statũ. Hæc ille. Et Aug. ser. 66. de tempore. Deus, inquit, natura misericors, paratus est saluare per misericordiã, quos non inuenit saluare per iustitiã qui vult omnes homines saluos fieri, & neminem perire, quiq; per Prophetam ait: In quacunq; die conuersus fuerit peccator, vita viuet & nõ morietur. Quanuis quisquã sit peccator, & impius, si ad pœnitentiam conuertitur, consequi per misericordiã veniam nõ dubitet. Et rursum. 57. sic ait: Ergo vos dilectissimi fratres hortor, atq; commoneo, vt si quis ex vobis cõscius criminum suorũ indignũ se cõmunione ecclesiastica putat, dignũ sese esse faciat. Dicitis, quomodo aliquis dignũ se facere posset? Quomodo? Nisi vt errores pristinos relinquat, & pęnitentiam petat, vt qui criminũ suorũ sorde pollutus fuerit, exomologesis satisfactione mundetur. Hæc Aug. Quibus opinor perspicuum est, q; oĩbus pœnitere volentibus, et quantũ in se fuerit, agere conãtibus, diuina gratia sit ad manũ paratissima. Alioqui non dixisset Aug. peccatorẽ se posse facere dignũ ecclesiastica cõmunione. Nouit enim auxilium dei paratissimum esse, nouit & voluntatẽ peccatoris ita liberam esse, vt cũ hoc auxilio se conuertere possit, nouit demum & sacramentis diuinam vsqueadeo virtutem assistere, vt qui rite forent ea suscepturi, veniam & gratiam inde consequerentur. Hæc nimirum omnia patribus erãt persuasissima, propter

Ezec. 33.

Peccatorẽ se posse facere dignum ecclesiastica cõmunione.

quod & aufi ſunt tanta confidentia redeuntibus ſalutem polliceri.

LVT. ¶ Et tamē præualuit hæc operatio erroris, quia ſpecioſa & placens naturæ liberoq́ꝫ arbi. vt difficile ſit eam confutare, præſertim apud rudes & craſſos animos.

EPIS. ¶ Si fuiſſet hæc operatio erroris, hauddubie nō permiſiſſet eam ſpiritus veritatis, in eccleſia præualuiſſe tā diu, præſertim in re tanti diſcriminis. Nec miror ſi tibi difficile ſit eam confutare, cum tanto robore teſtium cōmunita ſit. Aſſerunt eam ſcripturæ, comprobant apoſtoli, ſacri quoque interpretes confitentur, ſed & totius eccleſiæ perpetuus confirmauit vſus. Quāta igitur eſt veſania tua Luthere, quū videas te nō poſſe iuſtis rationibus hanc ſententiā euertere, neq; ignores tot, & tam inſignia teſtimonia, prorſus tuo dogmati reluctari, ꝙ nihilominus in eo pergis, quaſi vel ſolus ipſe ſaperes, & ſolus ſpiritu potireris veritate.

Luth. veſania.

LVT. ¶ In cęteris autē articulis, de papatu, cōciliis, indulgētiis, aliiſq́ꝫ nō neceſſariis nugis ferenda eſt leuitas, & ſtultitia papæ & ſuorū, ſed in hoc arti. qui omniū optimus & rerum noſtrarū ſumma eſt, dolendum ac flendum eſt, miſeros ſic inſanire.

EPIS. ¶ Profecto niſi iam eſſes inſaniſſimus ipſe, nunquam iſta diceres. Tu multo magis deflendus es, ꝗ bonarum literarū copia ſic abuteris, vt neq; te pudeat vſqueadeo palam inſanire, vt miſeros appellites eos, qui ſcripturis aſſentiūtur, apoſtolorū doctrinā approbāt, ſacris ſubſcribūt interpretibus, & deniq; totius eccleſiæ conſuetudinē, tāto tēpore comprobatā, nō aſpernantur. Putas orbem vniuerſum vſqueadeo ſtupidū eſſe, vt tam illuſtri, tamq́ꝫ multiplici teſtimonio repudiato, Lutherum ſequi velit? Quid amentius à quouis cogitari poteſt?

LVT. ¶ Tantū abeſt enī, vt Papa & ſui diſcipuli myſterium

ſterium hoc gratiæ dei vel vno iota intelligãt, aut aliquando agnoſcãt, vt ante caſurum cęlum credã.

¶ Veriſſime dicis,quanquã nõ ex animo. Nam ſuum verbũ Chriſtus adhuc manſurũ aſſeuerauit, poſtquã cœlum tranſierit,ac terra. Ruat cœlũ,permiſceantur oĩa ſurſum deorſumq́ꝫ, ſtabit nihilominus Chriſti verbũ,nempe,ꝙ Petro dictũ fuit: Nõ deficiet fides tua Petre. Et alibi: Tu es Petrus & ſuper hãc petrã ædificabo eccleſiam meã,& portę inferi nõ præualebunt aduerſus eam. Per portas inferi quidã hæreſes intelligunt,quippe quæ fidẽtes eis pręcipitãt ad inferos. Rectiſſime igitur dicis,te credere cœlũ ante caſurũ,ꝙ papa,cęteriq́ꝫ fideles agnoſcere velint iniquitatis huius myſteriũ, quod ipſe nõ pro gratia,ſed cõtra dei gratiã prædicas,& quo crudelem,& immitem aduerſus pœnitentes deum facis,atqꝫ totius iniquitatis autorẽ. An non contra gratiã prædicas, qui negas pœnitentibus gratiam eſſe paratam? Et deum nonne crudelem & immitẽ facis,qui conantem redire peccatorẽ tua ſententia magis auerſatur? Et demum iniquitatis autorem, nunquid deum cõſtituis, quum omnia ab eo dicis abſoluta neceſſitate fieri? EPIS. Mat.24. Luc.22. Mat.16 Lutheri dogmata perniciosiſſima.

¶ Non ſtabit huius articuli veritas,cum eccleſia papæ,non magis quàm cum Chriſto Belial, & cum luce tenebræ. LVT.

¶ Et iſtud quoqꝫ veriſſimũ eſt. Nam cum articulus ille tuus omni veritate careat & à patribus, ac ſcripturis apertiſſime diſſentiat,quomodo cũ eccleſia (quæ veritatis Chriſti ſpiritũ obtinet) ſtare poteſt? Nõ vtiqꝫ magis id fiet, quod & tu cõfiteris, ꝙ cum Chriſto Belial,& cum luce tenebræ. EPIS.

¶ Papæ enim eccleſia, niſi opera bona doceret ac venderet, aut ſola gratia nos iuſtificari ſyncere doceret,neqꝫ in hanc pompam creuiſſet,neque ad ho- LVT.

ram, si quo casu creuisset, stetisset.

EPIS. ¶ Ecclesiam vnam esse (satis opinor) superius ostendimus, eiusq; caput esse summũ pontificem, quem tu papam per contemptũ appellitas. Extra hanc ecclesiam nemini salus est, & quisquis cũ hac non colligit, dispergit. De moribus in ea præsidentium ipse videris, quos, si parum probi fuerint, ego non defendo. Porrò fidei doctrinam (quam ipse docet) nihil dubito, quin omnis qui suæ salutis curã habet, eam profiteri teneatur. Quanquam enim im-

Mat. 23 probis fuissent moribus illi, qui Moseos cathedrã occuparunt, iussit nihilominus Christus, vt quę docuerint, faciamus. Neq; minus quicquã authoritatis horum doctrinæ deferendum est qui Petri tenẽt cathedram, tametsi morib⁹ fuerint improbissimis. Cæterum quòd peruersis dogmatibus, credis eam tam late fuisse propagatam, nec absq; his vel ad horam potuisse stare, in hoc lõge abs te dissentio. De qua re, quia satis superq; dictũ à nobis est, artí. xxv. confutatione, nihil hic adiicere studebimus.

LVT. ¶ Crucis enim est hęc theologia, quæ damnat, quicquid papa probat & martyres facit.

EPIS. ¶ Satis cuiq; notum est, summum pontificem, Romanamq; ecclesiam vtrunq; testamentum recipere, simul & apostolorum traditiones, atq; sacrorum interpretum commẽtarios, sed & cætera quęque, quæ ad fidem spectant illos comprobare, cunctis apertissimũ est. Quamobrẽ si theologia Luth. damnet quicquid summus pont. probat, et recipit, nõ immerito crucis theologia dici potest, hoc est, cruce, & damnatione dignissima.

LVT. ¶ Vnde & ecclesia, finito martyrum tempore, optima, ac pene tota sui parte effloruit. Mox pro cruce successit voluptas, pro penuria opulẽtia, pro ignominia gloria, donec ea quæ nunc ecclesia vocatur ipso mundo, vt sic dicam, mundanior, & ipsa

carne carnalior facta sit.

¶ Qualis vita moresq́ fuerint, aut pontificis, aut curiæ, nō est huius instituti disserere, sed de doctrina potius. Si voluptates, si diuitias, si gloriam, hoc est, si mūdū & carnem sequantur, tibi forsitan exploratius est, quàm mihi, quippe qui nunquā Romæ fuerim. Et si vel ipso mūdo mundaniores sint, vel ipsa carne carnaliores, neminem ista minus exprobrare deceret quàm te, qui non modo cuncta necessitati tribuis, verumetiam deum malorū omnium facis authorem. Quid enim illi delinquunt, si non sua sponte, sed necessitate cuncta faciant? Et quid illi peccant, si dei præscientia, vel inuitos adigat ad ea, quæcunq́ operantur? Mihi verò sat est, nō quæ faciūt, sed quæ docēt obseruare, quū Christus de Moseos cathedram insedentibus ita præcipit, omnia quęcunq́ dixerint vobis, seruate, & facite, secundum opera eorum nolite facere. — EPIS. — Mat. 23

¶ Et ego non habeo aliud contra papę regnum robustius argumentum, quàm quòd sine cruce regnat. Prorsus nihil pati, omnibus autem abundare & excellere studet, & non est fraudatum desiderio suo. Habet quod voluit, factaq́ est meretrix ciuitas fidelis, vereq́ regnum veri illius Antichristi. — LVT.

¶ Et mihi vicissim huius perpetuationis, nempe quòd in cathedra Petri, successio pontificum hactenus perpetua manserit, nullum aliud robustius videtur argumentum, quàm quòd Christus id futurum est pollicitus, quum dixit: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. A Petro sanè voluit Christus ecclesiam suam exordium sumere, & ab eodem perpetuari, quemadmodum arti 25. satis aperuimus. Nam Petro, vt illic docuimus, potestas collata fuit, non pascendi modo, verumetiam regendi ecclesiam Christi. Regimen ergo — EPIS.

go Petri, quod & regimen summi ponti.est, nulla industria humana subsistit, aut hactenus perdurauit, sed sola virtute verborũ Christi, quæ nequesit nõ esse firma, quicquid de cæteris huius mundi rebus contigerit. Cæterum, ꝙ summus pont. nec sit Antichristus, nec ꝙ is hauddubium aduenerit, pluribus ante monstrauimus.

LVT. ¶ Verbosius in hac parte fui necessitate rei, quę non modo per hanc Bullam (quod ne pili quidem facio) sed per omnes pene scholasticos doctores oppressa & extincta est, plus trecentis annis.

EPIS. ¶ Verbosus vtiq;, & præter caussæ necessitatẽ, nisi quòd fucum facere iam studeas, & in scholasticos tuæ verbositatis culpam reiicere moliaris. Sed finge scholasticos aberrasse, quid hoc ad articuli tui fulcimentũ inseruit? Nihil omnino. Nam & si falsum esset, ꝙ liberum arbitriũ absq; gratiæ adiutorio posset bene moraliter agere, neutrum tamen eorum, quæ tuus articulus asserit in deo consequitur. Neq; enim oportet, si nullũ opus moraliter bonum agi posset sine gratia adiutorio, quòd liberũ arbitrium sit res de solo titulo, quorũ arbitrij libertas per gratiæ adiutoriũ neutiquã auferat, quumq; præter opera moraliter bona, multa sint alia, quæ, nisi quis omnino lapis fuerit, intelligit in sua libertate sita, vel vt faciat, vel vt non faciat. Quis enim dubitare potest, an liberum sibi fuerit leuare stramen, & an orare posset, & ieiunare, & eleemosynas dare? Nemo sane vsq;adeo stupidus est, vt nesciat ista suæ potestatis esse. Cæterũ quum adiutorium gratię nemini defuerit, nisi penitus derelictis, quis ambigere potest, quin ante susceptionem gratiæ, peccator agens quantum in se fuerit, per illud adiutorium vitare queat peccatũ mortale, simulq; bene moraliter agere? Quæ res perspicua cuiuis esse potest, ex parabola, quam de Pharisęo pariter & publi-

Luc. 18

publicano Christus retulit. Nam vterq; quum esset peccator et iniustus, orandi caussa templũ ascendere constituit. Et hoc institutum, quid prohibet, quo minus potuit omni circunstantia morali vestiri? Ascenderũt autẽ nulla necessitate coacti, sed mera sponte sua, nõ tamen absq; diuinæ gratiæ stimulo, quò credibile est vtrunq; fuisse præuentũ. Neq; tamen vt eorum animi gratia afficerentur, quum simul in eodẽ animo, gratia peccatumq; mortale cohabitare nequeant, ne quis eodem momẽto, simul & amicus dicatur, & inimicus deo. Sed adfuit gratia pulsans & excitans, & (vt aiunt) præueniens, nondum intromissa. Quemadmodum & lux solis, dormientis oculũ excitare potest, vt vigilet & aperiat sese, qui postquam aperitur eadem luce, mox vtitur ad videndum. Sic nimirum gratia præuentus vterq; fuisse creditur, & Pharisæus & Publicanus, quatenus ad templum oraturus ascẽderet. Ad quem modum & Cornelius Centurio (si Hieron. vel Augustino, vel Orige. credimus) fuit per gratiam stimulatus, vt crebrius oraret, & eleemosynas erogaret, nondũ accepta gratia. Sed nos ad publicanum redeamus. Is quoniam in templo stans à longe, nolebat oculos in cœlum attollere, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori, venia gratiaq; donatus est, rediitq; iustificatus in domum suam. Quis iam non videt hac parabola palam doceri, peccatorẽ orãdo, suaq; scelera vindicando, cæteraq; faciendo quantum in se fuerit, non modo non peccare mortaliter, verum etiã diuinæ gratiæ præsentia sic adiuuari, vt posset bene moraliter agere, atq; ita tandẽ promereri veniam. Nam si molitus omnia quæ posset publicanus iste, peccaret adhuc mortaliter, deus ipsius precibus multo magis ad iracũdiã prouocatus fuisset

Cõparatio efficax

Act. 10

quàm flecteretur ad dandã veniã. Quod quum falsum esse constet ex Euangelio (Nam is iustificatus in domum suã descendisse legitur) manifestum est, ꝙ huiusmodi conatus eius deo fuerat acceptus. Liquere potest & idem ex duobus regibus, quos Augustinus ad hunc modum sibi mutuo confert: Vnde, inquit, Nabuchodonosor pœnitentiam meruit fructuosam? Nõne post innumeras impietates flagellatus pœnituit, & regnum, (quod perdiderat) rursus accepit? Pharao autem ipsis flagellis est durior effectus, & periit. Hic mihi rationem reddat, qui diuinum consilium nimium alto sapiẽti corde diiudicat, cur medicamentũ vnius medici confectum, aliĳ ad interitum, aliĳ valuerit ad salutem? nisi quia Christi bonus odor, aliis est odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Quantum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges, quantum ad caussam, ambo captiuum populum dei possidentes, quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diuersos? nisi quòd vnus manum dei sentiẽs, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit, alter libero cõtra dei misericordissimam veritatẽ pugnauit arbitrio. Hactenus Aug.

Dan.4

Exo.13.

Confutatur hæresis Luthe. ex Augustini verbis.

Ex quibus vtiꝗ verbis multa colligi possunt, quæ tuum articulũ in vtraꝗ parte labefactant. Nam & in Pharaone quanꝗ fuerat derelictus, manere tamẽ arbitriũ liberũ. Aug. plane confitetur. Id quod priorem articuli tui partẽ euertit. Posteriorẽ vero partem subruit, quum ait, ꝙ Nabucho. flagellum dei sentiens, & ex recordatione propriæ iniquitatis ingemiscẽs, fructuosam egerit pœnitẽtiã, atꝗ id quidem, quũ esset adhuc innumeris obrutus impietatibus. Sed & tertiũ de quo præter articuli negotiũ disseruimus, palam ex iam disputatis colligit, nempe quòd citra gratiam, quæ gratum faciat peccatorem,

rem, non tamen citra diuinam opem peccator potest opera moraliter bona facere, quibus veniam à deo promereatur, quemadmodum & publicanus, ac Cornelius Cẽturio, simul & Nabucho. sibi gratiam comparasse leguntur. Nec mireris lector, ꝙ nos toties gratiam, & auxilium gratię toties distinguimus. Nam idem & Aug. plerisq; locis facit. Sic enĩ ad Simplicianũ lib. 1. quęst. 2. scribit. In quibusdam est tanta gratia fidei, quanta nõ sufficit ad obtinendũ regnum cœlorũ, sicut in cathecumenis, sicut in ipso Cornelio, anteq̃ sacramentorũ participatione incorporaretur ecclesiæ. Hæc Aug. Quib⁹ verbis aperte docet, Cornelium, & cathecumenos habuisse gratiã fidei, qua iuuarentur ad opera bona sed non gratiã eam, quanta sufficit ad obtinendum regnum cœlorũ, id quod solũ præstat gratiã gratũ faciens, quæ peccatorẽ Christo incorporat, & Dei templũ ex eodem constituit, ac dignũ efficit æterna vita. Per illam gratiã (vti paulò post illic Aug. asserit) fit inchoatio quędã conceptioni similis, quę conceptio non sufficit christiano, sed oportet eum etiam nasci, quod fit per secundam gratiã, qua quis dignus æterna vita redditur. Et quanq̃ Cornelius hanc secundam gratiã non haberet, auxilio tñ prioris sic orauit, & eleemosynas elargitus est, vt dignum se præberet, cui angelus mitteretur, quemadmodũ & illic Aug. asserere non dubitauit, nẽpe ꝙ Cornelius quũ se dignũ præberet, cui angelus mitteretur, quanq̃ fidei gratiam tñ habuerat non eã tñ adhuc accepit gratiã, quanta suffecerat ad obtinendum regnũ cęlorũ, Tanta enim (vt illic tradit) per sacramẽtorũ participationem, & per incorporationẽ ecclesiæ, corpori cõparatur. Quãdo igitur Cornelius qui gratia caruit tanta, hoc est, gratũ faciẽte, per orationes tñ & eleemosynas dignũ se prębuit, cui angelus mitteretur, quæ impudẽtia est asserere,

Duplex gratia.

ꝙ conatus quiuis peccatoris, ante gratiā istiusmodi, peccatum sit mortale? Concludit igitur Augu. hoc loco, ꝙ, quanq̄ bona quædam opera præcedāt secundam gratiam, ipsa tamen priorem gratiā subsequuntur, quia neq; cathecumeni, neq; Cornelius ipse, bona quædam opera, facere potuerunt absque gratia misericordiæ dei, quā Aug. hic intelligit priorem gratiam, tametsi nondum illi gratiam accepissent posteriorem. De cathecumenis insuper idem Aug. lib. de ecclesiast. dog. exactius loquitur, dicēs: Baptizatis tantum, iter esse salutis credimus. Nullum cathecumenū, quanuis in bonis operibus defunctū, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramenta cōplentur. Ecce cathecumeni possunt opera bona facere, tñ licet in eis agendis, mortē obeant, aliter q̄ cū martyrio, vitam æternā non consequūtur. A qua certe nemo vnq̄ excluditur, qui posteriori gratia fuerit potitus. Fiūt igitur à cathecumenis opera bona citra gratiā posteriorē, quæ nec alia possunt intelligi, q̄ bona moraliter. Et rursum in eodē li. de lib. ar. post peccatū, ita tradit. Manet ad quærendā salutē ar. li. id est, rationalis volūtas, sed admonēte prius deo, & inuitāte ad salutē, id quod sane per primā gratiā fit. Et mox subdit, Initium ergo salutis nostræ, deo miserāte habemus, vt aūt acquiescamus salutiferę inspirationi, nostrę potestatis est, vt adipiscamur, quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris, vt nō labamur in adepto salutis munere, solicitudinis nostræ est, et cęlestis pariter adiutorij, vt labamur, nostrę potestatis & ignauię est. Ecce quinq; per ordinē adnotāda. Primum est initiū salutis nostrę, per quod intelligit primā gratiā, qua stimulamur ad bene agendū. Secundum est assensus nostræ voluntatis, quo sequimur illam, stimulationem, & hunc asserit nostræ potestatis esse. Tertium

Opera moraliter bona.

Quinque ex Augu. verbis adnotanda.

I.

II.

tium est salus gratiæ, qua grati Deo efficimur, quæ III.
solius dei donantis est. Quartum est eiusdem salu IIII.
tis custodia, quæ non solum nostra solicitudine fit,
sed diuino pariter adiutorio. Quintum est ab hac V.
salute relapsus, qui sola nostra sponte, & à nobis ip
sis fieri potest. Dilúcidum igitur opinor ex iis Au In peccatore arbitrij libertas manet.
gustini testimoniis esse, ꝙ in peccatore libertas ar-
bitrij maneat, et ꝙ quū faciat peccator, quod in se Quū facit quod in se est nō peccare mortaliter.
est non peccet mortaliter, quodq; nondum accep-
ta secunda gratia, multa per adiutoriū prioris gra-
tiæ posset opera bona facere, quibus promereri ve
niam queat. Et quanquā in his inculcandis fuerim
prolixior, id mihi potius vitio vertendum patior,
q̄ vt Lutheri mendaciis lector hallucinetur, persua
sus Augustinum sensisse, quæ nunquam senserit.

LVT.

¶ Nemo enim hic non contra gratiam pro gra-
tia scripsit, ita vt non sit res æque necessaria tracta-
tu, quam & sæpius optaui omissis friuolis illis pa-
pensibus nugis & negotiis, quę nihil ad Ecclesiam
pertinent, nisi vt vastent tractare, sed longitudine
tēporis & magnitudine vsus operatio satanæ sic in
sedit, & errore isto sic habitauit animos hominum
vt nullos videam qui idonei sint vt intelligant, ne-
dum vt nobiscum certent.

EPIS.

¶ Si scholasticorū nemo pro gratia contra gra-
tiam non scripserit, ipsi viderint. Tueantur ipsi cau
sam suā, ꝙ nemo iudicio facilè possunt aduersus te
Luthere, quum nihil hactenus in medium attulisti
quod & ilico paucis verbis exufflabunt. Rectius
mihi videris fecisse, si rationes, quibus innituntur,
apertè diluisses, priusq̄ eiusmodi probris & conui-
tiis, in eos ad hunc modū insultasses. Sed finge istos
delirasse, quid habes tamē quod orthodoxis patri-
bus obiicias, quos negare non potes, pro gratia cō
tra Pelagianos strenuè dimicasse? Horum liberis,
tuæ

Lutherus Manichæ⁊ — tuæ hæreses palàm condemnantur. Illi sanè te Manichæum esse dicent, quum asseras liberum arbitrium non posse non peccare, sed & Manichæo quouis deteriorem, quū deum optimū maximum peccati autorem facias, simul & liberum arbitriū non aliud opinaris, q̃ prudentiam carnis, quæ spiritui et gratiæ semper reluctatur.

Liberū arbitriū Luthero prudentia carnis.

Lutherus Nouatianus. — Nouatianum item ostendunt esse te, qui pœnitentiam negas peccatori conducibilem esse, priusq̃ à deo gratiam gratum faciē tem acceperit. Nam tu, quum agit peccator quicquid in se fuerit, affirmas tamen eum peccare mortaliter, & deteriorem inde fieri. Quam sententiam nullus pàtrum non vehemēter abhorruit. Sed vnū hic recensere nobis sufficiet Aug. Is enim in lib. de ecclesiast. dogmatibus, de venia peccatorum sic loquitur. Pœnitentia aboleri peccata, indubitanter credimus, etiam si in vltimo vitæ spiritu quis admissorum pœniteat. Et paulò post, venia peccatorum fideliter præsumatur ab illo, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur à perditione pœnitendo, & saluatus miseratione Dei viuat. Si quis aliter de iustissima Dei pietate sentit, non Christianus, sed Nouatianus est. Ecce quibus verbis Aug. te Nouatianum affirmat, qui pœnitentiam asseris peccatorem facere deteriorē.

Lutherus Wiclefista — Wiclefistam insuper quis negare te potest, qui cūcta de necessitate prorsus absoluta prouenire reclamantibus omnibus patribus, non vereris asserere? Sed & arrogantia tua plusq̃ manifestum te facit, quisnam fueris, quum tam superbè cæteros omnes præ teipso contemnis, quiq; nullos iudicas idoneos vt intelligant, nedum tecum certent. Hoc hæreticorum semper fuit, arroganter de seipsis prædicare, & placere sibi. Sed istud supercilium quis verè Christianus non abominetur?

LVT. ¶ Plena est harum rerum diuina scriptura. Sed

sic

sic vastata per nostrum Nabuchodonosor, vt nec literarum facies & notitia reliqua sit, opusq; sit nobis quodam Esdra, qui nouas literas inueniat, & denuo nobis Bibliam reparet, quod spero nunc geri efflorescentibus in toto orbe linguis Hebraica et Græca, Amen.

¶ Et in hoc nec degeneras á prioribus hæreticis, qui sibi scripturarum notitiam semper arrogarunt. Vtinam saperes modestius, Nobis abundè satis est, cum patribus sapere contra quorum communem consensum, nulla tui cerebri figmenta, de scripturis intelligēdis admittere licet, nisi prorsus insaniamus. Scripturis patres assentiuntur, & scripturę vicissim patribus conueniunt. Nullum inter vtrosque dissidium est, sed summa concordia. Quod si nunc tandem aliquis emergat, qui patres non intellexisse scripturas contendat, nec eas rectè fuisse interpretatas, is merito suspect⁹ haberi debet, ne potius ad Antichristi gregem, quàm Christi spectet. Nec inficior quin singulus quisq; patrum alicubi lapsus sit, verū quod in re quauis aliquanti pōderis, nemo illorum veritatem attigerit, sed omnes pariter errarint, & falsa docuerint credere non possum, nec si quisquam Esdras exoriatur, & nouas denuo literas nobis exhibeat, Bonis literis si bene quis vtatur, non refragor quin ex eis tam sibi, quàm aliis emolumentum ingens parare possit. Sed nihil est vsqueadeo bonum quo quis non queat in aliorum perniciem abuti, Paulo satis fuit, annunciare testimonium dei, citra sapientiæ sermonis eminentiam Nec suam prædicationem in persuasoriis humanę sapientiæ verbis fuisse testatur, quin potius candē asserit apud Deum stultitiam esse. Sed & alibi sciētiā inflare dicit, vniuersosq; magis hortatur, vt idē sapiant, & spiritus vnanimitatem atq; charitatem sectentur, q̄ mutuis istiusmodi contentionibus, inter se

EPIS.

1. Cor. 2.
1. Cor. 3
1. Cor. 8.
Philip. 2.

ter se conflictari. Neq; hæc dico, quòd nolim bonas literas efflorescere. Nam id maximopere cupio, sed q nolim quenquā eis ad insaniam & multorum perniciem abuti, Sed hactenus ad articuli confutationem.

ARTICTLVS XXXVII.

LVT. PVrgatorium non potest probari ex sacra scriptura, quæ sit in canone.

EPIS. ¶Primum dicimus, q tametsi non possit ex scripturis probari purgatorium, veritas eius nihilominus Christianis cunctis credenda est, & maximè quum ex Ecclesiæ vetustissima consuetudine, pro defunctorum animabus, quę in purgatorio esse creduntur, commemoratio specialis à sacerdotibus in missa fieri consueuit. Propter quod & Augustinus libro de cura pro mortuis agenda, postq̄ ostēderit ex scriptura, prodesse defunctis ea suffragia, quæ post mortem eorum fiunt, docet nihilominus eius rei sufficientem probationem capi posse, ex longa totius ecclesiæ consuetudine. Si nusquam, inquit, in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua hac consuetudine claret autoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ domino deo ad eius altare funduntur, locum suū etiam habet commendatio mortuorum. Sed et Chrysostomus eandem ex Apostolica traditione scribit exortam fuisse, vt mox dicemus.

De purgatorio primum.

Secundū. Secundo videtur is articulus non valde quadrare cum cęteris assertionibus. Nā ex eo sequitur, quod præter scripturam sacrā aliæ nobis quærendæ sunt probationes, quod tamen alibi tu pertinaciter negas faciendum. Iubet vtiq; Petrus vt parati simus ad satisfactionem, omni poscenti rationem, de ea quæ in nobis est spe. Quando igitur nobis creditū est purgatorium, vt tu paulò inferius testaris te credere purgatorium, suadereq; & consulere, quatenus ab aliis credatur, oportet, vt parati simus ad satisfa-

tisfactionem, si quis à nobis huius rei rationem exigat. Sed præsens articulus iam asserit fieri non posse, vt res hæc probetur ex scriptura sacra. Quamobrem aliundè nobis huius rei probatio petatur, necessum est. Tertio, quum à tot patribus tã Græcis, q̃ Latinis purgatorium affirmetur, non est verisimile, quin eius veritas per idoneas probationes illis claruisset. Gregorius in primis præter multas historias, quas lib. iiij dialogorum ad confirmandam purgatorij certitudinem adducit, etiam scripturas duas memorat, alteram ex Euang. Mat. qua dicitur, ꝙ si quis contra spiritum sanctum blasphe mauerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia, inquit, datur intelligi quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de vno negatur consequens intellectus patet, quia de quibusdam cõceditur. Alteram verò ex Paulo. 1. ad Corint. iij. profert, vbi de ædificante Paulus ait, quòd saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Hieron. item in fine 18. lib. super Esaiam ait: Sicut diaboli & omnium negatorum atq; impiorum, qui dixerunt in corde suo, Non est Deus, credimus æterna tormenta, sic peccatorum, atq; impiorum & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atq; purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clemẽtiæ sententiam iudicis. Hæc Hiero. Et Ambro. super Psal. 118. vnumquenq; purificandum esse docet priusquam in domini requiem ingrediatur. Quando, inquit, dominus dicet. Intrate in requiem meam vnusquisq; nostrum vstus romphæa illa flammea nõ exust⁹ purificabitur, vt introgressus in illã paradisi amœnitatem gratias agat domino suo, dicens: Induxisti nos in refrigerium. Hæc ille. Porrò quid August. Origenes, Athanasius, Chrys. & Dionysius hac de re testantur, mox apparebit.

Tertium. Purgatorium esse affirmant patres.

Mat. 12.

1. Cor. 3

Psal. 65.

Quan-

Quando igitur tot egregij patres, purgationem fie-ri post hanc vitam vnanimiter comprobent, haud dissimile verò est, ꝙ eius rei iustas & efficaces ha-buerint probationes. Quarto quoq; loco dicimus,

Quartum.

ꝙ non sit credibile purgatorium non posse ex scri-ptura sacra probari, quum sit ea res Christianis om nibus vsqueadeo scitu necessaria. Prodest enim ip-sius notitia, non solū vt ex charitate subuenire stu-deamus animabus illorum, qui pœnis illis detinē-tur, verumetiam nobisipsis metum incutit, ne leui-ores facile culpas admittamus, quum certò nobis constiterit, nos ob eas, in illis ignibus graues luitu ros pœnas, nec ante nobis in cœlum aditum pate-re, q̄ illis per acerbos purgatorij cruciatus fuerim9 purgatissimi: confert enim & spei nostræ, ne pro-tinus, vt morbus aliquis grauis & lœthiferus nos inopinatos oppresserit, desperemus putantes om-nia vel leuissima, de quibus hic non satisfecimus, in gehenna debere puniri. Sperare enim possumus admissa leuiora, quæ nō satis in hac vita fleuimus, sic in purgatoriis ignibus clementer expiari posse, vt nihil necesse fuerit, eorum vltionem ad gehen-nam reseruari. Quāobrem apprimè necessaria res est Christianis, nosse purgatoriū esse locum in quo pro minutis delictis animæ corporibus exutæ, ve-lut aurum in fornace purgationem accipiunt, prius quam in cœlum admittantur. Et quoniam scriptu-ra sacra, conclaue quoddam est omnium veritatū, quæ Christianis scitu necessariæ sunt, nemini po-test ambiguum esse quin purgatorij veritas in ip-sa contineatur, & quin ex ipsa quoq; probari pos-sit. Valet autem hæc argumentatio contra te Lu-there, qui purgatorij veritatem haud negas, imò confiteris ingenue purgatoriū esse. Nam inferius ais. Credo purgatorium esse, & consulo suadeoq; credendum. Vides igitur quantum conueniat, vt huius

Necessarium est christianis nosse purgatorium esse.

huius veritatis credendæ ratio, probatioq; non desit in scripturis, quanq̃ fortassis vnam aliquam scripturam, quæ proteruientem adigat, vti rem velit, nolit, confiteatur, in promptu non sit adducere. Sed potest esse nihilominus illic aliqua, tametsi diligentissimos hactenus inquisitores ipsa latuerit. Tentabimus igitur vel ex vna, vel pluribus ostendere purgatorium esse. Principio tamen illud firmum sit oportet, vt dissidētibus nobis de vero scripturę sensu, ille verus habendus, quem iudex ecclesiæ catholicæ constitutus pro genuino sensu potissimum interpretabitur, quemadmodum sub tertia veritate pluribus explicauimus. Nam hęreticus alium sępenumero de scripturis sensum colligit quā orthodoxus. Arrius enim huius scripturæ sensum. Pater maior me est, aduersus personarū ęqualitatē interpretatus est. Eluidius etiam hanc, Et non cognouit eam donec peperit filium suū primogenitū contra beatæ virginis perpetuam integritatem intellexit. Marcion hanc, Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum, sic cōtorsit vt malum esse Moseos legem, & à malo principio iuxta Manichęum originem sumpsisse, non dubitauerit affirmare. Basilides item hac abusus est, qua dixit Paulus, Ego autem sine lege viuebā aliquando, vt doceret Pauli animam in alio prius vixisse corpore. Eunomius insuper illud Dauidicum, Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes, cum verbo Christi cōmittens, quo Iudæis affirmabat se filium esse Dei, credidit haud aliter Christum esse filium dei, quàm aliquem è diuis, quos in Ecclesia veneramur. Manichæi demū illud haud rectè interpretati: Quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones, de prophetis omnibus, & lege malè sentiebant. Sed quid lectorem istis morer? quum & reliqui quotquot fuerant hæretici, non paruo sanè numero, semper ansam

Arrius. Ioan. 12 Eluidius. Mat. 1. Marcion. Rom. 5. Manichæus Basilides. Rom. 7 Eunomius. Psal. 81. Manichæi Ioan. 10

ex perperam intellectis scripturis acceperunt. Quamobrem & dilucidũ omnibus esse potest, scripturæ sensum (quem credit hæreticus) non esse sequendum, sed quem orthodoxus ex ipsa concepit. Quoniam igitur secundum orthodoxorum interpretationem, vbi Christus affirmat ex Euangelio Matthæi quoddam esse peccatũ, quod nec in hoc

Mat.12. seculo, nec in futuro remittetur, colligi potest aliquorum fieri peccatorum in futuro seculo remissionem. Quæ remissio certè quum purgationem talem exigat (qualis nec in gehenna fit, nec in cœlo) purgatorij subinfert omnino necessitatẽ. Similiter in epistola Ioannis prima, quum dicitur. Est pecca

1.Ioan.5. tum vsq; ad mortem, non dico, vt pro eo roget qs, de peccato finalis desperationis ab orthodoxis intelligitur, perinde ac si dixisset Ioannes. Pro eo, quẽ constat hinc emigrasse cum desperatione clemẽtiæ dei, nullus oret. Quod si pro cæteris profutura sit oratio, iam palã est eos alicubi detineri cruciatos, vnde per orationes eripi valeant. At id nec est in gehenna, quoniam inde nulla prorsus ereptio est, nec in cœlo, quoniam illic nihil intrat purgandum. Quamobrem oportet, sit tertius aliquis locus, in quo crucientur, & expurgentur à peccatorum impuritatibus. Nec est vt cauillum facias in verbo, viderit, quum paulò ante dixisset : Si quis viderit fratrem suum peccare peccato nõ ad mortẽ. Nam hic videre nõ aliter, q̃ pro intelligere potest accipi, quũ nemo corporeis oculis desperationẽ cernere valeat, sed solo mẽtis iudicio percipere. Atqui nec res ista poterit antea deprehendi, q̃ quisquam hinc emigrauerit, quũ & multos à desperatione, qua pridem infestati sunt, resipuisse cõpertissimum est. At hæc scriptura triplicem ordinẽ eorum facit, qui cũ deo videntur aliquid posse. Nam apud Paulum

Philip.

Philip.2.dicitur: In nomine Iesu omne genu flecte-
tur, cęlestium, terrestriū, et infernorum. Et in Apo. Apo.5.
traditur, q nemo inuentus est in cœlo, nec in terra,
nec subtus terram, qui dignus esset aperire librum,
At palàm est (quantum ad hos attinet) qui subtus
terram in gehenna sunt, q nec genua flectant no-
mini Iesu, quin contra potius, ipsum iugiter blas-
phement. Sed nec de his aliqua probabilitas est a-
periendi libri. Quamobrem & de purgandis (qui
videlicet in purgatorio subtus terram expiantur)
vtrumq; debet intelligi. Ex iis itaq; scripturis (mo-
do catholice interpretentur) dilucidum erit cuique
purgatorium esse. Cęterum an ex pluribus sibi mu
tuo connexis scripturis, firmari quoq; purgatoriū
posset, iam experiamur. Primum istud ex scriptu-
ris constat, dammatorum animas in gehenna iam
interea torqueri, donec veniat iudicij dies, id quod
ex parabola diuitis epulonis manifestum est. Con
stat item ex iisdem scripturis, quorundam animas Luc.16.
in cœlo iam beatas esse pręcipuè sanctorum patrū,
quos è lymbo captiuos eduxerat Christus quem-
admodum ex Psalmis & diuo Paulo dilucidum
est. Ascendit, inquit, Christus in altum, captiuam Psal.67
duxit captiuitatem. Quod si per scripturas patet
quasdam animas in gehenna cruciari, quasdam ve-
rò iam in cœlis summa voluptate frui, an non inde
perspicuum est, alias quæ nec adhuc beatæ cęlo po
tiuntur, nec detrusę sint in gehennam non esse peni
tus ociosas? Nam aut boni quicq̄ patiātur, aut ma
li necessum est. De bonis illis & malis loquor, de
quibus Euangelium ait: Fili mi, recepisti bona in
vita tua, & Lazarus similiter mala. Nec est credi- Luc.16.
bile, q ij omnes, qui nō fuerint in gehennā cōiecti,
quod euestigio migrauerunt in cœlum. Quamob-
rem & interea pro voluptatibus venialibus, qui-
bus in hac vita plusculum quàm par fuit, indulse- Apo.21.

runt,molestias aliquas oportet subeant, quibus e- maculentur & expientur,dignique reddātur illa cęlesti ciuitate,in quam(vt in Apoca.traditur)nihil intrabit coinquinatum. Vide nunc,num istæ scripturę non apertissimam fidem faciant,oportere purgatorium esse,hoc est locum quendam ad expiationē animarum deputatum. Nam quum multę sint,quę nec ab hoc seculo vsqueadeo purę migrarūt, vt in cęlū protinus recipiantur,nec tā impuræ,vt mereantur ignibus gehennæ tradi,nec demum vna cū corporibus extinctæ sint,consequens est, vt suas interea præparationes patiantur, quibus idoneæ fiant, vt cœlesti ciuitati donentur aliquando. Sed dices per mortē deleta fuisse quæque venialia. At hoc alia scriptura te nō sinit dicere. Christus enim ait Mat. 12. Omne verbum ociosum quodcunque dixerint homines reddent de eo rationem. Vides quod de verbis ociosis reddenda sit ratio, quod haudquaquam fieret si per mortem essent penitus condonata, vel abolita funditus. Quamobrem & adhuc purganda remanent. Neque de verbis duntaxat ociosis id intelligi debet,verumetiam de cæteris omnibus leuioribus negligentiis, à quibus ante purgari singulas animas oportet, quā in cœlestem gloriam recipiantur Ex his igitur scripturis inuicem conglutinatis, cuius non omnino cōtumaci, purgatorij fidem astrui posse non dubitamus. Sed iam Lutheri defensionem audiamus.

LVT. ¶Satis ridiculè sophistæ in hac re nugantur,adducentes illud psal.76. Transiuimus per ignem & aquam,& eduxisti nos in refrigerium,non enim tātum habēt cerebri & solertiæ aut cogitantię,vt videant,si hoc de purgatorio dictum est, omnes martyres totamque ecclesiam in purgatoriū iuisse,quum in persona martyrum & omniū afflictorum hęc dicantur,pro quibus ipsemet sciūt iniuriā esse orare.

Tali

Talibus enim authoribus ſtupida iſta capita ſolēt ſua probare, ſolum vt nauſeam & abominationē faciant piis ſpiritibus.

¶ Quod illi nugantur, ego non comprobo. Sed in hac re tu ſophiſta mihi multo nugatior eſſe vide ris, qui quum ſcriptura ſacra veritatum omniū pe lagus ſit, ex eo tamen ꝙ vnum aut alterum locum, quem hi (quos ſophiſtas vocas) introduxerint, cō futaſſe te crediderís, colligere moliris non ē ſcriptu ra purgatorij veritatem oſtendi poſſe. At cede mi hi precor, ſi quæſitum in vno aut altero maris gur gite margaritum inuenire nequiueris, num propte rea negares margaritū in toto mari poſſe reperiri? Tu igitur qui cęteros appellas ridiculos ſophiſtas, vnus oīm es & ſophiſticiſſimus & ridiculus maxi mē. Cęterū ꝙ per ignē & aquā purgandæ ſint ani mæ, quæ de prælio vitæ huius exierint, prius q̃ cę lum ingrediantur, teſtatur Orig. hom. 25. ſuper Nu meros, quē tu (quantū opinor) ſophiſtā nō appella bis. Tempus, inquit, belli nobis eſt in hoc mūdo, pugna aduerſus Madianitas eſt, ſiue aduerſum vi tia carnis noſtræ, ſiue aduerſum contrarias poteſta tes. Spectat nos angelorū chorus, & virtutū cęleſti um pia erga nos pēdet expectatio, quādo vel q̄uo de hoc prælio reuertamur, quid vnuſquiſq; noſtrū manubiarū reportet, & intuētur curioſius, ac ſolici tius perſcrutātur, quis noſtrū auri hinc amplius fe rat, quis etiā argēti illud pōdus exhibeat, quisue la pides deferat pretioſos. Requirūt etiā, ſi quis ęs de ferat, aut ferrū aut plumbū. Sed & vas ligneum ſi forte aliquis afferat, aut fictile, aut aliud eiuſmodi magnæ domus vſibus neceſſarium. Requiritur er go diligenter, quū abierimus illuc, quid vnuſquiſ que noſtrū deferat, & ſecundum ea quæ detulerit, ſecundū ꝙ labor ęius pro contēplatione exuuiarū probatur, etiam māſionis ei meritū præparabitur. EPIS.

Probantur tamen omnia hæc, quæ per ignem, per ignem: quę per aquam, per aquam. Vniuscuiusque enī opus quale sit, ignis probabit. Hactenus Orig. Vt intelligas in persona sanctorum omnium hunc versiculum dici posse. Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos (postq̄ his purgati fuerim⁹) in refrigeriū. Sed & paulò post. Vides, inquit, quomodo purificatione indiget omnis qui exierit de pręlio vitę huius. Ergo purgatorium Origeni probatur per quod & omnes transituros opinatur, qui sunt ex hoc seculo migraturi.

LVT. ¶ Tale illud. 1. Corin. 3. Saluus ipse erit, quasi per ignem, quū Apostolus ibi de igne iudicij loquatur Dicens diem domini in igne reuelandum.

EPIS. ¶ Non habet Græcus codex illam particulam, nēpe domini. Sed dies, inquit, declarabit, quod in igne reuelatur, & cuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Quem sanè locū non ex Latinis modo, verumetiā ex Gręcis aliquot pro purgatorio volunt intelligi. Ego tantū duos afferā, Orig. & Aug. Origenem iā audisti nōnihil apud Numeros alludentē huic loco Pauli. Sed & idē super Exodū hom. 6. sic

Triplex bene agendi via. 1. Cor. 3

scribit. Triplex namq; est bene agendi via, quum vel ex opere, vel cogitatione, vel verbo, boni aliquid agitur. Hoc enim significat, et Apostolus quū dicit. Qui aūt ędificat supra fundamentū hoc, aurū argentum, lapides pretiosos, triplicē bonorū indicans viā. Subiungit nihilominus triplicē etiā malorū, quū dicit: Ligna, fœnū, stipulā. Et paulò post sequitur ex Orig. Iccirco qui saluus sit, per ignē saluus sit. Vt si quid forte de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, & resoluat, vt efficiantur omnes aurum bonum. Quia aurum terræ illius bonum esse dicitur, quam habituri sunt sancti. Et sicut fornax probat aurum, sic homines iustos tentatio. Veniendum est ergo omnibus ad ignem,

veni

veniendum est ad conflatorium. Sedet enim dominus & conflat, & purgat filios Iuda. Sed & illuc cõuenitur si quis multa opera bona & parũ aliquid iniquitatis attulerit. Illud parum tanquam plumbum igne resoluitur ac purgatur, & totũ remanet aurum purum. Et sic quis plus illic plumbi detulerit, plus exurit, vt amplius decoquatur, vt & si purum aliquid sit auri, purgatum tandem resideat. Q. si aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est. Demergetur in profundũ tanquam plumbum, in aqua validissima. Hæc Origenes. Ex cuius verbis apertissimum est, quod hunc locum Pauli pro igne purgatorio interpretatur.
Et Augustinus inter sermones de sanctis sermone. iiij. de commemoratione animarum, hũc locum de purgatoriis ignib⁹ intelligit. Multi sunt, inquit, qui lectionem istam male intelligentes, falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quod si supra fundamentũ, Christum capitalia crimina ædificent peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, & ipsi postea ad vitam perpetuã peruenire. Intellectus iste fratres charissimi corrigendus est, quia ipsi se seducũt qui taliter sibi blandiũtur. Illo enim transitorio igne, de quo dixit apostolus. Ipse enim saluus erit, sic tamen quasi per ignem, non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Subinde memorat, quæ sunt peccata capitalia, & quæ minuta, quibusque modis ista redimantur. Et subdit, quantum ad minuta. Quicquid de istis peccatis à nobis redemptum nõ fuerit, illo igne purgandum est, de quo dixit apostolus, Quia in igne reuelabitur, & cuius opus 1. Cor. 3
afferit detrimentum patietur. Hortatur itaque demum August. vt in hoc seculo peccata nostra sic purgemus, quatenus in futuro ille ignis purgatorius aut non inueniat, aut certe parum inueniat, quod exurat. Asseritque tam diu nos in illo

igne moras habituros, quoad supradicta peccata tanq̃ ligna, fœnum, & stipula consumantur, duriorem'q; futurum illũ ignem affirmat, q̃ quicquid in hoc sæculo pœnarum, aut videri, aut sentiri, aut cogitari potest. Hæc Augustinus illic, quanq̃ aliter alibi. Sed iam senex ita populũ quem fallere noluit, duxit admonendum.

LVT. ¶ Sicut et Thessalo. 1. dicit Christum de cęlo reuelandum cum angelis virtutis suæ in flamma ignis vindictam sumentis, de iis, qui non crediderũt euangelio. Si ergo his & similibus locis probatur purgatoriũ, vere ex scriptura probabitur prorsus nullum esse purgatorium.

EPIS. ¶ Apud Thessa. certum est, q̃ de igne conflagrationis loquitur Paulus, de quo & Dauid est vaticinatus. Ignis, inquit, ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Et Petrus itẽ scripsit, Veniet autem dies domini, sicut fur in nocte, in quo cœli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur, terra autem, & omnia, quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cęterũ nihil oportet, vt prorsus de eodẽ loquutus fuisset igne, pariter ad Corin. & maxime quũ illic de die domini nõ fecerit mẽtionẽ, sed absolute dictũ sit. Dies enim declarabit, Qui nec iniuria potest de die examinis cuiuslibet hinc migrantis intelligi, Nã haud dubie mox, vt hinc exierimus, examinandi sumus, alioqui cur e vestigio quidam ad gehennam, alij ad cœlũ assumũtur? Q. si locus ille, sensum hũc patiatur, vt & certe patitur, atq; sic interpretes quidam illũ exposuerint, neq; dubitemus, quin animæ mox, vt hinc exierint, iudicium aliquod subituræ sint, vere'q; credimus locum aliquem esse pro purgandis animabus deputatum, quid hæremus amplius aut cur licet vbi nullus omnino nodus est, aliquem diutius in hoc scirpo quærere?

Thessa. 1
Ignis conflagratiõis
2. Pet. 2
1. Cor. 3.

Vnum

¶ Vnum locũ habent, cap. 2. Machabæorum. 12. vsitatum, quẽ librum dixi, sicut adhuc dico, nõ esse in hac re vllius autoritatis, quum nihil simile, neq; in nouo, neq; in veteri testamento legatur. LVT.

¶ Quanquam ipse nõ verearis hunc librum asserere, nullius authoritatis esse, parũ tamẽ huic tuæ temeritati credendum est, quum autores complures, & iidem quoq; grauissimi, longe aliam super hac re sententiam ferant. Nam Aug. hunc librum, ceu canonicum approbat. Sic enim. 18. libro de ciuitate dei, cap. 36. scribẽs de principum temporibus, qui post restitutũ templũ vsq; ad Aristobuli principarum rem Iudaicam administrarunt, loquitur, quorum supputatio temporũ, non in scripturis sanctis, quæ canonicæ appellantur, sed in aliis inueniũtur, in quibus sunt & Machabęorũ libri, quos non Iudæi, sed ecclesia ꝓ canonicis habet. Ecce Machabæorum libros ecclesia pro canonicis habet, quanquam Iudæis nõ sint de canone. Hieronymus quoque secundo prologo super libros Machabæorum ait, Machabæorum libri, licet non habeantur in canone Hebræorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum voluminum annotantur historias. Sed & Augustinus in libro de cura pro mortuis agenda locum eundem (de quo iam controuersia est) citat inquiens: Poterat inquisitioni tuæ sufficere mea breuis ista responsio, sed quia alia monent, quibus respondendum existimo, parumper attende. In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Rursum quoque sermone. xliiij. ad fratres in heremo. Defunctis, inquit, cum omni diligẽtia misereri & subuenire studeamus, attendentes & quid Iudas Machabęus fecerit, dixit enim quòd sancta esset cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Ecce quanti fecerit Augustinus hoc testimonium, vnde & EPIS.

Machabęorum libros, ecclesia pro canonicis habet.

non mediocris hęc tua temeritas esse conuincitur, ꝙ his libris nihil authoritatis censeas deferendum.

LVT. ¶ Et quę necessitas est, pro purgatorio sic tumultuari? nisi quòd papistica ecclesia lucro suo timet, quod inæstimabile trahit ex purgatorio.

EPIS. ¶ Vter vestrum magis incusari debeat, an papa, si pro quæstu suo velit ab aliis credi purgatorium, quod ipse quoq; credit, an tu (qui solum vt huic occurras quæstui) supprimere studes purgatorij fidē, quod tamen extare non dubitas. Si iudicium huius rei mihi permitteretur, tu mihi visus es, quem potius condemnarem. Nam egētibus animabus, tuo studio longe plus dispendij, quàm pontificis infertur. Neq; enim de purgandis animabus cuiquam cura foret, si tibi crederetur, quæ res multo maioris esset detrimenti, quam si tota Germanorum pecunia cederet in pontificis lucrum. Nemini enim ambiguum esse potest, si grauissimos ignis cruciatus animæ purgandæ sustineant, vt hauddubie sustinent, quin is plurimū apud Deum meretur, qui sic earum agit curam, vt pro earū liberatione, vel preces deuotas offerat, vel pias eroget eleemosynas, vel ieiuniis, aliisq; molestiis carnem affligat suam, aut alia demum ad piam illorum subuentionē, opera charitatis exerceat. Ad quod & Augustinus hortatur sermone iam ante citato: Clamāt, inquit, quotidie, qui iacent in tormentis, clamant, & pauci sunt qui respondeant, vlulant, & non est qui consoletur eos. O quam grādis crudelitas, fratres mei? O quàm grandis inhumanitas? clamāt ad nos quotidie, qui dum vixerunt, multa mala pro nobis sustinere voluerūt, nec eis subuenire curamus. O verè magna inhumanitas. Ecce enim infirmus iacet, & clamat, & à medicis consolatur, clamat porcus, et omnes cum eo clamare non cessant, cadit asinus, & omnes eum subleuare festinant. Sed clamat in

tor

tormentis fidelis, & non est qui respondeat. Ecce vestra inhumanitas fratres. Eia ergo nō sic. Sed me mentote fratres, quòd sancta & salubris, pia & felix, & suauis deo, & angelis est cogitatio ꝓ defunctis exorare, vt à pœnis, quas pro peccatis patiuntur, soluantur. Hactenus Aug. Ex cuius verbis dilucidum est magnū dispendium purgandis animabus fieri, si non creditum esset purgatorium, nec illis modo, verumetiā nobis qui superstites sumus, qui dum illis prosumus, nobis etiā abunde lucramur. Esto pontifex ex credito purgatorio lucrum ingens assequatur. At qui pro liberādis animabus bona fide contribuunt, tam sibi q̄ animabus illis, tanto lucrantur cumulatius, quanto spiritales diuitiæ transitoriis præponderant magis.

LVT. ¶ Suo quisq; periculo hic credat vel nō credat, non est hæreticus, si purgatoriū nō credit, nec ideo christianus, si credit.

EPIS. ¶ Christianus vtiq; nemo fit ex eo, ꝙ credit purgatorium esse, nisi & cætera quæq; crediderit, quæ (vt credantur) ecclesia docet catholica. Non enim vnius alicuius articuli credulitas christianū facit, sed ita cunctis oportet credat, vt à nullo dissentiat obstinate. Nam si dissenserit ab vno quopiam, non articulorum dico fidei, sed quorumlibet indiscriminatim, quos ecclesia credendo recepit, atq; id fecerit contumaciter, iam selegit sibi, quod ab ecclesia diuersum credat, & hæreticus efficitur. Propter q̄d & Tertul. aduersus hæreticos scribens ait: Si totū capitulum, nempe Pauli. 1. ad Corinthios vndecimo, ad vnitatem continendam & separationes coercendas, aptes, hæreses vero non minus ab vnitate diuellunt, quàm schismata & dissentiones, sine dubio & hæreses in ea conditione reprehensiones constituit, in qua & schismata & dissentiones.
At per hoc non eos probabiles facit, qui in hæreses di

ſes diuerterint, quum maxime diuerti ab eiuſmodi obiurgans, & docens vnum omnes loqui, & idipſum ſapere, quod & etiam hæreſes non ſinunt. Hęc Tertullianus. Et paulò poſt. Sed & in omni epiſtola de adulterinis doctrinis fugiendis inculcans, hæ-

Hæreſes. reſes taxat, quarum opera ſunt adulteræ doctrinæ, hæreſes dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis, ſiue ad inſtituendas, ſiue ad ſuſcipiendas eas vtitur. Ideo & ſibi damnatū dixit hæreticum, quia & in quo damnatur, ſibi elegit. Hæc

Hęreticus Tertullianus. Ex quibus verbis liquet hæreticum dici poſſe, qui per dogma ſuū ab eccleſia diuerſum, eccleſiæ ſcindit vnitatem, nec ſinit omnes idem loqui, et ſapere, ſed per priuati dogmatis electionem hæretici nomē ſortitur, in quo et ſibi damnatus eſt. Nec diſſimiliter Aug. lib. 8. de ciuitate dei, cap. 50. dicit: Qui in eccleſia morbidum aliquid, prauumq́ ſapiunt, ſi correpti (vt ſanum rectumq́ ſapiant) reſiſtunt contumaciter, ſuaq́ peſtifera & mortifera dogmata emendare nolūt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici fiunt. Hæc Aug. Quādo igitur eccleſia purgatorium docet eſſe credendum, quiſquis contrarium dogma contumaciter aſſerit, is omnino ſeipſum hæreticum facit.

LVT. ¶ Græca enim eccleſia non credit manens catholica.

EPIS. ¶ Vulgus opinor intelligis, & non ipſos eccleſiæ Græcanicæ patres. Nā hos fauere purgatorio, libri (quos ædidere) teſtantur. De Orig. quidē duo protulimus teſtimonia, quibus palam affirmat animas, hinc exeuntes, oportere purgari, priuſquā in cœlum admittantur. Et Athanaſius, 34. quæſtione de purgandis animabus quærit. Num ſentiunt aliqua beneficia ſanctorum animæ, quum ſuper illis fiunt conuentus, & peractiones bonorum operum & oblationum? Cui quæſtioni reſpondet, quòd ſi

non

non aliquo beneficio participarent ex illo, non vtique in cura & exequiis fieret cõmemoratio. Ecce quòd in ecclesia Græcanica, pro mortuis ex patrũ institutione fiebant exequię, & orationes ad deum fundebantur, quibus & defunctorũ animas Athanasius asserit participare. Atqui nihil ista prodesse poterunt animabus, vel quæ in gehenna sunt, vel quæ in gloria, sed iis duntaxat, qui peccatorum suorum aliquam rubiginem patiũtur, à qua (priusquã in cœlum eis pateat aditus) eas purgari necessum est. Quid enim ex orationibus et exequiis aliud boni caperent, quàm veniam & expiationem eiusmodi? Quòd si nemo pro illis precaretur, certum est, eas aliis quibusdam rationibus expurgari debere. Dionysius insuper cap. 7. ecclesiasticæ hierarchiæ, docet ex apostolica traditione, precationes quasdã animabus (quæ dignę sunt) postquam hinc exierint, prodesse posse. Nec dissimiliter Chrysostom⁹ hom. 69. Bernardo Brixiano interprete. Non temere ab apostolis hęc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis, defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multã. Hæc ille. Ab apostolis igitur hęc institutio manauit, vt inter sacra, defunctorum ageretur memoria, quatenus, aliquid inde lucri consequerentur. Cæterũ animabus, quę vel in cœlo beatæ sunt, vel in gehenna damnatæ, nihil accedere lucri potest, quo fit vt in purgatorio esse locũ existimemus, vbi consistẽtes ad tempus animæ, deuotis interea viuorum precationibus refocillantur & releuantur eleemosynis. Extat & libellus græce scriptus, tempore cõcilij Basiliensis æditus, in quo præter hos, & alij complures Græcorũ autores, aduersus hunc errorem citãtur, quorũ testimoniis aiunt Gręcos in concilio Florentino cessisse, & à pertinacia sua resipuisse.

Ab apostolis hæc institutio manauit, vt inter sacra defunctorũ ageretur memoria.

Nec

LVT. ¶ Nec ei nocet q̄ a papistica ecclesia, omnium schismaticissima criminatur & insimulatur schismatis, solum ob hoc, quia sequitur suos nugaces a se repertos articulos fidei.

EPIS. ¶ Quantum ecclesiæ Græcæ nocuerit, quod ab ecclesia Romana desciuerit, si nihil aliud esset, abunde testatur clades illa Constantinopolitana. Sensit enim tum vniuersa Græcia diuinam vltionē, quā & futurā diua prædixit Brigitta, nisi confestim ad vnitatem ecclesiæ conspirarent. Quoniam igitur in vnione (quam sunt polliciti) nō perstiterunt, sed ad pristinos errores tanquā canis ad vomitū sunt relapsi, credibile est, in eos deum adeo seueriter animaduertisse. Nihil enim potius deus quærit, quàm ecclesiæ suæ concordem vnitatē. Nam & vnicam eam esse scripturę prædicant. Quòd si vnica fuerit, conuenit, vt singula quæq; eius membra sibi mutuo concilientur, nec vllum inter ea dissidium sit,
1.Cor.1. aut contentionū varietas, sed quod iubet Paulus, velut integrum corpus eadem sunt mēte, eademq; sentētia. Nō potest igitur nō esse schismatica quæuis ecclesia, quæ seipsam in iis (quæ credenda sunt) ab orthodoxa sepárat ecclesia. Nescio quos intelligis nugaces articulos, iste saltem de purgatorio nugatorius dici nō potest, quē & tu te credere confiteris, aliisq; consulis suadesq; credendū, quemadmodum & proxime sequitur.

LVT. ¶ Ego tamē & credo purgatoriū esse, & cōsulo, suadeoq; credendum, sed neminem volo cogi.

EPIS. ¶ Cur vis cogi neminem? Nimirū vt tibi licentia fiat quiquid libuerit, impune docendi. Ideo vis cogi neminem, ne & tibi forte vis inferatur, ad ea docenda quę nolis. Sed quid periculi fuerit, vim inferre cuiquam, modo fiat ad suum commodū? Beneficium enim pręstabis ei, quem ita coges. Et sane magnū beneficium est ignoranti, veritatem ostendere,

dere, aberrantiq; rectam commonstrare viam. Sed & compellendi sunt, velint nolint, vt eam ingrediantur. An non Christus in Euang. Lucæ, parabolam referens cuiusdã hominis qui fecit cœnam magnam, quosdam inuios compellendos docuit, quatenus ad viam redirent? Exi, inquit, cito in vias & sepes & compelle intrare. Num tu videri vis Christo circumspectior? Quãdo igitur tibi creditum sit purgatoriũ, & dignum tibi visum fuerit, quod credendum cæteris consulas, quamobrem te quęso neminem cogi vis ad id credendũ, cum talis adactio cuiq; sit vtilis & Christus eandem in euangelio docet apertissime? Luc. 14.

¶ Sicut si non credam, Tho. Aquinatẽ esse sanctum, licet à papa canonisatum, non sum hęreticus. LVT.

¶ Si sit hęreticus qui dissentit contumaciter ab iis quæ communis ecclesiæ consensus, ceu credenda comprobauit, quemadmodũ superius ex Aug. Tertullianoq; monstrauimus, hæreticus equidẽ habendus est, qui iam ex contumacia nolit credere Tho. Aquinatem esse sanctũ. Nam id, discernente summo pontifice, ecclesiæ communis assensus iam diu credendũ admisit. Quamobrem quisquis huic veritati nunc vsqueadeo receptæ, fuerit ex pertinacia reluctatus, non potest non haberi pro hęretico, quia sibi quiddam ab ecclesiæ sensu diuersum elegit quod credat. Et id nimirum est hæreticum esse, modo fecerit hoc ipsum contumaciter. Porrò quantum ad homines in diuorum cœtum referendos attinet, opinor non consenties, vt quisq; sibi (quem velit) diuum cõstituat, & pro sancto colat, sed eam rem ordinaria quadam authoritate primum censebis approbandam. Neq; enim cunctos indiscriminatim, aut reiicere licet aut recipere venerãdos, sed delectus quidam adhibendus est. Nec potest quisquam designari, cui munus istud aptius congruat, EPIS.

quàm ei qui sit totius ecclesiæ pontifex. Quamobrem & huic (audito prius apud se prudentum virorum consilio) negotiũ istud, nempe referendi quosdam in diuos, omnino concredendum est.

LVT. ¶Quando & hi non sunt hæretici, qui Thomã negant, licet à papa approbatum & confirmatum in suis libris.

EPIS. ¶Hæc tua similitudo nequaquam adamussim quadrat, nempe de doctrinę, et de sanctitatis cõprobatione. Neque enim vniuersam doctrinam Thomæ, pontifex ita comprobauit, vt singula (quę scripsit) vera esse credantur. Imò nec Augustini, nec Hieronymi, nec alterius cuiuslibet autoris doctrinæ sic ecclesia subscripsit, quin aliquot locis ab eis liceat dissentire. Nam in nonnullis ipsi locis se plane monstrarunt homines esse, atque nonnunquã aberrasse. Quod & in vita similiter eos fecisse nõ negamus. Neque enim vsqueadeo pure vixisse putamus, vt nullus eorum operibus peccatum aliquot inueniri posset. Cæterum quia iam si quid in vita deliquerint, condonatum illis est, ita vt nihil præter synceram puritatem in eis remaneat, si quid tamen à veritate, quomodo libet alienũ scripserint, id adhuc relictum est in eorum libris, idcirco de doctrina horum & de sanctitate non vsquequaque simile iudiciũ fieri debet. Quo fit, vt tametsi propter aliquas humanas hallucinationes, de multis (quæ dicti patres in commentariis suis reliquerunt) dubitare liceat, sanctitatẽ tamen eorum (quæ iam defecarissima est) haud licet in dubium reuocare, nec phas cuiquam est eos negare diuos esse, quanquã adhuc in eorum libris aliqui remanserint errores.

Quale purgatorium somniauerit Luth. Sed hactenus pro responsione Lutheri. Cæterum quale purgatoriũ ipse somniauerit, iam audiamus. Is conclusione.xv. vt ostendat timorem, & horrorem pœnarum esse purgatorium, multas argumentationes

tationes in medium adducit, quas nimis prolixum esset hic integre cõmemorare, quippe quòd multa quidẽ & inaniter in eis prodegerit verba quod & lector facile iudicabit. Prima sic habet: Omnes cõcedunt easdem esse pœnas purgatorij & inferni, nisi ꝙ differunt æternitate. At scriptura describit pœnas inferni esse turbationem, pauorem, horrorem, fugam. Quare? &c. Ego paucis per eandem rationem respõdeo. Quando pœnę, quod & tu testaris, eædem sint inferni, & purgatorij. Nec est dubium, quin Christus in Euangelio passim asserat, inferni supplicium esse pœnam ignis. Erit & purgatorij pœna supplicium ignis. Secunda Lutheri ratio. 2. Thes. 1. Qui nõ credunt Euangelio, dabunt pœnas in interitu æternas à facie domini, & à gloria virtutis eius. Inde colligit, à facie domini oritur eorũ maxima pœna. Respondemus, ꝙ, quanquã oriatur eis maxima pęna à cõspectu irati vultus dei, & gloriosæ maiestatis eius, hæc tamen haud semper durat, quia nõ semper illum vultum & gloriã intuebuntur, sed tunc solum dicetur eis: Ite maledicti in ignẽ æternum. Quo liquet & pauorem hunc nõ æternũ esse cruciatum. Tertia ratio, ecclesia in persona animarum psallit & gemit: Cõturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valde. Respondemus nõ esse dubium quin animæ plurimũ turbẽtur, & grauentur in igne purgatorij. At ex eo nõ cõsequitur, vt nihil omnino sit purgatoriũ præter illam turbationem & pauorem, quin potius ignis ille, qui molestiam infert, dici meretur purgatorius. Quarta ratio. Viuentes aliqui eas pœnas gustauerunt scilicet inferni. Ergo multo magis mortuis credendũ est, eas inferri in purgatorio. Respondemus verum esse, quòd animæ defunctorũ horrorem in igne purgatorij sentiant. At nihil ob id oportet, vt horror ille vel solus dicatur purgatorium. Quinta ratio.

Mat. 25

Psal. 6.

Quàm multi sunt, inquit, qui vsque hodie has pœnas gustãt, quod & probare nititur ex sermonibus cuiusdam Ioannis Tauleri, & ex relatione cuiusdã alterius, quem non nominat, qui sese pœnas has sępius passum asseruit. Respondemus nos opinari neminem tã insanũ esse, vt spretis tot historiis, quas cum alij, tum Gregorius & Beda pro certissimis asserant, istis vsqueadeo nugacibus, & friuolis testimoniis, quæ nec multum à fabulis distare vidẽtur, velit fidem adhibere. Sed nec aduertit Luth. quid alibi de timore dixerit, nempe, quod multo magis peccatorem constituit, & peccare facit, nec iuuat quicquam ad gratiam comparandam. Quomodo ergo timor iste potest in purgatorio charitatis argumentum facere, quũ in hac vita quenque peccatorem reddiderit peccantiorem. Sexta ratio. Ad id facit authoritas ecclesiæ, quæ canit: Libera eas de ore Leonis, ne absorbeat eas tartarus. Item, à porta inferi &c. Respondemus, hæc propter mutuam vtriusque vicinitatem esse dicta. Nam apud Bedam quidam ad vitam reuersus, relatis his quæ viderit, purgatorium esse docet confine gehennę. Quòd vero tandẽ subdit Lutherus, se credere, nec vana esse ecclesiæ verba. Vtinam ita vere crederet in cæteris, & fidẽ firmam haberet ecclesiæ. Sed quoties instituto suo parum quadrant ecclesię verba, non solum non credit, sed cõtemnit penitus. Vides itaque lector quàm futiles hæ orationes sint, quas pro commẽtitio purgatorio suo Lutherus produxit, nec aduertit quomodo positio sua seipsam interimat. Nam hunc errorem pœnarũ, quem ipse purgatorium facit, paulò post audies peccatum ab eo vocari. Sic enim articul. 39. dicitur: Animæ in purgatorio peccant sine intermissione, quàm diu quærunt requiem, & horrent pœnas. Ecce horror iste peccatum est. Quando igitur peccatũ fœdat et polluit, multo magis is horror

pollu-

pollutorius erit, q̃ purgatorius. Neq; enim eiusdē est, sordidare & purgare. Quamobrem nec horror iste solus purgatorium dici potest.

ARTICVLVS XXXVIII.

LVT.

ANimæ in purgatorio non sunt securæ de sua salute, saltem omnes, nec probatum est vllis aut rationibus, aut scripturis, ipsas esse extra statū merendi, aut augendæ charitatis.

EPIS.

¶ Duas partes habet is articulus. Alteram, quòd animæ in purgatorio non sunt securæ de sua salute, saltem omnes. Alterā, q nullis aut rationibus, aut scripturis probatum est, eas extra statum merendi, aut augēdę charitatis esse positas. Sed de priore disseremus primum. Probabile quidem est, singulas animas (priusquam in purgatorium coniiciantur) de singulis factis, dictis, & cogitatis, reddituras rationem. Nā de dictis hoc plane testatur Christus in euangelio, Matth. quum dicit: Omne verbum otiosum (quodcunq; loquuti fuerint homines) reddent de eo rationem in die iudicij. Esset autem ordo præposterus, si prius de illis sumeretur supplicium, ac deinde sumpto supplicio producerentur ad examen. Quamobrem oportet, vt primum examinatę, rationem reddant, & deinde feratur in eas sententia. Quod si fiat, latere non potest (quæ mittuntur ad purgatorium) salutis suæ status. Norūt enim ex sententia in se data, quòd mox vt purgatæ fuerint, in cęlestem gloriam admittentur. Adde, quòd cum suæ mentis vsum habeant, non minus q̃ damnati, possunt non minus intelligere conditionē suā, quam illis datum est nosse. At istis per iudicij particularis sententiam innotuit, quòd æternos patientur cruciatus. Sed nec pœnarum immensitas obsistit, quo minus de hac re secū cogitent, quemadmodum de Epulone constat, in quo rationis vsus minime ligatus fuerat. Quando igitur gehennę crucia

Duas partes habet is articul9.

Prior.

Mat. 12

Luc. 16

tus nihil mitiores sunt quàm purgatorij, quid prohibet, quo minus & hi, qui sunt in purgatorio certiores de statu suo sint, redditi? Huc accedit, quod angeli quibus conuersione peccatorũ, dum viuerent,
Luc.15 gaudiũ fuit, vti Christus in Euang. testatur: Amen dico vobis, Quia gaudiũ est angelis dei, super vno peccatore pœnitentiã agente. Hi, inquam, angeli, qui sic gaudebant, quum adhuc peccator amittere gratiam potuit, quantum iam gaudent, quum sciant illum deinceps hanc amittere nõ posse. Iam hauddubie consolãtur & admonentur, quatenus bono sint animo, patienterq; ferant illos cruciatus, nec est dubium, quin salutis suæ certitudinem frequenter eis inculcent. Prẹter hæc, bonus cuiusq; angelus cui & custodiæ cura mandata fuit à deo, quid iam non facit, quem nõ mouet lapidem, quo nihil consolationis desit animæ iam inter purgatorij cruciatus constitutæ? Quando igitur inter cætera, nõ minimam affert consolationem, salutis certo speratæ cognitio, nempe, quôd finita purgatione, tandem ad cęlũ euolabit anima, quis ambigere potest, quin amantissimus ipse comes & custos fidelissimus angelus, inquam, eius rei memoriã crebro suggerat? Postremo sacer inhabitator paracletus, qui & vere consolator est per quem & dei charitas in illis animabus diffusa est, per quem & cognoscũt se filios esse dei, & in quo & clamãt, Abba pater, quiq; ceu pignus & arrabo quidã hæreditatis futurę datus erat illis, num ipse nunc, non certam huius hæreditatis consequendę spem facit? Nunc, inquã, exutis carne corruptibili, quæ pridem eas ita præmebat onere suo quo minus dilucide potuerint huius sacri spiritus
Rom.8. aduertere monita? Tum vtiq;, quum erant in compedibus carnis, adiuuabat earum infirmitatem spiritus ipse, nunc in carcere purgatorij nullum solamen feret eis? In corruptibili corpore constitutis,
testi-

testimonium reddidit, quòd essent filij dei, nunc in tanta calamitate positas omnino desolatas relinquet, denique quum in tabernaculo carnis ingemuissent, grauate paracletus iste pignus & arabonem illis exhibuit sese, nunc acerbissimas passis erumnas omni solatio destituet? perspicuũ igitur ex iis cuiuis esse potest, animas in purgatorio cõstitutas, omnes de sua salute securas esse. Porrò quantum ad alteram particulam attinet, hoc est, an extra merendi statum, & augendæ charitatis animas defunctorũ esse, scripturis aut rationibus probari possit iam agamus. Miranda plurimum hic est hominis huius improbitas, quod tam impudenter istud asserit, quando tam clarissimis scripturis (quas ipse non ignorat) res hæc tam solide comprobatur, vt vix vllis aliis verbis asseuerari possit. An non Christus ait Ioã. 9. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est? Venit nox, quãdo nemo potest operari. Quæ verba (nisi quis obstinatissimus fuerit) non possunt aliter accipi, q̃ pro tempore mortem insequenti, post quam nõ est diutius merendi tempus. Nam quũ certum sit ex literis sacris, quòd nec beatorum nec damnatorum animę, prorsus ociosę sint, sed nec dubitare quisquã poterit, Christum iis verbis vera dixisse, necessario subinfertur quod de meritorio duntaxat opere, simul & de tẽpore præsentis vitæ sit loquutus. Dixit enim, Nemo potest operari. Quod & generatim de cunctis, q iam hinc migrauerint, debet intelligi. Simile quiddam & in Ecclesiastæ scribitur: Quodcunque potest facere manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos, quo tu properas. Quid hic dicemus? Num ista nõ erant apud inferos, quando patres in lymbo fuerunt? Erant hauddubie. Sed tamen ideo dixit quoniam iis nemo mereri potest apud inferos. Quòd si patres

Pars posterior articuli.

tres in lymbo nihil meruerint, frustra nobis blandimur in purgatorio merendi tempus esse. His confine est illud Apostoli ad Gal. 6. Dum tempus habemus operemur bonũ ad omnes, quem locum Apostoli, dum interpretaris in commentariis eiusdem epistolæ, torquere moliris contra purgatorium. Atque ideo quod dicis te non videre, quomodo satisfactio vel satispassio (quam illic tradũt autores esse) non sit operatio bona. Verum iuxta hanc rationem, nec cœlũ erit, cum & ibi suas & vtiq; bonas operationes animę beatorum exercent. Cæterum, quia meritoriæ non sunt tametsi bonæ fuerint (Neque enim in cęlo nec in purgatorio meritoria quępiam erit operatio) idcirco Paulus dixit, Dum tempus habemus operemur bonũ, perinde ac si dixisset: Dum merendi tempus affuerit, ne cessemus bonorum operum accumulare nobis merita. De quo nimirum tempore Paulus loquitur, inquiens: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nũc dies salutis. Sed in Ecclesiastico legitur: Ante obitum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibũ, nimirum vnde ad meritum refocilleris. Et sane rationi consentaneum est, quum eatenus anima corpori coniugata fuerit, quatenus in hac vita lucrum ingens bonorum sibi comparare operum, quæ, ceu thesauros quosdam cœlo præmitteret. Conuenit, inquam, vt (postquam ab eo seiuncta fuerit) nihil deinceps possit promereri, aut quæstum vllum facere cumulatiorē. Propter quod & Paulus. 2. Cor. 5 ait: Oportet enim nos manifestari coram tribunali Christi, vt reportet vnusquisque ea quæ fiunt per corpus, iuxta id quod fecit, siue bonũ siue malum. Ecce iuxta id quod anima fecit in corpore, vel prēmium, vel suppliciũ reportabit. Quamobrem exuta corpore, nihil amplius mereri potest. His rationibus & scripturis, si quis adiunxerit sacrorum interpre-

2. Cor. 6.

Eccle. 14

terpretum testimonia, nullum in hac re penitus dubitandi relinquet scrupulum. Aug. primum in Enchiridio, cap. cx. dicit: Hic omne meritum comparatur, quo post hanc vitam releuari quisquam posset vel grauari. Nemo autem speret (quod hic neglexerit) quum obiecerit apud deum promereri. Hæc ille. Hieronymus in epistolam ad Gal. Tempus sumentis, tempus est præsens, & vita quã currimus. In hac licet nobis, quòd volumus, seminare. Quum ista vita transierit, operandi tempus aufertur. Hæc Hieron. Subscribit his Chrysostomus inquiens. Quid hoc significat? Quã habet consequentiam? Sane magnam, hoc est, donec dies est dum licet hominibus in me credere. Dum hæc durat vita, laborandũ est, venit nox, hoc est, futurum tempus quando nemo operari potest. Non dixit quando non potero operari. Sed nemo potest operari. Et paulò inferius Christus inquit, noctem futurũ tempus appellat, quoniam peccatores nihil operari poterunt. Hæc Chrysost. homil. lv. super Ioannẽ. Consentit & Origenes in psalmum. xxxv. scribẽs: Saluator noster ait, veniet nox, quando nemo potest operari. Et hoc dicit de illo tempore quod erit post hoc seculum, tempore quo vnusquisque recipiet pœnas. Tunc ergo dicit noctem illam futuram, quum iam nemo potest operari aliquid, sed vnusquisq; tunc pascitur ex operibus suis, quæ hic positus, operatus est. Hæc Origenes. Ex quibus liquere potest, quid patres hac de re sentiant. Sed tibi nec ratio, nec scriptura, nec patrum authoritas satisfacere potest. Cæterum eas ratiunculas, quibus totis viribus contra niteris, iam diluere non grauabimur. Sub. xvij. conclusione tales in medium adducis rationes. Primum animarũ hinc decedentium tria ponis genera, vnum earũ, quæ fide carent. Secundum earum, quæ sunt fide omnino ple-

Respondetur rationibus Luth. quas sub conclusione. xvij. adducit.

Prima.

næ atq; perfectæ. Tertium earum, quæ fide imperfectæ sunt. Primas ad gehennam mittis. Secundas ad cœlum. Tertia ad purgatoriũ, vbi (vt ais) perficitur earum fides, & charitas augetur. Respondemus, nos non intelligere quid tibi velis per fidem imperfectam. Nam si fidem informem intelligas, qualem & dæmones habent charitatis expertem, certum est animas (quæ talem habent fidem) non ad purgatorium pertinere, quanta vis ea fides fuerit, etiam si tanta sit, vt vel montes loco dimoueri per eam valeãt. Sin de fide formata charitate loquaris, non video quomodo probes illam imperfectã esse, nisi propterea quia deficit á summo gradu fidei, quem alia possidet anima. Sed hęc imperfectio nunquam perficietur, nisi per claram visionem. Neque enim nobis credibile est, quód vnaquæuis anima ad tantum gradum in purgatorio conscendat, quantum habuit in hac vita Paulus. Nam sic corrspondetur, augetur in ea charitatis gradus, & ad æqualem cum Paulo charitatem concresceret, proinde præmium habitura foret æquale cum Paulo, cum tua sententia præmium nequaquam pro operibus tribuatur, sed pro fidei charitatisq; magnitudine.

Respõsio.

Secunda. Secundo conaris ipsum sic ostendere. Amanti, inquis, pœnas ad mortem, ipsę dulces sunt quia per amorem & spiritum victę. Quamobrem si purgatorium affligit animas, & molestus est eis pauor, euidens est eis deesse amorem & spiritum libertatis. Ex quo concludere molitur, necessarium esse quatenus augeatur in eis charitas & sanitas.

Respõsio. Respondemus, & primum, quód fieri non potest, vt quæ mera pœna est, dulcescat, quia iam non esset pœna, pœna certè nemini dulcis esse poterit manens pœna, & sub ea ratione qua pœna est. Sed neque si dulcis fuerit, ipsa pro peccato voluptate contracto, digne satisfacere potest.

Et ad

Et ad quem alium fineṁ in locum illum pęnarum animæ coniectæ sunt,q̃ vt pœnas luant,non vt voluptatibus afficiantur. Deinde dicimus ꝙ Christo pœnæ crucis & mortis erant acerbissimæ, quanq̃ ex summa pro nobis charitate pertulisset eas. Quã do igitur in altero nemine, fuisset vnquã amor ardentior & ille tam acerbè tulit cruciatus illos, quis dubitare poterit, quin vbi tantus defuerit amoris cumulus, illic pęna non erit omnino voluptas. Adiicimus tertio, ꝙ si deesset eis amor & spirit⁹ libertatis, quemadmodum ipse cõcludere niteris, nequaquam ad Christum pertinerent. Nam Paulus dicit, Qui non habet spiritũ Christi, hic non est eius: quòd si Christi spiritum habeant (quum idem sit amoris & libertatis spiritus) amorem item habeãt, & spiritum libertatis necessum erit. Tertio postulas, vt si quis negauerit, probet ipse contrariam sententiam, quam & constanter asseris te negaturum. Respondemus, Quando nobis astipulantur omnia nempe tam ecclesiæ vetus consuetudo, quàm apostolica traditio, sed & cæteri quiq; sacri scriptores consentiunt, atq; rationes plurimum efficaces pro nostra parte militant, qui velit nouã & aduersam opinionem confingere, hunc oportet afferre probationes omni luce clariores, quas si non attulerit explodendus est, & exibilandus ab omnibus. Diffisus itaq; prioribus quas adduxeras, subinde nouas quasdam suasiones affers, quarum prima est eiusmodi. At quid, inquit, puniri vult Deus perfectos in spiritu? Respondes tibi ad satisfactionem. Contra, inquis, super omnem satisfactionem est charitatis satisfactio. Neq; enim deus ipse etiam per pœnas quicquam aliud requirit, quàm vt perficiatur charitas. Charitas enim (nisi apostolus mentitur) operit multitudinem peccatorum. At illos iam esse perfectæ charitatis positum fuit. Respondemus.

Pœnæ crucis christo erant acerbissimè. quanq̃ ex summa charitate pertulisset eas.

Tertia.

Responsio

Respõdet aliis Lutratiũculis.

Prima.

Responsio Non id adhuc pro confesso positum esse, q̄ animę in purgatorio sint vsqueadeo perfectæ charitatis, q̄ summum habeant charitatis gradum, qualē habent & Seraphin, quanq̄ opinemur, quòd talē habeant, qui sufficiat eis, quiq; nec deinceps augeri possit. Verum eiusmodi gradus haud semper operit omnem peccatorū multitudinem ne quouis pacto puniantur à deo, sed ne in æternū puniantur, & vindicentur ab eo id quod miseris peccatoribus

Secunda. haud exiguū operimentū est. Secunda suasio, Deo

Responsio maxime satisfit per volūtatem, vbi non inuenit facultatē. Respondemus, hoc verū esse, modo peccatoris culpa non fuisset factū, vt facultate caruisset. Sed per eum stetit quò minus adesset ei facultas, si qua defuerit. Cæterū nec deest facultas, qua iam expiationem patiatur, et ea satis est quantū ad hoc ne

Tertia. gotium attinet. Tertia suasio. Perfecti tales, omnia

Responsio deo reddunt, quæcūq; debent. Respondemus, Neminem præter Christū et matrem eius vsqueadeo fuisse perfectum, vt non opus haberet dicere: Dimitte nobis delicta nostra. Quanto minus vulgus christianorū ad tantam accessit perfectionē, vt nō multis debitis implicetur, multasq; contraxerit maculas, quibus tametsi Christus tandē ignoscere velit, vult tamē eas, vel purgatorij pœnas aboleri vel

Quarta. per ecclesiæ cōdonari suffragia. Quarta suasio. Finge animam in morte perfectæ fidei & charitatis, quę adhuc fortè debeat septem dies ieiunare, aut aliam canonicam implere pœnam, Hic ergo Deus tam crudelis est, vt animam quæ summa charitate ad eum sitit, cumq; super omnia vehemētissime diligit, quæ proximo suo omnia plenissime ignouit, & sibi omnia ignosci vehementissime cupiuit, hic, inquis, Deus nō remittit septem illos dies, propter summam in eum, & in proximum charitatem

Responsio Respondemus, Aliud esse perfectam fidem & charita-

rita-

ritatem, aliud esse summam. Perfecta charitas aut fides est, quæ gradus aliquot habet ad salutem sufficientes. At summa dicitur cui nullus omnino gradus defuerit. Multi perfectam in hac vita charitatem adepti sunt, At nullus præter Christum summam, Illa non in singulis æqua est, sed in alio maior in alio minor, & tamen vtrobiq; perfecta. Ista non potest, aut maior, aut minor cogitari, quādiu summa fuerit. Quoniam igitur in vna argumentationis tuæ propositione, de perfecta fide & charitate loqueris, in altera vero de summa fide & charitate non recte procedis, neq; qnicq̄ ex ea solidum colligere poteris. Quinta suasio. Si purgatorium tātummodo est pœnarum officina, cur non vocatur punitoriū potius, q̄ purgatorium? Respondemus, Ob id dici purgatorium, q̄ maculæ peccatorum quas in hac vita contraxerint animæ per pœnarū asperitatem purgantur, Nam q̄ illicita voluptate cōtractum fuit, merito per molestiā pœnæ deleri debet. Sexta suasio. Quoniam authore Gregorio, q̄ deletur in purgatorio culpa est, licet venialis, At remissio culpæ non fit sine gratiæ infusione. Respondem⁹ Quôd tametsi culpa mortalis non remittatur absq; gratiæ infusione, culpa tamen venialis, vt ipsa deleatur, nec gratiam nouam exigit, neq; gratiæ alicuius augmentum. Et ista sufficere putamus ad ea, quæ Lutherus obiecit sub conclusione. 17. Cæterū quia sub conclusione rursum. 18. producit, & alias argumentationes, quibus ostendere nititur, animabus in purgatorio posse charitatem augere, nec illas hoc loco præterire possumus. Principio conatur istud ex verbo Ioānis, Perfecta charitas foras mittit timorē. Cui istud Christi connectit, Qui nō accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. At crux animarū, inquit, est illa pęna. quę quū ita sint, & verissima credo, dicat qui potest, quomo-

Aliud est perfecta fides & charitas, aliud summa.

Quinta.

Responsio

Sexta.

Responsio

Respōdet rationibus Luth. sub conclusione. 18. productis.

Prima.

modo iste amor pœnarum cum timore mutari potest siue noua gratia infusa. Ego fateor me nescire, nisi dixeris, ꝙ purgatoriū non habet terrorē pœnarum, ac per hoc nec similem inferno, contra prædicta. Atq; tunc frustra oramus pro eis, quas audim⁹ volentes et amantes pœnarum suarum absq; timore.

Responsio
1.Ioan.4

Respōdemus. Illud Ioan. nō de quouis timore debet intelligi, sed de seruili tantum. Nam seruilis timor introducit charitatem, quemadmodum seta linum, vt inquit Aug. atq; mox discedit post introitum charitatis, Sicut & erit seta, simul & intrauit linum. Atq; hoc est, quod Ioan. dicit, nempe perfecta charitas foras mittit timorē. Et is timor est cū quis nō amore dei, sed metu pęnarū benefacit. Verum timor pœnarum absolutus non solū cum perfecta charitate stare potest, verumetiam cum summa charitate. Nam ipse Christus, vt ante diximus in quo fuit summa charitas, nihilominus expauit mortem. Quamobrem & in Christo fuit timor absolutus, sed non seruilis. Porro verbum Christi de tollenda cruce, planè spectat ad ferenda mala, propter amorē Christi. Id quod nemo facit absq; charitate. Quamobrem & istud instituto Lutheri protinus aduersatur, ꝗ conferat quicꝗ, quum ex eo recte sequitur, ꝙ animę, quę in purgatorio sunt (quū earum nulla non perfectam habeat charitatem) patienter cruciatus illos amore Christi tolerent, alioqui parum essent Christo dignę. Quum igitur animæ, quę sunt in purgatorio, timore seruili careant, frustra Lutherus de commutatione timoris huius in amorem disserit. Cæterum, quum ex similitudine purgatorij & gehennæ colligere moliatur, timorem in illis animabus esse, dicimus non oportere pœnas vtriusq; loci, tametsi fuerint similes, omnino similes in animabus incutere passiones. Quia nec blasphemant animæ, quę in purgatorio sunt, quan

Timor in chrō absolutus non seruilis fuit.
Mat.26.

quam

quam id indefinenter faciant illę quæ sunt in gehē-na. Quòd autem subiicit, frustra nos orare pro eis, quos audimus volentes & amantes esse pęnarum suarum sine timore. Respondemu, ꝙ tametsi patiē ter ferant pœnas illas, non est necesse, ꝙ eas amēt. Nam sunt veræ pœnæ, vereq́; cruciant ipsas aĩas. Quò fit, vt eis leuamen aliquod ecclesia, precibus ad deum assidue fusis, postulet, & imploret. Secundo, diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Hoc autem bonum non potest intelligi, nisi argumentum iam possessi boni. Ergo & purgatorium auget bonum dilectionis Dei, imò maxime omnium auget, dum sicut infernus dura est æmulatio, & in tantis malis etiam diligit. Sicut fornax aurum probatum facit, ita pœna dilectionem. Respō demus, Sicut aurum, illud boni consequitur ex fornace, ꝙ purgatum fulgeat. Sic & animæ pari modo purgatæ, fulgorem ex fornace purgatorij reportant, sed nihilo maiorem, aut gratiam, aut charitatem, quàm secum attulerunt. Tertio, virtus infirmitate perficitur. Omnis enim pęna, si præsens est charitas, est salutaris & proficua. Non enim permittit preciosissima charitas atq; fœcundissima, aliquid secū sterile. At in purgatorio est maxima infirmitas, ergo maxime perficit charitatem. Respondemus, Paulum illic de virtute Christi fuisse loquutum. Nam sequitur in eodem capite, libenter itaq; gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Sed & Græce pronomen adiicitur mea, virtus, inquit, mea in infirmitate pficitur, hoc est, illustrior euadat. At istud nihil probat, in animabus illis augescere charitatem. Quarto, Impossibile est esse statum in via. Via autem Dei est charitas ad Deum tendens. Ergo necesse est animas, vel procedere, vel retrocedere à charitate Dei, quum nondum sint in termino & visione, vt patet. Respon-

Secunda.

Responsio

Tertia.

Responsio

Quarta.

Responsio

dum peruenerint animæ, merendi tamen excesse-runt limites. Nam per mortem, vt ostendimus, exclusum est omne prorsus merendi tempus. Nec iã ob id ab ipsa detinentur visione, quòd maiori sit eis opus charitate, sed quia nondum satis expiatæ sunt, & ab omnibus prorsus inquinamentis expolitę. Sed & via Dei, in qua quis mereri poterit, plusculum aliquid importat præter charitatem. Alioqui & beati qui charitatem habent, in via Dei iã adhuc essent & merendi compotes. Sed neq; necessum est, vt omnis qui in via merendi constitutus est, omni momento mereatur, quum & aliquoties ab iis, qui in gratia sunt peccetur venialiter, nec inde gradum promoueant. Quinto. Impossibile est vllam esse perseuerantiam creaturæ, nisi assiduè accipiat magis ac magis. Inde enim dicunt acuti quidam, quòd conseruatio rei sit eius continuata creatio. Sed creare est semper nouum facere, vt etiam patet in riuulis, radiis, calore, frigore, maximè dum sunt extra suum principium. Quare & spirituali calori .i. amore Dei in animabus, opus est cõtinuata conseruatio, donec absorbeantur in suum principium diuinum, ac per hoc & augmẽtum, etiam si verum esset, quòd essent perfectæ, licet extra deum esse, nec peruenisse, & esse perfectum, sint cõtraria. Respondemus rationem istam instituto Luthero palam obsistere. Nam pone riuulos, & radios, caloremq; & frigus (quemadmodũ ei placet) indesinenter creari, non tamen oportet vt ob id indesinenter augeantur, quod & omnibus tam apertissimũ est, vt nullam aliam omnino probationem postulet. Sic etiam si calor in anima spiritualis singulo quoq; momento creatur à Deo, non ideo necessum est, vt nouus aliquis gradus, priori singulis momentis adiiciatur. Quia sic quum in quouis tẽpore sint innumera momenta, confestim in immen

sum

[Margin notes: Status merendi plusculum aliquid importat præter charitatem. — Quinta. — Responsio]

sum ipse calor cresceret. Ceterum quod vbi perue nerit ad suum principiū, hoc est ad Deum, anima mea maiorē perfectionem assequuta sit, facilè consentio, quum & gloria, qua tunc illustrabitur, multò fuerit q̄ gratia præstantior.

ARTICVLVS XXXIX

Animæ in purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quærunt requiem, & horrent pœnas. LVT.

¶ Animas in purgatorio nequaq̄ peccare dilucidum ex iis, quæ diximus, esse potest. Nam quum de futura salute securæ iā sint (vti collegimus) tanto potiundæ illius gloriæ desiderio flagrant, vt nolint spontè committere, quod ab illa quouis pacto remorari posset eas. Adde, q̄ hostes quorum assiduis impulsibus in peccata collapsæ sunt, iam cuncti secluduntur. Iam enim caro, quæ spiritui iugiter aduersabatur, interiit. Mundus quoq; qui præstigiis suis eas fallere consueuit, nunc ab ipsis omnino relictus est. Maligni deniq; spiritus angelorū præsidio iam arcentur. Sed inquis, Illæ adhuc quærunt requiem & horrent pœnas. Si requiē quærere peccatum sit, negare nō possum, quin peccent. Verū illam requiem quærere persuadere mihi nō possum peccatū esse, nisi Dauid tuū hic peccasse dixeris. Quēadmodū desiderat ceru⁹ &c. ita desiderat anima mea ad te de⁹, Et rursum: Sitiuit anima mea ad deū fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem domini, Et alibi: Educ de carcere animā meā, vt confiteatur nomini tuo domine. Et Paulus. Cupio dissolui & esse cum Christo, Nemo sanæ mentis hos peccasse dixerit, tanto spiritus feruore concitatos. Cæterum q̄ pœnas horrent, natura quadā id faciunt, non ex animi deliberatione. Et quis est qui natura molestias non refugit? Christus ipse (qui tamen omni peccato caruit) mortis erumnas EPIS. Psal.12. Psal.141. Philip.2.

nas

Mar.14. nas expauit, Cœpit, inquit Marcus, expauescere, et
1.Cor.13 angi, dixitq; ad quosdam ex discipulis, Dolore afficitur anima mea vsq; ad mortem. Sed & mortis acerbum poculum deprecatus est. Pater, inquit, si fieri potest, transfer à me poculum hoc. Nec opinor hunc horrorem in Christo peccatum fuisse, dicturus est. Horrent vtiq; suapte natura pœnas animæ quæ detinẽtur in purgatorio, sed adiutæ gratia, paracletoq; solamen suppeditante, patienter eas tolerant. Quid putas tu ociosam in illis esse gratiam Dei? Ociosam fidem, spem, & charitatem? Ociosum illum Christi spiritum? Num ipse non doces in commentariis tuis ad Galat. Si vera est fides, & verè filius quis fuerit, nõ deerit spiritus. Si autẽ adsit spiritus, charitatem ipse diffundet et omnem illũ virtutum cõsensum, Charitas patiens est, benigna est &c. Agnosce tua, Consites aliquando tecum, Quando igitur fidẽ in eis negare non poteris, sunt verè filij, idem spiritus, charitas in eis diffusa est. Quomodo abesse potest patientia? Quod si patienter ęrumnas illas tolerent, nihil eis obesse potest pęnarum horror, qui non spõtaneę, sed ex natura suboritur magis. Adde, q; si peccẽt animæ, quę sunt in purgatorio, & (vt tu ais) sine intermissione, quomodo sint vnq̃ exituræ non video. Nam peccata (quę iam operantur) longè grauiora sunt, q̃ quæ fiebant ab eis, dum corporibus vnirẽtur, Infirmitas enim carnis (dum in corporibus essent) aliquatenus excusabat. Nunc igitur exutæ carne, multisq; & variis adiutæ præsidiis, si nihilominus peccent, & sine intermissione quoq;, iam propter ista peccata multò prolixiori purgatione fuerit opus, q̃ pro cęteris, quæ prius in mundo contraxerunt. Ad hæc, si peccetur in purgatorio, quum tibi peccatũ omne mortale sit, mortaliter eas peccare fatearis oportet. Quod si mortaliter peccẽt, & omni momẽto, quid aliud

aliud est purgatorium, quàm lateris lauati quando multo sordidius eas animas (quas recepit) polluit quàm expurget, vt iam præter istud purgatorium mox alio quodam erit opus, vbi si denuo peccetur ex horrore pœnarum, iam nullus erit purgãdi finis. Sed inquies, Ipsæ tandem animæ timore deposito, Dei voluntatem incipient amare, plusq; illam dili gent, quàm timebunt pœnas. Sic enim respondes in .18. conclusionis tuæ declaratione. At Luthere nimis quàm sero tunc incipient amare, si non ante cœpissent, sed neq; missæ fuissent ad eum locum, si non apud eas amor Dei pœnarũ timori prępondc rasset, Nam si præualuisset apud eas pœnarum ti- mor, gehenna potius essent q̃ purgatorio dignæ. Postremo, Non desunt in hac vita, quibus ceu re- mediis vtamur ad abolitionẽ peccati, Extat Bap- tismus, extat altaris sacrificiũ, extat & sacramentũ absolutionis, sed & sacrarum concionũ auscultatio confert non mediocriter, Verum nihil horũ apud inferos est. Quando igitur Christus hæc atq; alia medicamina nobis instituit pro peccatis abolen- dis, quæ fiunt ab hominibus in hac vita, cui nõ est perspicuum (cum nulla peccatis eis, quę in altera fi unt vita, medela supersit) quicquid illic peccatur, nullo medicamine sanari posse? Atqui dices, ꝙ in altera vita, per ecclesiæ suffragia remissiones fiunt peccatorum. Fiunt haud dubie, Sed non aliorũ, q̃ quę contra peccata fuerãt in hac vita, & quorũ hic authores pœnituit, dum in corpore viuerent, Pro- pter ꝙ & August. lib. de cura pro mortuis geren da sic scribit. Genere igitur vitæ (quod gessit quis- que per corpus) efficitur, vt prosint, vel nõ prosint, quæcunq; pro illo piè fiunt, quum reliquerit cor- pus, Nam meritũ, per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustra quæritur post hanc vitã. Sunt igitur peccata, quæ fiunt post hanc

In purgatorio nemine peccare

vitam irremediabilia. Quamobrem & palam est, in purgatorio peccare neminem, cum illic omnes in statu salutis sint, propter quod & Hieron. in eccl. cap. 9. dicit, Viuentes metu mortis possunt bona opera perpetrare. Mortui verò nihil valent ad id adiicere, quod semel secū tulere de vita. Et paulo post, Sed & dilectio eorum, & odium, & ęmulatio, & omne, quod in hoc seculo habere potuerūt, mortis finitur aduentu. Nec iustè quippe possunt agere nec peccare, nec virtutes adiicere, nec vitia. hæc Hieron. Tu tamen (tanta est impudentia tua) nihil erubescis hos eruditissimos simul & sanctissimos interpretes contemnere, propter mera somnia tua, quę quàm nugacia fuerint, superius ostēdimus. Nunc autē annotasse sufficiat, quid hi sanctissimi viri palàm asseruerūt. Negat August. meritum aliquod post hanc vitā posse comparari. Negat ecclesiæ suffragia defunctis profutura, nisi prius dum essent in corporibus idipsum meruissent. Negat Hieronymus mortuos adiicere posse quicq̄ iis, quę secum tulere de vita. Affirmat eos, nec vitia, nec virtutes augere posse. Quādo igitur Lutheri rationes omnes quibus contra nititur, paulò ante satis abūde cōfutauimus, neminē opinamur vsq; adeo pertinacem esse suæq; salutis prodigum, vt tenaciorem fidē vni Luthero velit adhibere non probāti sua, quàm sanctis patribus totiusq; ecclesiæ consuetudini, scripturisq; & rationibus aliis, quas non inualidas (vt opinamur) ante produximus. Et hæc pro præsenti articulo sufficiant.

Mortui nec iustè possunt agere, nec peccare, nec virtutes adiicere, nec vitia.

Nemo post hanc vitam potest mereri

ARTICVLVS XL.

LVT. Animæ ex purgatorio liberatę suffragijs viuentium minus beantur, q̄ si per se satisfecissent.

EPIS. ¶ Bifariam is articulus intelligi potest, vel pro satisfactione, quę fieri potuisset ab eis in hac vita, vel pro satisfactione in ipso purgatorio. Nam

Inter has satisfactiones id discriminis est, ꝙ prior (si facta fuisset in hac vita & gratia) nonnihil etiam mereri reportat, præter ipsam pœnæ dilectionem. Neq; enim vllum est opus bonum, quod (si fiat in charitate) iusta remuneratione frustrabitur apud deum, apud quē nec is (qui calicem aquę frigidæ propter nomen Christi petenti dederit) carebit mercede sua. Secunda verò satisfactio, quæ in purgatorio fit, nihil omnino mercedis lucratur, maculas tamen expiasse contenta. Dicimus igitur, ꝙ si dictus articulus de priore satisfactione debeat intelligi, nullus in eo nobis videtur error. Quoniam si dum essent in corporibus animæ, pro seipsis satisfecissent, non modo labeculas, & neuos expurgassent, verumetiam auxissent sibi merita, pro quibus in cœlo plusculum sibi beatitudinis acquisiissent. Verum non ita satisfactionem, opinor, acceperint, qui condemnarunt hunc articulum. Sed de satisfactione potius intellexerunt, quę fit per ipsas animas in purgatorio. Sic enim errare non caret art. ipse. Videtur enim sic inuenire, quòd per suam quæ fit in purgatorio satisfactionem, animæ charitatis augmentum mereantur, atq; proinde beatitudinem acquirant in cęlo cumulatiorem. Cæterum istud quia satis ante conuulsum est, iam non multis immorabimur, sed quæ Lutherus pro tribus his postremis articulis attulerit, euestigio subiiciemus.

LVT. ¶ Hos tres articulos disputaui, protestatus me esse rerum istarum ignarum.

EPIS. ¶ Si rerum harum fueris ignarus, quod iam profiteris, quid cum auditorum periculo super his disceptare publicitus voluisti? Neq; enim idipsum alio ex animo, q̄ vt purgatorium in dubium reuocares, & vt obsisteres lucro, quod per indulgentias à Germanis tuis aulæ Romanæ singulis annis con

quiritur. Maluisti nullam esse purgatorij fidem, q̃ vt è Germania tua tã ingens pecuniæ summa, quo tannis exportaretur, in qua re profectò, tam animabus illis (quæ grauissimas in purgatorio perpetiũtur pœnas) q̃ Germanis tuis malè consuluisti, quũ & illis subsidium, & istis misericordiæ suæ meritũ tuis disputationibus abstuleris. Meminisse satius

1.Tim.2. fuisset illius verbi, quo Paulus Timotheum hortatur. Noli contendere verbis. Ad nihil non vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Vereor certè, ne tantum ex disputationibus tuis auditores tui venenum exhauserint, vt in fide posthac semper nutantiores inueniantur. Quæstiones eiusmodi, vehementer in scholasticis damnas & magno supercilio doces ipsos, quid essent facturi. Non iniuria igitur in te dici potest illud eiusdem Pauli.

Rom.2. Confidis teipsum ducem esse cæcorum, lumen in tenebris versantium, eruditorem insipientium, doctorem imperitorum, habentem formam cognitionis ac veritatis per legem. Qui igitur doces alium, teipsum non doces.

LVT. ¶ Nec adhuc probatum aliquid inuentum, nisi quod illi dictũ aut factũ ecclesię, id est, Papę, & suorum somniatorum mihi pro regula fidei obtrudunt quod contemno.

EPIS. ¶ Si nihil sit apostolica traditio, cuius & Chrysost. & Dionys. & August. testes sunt, Si nihil tam diutina totius ecclesiæ consuetudo. Si nihil tot eruditissimi simul ac sanctissimi patres. Si nihil scripturæ per eos approbatę, & in hunc sensum expositę. Si nihil tot rationes quæ pro totius ecclesiæ fide productæ fuerũt. Si nihil, inquam, hæc omnia sint, tum certè nec probatum adhuc aliquid aut inuentum est, quod tuos expugnat articulos. At si quicq̃ illa virium habuerint (vt & habere necessum est) tum non rectè per contemptũ hæc ascribis pontifici cum

ci cùm ista perspicias aliunde suam authoritatem accepisse, q̃ ex papæ (quod tu ais) somniatoribus. Multò sanè consultius fuisset de istiusmodi rebus omnino siluisse, & captiuã redegisse cogitationem tuã in obedientiam Christi, q̃ verbis vsqueadeo contumeliosis vicarium eius incessere.

¶ Quũ ergo nihil certi possim hic docere, satisq; disputauerim aliâs, meritò quiesco, consulẽs omnibus, vt ea quæ aguntur cum animabus, diuino iudicio commendent. LVT.

¶ Iam cûm vniuersum effuderis venenũ, quiescere vis, & consulis vt ista, quæ cum animabus aguntur, cæteri diuino cõmendent iudicio. Verum istud iam serò cõsulis, vt in te meritò cõpetat illud Diogenicũ. Post bellũ suppetię. Illud fecisses ab initio, & tuæ famæ rectius consuluisses, & cõmodis item animarũ quæ in purgatorio cruciantur. Nã ita saltem, qui non improbi fuerint tutiores sententiam sequerentur, & animabus illis subuenire non prætermitterent. Nunc autẽ pleriq; tuis disputationibus in eam hæsitationem adducti sunt, incertũ sit. Credibile quidẽ est eos multò negligentius, nec tãta solicitudine dictis animabus prospicere, quanta pridem fecerint. EPIS.

¶ Sciãtq; Papam cum sua ecclesia multò minus de his rebus nosse, q̃ vllus de minimis fideliũ Christi, ideo suas bullas in hac re verè esse bullas, imò minus q̃ bullas, quum nesciat miser quid loquatur aut de quibus affirmet. LVT.

¶ Si potest Æthiops mutare pellem suam, tum & tu Luthere, calumniandi animum istum permutabis. Hęc certè conuitia religionem tuam parum decent, nedum aliena sunt à bono viro. Si pontificem vnum totius ecclesię, quę & vna est, esse conuenit, quemadmodum non Cyprian. solũ, verũetiam cæteri patres orthodoxi testantur, haud ęquum est, vt EPIS.

huiusmod probris afficiatur à quoquã. Execranda sunt ista Christianorũ auribus, vt vel miser appel letur, aut tantæ prędicetur inscitiæ, vt nesciat quid loquatur, aut de quibus affirmet, aut vt eius bullæ sic contẽnãtur, vt verè bullas quis eas vocet, & mi nus q̃ bullas, vt interim taceã, de totius ecclesiæ cõ temptu. Nam et ecclesiã identidem contemnit, qui papam cũ ecclesia sua, multo minus de his rebus as serit nosse, q̃ꝫ vllum de minimis Christi fidelibus. Quis ferre potest ista? nisi fortè quis putauerit, aliã ecclesiã fore præter hanc, quæ pro suo capite, nẽpe vicarij Christi Iesu summũ agnoscit pontificẽ, aut quod extra hãc alicubi sint in hoc mundo Christi fi deles, qꝺ sanè tam alienũ est à veritate, atqꝫ radij so lis tenebrarum expertes sunt.

ARTICVLVS XLI. & vltim.

LVT. PRælati ecclesiastici, & principes seculares non malefacerent, si omnes saccos mendicitatis de lerent.

EPIS. ¶ Negat Lutherus hunc articulũ esse suũ. Quare non est, vt in hoc multa prodigamus verba. Ridet aũt ineptias metaphorę, qꝺ in eo dictũ sit, delere sac cos mendicitatis. Quandoquidẽ tabulis & scriptu ris & picturis (vt ait) conueniret magis, vt deleren tur, q̃ saccis. Sed parũ aduertit q̃ frequenter idem verbũ sacræ literæ, non aliter vsurpant, Nã Geñ. 6. dicitur: Delebo, inquit, hominem, quẽ creaui. Et 7. Delebo oẽm substantiam quã feci. Et. 19. Delebi mus locũ istũ. Rursum Exod. 32 Dominus ad Mo sen ait: Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, et deleam eos. Et Num. 16. Recedite de medio multitudinis huius, etiã nunc delebo eos. Et Deut. 13. Moses ad populũ loquitur dicens: Percuties ha bitatores vrbis illius in ore gladij & delebis eam. Sed eius verba subiiciam.

LVT. ¶ Quàm elegantialis, & rethoricalis, et artificia

lis, & proprialis, vereq́ȝ papalis conclusio articulo rū planè digna, quā sanctissimus vicarius dei proferat. Saccos mēdicitatis delere, dicitur per metaphoram, quia sacci sunt sicut tabulæ, vel scripturæ, quæ deleri possunt. Quid autē si sacci delerentur mendicitatis & mendicitas, & mendici manerent? fortè pro saccis inuenirent vasa & plaustra.

¶ Nunq̃ (vbi vel leuis occasio datur) cōuitia prętermittit, & semper in pontificē virulenta ledeoria iaculatur, vt rectè prouerbiū in illū cōpetat, quod ab Arist. 2. Retho. recensetur. Occasione duntaxat opus est malitię. Et verè se malitia plenū ostendit, qui nunq̃ desinit malitiæ virus effundere, vel quū nulla fuerit causa, queādmodū hoc loco facit apertissimè. Nam et ad eundē sensum eodem verbo spiritus sanctus in locis innumeris vtitur. Quare quū tot probris & maledictis etiā ecclesiæ totius principem (& vbi nulla caussa fuerit) insectatur, suam euidentissimè prodit malitiam. EPIS.

¶ Ego ne iota quidē de prælatis aut principibus memini. Sed dixi me optare, nullos esse ordines mendicantiū, ad quod planè nulla esset opus opera prælatorū aut principū, sed sola cuiuslibet christiana intelligentia. Quare hanc veritatē suggessit sanctissimo vicario dei nō nisi paracletus ille papę Eckius, qui tā raro mentitur, q̃ inuitè loquitur. Sed si dixissem tamē principes benefacere si saccos mēdicitatis delerent, in quā scripturā? in quem articulū fidei peccassem? scilicet in ventrem Papæ, & ecclesiæ papalis, & in regnum satanæ & Antichristi. LVT.

¶ Si id dixisses Luthere, profectò parum christiane dixisses, quandoquidem & ex Christo mēdicātium vita plurimum confirmatur. Primum ipse vsqueadeo pauper fuit, vt nec habere se dixit vbi caput reclinaret suum, sed neq́ȝ didrachma (quum petebatur ab exactoribus) haberet quod solueret. EPIS. Mat. 8. Luc. 9 Mat. 17.

Propter quod & Paulus de eo scribit.2. Corin.8. Scitis enim gratiã domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, quum esset diues, vt illi⁹ inopia vos diuites essetis. Quisquis igitur amore Christi velit eius inopiam imitari, egereq; cum ipso, simul et paupertatis erũnas pati, vt posthac vnà cum eo regnare possit in cœlis, non esset ab hoc instituto deturbãdus, sed animãdus magis. Adde, ꝙ & Apostolus (quum eos Iudæis prædicaturos misit) hanc indixit Christus inopiam, vt nihil secum ferrent, nec aurum, nec argentũ, nec æs in crumenis suis, atq; id quidẽ, vt expeditiores, & liberiores essent eorum mentes ab omni cura seculari, suamq; fiduciam in deo totam reponerent, qui de rebus corpori necessariis sufficienter prouideret Propter quod in Euãg. Lucæ, suos Christus interrogat. Quando, inquit, misi vos sine baculo & pera, num quid defuit vobis? Quod si talem viuendi formam Christus prædicaturis apostolis suis instituit, quid prohibet quo minus hi sinantur in Ecclesia, qui similem vitæ formã voluerint imitari? hoc est qui relictis omnibus, soli studerent animarum saluti atq; ex aliorum viuerent eleemosynis. Ad hęc nemini minus q̃ tibi Luthere, licebit istud asserere non solum quia tu professionem istam es ingressus verumetiam ꝙ vnicum in Euangeliis consilium approbans, cætera cuncta contendis esse pręcepta. Solum enim illud de cõtinentia consilium esse tibi placet, cætera vis, vim habere præceptorum? Præceptũ igitur erit. Vade et vende omnia quę habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Præceptum item erit. Ne reponatis vobis thesauros in terra, et ne soliciti sitis vitæ vestræ, quid esuri sitis, aut bibituri, sed more volatiliũ cœli nec de crastino cogitare. Præceptum erit. Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, & nisi quis reliquerit patrem

Mat.10. Luc.10. Luc.21. Mat.19 Luc.18 Mar.6. Luc.14.

& matrem &c. adhuc autem & animam suam,nō potest meus esse discipulus. Quòd si præcepta ista sint, æquum est vt ab aliquibus obseruentur,nec ij damnandi sunt,qui syncerιter ista studuerint obseruare. Huc accedit ꝙ nō modo Romani pontifices viri sanctissimi (licet tu parum eis deferas) verum etiam vniuersa per orbem ecclesia status, ordines mendicantiū approbauit, nimirū ꝙ ex illorū concionibus maximū experta sit emolumentū. Nam Franciscus & Dominicus (quū esset Christus propemodum obliuioni traditus velut mortuus à corde) solicitudine sua mundum ex altissimo peccati somno stertentē excitauerunt. Nec defuit eorū studiis deus, cuius instinctu labores tantos,et hanc viuendi regulā susceperunt. Nam & mirificè quidē prosperare fecit eorū conatus, maximāq; præstitit vtriq; sobolis multitudinē, summisq; diuinitus eorum institutū illustrauit miraculis. Quamobrem q priora cuncta diligenter expenderit,intelliget hāc, quæ iam abs te calumnia mendicantibus impingitur,ex mera malitia processisse.

LVT. ¶ Quis est enim homo vel Gentili, nedū Christiano sensu præditus, cui mendicitas etiā laicorū, nedum sacerdotum non displiceat.

EPIS. ¶ Nescio Luthere quid tibi velis per hæc verba. Nam displicere cuiquā quid potest, vel ex odio vel ex misericordia. Displicuit enim homini Regi (vti parabola refert) quendā inter discumbētes vidisse nō vestitum veste nuptiali. Displicuit & Samaritano, quum cerneret hominē sauciū,& à latronibus semiuiuum relictū. Sed illud ex ira, istud verò cōmiseratione quadā displicuit. Tibi igitur si sic displiceat mendicitas, vt optes hoīes illos nō esse, malè quidē displicet. Sin ita vt succurrere studeas eorum inopiæ,& dei prouidentiā in eis laudes, nō potest ista tibi non salutaris esse commiseratio. Sic

Mat.22. Luc.10.

2.Cor.8. enim & Paulum erga pauperes (qui Hierosolymis erant) affectum esse nō dubito. Neq3 enī odio quodam paupertatis eos tolli voluit, quū intellexit nō mediocre commodū ex ipsis ecclesiæ toti prouenturum, sed cōmiseratione quadā ductus, collectas pro ipsis apud multas ecclesias fieri solicitauit, quē admodū ex nonnullis epistolis eius aperte cōstat. Nec id negotij solū sibi desumpsit ex capite suo, verumetiā à primoribus apostolis id ei commissum

Gal.2. fuerat. Sic enim ad Gal. scribit: Cum cognouissent gratiam (quæ data est mihi) Iacobus & Cephas et Ioannes (qui videbantur columnæ esse) dexteras dederūt mihi et Barnabę societatis, vt nos in gentes, ipsi autē in circuncisionem tantū, vt pauperum memores essemus. Quod etiam solicitus fui hoc facere. Tu forte si tēporibus istis fuisses, nec Paulo, nec cæteris acquieuisses apostolis, sed magis adiiciendos hos pauperes fuisses adhortatus. Neq3 enī apud te magni momenti sunt ieiunia, vigiliæ, orationes, cæteraq3 id genus in quibus illi dies noctesque ad maximū totius ecclesiæ commodum exercuerunt sese.

LVT. ¶Sed vale scelerata abominatio, tam stulte simul & impie loqueris, vt digna sis, propter quam verba fiant, atq3 hoc insigni articulo palam declaras, quo spiritu totam excreueris hanc maledicam bullā, Dominus Iesus visitet te propediem illustratione aduentus sui, Amen.

EPIS. Tu stulte potius, & impie loquutus mihi videris, qui contra pauperes mendicantes hunc in modum oblatras. Neq3 pontifex his qui praui sunt patrocinatur, sed nolit propter eos vniuersum ordinē eradicari funditus. Et quid impietatis habet quod viri boni & docti, quo cum fructu se totos dedant verbi ministerio, cunctis huius mundi renuntient operibus, præsertim quum & Christus hoc ipsum

fecit

fecit consuluitq; faciendum, & apostoli testantur, id fecisse sese. Ecce, inquiunt, nos reliquimus om- Mat. 9.
nia, & sequuti sumus te. Sed iam, inquies, necesse est, grauent alios, à quibus eleemosynas accipiunt. At hoc grauamen nullum existimari debet. Nam quum spiritualia seminant, si vicissim carnalia petant, nemo (si Paulum audierimus) censere potest hoc esse grauamen. Sic enim & Christum & apostolos condemnaremus, quòd ex aliorū vixerint eleemosynis. Nam hos opulentæ quædā fœminę comi- 1. Cor. 9.
tatæ sunt, quæ & de suis facultatibus illis ministrabant. At istud forte solū displicet, quod hi fratres, mendicent, & hostiatim petant. Verùm si istud nō licet, cur ad prædicandum suos omni ferme re nudatos, preter vestimenta misit Christus? Fuit enim Luc. 10
eis necesse, suam aliis inopiam detegere, & ea (qui- Mat. 10
bus indigebant) ab aliis mendicare. Istud igitur nisi damnes, haud video cur à quoquam ordines ipsi mendicantium damnandi sint. Quamobrem si duxisses aliquot ex eis reformandos, si qui fuerint inter eos, qui non secundum regulæ veritatem incedunt, nemo tibi non assentiretur. At quū multi sint in illis ordinibus, qui tam exemplo vitę, quàm verbo doctrinę populo Christiano plurimum prosint ad beate viuendum, tu qui velis vniuersos illos ordines è medio tolli, nec prudenter, nec pie mihi videris loquutus. Sed hæc ad articuli confutationem opinor, sufficiunt.

FINIS.

D. Cæcilij Cy-

PRIANI EPISCOPI CARTHA-
ginensis Epistola ad Cornelium Papam, de fidei Christi confessione, congratulantis, & hortantis, vt constanter & firmiter ad omnem patientiam perseueret.

Ognouimus frater charissime, fidei ac virtutis vestræ testimonia gloriosa, & confessionis vestræ honorem sic exultanter accepimus, vt in meritis ac laudib⁹ vestris nos quoque participes ac socios computemus. Nam quum nobis & ecclesia vna sit & mens iuncta, & indiuidua concordia, quis non sacerdos in consacerdotis sui laudibus, tanquam in suis propriis gratuletur? Aut quæ fraternitas in fratrū gaudio non vbique lætetur? Exprimi satis non potest quanta ista exultatio fuerit, & quãta lætitia, quum de vobis prospera & fortia cõperissemus, ducem te illic confessionis fratribus extitisse, sed et confessionem ducis de fratrū confessione creuisse, vt dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites, & confessorem populum suaseris fieri, dum primus paratus es pro oĩbus confiteri: vt nõ inueniamus quid prius prædicare in vobis debeamus, vtrum ne tuã promptam & stabilem fidem, an inseparabilem fratrum charitatẽ. Virtus illic episcopi præcedentis publice comprobata est, adunatio sequentis fraternitatis ostensa est, dum apud vos vnus animus et vna vox est, ecclesia omnis Romana confessa est. Claruit fratres charissimi fides, quã de vobis B. Apostolus prædicauit. Hanc laudem virtu-

[Marginal notes:] Fidei vnitas congratulationis caussa. — Ducis confessio, subditorū est conuersio. — Episcopi virtus adunatio fraternitatis. — Rom. 1.

virtutis & roboris firmitatem, iam tunc in ſpiritu præuidebat,& præconio futurorum merita veſtra conteſtãs,dum parẽtes laudat,filios prouocat,dum ſic vnanimes,dũ ſic fortes eſtis,magna et cęteris fratribus vnanimitatis & fortitudinis exẽpla tribuiſtis. Docuiſtis granditer deũ timere,Chriſto firmiter adhęrere,plebẽ ſacerdotibꝰ in periculo iungi,in perſecutione fratres à fratribus nõ ſeparari,concordiam ſimul iunctã vinci oĩno nõ poſſe,quicquid ſimul petitur à cunctis,deum pacis pacificis exhibere. Proſilierat aduerſarius terrore violento Chriſti caſtra turbare,ſed quo impetu venerat,eodem impetu pulſus eſt,& quantũ formidinis & terroris attulit,tantũ fortitudinis inuenit & roboris:ſupplantare ſe iterum crediderat poſſe dei ſeruos, & velut tyrones & rudes quaſi minus paratos et minus cautos,ſolito ſuo more concutere. Vnũ primo aggreſſus, vt lupus ouem ſecernere à grege, vt accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare tentauerat. Nam cui non eſt aduerſus omnes ſatis viriũ, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum. Sed reuerſus adunati exercitus fide pariter & vigore, intellexit milites Chriſti vigilare iam ſobrios, & armatos ad præliũ ſtare,vinci non poſſe,mori poſſe,& hoc ipſo inuictos eſſe, quia nec mori timent, neq; repugnare contra impugnantes,quum occidere innocentibus nec nocentem liceat, ſed prompte & animas et ſanguinẽ tradere,vt quũ tanta in ſeculo malitiæ ſæuitia graſſetur, à malis & ſæuis velocius recedatur. Quale illud fuit ſub oculis dei ſpectaculum glorioſum? quale in cõſpectu Chriſti & eius eccleſiæ gaudiũ? Ad pugnã quam tentauerat hoſtis inferre,nõ ſingulos milites,ſed ſemel tota caſtra prodiiſſe. Omnes enim cõſtat venturos fuiſſe, ſi audire potuiſſent,quũ accurrerit properanter, & venerit quiſquis audiuit. Quot illi lapſi, glorioſa

Cõcordia inuicta.

Aduerſarius ſingulos aggreditur.

Exercitus vnitus diſperſio fortior.

Chriſti milites mortis cõtemptores

confeſſione ſunt reſtituti? Steterunt fortes, & ipſe dolore pœnitentiæ facti ad prælīū fortiores, vt appareat nuper † ſubitatos eſſe, & nouæ atq; inſuetæ rei pauore trepidaſſe. Rediiſſe ad ſe poſtmodum, fidem veram, & vires ſuas de Dei timore collectas, ad omnem patientiā conſtanter & firmiter roboraſſe, nec iam ſtare ad criminis veniam, ſed ad paſſionis coronā. Quid ad hęc Nouatian⁹ frater, vtrū ne iam deponit errorem, an vero (qui dementium mos eſt) ipſis bonis & proſperis noſtris plus adactus eſt ad furorē? & quo magis ac magis dilectionis ac fidei creſcit hic gloria, illic diſſenſionis & zeli crudeſcit inſania? nec vulnus ſuum miſer curat, ſed adhuc grauius & ſe & ſuos vulnerat? in perniciem fratrū lingua ſua perſtrepens, & facundiæ venenatæ iacula contorquens, magis durus ſecularis philoſophiæ prauitate, q̄ philoſophiæ dominicę lenitate pacificus: deſertor eccleſiæ, miſericordiæ hoſtis, interfector pœnitentiæ, doctor ſuperbiæ, veritatis corruptor, proditor charitatis? Agnoſcit ne iā qui ſit ſacerdos dei? quæ ſit eccleſia & domus Chriſti? qui ſint dei ſerui, quos diabolus infeſtet? qui ſint Chriſtiani, quos Antichriſtus impugnet? Neq; enī quærit illos, quos iam ſubegit, aut geſtit euertere, quos iā ſuos fecit. Inimicus & hoſtis eccleſiæ quos alienauit ab eccleſia & foras duxit, vt captiuos & victos contemnit, & præterit: eos pergit laceſſere, in quibus Chriſtum cernit habitare. Quanquā & ſi aliquis ex talibus fuerit apprehenſus, nō eſt quod ſibi quaſi in confeſſione nominis blandiatur, quum conſtet ſi occiſi eiuſmodi extra eccleſiam fuerint, fidei coronam nō eſſe, ſed pœnā potius eſſe perfidiæ, nec in domo dei inter vnanimes habitaturos eſſe, quos videmus de pacifica & diuina domo furore diſcordiæ receſſiſſe. Hortamur planè quantū poſſumus pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohęremus,

† aliàs dubitaſſe

Nouatianus fidei hoſtis.

Nouatiani venenata facūdia

-mus, vt (quoniam prouidẽtia domini monentis instruimur, & diuinæ misericordiæ consiliis salubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem) ieiuniis, vigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus. Incumbamus gemitibus assiduis, et deprecationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma cœlestia, quæ stare & perseuerare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritualia & tela diuina, quæ protegunt. Memores nostri inuicem simus, cõcordes atq; vnanimes, vtrobiq; pro nobis semper oremus, pressuras & angustias mutua charitate reuelemus. Et si quis hinc nostrum prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus & sororibus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio. Opto te frater charissime semper bene valere.

Etiam defuncti orant pro viuis.

